A detailed historical map of Ersmark Byss, showing a winding river, various buildings, fields, and a network of roads. The map is rendered in a classic style with muted colors and fine lines.

Ersmark

Byaboken

Charla
ERSMARCK BYSS
Aker och Akerstätt
Wästerbottns Länns Södra Härad
Skellefte Län
Upphöll af wa Sandlinäran i Åre hings Ström år 1760
Upporna i legar skiftade af samalla Sandlinäran år 1765,
samt järnkäde år 1765
Olaf Nilsson /

Charlans Utmäkt.

Stig Sandström

Ord&visor

Förlaget där författarna samarbetar

Du hittar böckerna på

www.ordvisor.se

Tryckningen av boken har möjliggjorts tack vare bidrag
från Skellefteå museum,
Västerbottens Norra Fornminnesförening via Fornminnesfonden
samt Ersmarks byaråd.

© Stig Sandström, 2017

Grafisk form: Stig Sandström

Ord&visor förlag

Box 184, 931 22 Skellefteå

Tel. 070-325 42 63

boka@ordvisor.se

Tryck: Baltijos Grafika, Kaunas

ISBN: 978-91-87949-67-8

Stig Sandström

Ersmark

byaboken

Ord&visor förlag
Skellefteå 2017

Förord _____	15	Befolkningsutveckling _____	44
Om Ersmark _____	17	Flygfoton _____	45
Text från en ABF-cirkel 1976.....	17	1937 Södra byn	45
Personliga reflektioner om bygemenskapen	19	1937 Östra byn.....	50
Språk och uttrycksätt i Ersmark _____	21	1940-talet. Del av centrala Ersmark	55
Språkets förändring i Ersmark.....	21	1940-talet Ersmarksångarna och Kusmark	56
Uttryck och anekdoter	21	1952 Centrala Ersmark	57
På SKEGA och Futurum.....	26	1955 Korsningen Ersmarksvägen–Jörnsvägen.....	61
Kraftuttryck.....	26	1955 Ersmarksvägen med anslutningen till Ersmarksbodavägen	62
Ramsor	27	1955 Infarten till Östra byn.....	63
Sånger	27	1955 Östra byn	65
Studiecirkel Skelleftebygdens dialekter _____	28	1959 Västra byn.....	67
Ord	28	1959 Ersmarksvägen	68
Ort och platsnamn	29	Vyer från marken _____	69
Uttryck och ramsor	29	1915 Ersmark från söder.....	69
Snallarvisa	29	1916 Östra delen av nuvarande Ersmarksvägen.....	73
Historier.....	29	1918 Byavägen mot öster	74
Ersmarks äldsta historia _____	30	1930 Byavägen mot öster från Lindbergs	75
Stenåldern 5000–1700 f.Kr.....	30	1930 Byavägen mot väster	76
Bronsåldern 1700–500 f.Kr.....	31	1937 Från kyrktornet i Kusmark	77
Järnåldern 500 f.Kr.–300 e.Kr.	31	1940-tal Hakarsforsen och backen	79
Folkvandringstiden fram till Vikingatiden, 300– 1300	32	1953 Västra bron från söder.....	81
Medeltiden 1050–1500	32	1955 Byavägen mot väster	82
Ersmarks historia 1500-talet _____	33	1959 Byvägen mot öster	83
Älvsborgs första lösen 1571.....	34	1967 Översvämning i Ersmarksångarna	84
Ersmarks historia 1600-talet _____	35	Kartor _____	85
Karta 1648.....	36	1921 Generalstabskarta.....	85
Ersmarks historia 1700-talet _____	38	1957 Ekonomisk karta.....	86
Ersmarks historia 1800-talet _____	40	Jordbruks- och bebyggelseutveckling _____	87
Nödåren som kulminerade 1867	41	Tegskifte	87
Ostvikskriget	42	Storskifte	88
Nödåren i Ersmark.....	43	Laga skifte	90
		Fortsatt ägosplittring.....	92
		Jordbrukets fortsatta utveckling	93

Bebyggelseutveckling från 1960-talet	94	Anders son Anders Andersson.....	129
De gamla hemmanen	96	Olof Johansson köpte Anders hemman	129
Ersmark 1 Lasshemmanet	98	Anders svärson Anders Jonsson	135
Gert Larssons sonson Johan Andersson Enmark....	99	Måg-Ants son Jonas Andersson Lundqvist	135
Johans son Anton Johansson Enmark	99	Ersmark 6 Erikshemmanet	137
Johans son Moses Enmark.....	101	Johan Grönlund Andersson.....	137
Gert Larssons son Nils Gertsson.....	105	Ersmark 6:4/litt. Ka	138
Nils son Pehr Nilsson.....	105	Ersmark 6:5/litt. Kb.....	138
Nils son Nils Nilsson Lindmark.....	105	Ersmark 6:6/litt. Kc	139
Jacob Carlberg	105	Ersmark 6:6/litt. Kd.....	139
Ersmark 2 Sjulshemmanet	107	Ersmark 6:7/litt. Ke	139
Nils Jonsson	107	Ersmark 6:8/litt. Kf.....	140
Nils son Jonas Nilsson.....	109	Ersmark 6:9/litt. Kg.....	140
Nils son Nils Nilsson	110	Ersmark 6:10/litt. Ki	141
Nils sålde till Abraham Abrahamsson	111	Ersmark 7 Håkarshemmanet	142
Abrahams son och namne Abraham		Johan Johansson	142
Abrahamsson.....	111	Johans son Johan Jonsson	142
Anders Östensson	111	Johans son Anders Jonsson.....	145
Nils sålde också en del till Johannes Marklund	112	Ersmark 8 Hermanshemmanet	147
Ersmark 3 Måschhemmanet	113	Pehr Andersson.....	147
Store Johan Nilsson	113	Ersmark 9 Jöns Väst i Berget	150
Jonas Fahlman köpte en del av gården	114	Jöns Andersson	150
Store Johans son "Gamle" Johan Johansson	114	Svärsonen Anders Jacobsson.....	151
Gårdsplatser vid Ersmarksvägen	114	Anders son Anders Andersson Grönlund	151
Gårdsplatser i östra byn vid Jörnsvägen och gamla		Anders son Gustaf Andersson Grönlund	153
landsvägen till Kåge.....	115	Svärsonen Olof Olofsson	154
Ersmark 4 Hanshemmanet	119	Ersmark 10 Jöns in på Svedjan	157
Per Johansson	119	Laga skiftet 1842.....	157
Pers son Pehr Pehrsson	120	Ersmark 11 Falshemmanet	159
Janke Lindberg köpte konkursboet	120	Jon Jonsson	159
Pers son Johan Pehrsson.....	125	Pehr Jonsson	160
Ersmark 5 Jässhemmanet	127	Anders Pehrsson	160
Anders Persson "Kart"	128	Anders Marklund	160
Laga Skiftet 1842.....	128	Jon Jonsson Fahlstedt d.ä.....	161

Jon Jonsson Fahlstedt	161	Peter Ledgers far Sidney Enmark Johnson.....	193
Jonas Markstedt	161	Peter Ledger	193
Ersmark 12 Hedlunds-Grönlunds _____	164	Inge Johanson.....	194
Jonas Hansson	165	David Lindgren	195
Svärsonen Johan Fredrik Grönlund	165	Bodbackspålle	196
Svärsonen Nils Johansson	166	Original med Ersmarksanknytning _____	197
Ersmark 13 Jakob-Jonsa _____	168	Ferdinand "Fäbben" Nilsson-Kling	197
Lille Johan Nilsson	169	Gustav Grönlund	198
Johan Andersson köpte en del	169	Johan Löfv	199
Svärsonen Moses Mosesson Bergmark övertog stamhemmanet.....	170	Karamell-Kalle	199
Ersmark 14 Finnhemmanet _____	171	Leill-Joe.....	200
Mikael Olofsson.....	171	Lill-Herman	202
Sonen Jonas Mikaelsson	172	Utseende	202
Sonen Johan Mikaelsson	174	Sysselsättningar	203
Sonen Erik Mikaelsson	174	Färdigheter	203
Ersmark 15 Svidihemmanet _____	175	Episoder	203
Jacob Jonsson	176	Andra Skellefteå-original.....	203
Dottersonen Jacob Olofsson.....	177	Maxim	204
Dotterns svärdotter Sara Greta	178	Välle	205
Kändisar med Ersmarksanknytning _____	180	Porträtt _____	207
Gabriel Marklin	180	Familjen Moses och Elvira Enmark.....	207
Sara Greta Persdotter	182	Holmstenssläkten i Ersmark.....	212
Oskar Isaksson.....	183	Olof Johansson Holmsten.....	212
Skellefteås första skidtävling.....	184	Olofs son Johan Holmsten.....	213
Skellefteås andra skidtävling.....	185	Johans änka Cajsa.....	213
Ernst Westerlund	186	Cajsas son Albin Holmsten	214
Pontus Lindberg	187	Cajsas dotter Elin.....	215
Assar Svensson.....	188	Elins son Birger Lundström	216
Eric Andreas Ros	190	Elins son John Lundström	216
Roland Hedlund	191	Elins son Bertil Lundström	216
Peter Ledger	192	Elins dotter Valborg Lundström	216
Peter Ledgers farfarsfar i Ersmark.....	192	Elins son Folke Lundström	216
Peter Ledgers farfar Petter Jonsson Enmark.....	192	John Hedlund (1910-1972).....	217
		Kanada	218
		Återkomst.....	221
		Fackligt.....	221

Nöjen på 1920-talet.....	221
Saga Bjursell.....	222
Duktig husmor i Ersmark: ”Korna ger ingen extra börda”.....	222
Sara Karlsson.....	225
Händelser	227
Emigration.....	227
Framme i Amerika.....	229
Immigration.....	230
Kvinna drunknad i myr.....	230
Kvinna skalperad.....	230
1901 Död Mans Myr.....	231
1918 Gustav Frans Andersson dör på fjället.....	231
1919 Dödsolyckan i Hobergsmarken.....	232
Resan till Degervattnet.....	232
Dödsolyckan.....	233
Bror Lundströms familj.....	233
Hjalmar Nilsson Bergström omkommer i bilolycka.....	234
1926–36 Älvsänkning.....	237
1940–44 Finska flyktingar under kriget.....	239
Flyktingar i Ersmark.....	241
Flyktingarna i Kusmark.....	246
Lars Gustafsson skriver om när flyktingarna kom till Ersmark.....	247
Ingrid Hedlund f. 1915-10-09 berättar.....	247
John Hedlund, f 1910 berättar.....	248
Astrid Ivarsson (1919-2012) berättar.....	249
Ragnar Jonsson, f 1920 berättar.....	251
Ransonering under kriget.....	253
Scharlakansfeber.....	253
Skidtolkning på fettisdagen.....	254
Nils Burman dödas av en bil.....	255
Solförmörkelse.....	256
Kungabesök.....	256
Platsnamnens ursprung	257

Blöberget.....	257
Brudiket.....	257
Elddiket.....	258
Gustavsvägen.....	258
Håkans/Håkars/Hakars forsen/backen.....	259
Hultena.....	260
Jönsberget.....	261
Kalista-backen.....	261
Klaravägen.....	262
Kåge, Kågedalen och Kågeälven.....	262
Klösan.....	262
Kälen.....	263
Larsvägen.....	263
Moränget.....	264
Nils Johans Vägen.....	264
Nussberget.....	265
Pell-Ant bron/forsen.....	265
Röjmyran.....	265
Slumparberget.....	266
Sprättjärn.....	266
Platser	267
Flygfältet Erslanda.....	267
Pell-Ant bron (Östra Åbron).....	269
Västra bron (Skega).....	271
Flyttblocket vid Bodavägen.....	271
Fornlämningar.....	273
Liggande honor.....	274
Åsmyran.....	276
Gamla platsnamn	277
Vägar.....	277
Vattendrag.....	278
Vattenrelaterade platser.....	279
Söder om Kågeälven.....	280
Kors-byggnader med ägare 1976.....	281
Norr om Kågeälven.....	282

Västerbottensgårdar med ägare 1976.....	283	Karl-Erik Andersson.....	305
Kors-byggnader med ägare 1976.....	283	Godsen.....	305
Bodar med ägare 1976.....	283	Samhällsservice	306
Salpeterlador med ägare 1976.....	283	Elektricitet.....	306
Centrala Ersmark.....	284	Telefon.....	308
Västerbottensgårdar med ägare 1976.....	284	Post.....	309
Kors-byggnader med ägare 1976.....	285	Postkontor i bystugan vid Kyrkan.....	309
Bodar med ägare 1976.....	285	Poststation på Fabriksvägen 23.....	310
Salpeterlador med ägare 1976.....	285	Fabriksvägen 34.....	311
Vägar	286	Jörnsvägen 50.....	311
Kustlandsvägen.....	286	Television.....	312
Kyrkvägen.....	287	Bredband.....	313
Spår efter de två första kyrkvägarna.....	288	Vatten.....	313
Kyrkvägen i början på 1700-talet.....	289	Brandbekämpning.....	313
Kyrkvägen från 1785.....	290	Badhus.....	314
Byavägen och Kärrvägen.....	291	Tvättstuga.....	314
Ersmarksbodavägen.....	293	Fattigvård.....	314
Bruksvägen.....	294	Handel	316
Jörnsvägen.....	295	Livsmedelsbutiker.....	318
Riksväg 13 mellan Kåge och Skellefteå.....	297	Handeln i början av seklet.....	318
Södra landsvägen.....	298	Lundkvists.....	319
Andra vägar.....	298	Jörnsvägen 92.....	319
Transporter	299	Fabriksvägen 18.....	319
Hästfora.....	299	Sågvägen 11.....	319
Cykel.....	299	Gustafssons Lanthandel (ca 1885 till 1927) på Fabriksvägen 18.....	320
Bil.....	300	P. R. Rehns (1927–08–01).....	322
Motorcykel.....	300	P. L. Fahlgrens (1901–72).....	323
Buss.....	301	Jörnsvägen 10.....	323
Järnväg.....	302	Fabriksvägen 18. Filialen i västra byn (1927–?).....	325
Flottning.....	302	Lina Jakobssons på Fabriksvägen 23.....	326
Mjolktransport.....	303	Butiken som inte blev av på Ersmarksvägen 29.....	326
Moses Carlberg.....	303	Konsum (ca 1925–?) på Fabriksvägen.....	326
Torsten Jakobsson.....	304	Fabriksvägen 32.....	326
Folke Karlberg.....	304	Fabriksvägen 34.....	328
Taxi.....	305		
Moses Carlberg.....	305		

Sundströms (?–1959) på Fabriksvägen 18	329
Åströms Livs (1959–99) på Fabriksvägen 18.....	329
Åke Wallins Livs (1999–2001) på Fabriksvägen 18	330
Grönlunds (1972) på Jörnsvägen 50	330
Trio Livs på Jörnsvägen 50.....	330
Johanssons på Jörnsvägen 50	330
Matställen, café och kiosker	331
Matställen	331
Krogar på 1800-talet.....	331
Skega-matsalen på Bergsvägen 9	331
Ersmarks Pizzeria på Fabriksvägen 6.....	331
Assars på Fabriksvägen 16	331
Buffys Restaurang & Sportbar på Fabriksvägen 18	331
Kågedalens Pizzeria på Fabriksvägen 34.....	332
Bageri/café	332
Bröderna Sandströms någonstans på Fabriksvägen	332
Boströms på Fabriksvägen 29.....	332
Havhs Café på Fabriksvägen 29	332
K-G Lindkvists Bageri på Fabriksvägen 29	333
Kiosker	333
Kiosken i östra byn på Jörnsvägen 44	333
Nygrens kiosk på Ersmarksvägen 25.....	334
Övrig handel	335
Cyklar	335
Karl Aron Nilsson på Fabriksvägen 23.....	335
GL på Jörnsvägen 50	335
Oves Plantor.....	335
Ersmarks Möbler	335
Skomakeri/skoaffär	335
Falks Plåtprodukter.....	336
Varubussar/bilar	336
Ainas Hembageri.....	336
Bryggeribilen	336

Gårdfarihandlare	336
Gunnar Bergmark	336
Styvbenthandlaren	336
Västerbottens styvaste tvålhandlare	336
Axel Öhlund och frun Jenny Öhlund.....	337
Fiskhandlare	337
Birkarlar	337
Hantverkare	338
Smed	338
Skomakare.....	338
Skräddare	339
Snickare	339
Murare.....	339
Kopparslagare	339
Jöns Mickelsson Finne	339
Eskil Hindersson Finne.....	339
Garvare.....	340
Soldater	342
Finska kriget 1808–09.....	342
Roten och soldater från Ersmark som deltog.....	343
Roten utanför Ersmark.....	343
81 Håman i Stämningssgården	343
83 Knipa i Myckle.....	343
96 Tysk /Seger i Storkåge	343
101 Lustig /Västerbottning /Stor i Storkåge.....	343
Roten i Ersmark.....	344
82 Järnhäst /Dahlqvist /Kling.....	344
84 Kopparslagare /Öman	345
85 Fältskär	345
86 Mölnare /Markberg /Lejon	346
Jordbruk	348
Ekonomiska föreningar	348
Tröskverk.....	348
Tjurhållning.....	349
Höet	350
Kornet.....	352

Potatisen	354	Mejerier	384
Torven	355	Ersmarks mejeri	384
Mjölken	356	Dalbacka mejeri	385
Slakt	357	Träindustri	386
Hästen	360	Hellgrens Snickeri	386
Traktorn	361	Sågverk	386
Skogen	362	1. På Kvarnnäset i Hakarsforsen	387
Bärplockningen	362	2. Södra Ersmark 492	387
Pälsdjursuppfödning	363	2b. Sågvägen 4	388
Skega	364	3. Sågvägen 2 och 3	388
Namnet Skega kom 1946	369	4. Sågvägen 10	389
Skega-anställda på utflykt 1947	370	5. Jörnsvägen 92	389
Skega 1949	372	Spånhyvel	389
Skega 1954	373	Tjära	390
Skega 1965	374	Tunnkrönare	391
Kvarninfodringar	375	Transport	391
Band och hjul för snöfordon	375	Kvarnar	392
Barkningstrummor	375	Kvarnar i Djupbäcken	392
Hängflak	375	Näskvarnen i älven	392
Hydraultätningar	375	Näskvarnens efterträdare	393
Bildäcksavfall	375	Ny kvarn på Näset	393
Skega 1966	376	Kvarnens förfall	394
Skega 1980	377	Övrig industri och gruvnäring	395
Försäljningen av Skega	377	Benkross och benkvarn	395
Uppmärksammande av anställda	378	Vadmalstamp	395
Arbetsmiljö	379	Salpeter	396
Skega stödde byns aktiviteter	379	Gruvbrytning	396
Matoz/Futurum	380	Seder och bruk	397
Lööveverken	382	Mat	397
Mindre mekaniska industrier	383	Bakning	398
RYGA	383	Tunnbröd	399
3s Alutrailers	383	”Kakun”	400
Lööve Balkong	383	Mjukt matbröd	400
DACO	383	Småbröd	400
		Klädtvätt	401

Byggnation.....	402	Friidrott	437
Nattfrieriseden.....	404	Bangolf.....	437
Friarramsorna	406	Orientering.....	438
Vandra i naturen _____	410	Hästsport.....	439
Älvstråket	410	Motorsport.....	439
Bruksvägen.....	411	Konståkning	440
1. Bruksvägen första del	412	Utförsåkning	440
2. Östra Lillträsket.....	412	Längdåkning på skidor	440
3–9. Vägen genom Ersmark.....	413	Nöjen _____	442
10–11. Vägen genom Kåge.....	413	Dans	442
Jakt _____	414	Dans i Kusmark.....	443
Älgtorn	414	Dans i Kåge.....	443
Skegas testverksamhet.....	415	Fest.....	445
Rävfällan	415	Möhippor	446
Ägslakteriet	417	Basar.....	447
Jakten i Ersmark under 1900-talet.....	417	Lekar	448
Den gamla jaktstigen	420	Ungdomsgård.....	448
Fiske _____	423	Majbrasa	449
Utplantering i älven.....	423	Båtar.....	450
Fiskefångster	424	Koxa.....	450
Fotboll _____	425	Ungdomsläger.....	450
Fotbollsplaner	427	Bonnstan.....	451
1. Ersmarksbodavägen.....	427	Utflykter.....	453
2. Södra vägen	427	Utflykt till Bonnstan 1949.....	453
3. Pellant-vägen.....	427	Utflykt till Gullsand 1954–07–25.....	453
4.Kågedalens Idrottsplats.....	427	Skola _____	454
Ersmarks Sportklubb (ESK)	428	Läskunnigheten fanns långt före skolan	454
Kågedalens Allmänna Idrottsförening.....	430	Folkskolan infördes 1842	454
Ishockey och innebandy _____	431	Lärarna ambulerade.....	455
Kågedalens Allmänna Idrottsförening.....	431	Äldsta skolhuset	455
KAIF:s största stund var 1967–11–08	432	Utbyggnad av skolhuset.....	456
Ishockey på lek.....	434	Mellanskola infördes.....	457
Bad _____	435	Lärarna var hårt bevakade	457
Individuell idrott _____	437	Gamla skolan 1918–1978	457
		Skolan i Ersmarksbodarna.....	459

Skolavslutningen.....	459	Födda 1948.....	502
Nya skolan invigdes 1978.....	460	Födda 1948–50.....	503
Undervisningen.....	461	Födda 1949.....	504
Kuriosa om sexualundervisningen i skolan.....	462	Födda 1950.....	505
Förskola.....	463	Födda 1951–52.....	506
Klassfoton	464	Födda 1953–54.....	507
Födda 1900–01.....	464	Födda 1955.....	508
Födda 1906–08.....	465	Födda 1956.....	509
Födda 1909–11.....	466	Födda 1957.....	510
Födda 1908–1913.....	467	Religion	511
Födda 1911–1917.....	468	Kyrkorna i Kågedalen.....	512
Födda 1913–1915.....	469	Bönhuset/Kyrkan.....	513
Födda 1914–1919.....	470	Sångkörer.....	517
Födda 1915–20 i Ersmarksbodarnas skola.....	471	Bönhuset i Ersmarksbodarna.....	519
Födda 1916–17 i Ersmarksbodarnas skola.....	472	Söndagsskolan.....	520
Födda 1921–24.....	473	Väckelsemöten.....	522
Födda 1922–27.....	474	Symöten.....	523
Födda 1924–26.....	475	EFS-läger.....	524
Födda 1927–28.....	476	Gökotta.....	525
Födda 1930–33.....	477	Tings- och häradsprotokoll	526
Reportage som Norran gjorde.....	478	Begrepp som förekommer.....	526
Födda 1931–36.....	480	1500-talet.....	528
Födda 1933–38.....	481	Vintertinget 1577.....	528
Födda 1937–38.....	482	1700-talet.....	528
Födda 1937–38.....	483	1729 Allmänna tinget angående förlikning om flyttning till fabodarna.....	528
Födda 1938–39.....	484	1736 Häradsrättens utslag 19 mars om laxfiske ..	529
Födda 1939–40.....	485	1737 Tingsrätten om underhåll av Kyrkvägen genom Ersmark.....	530
Födda 1940–41.....	486	1737 Tingsrätten om Kusmarksbornas rätt att ta ved efter Kyrkvägen.....	531
Födda 1941.....	488	1758 Laga ting 19e april med tvist med bönder från Kusmark och Myckle om deras ägor inom Ersmarks område.....	531
Födda 1942.....	489		
Födda 1942–43.....	491		
Födda 1943.....	492		
Födda 1944.....	493		
Födda 1945.....	494		
Födda 1946.....	497		
Födda 1947.....	499		

1758 Häradssyn den 19 juni med tvist med bönder från Kusmark och Myckle om deras ägor inom Ersmarks område.....	532
1758 Laga ting med tvist om gränsdragning mellan Ersmark och Varuträsk.....	533
1762 Landshövdingens utslag om magasins anläggande	534
1763 Laga tinget med begäran om att anlägga nybygge.....	534
1768 Häradsrättens protokoll angående höstbetet.....	535
1777 Häradsrättens protokoll angående Kärrvägen till Storkåge	536
1778 Landshövdingens resolution om protest mot begäran att avskilja byns mark.....	537
1781 Landshövdingens utslag i fejd om laxfiske ..	538
1785 Länsman Hedlunds synebetyg över kyrkvägen.....	539
1786 Häradsprotokoll om betestvister mellan Ersmark, Kusmark och Varuträsk.....	539
1787 Laga tinget med vitesföreläggande för Kusmarks bönder	540
1788 Häradsrättsprotokoll. Tvist ang. kvarn	541
1800-talet	542
1817 Förordnande om att hålla löst folk från byn med mera	542
1818 Ersättning för den del av Bruksvägen som gick genom Ersmark	542
1837 Utdrag från lagtima hösttinget angående skötsel av kvarnbyggnaden	543
Byastämmans protokoll.....	544
1800-talet	544
1900-talet	555
Sökordsregister.....	564

Förord

Jag som skrivit denna bok heter Stig Sandström och är född och uppvuxen i Ersmark som jag flyttat tillbaka till efter några år i Stockholm.

Stig Sandström (foto Stig Sandström)

Jag har aldrig tidigare tänkt tanken att skriva en byabok. Dessutom så fanns redan Ernst Westerlunds bok i serien ”Byar och Folk” även om den har några år på nacken.

Men 2015 startade Lorentz Kågedal en Facebook-grupp ”Ersmark med omnejd – Foton från förr med kommentarer”. En insikt var att i samma takt som det tillkom nya inlägg i gruppen så försvann de äldre från den initiala presentationen.

Så jag började samla på mig texter och bilder. Det är detta som är grunden för denna bok.

Det har förekommit ett antal studiecirklar som behandlat Ersmark. Därifrån har jag hämtat mycket material.

Till det har jag lagt resultatet av egen forskning i ämnet. Det har bl.a. resulterat i att jag kunnat visa gamla platser och vägar på moderna kartor. Ett annat exempel är tidningsurklippen ur Norra Västerbotten

Jag har också lagt ned mycket möda på att förbättra i stort sett alla foton som jag visar.

En del personer har lämnat underlag direkt till mig. Ett speciellt tack riktas till Thure Lindberg, Sven Granlund, Lars Gustafsson, Ove Enmark, Hans Sandström, Lennart Westerlund, Sören Kågedal och Ulf Lundström. Men ni är många fler.

Giganten bland uppgiftslämnarna är Lennart Kågedal som bl.a. med flera egna böcker lämnat information.

Jag har hämtat massor av information från nätet. Där finns exempelvis första delen av Ulf Lundströms ”Bönder och Gårdar” och hans ”Bebyggelsenamn” utlagda. Lantmäteriet har mängder av kartor, gamla tidningar har digitaliserats av Skelleftebygdens släktforskare och Kungliga biblioteket och i Indiko hittas uppgifter från kyrkböckerna.

Många foton är hämtade från museernas ”Kulturarv Västerbotten” (<http://www.kulturarvvasterbotten.se/>).

Det finns naturligtvis också andra källor som handlingar från museet, Sveriges Dödbok, andra byaböcker och boken ”Svenska gods och gårdar” samt naturligtvis Google i största allmänhet.

Det finns – trots alla som hjälpt mig med faktagranskningen – säkert fel i en sådan här bok som innehåller så mycket data. Ha överseende med det!

Tryckningen av boken har möjliggjorts tack vare bidrag från Skellefteå museum, Västerbottens Norra Fornminnesförening via Fornminnesfonden samt Ersmarks byaråd.

Ersmarks nya Byakista på Folkrorelsemuseets filial i Skellefteå (foto Stig Sandström)

Projektet "En byakistas innehåll"

Denna bok innehåller mycket material från den studiecirkel i Vuxenskolans regi som initierades 1991 och avslutades 1994. Den hade till syfte att dokumentera Ersmarks byakistas innehåll. Lennart Westlund var handledare.

I kistan fanns 159 handlingar. Den äldsta var daterad 1729. Tore Wikner "översatte" de gamla svårästa handskrivna dokumenten till läsbar svenska.

Dessa översättningar har Lennart Kågedal granskat och sammanställningar och förklaringar av dessa publiceras i denna bok.

I kistan finns idag bara några kartor och några diarbilder. Handlingarna har placerats i mappar i arkivet.

Arkivbildaren "Ersmarks by" på museet

Handlingarna är strukturerade efter följande 40 volymbeteckningar och signum:

A1 Protokoll, E1 Korrespondens, F1 Brandkåren, F2 Broar, F3 Byaordning, F4 Dammar, F5 Dikningar, F6 Fastighetshandlingar, F7 Fiske, F8 Fäbodlar, F9 Grustag, F10 Gärdesgårdar, F11 Husbehovssåg, F12 Hållskjuts, F13 Jakt, F14 Juridiska handlingar, F15 Kvarnar, F16 Laga skifte, F17 Rote, F18 Rågångar, F19 Skogen, F20 Skolan, F21 Skurorder, F22 Stadgar, F23 Storskifte, F24 Studiecirklar, F25 Tjära, F26 Tvister, F27 Vågar, F28 Övriga handlingar, G1 Avräkningsböcker, G2 Bokslut, G3 Debiteringslängder, G4 Restlängder, G5 Taxeringar, G6 Verifikat, J1 Kartor, K1 Fotografier, K2 Urklipp, M1 Byakista

Om Ersmark

Text från en ABF-cirkel 1976

Ersmark var från början en typisk bondebygd med ett antal stora jordbruk. Därefter kom det små torpare som livnärde sig på att ta jobb där det fanns. Det blev dagsverken hos bönderna eller i skogen. Det fanns ingen industri annat än kvarn, ramsåg och cirkelsåg. Många var tvungna att åka till olika platser i inlandet eller efter kusten för att få jobb.

Då var det kvinnan och barnen som fick sköta om torpet. Kvinnan gjorde ett fantastiskt arbete i det tysta. Skötte ladugården och hemmet och när hon fick sova kan man fråga sig. På morgonen när den övriga familjen vaknade var hon i regel uppe och hade börjat elda och stöka fram den mat som de skulle ha. Sedan på kvällen, då man och barn hade lagt sig skulle hon sy, lappa och laga. Var något av barnen sjukt så att det inte sov på natten, så var det mor som vakade för hon var ju b a r a hemma.

Mannen, han skulle ju arbeta på dagen. Han hjälpte aldrig till i hemmet fastän han var ledig. Gjorde han det var han en toffel och det var ju en stor skam. Det var inte ofta han hjälpte till i ladugården heller. Det var inte många män som kunde mjölka. Blev mor sjuk fick barnen lära sig. Mjölka var ett kvinnogöra.

Ersmark var uppdelat i två delar. Kring berget och väst i byn. De fattiga, som bodde kring berget, hade det något bättre än de som bodde väst i byn, då bönderna kring berget var mer givmilda än de andra.

Det har varit stor osämja mellan bönderna om allt som skulle göras för byn. De fattiga hade inget att säga till om. Man pratar om 30-åriga kriget i Ersmark.

Första bråket var när vägen till Björnänget, Hultsvägen kallad, skulle dras 1898–1910. Markägarna stoppade vägen så att den byggdes först 1951.

Andra bråket var 1914 och gällde mejeriet. De var så osams att det blev två mejerier. Det är många i Ersmark som tycker att det blev en välsignelse för byn för det var det ena mejeriet som Svensson köpte och startade Skega. Han började med en liten fransk vulk som han hade på en spis. Han var inte omtyckt av bönderna för han tog arbetskraften av dem.

Tredje stora bråket var när skolan byggdes 1918. Det gällde var skolan skulle ligga. Till slut bestämde skolstyrelsen var den skulle vara. Den byggdes nedanför Jönsberget så ingen av bråkmakarna fick rätt. Tidigare var småskolan uppe på Gustavssons handel. Mellan- och storskolan fanns på berget och var också bönhus.

När bönhuset skulle byggas blev det också bråk. Bönderna kunde inte enas om var bönhuset skulle ligga.

Maskinhuset i Kågesågen brann 1917 på kvällen. Såghuset kunde räddas. År 1920 byggdes maskinhuset upp igen. Men 1921 lades sågen ner. Sågen hade två ramar och inte bara en som det står i papperen.

Åren 1921–23 var hårda för det var stor arbetslöshet. Karl Enmark hade åren före lyckats spara 75 kr som han tog med när han fick ett jobb som stenarbetare i Ålund. Han for på hösten och då han på våren slutade där hade han slut på sina sparslantar och han var tvungen att låna 5 kr av en arbetskompis för att komma därifrån. Han åkte till Åbyn där han fick jobb som propsarbetare (barkade rundvirke) hos G Lundkvist.

Svåraste tiden var åren 1927–36. Då fanns det inget jobb. De åkte miltals på cykel och hörde sig för, t.ex. i Bureå och på Rönnskär, men det fanns inget. För någon dag kunde de få jobb så det var lätt att bli deprimerad. En annan orsak var ju att de blev illa behandlade av de som hade det bättre.

Under kriget blev det bättre. De var ju inkallade då och då men det fanns bättre med pengar. De som hade det svårt under kriget var kvinnorna som med barnens hjälp ensamma fick klara hem och ladugård. Karl Enmark hade inga pengar på julafton utan fick handla på krita för 6 kr så att de skulle ha mat för helgen.

Till storbönder räknades de som hade 7 kor och däröver. Torpare var de som hade 1 till 2 kor och småbönderna hade 2 till 7 kor. Torpare fick hyra mark av storbönder och bruka upp den och det gjorde de med spade. Kontrakten var ofta på 50 år men det hände att bonden återtog marken när den var uppodlad. Barnen fick ta jobb när de var 10–12 år och de flesta återkom aldrig till hemmet.

Det var ju vanligt att någon av döttrarna stannade hemma och skötte sina föräldrar till dess de dog. De hade lite ersättning men blev ofta ogifta så när föräldrarna dog så tog de pigplatser eller vara ensamma.

I Ersmark var det många som blev sjuka i spanskan men få som dog. TBC var inte heller så utspridd i Ersmark men i Kåge var det mycket värre och många dog där.

Första söndagen efter den 24 oktober gick alltid byns ungar till bönhuset för att se på de nya pigorna som hade kommit. Kvinnan hade endast semester när hon fick barn.

Många fick arbete efter trettondagen och höll på till påsk. Arbetsdagarna var inte så långa för det blev ljusst sent på morgonen och tidigt mörkt på kvällen.

Det var mycket tungt. Det berodde mycket på kockan om maten blev bra och billig så att det blev någon slant till familjen.

Säsongsarbetare tog sällan ut sin lagstadgade semester (1933 var det tre dagar). Ofta när de kom från skogen var de blöta och kläderna hade frusit till is och de var så uttröttade att de tyckte sig höra kyrkklockorna klämta.

Kooperativa kom på 1920-talet till Ersmark utan motstånd.

Det blev ingen reaktion när spanska kriget bröt ut. Man diskuterade men mer blev det inte. Annat var det när kriget i Finland bröt ut. Då var det en del som for över och hjälpte till. Det fanns 75–100 flyktingar i Ersmark och en del stannade kvar.

Två från Ersmark var med i bondetåget 1914 som krävde mer pengar till försvaret.

Prästen predikade att man skulle vara underdånig. Präster och bönder höll ihop så det var många som inte organiserad sig av religiösa skäl.

I kyrkan var många med i DUF, De Ungas Förbund, som var EFS första ungdomsförbund. Som barn var man tvingad att vara med i barnnykterhetsarbetet i Hoppets här.

När NN var 11 år gammal och getade kor följde han dem ut i markerna och var med dem hela dagen. Var det någon annan som var ute och getade på samma ställe så slog man sig ihop och hjälptes åt. När korna gick hem följde bara pojken med.

Det fanns inte mycket till föreningsliv i Ersmark. Det fanns syföreningar där alla gick mellan varandra. Karl Olovsson, byapredikant och ett original, var alltid med på symötena. Han cyklade mellan byarna och hade levande smågrisar och smör. Kallades ”Klickan Jarvel gris Olovsson” (?). Alltid i kostym.

När det var val hände det att några borgare kom till de gamla och erbjöd skjuts till Kusmark där de

skulle rösta. Men för att få åka med så var de tvungna att lova att rösta på deras parti. Annars fick de gå.

Ca 1905 for en kvinna själv och hämtade barnmorskan. De följdes mot hemmet och då sa hon till barnmorskan att hon skulle gå före och göra i ordning. Själv hade hon ett ärende till granngården innan hon skulle föda.

Personliga reflektioner om bygemenskapen

Som framgått ovan så har det funnits stora motsättningar mellan de i byn som ägde mycket mark, de som ägde lite mark och de som inget hade. Men bondbyn har blivit ett industrisamhälle. Attityderna ändras dock inte över en natt så när Skega-arbetarna kom kunde de nog känna sig lite underlägsna och behandlades kanske också så i en del sammanhang.

Det fanns säkert avundsjuka från arbetarna mot bönderna. Men bland barnen var det ibland tvärtom. Alla lekte med alla, men bondpojkar var nog ibland avundsjuka på arbetarbarnen som inte behövde jobba som de gjorde.

Men småjordbrukarna var också de tvungna att bli Skega-arbetare för att kunna försörja sig. Så allt eftersom suddades "klasserna" bort i den mån de fanns.

Det fanns motsättningar mellan arbetare och tjänstemän. Inte så som i Boliden eftersom det inte fanns några gräddhyllor att bosätta sig på och ägarfamiljen Svensson var själva ganska enkla till sin natur.

Men arbetarna såg ibland med avund på tjänstemännen som de inte tyckte arbetade lika mycket som de. Dessutom var de finare klädda och styrde

Harald Stenberg var intresserad av skogsbruk. Han jobbade i skogen, med sortering på sågverk och vid en kolmila. När han klarat allt, till och med att ensam resa en mila, skulle han söka till skogsskola. Men han behövde låna 1000 kr. Han gick till en storbonde och hörde sig för om lån och fick till svar att "Du är född till arbetare, du ska vara i bussarong". Så för honom blev det inga studier.

över arbetarna. Mest avskydda var tidsstudiemännen som kunde påverka ackorden. Det är också möjligt att en del tjänstemän kände sig förmer.

Lärarna i skolan hade också en syn på vilka barn som hade finare föräldrar än andra och ibland kom det fram. Men det var nog inget som störde.

Något som också påverkade var föreningarna som exempelvis nykterhetsrörelsen. Men framför allt EFS som var väldigt starka i byn. De som flyttade in och tillhörde den rörelsen blev snabbt upptagna i en gemenskap. De som inte tillhörde den fick det svårare att komma in i byn, eftersom man inom den stora kretsen EFS umgicks inbördes.

Dessutom hade de religiösa en "syndabok". De ställde inte krav på att den skulle efterföljas men man klippte inte gräset en söndag utan att det kommenterades.

Det nödvändiga gick dock före syndaboken. Om man under skördetid väntade dåligt väder på måndagen accepterades det att man körde in (ladade) hö från hässjorna för att det inte skulle förstöras. Syndaboken påverkade attityder men ledde nog inte till några motsättningar.

Något som också kunde stänga ute var de starka släktbanden. Man umgicks inom sin släkt och väldigt många hade hela sin släkt där och hade haft det

i generationer. Det var då inte alltid så lätt att få kontakt med grannarna, som hade fulltecknat sitt umgänge.

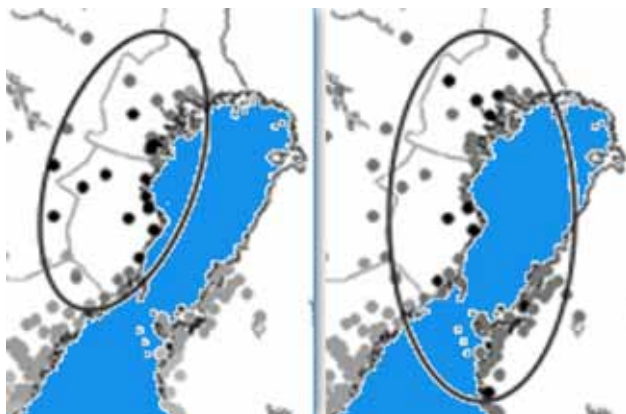
Men det har kommit nya generationer människor, det har uppstått fler föreningar i byn och dessutom flerfamiljshus. I dag är Ersmark ett öppet och mångkulturellt samhälle.

Kyrkan och idrotten har stått för många av de gemensamma aktiviteterna. Här en söndagsskoleutflykt omkring 1950 till Stenmans gård i Ersmarksbodarna (källa Helge Grönlund).

Språk och uttryckssätt i Ersmark

av Sören Kågedal

Den vänstra kartan visar hur många drag som bevarats från gammalsvenskan. Mörkare punkt, desto fler äldre språkdrag.

Den högra kartan visar på samma sätt andelen nya språkdrag. Västerbotten och Norrbotten har det mest konservativa och samtidigt det mest innovativa språket.

Språkets förändring i Ersmark

Det talade språket eller den dialekt som alla talade i Ersmark i början av 1900-talet och tidigare var den s.k Skelleftebondskan eller Skelleftemålet.

Samma eller nästan samma dialekt talades och talas fortfarande i det som nu är Skellefteå kommun (utom kommundelarna Lövånger och Burträsk som dock har snarlika dialekter), Norsjö kommun samt delar av Arvidsjaur kommun.

Den tidens svenska språk var det skrivna språket som barnen fick lära sig i skolan och som predikades i kyrkor och bönhus. Man kan därför säga att de

allra flesta Ersmarkare på den tiden använde Skelleftemålet som talspråk och svenskan som skriftspråk.

På 1930-talet förändrades språkbruket på det sättet att föräldrarna började tala svenska med sina barn men fortsatte att tala bondska sinsemellan och förstås med sina föräldrar. Dem var de inte du med utan tilltalade med ordet ”je” som är Skelleftemålets ord för ni.

Allt eftersom har bruket av Skelleftemålet minskat. När detta skrivs har det mer eller mindre upphört att användas i dagligt tal i Ersmark.

På SKEGA har det fortlevt länge och används fortfarande av en del äldre arbetare. Någon enstaka jordbrukare använder också Skelleftemålet som sitt talspråk i det dagliga livet.

Ju längre in i landet man kommer, desto fler Skelleftemålstalande finner man nu för tiden. Flest finner man på landsbygden i Norsjö kommun och i kommundelen Jörn.

Uttryck och anekdoter

Jag har försökt samla ihop några uttryck och anekdoter från min uppväxt i Ersmark. En del är taget ur minnet och kan förstås därför vara felaktigt. Annat har jag hört berättas men behöver ju inte vara mera sant för det.

Men kanske kan man säga som Kalle Wiklund:

– He jer sånt för I hae sagt e för flaar
Edvard Östensson lär ha sagt följande:

– I förschtâr eint att pajka miine vara se snâal ätt
veeschterbätnschâsten, särschelt 'n Ööscht'n

– Däm tâla âm kâânschtjödshel â kâânscht-
jödshel men si hardö hamschitteschit'n he jer ända
döinga he

Under anntider var tiden knapp och skulle utnytt-
jas till 100 procent. Edvard tycktes anse att man
t.o.m. noga borde överväga nödvändigheten av att gå
på klo. Vid ett sådant tillfälle lär han ha sagt föl-
jande:

– Vârsch riktit for'n Ööscht'n? For'n dita
schiithuse? Schait 'n â se möttschje?

– Fâbben Kleing som går omkreing, brukade
pappa ofta säga.

Han brukade också berätta följande historia om
Fâbben: Någon av hans grannar misstänkte att
Fâbben stal ved av honom så han gick till Fâbben
och sa.

– Hale döu, dö hae stöle veen â meg

– Naa, sa Fâbben med starkt eftertryck, I hav eint
stöle nan ve â deg, I ha tajje ne oppa viibraida

– Du ska ha tack då Hedlund för he du tröske, sa
en snål bonde till Hedlund i stället för att betala när
Hedlund hjälpt honom att tröska en hel dag.

En annan bonde var känd för att aldrig tappa an-
siktet och inte visa någon tacksamhet när han fick
något i gåva. Han sa bara:

– Bra, bra, ställn därna, och pekade ut platsen där
han ville att gåvan skulle stå.

För att någon gång få bonden att visa tacksamhet,
så köpte hans vänner en häst som de gav honom. Till
deras förvåning sa han bara som vanligt

– Bra, bra, ställn därna.

Uttrycket – Bra, bra, ställn därna, sa bonn då'n
feick 'n häst, kommer från denna förmodligen upp-
diktade historia.

En annan snål bonde hade kvar lite gammal och
dålig gröt som han tyckte att han borde äta upp. För
att förmå sig själv att äta gröten tog han fram en
spritflaska, öppnade korken och sa till sig själv

– Sen dö hav ette opp gröt'n ska dö få 'n sup.

Han åt upp gröten, men sen det var gjort korkade
han igen flaskan igen och sa

– Nö lure I de ällt (pappa berättade denna historia
för mig).

– I änger he pappen dödde. I hant eint ler me jeel
hagarn (pappa).

– Dem knâra och dö i Kâäg.

– Pappen roodd â I skrekke.

– Vâda he än blåås, se no blås he nola (det blåser
kallt varifrån de än blåser).

– Katta njus, he val e anne ver.

– Ta tredjebulla du, jerna rekern ve eint.

– Man val aller se mätt att man eint kan eta 'n buul
(Svante Enmark).

– Vâda jer du â vem ha kleft de?

– I vaal skraat, hovtânga for ni brännom (källa:
Britta Jonasson).

– Kakakakatta vore sprant ät kakakakatta jere â
haad rororompa se steinn (Sigurd Karlsson).

– Om ain â oss dö se ska I flöitt ni staan, sae
kveinna.

– Man jer väll herre i huse sätt och seet vârsch man
veill, sa karn då kveinna hansch hadd satt'n unner
köksbole

– Jaa saan, âse fälln äta bak.

– Jaa saan, â se foorn skraal. Men eint jârt he.

Det välkända uttrycket ”Jer du Kâgbo se håpp
opp”, lär enligt den i Ersmark barnfödde skådespela-
ren och f d teaterchefen i Skellefteå, Roland Hed-
lund, ha tillkommit på följande sätt:

När de välbärgade Ersmarksbönderna skulle till
Skellefte (staan) så tog de ofta häst och vagn och

körde. På resan till och från staa körde de ibland förbi gående. Ersmarksborna hade enligt Hedlund ett gott öga till Kågeborna så när de körde förbi en gående inbjöd de honom eller henne att åka med på följande villkor:

- Jer du Kågbo se håpp opp.
  - Ållt mått jer dätt, men he i rå om, he lätt dö blei.
  - Eta först, sa bonn då bastun brann.
  - Maten jer halve föa.
  - Komma je, å ve vänte Kallers (Staffan Karlberg).
  - Namn vå gälle, då man schit se smälle.
  - Åm eint åm ha vöre se ha kelinga språnnte åm heeran.
  - `N tum å'n knivbaaka å nålta deill (pappa).
  - Bakerom där `n Zakri hadd veen.
  - Eingen jer se stor att `n eint jett taj sä, å eingen jer se lit `n att `n eint jett baj sä (pappa).
  - He jer oppa förlust `n man lev (pappa).
  - Jasi saan, snörlive oppå sågga (mamma tror jag).
  - Ska i tro i ställ deill se i drep mä, sa karn då'n fäll nedi fjederharva. Rape som han skull hang se i geck å.
  - Naa, he går eint
  - Åm he då giing dålit men he går eint ålls (Sigurd Karlsson)
  - Rover `n, rover `n, pratade alltid Ersmarkarna om när man besökte dem på 50-talet, påstod bilförsäljare Pettersson i Ostvik. Det berodde på att Ersmarksbönderna odlade så mycket rovor och alltid hade dem i tankarna.
- Ostviksborna kallades för "matostvika", frostkågeborna för "frussefråstkåga" och drängsmarkarna för "långarmedrangsmarkara".

Anna Andersson bodde i ett hus vid den gamla vägen mellan Karlbergsbacken och Pellantvägen. I

ett annat hus på samma gård bodde Karl-Otto Andersson som var ogift svåger till Anna. Han flyttade senare "sö i byin" till bonden Rulle Andersson.

När Karl-Otto hade dött i mitten på 60-talet skänktes hans möbler till en auktion som gick till bl.a. en orgel i bönhuset.

En sommardag när Karl-Otto låg i hängmattan och halvsov vattnade Anna blomrabatterna. Hon råkade då (avsiktligt?) spilla vatten på Karl-Otto. Han blev jättearg och tog en lie som stod intill och sprang efter Anna med den och hotade henne. Anna blev förmodligen rädd och ringde till polisen. Polisen kom och förhörde Karl-Otto om hur det kom sig att han sprungit efter Anna och hotat henne med lien. Karl-Otto sa då:

- Ja, vad skulle jag göra då, hon höll ju på dränka mig.

- Jo, nog torde det väl finnas finns men inte finns inte det här, sa cykelreparatören Nilsson när man frågade efter sådant som inte fanns i hans butik.

När man frågade vad varorna kostade sa han:

- Det kostar X kronor, men jag tar Y kronor.

Hans hustru var känd för att ha en ganska vass tunga och röst som hördes. Enligt ryktet brukade hon läxa upp sin man ibland. Grannen beskrev situationen på följande sätt.

- Hon skall'd oppa karn sine se att tanna hennars geck som en simaskinsnål

- Naa, he går eint, I hæ se lite gææs, brukade (smeden) Birger Lööv säga, när folk kom och ville ha något svetsat.

- He jer sönn om å Anna, sa Anders Leonard (AL) Bergsten med omtanke för sin fru och hur hon fick slita, då han från sofflocket genom fönstret såg hur hon stod i med att bära in vatten och annat (källa: Britta Jonasson)

– I val se innerligt laiss, sa Andreas Bergsten, som släktade på sin far A L Bergsten beträffande inställningen till arbete.

‘n Andreas var som sagt lite lat. Enligt pappa hände det att han inte iddes såga upp veden till spisen utan satt och sköt in långa vedämnen i elden allt eftersom de brann upp.

Han brukade ibland lifta till stan och satt då vid vägen på andra sidan diket bredvid P L Fahlgrens för att försöka få lift. Tummen satte han mot bröstet och sa när bilarna kom:

– Naa, he val no eingin lift idag.

Lillherman var född och uppvuxen i Ostvik. Han var originell redan som ung. Varje morgon sprang han från Ostvik för att möta ”Godsen” i Ersmark vid affären som ägdes av P L Fahlgren. Godsen var en lastbil som hörde från Storkågeträsk till Skellefteå och tillbaka. Bl.a. fraktades varor från och till SKEGA.

Ågaren av godsbilen hette Svante och han var Lillhermans stora idol. Han var hjälplastare åt Svante och gjorde säkert en del nytta. Svante var vad man vet alltid snäll mot honom.

När de kom till Skellefteå gjorde Lillherman ofta en del ärenden. Bl.a. fick han ibland beställningar som skulle hämtas på ”Östra lantmanna, dvs systembolaget. Han brydde sig inte om att ställa sig längst bak i kön utan ställde sig längst fram i stället. Det väckte förstås irritation och en gång blev han tillsagd av en man att ställa sig sist. Men Herman fann på råd och sa till mannen som då vart alldeles tyst:

– Háll käft’n, håll käft’n, ve vetta no att dö hav adera kveinn.

– Háll käft’n, håll käft’n, sa han ofta till folk han träffade. En gång var han uppkäftig mot en ung poliskonstapel som nyligen flyttat till Skellefteå.

– Háll käft’n, håll käft’n, sa Herman även till honom. Polisen blev sur och tog honom till polisstationen. Där skrattade de andra poliserna och släppte iväg Lill-Herman.

– Tji fick dö, tji fick dö, skrek han till den nya polisen när han sprang iväg.

På lördagskvällarna åkte Lillherman in till stan för att dansa på Pan. Han var enligt mångas utsago en god dansör. När dansen var slut tog han ettbussen hem.

Han betalade aldrig när han åkte buss. Han hopade bara på och ville busschauffören ta betalt sa Lillherman.

– Du ska ju lik köör,

När Lillherman blev lite äldre blev han egen utsaga företagare. Man kunde se honom pila över torget mellan papperskorgarna och samla tomburkar. Han åkte ibland också ner till Umeå i samma ärende.

Om det var lite regnigt, drog han en svart plastsäck över sig som han klippt hål för huvudet i. Han lät skägget växa och såg ut som en liten tomte. Han började använda käpp som han ibland kunde hota med och kanske daska till någon med när han blev retad.

Han hade en otrolig energi och det var bara under hans allra sista tid som man ibland kunde se honom sitta och vila på posten vid busstationen.

– Johan Johansson, ”Leilljoe” haite egentligen Bergström men bitt namnen, to ut fadersarve å for deill Amerika. Han var ful i käften se at ain gåång då’n var utaför ‘n krog nagerst i Amerika se förlore’n e öög. Han lär ha sagt åt’n amerikanar att ”you are a son of a bitch”, men he skulln’ eint ha sagt.

Karn slait laus ‘n spikubre bårti ‘n vaigg å drämd deill åt ‘n Leilljoe. He to se iil att spiken for einn i öge hansch se att’n vart bleinn oppa aine öge.

‘N Oskar Enmark, som var i Amerika tei år, såg deill att ‘n Leilljoe komme se ham deill Schwerge igen.

Han bodd seda næst söistrern sine nol ve boern. Fletchern hadd taffe över gåln men lätte ändå ‘n Joe bo där. Han skaffe se hästarn som han född opp. Han var julbaint å brano föillut.

I jer vå o veill, I skit neme åm i veill bruk’n ‘saij. (Låt e rinna, låt e rinna, saan när han peinke på se dera köksgolvern) (källa: Tycko Karlberg).

Gunnar Lööv (Leilllöven eller little Löv) lär ha fått en konfirmationskostym ”i växten”, som han aldrig växte i. Han var liten och skötte byns bastu som stod vid älven vid forsen nära Skega. Där stod också byns gemensamma tvättstuga. Gunnar var mycket gudfruktig och var alltid med på gudstjänsterna i bönhuset.

Asta Åhlund, född Garn (därav öknamnet Atta Gan som hon fick på grund av hennes sätt att uttala namnet) bodde i Kusmark, men precis i gränsen mot Ersmarksängarna vid älven.

Hon var gift med Manne Åhlund. Manne var lite eljest liksom Asta. Han jobbade som dagsverkare.

Asta vet jag inte om hon någonsin hade något arbete. Hon gick omkring i gårdarna och hade en väldigt bra näsa för om någonting var på gång. Var det till exempel slakt på någon gård så var hon genast där. Hon fick ofta blod, hjärta, njurar, lever m.m. till mat.

När det var begravning var hon ofta i farten. Hon brukade följa efter lite på avstånd men var mycket nyfiken på vad som hände.

Asta var inte så propert klädd och kläderna hon hade var slitna. En gång när hon satt hos någon granne så bar det sig inte bättre än att axelbanden gick av och hennes övre delar blev fullt synliga för

omgivningen. Hon tyckte inte detta var något problem och sa att hon minsann inte var rädd för att visa vad hon fått (källa delvis: Bernt Grönlund)

Adelina Bergström bodde mitt emot P L Fahlgrens och hade alltid nedhasade strumpor.

Johan Lööv eller Johan Vittis som han av någon anledning kallades bodde i en liten stuga efter den gamla vägen till flygfältet. Huset synsbild på annan plats i denna bok.

Johan tvättade sig nog inte ofta och bytte sällan kläder vilket medförde att han luktade illa. Städning var nog ett okänt begrepp för honom.

Han hade ett litet torp med en ko. I vart fall kunde man se honom på vintrarna dra hem hö på en slåde i en liten höskrinda. I övrigt gjorde han dagsverken åt bönderna. Jag vill minnas att han var med och tröskade åt Åke Enmark som tröskade på uppdrag.

Johan handlade hos P L. Fahlgrens (Pallers). Här fick han också en del gammal mat som han skulle ha till sin hund och kanske kunde han äta en del av detta själv.

Pallers hade anställda expediter och en gång en ung dam som hette Sally. Hon var rödhårig och omåttligt fager. Hon bodde i den lägenhet som fanns som ett litet annex till affären. Johan var förstas förtjust i Sally och brukade skoja med henne och hon med honom. En gång föreslog han att de skulle träffas på lördagskvällen och hon svarade på skämt ja.

Enligt grannen Gunnar Boman så lär dock Johan ha klätt upp sig den kommande lördagen och kommit gående i en lång svart rock fram till dörren till Sallys lägenhet. Sally var dock inte hemma och om hon varit det hade hon nog knappast öppnat dörren.

Johan var en duktig jägare enligt egen utsago. Han sköt med sin egen uppfinning ”vinkelkrut”. På så sätt kunde han skjuta två ekorrar på en gång.

Johan Löövs stuga brändes när han hade dött. Åke Enmark var med. En summa pengar hittades undan-gömda.

En känd läkare från Fällfors, Karl-Martin Sundbom brukade berätta en historia från sin verksamhet som läkare i Ersmark. Han blev någon gång på 1940-talet kallad till ett hem där en man uppgavs ha dött men släktingarna och vännerna runt omkring var osäkra på om han verkligen var död.

Karl-Martin såg när han kom dit på en gång att mannen var avliden men för att övertyga omgivningen om detta tog han fram en stor nål och stack den i hjärtat på den döde som förstås inte reagerade. De närstående förstod då att han verkligen var död och någon sa.

– Jaa, men se bra, då konna ve fika!

Bertil Westerlund hade fått sina första byxor med gylf men ingen märkte den stora förändringen. Så han reste han sig från gungstolen under pausen i slättanna:

– Härna dug eint för ain som ha julpen

På SKEGA och Futurum

Som nämnts var Skelleftemålet i stor utsträckning det samtalsspråk som använts bland arbetarna på SKEGA.

På somrarna fick många av Ersmarks skolungdomar sommarjobb där. I arbetet med en utbyggnad en sommar i början på 1960-talet deltog bl.a. Elof Westerlund, Sven Karlsson, Gustav Holmlund, Kalle Enmark och undertecknad.

Kalle hade ett favoritverktyg, fyllhammaren.

– Föillhammarn jer de beste verktyg som feinns, ansåg Kalle.

När det var frukostrast klockan tio och fikarast klockan halv två hördes en stark signal över hela

Skegaområdet. Några minuter innan rastens slut hördes en varningssignal som kallades ”förstgånga”. Vid arbetsdagens slut klockan halv fem hördes signalen igen men utan att föregås av varningssignal. Kalle frågade ändå alltid då med viss ironi:

– Jere förstgånga?

I grovpressen, där jag också provade på att jobba, kunde man bli utan snus. Frågade man då Palle Bergmark om man han möjligen hade snusdosan på sig blev svaret:

– He val du väll forstå pajk, att man eint går ut nattjen.

Jag arbetade i början på 1960-talet som femtonåring ett år på Futurum. De flesta som jobbade där då var ynglingar från Ersmark och angränsande byar. Samtalsspråket var svenska och i motsats till SKEGA inte Skelleftemål. Undantaget förstås de något äldre arbetarna som målaren Tore Marklund, Emma Antonsson och Knut Bergstén.

Knut var städare och frågade man honom om det börjat regna (ska i tro he far rangern) blev svaret.

– Naa, he rangern redan.

Kraftuttryck

I stället för vanliga svordomar användes kraftuttryck nu och då till exempel när allt inte gick som det skulle.

– No jer väl döinga grön.

– förgrönat.

– gröna käppar (pappa, m.fl.).

– fördärvat.

– förbonkat (Frans Bergmark).

– Naa men, vå bönnna (pappa).

– He var då sjölveste bönnna

– klåån, men vå klåån.

– harremin.

– harrekors (Elof Westerlund).

Ramsor

– Ha je seit ‘n schwart á wit, gumáran kalv,
som tack för sist, sprant över hagan.
Á schwart varn wit á bak varn fram
och rau som e bastutak varn
– I fjol om körka då I skuull deill hösten.
Kjárt i saakt för I hadd se bráttom
Kelinga sto á stampe gráten (ofullständigt, källa:
Margareta Olofsson)
– I for ni fuse á snava dera dörabantjen á slo
knesnálln i e emmer set he glommre.
– Hava je seitt knárabáraskafte, I ska laga
slekawekahauken diti Jonschwensha husknut‘n.
– He raingern nol i hangern á bonn fangern á geta-
barna dem skráál. (Jag trodde när jag var barn att
det var ”götabarnen” som grät. Min mamma hette
Göta.)

Sånger

Den här sången brukade pappa sjunga med ett litet
barn på knäna. Den finns i en ABC-läsebok från 1906
med ytterligare en vers.

Hopp, hopp, hopp, spring i fullt galopp
Över gårdsgård, över dike
Brunte du har ej din like
I ditt raska lopp
Hopp, hopp, hopp, hopp hopp.
Ptro, ptro ptroo, nu får Brunte ro
Nu det uti skolan ringer
Brunte raskt till spiltan springer
Stampar med sin sko
Ptro, ptro, ptro ptroo

Min mormor Lydia Karlberg och även mamma bru-
kade sjunga en sång med ett småbarn som satt i
knäet och hoppade upp och ner. Text började så här:

– Hoppeli kistom, kistom kastom kwistom
kwastom kisteli kast

Sången om Frans-Jakob lärde pappa mig när vi
åkte häst och lastvagn hem från utskiftena. Vi bru-
kade sjunga den då och då så jag lärde den, vad jag
kan minnas, ganska fullständigt. Jag har inte hittat
visan tryckt någon stans men det lär finnas varian-
ter.

E’n Frans-Jakob for deill kvarna
att mala nalta mjöl,
Och somt skull va deill schwinom
och somt deill grötamjöl
He var väll eint se ävent,
he var som tia var,
he var väl eint se ävent,
he var som tia var

Men bonn han sa deill’n Jakob,
nö stár e aller rett,
Nu ha dö vöre uti stela,
för satjen jer se jett.
Men ‘n Jakob slo ihop hennrern
och schwor se vara frei
I fjol se stal I nalta,
men i år se lett i blei.

Men bonn han sa deill’n Jakob
att om dö eint bekänn
Se flá i á de skinnern
á hang oppa ‘n vaigg
Och ‘n Jakop sig bekände,
visst stal I nalta mjöl,
Men I töickt he var eint se falit
I hadd ju stöle förr

Studiecirkel Skelleftebygdens dialekter

År 1973–74 arrangerade Vuxenskolan i samarbete med Skellefteå Museum ett 40-tal studiecirklar i Skelleftebygden med målet att kartlägga lite av de gamla orden. Resultatet blev en bok på 191 sidor. Här är de fem Ersmarkssidorna.

Ledare i Ersmark: Åke Lundgren

Deltagare: Elof Vesterlund, Sven Westerlund, Hulda Westerlund, Ruth Gustafsson, Harald Stenberg, Gabriel Mikaelsson, Seth Carlberg, Adolf Lindberg

Ord

Armest	knappast
Arsnorra	trollslända
Baschangswelingen	barnsängsvällingen
Brudike	odlad mark norr om byn
Bånrajde	kobindsle
Båskén	deg sparad vid bak för att användas vid senare bak
Djääl	binda hage
Dönjstönjen	ont i magen, gaser
Dönjtrast	snöskata, björktrast
Feijen	glad
Flistevelingen	sirapsvälling
Gocken	göken.
Gulablommen	smörblommor
Gullko	nyckelpiga
Itaxen	företagsam
Jålpele	hjälpesam

Kavelban	arbetsredskap som användes för att mangla kläder.
Klösa	landområde nere vid älven
Kwärksätt	stryptag
Leinnbära	lingon
Långrövel	spindel
Maul	äta bröd utan sovel
Mellan win å grin	gråtfärdig
Människo draege	de hade män för att dra upp potatisfårar.
Plake	löst bröstveck
Rivelsa	riven potatis till pannkaka och palt
Sallara	mygg
Schillkrok	verktyg för kornskylar
Skansning	tillhuggning av timmerstockar vid husbyggnad
Skavel	kritisera
Skåtamjö	dålig kondition, mager, klen
Slimmermonka	en sorts klimpmjolk
Snoork	hästlate
Stanskrack	stenskvätta
Stönkråk	spillkråka
Sälw en vääv	trä opp en väv
Sänkal	en person som är uthållig
Söistrut	Ett vävmönster.
Tjollerdroppa	brännvin
Tjue	fäste för lien
Trauvvt	det går tungt vid affären
Tråmela	lindrigt kraftuttryck

Tröllväing	(Trollvinge) yster, livligt temperament, livlig flicka
Trömmese	surt t.ex. kött
Valet	glad fest eller tillställning
Ventjer skäppa	kärra med två hjul för att köra gödsel
Vintervägg	molnvägg vid kusten
Åstärvtut	en som överdriver

Ort och platsnamn

Bränn-plättern	om folk boende på Brännan i Skellefteå
Bånatjärn	sjö där ett barn dränktes enligt sägen
Gammelstass – tupp	om ungt folk boende i Gammelstaden, Skellefteå.
Klösa	plats i Kågeälven
Knusteränge	skifte
Marrsmåge	skifte
'n Knip görel (kvastförsäljare)	Johannes Eriksson i södra byn
Nammenlausstigen	namnlösastigen
Skrala wegen	väg, södra Kusmrk (skral = halvdålig)
Slomparberget	Trollberg
Säntommen	en sandig plats där fåglar och hästar gärna tumlade runt.
Welltuven	myrområde

Uttryck och ramsor

Bit de en bit, men bit äint sö mötje	ramsa som användes när man (ungknallarna) bjöd på bröstsocker
Henderna jer en rikti slasabrok	en som går dåligt
Hä går som i vilstrukjom	vila i täta mellanrum
I ha vea stuvvun	jag har burit in ved
När gocken var nära husen om vora betydde det svagår.	När göken var nära husen på våren betydde det nödår.
När gocken var långt ifrån å spela betydde det att det skulle bli bra korn.	När göken var långt ifrån och spelade så betydde det att det skulle bli bra korn.

Snallarvisa

En Kalles Karl var en riktig Snallare bas.
Hopp linko, linko larialej.
Han sitter på ett mjöllass som eldas med gas.
Hopp linko, linko laria lej.

Historier

Första gånga då I komne deila Sara hä var som hä skulle vara tala förr, då feik I dreck borti soppabotta å då hadd I tvåå vämmansböxpar oppå me men mitt i natta steg den onde naturn opp å då gatt I oppa golve å då I kom dita golve, då skalv I som en fisk å hä jär lika säkert som kärntöreln lägg oppa hilla.

Ersmarks äldsta historia

Föregångaren till Östersjön kallas Baltiska issjön (11 500 – 8 300 f.Kr.) och innehöll färskvatten. Den skapades då inlandsisen gradvis började att dra sig tillbaka. Sjöns utlopp gick via väldiga vattenfall i Öresund.

Nästa fas för Östersjön var Yoldiahavet (8300 – 7500 f.Kr.) döpt efter sötvattensmusslan *Yoldia arctica*. Sundet som förband med Västerhavet gav så lite vattenutbyte så att vattnet var sött utom en kort period i början då det var bräckt.

Ancylussjön (7 500 – 6 000 f.Kr.) uppstod när landhöjningen helt stängt förbindelsen med Västerhavet. Namnet kommer från sötvattenssnäckan *Ancylus fluviatilis*.

När klimatet blev varmare fortsatte de arktiska isarna att smälta och havsytan steg så mycket att saltvatten kom in i Östersjön.

Det nya saltvattenhav som bildades kallas Littorinahavet (6 000 – 1 000 f.Kr) efter saltvattenssnäckan *Littorina littorea*.

På västra sidan av Jönsberget kan man i höjd med Bergsvägen se en bank av skalgrus med avlagringar av ca 5 000 år gamla blåmusselskal från det salta Littorinahavet.

Littorinahavet för 7000 år sedan

Havsytans stigning avtog men landhöjningen fortsatte. Förbindelserna blev då grundare och smalare och allt mindre saltvatten kom in i Östersjöbäcken. En långsam minskning av salthalten blev följden. Detta pågående stadium av Östersjöns utvecklingshistoria brukar kallas Limneahavet (1 000 f.Kr – nutid) efter sötvattenssnäckan *Limnea ovata*.

Stenåldern 5000–1700 f.Kr.

Det fanns inte någon bebyggelse här på stenåldern. Ersmark ligger i de flesta fall lägre än stenåldersnivån som är 50 m ö.h.

Ersmark var en bred havsvik där bara några få skär stack upp och nådde stenåldersnivån. Den nivån nås i Ersmarksbodarna där man hittat några stenfynd på mark över 50-meters nivån. Vid Bodbäcken har man hittat ett par stenyxor på den plats

Folkvandringstiden fram till Vikingatiden, 300–1300

Inget är känt om den tiden i Ersmark. Men eftersom kustorten Kåge har ett namn från 500-talet så kan

det hända att Ersmark användes för kreatursbete eller liknande.

Medeltiden 1050–1500

Havsnivån på 1100-talet

Ersmark är resultatet av kolonisation från kustbyn Kåge eller Ostvik. Det skedde på 1100 eller 1200-talet.

”Ers” är hämtat från Erik som kan ha varit den första nybyggaren. Men namnet kan lika gärna ha tillkommit senare och komma från någon som ägt ett hemman där.

”Mark” antas vara från tidig medeltid. Det betyder ”skog” eller ”nybygge i skog eller utmark”. Det finns 12 äldre byar i Skellefteå kommun som har marknamn. Alla ligger nära kusten. Från början var det förmodligen utmarker som användes av kustborna.

Den tidigaste bebyggelsen antas vara från slutet av 1200-talet då havsnivån var ca 7 m högre än idag. Man vet att bybor på 1300-talet deltog i uppförandet av församlingens äldsta kända kyrka. År 1413 fanns det 60 rökar i Skellefteå socken och en av dem fanns i Ersmark.

Förr var älven mycket större och rann genom Sprättjärn. Det är troligt att de första kolonisterna valde plats där älven föll ut ur tjärnen.

Ernst Westerlund pekar ut berghällen framför ladan som en trolig plats för den första bosättningen. Jönsberget i bakgrunden (foto Ernst Westerlund).

Det finns en sägen som berättar att en man kom vandrande med en ko och slog läger på den plats Westerlund pekat ut.

En annan sägen berättar om två bröder. Ers bosatte sig i Ersmark och hans bror Kus i Kusmark. Gränsen mellan ägor sattes vid Råbäcken.

Ersmarks historia 1500-talet

1500 Tio hemman

År 1539 fanns det 161 byar i Västerbotten. I 1543 års jordebok upptas 13 bönder i Ersmark. De var följande enligt senare numrering:

- Ersmark 1, Lasshemmanet
- Ersmark 2, Sjulshemmanet
- Ersmark 3, Mäschemmanet
- Ersmark 4, Hanshemmanet
- Ersmark 5, Jässhemmanet
- Ersmark 7, Håkarshemmanet
- Ersmark 11, Falschemmanet
- Ersmark 12, Hedlunds-Grönlunds hemmanet
- Ersmark 13, Jacob-Jonsahemmanet
- Ersmark 15, Svidihemmanet
- Ersmark a ägs av Jon Svensson men hemmanet försvinner senare ur rullorna
- Ersmark b ägs av Per Karlsson men hemmanet försvinner senare ur rullorna
- Ersmark b ägs av Anders Larsson men hemmanet försvinner senare ur rullorna

Byn hade 13,5 hektar (0,135 km²) åker vilket motsvarar 18 fotbollplaner. Åker och äng var oftast skodade från frost.

De hade dessutom fiske. I Kåge älv fanns år 1543 en laxgård, en "katsa", för vilken en Erik i Ersmark betalade skatt.

En "katsa" är en urgammal variant av en pata. Det är ett slags permanent ryssja bestående av en land-arm av spjalverk som leder laxen till en inhägnad, laxkaret. Karet eller kistan är en bassäng tillverkad av lodräta störrar med ingång, så att laxen kan gå

mot strömmen och in i karet men sedan inte komma ut. Karet vittjades med huggkrok.

Ersmark hade inget eget fisketräsk eller nätfiske. Fyra bönder fiskade i det som kallades fjällträsk men där de flesta sjöarna ligger i nuvarande Jörns församling. Man fick skatta för fisket.

Dessutom hade man lite jakt och några tog tjänst som knektar.

På kort tid i slutet av 1500-talet minskade antal hemman från 13 till 10.

Älvsborgs första lösen 1571

Älvsborgs fästning erövrades av danskarna under Nordiska sjuårskriget och summan bestämdes i freden i Stettin 1570 till 150 000 riksdaler silvermynt att betalas inom tre år.

För att skaffa fram denna då stora summa uttogs, för första gången i Sveriges historia, skatt baserad på individens tillgångar. Varje bonde fick betala en tiondedel av sin egendom (fastighet) och en tiondedel av silver, koppar, oxar, stutar och andra kreatur.

Penningar: 132 mark

Silver: 79 lod

Hästar: 12 st

Svin: 14 st

Koppar: 25 skålpund

Kor: 66 st

Getter: 50 st

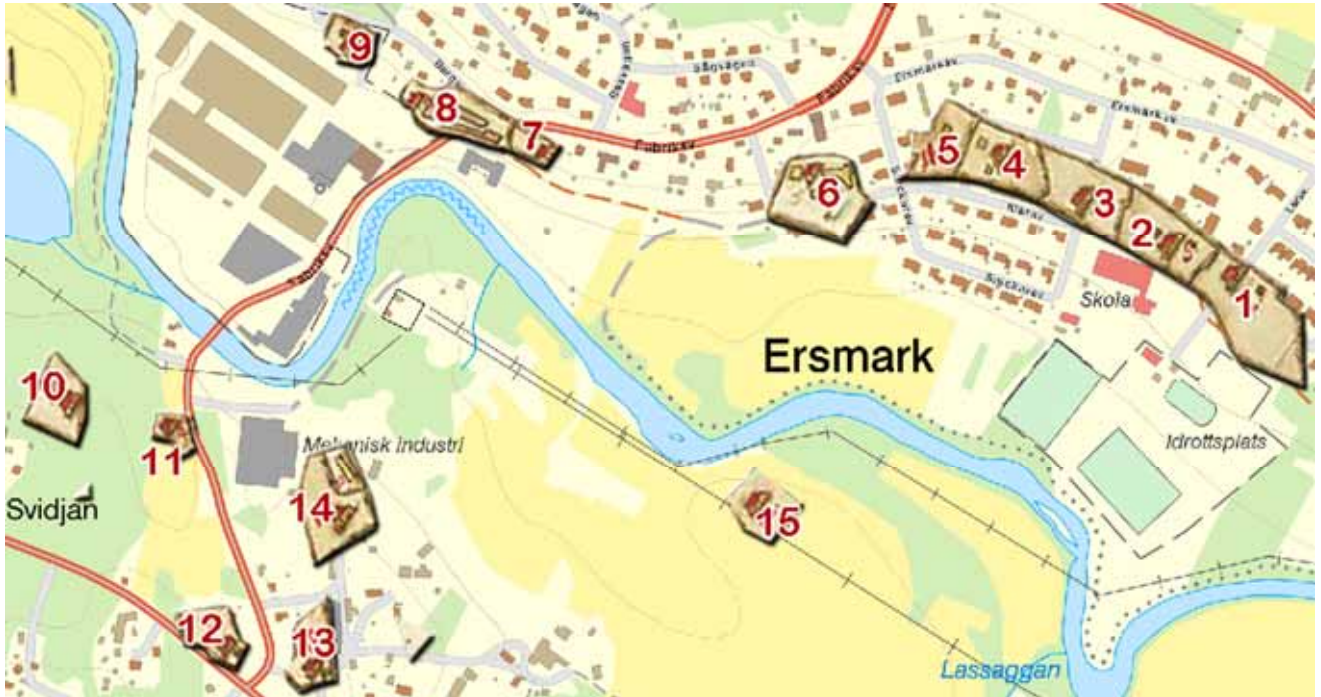
Tenn: 6-7 skålpund

Stutar (ung oxe): 5 st

Får: 51 st

Ersmarks hemman ägde i genomsnitt 10 mark penningar, 1½ fotbollsplan åker, 1 häst, 5 kor, 1 gris, 4 getter och 4 får per hemman. Dessutom hade de lite fiske att dryga ut med.

Ersmarks historia 1600-talet

1699 Gårdar och vägar inritade på en modern karta

På 1500-talet fanns det 12 hemman i Ersmark. På 1600-talet fanns det samma 15 hemman som under 1700-talet.

1. Lasshemmanet
2. Sjulshemmanet
3. Måschhemmanet
4. Hanshemmanet
5. Jåsshemmanet
6. Erikshemmanet
7. Håkarshemmanet
8. Hermanshemmanet
9. Jöns väst i Berget hemmanet

10. Jöns in på Svedjan hemmanet
11. Falshemmanet
12. Hedlunds-Grönlundshemmanet
13. Jacob-Jonsahemmanet
14. Finnhemmanet
15. Svidihemmanet

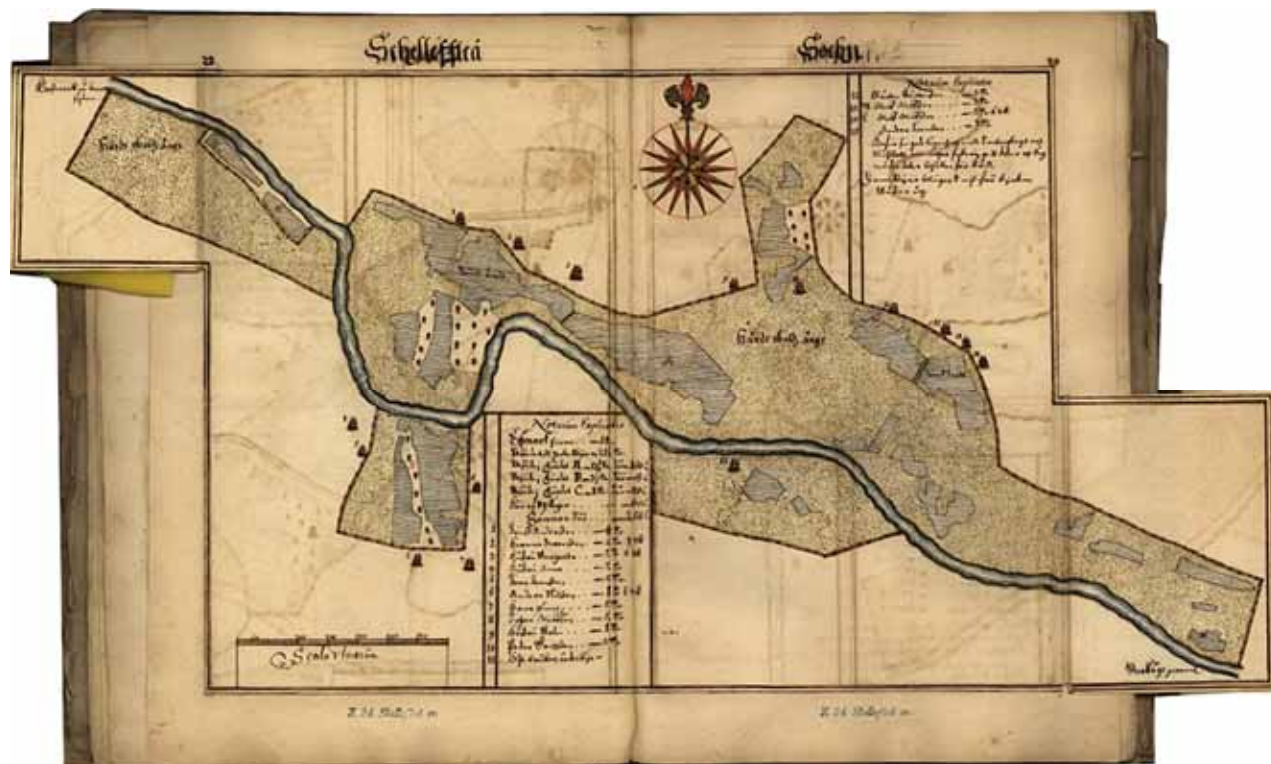
År 1648 hade byn ungefär 66 innevånare och 1685 var det 79.

Under krigerna på 1600-talet och början av 1700-talet plågades byn av de ständiga knektutskrivningarna.

Enligt längden för Älvsborgs andra lösen år 1613 (danskarna hade återtagit fästningen) skattar 11 bönder medan två var "förskonte" för stor fattigdom och sjukdom.

År 1648 noterades att utsädet för hela byn var 21,5 tunnor och att man beräknar skörda 258 lass hö.

Karta 1648

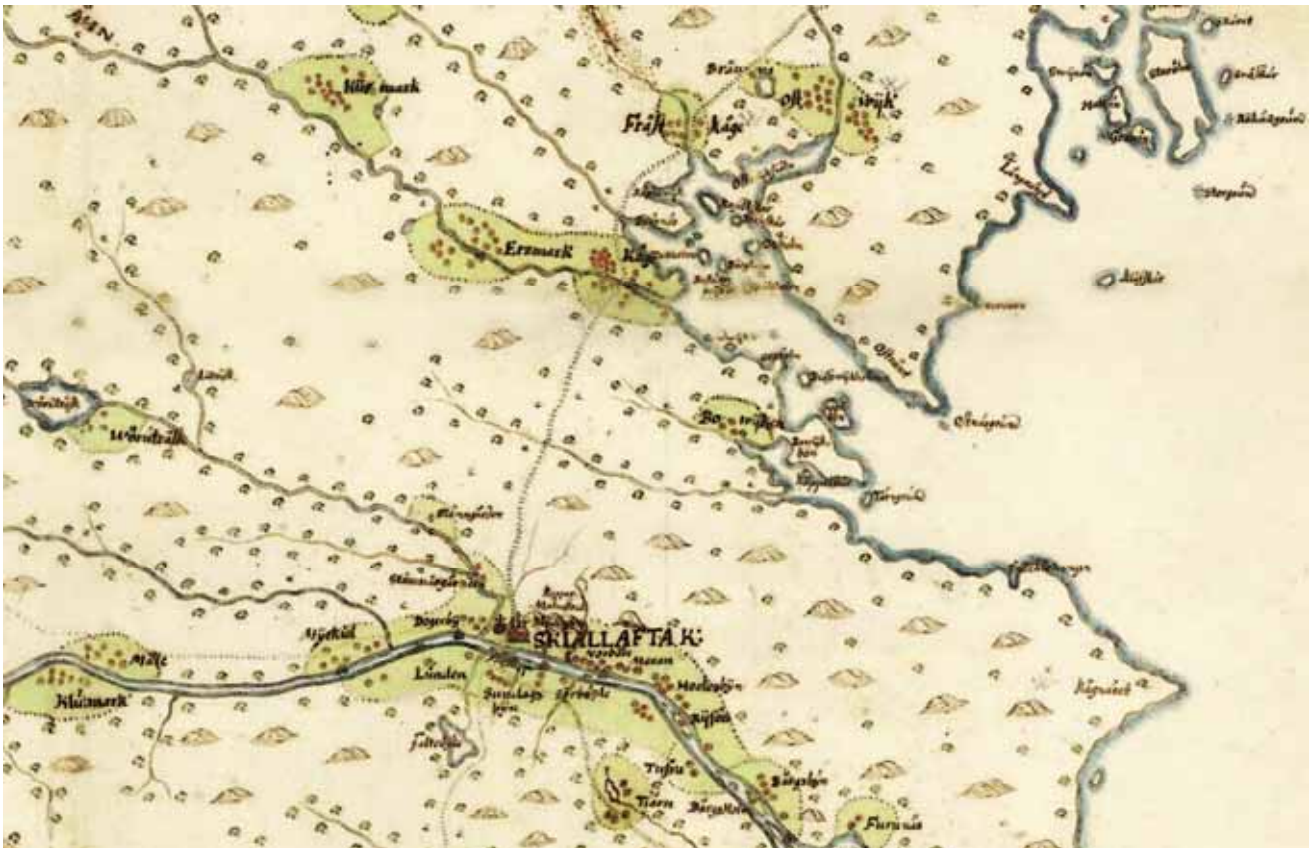
Geometrisk avmätning 1648 (källa Lantmäteristyrelsens arkiv)

Utsäde till Heela Byn	- 21 1/2 tunna	Höö	- 40 Lass
Utsäde i Gärdet A	- 17 3/10 tunna	Höö af Uth Änger	- 60 Lass
Höö	- 150 Lass	Summan Höö	- 258 Lass
Utsäde i Gärdet B	- 3 1/5 tunna.		
Höö	- 8 Lass	1 Jöns Andersson	- 4 tunnor
Utsäde i Gärdet C	- 1 tunna	2 Herman Swensson	- 2 tunnor. 4 Skäländ

3	Hustru Margreta	- 2 tunnor	6 Skäländ
4	Hustru Anna	- 2 tunnor	
5	Joen Joensson	- 2 tunnor.	
6	Anders Nilsson	- 1 tunna	6 Skäländ
7	Hans finne	- 2 tunnor	
8	Johan Oloffson	- 2 tunnor	
9	Hustru Malin	- 1 tunna.	
10	Peder Erichsson	- 2 tunnor	
11	Ödhe brukas under byn		

Notarum Explicatio	
12 Mårten Mårtensson	- 3 tunnor
13 Store Oloff Oloffsson	- 3 tunnor.
14 Lille Oloff Olofsson	- 2 tunnor. 6 Skäländ
15 Anders Joensson	- 3 tunnor.

Hafua sin gode lägenheet medh Timberskogh och Muhlbeth, men inthet Fiskerij, godh Åker och Äng mästadeles behållen för Köldh.

1664 Skellefte Socken

Ersmarks historia 1700-talet

1699 Gårdar och vägar (=Kyrkvägen) inritade på en modern karta.

Det fanns samma 15 hemman på 1700-talet som århundradet dessförinnan.

1. Lasshemmanet
2. Sjulshemmanet
3. Måschhemmanet
4. Hanshemmanet
5. Jåsshemmanet
6. Erikshemmanet
7. Håkarshemmanet
8. Hermanshemmanet
9. Jöns väst i Berget hemmanet

10. Jöns in på Svedjan hemmanet
11. Falshemmanet
12. Hedlunds-Grönlundshemmanet
13. Jacob-Jonsahemmanet
14. Finnhemmanet
15. Svidihemmanet

Som minst hade man 1715 bara 36 innevånare vilket är bottenrekord för de senaste århundradena.

Antal knektar som de höll varierade men var som mest 3.

I jordrannsaktionsprotokollet från 1749 sägs att jorden är något frostlänt och att det finns möjlighet att ta upp mer ängar men inte fler åkrar.

Skogen är tillräcklig till husbehov och någon tjärbränning bedrivs. Mulbetet är gott. I byn finns 3 kvarnar som gick höst och vår. Byn saknar fiskevattnen.

I Ersmarksbodarna vid Bodbäcken fanns fåbodarna år 1700. Två fåbodvallar som byn nyttjade 1729 var Kornsvedjebodarna och Knutfåbodarna. Sistnämnda nyttjades även av soldaterna.

Ett utmärkande hantverk för byn är kopparslagerriet. Under perioden 1619–1760 finns åtminstone 8 kopparslagare i byn.

1742 Utdrag ur den äldsta Sverige-täckande vägkartan

I 1634 års regeringsform lades Västerbotten och Lappmarken till Hudiksvalls län.

Åren 1668–1810 omfattade länet även nuvarande Norrbotten och Lappland.

År 1810 klövs Västerbotten till nuvarande Norrbottens och Västerbottens län.

Renen som landskapsvapen fick Västerbotten av Erik den XIV år 1560.

1785 Karta som beskriver tegskiftet i Ersmark (källa Lantmäteristyrelsens arkiv akt Z24 43:2).

Ersmarks historia 1800-talet

1803 Gårdar och vägar inritade på en modern karta

Det fanns samma 15 hemman som tidigare. En skillnad är dock att Svidihemmanet i mitten av 1700-talet flyttades från älven.

1. Lasshemmanet
2. Sjulshemmanet
3. Måschhemmanet
4. Hanshemmanet
5. Jåsshemmanet
6. Erikshemmanet
7. Håkarshemmanet
8. Hermanshemmanet
9. Jöns väst i Berget hemmanet
10. Jöns in på Svedjan hemmanet
11. Falshemmanet
12. Hedlunds-Grönlundshemmanet
13. Jacob-Jonsahemmanet
14. Finnhemmanet
15. Svidihemmanet

År 1802 hade byn 189 innevånare att jämföra med de 73 den hade 1745.

Första bosättning i Ersmarksängarna var Markstedt omkring 1840. En Grönlund var omkring 1860 den förste fast bosatte i Ersmarksbodarna.

Nödåren som kulminerade 1867

Missväxten startade 1860 men katastrofen blev störst 1867 då året inleddes med tomma förråd då 1866 hade varit kall och regnig.

Året 1867 inleddes med ihållande töväder som fick marken att börja grönska. Men så kom kylan som fick grönskan att frysa bort. I början av juni var det fortfarande slädföre och vid midsommar var många sjöar igenfrusna. Men bönderna var tvungna att så om de skulle hinna få någon skörd.

Men natten mot den 18 juli blev det flera minusgrader. Det mesta frös bort. I september kom nya frostnätter och tog det som eventuellt kommit upp efter en sen nysådd.

Ordförande i nödhjälpskommittén i Lövånger beskrev i ett brev till Aftonbladet situationen så här:

På några ställen fanns gröt, kokad af granlaf, äfvensom af den frusna, omogna säden, och det var gräsligast af allt för dess motbjudande utseende och vidriga stank, som uppfyllde hela rummet. Endast den yttersta hunger kan drifva människan att förtära sådan föda.

Den jordegando allmogen befinner sig dock jämförelsevis i bättre ställning såsom egande större tillgång på mjölk. Öfverhufvud finnas hos hvarje bonde 4 eller 5 kor, ty "tillsamurans med mjölk går det väl an", sades det, "att nedsvälja det bäska brödet, men med bara vatten därtill, kan en människa ej utärda i längden."

Bland den öfriga befolkningen herrskar nöden i än mörkare skepnad. Barnen befunnos mångenstädes, genom den osunda

födan, afmagrade och bleka samt med slapp blick. Föräldrarne af svält oförmögne till arbete, då intet annat under månader förtärts än ofvannämnda nödbrödsämnen, och ingen haft att hjälpa den andra något bättre.

Såsom ett exempel bland de många må anföras, att en hustru hade på hela sommaren ej vågat sig fram till kyrkan för att bliva kyrkotagen, af fruktan att krafterna skulle svika henne att gå den milen.

Ofta hörde vi de orden: "Ack den som blott hade en smula mjöl att blanda i brödet eller lafgröten, då vore ingen nöd."

Fäderneslandet 1867. Modern ligger döende medan sonen äter på en känga och en man täljer bark från trädet utanför

År 1868 konstaterade Skellefteå kommuns undersättningskommitté att det i kommunen fanns 76 familjer om tillsammans 434 personer som behövde nödhjäl.

Det var många tragedier som utspelades i våra trakter under nödåret 1867. Hundarna blev mat. Man försökte i det längsta behålla sin ko, men till slut blev även den slaktad. Kohuden hackades i småbitar, stektes och äts. Det fanns de som åt upp sina kängskor.

Till slut slaktades hästen. Då tog man också bort möjligheten till framtida dagsverken och möjligheten att skaffa hem ved. Man sålde allt som man kunde avstå för att få in mat.

Barnen fick hjälpa till att skaffa föda genom att skala barken av friska furustammar och plocka skägglav och ren- och islandsmossa. Även halm finhackades för att sedan kokas till gröt och välling. På kommunalstämman den 26 augusti beslöts att 10 kunniga kvinnor skulle åka runt i socknen och lära ut bakning av nödbröd. De hade också med sig en karta över ätliga svampar.

Västerbottens läns nödhjälpskommitté skickade omgångar av korn, råg, risgryn och annat. Det ordnades utspisning åt de svältande. Nödhjälpsarbeten skapades i form av dikning och andra dagsverken.

I södra Sverige, England, Danmark, Holland, Ryssland, Spanien och Italien gjordes det insamlingar och skickades hjälpsändningar.

Många såg sig ingen annan utväg än att hela familjer gav sig ut på vägarna för att tigga och många dog av undernäring. Man räknar med att 500 barn tiggde längs vägarna! De fanns kvar ännu en bit in på 1870-talet.

Men det fanns hinder för att tigga. Fattigvårdsreglementet för Skellefteå kommun från sommaren 1868 skriver att "Insocknes tiggare må ingen uti nödfall hysa längre än öfver natt vid vite af en rdr rmt vilka medel gå till fattigkassorna". Bestämmelserna för utsocknes tiggare var än hårdare formulerade.

Eftersom det låg is till midsommar kunde fartygen inte ta sig in till Kattisholmen i Kågefjärden för lossning. När fartygen till slut tog sig in ordnade folk stora klädkokare som man kokade gröt i. En del var så svultna att de enligt uppgift åt ihjäl sig. En del kräktes men klarade livhanken.

Året därpå fortsatte svältens och det kom fler olyckor. De största skogsbränderna i mannaminne härjade byaskogarna i Ersmark, Kåge och Frostkåge. Brandorsaken var en antänd rishög i Ersmark. Hundratals personer deltog i släckningen.

Ostvikskriget

Hela hösten 1867 hade missnöjet vuxit mot den lokala nödhjälpskommittén som leddes av socknens herremän.

Nödhjälpskommittén kritiserades öppet för att den inte utförde sitt uppdrag att fördela insamlade gåvor utan krävde att de som fick gåvorna skulle göra någon motprestation.

Fäderneslandet 1867 skildrar nödhjälpsarbetet i Norrland. Från vänster ser vi landshövdingen, kronolänsman och kommunens storbönder, som alla förser sig med nödhjälpsspannmål. Den fattige mannen längst till höger får i slutänden bara en handfull.

Men utlovade nödhjälpsarbeten som utdikningar och väganläggningar kom inte igång snabbt nog och gjorde det omöjligt att få hjälp.

Missnöjet ökade. Speciellt var det handlarna Bergström, Swartling och Markstedt, som man ansåg skodde sig själva på den insamlade nödhjälpen. De vägrade bevilja ytterligare krediter. Skuldsatta som inte kunde betala blev lagsökta och ställda på bar backe.

I början av november beslöt sig bönder från Ostvik och Östanbäck för att samlas på Bonnstans torg klockan tio på kvällen den 13 november 1867. Det var ett trettital man beväpnade med störrar, spett, yxor, liar och några med gevär.

Stadsfiskalen började med att mobilisera stadens försvar. Vakter placerades ut, alla skarpskyttarna beordrades att inställa sig beväpnade och en kanon ställdes upp vid uppgången till stadskällaren,

Därefter gav sig stadsfiskalen och kronofogden till demonstranterna vid torget. Där inleddes en diskussion med demonstranterna. De gav vid tvåtiden på natten upp och begav sig hemåt.

Resultatet av det tillsynes misslyckade upproret blev ändå att fattigfolket lyckades skrämra de välbeställda stadsborna så att de blev betydligt medgörligare.

De nödställda fick i fortsättningen lättare att köpa på kredit mot borgen, finfamiljer började anordna utspisning av svältande i stor skala på egen bekostnad – en patron delade på en dag ut trehundra portioner lagad mat – och det blev även lättare att få bistånd från nödhjälpskommittén.

Stadsfiskalen fick däremot stora problem när han skulle göra rättssak av händelsen. Han annonserade upprepade gånger i tidningen för att få uppgifter om ”författaren och kringsspridarna av de budkavlar” som hade sammankallat folkmassan. Men trots garanterad anonymitet och en belöning på förmögenheten 100 riksdaler riksmünt, som skulle räckt till en säker räddning undan nöden, så ställde ingen upp som angivare.

Nödåren i Ersmark

I Ersmark berörde byastämman inte nöden. Men hade sedan 1817 en förordning om att hålla ”löst folk” från byn och ingen utomstående fick göra åverkan på byns skog. Det fanns en f.d. soldat som fick nödhjälpen i övrigt ingenting.

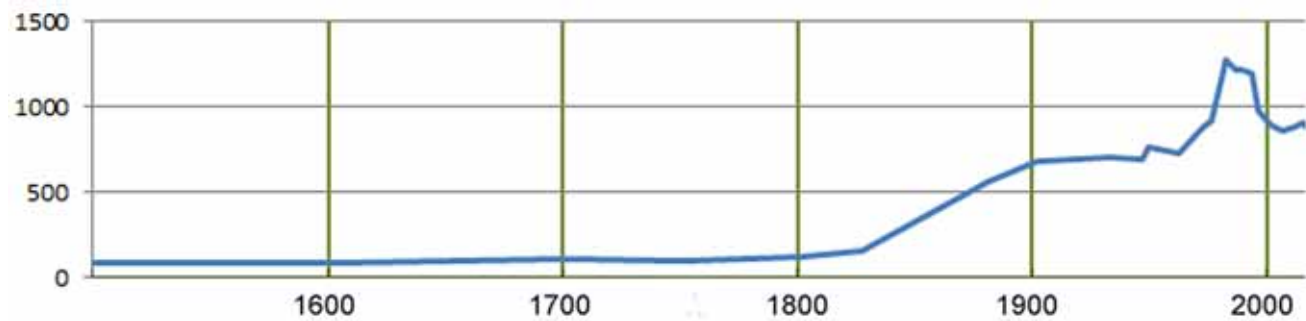
Förmodligen klarade sig byn relativt bra genom att alla hemmanen bedrev boskapsskötsel och då fick tillgång till mjölk och kött.

Men enligt Ernst Westerlund så klarade sig endast några hemman i byn genom nödåren utan ekonomisk misär eller tvångsförsäljning:

- Ersmark 1 Lassgården
- Ersmark 3 Måschhemmanet
- Ersmark 7 Håkarshemmanet
- Ersmark 9 Jöns väst i berget men bara den del som kallades Jan Annersahemmanet
- Ersmark 12 Hedlunds-Grönlundshemmanet
- Ersmark 15 Svidihemmanet

Befolkningsutveckling

Efter andra världskriget förändrades byn från en bondby till ett industrisamhälle. Tyngdpunkten i denna bok handlar om detta. När Skellefteå blev stad 1845 hade Ersmark mångdubbelt fler innevånare!

År och antal innevånare

1543: 90	1648: 66	1715: 54	1802: 189	1900: 680	2013: 1043
	1664: 84	1745: 73	1870: 476	1932: 703	2014: 1042 (903)
	1685: 79		1880: 560	1948: 762	2015: 1038 (875)
			1890: 668	1961: 734	2016: 1042 (869)
				1971: 887	
				1980: 1216	
				1990: 1208	
				1992: 1190	

Siffrorna är framtagna enligt följande

- 1543 Gustav Vasas jordabok
- 1648–1745 uppgifter från Ernst Westerlund om antalet personer över 15 år adderat med uppskattat antal för barn enligt fördelningen mellan barn och vuxna i riket
- 1802 Husförhörslängd
- 1870–1900 Folkräkningarna
- 1932–1992 Folkbokföringen
- 2000– Enligt SCB för hela orten. Den statistik som

SCB brukar publicera avser bara tätorten Ersmark som inte omfattar ytterområdena som Ersmarksböarna. Dessa tätortssiffror står inom parentes.

År 2015	0–19	20–64	65–	Tot
Män	14%	28%	11%	53%
Kvinnor	11%	25%	24%	47%
Totalt	25%	53%	22%	

Flygfoton

1937 Södra byn

1937 Flygfoto från öster över södra byn (foto A/B Flygtrafik).

1937 Samma flygfoto med husidentiteter enligt nedan.

1	Karl Fahlman (1907–1984) & Alma Fahlman f. Lindgren (1906–1993)	Karl Fahlman flyttade huset till södra älvstranden invid åbron på dess västra sida.
2	Anders Antonsson (1860–1936 & Anna Antonsson f. Hedmark (1862–1926)	Daniel Antonsson (1902–1984) & Emma Antonsson f. Forsberg (1909–1999) och nu deras son Lars-Anders Antonsson. (1949)
3	Sommarhus till 2	Flyttades på 1950- eller 1960-talet till Kvarnvägen av Per "Pelle" Antonsson (1897–1965), bror till Daniel Antonsson
4	Sommarhus till 5	
5	Robert Grönlund (1906–1955) och Alma Lovisa Grönlund f. Östensson (1908–1939)	Sonen Rolf Grönlund (1939) och nu sonsonen Urban Grönlund (1963)

6	Moses Stenmark (1903–1983) & hans syster Teresia Stenmark (1901–1992)	Nu Malin Csernak och Peter Csernak. (Malin är dotterdotter till målare Lundgren)
7	Sommarhus till 6	
8	Sigmund Hedlund (1901–1986) & Hulda Hedlund f. Lundmark (1899–1964).	Gunnar Andersson och Eida Andersson bodde här några år omkring 1950. Adolf (1919) & Ingegerd Nilsson(1927) också någon tid (?). Med sonen Leif (1951) och dottern Solveig. De bodde här några år i slutet av 50-talet och några år in på 60-talet. Byggde sedan på berget.
9	Gustaf Andersson. Ungefärligt läge, byggnaderna skymms av skog.	År 2016: Rudolf ”Rulle” Andersson (1922). Zackarias Grönlund (1973) (son till Ulf) har byggt nytt på tomten
10	Gustaf Jonsson (1893–1952) & Jenny Jonsson (1906–1991)	Huset rivet. Ett älglakteri byggdes på tomten för ett par år sedan.
11	Andreas Hedlund (1884–1965) & ”Lill-Anna” Renström (1896–1994)	Anna var systerdotter till Andreas H. Gifte sig, efter att ha haft sällskap i 20 år med Gustaf Bergström. Hon flyttade till Tjärn. ”Lill-Anna böninga”
12	Sven Hedlund (1905–1946) & Elsa Hedlund f. Wikner (1907–1950)	John Hedlund (1910–1992) & Ingrid Hedlund f. Hedström (1915–2003). Nu Leif Hedlund (1953)
13	Karl Hedlund & Klara Hedlund	
14	Andreas Grönlund (1881–1966) & Maria Grönlund f. Enmark (1889–1958)	John Grönlund & Mirjam Grönlund. Nu Anders Grönlund (1948) & Ulla Grönlund (1948)
15	Sommarhus till 14	
16	Karl Hedlund (1858–1944)	Eleonora ”Nora” Jacobsson g. Tjernlund (1908–1982) bodde här några år. Syster med Jacob och Seth. Georg Hedlund har också bott här. Nu Lorentz Lundmark (1944) med fru Signe Agneta Lundmark (1948). Huset har kapats och renoverats.
17	Teodor Bergmark (1873–1947) & Maria Bergman f. Larsson (ca 1875–1929)	Karl Boström (1900–1984) & Rut Boström f. Bergmark (1901–1973). Nu bor Anna-Karin Logart (1949) och Sten Arne Viklund (1948) där.

18	Sommarhus till 17	Gunnar Enmark bodde här.
19	Johan Otto Bergmark (1864–1933) & Beda Bergmark f. Almkvist (1899–1981)	Byggt av timmer i början av 1800-talet. Brann ner 26 maj 1995. Beda var mor till Nils Bergmark (1929–2010) och Lennart Bergmark som var Futurums grundare.
20	James Mikaelsson (1874–1934) & Beda Mikaelsson f. Svensson (1892–1963)	Sönerna Erik Mikaelsson (1919–1977) & Gabriel Mikaelsson (1917–200?) nu Evert Holmgren (1938) änkeman efter dotterdottern till James och Beda, Vivan (1940–1980) sonen Patrik (1962)
21	Sommarhus till 20	
22	Einar Larsson & Adele Larsson. Adele senare gift med Gustaf Lundqvist	Knut Bergsten (1911–1988) & Jenny Bergsten f. Rosengren (1910–1987)
23	A.L. Bergsten (1862–1941) & Anna Bergsten f. Grönlund (1864–1939)	Andreas Bergsten (1904–1966).
		 <p>1929 framför A.L. Bergstens farstubro (foto Sally Kågebo)</p> <p>Anna Bergsten, Uno Kågebo, Sara Karlsson, Hanna Markstedt.</p>
24	Johan Gustaf Grönlund "Janne-Gusta" (1888–1950)	
25	Sommarhus till 24	
26	Nämndeman Gustaf Grönlund (1865–1928) & hans syster Eufrosyna Grönlund "Syna" (1860–1944)	Torsten Jakobsson & Ingrid Jakobsson bodde i gårdens sommarhus och byggde, när huvudbyggnaden rivits, en bostad lite öster om den. Huvudbyggnaden revs av Isak Grönlund, som byggde nytt strax väster om den rivna byggnaden.

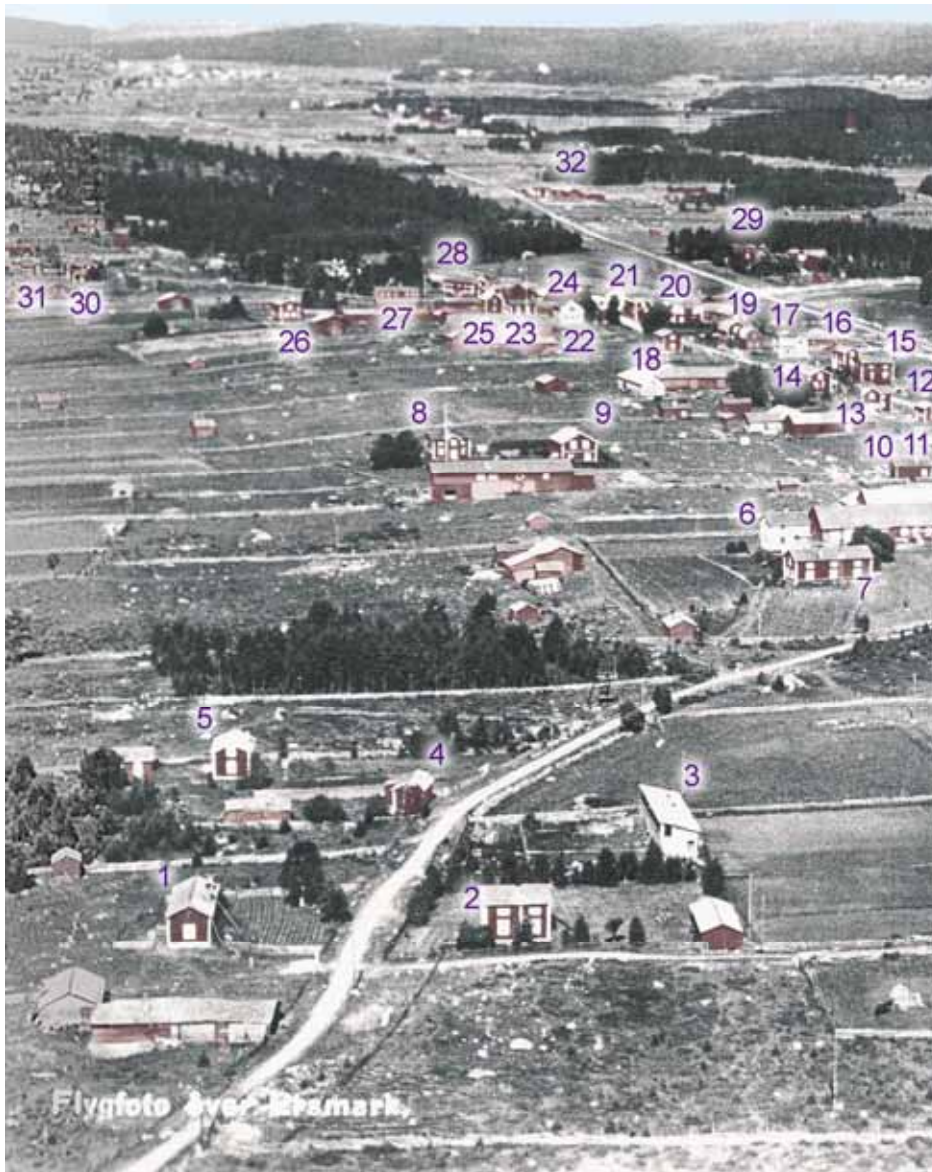

27	Hus skymt av skogsdunge	Erik Dahlqvist (1858–1936) bodde här, senare Herbert Jakobsson och därefter Bertil Östensson (1918–1992) och Thyra Östensson (1922–2006). Nu Dennis Nilsson.
28	Viktor Hedlund (1867–1941) & Lovisa Hedlund f. Östensson (1867–1935)	Sigmund Hedlund (1901–1986) & Hulda Hedlund f. Lundmark (1899–1964), senare deras son Stefan Hedlund (1938–1990). Nu Marta Nygren. När Viktor Hedlund bodde på gården bodde Anna Fredrika Hedlund, född Kristoffersdotter (1838) som inhysesshjon i bagarstugan som står på gården.
29	Sommarhus till 31	Kallas ”Agneshöninga”. Under någon tid lokal för lindning av motorer för Futurumfläktar.
30	Beda Jonsson & Karl Jonsson	Sven Wiklund (1919–2001) och Elin Wiklund (1922–1988) bodde här många år. Nu Lars Wallin och Marika Johansson
31	Byggmästare Moses Bergmark (1863–1938) & Nina Bergmark (1868–1942)	Fritz Enberg(1915) & Elsa Enberg (1919–2007). Senare Peter Granström & Annelie Westerlund. Nu Fredrik Pernetun & Nina Lindström.
32	Johan Anton Larsson (1869–1935) & Anna Larsson, f. Lundmark (1872–1846)	Verner Larsson (1897–1942), senare Aron Bjursell (1916–1997) & Saga Bjursell, f. Hedström (1916–1996). Nu Tage Bjursell och Bodil Mohlin.
33	Sommarhus till 32	
34	Nils Wikner (1873–1944) & Maria Wikner, f. Boman (1876–1955)	Arvid Wikner (1904–1984). Nu Hans Forsgren
35	Sommarhus till 34	
36	Andreas Jacobsson (1883–1963) & Syster Jacobsson f. Enmark (1884–1957)	Yngve (1921–1996) och Adéle Jacobsson (1923–2010). Nu Hans Jacobsson (1954)
37	Sommarhus till 36	

1937 Östra byn

1937 Flygfoto taget från Kåge (foto A/B Flygtrafik)

1937 Södra delen av flygfotot ovan

1. August Andersson "Jäss-Ægust"	3. Hönshus
2. Karl-Otto Andersson	4. Hanna Westerlund

5. Arvid Lindberg
6. Sommarhuset där Mathilda Gustavsson (1876–1961), ”Tilda” f. Enmark, bodde efter maken Nestors död 1939
7. Nestor Gustafsson/Sven Carlberg
8. Sven Karlsson, arrendator på Helena Enmarks hemman
9. Helena Enmark, f. Grönlund (1879–1947)

Ca 1910.
Helena Enmark
(foto Franke)

10. Bagarstuga
11. Tält för EFS juniorläger 1937
12. Frans Bergmarks sommarhus
13. Frans Bergmark
14. Tekla Karlberg, änka efter Johan Karlberg (Janne)
15. Axel Brännström
16. Sigfrid Hedlund
17. Andreas Johansson. Mellan husen 17 och 19 skymtar det husbygge som brodern Valdemar Johansson påbörjat. Det avbröts när det omålade skalet med förspikade fönsteröppningar var klart. Orsaken okänd – någon äktenskapskandidat som backat ut? Flyttades omkring 1950 till en plats ca 75 meter söder om vägen, där den användes som lada och senare bränner. Valdemar fortsatte att bo i sin lilla stuga strax väster om ladugården på Andreas tomt.
18. Vilma Holmlund/Gustav Holmlund(?)
19. Johan Gustav Lindberg,
20. Amalia Lindberg, änka efter Andreas Lindberg som dog 1933 (Ersmarksvägen 13)
21. Ragnar Lindberg
22. Adolf Lindberg
23. Helena Lindberg
24. ”Isabellaböninga”, där systrarna Isabella och Marta Lundquist bodde
25. Sven Westerlund
26. Karl Edvard Westerlund
27. Albin Holmsten
28. N.J. Gunnar Fahlgren och hans syster Ester (Gunnar Fahlgrens far N.J. Fahlgren var kommunalkamrer till 1941 och bodde på veckorna i ett hyresrum i Skellefteå).
29. Helge Östensson
30. Kooperativa (gården hade fram till 1929 eller 1930 bebotts av Arvid och Edit Jonsson),
31. Klara och Gustaf Grönlunds sommarhus, 2016 ägt av Anders Karlbergs arvingar.
32. Amos Gustafsson

33. Johan Löfgren

34. Johan Gustaf Karlberg (JG)

35. Gården tidigare bebodd av Jonas Brännström
"Jonke Bränn" 1854–1932. Den ägdes och bebod-

des 1934–1937 av Yngve Eriksson och Agda Eriksson, född Karlberg som bedrev hönseri, se nr 3. År 1937 köptes fastigheten av Gunnar Granlund och Magda Granlund.

36. Ruben Karlberg

37. Karl Wiklund

38. Petter Leonard Fahlgren

39. Rudolf Fahlgren

40. Tycko Karlberg

41. Severin Karlberg

42. Sigurd Karlsson och hans bror Georg

43. Åke Enmark i ombyggd ”sommarböning” och i skymd huvudbyggnad hans far, Bror Enmark

44. Bagarstuga

45. Tält för EFS juniorläger år 1937

46. Änkan Elvira efter Moses Enmark och sönerna Martin och Hilding Enmark.

47. Katharina Enmark, f. Jakobsson, änka efter Isak Enmark som dog 1936.

48. Gustaf Lundqvist

49. Viktor Johansson

Husen i vänster bildkant syns bättre på denna förstoring

1940-talet. Del av centrala Ersmark

Fotot taget på 1940-talet (?). Byavägen går strax till vänster om bildkanten (källa Mats Åhlund).

Närmast är Fabriksvägen 26 med Mauritz Andersson (1888–1969) och Elin Andersson (1895–1986).

I första huset med gaveln mot vägen bodde taxi-chauffören Karl-Erik Andersson och hans föräldrar Artur Andersson (f. 1897) och Ingeborg Andersson (f. 1899). Den stenvägg som syns bakom KEAs hus finns delvis kvar väster om Klaravägen mot anslutningen till Fabriksvägen.

Artur Anderssons bror Bernhard Andersson som dog 1944 bodde förmodligen i huset intill vägen

I andra huset med gaveln mot vägen fanns syskonen Gustaf Grönlund (1887–1957) och Klara Grönlund (1888–1969).

I övre vänstra hörnet finns sommarhuset som senare kallades "Klaraböninga".

1940-talet Ersmarksängarna och Kusmark

Kusmark i bakgrunden. I förgrundens högra bildkant syns Andre Forsséns byggnader norr om vägen (källa Skellefteå museum).

1952 Centrala Ersmark

(foto AB Stockholms Aero).

Husen numrerade

- 1 Sågvägen II. Ersmarks bönhus
- 2 Sågvägen II. Bönhusets uthus
- 3 Hubert Olofsson och Rut Olofsson samt Ruts pappa och 4 barn.
Mot skogen fanns en ladugård. Huset byggdes om helt på 1980-talet.
Nr 3 och 4 hörde till samma gård/hemman som ägdes av Gunnar Andersson till dess att Hubert köpte den omkring 1943. Gunnars ogifta syster Mirjam bodde kvar ganska länge i nr 3. Hon var ett slags vaktmästare i bönhuset.
- 4 Hildur Andersson. Syster till Gunnar Andersson.
- 5 Fabriksvägen 25. Lot Lundmark (1884–1955). Huset rivet.
- 6 Fabriksvägen 25. Oskar Rosengren (1908–1982) och Hilda Rosengren (1910–1987). Huset på 70-talet vridet 90 grader och helrenoverat.
- 7 ???
- 8 Fabriksvägen 23. Gamla posten med föreståndaren Lina Jakobsson. I övervåningen fanns 1950 en kort period en damfrisering. Sedan bodde Aron Nilsson med familj där. I bottenvåningens västra del fanns skomakeri/'skoaffär. Innehavare Arnold Markström boende i Boviken.
- 9 Fabriksvägen 23. Aron Nilssons cykelverkstad
- 10 Ersmarksvägen 24. Folke Brännström med familj. Folke hade byns taxi innan KEA började. Sedan på sin brors bilaffär i Skellefteå.

- 11 Fabriksvägen 26. Mauritz Andersson (1888–1969) och Elin Andersson (1895–1986). Huset var ursprungligen en ”tie-knute-böning”. Mauritz bror Andreas Marklund flyttade halva huset till gårdsplatsen strax söder om Pellantbron. Sonen Henry flyttade andra halvan en husbredd söderut och byggde källarvåning.
- 12 Fabriksvägen 28. Artur Andersson (1897–1957) och Ingeborg Andersson (1899–1979). Karl-Erik Andersson, KEA, övertog sedan gården, där han bott största delen av sitt liv.
- 13 Hörde till samma fastighet som 12. Artur Anderssons bror Bernhard Andersson som dog 1944 kan ha bott i huset.
- 14 Vedbod till #11 som ägdes av Mauritz Andersson. Byggnaden revs och Folke Brännström (#10) byggde en villa där på 1960-talet.
- 15 Fabriksvägen 29. Gustav Helmer Boström (1895–1952) och Signe Boström (1895–1970). I huset fanns telefonväxel samt. Havhs/Boströms Café. Kaféet var ett samlingsställe för ungdomar och utgångspunkt till lördagsdanserna med delad taxi, ofta med KEA som chaufför.
- 16 Bageri
- 17 Uthus till 15
- 18 Såghus. Sågen ägdes och drevs av Karl Jonsson (1891–1970) och Östen Östensson (1908–2001). Sågen flyttades till en plats söder om fastigheten Jörnsvägen 92 (byggd av Östen Östensson) där den drevs av Östen ett antal år. På gamla sågplatsen byggdes villor under 1960-talet.
- 19 Uthus till 20.
- 20 Fabriksvägen 30. Syskonen Gustaf Grönlund (1887–1957) och hans syster Klara Grönlund (1888–1969). Den store Gustaf hade ibland psykiska problem.
- 21 Fabriksvägen 30. Den lilla stugan står kvar. Den ägdes under några år av Lorentz Kågedal och kompisen Anders Carlberg. Klaraböninga har fått nya ägare och är 2016 under renovering.

(foto Stig Sandström)

- 22 Fabriksvägen 32. Postkontoret fanns troligen vid fototillfället i ena änden av huset. Första Kooperativa butiken fanns här. Den blev sedan pizzeria som brann upp.
- 23 Fabriksvägen 32. Användes som förråd av Kooperativa (#24).
- 24 Fabriksvägen 34. Kooperativa vid fototillfället. Sedan en numera nedlagd möbelaffär.

1952 Samma motiv från norr. Längst till höger livsmedelsaffären med många ägare. När fotot togs så ägdes den förmodligen av Rune Sundström och Ulla Sundström (foto AB Stockholms Aero).

1955 Korsningen Ersmarksvägen–Jörnsvägen

På vänster sida av vägen syns uppifrån husen för Tycko Karlberg, Mathilda Gustavsson och Sven Carlberg. Höger sida Hilding Enmark, Svante Enmark, Åke Enmark, Sigurd och Georg Karlsson och Alvar Karlberg. (foto AB Stockholms Aero).

Sven Carlbergs hade tidigare en västerbottensgård som stod mitt emot Tildas hus. Den revs och ersattes av ett nybygge närmare vägen. Här växte bl.a.

ishockeyspelaren Anders Carlberg upp. Numera är där en handelsträdgård. Julgranen brukade stå på gräsdelen av korsningen.

1955 Ersmarksvägen med anslutningen till Ersmarksbodavägen

Ersmarksvägen i förgrunden och Jörnsvägen i bakgrunden. Inne bland träden finns N.J. Fahlgrens "pensionärsbostad". Västerbottensgården intill ägde av Gunnar Fahlgren. På samma sida närmare Ersmarksbodavägen finns Dalbacka mejeri. På hitre sidan är till vänster gården ägd av Olof Albin Holmsten och sedan den av Sven Westerlund (foto AB Stockholms Aero).

1955 Infarten till Östra byn

F.v. det som då var Ossian Brännströms hus (nu Jörnsvägen 27) och därefter Åke Sandströms (nu Jörnsvägen 29). Idag finns ett villaområde där det på bilden är åker och äng. (foto AB Stockholms Aero).

Huset som en gång i tiden ägdes och beboddes av Ossian och Ingrid Brännström stod ursprungligen i Ersmarksbodarna på Bror Lundströms hemman. Sedan Bror och hans hustru Elin (föräldrar till Birger

Lundström) dött köptes hemmanet av Tycko Karlberg. Han sålde sedan till Ossian Brännström.

Ossian Brännström (1912-1999), Bertil Stenmark och Arvid Sjögren vid något festligt tillfälle på Skega (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Åke Sandströms flyttade 1948 från Långträsk till Kåge och började på Skega. Förmodligen var han hitlockad av sin bror, denna boks författares far, Tore Sandström som gifte sig året före och bosatte sig på övervåningen i Hilding Enmarks hus. Familjen Tore, Beda, Stig och Hans flyttade 1954 till ett eget hus i Östra byn.

Åkes hus är prefabricerat av Mo-Konga Trähus AB och levererades 1951 eller 1952. Enligt uppgift fick han hjälp med monteringen av pingstvänförsamlingen i Skellefteå och av några som tillhörde EFS.

På nedre botten inreddes en samlingsal för pingstförsamlingens möten. Där bodde också mina,

Stig Sandströms, farföräldrar Ernst och Anna Sandström. De flyttade också från Långträsk 1948 och ett tag hyrde de in sig på Ersmarksvägen 17.

Anna (1879-1958) och Ernst Sandström (1884-1963) utanför Åke Sandströms hus där de vara inneboende. Signe Burmans och Harald Stenbergs hus syns i bakgrunden (källa Stig Sandström).

På sommaren hade pingstvännerna tältmöten på tomten. Ett sådant tält syns på bilden.

Åke (1916-89) och Benny (1921-2010) fick barnen Ove (1948, bor i Umeå), Eivor g. Halderot (1950, bor i Katrineholm), Gunvor g. Gustafsson (1955, bor i Jönåker) och Eric (1959, bor i Sölvesborg).

1955 Östra byn

(foto AB Stockholms Aero).

1. Beboddes av Henrik Åhlund (1885–1866) och hans hustru Bertha Elisabeth Åhlund (1884–1950) och deras barn. Huset byggdes förmodligen på 1930-talet eftersom det då var på modet med brutna tak.
2. Det lilla huset på samma tomt som 1 hyrdes något tag av Yngve Lindgren och Barbro Lindgren. Tidigare bodde troligen familjen Åhlund där.
3. År 1902 avstyckades nr 7 till detta. Förmodligen byggdes huset då vid den ganska nya landsvägen.

Ägare var David Widbom/Vibom. Där bodde också hans syster Maria Vibom och hennes dotter Maria.

På 1940-talet köptes huset av rörmokaren Adolf Johansson och hans hustru Thyra som fick barnen Leif, Stig, Gun-Britt och Lars. De flyttade därifrån 1957.

4. Johan Löf. Det var säkert byggt ursprungligen med anslutning till "Möllarvägen" som är mycket äldre än landsvägen.
5. Där bodde fram till efter mitten av 1900-talet syskonen Selma Pettersson (1880–1963), Andreas Pettersson (1882–1952) och Syster Pettersson (1886–1951). Syster var lärare i Kusmark.
6. Byggdes på 1930-talet i samband med att Harald och Alice Stenberg bildade familj.

1953 Harald och Alice Stenbergs hus (foto Okänd).

7. Byggdes omkring 1910 och beboddes först av Konrad Burman med familj. Dottern Signe Burman bodde sedan där i många år tills dess Stellan Lindgren och Elisabeth Lindgren köpte det.

Barn i området med referens till var de bodde. Barnen Brännström bodde 100 m öster om hus 7.

Längst bak Kjell Stenberg (hus 6), Torbjörn Brännström, Inger Brännström (f. 1940), Borghild Brännström (f. 1939)

Raden framför Jan-Erik Brännström samt Sara och Mona Lundgren (3).

Längst fram Annika Lundgren (3)

1959 Västra byn

1959 Skega och centrala Ersmark. I förgrunden vid älven syns hockeybanan och bortom Löövs smedja syns byatvättstugan. Nere vid älven syns byabastun. (källa Skellefteå Museum).

På fotot längst ner går vägen – i dag Älvgatan - till kvarnen. I högra hörnet syns infarten till två fastigheter, den första till Per och Impi Antonssons hus, och den andra (österut) leder till Allan och "Millan" (Miriam?) Lindgrens hus. När Lööveverken byggde sin anläggning 1971 (?) flyttades de två husen söderut och finns nu på adresserna Södra Ersmark 521 (Antonsson, och Södra Ersmark 479 (Lindgrens). Per Antonsson arbetade på Skega vid pressar av typen som visas i Skega-avsnittet. Allan Lindgren var lönekontorist.

1959 Ersmarksvägen

Foto AB Stockholms Aero

På vänster (södra) sida närmast kameran:

- 1 Frans Bergmark med ladugård och bagarstuga
- 2 Sven & Doris Lundmark med familj
- 3 Adolf & Thyra Lindberg med familj

På höger sida:

1-2 Harald & Axhild Åhlunds två hus. Några av barnen bodde nog fortfarande kvar. Mats Åhlund tog över 1960.

- 3 Axel & Svea Brännström. Eventuellt bodde också yngste sonen Roland kvar
- 4 Signe Hedlund (maken Ragnar dog 1948) och dottern Else-Marie. Troligen bodde Sixten & Maj-Lis Johansson i övre våningen.
- 5 Andreas & Anna Johansson. Troligen bodde också några av sönerna där. Närmast Jörnsvägen en smedja ägd av Adolf Lindberg.

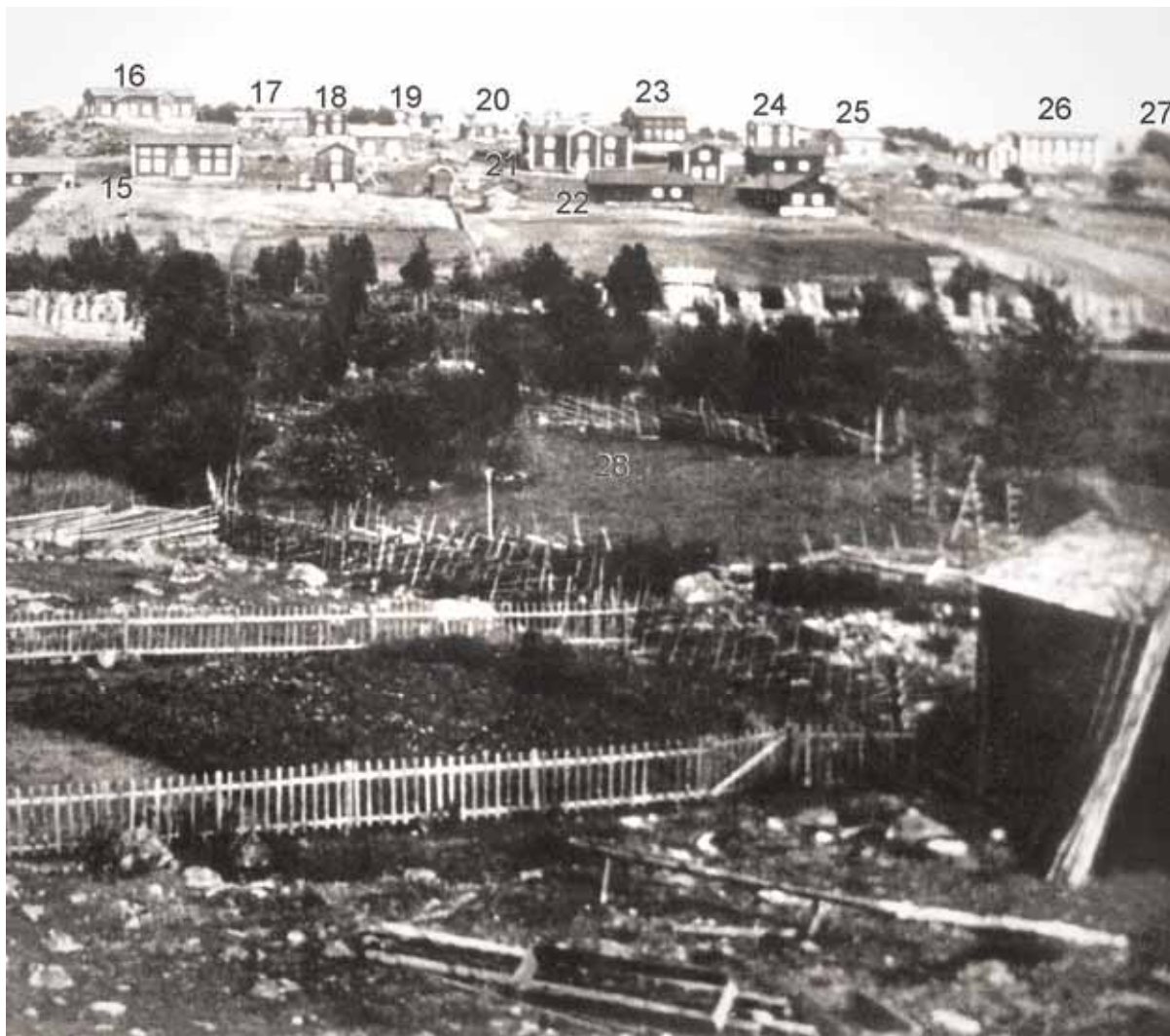
Vyer från marken

1915 Ersmark från söder

1915 Vänstra delen av vy över västra Ersmarks by upp mot Jönsberget. Troligen taget från hustaket på James Mikaelssons hus i södra byn.(foto Johan Backman)

- 1 Stalllider och vedbod för Samuel Mikaelsson (1862–1940). Han var född i Drängsmark och dog i Kusmark. Han var gift med Lovisa (1860–1940), född Viklund.
Enligt köpebrev från 1915 i Ersmark sålde Samuel Mikaelsson och hans hustru Lova Mikaelsson sitt hemman, 1/32 mantal av Ersmark 14, till Anton Bjursell och Anna Eugenia Andersdotter. Priset var 5000 kr och överlåtelsen skedde utan andra förbehåll än att säljarna behöll ”flygelbyggnaden”, som skulle flyttas från gården, och halva stadskammaren.
- 2 Stalllider för ogifte Johan Gustaf Grönlund (1888–1950) ”Janne-Gusta”.
- 3 Kvarnen blev klar 1905.
- 4 Sågen ägd av Johan Otto Bergmark (1864–1933). Den var på plats senast år 1900.
- 5 Benkvarnen ägd av brodern Teodor Bergmark (1873–1947). Den anlades av farfadern Moses Bergmark d.ä. (1783–1853).
- 6 Jonas Grönlund (1864–1940) ”Anners-Jonk”. Han gifte sig på äldre dagar med Anna Kalista, född Lundmark. De hade inga barn. Hans änka gifte sig med Gottfrid Lundgren.
- 7 Jonas Gustafsson Grönlund (1855–1933) ”Jon-Annersa-Joonk”. Han var far till bl.a. Herman och Gustaf Gustafsson Grönlund, som bodde i Ersmarksängarna samt Anna och Marta som bodde i var sin stuga söder om Jönsberget. Huset låg väster om den ursprungliga gården för Ersmark nr 8 Hermanshemmanet.
- 8 Skomakaren och arbetaren Magnus Löf (1862–1926) flyttade 1887 till Ersmark. Hans tomt var en avsöndring från Ersmark 9 kallad Bergsbacken 96. Han var far till Birger Löf och farfar till Lööveverkens skapare.
- 9 Jonas Marklund. Far till mjölnaren m.m. Andreas Marklund (1910–1982).
- 10 John Markgren (1876–1951) gifte sig med Lova Falk (Lovisa). Se nr 17. Han bodde senare och till sin död på Ersmark 54, en avstyckning på ca 2 ha, belägen vid Bovägen strax norr om Storbrännan, som hans föräldrar köpt 1889.
- 11 Skomakare Oskar Isaksson (1856–1946). Kom till Skelleftrakten på 1870-talet med en hästtransport. Han blev känd som ”storrännare” och vann bl.a. en legendarisk tävling Skellefteå-Boviken-Kåge-Skellefteå.
- 12 Gamla mejeriet. Anders Östensson var tillsammans med Lars Petter Fahlgren och Moses Hedlund drivande bakom att det första mejeriet byggdes i Ersmark på 1880-talet. Det uppfördes på Östenssons mark.
- 13 Nasaren Karl Olofsson (1876–1956) ”Karamell-Kalle”. Han flyttade till Ersmark från Nyträsk i Jörns församling. Före honom beboddes huset förmodligen av Carl Enmark, född i Ersmark. Han står som sjöman i en husförhörslängd och finns på en sida med inhysesfolk.
- 14 Möbelmålaren Margareta Matilda Svedberg ”Tilda” (1860–1932). Född i Bergnäset, Burträsk.

1915 Högra delen av föregående vy av västra Ersmarks by upp mot Jönsberget (källa Tage Bjursell).

15 Bröderna Bergström. Haakars. På denna gård bodde ättlingar till Nils Johansson Bergström, född 1845 och kallad Hakars-Nisch, och (om de fortfarande levde när kortet togs) han själv och

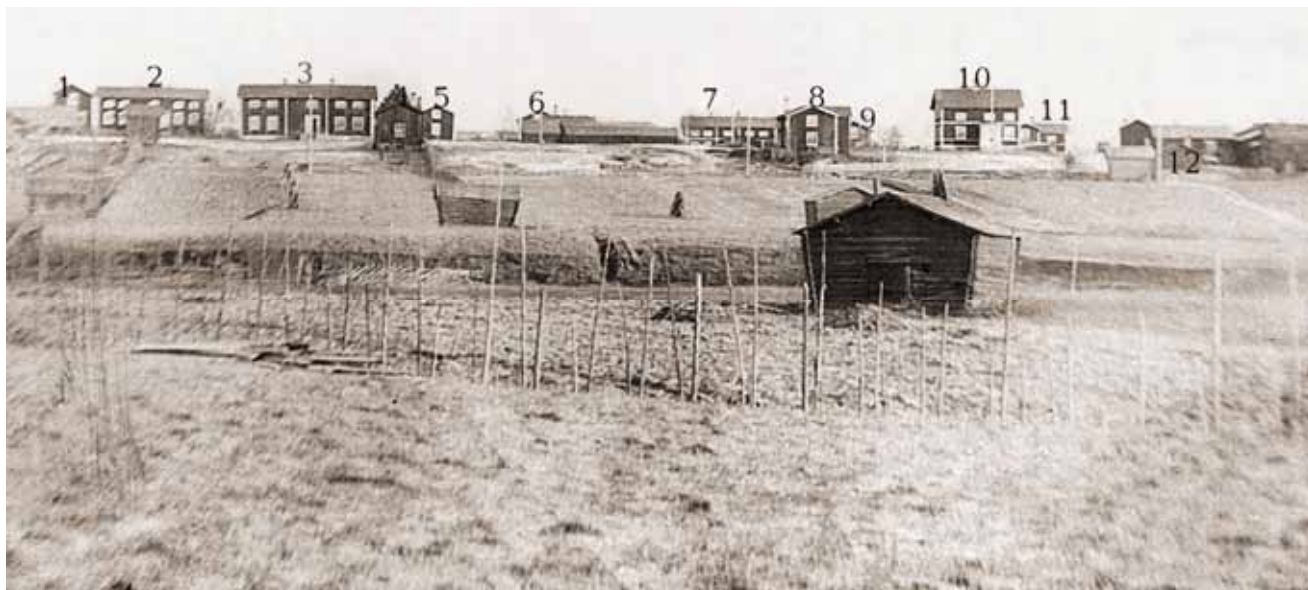
hans hustru Karolina Johansdotter Hedlund, född 1852.

16 Gamla skolan och Bönhus. Det kombinerade skol- och bönhuset byggdes 1869. Gamla skolan som finns på bild lades ner 1915–1919. År 1918

- byggdes en ny skola. Vid mejeriet byggdes sedan ett bönhus.
- 17 Lova Falk, bakom skolans uthus. Född 1873 i Ersmark och död 1961 på ålderdomshemmet i Kusmark. Gfite sig med John Markgren, se nr 10.
- 18 Okänt
- 19 Johannes Andersson (Antonsson) Johannes "Janne" (1865–1932). Hans hustru var Fredrika, född Östensson (1868–1902). Sonen Gunnar Andersson ägde hemgården innan han blev arbetare på SKEGA.
- 20 Fattigstugan. Eva Holmberg och Maxim. Anton Eriksson Maximo (1836–1923) "Maxim". Föräldrarna var Eric Maximo, född 1790 i Ryssland och Cajsa Greta Andersdotter (1863–1936) som var född i Frostkåge. Eva Holmberg (1854–1940) var född Johanson Moritz i Kusmark. Det är ovisst om hon verkligen bodde i huset när kortet togs. Hon skötte postbärning från Kåge i nitton år från 1899.
- 21 De ogifta systrarna "Jonedöllern" Eva Lindfors "Jone-Eva" (1851–1933) och Ida Lindfors "Jone-Ida" (1864) levde som fattighjon i byn. Deras far, Jonas Lindfors, hade under 1860-talet sålt sin del av Ersmark 2 och familjen var uppenbarligen på obestånd. Döttrarna levde på folks gåvor och delvis också kommunala medel. De tiggde också. Ida kunde dyka upp i dörren då det var någon stämma och ropa "vi har slut ved, vi ska ha ved". De passade på att hälsa på i hushåll där man just bakade eller hade slaktat. "Vær naiggd ve he dü ha fått" sa N.J. Fahlgren, när en av dem inte var nöjd med fläskbiten utan vill ha bröd också. "Vær naiggd ve he dü ha fått" hälsade hon när hon någon gång senare mött N.J. och han klagade på vädret. En broder till döllorna, som bör ha varit Jonas Oskar Lindfors, bodde vid kyrkvägen söder om Seth Jakobsson. Han var folkskygg och folk var rädda för honom.
- 22 Gustafssons Lanthandel drevs av Anna Viktoria Gustafsson f. Holmlund (1861–1927, änka efter Johan Gustaf Gustafsson (1852–1902).
- 23 Skräddaren och f.d. handlaren Nils Lundkvist (1837–1923) "Tuppen". Han gav huset till Gustav Lundqvists systrar. Det flyttades i något skede till den plats där det nu står väster om Ragnar Lindbergs gård
- 24 Karl-Gustaf Lundmark (1849) och Marta Karolina Enmark (1854) var föräldrar till Lot, Gustaf och Edvard Lundmark. Lot Lundmark bodde i huset sedan han återvänt från Amerika.
- 25 Lina Jakobsson, "Post-Lina". Hon var den första föreståndaren för den första poststationen i Ersmark. Den öppnade 1 december 1917. I huset var det senare skomakeri och cykelverkstad. Det var ett tvåvåningshus på 1940-talet. Gården kallades Pär-Aischagården.
- 26 Annars-Orsagården. Olof Andersson f. 1851 i Kusmark, och Sara Albertina Ålund f. 1857. Enligt Olof Anderssons barnbarn Åke och Bernt Marklund flyttades ena halvan av huset av deras far, Andreas Marklund, ut till Pellantbron på södra sidan om älven.
- 27 okänd
- 28 James Mikaelssons bakgård. James Mikaelsson (1874–1934) och Beda Mikaelsson, född Svensson (1892–1963)

1916 Östra delen av nuvarande Ersmarksvägen

Fotot taget någon gång 1912–18 (källa Helena Enmark).

- 1 Axel & Svea Brännström (gifte sig 1920)
- 2 Johan Hugo Karlberg (Janne) & Tekla Karlberg
- 3 Knut Karlberg.
Under 1910-talet flyttade han till "Kälen", dvs till en gårdstomt på norra sidan landsvägen alldeles mot gränsen till Kåge. Först satte han upp en bagarstuga och sedan byggdes ladugården.
På fotot finns inte någon ladugård vilket kan bero på att den redan var flyttad till Kälen. Näst i tur var det som sedan blev "sommarböning" och som är märkt med året 1918. Därefter byggdes huvudbyggnaden. Den utgjordes av en flyttad del av den gamla Sjulsgården. Möjligen var även sommarhuset en del av Sjulsgården.
- 4 Bagarstuga
- 5 "Sommarböning"?
- 6 Frans & Frida Bergmark
- 7 Moses och Elvira Enmark
- 8 Knut & Helena Enmarks "sommarböning"
- 9 Moses & Elvira Enmarks "sommarböning". Senare Hilding & Ruth Enmarks bostad
- 10 Knut & Helena Enmark.
Byggnaden har året 1912.
- 11 Bror & Lydia Enmark,
- 12 Bagarstuga som brann ner omkring 1930.

1918 Byavägen mot öster

1918 Utsikt österut från Ersmarksvägen 25 (jämför motsvarande foto från 1959).

På norra (vänstra) sidan knuten på huset ägt av Axel Brännström. Huset till vänster med stege mot nocken är Isak Enmarks, senare Åhlunds sommarhus, därefter huvudbyggnaden.

Nästa är Moses Enmarks sommarhus, senare Hil ding Enmarks bostad. Sedan följer Bror Enmarks

sommarhus som byggdes om till Åke Enmarks bostad. Sist gaveln på Karl Karlssons hus, senare bebott av Georg och Sigurd Karlsson.

På södra sidan husen ägda av Janne Karlberg, Frans Bergmark hus och sommarhus (med fönster i gavelspetsen) och därbortom det hus som flyttades till Kusmark och blev Konsumbutik.

1930 Byavägen mot öster från Lindbergs

1930 Byavägen österut fotograferad från Ragnar Lindbergs hus (källa Torsten Lindberg).

På vänster sida syns först huset ägt av Andreas Lindberg (1874–1933) med trädgårdsälskande hustrun Amalia Lindberg (1877–1960) i trädgården. Därefter huset ägt av Johan Gustaf Lindberg (1865–1942). Idag är adresserna Ersmarksvägen 13 och 15.

Husen på höger sida borde ha tillhört Vilma Holmlund (1887–1943) änka efter Gustaf Holmlund (1886–1918). Längst bort huset ägt av Johan Hugo Karlberg (1880–1932) och Tekla Karlberg (1891–

1973). Det är oklart vem som ägde huset mellan Gustaf och Janne.

Andreas hus byggdes som sommarhus/pensionärsbostad men han var bara 58 år när hans hjärta tog slut. Amalia flyttade till huset 1934 då sonen Ragnar kom tillbaka från USA och övertog hemgården. Under 40-talet täcktes taket med tjärpapp. Efter Amalias död övertogs huset av sonsonen Torsten som rev det och byggde en modern villa där.

1930 Byavägen mot väster

1930 Byavägen västerut mot affären/Bufvys (foto Skellefteå museum).

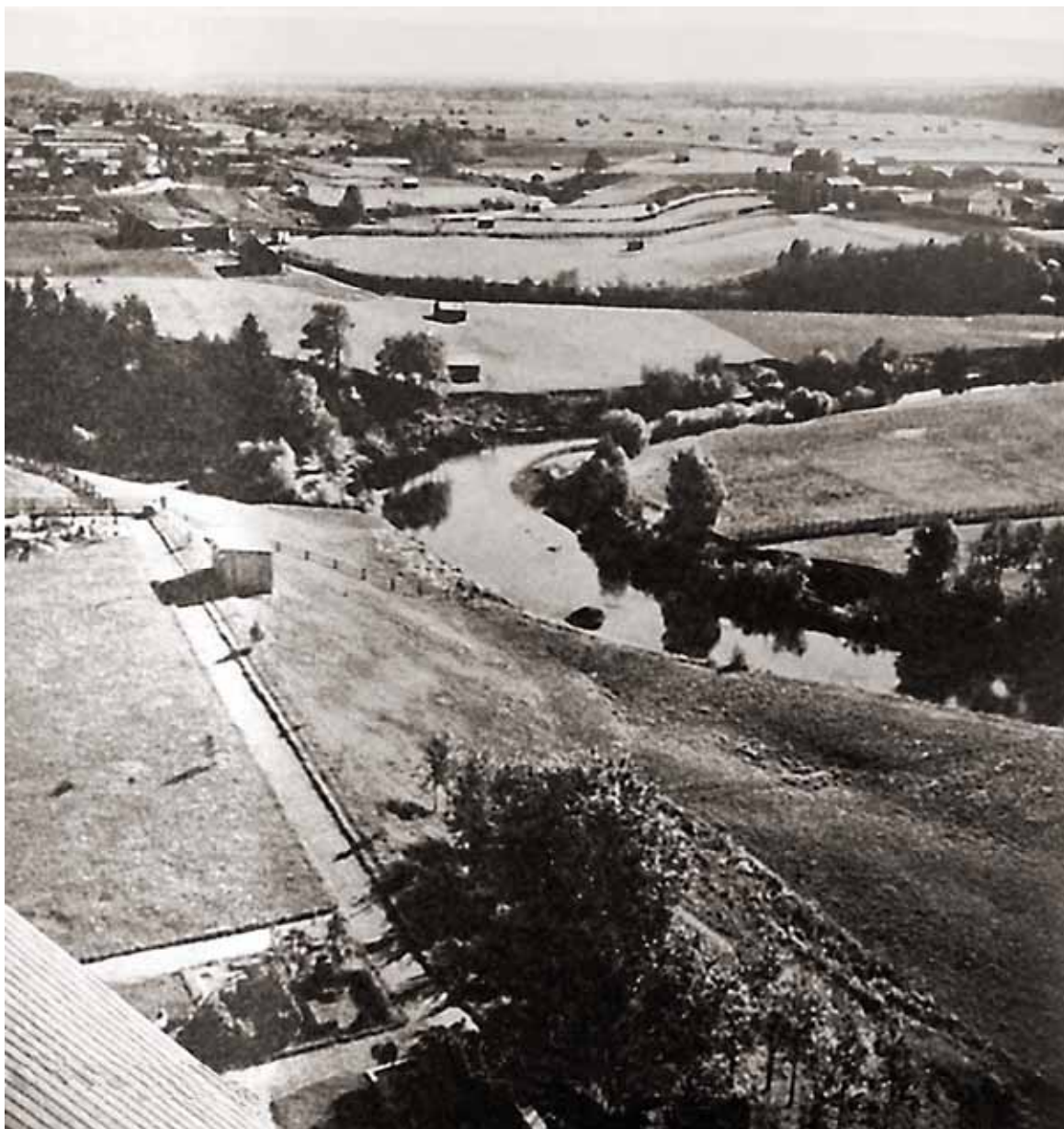
Närmast t.v. är Fabriksvägen 28 med Artur Anderssons sommarhus. Därefter Fabriksvägen 26 med Mauritz Anderssons (1888–1969) och Elin Anderssons (1895–1986) hus och sommarhus. Längst bort Ersmarksvägen 18 som då var affär.

På höger sida Fabriksvägen 23, Pär-Aischa gården, som var det första postkontoret och hade som föreståndare Lina Jakobsson. Närmast skymtar taket på

det hus som Boströms rev och byggde nytt när de startade café här.

På höger sida skymtar ett flyttblock på Fabriksvägen 29. Enligt Ernst Westerlund blev en rysk eftersläntrare skjuten där. Efter några dagar släpades kroppen iväg och slängdes i älven i Svidiselet som är lugnvattnet nedanför fabriksforsen.

1937 Från kyrktornet i Kusmark

1937 Vy över östra Kusmark och Ersmark (foto Skellefteå museum).

Vägen in i Kusmark från Ersmarkshållet. i början av 1900-talet (källa Gunnar Persson).

1940-tal Hakarsforsen och backen

Ca 1940 Hakarsbacken som går förbi rundlogen upp mot Hakarshemmanet. Hakarsforsen (Skegaforsen) till höger (källa Assar Svensson)

Fotona är förmodligen tagna av Assar Svensson. Hans son Mats Svensson är en känd konstnär. Han har gjort en litografi av bilden.

Ca 1940 En aning mer västlig vintervy av samma område. Jönsberget i vänster bildkant och rundlogen i höger (källa Assar Svensson).

Det vita huset i mitten tillhörde Martha Gustafsson. Det byggdes om 1933–1934 då halva huset flyttades till Kåge. Huset bakom, där systemen Anna Gustafsson bodde, stod klart 1934. Fotot är alltså taget därefter.

1952 Vy från Jönsberget mot forsen och Skega (foto Okänd).

1953 Västra bron från söder

1953 Västra bron med Skega i bakgrunden (foto Ernst Westerlund).

Detta är sista sommaren som gamla bron var på plats. Den revs och ersattes av nya bron som även den är riven och ersatt med en ännu nyare bro.

Byggnaden som syns till höger om bron är tvättstugan. Den verkar vara i mycket dåligt skick.

Vid vedtraven till vänster i bild stod det en likvagnsbod.

Simon och Zorajda Hedlund ägde gården som syns bortom bron. Huset är uppfört någon gång 1750–90.

1955 Byavägen mot väster

Fotot är taget under 1950-talet och visar utsikten västerut från Ersmarksvägen 29 med Axel Brännströms hus, i dag Ersmarksvägen 25, i bakgrunden.

Ca 1955 Foto taget från motsatt håll med Axel Brännströms hus, i dag Ersmarksvägen 25 i förgrunden och mjölkpall till höger (foto Skellefteå museum).

1959 Byvägen mot öster

Bilden tagen mot öster från Ersmarksvägen 25. På vänster sida syns husen för Åhlunds, Hilding Enmark och Åke Enmark. På höger sida Frans Bergmark. Jämför motsvarande foto från 1918.

Samma vy 2008–11–20 med f.d. Axel Brännströms hus på Ersmarksvägen 25 till vänster i förgrunden (foto Thure Lindberg).

Axel Brännström (1886–1964)

1967 Översvämning i Ersmarksängarna

1967 Assar Östensson tog fotot från en plattform som var byggd längst upp i en tall i närheten av där liften i skidbacken slutar.

Samma vy 1953 (foto okänd).

Kartor

1921 Generalstabskarta

Generalstabskartorna täckte fr.o.m. 1923 hela riket. De beskriver naturlandskapet inklusive höjdförhållanden, kommunikationer, bebyggelse och översiktlig markanvändning. Kartan gavs ut 1827–1971. Det

sista nya bladet gavs ut 1946 och de sista reviderade bladen 1971.

1957 Ekonomisk karta

Källa Rikets allmänna kartverks arkiv ek 23K 01

Jordbruks- och bebyggelseutveckling

av Sören Kågedal

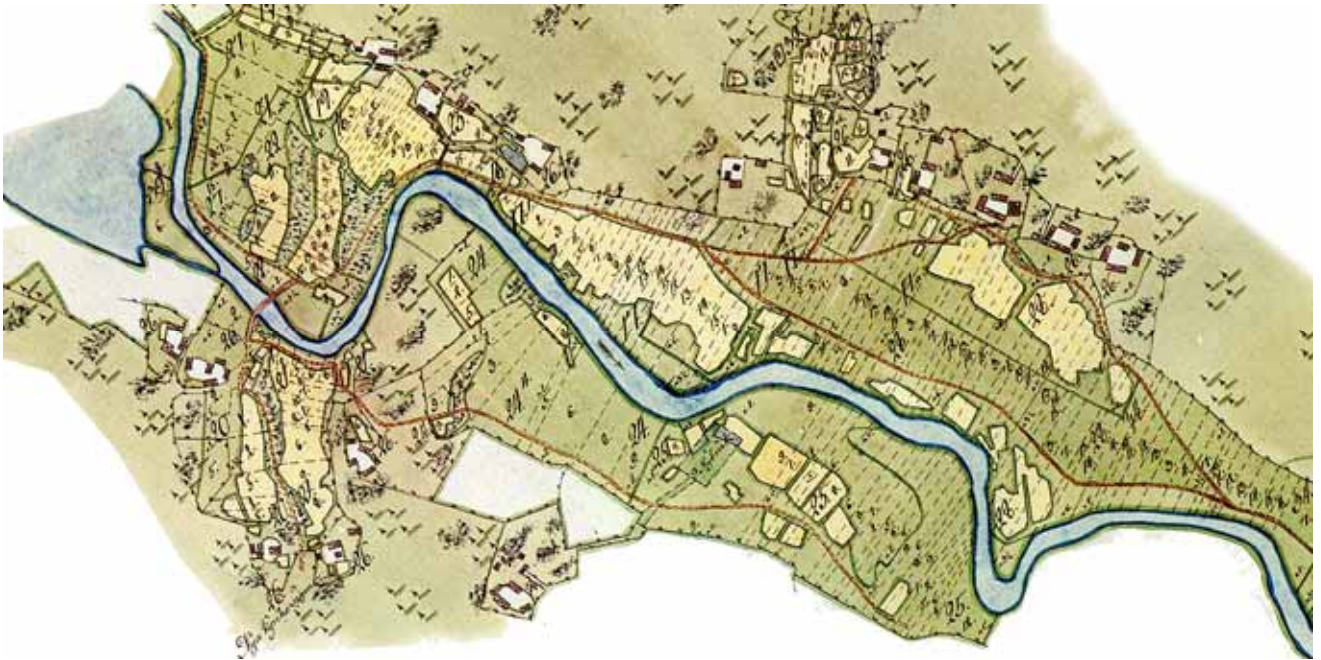
Förändringar av fastighetsindelning och bebyggelse inom Ersmarks by från tegskiftet och till idag.

Efter gymnasiet gick Sören på KTHs lantmäterisektion i fyra år. Därefter jobbade han med lantmåterifrågor på lantmäteristyrelsen och sedan på länsstyrelsen i Norrbotten. Flyttade till Skellefteå 1978 där han jobbade t.o.m. 2001 som lantmätare och distriktslantmätare inom Skellefteå, Norsjö och Malå kommuner. Flyttade därefter till Stockholm och fortsatte med lantmåterifrågor, planfrågor och fastighetsfrågor.

Tegskifte

Tegskiftet innebar att varje gård skulle ha var sin andel av likvärdig kvalitet i byns samtliga åkergräden och ängsmarker.

Resultatet blev oftast långsmala, spridda åkertegar med relativt liten area. Vartefter befolkningen ökade och gårdarna runt om i landet skiftades mer och mer blev tegskiftet med tiden mycket opraktiskt.

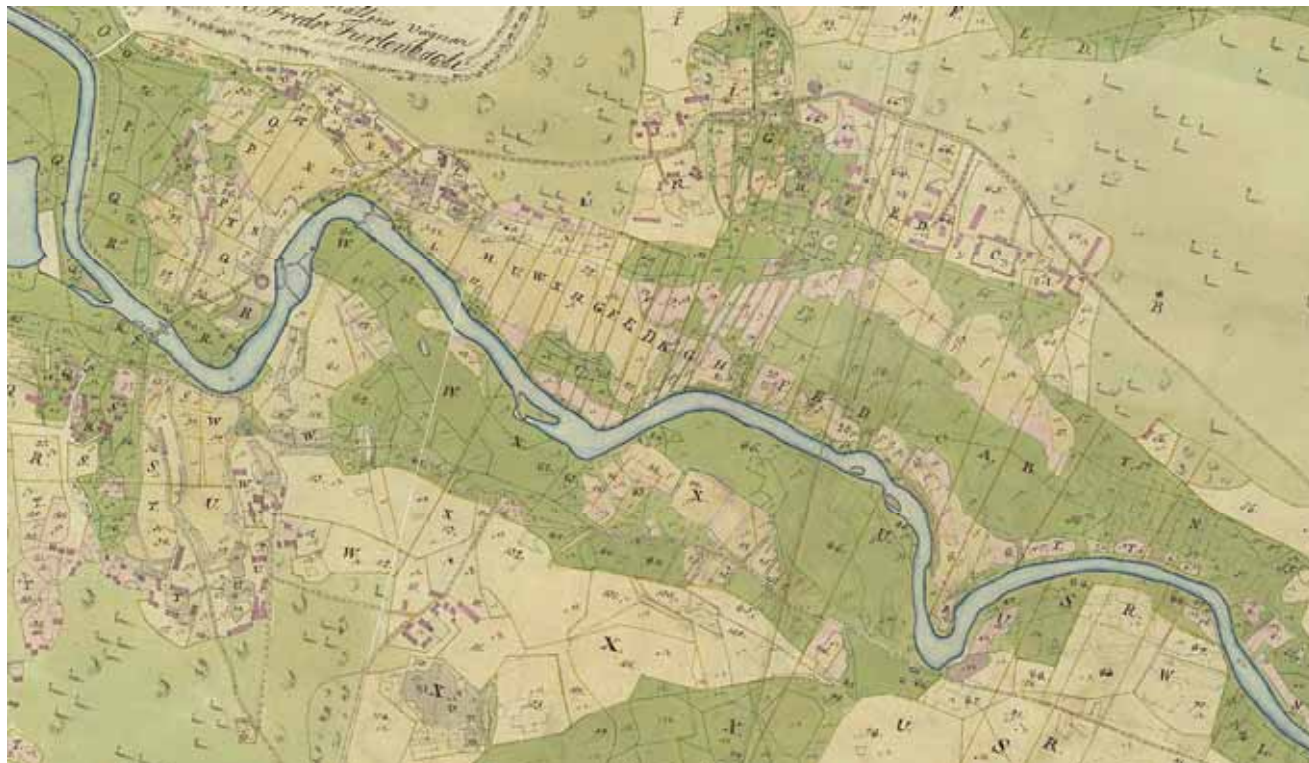

Utsnitt ur kartan från tegskiftet 1785 (källa Lantmäteristyrelsens arkiv akt Z24 43:2).

Storskifte

Storskiftesstadgan från 1757 innebar att de splittade ägorna skulle samlas till högst 4 lotter i vardera åker och äng per gård.

Storskiftet i Ersmark omfattade endast inägorna och inte skogen som behölls som gemensam.

Utsnitt ur kartan från storskifte 1803 (källa Lantmäteristyrelsens arkiv)

År 1803, den 4 juli inställde sig lantmätare And. Magnus Skinnholm att enligt Konungens förordnande av den 29 april 1802 fördela Ersmark bys åkrar, ängar, nybruk, uppodlings och rödningsland (röjningsland).

Som biträde hade förordnats nämndemännen Carl Stenlund, Sunnanå och Pehr Salomonsson från Hedsby. Till förrättningen kallade byns 18 bönder.

Man hade redan den 23 juni med lantmätaren överenskommit om att radikalt förändra och omfördela skiftenas läge.

Byamännen meddelade att de inte yrkade delning på något mer rödningsland än vad som redan fanns. Jakob Jonsson förevisade ett syneinstrument från 22/2 1736, där hans far, rustmästaren Jonsson-Berg, fått tillstånd att flytta sin gård till en ny tomt med

storleken 135x80 alnar. Han skulle dessutom få behålla den gamla tomten, utan ny gradering.

Denna tomt var tydligen åtråvärd, för övriga bönder motsatte sig detta. Först sedan lantmätaren hotat med domstol för tvistens lösning, och mätning och gradering var slutförd, uppnåddes förlikning. Jakob Jonsson fick behålla hälften av sin gamla tomt, utan ny värdering.

Lantmätare och bönder begav sig sedan ut på åkarna för att pröva om markernas beskaffenhet överensstämde med graderingsprotokoll och värde. Graderingslängd upprättad i juli månad 1803 under tecknades av bönderna med namn och bomärke den 7/9 1803.

Man hade dessförinnan haft en fejd med Myckleborna, som hade urfjällsägor i byn. Ersmarksborna önskade att Mycklebönderna skulle flytta sina ägor till något annat ställe, men dessa avböjde bestämt förslaget.

Samma datum förrättades jämkning av graderingen för att "nödvändigheten av egennyttan åsidosätta".

Av graderingsprotokollet framgår också, att såväl Kågebor som Kusmarkare hade ägor inom Ersmarks by. Anders Pehrsson och Magnus Johansson vid Djupbäcksrödingen och Kusmarks byamän vid Hömyrnåshagen.

Delningsbeskrivning över Ersmark bys ägor och nybruk redovisar varje enskild bondes skattehemman tilldelning av mark efter mantal och beskriver markens karaktär av åker, åkerslått och ängar, ängesnybruk, hägnader och nyodlingsland. De beskrevs med namn som Klösudden, Klöså kern, Håkars ny-mora, Tjernänget, Björnängesavan, Myckleänget, Kopparslagarens äng, Fältskärs äng och nybruk, Långå kern, Thoränget m.m.

Ersättningar fastställdes till de jordägare som fick lämna sina uppodlingar. Mest betalades för mark som uppodlats ur oländig mark (2 Riksdaler 24 skilling/kappland), därefter uppodling som gjorts ur stenigt och tuvigt skogsland. Ängesland som tarvat mindre arbete ersattes med ett lågt belopp och gamla lägdor med 16 skilling/kappland.

Om enighet inte uppnåddes fick gode männen bestämma. Vanhävd i åker ersattes efter godemäns prövande.

På Klösudden (nedanför nuvarande idrottsplatsen) avsattes plats för hampsänke, jämte plats för torkning för dito.

På Snätterbacken avsattes, mot tjärnen "Tract varå byamännen äga hamp- och hampsänkesvirke uppdraga".

Om någon jordägare tvärt emot byamännen fattade beslut ville ta ifrån soldaterna eller deras hustrur och änkor deras uppbrukade gården skulle sådana få vidkännas dubbla uppodlingslösen. Sådana gården fick efter soldaternas eller deras änkors frångälle, tillträdas av jordägaren.

Vid storskiftet fanns också anledning att från oskiftad mark avdraga vägar för "nödigt framkomst".

– Kyrkovägen genom byn upp mot Kusmarks ägor med 10 alnars bredd.

– Från Håkars gård väg till kvarnen, 3 alnar bred.

Vidare omnämndes väg till Brudika, Fåbodgårde och Svedjeå kern. Ibland med 1 alns bredd.

Ovan Pet-diket skulle ny väg byggas, där man också behövde virke till en kavelbro.

Från Svidså kern skulle ny väg byggas.

Efter vägen till Hultet fick boskap inte köras. Från vägen som bröts norr om byn, skall var och en äga fri väg till sina "undfående" skiften å Norrå kern.

Alla skogshagar som fredade byns ägor fördelades mellan jordägarna efter skatt.

Laga skifte

Laga skifte innebar att varje bondes andel samlades till i idealfallet en plats. Den som fick sin andel i den sämre jorden fick då i motsvarande grad mer mark och vice versa. Det samlade värdet av hemmanet före och efter skiftet skulle vara lika.

Tomten och byggnaderna flyttades till den egna marken, vilket innebar att byn mer eller mindre

splittrades. Odlingsarbetet blev effektivare och varje gård producerade mer.

Laga skifte har genomförts i så gott som hela Sverige. I Ersmark pågick det mellan åren 1837 och 1843. Resultatet är fortfarande tillämpligt och grundläggande för fastighetsindelningen i byn.

Utsnitt ur Laga skifteskartan 1842 (källa Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 24-SKE-626).

Det räckte att en av byns delägare begärde förrättning för att laga skifte skulle genomföras. Ansökan om laga skiftet för Ersmark gjordes av hemmansägaren Moses Bergmark.

Förrättningen genomfördes av en kommissionslantmätare med biträde av två gode män. Lantmätaren hette J O Widestedt. Gode männen var från Ostvik, Böhle och Tjärn. Gode människors uppgift var i första hand att biträda i värderingsfrågor.

Skiftesförrättningen inleddes med att byns omfattning lades fast. För Ersmark innebar detta att gränsen mot angränsade byar bestämdes.

Hela byn indelades i ägofigurer som mättes in och värderades inbördes (graderades) samt redovisades i ägobeskrivning och hävdeförteckning. Fördelningen av marken (skiftesläggningen) redovisades i kartan och delningsbeskrivningen.

Fördelningen i Ersmarks by gjordes med utgångspunkt från den hävd fastigheterna hade i enlighet med den beslutade fördelningen i storskiftet och senare uppodlingar.

Sammanträdena protokollfördes och i samband med dessa träffades överenskommelser om behovet av att avsätta samfällda vägar och platser m.m.

Lantmätaren förde protokoll över de sammanträden som hölls men dessa protokoll liksom övriga originalhandlingar brann upp när Umeå stad brann 1888.

Kopior av protokollet, karta och delningsbeskrivning fanns dock som tur var i Lantmäteristyrelsens arkiv och/eller i byns förvar. Av huvuddelen av protokollet finns en maskinskriven avskrift.

I protokollet finns en del godbitar. Exempelvis på sidan 31 angående gode mannen Lars Johan Jonssons synpunkter på protokoll och lantmätarens handling av detta.

En annan intressant läsning är § 96. Där beskrivs ett par Mycklebors arga utfall mot skiftesmannens beslut om skiftesläggningen av Myckles urfjällsägor. Myckle by hade skiften inom Ersmarks by, s.k. urfjäll. De låg på flera ställen men fördes samman till ett område vilket Myckleborna så småningom motvilligt måste godkänna.

Kusmarksborna ägde den s.k. Bodrödingen inom byn. Det ansågs försvåra ett redigt skifte. Lantmätaren föreslog och beslutade senare om ett byte med

bättre belägen mark. Kusmarksborna ville dock inte godkänna förslaget som fick genomföras mot deras vilja.

Även Kåge by hade ett urfjäll inom byn. Det behölls i sitt läge vid Djupbacken.

Av delningsbeskrivningen och kartan framgår att 33 hemman lades ut vid skiftet med i de flesta fall fyra skiften men i något fall ända upp till sju.

Ett antal samfälligheter avsattes för delägarnas gemensamma behov. Förutom vägar avsattes en grustäkt söder om skoltomten, en sandtäkt sydväst om Jönsberget, en lertäkt i Ersmarksängarna, en hampsankeplats vid Sprättjärnen, ett tvättställe vid älven där senare tvättstugan låg, två kvarnplatser, ett vattenställe söder om nuvarande skola samt den s.k. salpeterjorden som låg norr om gamla vägen mot Kåge. Lägen för fyra samfällda soldattorp anvisades som senare kallats för Lejon, Kling, Öhman och Fältskär.

Samfälligheterna var otydligt redovisade i laga skifteshandlingarna varför de gränsbestämdes nästan 100 år senare med början den 28 februari 1933 av den på den tiden beryktade lantmätaren Ivan Hedman (som ansågs vara nazist). Förrättningen överklagades av Lars Magnus Fahlgren och blev inte fastställd förrän den 12 september 1938 efter bl.a. en kompletterande utstakning av kvarnvägen.

Enligt bybornas önskemål begränsades utflyttningarna vid skiftet. Endast två utflyttningar beslutades.

Laga skiftet avslutades i december 1841 och fastställdes den 13 april 1842 av ägodelningsrätten. Beslutet vann efter överklagande till Kungl. Maj:t laga kraft den 4 augusti september 1843.

Fortsatt ägosplittring

Lennart Kågedal har i nedladdningsbara dokument "Om skiften och hemmansklyvningar i Ersmark under 1800-talet och början av 1900-talet" beskrivit de hemmansklyvningar som gjordes efter laga skiftet fram till och med 1927, då en ny jorddelningslag antogs.

Under den tiden gjordes ett antal hemmansklyvningar och ett antal nya mantalssatta fastigheter tillkom.

Hemmansklyvningarna innebar ofta att någon av delägarna flyttade ut från byns centralare delar, vilket möjliggjorts genom utförda nyodlingar. Som exempel kan nämnas utflyttning till Ersmarksängarna i början på 1900-talet.

Ytterligare klyvningar gjordes under 1930- och 1940-talet. Ett antal sämjedelningar bidrog också till ägosplittringen.

Som exempel på sämjedelning kan nämnas den mellan bröderna Åke och Svante Enmark och den mellan Kalle och Johan Enmark. Under 1940-talet upphörde hemmansklyvningarna eftersom restriktioner mot olämplig hemmansuppdelning införts.

Sämjedelningarna upphörde också. Totalförbud för sämjedelningar infördes 1962.

Ägosplittringen gjorde att frågan om omskifte hade väckts. Lantbruksnämnden konstaterade dock att Ersmarksbönderna var alltför konservativa så det blev inget av detta.

Utsnitt ur 1957 års ekonomiska karta. Bebyggelsen på södra och norra sidan om vägen genom byn har kvar sin byakarakter med huvudbyggnad, sommarhus och ekonomibygnader (källa Rikets allmänna kartverks arkiv ek 23K 0i).

Jordbrukets fortsatta utveckling

Det var tur att det inte blev något omskifte. Så snart som i slutet av 1960-talet och början av 1970 upphörde ett stort antal bönder i byn med aktiv jordbruksverksamhet och många tog anställning på Skega och Futurum.

Genom lantbruksnämndens köp- och försäljningsverksamhet överfördes stora arealer jord och skog till större enheter.

Till detta bidrog också att Skellefteå kommun köpte både jord- och skogsdelarna av Gustav Holmlund, Frans Bergmark, Sven Karlsson, Max Carlberg och Sven Carlberg och sedan också av Vollrat Carlberg, Moses Carlberg m fl.

Den del av den av kommunen inköpta marken, som inte detaljplanerades för bebyggelse, överfördes

genom markbyten efter ett visst motstånd från kommunens sida senare till lantbruksnämnden f.v.b. till utvalda jordbrukare.

Med stöd av lantbruksnämnden växte ett antal stora jordbruksfastigheter fram. De ägdes av Tomas Pettersson, familjen Olofsson och bröderna Alrik och Daniel Fahlgren i Ersmarksängarna, Yngve Jakobsson och Isac Grönlund i södra byn, Håkan Jakobsson i östra byn samt Olle Lindberg och Jan Grönlund i Ersmarksbodarna. Alla dessa jordbrukare producerade mjölk.

Stora arealer i byns nordöstra del överfördes till Storkåge (Kåge) där en svinfarm med 2000 svin startades och ägdes av en skåning vid namn Hugosson.

Dessa stora fastigheter har i de flesta fall utvecklats och bibehållits i kommersiell drift fram till idag

Tomas Petterssons (Ersmarksgården) och familjen Olofssons gårdar i Ersmarks-ängarna är exempel på mjölkproducerande gårdar med för närvarande över 200 kors besättning (källa Google Maps).

Jordbrukets positiva utveckling i Ersmark torde vara unik i Norrland och blev möjlig p.g.a. de mycket goda förutsättningar för jordbruk som Ersmark och Nedre Kågedalen har.

Kågedalen hör till de största sammanhängande jordbruksområdena i Norrland.

Bebyggelseutveckling från 1960-talet

I byns centrala delar där Skellefteå kommun köpt upp mark på 1960- och 1970-talet blev utvecklingen radikalt annorlunda än i de övriga delarna.

Inom det område som framgår av ekonomiska kartan från 1983 jämfört med ekonomiska kartan från 1957 har nästan alla ekonomibyggnader rivits och endast mindre tomter för bostadsbyggnaderna be- hållits.

Ca 160 småhus uppfördes under denna period och 13 flerfamiljshus. En ny lågstadieskola byggdes och en idrottsplats anlades. Bebyggelseutvecklingen var så stark att när jag och min familj flyttade till Skellefteå kommun 1978/79, var det flera års kö för att få köpa en tomt för bebyggelse i Ersmark och Kåge.

Expansionen av bebyggelsen i Ersmark tog dock slut under 1980-talet och i början på 1990-talet blev det tvärstopp eftersom det då fanns ca 1100 tomma lägenheter i Skellefteå kommun. Ett par av hyreshusen har rivits och sedan dess har endast ett litet fåtal nya hus byggts i Ersmark.

Utanför den detaljplanlagda delen av byn har bondbykaraktären bibehållits mera intakt. Några hemmansägare har fortsatt med aktiv jordbruks- verksamhet i liten skala fram till 2000-talets början. Exempel är Tore Vikner och Arne Lundmark i södra byn och Gerhard Grönlund i Ersmarksbodarna. Andra har fortsatt som månskensbönder.

När jord- och skogsbruksdelen sålts har i dessa områden avstyckning av jordbrukscentrum gjorts på ett sådant sätt att ekonomibyggnaderna blivit kvar och därefter underhållits.

Sammanfattningsvis har hela byn omvandlats radikalt under 1900-talets senare hälft med en total om- vandling till småhus- och flerfamiljsbebyggelse i den centrala delen och en bibehållen jordbruksbebyggelsekaraktär i de yttre delarna kompletterat med ett antal stora jord- och skogsbruksenheter.

Utsnitt ur 1983 års ekonomiska karta. Här har ekonomibyggnaderna rivits och ersatts av småhusbebyggelse och flerfamiljshus (källa Rikets allmänna kartverks arkiv Ersmark 230 08 23K 0i).

De gamla hemmanen

Ersmarks gårdar och vägar 1785 inlagda på en modern karta.

På 1500-talet fanns det 12 hemman i Ersmark. I slutet av 1700-talet var det 15. Lantmäterikartan från 1785 är i det närmaste helt korrekt så i bilden visas ganska exakt hemman och vägar.

Här är hemmanen med närmaste nuvarande gatuadress och när gården tillkom:

- 1 Lasshemmanet: Larsvägen 6. Fanns 1500
- 2 Sjulshemmanet: Gustavsvägen 26. Fanns 1500
- 3 Mäschemmanet: Gustavsvägen 4. Fanns 1500
- 4 Hanshemmanet: Gustavsvägen 15. Fanns 1500
- 5 Jässhemmanet: Ersmarksvägen 4. Fanns 1500
- 6 Erikshemmanet: Klaravägen 4. Tillkom 1599 genom delning av Mäschemmanet
- 7 Håkarshemmanet: Fabriksvägen 16. Fanns 1500
- 8 Hermanshemmanet: Bergsvägen 3. Förmodligen en utbrytning från Håkarshemmet någon gång 1543–1607
- 9 Jöns väst i Berget hemmanet: Bergsvägen 9. Bröts ut 1591 från Lasshemmanet
- 10 Jöns in på Svedjan hemmanet: Södra Ersmark 520. Bröts ut 1589 från Lasshemmanet
- 11 Falshemmanet: Fabriksvägen 6. Fanns 1500

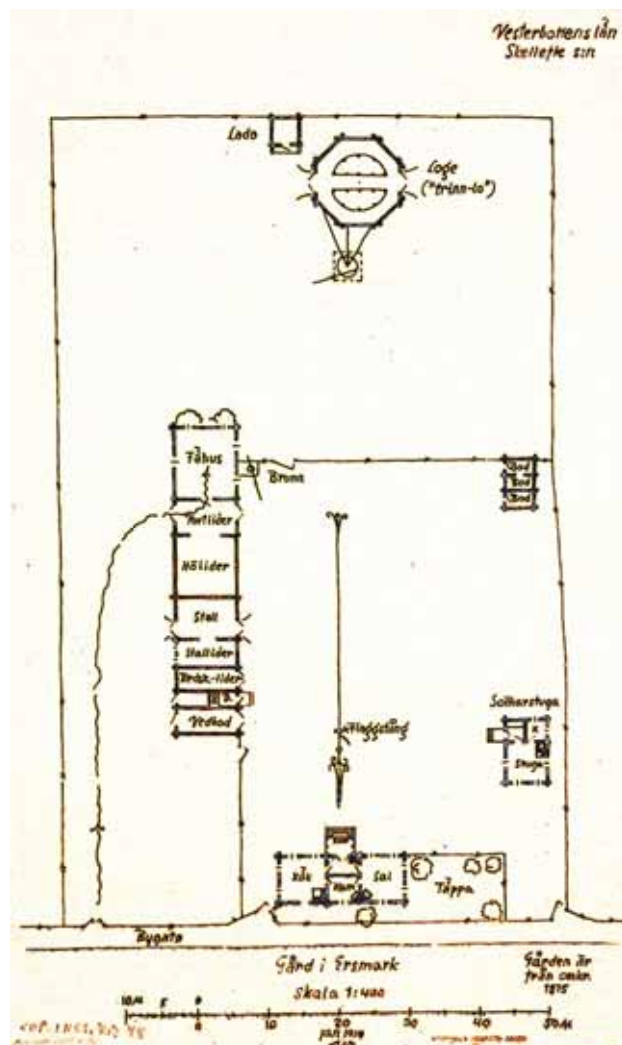

- 12 Hedlunds-Grönlunds hemmanet: Södra Ersmark 508. Fanns 1500.
- 13 Jakob-Jonsahemmanet: Södra Ersmark 506. Fanns 1500.
- 14 Finnhemmanet: Södra Ersmark 513. Kom till 1613.
- 15 Svidihemmanet: Södra Ersmark 488. Fanns 1500.

På bilden syns också vägarna. Det fanns så småningom också en väg på norra sidan som slutade vid Djupbäcken. Motsvarande väg från Kåge slutade också vid Djupbäcken. Dessutom fanns en byaväg och "Nya kyrkvägen".

Det som från början var betesmark ville man efterhand göra om till odlingsmark. För det krävdes många slitsamma arbetstimmar för att rensa den från sten.

Det finns idag kvar många rester av det arbetet i form av stenmurar.

Ritningen från 1919 för fastigheten Ersmarksvägen 16 (byggd 1876 av Johan "Janke" Lindberg från Kåge) visar alla byggnaderna som fanns på en bondgård för mer än 100 år sedan. "Trinnlo" betyder rundloge (källa Thure Lindberg).

Ersmark 1 Lasshemmanet

Kartan är från 1785. Lassgården stod där det idag finns den sista gården på vägen mot idrottsplatsen.

Lars Persson är bonde på gården 1539–1577. Han var med all säkerhet byns rikaste man med ett stort jordbruk på 3 hektar åker.

Vid Älvsborgs lösen 1571 hade han 75 lod silver, 100 mark i pengar, $2\frac{1}{2}$ skålpund tenn, 4 skålpund och 7 mark koppars, 16 kor, 9 får, 10 getter och bockar, 1 stut om 2 år, 1 kviga om 2 år, 3 kvigor om 1 år, 6 svin, 3 hästar varav 1 för 15 mark, en annan för 8 mark och den tredje för 7 mark. Egendomen värderades till 682 mark och 5 öre. I byn är det bara Ersmark 3 med 4 lod silver och Ersmark 7 med 3 lod som överhuvud taget hade silver.

Lasse var också handelsman, birkarl, åren 1543–66. Han var i mitten av 1500-talet en av de två köpmän i socknen som hade störst omsättning. Årligen ca 150 mark. År 1553 sålde han 60 hermelineskinn till kronan. Skinnen kom från lappmarken.

Lasse fiskade tillsammans med Jon Nilsson i Åselet i Byskeälven samt i Bergsträsket. Fångsten var

108 kg gädda och abborre. Lasse var riksdagsman 1569 och länsman 1570–1571.

Sonen Jöns Larsson ägde gården 1579–1601 och var nämndeman 1583. Hans bror Erik Larsson bryter 1589 ut 0,7 hektar som blir Ersmark nr 10. En annan bror, Anders Larsson, bryter 1591 ut 1,2 hektar som blir Ersmark nr 9. Jöns borde därmed ha kvar 1,1 hektar.

Jöns har med Margareta Nilsson tre söner och två döttrar. En av döttrarna gifter sig med Åsved Jonsson som ägde gården 1602–1626. År 1610 var gården bara på 0,8 hektar och 1620 beskrivs han som utfattig.

Åsved Jonsson tog över 1602–1626. Han kan ha varit en måg till Jöns Larsson. I så fall var han gift med Malin eller Karin. År 1610 hade gården krympt från $\frac{4}{4}$ spannländ åker (0,7 hektar) samt 2 skålsland i linda (0,1 hektar). Åsved Jonsson har betalat Älvsborgs lösen 1613–1618. Han beskrivs 1620 som utfattig.

Sonen Jon Åsvedsson var knekt 1623. Han blir senare bonde på Ersmark nr 13.

Lilla Olof Olsson (1587) ägde sedan gården 1624 samt 1627–1654. Han kallas förmodligen "Lilla" för att skilja från "Stora Olof Olsson" som samtidigt finns på närbelägna Sjulsgården. Det är svårt avgöra om det är personens storlek eller ålder (inte här, Stora Olof var yngre än Lilla), alternativt hemmanets storlek, som har inspirerat till epitetet.

Efter Olof Olsson tog hans son Olof Olsson över 1654–95. En av hans söner var Jöns som blev soldat på roten 84 Kopparslagare. Han var alltså en av de få kopparslagarna i Skellefteå socken.

Olof fick anstånd med skatten 1675 eftersom han var utfattig och hade många barn att försörja. I och med att sonen Daniel Olofsson lämnade gården och tog över Ersmark 13 så bröts att hemmanet hela tiden var i släktens ägor.

Lars Larsson (1670–1739) från Degerbyn 5 var ägare 1707–24 och inledde en ny tradition av att barnen tog över gården. Han hade 1749 en häst, 10 kor och 12 småkreatur.

Namnet ”Lassgården” finns belagt först ganska sent. Det är därför troligt att den är uppkallad efter Lars Larsson.

Sonen Gert Larsson (1734–1816) ägde sedan gården. Han delade hemman mellan sönerna Nils Gerhardtsson (1772–1846) och Anders Gerhardtsson (1778–1850) som fick stamgården. Vid laga skiftet 1842 hade Anders son Johan Andersson (1810–1891) tagit över.

Vid laga skiftet 1842 var hemmet delat i två.

Gert Larssons sonson Johan Andersson Enmark

Vid laga skiftet 1842 var det Johan Andersson Enmark (1810–91) som var ägare av Ersmark 1. Det är hans ättlingar som sedan hade hemmanet.

Johan hade sönerna Anton Enmark och Moses Enmark.

Johans son Anton Johansson Enmark

Anton (1839–1910) tog över hemgården. Huset brann ned i början av 1900-talet.

Antons son Knut Enmark tog stamgården

Hemmanet delades så att stamgården ärvdes av Knut Enmark (1877–1928). Lagfartsbeviset är från 1905. Knut gifte sig med Helena Fredrika Grönlund (1879–1947)

Ca 1907. Knut och Helena Enmark (1879–1947).

(foto C. Franke)

Efter branden uppförde Knut 1912 ett hus i ny stil. När Knut dog 1928 togs hemmanet över av änkan Helena.

Helenas systerson Sven Karlsson blev först dräng, sedan arrendator 1935 och på 40-talet tillsammans

med hustrun Göta (äldsta dottern till Tycko och Lydia Karlberg) ägare av gården. Sven och Göta är föräldrar till Kågedals.

1935 Lasshemmanet med drängen Bertil Lundström, gårdens ägare Helena Grönlund, pigan Stina Gustafsson och Sven Karlsson (källa Lennart Kågedal).

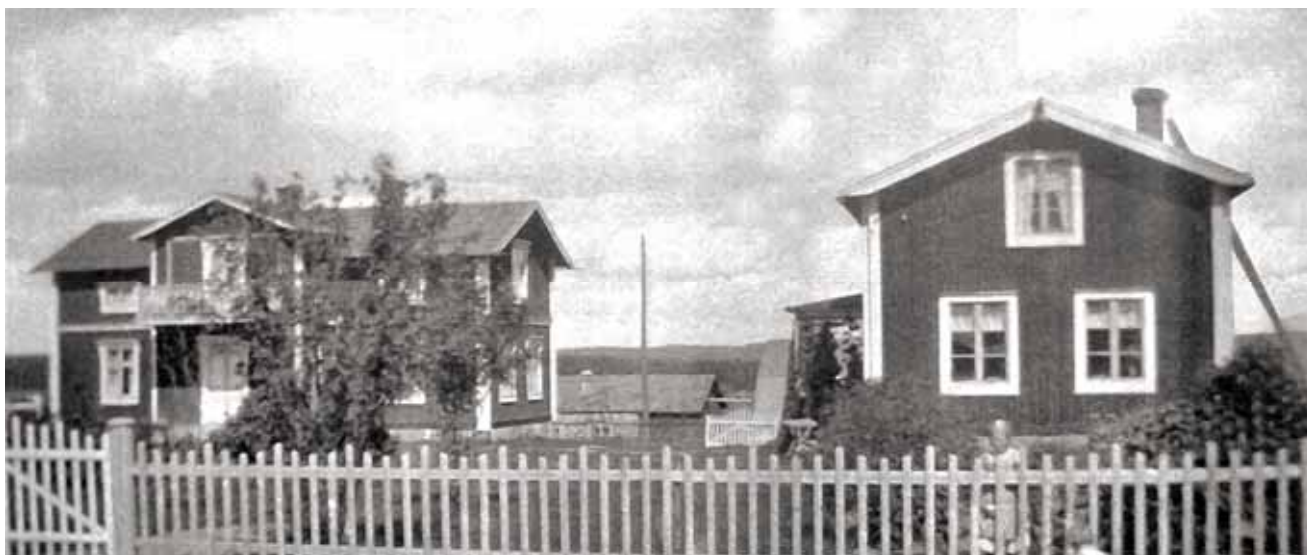
På den tiden tog man på sig söndagskostymen och putsade skorna när man skulle fotograferas ...

Det berättas på annan plats om sedermera Skega-arbetaren Bertil Lundström som förlorade både far och mor och blev fosterpojke hos Helena och Knut Enmark.

Ca 1940. Lasshemmanet som är Kågedals föräldragård. Hemmanet låg ursprungligen lite längre åt nordost (källa Lennart Kågedal).

Antons son Bror Enmark bygger ny gård

1929 Bror Enmarks gård (källa Lennart Kågedal).

Antons andra son Bror (1879–1959) bygger en ny gård på nuvarande Ersmarksvägen 33. Lagfartsbeviset är från 1905.

Han får barnen Ebba (1907), Åke (1909), Rudolf (1911), Torsten Napoleon (1914), Svante (1916), Siri (1919 och Ingegärd (1924).

Johans son Moses Enmark

Den andra sonen till Johan Andersson Enmark var Moses Enmark (1846–1918). Han gifte sig med Sara Amanda Hedström (1849–1940).

De byggde hus på det som idag är Ersmarksvägen 29 och bodde där till sin död.

Moses och Sara fick många barn:

1. Johan Isak Enmark (1872–1936)
2. Anna Fredrika Enmark (1874–1952)
3. Lina Matilda Enmark (1876–1961)
4. Andreas Enmark (1878–1881)
5. Anton Bjursell (1880–1963)
6. Jonas Oskar Enmark (1882–1973)
7. Marta Amanda Enmark (1885–1893)
8. Moses Emanuel Enmark (1887–1929)
9. Berta Maria Enmark (1889–1958)
10. John Enmark (1891–1893)

Moses Enmarks och några av barnens hus.

Moses son Isak Enmark

Isak (1872–1936) köper Ersmarksvägen 27 som är en del av Sjulshemmanet och som gränsar till Moses Enmarks fastighet.

Moses son Anton Bjursell

När Anton (1880–1963) kommer från USA köper han 2/3 av faderns fastighet. Det motsvarar idag Ersmarksvägen 34 och 36. Den säljer han sedan till brodern Oskar. Anton blir sedan ägare av Ersmark 9.

Anton bytte efternamn från Enmark till Bjursell någon gång i slutet av 1800-talet.

På bröllopsfotot från 1918 syns Anton Bjursell och Ida Charlotta Brännström (källa Thure Lindberg).

Moses son Oskar Enmark

För att slippa värnplikt åkte Oskar (1882–1973) till USA. Han återvänder 1912 med sin familj. Han köper då Ersmarksvägen 34 och 36 som Anton tidigare köpt.

Men Oskar blir inte kvar. Huvudbyggnaden såldes till Kusmark där den 1919 blev Kooperativa butik enligt bild från Skellefteå Museum.

Timmer och virke från övriga byggnader använde han till att bygga en gård i Ersmarksbodarna.

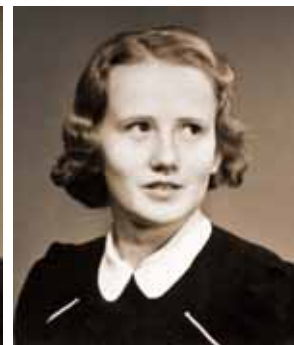
Moses gård blev Kooperativa i Kusmark (källa Skellefteå museum).

Moses son Moses Enmark

År 1908 köper Moses d.y. (1887–1929) 1/3 av faderns fastighet. Han bor där till sin död då sonen Hilding tar över

1919 Moses Enmark framför det nybyggda huset som gick till träkolstillverkning under andra världskriget

Hilding Enmark (1916–87) fotograferad 1940 och hustrun Rut Enmark f. Hägglund (1911–2008) fotograferad 1938.

1950 samlas ättlingar till Moses och Sara på Nordanå för en kusinträff (källa Bodil Mohlin).

Längst bak f.v. Sven Grönlund, Aron Bjursell, Oscar Grönlund, Ragnar Grönlund, Seth Carlberg, Bertil Enmark.

Näst längst bak Lennart Bjursell, John Grönlund, Moses Bjursell (Karl-Johan), Moses Grönlund, Sven Carlberg, Moses Carlberg, Hilding Enmark, Isac Grönlund

Andra raden Sven Bjursell, Karl Enmark, Klas Grönlund, Elsa Kågström (f. Grönlund), Astrid Bjursell, Thyra Lindberg (f. Gustafsson), Nancy

Wikström (f. Enmark), Magda Eriksson (f. Grönlund), Lina Fahlgren (f. Gustafsson), Birgit Furberg (f. Enmark), Vera Enmark, Rut Wikström (f. Enmark).

Längst fram Anna Grönlund, Gunnel Pettersson (f. Enmark), Judit Andersson (f. Enmark i USA), Elsy Bjursell, Gerda Wiklund (f. Enmark), Maria Wikström (f. Grönlund), Fosterdotter till Maria Wikström, Gunhild Bjursell, Gerda Enmark (f. Grönlund), Margit Markgren (f. Enmark)

Av kusinerna saknas
Hilda Iggberg (f. Gustafsson)
Claes Gustafsson död 1948
Inga-Maj Strandberg (f. Enmark)
Alrik Enmark
Anna Enmark
Enny Lindell (f. Enmark)
Uno Enmark

Klas Enmark,
Mina Enmark (Minnie)
Martin Enmark
Alfons Enmark
Maine Enmark
Paul Enmark.

Dessutom finns några kusiner som dog i barnaåren.

Gert Larssons son Nils Gertsson

Nisch-Djerss (1772–1846) får den andra halvan av arvet efter Gert Larsson. Han gifter sig 1812 med Catharina (Caisa) Dorotea Pehrsson och blev då plastpappa till den senare barnamörderskan Sara Greta. Paret får barnen Pehr och Nils.

Nils son Pehr Nilsson

Nils ena son var Pehr Nilsson (1814–48). Men han dog ung och änkan sålde 1859 hans del av hemmanet till Jacob Carlberg (1817–1890).

Nils son Nils Nilsson Lindmark

Nils (1819–1860) sålde år 1847 sin hemmansdel till Jacob Carlberg.

Jacob Carlberg

Jacob (1817–90) tog alltså över hela Nils Gertssons del av Lasshemmanet.

Jacob var son till soldaten Olof Olofsson på roten 84 Kopparslagare.

I mitten eller slutet av 1870-talet överlät eller sålde Jacob Carlberg sin del av Ersmark 1 till sönerna Gustaf och Johan Carlberg, som 1907 genomförde en

sämjodelning. Den reglerades sedan genom en lantmäteriförrättning.

Jacob Olofsson Carlberg (1817–90) och hans andra hustru Brita Greta Andersson Lundqvist (1827–1920) (foto Josefina Franke).

Jacob gifte sig först med Maria Catharina Olofsdotter (1818–81) från Hjoggböle och fick med henne nio barn. Fyra söner och två döttrar nådde vuxen ålder.

Hon dog i ett slaganfall 1881 och då gifte Jacob om sig med Brita Greta. Hon var gammal vid vigseln och de fick inga barn tillsammans.

Jacobs son Olof Karlberg (1842–1921).

Han tog tillsammans med brodern Karl över Sjulshemmanet

Jacobs son Karl Karlberg (1844–1883).

Han tog tillsammans med brodern Olof över Sjulshemmanet.

Jacobs dotter Mathilda g. Grönlund (1845–1921).

Hon gifte sig med Jakob Grönlund och fick barnen Gustaf och Klara Grönlund som båda förblev ogifta.

Jacobs son Gustaf Karlberg (1848–1923).

Gustaf Karlbergs (1848-1923) son Nestor Gustafsson övertog i sin tur hans del. På den gården växte bl.a. ishockeyspelaren Anders Carlberg upp.

I nutid har Oves plantor funnits på gården i korsningen Jörnsvägen–Ersmarksvägen.

Jacobs dotter Maria g. Grönlund (1861–1944).

Hon gifte sig med Blöbergskungen Anders Grönlund.

Jacobs son Johan Karlberg (1851–1927).

Johan Karlberg (1851-1927)) sålde halva sin andel till sonen Severin Karlberg. Den del som Johan Karlberg behöll övertogs år 1915 av Tycko Karlberg. Där, nära korsningen med Jörnsvägen, har Ersmarks Trä senare haft sina lokaler.

1934 Tycko Karlbergs hus. Bakre raden f.v. Sally Karlberg, Folke Karlberg, Göta Karlberg, Johan Karlberg. Främre Max Karlberg, Lydia Lundmark, Rune Karlberg, Tycko Karlberg.

Ersmark 2 Sjulshemmanet

1785 Sjulshemmanet stod strax nordost om nuvarande skolan.

Den första dokumenterade ägaren av Sjulshemmanet var Nils Nilsson. År 1543 hade han 0,8 hektar åker och 8 lass äng.

Vid Älvsborgs lösen 1571 har dåvarande ägaren Olof Mårtensson 10 mark i pengar, 1 skålpund koppar, 6 kor, 2 kvigor om 2 år, 6 får, 8 getter samt 1 sto för 5 mark. Egendomen värderas till 105 mark.

Sjul Olsson äger gården 1579–1619. Han eller någon tidigare eller senare Sjul har gett namn åt hemmanet.

Johan Olofsson ägde gården 1671–1702. År 1695 hade han 2 hästar, 15 kor och 38 småkreatur. Han var nämndeman 1685–99 och sexman 1681. Johan var gift med Sara Mikaelsson som bl.a. hade dottern Sara som blev beskylld för att vara trollpacka.

Sonen Mikael Johansson (1683–1727) övertog gården och därefter hans son Jon Mikaelsson (1709–87). Jon fick 13 barn med Sara Larsdotter. På gården fanns 1749 två hästar, 16 kor och 21 småkreatur.

Nils Jonsson

Nils (1755–1830) var den av Jons söner som tog över. Han var den siste ägaren av det odelade hemmanet.

Sjulsgården fanns närmast kameran i denna vy sedd från väster mot kyrkan (foto Ernst Westerlund).

Sara Jonsdotter (1757–1839) var syster till Nils. Hon blev 1782 soldathustru på 17 Utter i Ursviken. Men hennes make Anders Sundström dog i krig i Södra Finland 1789. De fick tre döttrar tillsammans. Sara gifte då 1792 om sig med Thomas Jonsson (1762–1841) från Storkåge 2.

Thomas köpte en del av Sjulshemmanet och de byggde ett hus som stod klart på avstyckningen år 1792. Det blev kallat Thomashemmanet.

Thomashemmanet från 1792 finns kvar än idag å Fabriksvägen 35 och ägs av Ingemar och Inger Hedström (foto Lorentz Kågedal).

Manbyggnaden i Thomashemmanet är en timrad parstuga i en våning som är påbyggd med en hel vindsvåning som förmodligen tillkom under 1800-talets senare del. Snickeriverandan och locklistpanelen på 1920-talet. Vid en renovering 1956 gjorde man en dörr på västra gaveln och kök och sal bytte plats i bottenvåningen.

Vid Nils Jonssons död 1830 delade hans söner Jonas (Jon) och Nils upp stamhemmanet.

Den tredje delen, Thomasgården, var då såld till Abraham Abrahamsson (1787–1841) från Lund. Eventuellt skedde detta redan 1815 då han flyttade till Ersmark.

1842 Vid laga skiftet var hemmanet delade på tre.

Nils son Jonas Nilsson

Jonas (1784–1868) kallades även Jon, var äldste son till Nils och den som vid delning av hemmanet tog över föräldragården. Han ägde vid laga skiftet även Ersmark 10.

Jacob Carlberg var son till soldaten Olof Olofsson Kopparslagare. År 1866 köpte han av Jon Nilssons son Jonas Jonsson Lindfors (1821–1899) och hans hustru hälften av deras hemman Ersmark 2 och sedan också den andra hälften.

Jacob hade söner Olof (Ååll) (1842–1921, Karl (1884–1923), Gustaf (1848–1923) och Johan (1851–1927).

Olof och Karl fick/köpte var sin del av hemmanet medan de andra två blev bönder på Ersmark 1.

Ca 1880, Anna (1842–1917) f. Johansdotter och Olof Karlberg (1842–1921) (källa Lennart Kågedal).

Ca 1900. Carolina Karlberg "Kört-Kari" f. Johansdotter (1841–1911) och Gustaf Karlberg (1848–1923) (foto C. Franke).

Vid hemmansklyvningen 1925 delades hemmanet upp enligt det följande. Litteranumret är enligt Lantmäteriets akt 24–SKE–1192.

A/2:21 Johan Hugo Karlberg (1880–1932) tog över fadern Olof Karlbergs hus.

B/2:22 Knut Karlberg (1881–1965)

C/2:23 Karl Karlsson (1871–1934)

D/2:24 Jonas Grönlund (1855–1933)

E/10:20 J.G. Karlberg (1872–1949)

F/10:21 Jonas Marklund (son till Anders Abrahams-son på Ersmark 2)

Ca 1913 Johan Hugo Karlbergs gård "Ållersgården/Ollersgården". Nu Ersmarksvägen 28. F.v. Johan Hugo Karlberg "Janne" (1880–1932), okänd dräng, Jannes syster Amalias son Pontus Lindberg (1905–1988), pigan Tekla Eriksson, Anna Cajsa Karlberg (1842–1917) och Olof Karlberg (1842–1921). Dottern och lärarinnan Edla Katarina flyttade till Hamrånge i november 1906 (källa Moses Carlberg).

Nils son Nils Nilsson

Nils Nilsson (1796–1868) var stamfar för Enkvistarna i Ersmark. Han hade söner Nils Nilsson Enkvist (1826–1887) och Anton Nilsson Enkvist (1832–1904).

Anton var en känd spelman om vilken det gick många historier. När han fick sprit i kroppen blev han mycket religiös. En gång när han spelade råkade han luta sig mot en järnspis och brände sönder ryggen på sin nya vadmalströja. Under något år på

1860-talet står Anton i husförhörslängden som bonde och sedan som inhyes man.

Nils Nilsson Enkvist d.y. hade söner Nils Nilsson Enkvist (1856–1908) som dog i Klintforsliden, Anders Nilsson Enkvist (1858–1930), Jonas Nilsson Enkvist (1862–1933) som dog i Kusmark och Johan Algot Enkvist (1866–1942).

Nils sålde till Abraham Abrahamsson

Genom sina döttrar i första gifftet fick Sara Jonsdotter många efterkommande i Ersmark. Äldsta dottern Marta Helena Andersdotter (1783–1844) var gift med Johan Andersson, ättling till Jönssonarna på Ersmark 9.

Efter hans död 1812 gifte hon om sig år 1815 med Abraham Abrahamsson (1787–1841) från Lund. Hon hade två barn med sig och tillsammans fick de 7 barn till. Alla 9 barnen tog sig sedan namnet Marklund.

Abraham köpte Thomashemmanet 1815.

Abrahams son och namne Abraham Abrahamsson

Abraham dog 1841 och änkan 1844. Då tog sonen Abraham Abrahamsson (1821–1852) över tillsammans med hustrun Stina Dorothea Nilsson (1824–1884). De fick fyra barn.

Stina Dorothea bodde kvar till 1866 och hann få ytterligare 3 barn som hade fader okänd, men dock med delvis samma efternamn som drängen på gården.

Parets son Abraham Abrahamsson Marklund (f. 1846) gifte sig i Bursiljum och blev bl.a. morfarsfar till Marina Holmlund i Ersmark.

Dottern Marta Helena (f. 1847) gifte sig med Anders Johansson Grönlund södra Ersmark och blev farfarsmor till bl.a. Anders Grönlund, Ulf Grönlund och Elisabeth Lindgren (Grönlund) m.fl.

Sonen Anders Marklund (f. 1849) blev morfar till bl.a. biskop Olaus Brännström.

Sonen Nils (1851–1857) dog som barn. De tre yngsta barnen hette Hällgren Vallström.

Anders Östensson

Stina Dorothea drev gården vidare fram till nödåret 1866 då den gick i konkurs. Konkursboet köptes på auktion av Anders Nilsson (1835–1925) från Kusmark. Han flyttade dit 1866 och tog sig efternamnet Östensson och huset kom att kallas Östenssonshemmanet.

Anders var nämndeman och senare utnämnd till häradsdomare.

Anders fick sju barn tillsammans med sina hustru Katrina Gustafsdotter (1839–1920).

Först kom döttrarna Anna Lovisa (1867) och Fredrika (1868–1902). Fredrika gifte sig med Johan Andersson. De fick barnen Miriam Andersson, Ruben Andersson och Gunnar Andersson. De hade gårdsplats ett par hundra meter norr om kyrkan. Den övertogs av Gunnar Andersson.

Äldsta sonen var Bernhard Östensson (1870–1946) som följdes av döttrarna Amanda Katharina (1872) och Eva Theresia (1874).

Mellansonen var Knut Östensson (1876–1928). Han hade gårdsplats norr om landsvägen något väster om Bovägen. Hans son Helge Östensson (1912–1999) övertog den gården.

Den som tog över Östenssons hemman var yngste sonen Edvard Östensson (1881–1961) som gifte sig med Elin Östensson (1881–1948). Elin var född Enmark och syster till Bror Enmark och Knut Enmark.

Deras son Ture Östensson (1922–2001) tog över och nu innehas alltså gården av hans dotter Inger Hedström.

Foto från ca 1915. Östenssons hemman från 1792 är förmodligen Ersmarks äldsta bostadshus. F.v. Elin Östensson, Katrina Gustafsdotter, Anders Östensson och Edvard Östensson (källa Viveka Östensson).

Nils sålde också en del till Johannes Marklund

Johannes Marklund var född 1857 i Grånäset och köpte en del av Ersmark 2 omkring 1875. Men han sålde omkring 1878 till Johan August Bergmark (1838–1901).

Denne kallades ofta för "Tjört-August". Orsaken var att han härstammade från soldaten och bonden "Lilla" Anders Larsson Köld (1658–1718) från Kusmark 7, Brönet.

Soldatnamnet Köld är från före indelningsverket som etableras 1695. Den normaliserade riksspråkliga formen är "Kölde". Det uttalades tjöört med dubbelrad vokal där ändelsevokalen fallit bort. Detta

språkliga fenomen i Västerbotten kallas cirkumflektering.

Namnet Tjört/Kölde/Köld förekommer inte i kyrkböckerna men har levt vidare i muntlig tradition. Läraren Bertil Nygren från Norsjö var en stor upptecknare av ortnamn från slutet av 1920-talet och hela 1930-talet. Han anger Tjört eller "Tjåårt" som gårdens namn.

Tjört-Augusts söner Frans Bergmark och Bror Bergmark blev sedan bönder på Ersmark 2:8 på Ersmarksvägen respektive Ersmark 3:7 i Ersmarksböarna.

Ersmark 3 Mäschhemmanet

Karta från 1785. Huset låg vid Östra korsningen Gustavsvägen–Klaravägen.

Gården ägs 1539 av Gudmund Ersson. År 1543 har de 8 spannländ åker (1,3 hektar) samt 12 lass äng. År 1553 finns det 8 kor på gården.

Olof Olsson som äger hemmanet 1562–1605 är nämndeman åren 1587 och 1593. Vid Älvsborgs lösen 1571 har han 4 lod silver, 12 mark i pengar, 4 mark tenn, 1 skålpund och 5 mark koppar, 8 kor, 1 stut om 2 år, 8 får, 4 getter, 1 svin samt 1 häst. Egendomen värderas till 144 mark och 1 öre.

Olof fiskar 1610 i Bastuträsket och skattar för 3 mark gädda och 4 mark abborre.

Olofs son Märten Olsson tar över gården 1604. Hans son Märten Mårtensson blir den första av många Mårtenssöner på gården. Därför namnet Mäschhemmanet.

Kopparslagare Nils Hermansson från Ersmark 8 ägde gården 1673–1701. År 1695 fanns där en häst, 15 kor och 20 små kreatur. Sonen Johan tog över gården 1702–39. Han var också kopparslagare.

Hans son Nils Johansson (1705–1760) tog över och hade gården 1742–60. År 1749 fanns på gården två hästar, 16 kor och 22 små kreatur.

När Nils dog gifte änkan Margareta Östensdotter om sig med Nils Andersson (1731–1802) från Kusmark 17.

Mäschhemmanet var 1785 på 1,4 hektar eller två fotbollsplaner. Det är en obetydlig ökning gentemot storleken vid 1500-talets början.

Store Johan Nilsson

Därefter tog Margareta Östensdotters son i första äktenskapet, Store Johan Nilsson (1748–1813) över.

Vid storskiftet 1803 delades hemmanet i två lika delar. Orsaken till delningen är oklar för Store Johan ägde båda halvorna.

1842 Vid laga skiftet var hemmanet delad på två. Jonas Fahlman ägde stamgården.

Jonas Fahlman köpte en del av gården

Det var Jonas Fahlman (1795–1868) från Ersmark II som ägde den del där det ursprungliga hemmanet hade sin gårdsplats. Litt D på Lantmäteriets kartor.

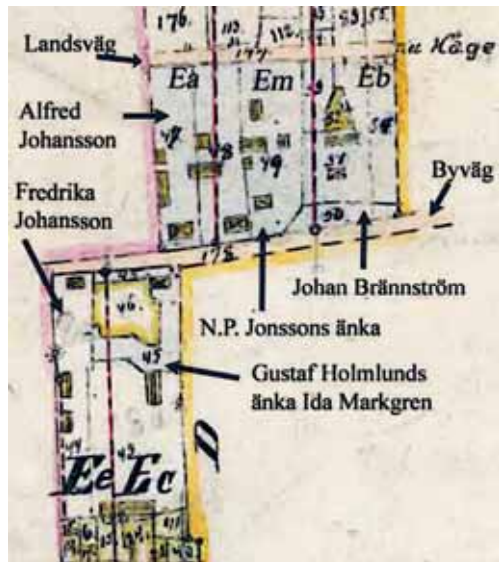
Den låg på Gustavsvägen 4 nästan i nordvästra hörnet av skolan.

Store Johans son "Gamle" Johan Johansson

Gamle Johan Johansson (1783–1854) ägde vid laga skiftet 64% av hemmanet. Det är litt. E på Lantmäteriets kartor.

Vid hemmansklyvningen 1899–1903 enligt Lantmäteriets akt 24–SKE–219 så delades hemmanet i ett område vid Ersmarksvägen och ett annat i östra byn.

Gårdsplatser vid Ersmarksvägen

(källa Lennart Kågedal).

Vid hemmansklyvning 1907 delades hemmanet mellan Isak Enmark (1872–1936), Matts Konrad Asplund (1860–1916), Gustaf Grönlund (1887–1957) och Villehard Holmberg (1859–1950).

Matts Konrad Asplund bodde på den ursprungliga gårdsplatsen litt. Db på kartan.

Ea/3:4 Alfred Johansson (1856–1928)

Eb/3:5 Johan Brännström (1844)

Ec/3:6 Gustaf Holmlunds (1858–1891) änka Ida f. Markgren (1855–1939)

Ed/3:7 Johan Nilsson

Ee/3:8 Fredrika Johansson. Kvarboende, fyra skiften 38 Ee 1/64 20 41 10

Ef/3:9 Maria Asplund (1851)

Ersmark 3:4

Johan Anderssons med familj flyttade till Ersmark 1858. Sönerna var byggnadssnickare och byggde många hus i Ersmark.

En av sönerna var Alfred Johansson (1856–1928) som började bruka det som idag är Ersmarksvägen 19. Vid hemmansklyvningen 1899–1903 fick han Ersmark 3:4/litt. Ea.

Alfred byggde tillsammans med sin son Andreas Johansson (1896–1973) om mangårdsbyggnaden till det utseende den har på bilden.

Fotot av Ersmarksvägen 19 är förmodligen taget i slutet av 1940-talet då ägdes av Andreas Johansson (källa Skellefteå museum).

Ersmark 3:6

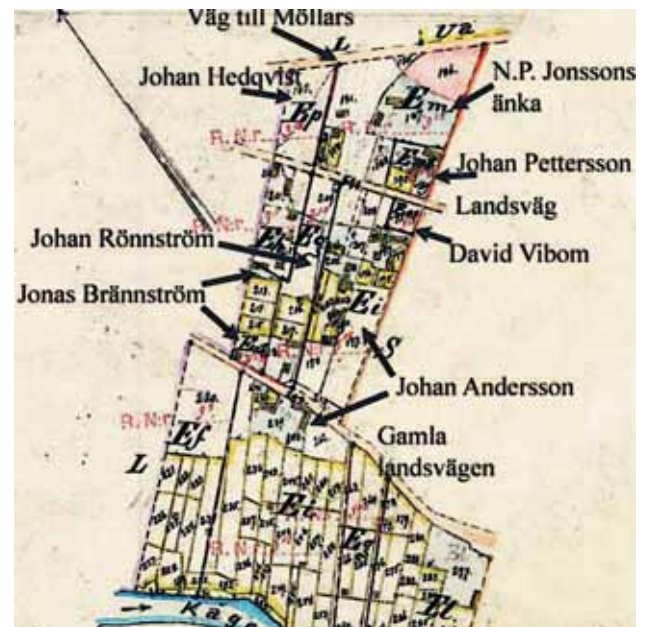
Det har bott fyra Gustaf Holmlund på gården litt. Ec/Ersmark 3:6, som ligger vid Gustafsvägens början och gett namn åt den.

Den förste Gustaf Holmlund levde 1825–1869, hans son Johan Gustaf Holmlund 1858–1891, dennes son Gustaf Volrath Holmlund 1886–1918 och dennes son Gustaf Alrik Holmlund 1917–2000.

Gustaf Holmlunds gård i korsningen mellan Byavägen och Gustafsvägen (foto Ernst Westerlund).

Gårdsplatser i östra byn vid Jörnsvägen och gamla landsvägen till Kåge

(källa Lennart Kågedal).

Eal/3:33 Jonas Brännström (1854–1932)

Eel/3:19 David Vibom (1863)

Eg/3:10 Johan Rönnström (1838)

Eh/3:11 Jonas Brännström (1854–1932)

Ei/3:12 Johan Andersson (1833)

Ek/3:13 Johan Marklund
El/3:14 Änkan efter Daniel Wiklund (1829)
Em/3:15 Änkan efter N.P. Jonsson (1817)
Em1/3:34 Johan Pettersson (1833--1917)
En/3:16 Johan D Enberg (1872--1961)
Eo/3:17 David Hedström (1856--1936)
Ep/4:18 Jonas Hedqvist (1866)

Ersmark 3:22

Huset till höger på Jörnsvägen 38 köptes 1953 av Tore Sandström och Beda Sandström för 13500 kr.

Säljare var Tekla Karlberg (1891--1973) änka efter Johan Hugo Karlberg (1880--1932).

Huset flyttades från vägen och fick i samband med det källarvåning.

Fotot av Tekla Karlbergs och senare Tore Sandströms hus är förmodligen från 1953.

Ersmark 3:23

(källa Skellefteå museum).

Huset på Yttergatan 39 är kvar än idag insprängt bland nya villor (foto Stig Sandström).

Sonen till Johan Andersson på 3:12 hette Johan August Andersson. Han kallades Jåss-August efter sin

farfar som gjort konkurs när han drev Jåsshemmanet.

Någon gång, troligen på 1930-talet, sålde Johan August sitt hemman till Johan Lövgren. På tomten fanns ett litet hus enligt foto dit Jåss-Augusts kusin Karl Lundström (1879–1956) flyttade in.

Karl bodde kvar på 3:23 till sin död. Han var något handikappad både när det gällde begåvningen och fysiken. En snäll och lite barnslig person. Det sades att han inte kunde läsa men han skötte sig själv helt okej.

Kalles mor var Wahlbergare från Kåge och på farsidan härstammade han från bönder på Ersmark 4, det vill säga det hemman som Lindbergarna köpte då Kalles förfäder kom på obestånd under oåren på 1800-talet.

Kalle hade fem syskon. Den äldsta brodern var sjöman och antecknad som obefintlig 1902. En syster dog 1900, en bror 1902 och en bror 1935 i Stockholm.

System Teresia Lundström (1883–1960) bodde i Stockholm och arbetade på Grand Hotell. Hon brydde sig en del om Kalle och ägde förmodligen hans fastighet. Den testamenterades till Hans Lövgren.

Ersmark 3:28

Fastigheten ägdes av ungarlen Karl-Otto Andersson (1883–1966). Huset har i dag ungefär adressen Yttergatan 12.

Karl-Otto var en av 13 barn till skomakare Otto Andersson och Carolina Persdotter på Ersmark 11:18.

Från början bodde han i det gamla huset på fastigheten men när brodern Frans före 1947 flyttar in med sin hustru Anna så byggs det ett litet hus åt Karl-Otto på tomten

När han lämnar huset är det för att flytta in hos sin brorson Rulle Andersson. Hans hus såldes och blev sommarstuga.

Karl-Otto arbetade som dagsverkare och i yngre dagar som bl.a. skogsarbetare. Han brukade ibland spela vevgrammofon när det anordnades dans på isen på Sprättjärn.

Hans bror Frans Andersson (1879–1953) var skomakare och hustrun Anna (1895–1972) från Sundsvall var sömmerska. De flyttade till Ersmark som pensionärer även om hon lär ha sytt åt folk i byn.

1916 T.v Karl-Otto Andersson och t.h. brodern Frans Andersson (foto J. E. Harnesk).

Ersmark 3:33

1975 Ersmark 3:33 Jonas Brännströms (Jonke-Bränn) hus fanns på det som idag är Yttergatan 55 (foto Okänd).

Yngve Eriksson (1902–1980) och hustrun Agda Karlberg (1905–2000), syster till Vollrat Karlberg, gifte sig efter återkomsten från Amerika (Agda var där 1926–34). De köpte då gården och bodde där 1934–37.

De startade ett hönseri med 200 höns men det blev besvärligt med bl.a. vattenförsörjningen. De flyttade och dog i Malung.

Huset köptes av Gunnar Granlund och Magda Granlund år 1937 åt sonen Sven Granlund. Han flyttade 1943 in i det hus som Gunnar och Magda byggt nära vägen. Huset han lämnade var länge snickarbod och sommarstuga åt Sven.

Jonke-Brännns hus revs 1976. Delar har använts till en sommarstuga i Boviken.

Ersmark 4 Hanshemmanet

Karta från 1785 Gården låg där det numera finns privat-ägda hyreshus

Åren 1539–1552 ägdes gården av Nils Svensson. Den var 1543 på 5/4 spannland (0,9 hektar) samt 9 lass äng. Nils var nämndeman 1539–1547 och kyrkvård 1549.

Sonen ”Stora” Anders Nilsson är bonde på gården 1553–1595. Vid Älvsborgs lösen 1571 har han 1½ skålpund koppar, 7 kor, 2 får, 6 bockar och getter, 3 svin samt 1 sto för 5 mark. Egendomen värderas till 100 mark.

Hans son ”Stora” Nils Andersson ägde gården 1596–1611. I 1599 års hjälpskattelängd har han 4 tunnors utsäde, 8 kor, 2 kvigor, 8 får, 4 unga får, 1 risbit, 4 getter samt 1 sto. År 1610 fiskar han i fjäll-träskan Fällträsket, Myrträsket och Långträsket. Han skattar för 7 mark gädda.

Sonen Hans Nilsson äger hemmanet 1609–1640. Det är från honom eller någon av hans efterkommande Hans-söner som namnet kommer. Den sista

Hansson/Hansdotter lämnar gården 1648 och andra slakten tar vid.

Johan Johansson var bonde på gården 1686–1718. Han bar tillnamnet ”Grubb” sedan 1686. Orsaken var att det på gården fanns en lite svacka/grop, en ”gräbb”. När han ett tag parallellt var soldat fick soldattorpet därför heta 55 Grubb. Johan ägde 1695 en häst, 12 kor och 15 småkreatur.

Per Johansson

Niobarnsfadern Per Johansson (1741–1809) inledde eran ”Päll” på Hans Päll hemmanet.

Per delade hemmanet i lika delar mellan sina söner Johan Pehrsson (1737–1860) som fick västliga delen (litt. G på kartor) och Pehr Pehrsson (1780–1862) den östliga (litt. F) med hemgården. Mitt emellan ligger Ersmark 5, Jässhemmanet.

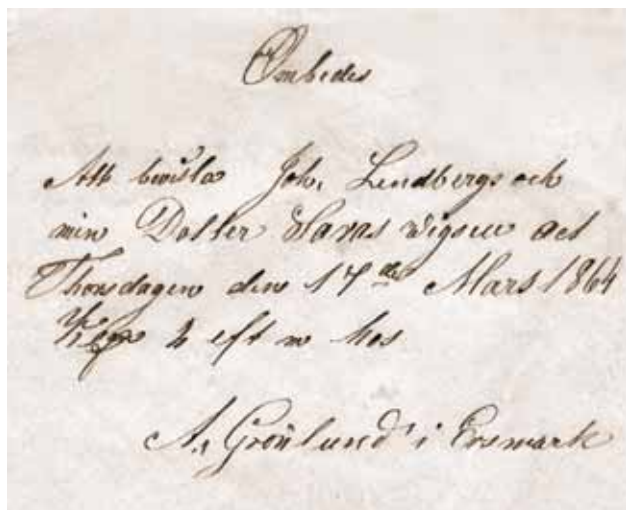
Resultatet av laga skiftet 1842.

Pers son Pehr Pehrsson

Vid laga skiftet 1842 var det Pehr (1780–1862) som ägde hemgården. Han var farbror till Nils Andersson som gifte sig med barnamörderskan Sara Greta Persdotter. När det paret bröt med Nils föräldrar var det här hos Pehr de fick bo.

Janke Lindberg köpte konkursboet

Pehr Pehrsson gick i konkurs och hemmanet köptes 1868–1870 av Johan ”Janke” Lindberg från Kåge.

Janke gifte sig 1864 med Sara Grönlund från Ersmark. Här brudens fars handskrivna inbjudan till vigselakten (källa Thure Lindberg).

De tre första barnen föddes i Kåge innan flytten till Ersmark.

Familjemedlemmarna blev så småningom Johan ”Janke” Johansson Lindberg (1839–1882), hans fru

Sara Lindberg (1841–1914) och barnen: Johan Gustav ”JG” (1865–1942), Alma (1866–1947), Helena (1869–1949), Sara (1871–1874), Anna (1873–1930), Andreas (1874–1933), Sara ”Sanna” (1876–1953), Selma (1879–1928), Johanna ”Hanna” (1880–1940) och Moses (1883–1906).

Janke byggde en ny huvudbyggnad på Ersmarksvägen 16 med datum inristad under takåsen, ”JLB 18 24/5 76”.

När Sara blev änka 1882 hade hon nio barn och äldste sonen ”JG” var bara 17 år gammal. Moses föddes 3 månader efter sin fars död. Han dog också ung, bara 23 år, i bukhinneinflammation ca 3 mån. efter att ha blivit knivskuren i magen vid midsommar.

Den gamla äldsta gården flyttades av sonen Andreas till norr om byvägen, nuvarande Ersmarksvägen 11. Årtalet är osäkert. Blev senare bostad för sonen Andreas med familj.

Fotona av makarna Andreas och Amalia Lindberg f. Karlberg är taget kring 1899 då de gifte sig (källa Sten G Lindberg).

1905 Huvudbyggnaden på nuvarande Ersmarksvägen 16. Byavägen går bakom huset (källa Thyra Lindberg).

Förstoring av ovanstående. F.v. Helena Lindberg, bortskrapad, Ragnar Lindberg (son till Andreas Lindberg), Gerda Lindberg (dotter till JG Lindberg), Sara Lindberg, Adolf Lindberg (son till JG), Moses Lindberg (son till Sara), Hanna Lindberg (dotter till Sara).

Den bortskrapade personen vid sidan av Helena Lindberg var förmodligen hennes dotter Selma Lindberg (1841–1910). Hon var invalidiserad med puckelrygg och små oanvändbara ben. Det är sorgligt att se dåtidens syn på detta. Selma var en god

sömmerska och berättare och lärde syskonbarnen bokstäver och siffror.

Huvudbyggnaden flyttade JG:s son Adolf Lindberg 1934 en husbredd söderut, avkortade och byggde om. Det moderniserades då med vattenburen centralvärme, vatten och avlopp.

1930 Uppställning framför Andreas Lindbergs hus. F. v. Moses Lindberg "Moje" (1914–1995), Andreas Lindberg (1874–1933), Andreas svägerska Maria Holmlund (1865–1949) som var gift med Johan Gustaf Lindberg, Andreas ogifta syster Hanna Lindberg (1880–1940), Andreas maka Amalia Lindberg (1877–1960) som var dotter till Olof Karlberg samt Andreas syster Sara Lindberg, "Sanna" (1876–1953) gift med fabrikören Viktor Bäcklund (1877–1948) som står längst till höger. (källa Sten G Lindberg).

Barnet på bilden är gissningsvis ett barnbarn till Bäcklunds. Både Andreas och brodern Johan Gustaf smidde järnfötter i sina egna smedjor till Bäcklunds grytor och kaffepettrar.

1912 Familjen Andreas Lindberg F.v. Pontus Lindberg (1905–1988), Amalia Lindberg (1877–1960), Ragnhild Lindberg (1909–1982). Ragnar Lindberg (1900–1971), Vilhelm Lindberg (1907–1977), Andreas Lindberg (1874–1933) och Einar Lindberg (1902–1982) (foto Okänd).

1966 bagarstuga placerad på gränsen mellan bröderna Lindbergs ägor (källa Thure Lindberg).

Till vänster på bilden med bagarstugan syns östra gaveln på Ragnar Lindbergs stall. Under kriget bodde flyktingar här en kortare tid.

1936 Södra gaveln av J. G. Lindbergs hus på Ersmarksvägen 15 (källa Thure Lindberg).

Huset uppförde Johan Gustaf Lindberg omkring 1890 när han övertog en tredjedel av hemmanet. 1937 flyttades huset av Ruben Lindberg och blev Ersmarksbodarna 12 enligt beslut vid laga skiftet 1935.

Stenhällen bortom staketet finns ännu kvar på Thure Lindbergs villatomt.

1971 Ersmark 4:22 på Ersmarksvägen 17 (foto Thure Lindberg).

Bildens hus byggdes på 1930-talet för Maria och J.G. Lindberg. Ett rum och kök i vardera planet. Vedeldad panna på bottenvåningen för vattenburen centralvärme. Vatten och avlopp fanns inte. Vatten hämtades i gårdsbrunnen och torrass fanns i uthuset.

Dottern Gerda Lindberg ägde sedan gården och hyrde ut övervåningen. Hyresgäster var bl.a. Ernst och Anna Sandström som bodde där 1948–50. På gården fanns bl.a. en bod där Anna hade en vävstol. Där vävde hon vackra mönster. Inte bara vanligt tuskaft för trasmattor utan mer komplicerade trampmönster som krävde ordentlig kraft för slutklämmen med slagbommen.

På övervåningen har också bott bl.a. Britta och Arvid Sjögren. Sista hyresgäst var Elsy och Erik Lindholm som senare köpte fastigheten Jörnsvägen 33. Bostadshus och uthus stod tomma 1967–1984 då de revs.

1936 Maria och J G Lindberg med barn och respektive vid sommarsöderväggen (källa Thure Lindberg).

Stående f.v. Ruben Lindberg (1902–1971) och Greta Lindberg (1911–1955), Astrid Karlsson (1904–1987) och Per Karlsson (1904–1957), Gerda Lindberg (1898–1980), Tyra Lindberg (1906–2001) och Adolf Lindberg (1900–1979).

Sittande Johan Gustaf Lindberg (1865–1942) och Maria Holmlund (1865–1949) med första barnbarnet Stig Lindberg (1935–1955) i famnen. Stig var Greta och Rubens förstfödde.

Pers son Johan Pehrsson

Johan (1737–1860) fick den andra delen av hemmanet.

Laga delning av fastigheten skedde därefter 1905. De nya ägarna av litt. Ga–Ge var Erik Lundqvist (1844–1921), Conrad Lundqvist (1879–1957), N.J. Fahlgren (1875–1962), P.L. Fahlgren (1873–1946) och Nikanor Enmark (f. 1870).

N.J. Fahlgrens gårdsplats Ersmark 4:6 låg vid byvägens norra sida strax söder om där Dalbacka mejeri sedan byggdes. Gårdsplatsen var bebyggd 1842 vid tiden för laga skiftet. De övriga delarna var obebbyggda.

På Ersmarksvägen 3 ligger det som var Ersmark 4:6 (foto Okänd).

Nils Johan Fahlgren (1875–1962) var son till. Lars Petter Fahlgren (1846–1924). De kom 1879 till Ersmark från Varuträsk. De köpte stamhemmanet.

N.J. Fahlgren var en storman som gett namn åt Nils Johans Vägen. Han var landstingsman, ordförande i kommunalnämnden, kommunstyrelsen och Sundsvalls Enskilda bank samt kamrer för socknen.

N.J. Fahlgren 1936 (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Ersmark 5 Jåsshemmanet

Karta från 1785 Västra korsningen Klaravägen–Gustavsvägen

Före 1539 var sannolikt Ersmark 5, 11 och a ett enda hemman ägt av en Sven. Han delade upp det lika mellan sina söner. År 1543–1570 ägdes Ersmark 5 av Jakob Svensson. Gården hade 1543 åker på 0,6 hektar samt 7 lass äng och det fanns 6 kor.

Sonen Olof Jakobsson äger gården 1570–1597. Han blir den första av alla Jakobsson (Jåss) som under mer än 100 år bebodde gården och gav den dess namn.

Vid Älvsborgs lösen 1571 äger Olof 1 skålpund (0,425 kg) koppar, 4 kor, 2 kvigor om 2 år, 5 får, 6 getter och bockar, 2 svin samt 1 sto för 3 mark. Egendomen värderades till 71 mark och 6 öre.

En bror till Olof var Jon Jakobsson som var klockare i socknen. År 1597 kom ett mål upp i Stockholm där det framkom att Jon Jakobsson hade stulit 13 lod silver (nästan 2 hg) samt 12 daler i pengar. Därefter hade han rymt till Stockholm. Från Skellefteå socken bad man för att han inte skulle bli avrättad.

Olof Jakobssons son Jakob Olsson ägde gården 1598–1627. I hjälpskattelängden 1599 var han välbeställd med bl.a. 8 kor. Men 1618 fick hans hustru någon form av sinnessjukdom och i 1623 års jordebok står att Jakob Olsson är ganska utfattig och i stor nöd, för att han har i 5 års tid varit tvungen att hålla vakt på sin hustru som är anfäktad av den onda anden.

Sonen Jöns Jakobsson äger gården 1628. Mantalet är då på 1/4. Samma år blir han knekt i Kusmark. Flera av hans efterkommande blir också knektar och bergsknektar.

Nils Persson ägde gården 1684–94. En av hans söner var Anders Nilsson (1697–1768) som gifte sig till Lund 1 och ägde den gården 1723–50. Han och Lars Persson från Ersmark 1 är de två riksdagsmän som kommit från Ersmark.

År 1739 tog Anders Olofsson över gården. År 1749 hade gården en häst, 4 kor och 6 småkreatur. Han sådde 1,5 tunnor. Hemmanet var alltså då fattigare än på 1500-talet.

Ändå borde det ha varit Anders som 1752 lät bygga det som museet vid sin byggnadsinventering 1976 klassade som en bod byggd 1752.

Men huset på Bovägen 2 är byggt som en liten stuga i två våningar och vad för bod skulle det i så fall ha varit som stått så långt från boningshuset?

Att den användes som bostad understryks av att det i bottenvåningens ena rum finns bevarade stänkmålningar samt en schablonmålad takbård. Men det finns ingen eldstad.

Byggnaden kan alltså ha varit en fåbodstuga som flyttades hit.

Jåsshemmanet ägde fåbodrar i Ersmarksbodarna. På en av dem fanns på 1805 års karta hela 5 byggnader inritade. Se kartan. Det kan vara någon av dem som flyttats.

Bod på Bovägen 2 byggd 1742 (foto Stig Sandström).

I boden finns inristade namn från 1882. De var gjorda av drängarna Johan Lundsten (1860–1952), Per Antonsson (f. 1862) och Per Anton Löf (f. 1864). Då var boden alltså drängstuga.

Byggnaden stod vid en åker som rotesoldaten på 84 Kopparslagare nyodlat. Soldattorpet stod på andra sidan vägen. Det var hemmanen Ersmark I, 4 och 5 samt Myckle 6 som var ansvariga för soldaten.

Anders Persson "Kart"

I början av 1800-talet ägdes gården av Anders Persson (f. 1772), kallad "Kart". Han och hans hustru Greta blev kända som de onda svärföräldrarna till barnamörderskan Sara Greta Persdotter som gifte sig med sonen Nils Andersson.

Jåsshemmanet från söder ca 1950 (foto Ernst Westerlund).

Laga Skiftet 1842

Vid laga skiftet 1842 var hemmanet delat i två. Den större delen på 5/32 mantal (litt. H på kartor) innehades av sonen Anders Andersson och den mindre av svärsonen Anders Jonsson Lundqvist (litt. Ha på kartor).

1842 Laga Skiftet

Anders son Anders Andersson

Karts son Anders fick stamgården. Men han hade problem med alkoholen och fick gå från gården på grund av en mindre skuld.

Olof Johansson köpte Anders hemman

Anders del av gården köptes då av Olof Johansson som flyttade till Ersmark 1854. Olofs son Olof Albin Holmsten (1880–1972) var en av de som tog över det alltmer uppdelade hemmanet. År 1918 så delades hemmanet så här:

Ersmark 5:7/litt. Ha: Olof Albin Holmsten (1880–1972)

Ersmark 5:8/litt. Hb i Ersmarksbodarna: Änkan efter Bror Leonard Lundström (1880–1919)

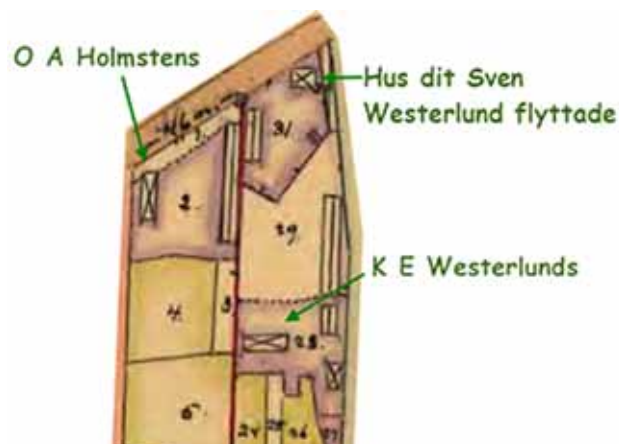
Ersmark 5:9/litt. Hc: Karl Edvard Westerlund (1864–1951)

Ersmark 5:10/litt. Hd: Ernst Fredrik Westerlund (1900–1976)

Ersmark 5:11/litt. He: Johan Olof Westerlund (1872–1957)

Ersmark 5:12/litt. Hf i Ersmarksbodarna: Karl Grönlunds sterbhus (1878)

Ersmark 5:4/litt. He i Storbrännan: Johan Markgren (1851)

Källa Lantmäterimyndigheternas arkiv 24-SKE-1131.

Olofs sonson Olof Albin Holmsten

Ca 1960 Albin Holmstens hus på Ersmarksvägen 5 sett från Kooperativa. Byavägen är sedan dess utträtad (foto Okänd).

Albin bodde kvar i hemgården. Huset revs omkring 1969. Han gifte sig med Emma och de fick en dotter Ingrid. Det berättas utförligt om den släkten på annan plats i denna bok.

På flygfotot från 1959 ses Holmstens hus från andra hållet. Norr om Ersmarksvägen finns Gunnar Fahlgrens västerbottensgård. (foto Svenska Aero-Bilder),

Karl Edvard Westerlund köpte en del

1935 K E Westerlunds gård (foto Ernst Westerlund).

Ca 1948. K E Westerlund med barnbarnet Gunilla g. Kristiansen (källa Ola Kristiansen).

På hans fastighet fanns vid laga skiftet 1918–23 två hus. Han flyttade själv in i det som var längre från vägen.

Sonen Sven (1905–1976) tog så småningom över Ersmarksvägen 12 som stod vid vägen och som finns kvar än idag i ombyggt skick.

Sven Vesterlunds gård. Ersmarksvägen går bakom/norr om huset (foto Ernst Westerlund).

Foto med Sven Vesterlund. F.v. NN, Sven Vesterlund, Åke Enmark och Sven Karlsson. Sittande f. v. Signar Enqvist, NN, Nore Karlberg, Östen Östensson (källa Lennart Kågedal).

En annan son till K E var den kände Ernst Westerlund (1900–1976) som fick en andel vid skiftet men som sedan valde en annan bana som journalist och intendent för museet.

Johan Olof Westerlund köpte en annan del

Ca 1928 Johan Westerlunds hus på idag Södra Ersmark 460. Numera går landsvägen i förgrunden. I den lilla stugan i mitten bodde svärmodern Ulla (foto Okänd).

Snickaren Johan Olof Westerlund (1872–1957) flyttade 1922 till mark i södra Ersmark nära Djupbäcken där han uppförde ett hus. Hans son Elof Westerlund (1905–1976) tog över och därefter hans son Lennart (1939)

Johan gifte sig med Viktoria Lindqvist som var dotter till inhysesjonet (= hade bostad och mat på någon gård mot att de hjälpte till i arbetet) Anton och Ulrika Lindqvist.

När Ulrika blev änka 1915 så byggde svärsonen Janne en liten stuga åt henne längst upp på sin tomt. Det syns på bilden av hans hus.

Ulrika var en av byns flitigast anlidade tunnbrödsbagerskor. Vid sin död var hon byns äldsta innevärdare.

Ulrika Lindqvist "Ulla" stöper ljus på fotot som är taget inne i Janne's hus (källa Skellefteå museum)

1913 Familjen Anton och Ulrika Lindqvist framför stugan (källa Skellefteå museum).

F.v. Adrian Lindqvist (1878–1934), John Westerlund (1900–1920), Ruth Öhrlund (1910–1990), Viktoria Westerlund f. Lindqvist (1875–1954), Elof Westerlund (1905–1976), Anton Lindqvist (1843–1915), Ulrika Lindqvist f. Wallström (1842–1932), Margareta Öhrlund g. Lindgren (1912–1964), Charlotta Öhrlund f. Lindqvist (1881–1943).

Äldsta dottern Linda Kristina Lindqvist (1868–1952) emigrerade 1892 till USA där hon 1903 gifte sig med Charles Wilson Bailey.

Anton Lindqvist svarade för postgången till Kåge 1891–1894 (möjligen redan från 1889 då postgången startade). Han upphörde med uppgiften p.g.a. sjukdom.

Men i praktiken var det sonen Adrian som var postiljon. Han hade skaffat sig ett bockhorn (finns kvar hos Lennart Westerlund) som han blåste i när han på hemvägen kom till bygränsen vid Kälen. Ersättningen var 17 öre per resa.

Huset fanns norr om gamla landsvägen till Kåge. Det revs före 1929. Senare byggdes ert höns hus där och huset stod strax sydväst om det. I dag är adressen ungefär Yttergatan 27.

1929 Syskonen Linda Kristina Bailey och Viktoria Westlund på den plats där de föddes och växte upp (källa Lennart Kågedal).

Snutt till höger på bilden är huset ägt av Johan August Andersson "Jäss-August" (1870–1950) och till vänster det senare ägt av Karl-Otto Andersson (1883–1966)

Anders svärson Anders Jonsson

Ca 1870 Måg-Ant (källa Signe och Olof Ros).

Anders Jonsson Lundqvist (1802–1876) var gift med Anders Perssons "Kart" dotter Greta Andersdotter (1806–1865). Han kallades för "Måg-Ant" för att skilja honom från svärfadern med samma förnamn.

Måg-Ants son Jonas Andersson Lundqvist

Måg-Ants son Jonas Andersson Lundqvist (1831–1901) gifte sig med Marta Magdalena Andersdotter (1854–1926).

Ca 1924 Marta Andersdotter (källa Signe och Olof Ros).

När hon dog blev det första uppdraget för den nyblivne journalisten Ernst Westlund att skriva dödsrunan.

Vid laga skiftet 1921–23 delades hemmanet mellan parets fyra barn:

Ersmark 5:13/litt. Haa: Gustaf Lundqvist (1871–1954)

Ersmark 5:14/litt. Hab: Olof Roos (1886–1953)

Ersmark 5:15/litt. Hac: Isabella Lundqvist (1866–1956)

Ersmark 5:16/litt. Had: Marta Lundqvist (1867–1944)

Ersmark 5:6/litt. Hae: avsöndring Isabella och Marta Lundqvist

Ersmark 5:5/litt. Haf: avsöndring: Dalbacka 1, Ersmark mejeriförening

Gustaf Lundqvist

Han var vida känd för sin förmåga att bota djur. Han bodde vid Ersmarksbodavägens början på östra sidan.

Olof Roos

Olof emigrerade till USA och var där 1910–14 och 1915–16. Han kom hem och gifte sig och tog i samband med det över Lundqvists gård i Ersmarksbodarna. Han var speciell vilket dödsrunan vittnar om. Där stod det som slutord ”han var en av de få personer i bygden som inte gripits av kollektivets anda, som vågar vara originell, gå emot det vedertagna”.

Isabella och Marta Lundqvist

De bosätter sig i Isabella-böninga. När systemen dör så flyttar Isabella 1945 till ålderdomshemmet i Kusmark.

Isabella-böninga/Dära Dalom på Ersmarksvägen 9 (foto Stig Sandström).

Ca 1936 Isabella Lundqvist (källa Signe och Olof Ros).

Efter Isabellas flytt var ägarna ovilliga att sälja så huset stod tomt många år, grånade och förföll.

I början av nittiotalet flyttade familjen Wichman dit, renoverade och flyttade in. Snickeriverandan med valmat tak och den spegelförsedda pardörren är bevarade från ursprungshuset. Gördellisten runt huset och den stora inglasade verandan på baksidan tillkom då.

I början på 1800-talet stod ett annat hus på Isabella-böningas plats. Där bodde den 22-åriga änkan Sara-Greta Persdotter innan hon halshöggs för mord på sin 8 månaders son.

Ersmark 6 Erikshemmanet

Karta från 1785. Platsen var nära där Kooperativa och möbellaffären varit.

Hemmanet tillkommer 1599 genom en delning av nr 3. Förste ägare är Anders Olsson som har gården 1599–1621. Han har 1599 1 tunnans utsäde, 3 kor, 2 risbitar samt 3 getter. Gården har 1609 9 skälsland åker (0,2 hektar) samt 1 spannlund i linda (0,2 hektar). Anders Olsson erlärger Älvsborgs lösen 1613–1614 men dör förmodligen strax därefter som fattig.

Änkan Elin äger ingenting utan sitter och ”röcker” i huset som hon äger 1615–1626. År 1617 betecknas hon som tiggare.

Lasse Olsson äger gården 1626–1629 men dör som knekt 1629 i Ränder. Änkan Malin tar över till 1654 då dottern Sara piga avlöste. Hon betecknas ofta som fattig och sjuk.

En senare ägare var Malin (1668–1748) som blev änka efter soldaten Olof Andersson Västervik som dog 1693. Malin gifte om sig med knekten Jon Jonsson Mölnare men även han dog. Våldigt många ägare av gården var även fortsättningsvis soldater.

Olof Johansson (1729–95) från Bäck blev ägare 1760. Han gifte sig med Margareta Andersdotter (1730–99) från Myckle 8. De har bara döttrar så när de dör tar den släktens era slut på gården.

Hemmanet ägdes 1805 av Eric Johansson (1752–1830) från Ersmark 7, Håkarshemmanet. När han dog övertogs hemmanet av sonen Johan Ersson (1789–1867) som ägde hemmanet.

Johan Grönlund Andersson

Johan Ersson efterlämnade inga söner. Därför ägdes hemmanet vid laga skiftet 1842 av Johan Grönlund Andersson (1812–1874) från Ersmark 9.

Han fick med sin hustru Martha Magdalena Jakobsdotter (1811–87) dottern Carolina Grönlund g. Jonsson (1843–1915) och sönerna Jacob Grönlund (1846), Anders Grönlund (1848) och Johan Grönlund (1850).

Vid hemmansklyvningen 1910–12 delades hemmanet upp mellan dessa fyra barn och efterlevande så när som ett skifte vid gränsen till Nyland.

Uppdelningen i Laga Skiftet beskrivs i Lantmäterimyndighetens akt 24–SKE–565.

Här är Ersmark 6:4/litt Ka och 6:5/litt Kb.

Ersmark 6:4/litt. Ka

Arvid Jonsson (1887–1972), son till Carolina Grönlund, tog över detta. År 1929 sålde han huset som blev första kooperativa i Ersmark. Senare blev där post och pizzeria innan huset brann ned.

Arvid och Edit och barnen övertog hemmanet på Jörnsvägen 130 i Ersmarksängarna som tidigare ägts av farbrodern Amandus Pettersson (1877–1944) enligt nedan.

1933? F.v. Edit, dottern Ruth (f. 1928), Arvid och Ragnar framför huset i Ersmarksängarna (källa Ragnar Jonsson)

Ersmark 6:5/litt. Kb

Johan Grönlunds son Jacob Grönlund (1846) gifte om sig med Matilda f. Karlberg (1845–1921) och de fick två barn. När Jacob dog tog änkan över gården och sedan sonen Gustaf Grönlund (1887–1957) och dottern Klara Grönlund (1888–1969).

Klaraböninga med sommarstuga på ett foto från ca 1952 (foto AB Stockholms Aero).

1900 Matilda, Gustav
och Klara Grönlund

Ersmark 6:6/litt. Kc

Amandus Pettersson (1877–1944), son till Carolina Grönlund, tog över ett hemman på Jörnsvägen 130 i Ersmarksängarna. Han och hans hustru Emma Kristina Lindkvist (1890–1966) sålde 1929 till brodern Arvid.

Fastigheten fanns på Jörnsvägen 130 i Ersmarksängarna. (Lantmäterimyndighetens arkiv 24–SKE–565).

Fest hos Gustav och Klara Grönlund någon gång i mitten av 1950-talet, Gustav Grönlund (1887–1957), Tycko Karlberg (1892–1985), Klara Grönlund (1882–1966), Lydia Karlberg (1894–1966), Johan Karlberg (1909–1959), Anna Lindberg (1909–1997) och Ragnar Lindberg (1900–1971) med sonen Eilert Lindberg (f. 1948) (källa Eilert Lindberg)

Ersmark 6:6/litt. Kd

Andelen tillföll Olof Grönlund (1873–1943) som var son till Johan Grönlund (1850) och sonson till Johan Grönlund Andersson (1812–1874). Huset låg i Ersmarksbodarna men huset är inte inritat på delningskartan.

Ersmark 6:7/litt. Ke

Lotten tillföll Helmer Grönlund (1875–1940). Han var också son till Johan Grönlund (1850).

Hans hus har adressen Ersmarksbodarna 38 (Google Maps).

Ersmark 6:8/litt. Kf

Georg Grönlund (1885–1973) var yngste sonen till Johan Grönlund.

Huset litt Kf låg strax väster om Helmers hus med litt Ke (Lantmäterimyndighetens arkiv 24–SKE–565).

Ersmark 6:9/litt. Kg

Anders Grönlund (1848–1925) var son till Johan Grönlund Andersson (1812–1874). Han kallades Blöbergs–Aant eller Blöbergs-kungen. Han bodde med sin hustru Maria vid Blöberget redan före hemmansklyvningen.

Två döttrar till Anders och Maria.
Elvira (1888–1941 t.v.) gifte sig med Moses Enmark
Lydia (1886–1948) t.h gifte sig med Bror Enmark.

1905 Blöbergfamiljen framför huset (källa Lennart Kågedal).

F.v. Anders Grönlund, Hildegard Grönlund Strömbergsson (1894–1943), Maria Grönlund f. Karlberg (1861–1944), Signar Grönlund (stående på stol) (1903–1980), Agnes Grönlund g. Brännström (1884–1973), Alida Grönlund g. Stenmark (1898–1970), Elvira Grönlund (1888–1941) g. med Moses Enmark

(1887–1929), Fridolf Grönlund (1893–1970), Lydia Grönlund g. Enmark (1886–1948).

Ersmark 6:10/litt. Ki

Ett skifte vid Nyland gick till Jonas Lindfors (1861) vars koppling till familjen är oklar.

Ersmark 7 Håkarshemmanet

Karta från 1785. Hemmanet låg i Håkarshemmanet på väg upp från gummifabriken

Anders Nilsson är första kända ägare. Han äger hemmanet 1543–46. Det är då på 10½ spannländ (1,7 hektar, 17000 m² eller 2,4 fotbollsplaner).

Hindrick Nilsson eller Eriksson äger hemmanet 1571 samt 1573–1579. Vid Älvsborgs lösen 1571 har han 10 mark i pengar, ½ skålpund (0,212 kg) koppar, 3 kor, 1 får, 3 getter samt 1 sto för 5 mark. Egendomen värderades till 53 mark och 6 öre.

Holger Larsson är bonde på gården 1596–1620 då han dör i "wattusiuka". Det är ett ödem, en sjuklig vätskeansamling i kroppen ofta beroende på hjärtsvikt. Dödsfallet resulterar i att hustrun går och tigger.

Sonen Östen Holgersson tar över hemmanet 1619–27 och därefter hans dotter (?) Margareta som ensam äger gården 1641–44 och 1644–50. Däremellan ägs den av hennes man Anders Jönsson som förmodligen kommer från Ersmark 9. Han dör som knekt.

Håkan Östensson är son till Östen och äger hemmanet 1654–73. Det är efter honom som gården kallats Håkarshemmanet.

Sonen Östen Hermansson tar över hemmanet 1674–78 men stupar 1679 i Skånska Kriget. Änkan

gifter sig med Lars Jönsson Fältskär som sedan blir den förste att inneha roten 85 Fältskär. Ersmark 7 var ett av de hemman som försörjde det rotet.

Johan Johansson

Johan Johansson (1720–1800) var soldat på 85 Fältskär åren 1744–47 samtidigt som han ägde föräldragården 1742–1786. År 1749 hade han en häst, 12 kor och 15 får och var alltså ganska välbeställd.

Johan var den siste ägaren av det odelade Håkarshemmanet, Han delade det i två.

1842 var hemmanet delat.

Johans son Johan Jönsson

Det var på sonen Johans (1775–1815) hemman som stamgården Håkarshemmanet fanns.

Hans lilla L på kartor togs i sin tur över av hans son "Unge" Johan Johansson (1806–1867) genom att han

köpte ut sina systrar. Unge Johans son hette Johannes Johansson Bergström (1843–1914) och kallad Hakars-Jaani.

Håkarshemmanet fanns länge kvar i Ersmark i Håkarsbacken.

1959 Fotot från norr visar Håkarshemmanet i bildens övre högra hörn. Där står nu gummifabrikens kontor (foto Svenska Aero-Bilder).

Vid hemmansklyvningen 1915 delades hemmanet upp i tio delar. Uppdelningen beskrivs i Lantmäterimyndighetens akt 24–SKE-642.

Leill-Joe Bergström och hans systrar var barn till Johannes och fick andelar.

Kvar i stamhemmanet blev Gustaf Bergström (1892–1951) och Olof Bergström (1877–1927). Gustaf var egentligen utflyttningskyldig, men det verkar inte ha verkställts vad beträffar boendet. Kanske

Olofs död var orsaken. Gården blev kvar till dess Skega byggde sitt kontor där 1966.

En andel togs av Johan Bergströms dotter Teresia Bergström (1890–1970) som gifte sig 1916 med Karl

Wiklund (1887–1967). Hon flyttade in i ett hus som hon förmodligen tog med sig från Ersmarksbodarna. Huset var från början uppfört 1863 och ekonomi-byggnaderna 1919.

Teresia Bergströms hus på Jörnsvägen 48 fotograferat ca 1940 (foto Okänd) och 2016 (foto Stig Sandström). Det ägs 2016 av Lars Göran Lindholm.

I bakgrunden på det gamla fotot av Teresias hus syns Jörnsvägen 43. Det vr den gård som Hjalmar Bergström (1887–1924) fick vid hemmansklyvningen. Hjalmar omkom vid en bilolycka i kurvan på gränsen mellan Ersmark och Kåge. Det berättas om olyckan på annan plats.

Vid Hjalmars död köptes hemmanet av Ruben Karlberg (1898–1976) och hustrun Alfrida f. Hedlund. Ruben var son till Johan Karlberg.

Hemmanet såldes till Gunnar Lundmark och är numera ersatt av ett nybygge.

1955 Det vita huset har idag adressen Jörnsvägen 49. Jörnsvägen 43 på samma sida ägdes då av Gunnar Lundmark som mitt emot sig hade Göte Lindholms Jörnsvägen 48.

1952 Gunnar Lundmarks hus (Jörnsvägen 43) har långsidan längs vägen och är det andra huset på vänster sida (foto AB Stockholms Aero).

Johans son Anders Jonsson

Anders Jonsson (1784–1866) blev ägare till litt. M på kartor över Ersmark.

Anders hemman delades ytterligare 1893–94. Lantmäterimyndighetens akt 24–SKE–69 beskriver uppdelningen i 8 delar.

Av de delarna var det bara Anders Bergström (1825) som var av Hakarssläkt. Han var son till Anders Jonsson.

En del av hemmanet såldes som "tomtlägenhet". Det som låg norr om vägen blev då kyrktomt och det söder om köptes av Johan Gustaf Gustafsson som gjorde om huset till handelsbod.

Släkten Markstedt fick genom Olof Markstedt (1868–1953) och Jonas Markstedt (1859–1912) två andelar och de tog så småningom över även Bergströms andel genom bl.a. giftermål.

Paret Olof och Alma Markstedt drabbades av en stor sorg då deras son Anshelm Markstedt (1897–1916) omkom i en sprängolycka. Han gick fram för tidigt efter en stensprängning och fick en sten i huvudet.

Jonas Markstedts gård i Ersmarksängarna i början på 1900-talet (foto Okänd).

Ersmark 8 Hermanshemmanet

Karta från 1785. Huset fanns på södra sidan av Bergsvägens början.

Hemmanet kom förmodligen till i slutet av 1500-talet som en utbrytning från Ersmark 7, Håkarshemmanet.

Gården ägs 1605–1610 av Marit som eventuellt var änka efter Olof Jonsson som ägde Håkarshemmanet åren 1587–1595. År 1607 är gården på 5½ spannländ åker (0,9 hektar) precis som Håkarshemmanet.

Hindrick Jöransson Finne äger gården 1609–1630. Eventuellt har han gift sig med Marit. Han har betalat Älvsborgs lösen 1613–1618. År 1630 är mantalet på 13/32. En son till Hindrick Finne är Eskil Finne vilken är kopparslagare och bosatt i Klutmark. En annan son kan Jöran Hindersson Finne vara. Han fanns i Stavaträsk 1620.

Under perioden 1539–1650 fanns det två kopparslagare i Skellefteå socken. Bägge är andra generationen finländare och bägge är från Ersmark. Den ene var Herman Svensson och den andre var Jöns Mickelsson Finne på Ersmark 14 Finnhemmanet.

Herman Svensson ger namn åt hemmanet. Han gifter sig med en dotter till Hindrick Jöransson Finne

och tar över gården 1631–1678. Under hans tid är mantalet på 11/32 och skatten är 1645 på 2 tunnor och 6 skäl. År 1641 blev Herman Svensson sak till 6 mark för slagsmål. Han gav 16 öre.

När han lämnade gården var han soldat. Vid rote-ringen 1643 skulle Herman Svensson och Jöns Andersson i Ersmark skaffa en duglig person till nästa mönstring. Om de inte lyckades skulle Jöns Andersson gå ut som knekt. År 1647 fanns på gården sonen Sven Hermansson. Han gifter sig sedan till Degerbyn.

Johans brorson Stora Herman Nilsson (1663–1751) från Ersmark 3 var ägare 1692–1738. Han var också kopparslagare och sexman, d.v.s. en av socknens sex förtroendemen. Han hade en son Nils (1692–1743) som var soldat på roten 83 Knipa och kopparslagare.

Johan Olofsson (1719–1806) från Kusmark 6 var en senare ägare. År 1749 hade han en häst, 2 kor och 15 får.

Olof Johansson (1747–1803) och Stina Nilsson (1747–1829) fick tio barn, varav nio dog. När Olof avled tog enda kvarvarande barnet Anna Greta Olofsdotter (1779–1863) över gården.

Pehr Andersson

Anna-Greta gifte sig med Pehr Andersson (1779–1857) från Storkåge. De fick inga barn och det gick inte bra för dem. Pengarna försvann och Anna Greta blev nästan blind.

Vid Laga Skiftet 1842 hade han fortfarande kvar stamhemmanet och bodde där strax väster om Bergsvägens början.

1842 Ersmark 8 vid Laga Skiftet

Vid Laga Skiftet 1842 ägdes Ersmark 8 av Pehr Andersson, Anders Andersson och Gustaf Andersson Grönlund från Ersmark 9 samt Jacob Olofsson från Ersmark 15.

Som framgår var det bara Pehr som hade ett tydligt boställe och bodde i stamgården. De andra hade knytningar till andra hemman och bodde förmodligen kvar där.

Undantaget är förmodligen Gustav. Det troliga är att han bodde i ett hus i västra delen av Pehrs tomt. Hans son Jonas Gustafsson Grönlund (1855–1933), Jon-Annersa-Joonk, tog i alla fall så småningom över det huset.

1842 Bostadshusen för Pehr Andersson och förmodligen det för Gustaf Andersson eftersom hans son Jon-Annersa-Joonk sedan bodde där.

Ersmark 8 försvann så småningom och gick upp i Ersmark 9. Pehrs hus, som enligt Ernst Westerlund var stamgården för Hermanshemmanet, revs förmodligen på 1800-talet.

I det andra huset dog Jon-Annersa-Joonk som änkling. Han hade varit gift med sin kusin Kristina Jonsdotter Grönlund som dog 1932.

Det var förmodligen relativt snart efter Jon-Annersa-Joonks död 1933 som halva huset revs och flyttades till Kåge. Den andra halvan blev kvar och är troligtvis det som idag har adressen Bergvägen 5.

Jon-Annersa-Joonk gården (källa Skellefteå museum).

Dagens vy från motsatt håll. Jon-Annersa-Joonk gården låg i bildens vänsterkant

Ersmark 9 Jöns Väst i Berget

Karta från 1785. Huset fanns sydöst om Lövhällan

Går man tillbaka till 1100-talet fanns förmodligen byns äldsta bebyggelse här vid berget.

Hemmanet bröts ut från Ersmark 1. Första ägaren 1591–1627 var Anders Larsson som förmodligen var son till Lassgårdens Lasse Persson.

Det gick illa till en början då huset brann 1593. År 1609 var gården på 1,7 hektar.

Sonen Jöns Andersson (1602–1680) var knekt 1623 och äger gården 1627–1669. Åkerarealen 1628 var 9 spannland vilket är en ökning med 1/2 hektar. Han var nämndeman 1637–45 samt 1650–59 och sexman 1650–52. Han ”botar kyrkoglasen” 1657 och 1667, så troligen var han glasmästare.

Lars Jönsson (d. 1705) var gårdens ägare 1674–1701. Han hade år 1695 två hästar, 15 kor och 26 småkreatur. Lars var nämndeman 1679–99. Sannolikt var han precis som sin far även glasmästare, för han ”botar kyrkoglasen” 1688.

Sonsonen Anders Jönsson (1708–63) övertog gården 1739. Han hade år 1749 två hästar, 8 kor och 12 småkreatur. Han sådde 5,5 tunnor och mantalet var på 1/4 skatte.

Jöns Andersson

Jöns Andersson blev sedan ägare till hemgården. Han gifte sig 1764 med Marta (Margareta) Larsdotter (1740–1801) från Bodan 2. De hade flera barn, men alla dog i späld ålder utom två döttrar som gifte sig och fick var sin halva av hemmanet.

På ekonomiska kartan från 1957 kan man se rester av Ersmark 9 (källa Rikets allmänna kartverks arkiv ek 23K 0i).

Kalista-gården fanns på platsen för det gamla stamhemmanet. Det är en rest av det som Jöns dotter Cajsa en gång ärvde.

Svärsonen Anders Jacobsson

Jöns Anderssons dotter Cajsa gifte sig 1800 med Anders Jacobsson från Storkåge 6. De övertog den halva som vid laga skiftet blev Ersmark 9:2 och 9:3.

Anders son Anders Andersson Grönlund

Anders Jacobssons son Anders Andersson Grönlund (1806–1883) ägde hemmanet vid laga skiftet.

Hans son Pehr Andersson Grönlund (1839–1895) tog över.

Pehrs son Jonas Andersson Grönlund (1864–1940) blev därefter ägare. Han gifte sig med Kalista Lundgren (1896–1969). Efter hans död gifte hon om sig med Gottfrid Lundgren (1902–1984).

Kalista-gården revs på 1960-talet av Lennart Bjursell (1931–1979). Han timrade upp bottenvåningen i en moderniserad gammal stil på Basvägen 20. Övervåningen köpte bagare Lindqvist och uppförde efter vägen Frostkåge–Ostvik.

Huset övertogs av en syster till Lennart. Har senare år ägts av Rut Jönsson, syster till Sven Grönlund.

Kalista-gården som den såg ut i mitten av 1950-talet innan den på 60-talet revs för att ge plats åt Skegas matsal (källa Lennart Kågedal).

Ca 1940. På Kalista-gården har brotaket ännu inte kommit till (foto Ernst Westerlund).

Vid hemmansklyvningen 1906–08 enligt akt 24–SKE–413 fick Johannes Pettersson Grönlund (1885–1966) andelen Ersmark 9:10 på Bergsvägen 20.

Ersmark 9:10 mitt emot gamla skolan (källa Skellefteå museum) samt ett foto av makarna J P och Adelina Grönlund (foto Franke).

Anders son Gustaf Andersson Grönlund

Anders Jacobssons andra son Gustaf Andersson Grönlund (1811–1854) ägde hemmanet Ersmark 9:3 vid laga skiftet. Han fick tre söner,

Sonen Anders Gustafsson Grönlund (1846–1928) tog över gården och köpte ut sina två bröder från Ersmark 9:3.

Gustaf hade också sonen Johan Gustaf Gustafsson (1852–1902) som blev handlare i byn.

Den tredje sonen var Jonas Gustafsson Grönlund (1855–1933), Jon-Annersa-Joonk som bodde på en gård som tillhört Ersmark 8 och där kartor och bilder finns i avsnittet om den gården.

Ersmark 9:3 markerat på Ekonomiska kartan från 1957. (källa Rikets allmänna kartverks arkiv ek 23K 0i).

Gustafs son Anders Gustafsson Grönlund hade i sin tur flera söner. Sonen Andreas Gustafsson (1874–1931) blev far till bonden och brevbäraren i Ersmark Börje Gustafsson och farfar till Bernt-Erik Gustafsson.

År 1904 började Andreas bygga bostad med kringbyggnader på "Kläppen", en tomt han förmodligen fått tillgång till av en farbror som förmodligen var handlaren J.G. Gustafsson om det inte var en ingift farbror. Bygget var klart när Andreas gifte sig 1907.

De två andra sönerna var Gustaf Josef Gustafsson (1885–1951), känd som Gusta-Josef samt Amos Gustafsson (1887–1969), far till Gerda och Lars Gustafsson.

En av Gustaf och Amos skulle vara tvungen att flytta på sig. De hjälptes åt att bygga ett nytt bostadshus med kringbyggnader och 1918 drog de lott. Resultatet blev att Gustaf blev kvar i föräldragården och Amos flyttade till det nybyggda huset norr om Jörnsvägen precis där Bergvägen slutar.

1915 Anders Gustafsson Grönlunds gård. Den äldsta kvinnan på bilden är förmodligen hustrun Fredrika Gustafsson Grönlund (f 1844). Männen är Gustaf-Josef Gustafsson som tog över gården, Anders Gustafsson Grönlund och Amos Gustafsson (källa Skellefteå museum).

Svärsonen Olof Olofsson

Jöns Anderssons andra dotter Maria gifte sig 1794 med Olof Olofsson (1773–1847) från Burvik. De övertog det som blev Ersmark 9:4.

Deras del övertogs av sonen Pehr Olofsson Stenmark (1811–1852). Han hade i sin tur en son Olof Persson Stenmark (1839–1899?) som övertog ena halvan.

Olof hade tre söner som alla utvandrade till USA 1893. Sonen Olof Stenmark (f. 1869) kallades Lill-

Stenmark. Han tog livet av sig i USA liksom sonen Anders Olofsson Stenmark (f. 1871).

Att Olof Olofsson Stenmark tog livet av sig kan inte ha varit känt hemma för 1899 annonserades det i amerikanska tidningar efter både honom och brodern Johan med anledning av att fadern var död.. Att Anders då var död var tydligen känt.

Yngste sonen Johan Olofsson Stenmark (f. 1873) kom tillbaka 1908, gifte sig i Kåge och blev far till Frans Stenmark, frisör och tapetserare i Kåge. Johan

tog livet av sig på tåget på väg till Umedalens sjukhus

Pehr hade också en dotter Sara Dorotea Stenmark som gifte sig med Johan Andersson Lundqvist (f. 1839) kallad Jan-Annersa. Han var från Ersmark 5. De bodde i Jan-Annersa gården som uppfördes 1798. En ny ladugård tillkom 1842 och ett stall 1875.

På gården uppstod ett slags lönnkrog där det söps ganska friskt och många satte sig i skuld.

Sonen Petter Leonard Johansson (1867–1947) kallad "Jan-Annersa Petter" tog över. Han var en originell ungarl som inte tyckte om kroppsarbete men kunde med pigors och drängars hjälp leva på jordbruket.

Petter Leonard Johansson "Jan-Annersa Petter" (foto Sundborg & Lindberg).

Jan-Annersa gården fick rivas när Skega behövde expandera (foto Ernst Westerlund).

Bernhard Östenson köpte 1893 av Lill-Stenmark en del av hemmanet som fanns i Ersmarksängarna.

1930-talet. Bernhard Östenson (1870–1946) och Theresia Östenson (1865–1951) på Jörnsvägen 124 (källa Viveka Östenson).

Ersmark 10 Jöns in på Svedjan

Karta från 1785. Gården ligger nära Sprättjärn

Precis som för Ersmark 9 är nog detta en utbrytning från Ersmark 1. Förste ägare 1589–1627 heter Erik Larsson och är en son till Lassgårdens Lasse Persson.

År 1599 har Erik 8 kor, 1 kviga, 5 får, 2 getter samt 1 sto. Gården var 1609 på 0,7 hektar. Erik kan inte betala Älvsborgs lösen 1614–1618 och betecknas därför som tiggare och gården ligger öde.

År 1620 betecknas Erik som en vettvilling som går och tigger. Han har ingen ko och lider av hunger. År 1623 antecknas han som död. Hustrun sägs vara utlevad och kommer aldrig upp från sängen.

Anna piga, som troligen är en dotter till Erik Larsson, äger gården 1626–1669. Hon beskrivs 1642 som fattig men har 2 kor.

Anders Jonsson var ägare till gården 1688–1702. År 1695 fanns på gården en häst, 6 kor och 14 småkreatur.

Anders Nilsson från Kusmark 20 ägde gården 1742–48. Han skadade sig så illa att han var tvungen att lämna gården till sonen Nils Andersson.

Därefter tog Nils son Carl Andersson (1736–1815) över. År 1749 fanns på gården en häst, 8 kor och 12 småkreatur. Han bodde på gården från 1771 till sin död.

Nils Carlsson (1765–1813), kallad Sprätten, avlöste sin far som bonde på gården. Vid storskiftet 1803–04 ägde han ensam Ersmark 10 men han var den sista ägaren från den släkten.

Han har med största säkerhet gett namn åt närbelägna Sprättjärn. Man konstaterar i ett dokument att tjärnen ligger vid gården Sprätt och att Sprätt är ett personnamn.

År 1814 gifte Nils änka om sig med Anders Hansson (1784–1851) från Ersmark 12. Han var Gabriel Marklins yngste bror.

Laga skiftet 1842

Nu delades hemmanet upp i sex delar. Stamhemmanet, litt. Q, togs över av Jöns Andersson (1801–1867),

son till Anders Jacobsson på Ersmark 9. Han ägde även litt. Qd.

För att skilja den Jöns som nu ägde halva Ersmark 10 från Jöns Väst i Berget så började man kalla gården för Jöns in på Svedjan.

Laga skiftet 1842

De övriga gårdsplatserna fanns på stamhemmanet, andelen Q (Ersmark 10:2) som ägdes av Johan Pehrsson (1811–1867). Utöver honom ägdes också mark av:

Qa Anna Maria Pehrdsdotter (1803–1855) som var syster till Johan Pehrsson och hade en gårdsplats på stamhemmanet

Qb Pehr Pehrsson (1810–1875) som var bror till Johan Pehrsson och hade en gårdsplats på stamhemmanet

Qc Jon Nilsson (1784–1868) var förmodligen också ägare av en del av Ersmark 2.

Vid laga klyvning av Johan Pehrssons andel Ersmark 10:2 som utfördes 1916–17 och beskrivs i akt 24–SKE–853 delades hemmanet upp på flera händer. En andel gick till Viktor Hedman (1859–1952) som fick Ersmark 10:16.

1950 Viktor Hedmans hus Ersmark 10:16 låg norr om södra landsvägen (foto Okänd).

Hemmanet har sedan fortsatt att delas upp. En nutida ägare av en del av hemmanet är Lars-Anders Antonsson, boende efter södra vägen.

Ersmark 11 Falshemmanet

Hemmanet på 1785 års karta.

Hemmanet ägdes 1539–1561 av Mårten Svensson. Då var det på 0,6 hektar. Han ägde 7 kor 1553. Han var sannolikt bror till Jon och Jakob Svensson då deras tre hemman var lika stora 1543. Strax före 1539 måste hemmanen ha varit ett enda.

Jakob Svensson ägde Ersmark 5. Jon Svensson ägde ett hemman vars spår försvinner 1570 då hans son Sven Jonsson lämnar gården eller dör.

Mågen (?) Knut Matsson äger gården 1562–1592. Han kom förmodligen från Ljusvattnet. Det är troligtvis han som gett namn åt Nussberget (Knutsberget).

På vintertinget 1568 blev Knut sak 40 mark för tjuvnad. Han gav 10 mark. På nästa års vinterting blev han sak 9 mark för att han hade dolt undan byte från sitt fiske. Sannolikt hade han inte skattat för fisken. Han gav 6 mark.

Vid Älvsborgs lösen 1571 hade Knut Matsson 1 skålpund koppar, 4 kor, 6 får, 4 getter, 1 stut om 1 år, 1 svin samt 1 sto för 5 mark.

Mågen (?) Jon Arvidsson, sannolikt från Morön, ägde gården 1593–1611. År 1599 hade han 5 kor, 1 kviga, 2 ungtjurar, 2 får, 3 getter samt 1 sto. Gården var 1609 på 0,8 hektar. År 1606 betecknas Jon Arvidsson som utgammal.

Hustru Britta äger gården 1613–1620 och därefter hennes son Jon Jonsson (1597–1683). Han blir 1637 åtalad för att han hade gett Jöns Finne i byn ett slag. År 1645 samt 1649–1650 var han nämndeman.

Jon hade en dotter Malin som gifte sig med Tomas Mårtensson som förmodligen var från Norsjö II. Tomas dog 1658,

Då tog hustrun Malin över gården. Hon gifte sig med Jakob Ambrosiusson från Drängsmark II. Han ägde gården fram till 1671 då Malins och Tomas Mårtenssons son Arvid Tomasson tog över.

Sonen Per Arvidsson blev ägare 1703–35 och därefter hans son Arvid Persson (1705–86).

Arvid blev avlöst av sin son Per Arvidsson (1738–1803). Per var en av två faddrar när man på Ersmark 12 döpte sonen Gabriel Hansson som sedan tog sig efternamnet Marklin. Han blev känd vilket det berättas om på sidan 180.

Jon Jonsson

Efter Per så började hemmanet delas. Unga Jon Jonsson (1745–1828) från Storkåge II flyttade till Ersmark 1802 och köpte Falshemmanet.

Han hade tre söner där Jon Jonsson (1768–1820) och Pehr Jonsson (1770–1844) tog över var sin halv av hemmanet.

Pehr Jonsson

Pehr Jonsson (1770–1844) var en av de två som tog över Falshemmanet efter Per Arvidsson. Han kallades Fals-Päll.

Pehr hade många barn. En av Pehrs söner var Jonas Pehrsson (1808–1849) som 1838 tar över Storkåge 14 Vallén. Han avled efter ha fått ett torrträd i huvudet.

Det ursprungliga Falshemmanet ägdes 1842 inte av någon delägare till Ersmark 11!

Vid laga skiftet som godkändes 1843 var förutsättningen att ingen hemmansägare tilldelades fler än sex skiften. Det innebar att flera på Falshemmanet blev utflyttningsskyldiga och tog sina boningshus med sig.

På kartan från 1843 hittar man faktiskt inga boningshus inritade på de lotter som tillföll Pehrs och Jons söner. En del byggde nytt när skiftet var gjort och någon bodde i hus tillhörande annat hemman.

Anders Pehrsson

Vid laga skiftet var det sonen Anders Pehrsson Fär-gare (1806–1884), "Päll-Ant", som tagit över litt. R, som låg i östra byn.

Vid laga skiftet blev han utflyttningsskyldig. Han flyttade i början av 1840-talet sin gårdsplats till norra sidan älven vid det som efter honom kallades Pell-Ant forsen (Päll-Ant forsen).

Anders Marklund

Anders Marklund (1810–1861) från Ersmark 10 tog över andra halvan av Pehr Jonssons egendom. Litt. Ra ligger på norra sidan älven väster om västra bron. Han bodde kvar på det ursprungliga Falshemmanet.

1952 Anders Marklunds gamla hus ägdes då av Simon Hedlund och Zorajda Jakobsson (foto Okänd).

Hans egendom kom att ägas av i stort sett samma Hedlundare som vid klyvningen av Ersmark 10. Det var Moses, Richard, Viktor, Karl, Klara g. Lundmark samt Bernhard Östensson.

Ersmark 11:36/Jörnsvägen 31 ägdes länge av Signe Burman. Det är en rest av Anders Marklunds hemman (foto Okänd).

Jon Jonsson Fahlstedt d.ä.

Jon Jonsson (1768–1820) var jämte Pehr Jonsson den som tog över Falshemmanet efter Per Arvidsson. Jon var bror till Pehr Jonsson.

Jon Jonsson Fahlstedt

Men 1830 tog hans son Jon Jonsson Fahlstedt (1807–1863) över halva hemmanet. Vid Laga Skiftet betecknades med litt. S. Men han ägde bara halva det.

Jonas Markstedt

Den som ägde andra halvan av Jon Jonssons hemman var Jacob Jonsson (f. 1811).

Men hans halva köptes 1840 av Jonas Markstedt (1791–1864) från Kusmark. Vid laga skiftet blev en del utflyttningsskyldiga. Jonas förklarade sig nöjd med att flytta till Ersmarksängarna.

En av byggnaderna på det ursprungliga Falshemmanet flyttades från Jakob-Jonsakläppen söder om

älvsbron till ”den så kallade Bodkläppen ofvan Bodrödningen” i Ersmarksängarna.

Johan Petter Markstedt

Enligt husförhörlängderna förblev Jonas boende i Kusmark men hans son Johan Petter Markstedt (1835–1885) flyttade till Ersmark 1860.

Detta blev den första bosättningen i Ersmarksängarna. Han fick sönerna Jonas Frans Markstedt och Olof Markstedt.

Här syns Bodkläppen (Ersmarksängarna 131) dit Johan Petter Markstedt flyttade sitt hus (Lantmäterimyndighetens arkiv 24-SKE-676).

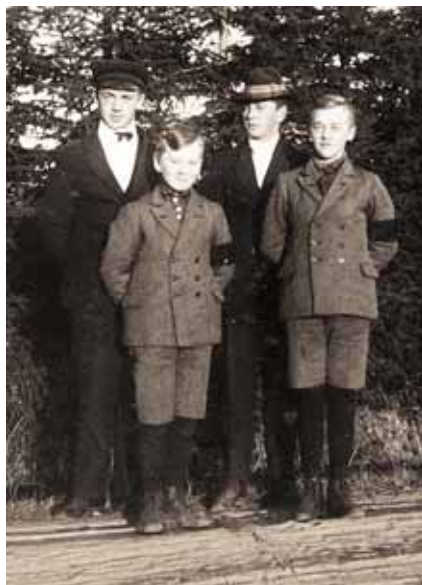
Jonas Frans Markstedt ”Jonke”

Jonke (1859–1932) bodde kvar i hemgården och gifte sig med Alma Karolina Grönlund (1866–1896). De fick sönerna Isak Markstedt (1890–1890), Johan Markstedt (1890–1975) och Anders Markstedt (1893–1972).

Efter hustruns död gifte sig Jonke med Märta Johanna Markstedt (Hanna) f. Grönlund (1876–1950). De fick barnen Martha Markstedt (1906–1964), Per Markstedt (1908–1981), Albin Markstedt (1910–1990), Arvid Markstedt (1913–2000), Axel Markstedt (1915–2000) och Signe Markstedt (1918–1973).

På fotot från 1907 syns "Jonke" med andra hustrun Hanna och dottern Martha (foto C. Franke).

Bilden från ca 1926 föreställer f.v. sorgklädda sönerna Per, Axel, Albin och Arvid Markstedt (foto Okänd).

Ca 1925. Längst bak f.v. Marta Markstedt, NN, Per Markstedt, Pär Carlsson. Andra raden Jonas Markstedt, Hanna Markstedt. Längst fram NN, Signe Markstedt (källa Birgitta Algotsson).

1908 Uppställda framför hemgården. F.v. Anders Markstedt, Johan Markstedt, Jonke, Hanna med sonen Per Markstedt i famnen och Martha Markstedt (källa Skellefteå museum).

Sonen Axel tog över hemgården. Albin utvandrade 1929 till Kanada där han blev kvar livet ut.

Jonke var framåt. År 1921 köpte han den första Fordtraktorn i Västerbotten. Det var med största säkerhet en Fordson Modell F på 10 hk producerad på Irland.

1921–06–04 var den här annonsen införd i Norra Västerbotten. Kanske var det den som Jonke nappade på? Det fanns även en J.P. Sandberg i Skellefteå som sålde traktorn.

Olof Markstedt

Den andra sonen som tog över efter Johan Petter Markstedt var Olof Markstedt (1858–1953).

Olof hade en son Evald Markstedt (1911–2002) som bosatte sig väster om hemgården (Ersmarksängarna 135).

Olofs andre son Uno Markstedt (1909–2004) byggde hus och uthus nere vid landsvägen på Ersmarksängarna 10.

Ersmark 12 Hedlunds-Grönlunds

Karta från 1785. Gården fanns vid södra landsvägen i anslutning till Fabriksvägen.

Nils Andersson är bonde på gården 1539–1574. Den har 1543 0,6 hektar åker samt 9 lass äng. År 1553 finns det 7 kor på gården.

Vid Älvsborgs lösen 1571 har Nils Andersson ½ skålpund koppar, 6 kor, 1 stut om 2 år, 1 kviga om 1 år, 6 får, 4 getter, 1 svin samt 1 häst för 8 mark. Egenheten värderas till 89 mark och 2 öre.

Sonen Jöns Nilsson äger gården 1565–1569 då hustrun tar över. Anders Nilsson, sannolikt en bror till Jöns Nilsson, äger gården 1575–1603. År 1599 har han 4 tunnors utsäde, 8 kor, 2 kvigor, 5 får, 3 unga får, 2 risbitar, 5 getter samt 1 sto.

Anders son Nils Andersson äger gården 1604–1631. Den har 1609 minskat till 0,5 hektar åker. År 1620 beskrivs han som husarm och utfattig. Han går och tigger och har ingen ko.

Sonen Östen Nilsson var ägare 1627–1629. Han dog 1629 under 30-åriga kriget i Marienburg i Preussen. Hustru Margareta var ägare 1632.

Östens bror Anders Nilsson (1603) ägde hemmanet 1630–1652. Han var bergsknekt vid Piteå silververk i Silbojokk 1642–52. Det står då om honom i längden över fattiga att han har många små barn samt gammalt folk att försörja. Dessutom har han av köld mist årväxten detta år. Han har 2 kor. Anders fortsätter som knekt till åtminstone 1648.

Så fortsatte det med att barnen eller hustrun tog över hemmanet. Den siste ägaren i den släkten var Erik Nilsson (1701–41), som blev soldat på roten 85 Fältskär och som var ägare till hemgården 1720–38.

Jon Hansson (1712–82) från Avan 2 köpte hemmanet 1739 av borgaren Anders Fluur. År 1749 hade han en häst, 8 kor och 12 småkreatur på gården. Han gifte sig 1739 med Mariet Olofsdotter (1706–64) från Ytterursviken 4. Tillsammans hade de sönerna Hans (1740–1800) och Olof (1742–1820), som var soldat på roten 84 Kopparslagare. År 1765 gifte han om sig med Margareta Tomasdotter (1718–86) som kom från Norsjö 11.

Sonen Hans Jonsson (1740–1800) tog över gården och han gifte sig 1763 med Sara Eriksdotter (1740–1809) från Medle 3. Makarna fick 15 barn varav nio nådde vuxen ålder. En av sönerna var Gabriel (1777–1857) som tog sig efternamnet Marklin och blev en känd vetenskapsman vid Uppsala universitet och en stor litteratursamlare. Om honom berättas det på annan plats.

De andra barnen spreds för vinden. Bara Jonas Hansson (1767–1806) och Anna Hansdotter (1780–1855) blev kvar i Ersmark. Erik Hansson (1772–1844) var den som näst Gabriel flyttade längst och hamnade i Stöcksjö utanför Umeå.

En av döttrarna hette Marta Hansdotter. Hon blev gift i Stavaträsk och fick fyra döttrar. En av dem var Eva Maria som var mormor till Karl Olofssons, Karamell-Kalle.

En annan dotter var Catharina Jonsdotter, som är förebilden för Katarinamor i Sara Lidmans Jernbaneepos. Catharina var stammoder till den så kallade Långnästräsksläkten, som hade stor utbredning och där Sara Lidman själv hörde till hennes efterkommande.

Jonas Hansson

Jonas tog över gården och ägde den vid storskiftet 1803. Men han dog redan 1806 och efterlämnade två minderåriga döttrar. Gården drevs därför i några år av Jonas unge bror Anders (1784–1851) innan han 1818 flyttade till Norra Grundfors.

Då var Jonas döttrar gifta:

– Sara (1795–1874) var gift med Johan Fredrik Grönlund (1793–1883) från Kåge som blev stamfar för alla Fredrikarna i Ersmark. Vid laga skiftet 1842 var den nya huvudbyggnaden uppförd.

– Martas (1797–1852) man hette Nils Johansson (1790–1851) från Norrböle. Hans söner tog sig efternamnet Hedlund. Vid laga skiftet var den nya huvudbyggnaden ännu inte uppförd.

Vid 1842 år slaga skifte dokumenterades 1818 års delning av hemmanet mellan Grönlunds och Hedlunds (Johanssons).

Svärsonen Johan Fredrik Grönlund

Johan Grönlunds hemman togs över av sonen Johan Johansson Grönlund (1820–1887) som i sin tur lämnade hemmanet vidare till sonen Anders Johansson Grönlund (1856–1926). Han fick med hustrun Marta Lena f. Marklund (1847) flera barn.

1910 Familjen Anders Johansson Grönlund framför huset. F. v. Anna Grönlund g. Bjursell (1888–1917), Andreas Grönlund (1881–1966), Lina Grönlund g. Fahlgren (1891–1918), Anders Johansson Grönlund (1856–1926), okänd samt Marta Grönlund f. Marklund (1847–1924) (källa John Grönlund).

Sonen Andreas övertog en del av gården 1911 och resten 1924. Han fick med Berta Maria f. Enmark (1889-04-23) bl.a. sonen John Grönlund (1912-97). Tillsammans med hustrun Mirjam (1914-2010) tog han över.

År 2016 ägs Södra Ersmark 505 av Anders Grönlund och Ulla Grönlund.

Svärsonen Nils Johansson

Vid laga skiftet 1842 var boningshuset inte uppfört. Platsen blev Fabriksvägen 7 nära korsningen med södra landsvägen. Huset revs och kolades men ett nytt uppfördes på samma plats. Där bor 2016 Lorentz Lundmark.

En av Nils söner var Moses Nilsson Hedlund (1829–1913) som tog över hemgården. Hans äldste son Nils Axel (1854–1937) flyttade till Drängsmark så näst äldste sonen Karl Hedlund (1858–1944) blev ägare till gården

Nils Johanssons fick sonen Carl Nilsson Hedlund (1838–1924). Han fick i sin tur bl.a. sonen Karl Karlsson Hedlund. Han bodde på det som idag är Södra Ersmark 497 där Leif Hedlund bott på senare år. Huset står fortfarande kvar.

Södra Ersmark 497 (foto Stig Sandström).

1912 Karl Hedlunds hus. F.v. Maria Viktoria g. Granström (1898–1972), Märta Maria g. Bäckström(1901–1946), barnens mormor Marta Juliana Holmlund f. Niilsdotter (1836–1914), Marta Josefina "Fina" g. Johansson (1893–1959), Klara Josefina f. Holmlund (1866–1950), Karl Manfrid (1896–1927), Karl Karlsson Hedlund (1871–1948), John Hedlund (1910–1992) och Sven Gunnar Hedlund (1905–46) (källa John Hedlund).

Sonen John var ett tag trapper i Kanada. Hans livsberättelse finns på annan plats.

Ersmark 13 Jakob-Jonsa

Karta från 1785. Hemmanet fanns där Futurum hade sina lokaler

Anders Östensson är förste kände ägare. Han har gården 1539–1553. År 1543 är den på 1,1 hektar åker och 13 lass äng.

Erik Antonsson från Kusmark nr 8 tar över 1554–1578. Vid Älvsborgs lösen 1571 hade han 3 kor, 2 får, 1 get samt 1 häst.

På sommartinget 1558 blev Erik åtalad för att ha jagat efter vårfrudagen i fastan och fick böta 3 mark. På vintertinget 1568 blev han åtalad för hor och fick då 40 mark i bot. På sommartinget 1575 blev han dömd till döden för enfalt hor med en kvinna som han var släkt med. Men han köpte sig fri genom att betala 200 mark.

På vintertinget 1577 blev Erik först åtalad för att han hade stulit penningar, korn och hö. Han blev benådad mot en bot av 40 mark eftersom han var en ung dräng. Senare på samma ting blev han dömd till hängning för att han hade stulit korn, hö, mjöl och någon lax.

Det var tredje gången han fick dödsstraff men nu var pengarna slut och han hade inte gjort bättring. Därför fördes han till Sala gruva för straffarbete.

Anders Ersson äger gården 1579–1607. Han kan vara en son till Erik Antonsson. År 1599 har han 4 tunnors utsäde, 10 kor, 4 kvigor, 3 får, 2 risbitar (halvvuxna bockar), 5 getter samt 2 hästar. Det hade alltså gått bra för honom men två år senare hade han bara 2 tunnors utsäde, 1 sto och 4 kor. Han beskrivs 1606 som utgammal.

Olof Jonsson är bonde på gården 1636–1644. År 1642 är Olof Jonsson utfattig av kreatursdöd och av många oår. Han har 3 kor. Han byter 1644 hemman med Hans Eskilsson i Klutmark.

Hans Eskilsson, son till Eskil Finne på Ersmark 8, flyttar från Klutmark 7 och äger gården 1644–1656. Det sistnämnda året byter han hemman igen och hamnar på Fällfors 2. Hans Eskilsson är "vanlig" knekt 1645 och bergsknekt 1646–52.

Samuel Jonsson som tidigare varit ägare av Fällfors 2 ägde hemmanet 1657–60. Han dog förmodligen 1660 eftersom hustrun Mariet brukade gården fram till 1667.

Sonen Jon Samuelsson Beställer, soldat i Kusmark 1669–75, tog över gården 1674–75 men dog i Göteborg 1675. Året då han dog fick han anstånd med skatten eftersom han varken hade korn eller kreatur.

Hustrun Mariet som tog över fram till 1695 hade sistnämnda år upparbetat gården så nu fanns det en häst, 3 kor och 14 småkreatur på den.

Erik Nilsson från Ersmark 12 ägde gården 1702–03. När han dog tog hustrun Anna Persdotter över. Hon

gifte sig med Daniel Olofsson från Ersmark I som blev ägare 1710–19.

Soldathustrun Sara Persdotter, förmodligen syster till Anna, fanns på gården 1718. Hennes son Lille Jacob Johansson (1702–69) ägde sedan gården. Det är förmodligen han som gett namn åt Jakob-Jonsa hemmanet.

Jacob fick med Dordi Eliasdatter (1698–1776) bl.a. sonen Johan Jacobsson (1726–95) som blev näste ägare. Innan han tog över var han soldat på roten 86 Mólnare 1758–62. Han gifte sig med Britta Pehrspotter (1716–85) från Ersmark II. De fick bl.a. dottern Anna Johansdotter (1753–1831).

Lille Johan Nilsson

Anna gifte sig med Lille Johan Nilsson (1751–1809) från Drängsmark 10 som tog över gården. De fick 3 söner där den äldste blev 29 år. De fick också 12 flickor där sex nådde vuxen ålder.

Dottern Marta Lena Johansdotter (1791–1868) fick först en dotter utom äktenskapet, Fredrica Pehrspotter (1815–68). Hon blev stammoder för Enmarkarna på Ersmark I.

År 1817 gifte Marta Lena sig med Moses Mosesson Bergmark (1783–1857) som då flyttade från Gagsmark.

Johan Andersson flyttade 1824 från Kusmark till Ersmark och köpte en del av hemmanet.

Vid laga skiftet 1842 enligt kartan blev gården delad i två lika stora delar.

Moses Mosesson Bergmark (1783–1857) fick stamhemmanet Ersmark 3:2/litt. U och Johan Andersson Enmark Ersmark 3:3/litt. Ua

Johan Andersson köpte en del

Johan Andersson (1784–1865) var från Kusmark. Han hade en bror Olof Andersson (1782–1863). Det blev Olofs son Anders Olofsson (1817–1877) som 1842 flyttade från Kusmark till Ersmark.

Anders blev stamfar till Anners-Olssläkten

Vid hemmansklyvningen 1919 enligt akt 24-SKE-991 delade hemmanet i åtta delar 13:4–13:11.

Delägarna var: Andreas Marklund, Mauritz Andersson, Olof Andersson, Bernhard Andersson, Johan Andersson, sterbhuset efter Olof Reinhold Åhlund, Jonas Andersson (Marklund) och Frans Burström.

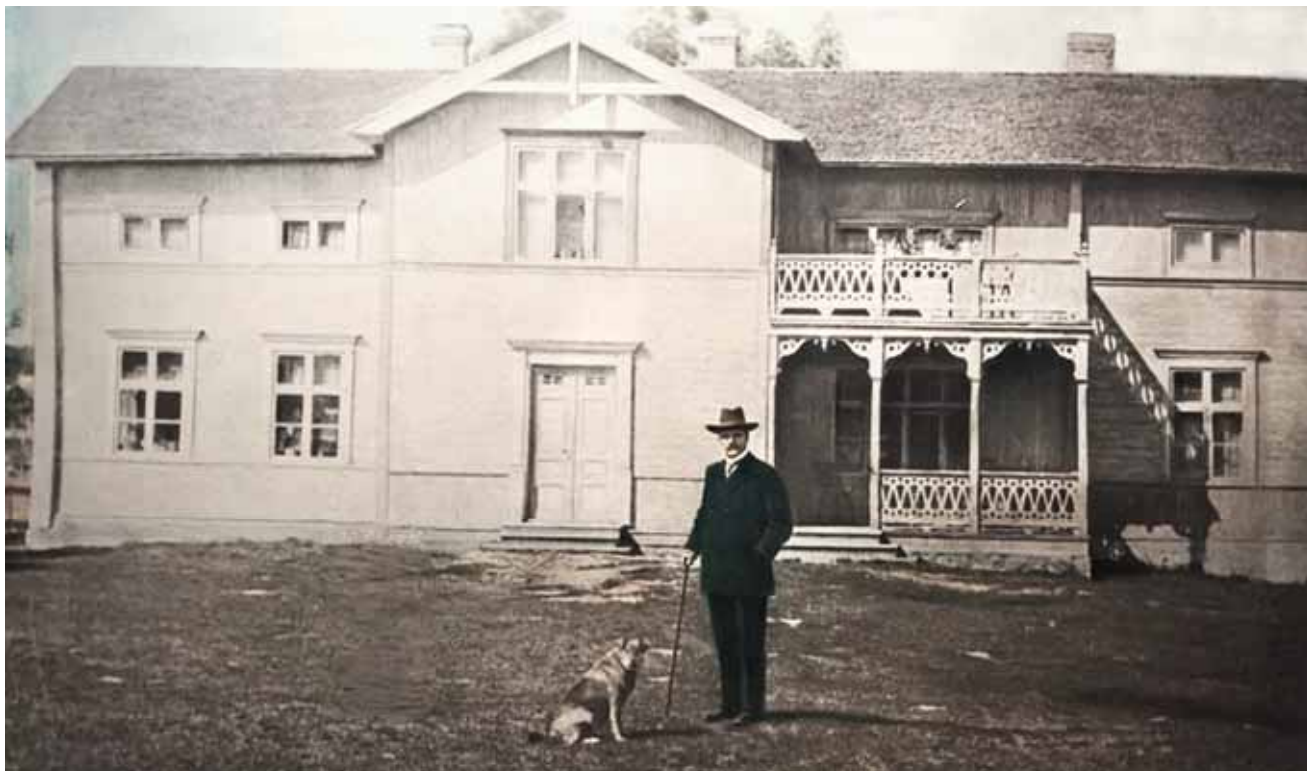
Alla delägarna var direkt eller genom giftermål relaterade till Anners-Olssläkten.

Svärsonen Moses Mosesson Bergmark övertog stamhemmanet

Stamhemmanet övertogs av sonen Aron Mosesson Bergmark (1825–1901). Därefter dennes söner Johan Otto Bergmark (1864–1933) och Theodor Bergmark

(1873–1947). Det har sedan delats ytterligare under nästa generation.

Theodors hus övertogs 1937 av Karl Boström.

1914. Johan Otto Bergmark framför sitt hus. Här växte bl.a. Futurums grundare Nils Bergmark upp (källa Stefan Sundqvist).

Någon gång, förmodligen på 1930-talet, så försvann balkong och altan och delen längst till höger togs bort så att fönstren blev symmetriskt placerade runt farstukvisten.

Huset brann ned till grunden 1995-05-25 enligt artikeln i Norra Västerbotten.

Ersmark 14 Finnhemmanet

Karta från 1785. Hemmanet fanns söder om Lööveverkens ursprungliga lokaler.

Hemmanet kommer till 1613 och ägs till 1642 av Jöns Mickelsson Finne. Han var kopparslagare, knekt och nybyggare. Åkerarealen är 1628 0,6 hektar.

På tinget 1613 fick han böta 6 mark för att han slagit Clement Sunesson i Stämmingsgården och gett honom ett fult köttår. År 1637 fick han böta 4 daler till kyrkan för att han varit sjuk och gått till en lövjerska, en trollkunnig kvinna. År 1642 beskrivs han som en eländig och sjuklig man som har 3 kor.

Sonen Jöns Jönsson äger gården 1642–1645. År 1642 blir han utskrivnen till knekt men han får löfte att leja en duglig karl till nästa mönstring. Då är det för sent då han dör på sjön 1645.

Karin piga som är en syster till Jöns samt hennes mor Kerstin äger gården 1646–1648. Sannolikt gifter hon sig med Johan Johanson som äger gården 1648–1685.

Han i sin tur efterträds av sonen Jöns Johansson som dör 1695. Då fanns på gården en häst, 10 kor och 11 små kreatur.

Jon Jonsson (1689–1760), född på Kusmark 15, ägde 1714–27 och därefter tog han över Ersmark 7.

Mikael Olofsson (1700–1790) från Kattisträsk 1 ägde gården 1727–56. Han hade 1749 en häst, 12 kor och 20 små kreatur så han var ganska välbärgad.

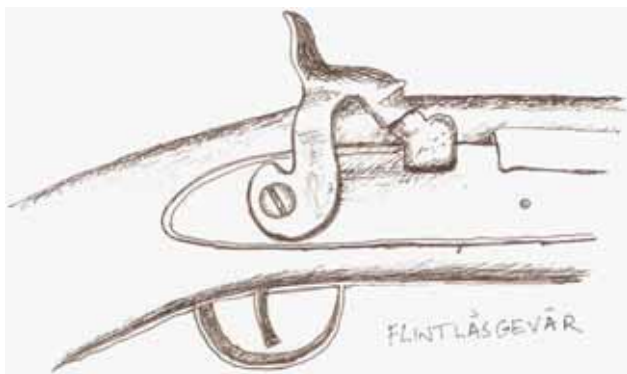
Mikael Olofsson

Mikaels sonson Mikael Olofsson (1767–1839) som ägde gården i början på 1800-talet var en driftig man.

Han lät i slutet på 1700-talet bygga en skuta på Ön i Kåge. Vad som hände med skutan är osäkert men det troliga är att den seglades till Stockholm och såldes till en finne. Det gick också rykten om att den skeppare han anlitat stulit skeppet och att Olofsson gett sig iväg till Stockholm för att resultatlöst söka skutan.

År 1803 härjade en björn vid Åsmyrheden och dödade en skällko. Mikael lade sig i försåt vid kadavret och när björnen kom så sköt han. Men björnen sårades bara och gick till anfall. Olofsson sprang för livet och hade turen att björnen snavade över en rot och stannade upp. Mikael fick då tid att fylla på krut i flintlåsegeväret och nästa skott dödade björnen.

Flintlåset ska finnas på Skellefteå museum och kraniet av björnen förvarades länge på gården.

Teckningen av ett flintlåsgevär är gjord av Hans Sandström.

När det 1809 började ryktas att ryssarna var på väg så sägs Mikael i smyg ha byggt ett litet hus på Rengårdsheden öster om Östra Lillträsket. Därefter flyttade han dit med husfolket och alla värdesakerna.

Innan han lämnade hemgården kastade han alla möbler huller om buller, rev ut halmen ur sängarna, stänkte blod på golvet och lämnade dörrarna öppna. När ryssarna kom trodde de att förödelsen berodde på svår sjukdom och vågade sig inte in.

Olofsson gifte sig första gången 1792 men frun dog och han gifte om sig med 1801 med en avsevärt yngre flicka från Kusmark. Men ålderskillnaden var för stor. När han satt i ett rum och läste postillan så hade hon danstillställningar i rummet bredvid. Då han dog sade hustrun att sorgen var stor men de hade det året fått elva tunnor råg.

Mikael Olofsson var den sista ägaren av det odelade Finnhemmanet som delades någon gång efter 1826. Vid laga skiftet blev ägandeskapet enligt bild

1842 Gårdsplatserna

Sonen Jonas Mikaelsson

Jonas Mikaelsson (1802–57) fick litt. W/Ersmark 4:2 som var stamgården och motsvarade 25% av hemmanet.

Jonas son Johan Gustaf Bergsten (1833–1875) tog över och introducerade familjenamnet Bergsten som även bars av hans syster. Därefter blev enda avkomman sonen Anders Leonard Bergsten (1862–1941) ägare.

På fotot från ca 1912 syns Anders Leonard Bergsten med gammalmärra och på den till höger från 1930-talet så barkar sonen Andreas Bergsten en snes (källa Helge Grönlund).

1912 A L Bergstens familj. Modern Lena Andersdotter Grönlund (1837–1927, hustru Anna Grönlund (1864–1939) och sonen Andreas Bergsten (1904–1966). (källa Helge Grönlund).

Sonen Johan Mikaelsson

Johan(1796–1876) fick litt. Wa/Ersmark 14:3. Det motsvarade 40 % av hemmanet.

Hans son Mikael Johansson (1831–1895) tog över. Han efterträddes i sin tur av sin son James Mikaelsson (1874–1934).

1950 James Mikaelssons hus Ersmark 14:19. Det finns fortfarande kvar på adressen Södra Ersmark 512 (foto Okänd).

Sonen Erik Mikaelsson

Erik (1798–1842) tilldelades vid laga skiftet litt. Wb/Ersmark 14:4 och Wc/Ersmark 14:5. Det motsvarade 35 % av hemmanet.

År 1919 var Erik Mikaelssons andel föremål för laga klyvning enligt akt 24-SKE-992. Delning

skedde mellan Gustaf Grönlund, Axel Falk och Anton Bjursell samt att det gjordes avstyckning för kvarnen.

Erik dog samma år som laga skiftet fastställdes och efterlämnade bara en dotter i 12-årsåldern. Hon gifte sig med Gustaf Degerman, inflyttad från Varuträsk.

År 1908 sålde Anders Leonard Bergsten en "jordlägenhet" till Gustaf Degerman. Den fick beteckningen 11:16 och låg nordväst om Blöberget söder om den väg som går mellan Blöberget och Slumparberget. Det området i Ersmarksängarna kallades Nybruket.

Ca 1910. Gustaf Degermans hus i Ersmarksängarna (foto Okänd).

Ersmark 15 Svidihemmanet

Karta från 1785

Den första noteringen om gården är att Sigfrid Ers-son är bonde där 1539–1566. År 1543 är gården på 10 spannland åker (1,6 hektar) samt 15 lass äng. Det finns 8 kor på gården 1553.

Då fiskar Sigfrid i tre "fjällträsk", områden i utkanten av församlingen. Det var Fällträsket, Myrträsket och Långträsket. Han skattar för gädda och mört.

Sedan börjar det gå utför. Änkan Britta som äger gården 1632–1645 beskrivs 1642 som utfattig och har 3 kor.

Därefter gick det uppåt igen. Jakob Andersson ägde gården 1684–1720. År 1695 fanns där 2 hästar, 16 kor och 30 småkreatur. Jakob var nämndeman 1700–07.

Svidihemmanet var ursprungligen placerat vid älven. Men av oklara skäl, man misstänker vårfloden, så flyttades gården omkring 1740 till sin nya plats.

Gårdarna år 1699 samt hur Svidihemmanet fick en ny plats enligt utdrag från 1785 års karta.

Jakob uppför år 1700 den bod som idag är Ersmarks äldsta byggnad. Årtalet är inristat i taknocken. Bodens stod alltså ursprungligen vid älven.

Den är uppförd i två våningar av liggtimmer. Nedre delen av boden är timrad med dubbelhaksknutar som var brukligt vid den tiden. Övre delen är tillbyggd och har raka knutskårar. Dörren har bevarade smidda gångjärn och beslag.

Det var en matbod. Den var inredd med stora lådor och rader med träpinnar där torkat kött hängdes upp. I lådorna förvarades mjöl och bröd. Det fanns också en tunna (tina) för saltflask.

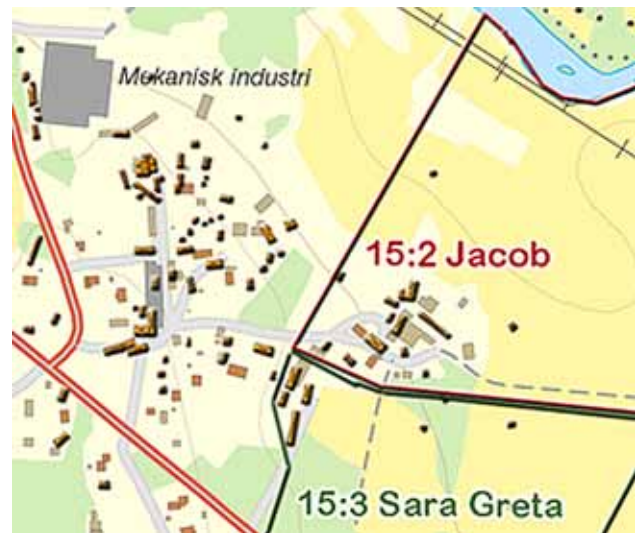
Ersmark äldsta byggnad är en matbod från år 1700 (Google Maps). Den står på Hans Jakobsson nuvarande fastighet Södra Ersmark 488 (foto Stig Sandström).

År 1785 har Svidihemmanet krympt något sedan 1543 och är på inte fullt 1,5 hektar. Då ägdes hemmanet av Jacob Jonsson.

Jacob Jonsson

Jacob Jonsson (1741–1811) var den siste ägaren av det odelade hemmanet.

Han fick i sitt första gifte två döttrar. Den yngre dottern, Elisabeth Jacobsdotter (1770–1799), gifte sig med Mikael Olofsson som var bonden på Finnhemmanet.

Läget efter laga skiftet 1842

Dottersonen Jacob Olofsson

Jacobs äldsta dotter, Britta Jacobsdotter (1766–1828), gifte sig med Olof Pehrsson från Furunäs. De fick två söner och tre döttrar som nådde vuxen ålder.

Sönerna fick varsin del av hemmanet. Jacob Olofsson (1807–48) hade vid laga skiftet 1842 delen med

stamgården. Han var ägare till litt. X/Ersmark 15:2 men var samtidigt bonde på Ersmark 8.

Han hade en son Jacob Jakobsson (1845–97) som i sin tur hade tre söner. År 1918 fastställdes ett laga skifte enligt akt 24-SKE-887 ägarskapen: Här är det som berör Svidihemmanet:

- Ersmark 15:10/ Aa: Jakob Jakobsson (1881–1940)
- Ersmark 15:11/Ba: Gustaf Jakobsson (1881–1940)
- Ersmark 15:12/Ca: Andreas Jakobsson (1883–1963)

Ca 1950 Ersmark 15:12 som nu har adress Ersmark 488. F.v. Birgit Jacobsson, Torsten Jacobsson (1916–1990), Syster Jacobsson f. Enmark (1884–1957), Andreas Jacobsson (1883–1963), Pontus Jacobsson (1910–1983) och Adéle Jacobsson (1923–2010 (källa Adele Jakobsson).

Dotterns svärdotter Sara Greta

Britta och Olofs andra son som skulle dela på hemmanet var Pehr Olofsson (1802–38).

Pehr gifte sig med Sara Greta Larsdotter (1808–82) från Hedensbyn. Men han dog ung och vid laga skiftet 1842 stod hon som ägare till litt. Xa/Ersmark 15:3.

Hon och Pehr hade två söner, Olof Marklund (1834–1904) och Lars Pehrsson (1836–1870) som båda förblev ogifta.

Olof Marklund, kallad Schwidi-Oll, dog enligt uppgift, på grund av fall från en utvändig trappa från

en bonnstadskammare på övre våningen, när han skulle släppa ut en hund.

En ny släkt tog över Ersmark 15:3. Hemmanet förvärvades omkring 1905 av bröderna J.A. Larsson och Nils August Vikner, som kom från Brännäs i Jörns församling.

De tog 1908 med sig sitt hus från Brännäs. Platsen för huset var lite söder om Tage Bjursells hus på adress Södra Ersmark 483 (Ersmark 15:15).

Ersmark 15:3 är numera rivet. Fastigheten fick beteckningen 15:5 när J.A. Larsson tog över den.

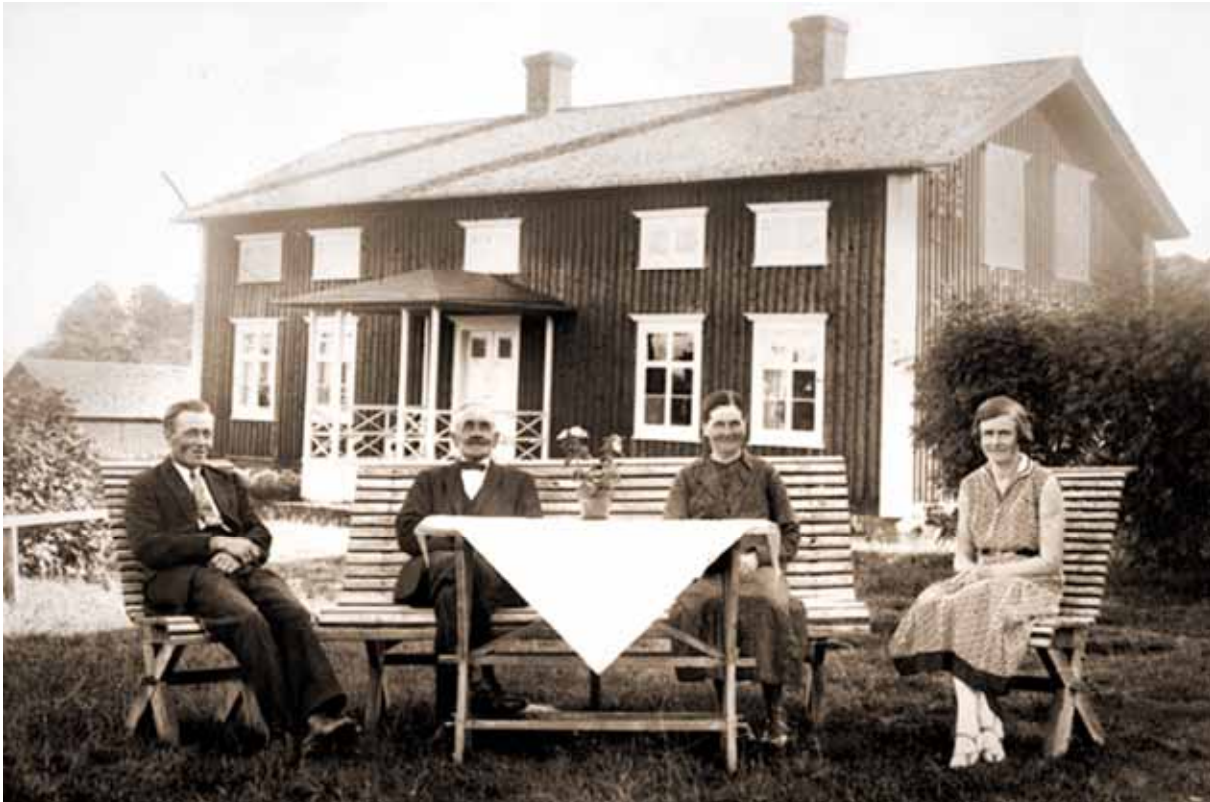
1912 Ersmark 15:3/15:5 F.v. Elsa Kristina (1907–1950, mor till skådisen Roland Hedlund), Hilda Maria Vikner f. Boman (1876–1955), Ebba Linnea (1910–1946), pigan Hulda Marklund, drängen Knut Holmberg, Nils August Vikner (1873–1944), Nils Artur Vikner (1903–1977), Johan Arvid Larsson (1904–1984). (källa Adele Jakobsson).

Vid laga klyvning 1917 enligt akt 24-SKE-855 blev resultatet detta:

- Ersmark 15:5/Xaa: J.A. Larsson (1869–1935) hade byggnader på sin tomt.
- Ersmark 15:6/Xab: Verner Larsson (1897–1942).
- Ersmark 15:7/Xac: Ejnar Larsson (1893–1935)
- Ersmark 15:8/Xad: Nils Wikner (1873–1944) hade byggnader på sin tomt

- Ersmark 15:9/Xae: James Mikaelsson (1874–1934)
- Ersmark 15:4/Xaf: Johan Fahlman (1863–1946) fick Nyhem 1

Verner och Ejnar var söner till J.A. Larsson och köpte sina delar av pappan. James Mikaelsson köpte sin del av Nils August Vikner.

Nils Wikners fastighet i Södra Ersmark 488/Ersmark 15:8 någon gång på 1930-talet. F.v. sonen Arvid Wikner (1904-1984), Nils August Larsson-Wikner (1873-1944), Hilda Maria Wikner f. Boman (1876-1955) och dottern Ebba Linnea Wikner g. Gustafsson (1910-1946) (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Kändisar med Ersmarksanknytning

Gabriel Marklin

Gabriel Marklin var den förste från Ersmark som det finns porträtt av.

Den första personen från Ersmark som studerade vid ett universitet var med säkerhet Gabriel Marklin (1777–1807). Lennart Kågedal har skrivit en bok om honom (ISBN 978-91-7463-781-6)

Han föddes 1777 på Ersmark 12 i södra byn på ett medelstort hemman med åtta kor. Han var son till Hans Jonsson (1739–1800) och Sara Eriksdotter (1740–1809). Sara födde 15 barn varav 9 nådde vuxen ålder.

Gabriel tog förleden Mark efter bynamnet. Efterleden lin kanske han bara lade till för att det såg snyggt ut.

Till 20 års ålder jobbade Gabriel på fädernegården. Han fick då ett slags vetenskaplig väckelse och fann bibeln vara otillräcklig läsning för sina behov. Utrustad med pall och torrskaftning samt en del extra kläder, som mamma gjort i ordning åt honom, gav han sig iväg till Piteå pedagogi. Han visade prov på studiebegåvning och klarade första och andra klass på en termin.

Därefter fortsatte han 1800–1803 på det fyraåriga gymnasiet i Härnösand som han klarade av på två år.

Därefter tog han sig till Uppsala, där han 1803 skrevs in vid universitetet trots att han saknade pengar till uppehållet.

Tanken var att han skulle bli präst men intresset för naturvetenskap tog överhand. Han blev, utan att ha avlagt någon formell examen, känd för sina kunskaper inom bland annat entomologi och paleontologi. Framför allt var han känd för sin iver att samla naturföremål och lärda skrifter.

Marklin försörjde sig genom att vara informator och barnlärare hos professor Aurovillius i Uppsala (fyra år) och major Gyllenhaal i Västergötland (sex år).

Han fick ett mindre apanage från kungahuset för sina resor en tid. Först vid 52 års ålder utgick en knaper amanuenslön från Vetenskapssocieteten, 20 riksdaler årligen.

Vid fyllda 59 gjorde han en, som han själv uttryckte det, förmånlig affär med Kungliga biblioteket i Stockholm som förvärvade en samling av

23000 akademiska disputationer som han samlat, köpt och bytt till sig.

Denna affär gav honom 4 000 riksdaler, d v s 20 årslöner som amanuens, på ett bräde, en förmögenhet som dramatiskt ökade hans frihet för naturalieforskningen, bl.a. för resor runt om i världen.

Han gjorde många och långa vandringar inom och utom Sverige i insamlingssyfte. Hans samlingar av naturföremål, som för sin tid ansågs vara de största i privat ägo i Sverige, finns bevarade på bland annat Evolutionsmuseet i Uppsala och Naturhistoriska museet i Stockholm. Kungliga biblioteket har en stor samling avhandlingar efter honom och ytterligare en samling finns på Yale University i USA.

Marklin hann också med att framgångsrikt propagera för simkonstens betydelse. Som ledare vid i dag världens äldsta simsällskap, Uppsala simsällskap som bildades 1796, var han lärare och promotor vid simövningarna i Fyrisån.

Men att inte bada på vanligt sätt utan nakna kasta sig i vattnet och ”dessutom simma i ån”, som det beskrevs i en av magistratens inlagor, väckte bestörtning.

– Marklin och ynglingarna förfördelar dem som kommer ner till ån för att hämta vatten till hushållet, hette det.

Att stadsborna samtidigt tvättade sina hushållsgrisar i åvattnet, var det ingen som oroade sig för. Följden blev emellertid totalt badförbud i Fyrisån inom staden. Simövningarna flyttades därför nedströms bebyggelsen.

Marklin gjorde också betydelsefulla insatser som bibliograf. Han promoverades till hedersdoktor 1857, det år han dog i kolera.

Porträtt (här beskuret) som hänger i Gula salongen på Norrlands Nation i Uppsala. Målat av skräddarmästare Eric Österlund.

När 100-årsminnet av Marklin firades vid Uppsala universitet lyfte man fram hans delvis epokgörande insatser inom naturvetenskaperna. Men främst hyljades han för bibliografiskt författarskap.

En del av Marklins arbeten används än i dag av doktorander vid universitetsbiblioteket Carolina Rediviva. Det gäller bl.a. en tryckt förteckning över doktorsavhandlingar i Sverige, Finland och Norge för åren 1778–1855. D.v.s från huvuddelen av Marklins egen livstid. En annan kunskapskälla är handskrivna förteckningar över svenska disputationer på kontinenten.

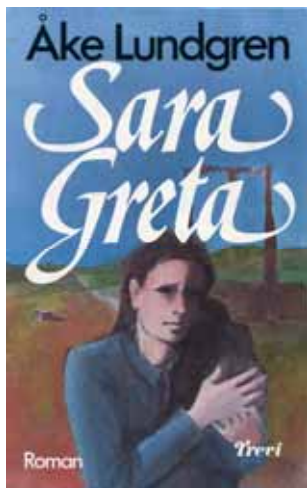
Hans samling av brev och andra dokument på Uppsala universitetsbibliotek har varit till nytta för släktforskning om Ersmark. En gata på Skellefteå Campus är uppkallad efter honom.

Gabriel Marklin var en originell person som levde under enkla omständigheter. Han var ogift men hans syskon lämnade många ättlingar efter sig och många i Ersmark med omnejd är släkt med honom.

Sara Greta Persdotter

Den 25 oktober 1808 födde i Furunäs den person som förmodligen är Ersmarks största kändis genom tiderna. Hon var resultat av en "oloflig beblandelse". Mamman var Catharina (Caisa) Dorotea Pehrsondotter.

Det skrevs massor av visor om Sara Greta och många finns bevarade. Dessutom flera böcker.

Den historiskt sett korrekta boken är Åke Lundgrens "Sara Greta" från 1986.

Anita Salomonssons "Oloflig beblandelse" från 2015 är mer fiktiv.

Catharina gifte sig 1812 med Nils Gertsson (Nisch-Djerss) som ägde Lass-gården i Ersmark. Hon fick med honom Pehr (1814) och Nils (1819).

På så sätt kom Sara Greta Persdotter till Ersmark. Där träffar hon Nils Andersson, arvtagare till Jåsshemmanet.

Nils ville gifta sig med henne men föräldrarna vägrade. Men hon blev med barn julen 1828 och när Nils ville ta sitt ansvar och gifta sig så var hans föräldrar tvungna att acceptera. De gifte sig redan 25e januari 1829 innan det syntes att hon var gravid. Föräldrarna sålde 1/8 mantal av sitt hemman till Nils.

I februari hände olyckan. När Nils täljde timmer i skogen halkade han och föll och fick en våldsam

smärta i sidan. De kallade på ledslitare som försökte slita höften i led. Han misslyckades.

Nils var från Jåss-hemmanet och Sara Greta från Lass-hemmanet

Men Sara Greta är "oäkting" och Nils familj tycker att hon drar vanära till familjen. De får det svårt och hon och den invalidiserade Nils flyttar till Hanshemmanet (Pällhemmanet). Nils blir inte frisk och han dör 1829 strax efter det att deras son fötts.

Sara Greta vill komma åt sin sons arv, slita bandet med svärföräldrarna, slippa omsorgen om barnet och få det enklare att gifta sig med bondsonen Anders Ericsson från Kåge. Hon hade hemma "Victoriololja" som hon beställt hem för att färga tyg. Det innehöll svavelsyra.

Den 31 mars 1830 börjar hon ge svavelsyra till sin son. Men när Anders får svåra kramper grips hon av ångest och kväver honom dagen därpå med en näsduk.

Men det fanns en rad misstänkta omständigheter. Apoteket noterade att drängen varit där och köpt svavelsyra. Sara hade försökt ta reda på hur man skulle göra för att arva ett barn då kvinnor inte kunde arva sina män. Hon hade uttalat sin tro att barnet hastigt skulle dö. När barnet insjuknade hade

I princip arbetade han alltid och slutade först när kyrkklockan ringde klockan 18:00 på lördagskvällen.

Oskar var förutom sågverksarbetare även ambulera skomakare i byarna i närheten och tog då hjälp av sönerna Knut och Kalle som fick uppdraget att göra tråd. Det av barnen, som levde kvar i Ersmark längst var Hildur Isaksson.

Sista åren arbetade han på sågen i Ersmark och sålde bl.a. bakaved, den yttersta veden på ett träd inklusive barken.

Skellefteås första skidtävling

Skellefteå Nya Tidning 12 februari 1894

Handlaren Gustafsson anmälde Oskar till tävlingen. – I ha int' tin', sa Oskar, men blev övertalad.

På lördag kväll åkte han skidor till staden och sov över hos åkare Larsson på Kanalgatan.

27 anmälde sig och 15 kom till start. Det var -10° kl. 6 på morgonen då förste man startade. ”Efter honom följde i god ordning de öfriga med 3 minuters mellanrum”.

Banan gick via Fällbacken och Boviken till Kåge. Därifrån följde spåret nuvarande Gamla Kågevägen till Dalkarlsleden, vek av mot Dödmantjärn, förbi Klockarberget och tillbaka till mål/startplats vid korsningen Hörnellgatan/Storgatan (Ömans hörna). Den 27 km långa banan gick på ”banad skogsväg och resten på uppgånget spår genom skog”.

Oskar vann på tiden 2.05.46. För det fick han 30 kronor.

Många av de tävlande var bokhållare och Oskar var inte imponerad: ”Men herrpajkarn vor eint så bra att ränn, å hä henne iblann, att dem sto ätt vägom å spöidd.”

Fotot från slutet av 1800-talet visar Oskar med fru Maria Eufrosina. Medaljen på bröstet är förmodligen från andra tävlingen som hölls 1895 (källa Lennart Kågedal).

Skellefteås andra skidtävling

Fredag 1895-03-08. Startplatsen är nu flyttad till Markstedts hus i västra delen av Storgatan. Oskar är fyra från vänster i första ledet. Tvåa från vänster är Anton Markström (källa Bertil Lundström).

Sträckningen var densamma som året före utom att startplatsen var flyttad. Medlesonen Anton Markström berättade efteråt att han måste plocka tallskott och tugga på för att komma igenom en mattighetsperiod. Han blev tvåa!

På fotot kan man se att de flesta åkarna har näbb-skor med skoband och att skidorna är av den då vanliga typen. Vissa åkte med bara en stav.

Oskar vann igen och nu med tiden 1.54.50 vilket var nio minuter före tvåan. För det fick han 50 kronor och silvermedalj. Det motsvarade 25 dagsförtjänster för Oskar som hade 12 timmars arbetsdag på sågen i Kåge.

Han hade inte talat om för sin sjuka fru att han skulle tävla. Glädjen blev stor och för pengarna köpte han bl.a. en säck mjöl.

Anders Gustafsson från Ersmark blev femma och fick för det 7 kr.

Ernst Westerlund

Ernst Fredrik Westerlund (1900–1976) föddes i Ersmark nr 5, Jässhemmanet. Adressen skulle idag förmodligen ha varit Ersmarksvägen 12.

Han var son till hemmansägare Karl-Edvard Westerlund (f. 1864) och hans maka Emma (f. Holmström 1877). Syskon hette Sven Johannes (född 1903), tvillingarna Hulda Kristina och Sven Jakob (f. 1906) samt Karl Alex (f. 1910).

År 1914 gick han ut sexårig folkskola i Ersmark. Därefter studerade han på egen hand bl.a. engelska, tyska, latin, klassisk och nordisk arkeologi och etnologi.

Ernst 1968 (foto Okänd).

Ernst medverkade vid katalogisering av samlingarna på läns museet i Umeå. Han flyttade till Skellefteå 1924 och fick ett statsstipendium 1926 för studier vid Statens Historiska Museum i Stockholm.

Ernst blev journalist 1919 och använde ofta signaturen "Aramis". Han började skriva skönlitteratur som nu är glömd men med en allt starkare kantring mot historiska romaner.

Han var 1918–71 Riksantikvariens ombud i norra länsdelen. År 1945 beslöt Skellefteå stad att anlägga Nordanåområdet. Ernst Westerlund blev museets förste intendent.

Han "samlade, dokumenterade, grävde, forskade, skrev och föreläste". Bl.a. skrev han sin bokserie Byar och Folk där den första byundersökningen handlade om Ersmark

Utmärkelser:

- 1950 får Ernst Westerlund Gustaf Adolfs akademiens medalj
- 1955 erhöll han Olof Högberg-plaketten
- 1964 Skellefteå Stads Kulturstipendium
- 1968 Filosofie hedersdoktor vid Umeå Universitet

I november varje år firas Ernst Westerlund dagen och i samband med den utdelas ett pris "I Ernst Westerlunds fotspår" (foto Okänd).

Pontus Lindberg

Pontus (1905–1988) var son till Andreas Lindberg och Amalia Lindberg på Ersmark 4.

Under 1930-talet var han en av landets främsta mångkampare (5- och 10-kamp) med bl.a. resultat över 7 m i längdhopp.

(foto Okänd)

Skidåkning i olika former hörde till favoritsporterna.

Han var folkskollärare i Sundsvall några år och gick samtidigt på GCI. I Sundsvall träffade han Svea Undin och de gifte sig 1934.

De bodde i Sundsvall till 1940 då de flyttade till Malmberget och senare Luleå där de båda hade gymnastiklärartjänst vid folkskoleseminariet. Svea blev 103 år.

Han fick på GCI högsta betyg i ämnet skidåkning. Han hörde också till gruppen som utexaminerade svenska skidlärare.

Pontus var föreståndare på RF:s idrottsinstitut Bosön, Lidingö, 1947–1961 och samtidigt (1947–54) riksidrottskonsulent.

Han var rektor för idrottsinstitutet och idrotts-folkhögskolan på Bosön 1961–1970. Enligt Nationalencyklopedin var han den som drev verksamheten där till internationellt erkännande.

Pontus var tidigt mycket aktiv som kursledare i olika idrottsliga sammanhang. Han hjälpte också Finland att återuppbygga idrottsverksamheten efter andra världskriget, och tilldelades 1952 den finska Olympiorden.

Pontus Lindberg och hustrun Svea Undin (foto Okänd)

Han har fått äran av att ha introducerat volleyboll i Sverige. Redan på 40-talet såg han till att personal och elever spelade spelet. År 1961 bildades Svenska Volleybollförbundet.

Pontus fick Vasaorden och 1987 fick han motta Riksidrottens vänners pris ur Prins Bertils hand.

Assar Svensson

Assar Svensson (1919–2005) föddes i Bureå i Västerbotten som son till skomakaren Olof Alexander Svensson (1893–1959). Hemma i köket tillverkades gummihandskar.

Redan från barnsben hade Assar fått insikt i egenföretagarens villkor och betydelsen av uppfinningsrikedom och utveckling, vilket skulle komma att präglade hela hans livsgärning.

Hans djärvhet och nyfikenhet på tekniska landvinningar ledde honom till flygvapnet för att därefter bli provflygare hos Saab. Han kom även att göra tjänst som uppvisningspilot vid flyguppvisningar.

1942 Assar till höger som uppvisningspilot framför en J22. (foto Okänd).

Han odlade hela livet sitt flygintresse och skapade flygfältet Erslanda där det bl.a. bedrevs utbildning till piloter. Se avsnittet om detta i denna bok.

Under ett par årtionden skördade Assar Svensson stora framgångar som tävlingsförare i sin BMW sport, gärna på isbana, vilket renderade honom titeln ”bilracingens okrönte Norrlandskung”

Under andra världskriget hade faderns gummitillverkning expanderat men även genomlevt en prövande tid med tidens knappa tillgång till rågummi. Desto lyckosammare hade företagets utvecklingsverksamhet varit med djärva framtidsplaner i sikte. Assar övertalades att 1945 komma hem och ta över verksamheten i Ersmark.

Då inleddes en lysande epok i Skegas utveckling som i hög grad karaktäriserades av såväl process- som produktutveckling i kombination med kraftfull marknadsföring. Verkstadslokaler och kontor var i ständig expansion och alltid fylldes de av välutbildad personal som i sina händer fick den tidens mest avancerade tekniska utrustning.

Skega stod under denna tid, som varade från krigsslutet och 40 år framåt, för ett förbluffande stort antal innovationer. Uppfinningar och produktutveckling omsattes i kommersiella framgångar i enlighet med Assar Svenssons grundidé för företagande.

Exemplen på framgångsrika innovationer från Skega är många. I samarbete med Saab var Skega först ute med O-ringar på den svenska marknaden. Gummi-infodringar av malmkvarnar liksom gummi-band för arméns bandvagnar är ytterligare exempel på framgångsrika Skegaprodukter.

I slutet av 1960-talet ledde Assar Svenssons brinnande intresse för utveckling till två viktiga steg. Det ena var bildandet av Industrins Utvecklingscentrum (IUC) i Skellefteå i vilket företag i regionen

ingick och som där fick tillgång till utvecklingsresurser som vart och ett av dem inte måktade med.

Denna kraftfulla resurs har alltsedan dess tillkomst haft stor betydelse och bidragit till regionens roll som "Norrlands Gnosjö". IUC har tjänat som förebild för ett otal liknande initiativ runt om i landet.

1949 syns Folke Johansson, Nils Westman och Assar i Skegas lokaler (källa Skellefteå museum).

Det andra var att Assar Svensson attraherades av Incentive AB och dess Vetenskapliga Råd som han bedömde skulle kunna bidra till Skegas fortsatta utveckling.

Detta ledde till att Incentive förvärvade 50 procent av Skega och senare hela. I samband därmed lämnade Assar Svensson som VD i Skega för att inte

endast bli ord-förande där utan också i flera andra företag i Incentive-gruppen såsom Orrefors, DIAB-Barracuda, ABU Svängsta och Hesselman.

Assar Svensson ingick även i Incentives styrelse liksom i Stora Kopparbergs Bergslags AB:s. För sina framstående insatser för svenskt näringsliv och för banbrytande insatser för forskning och utveckling blev Assar Svensson utnämnd till Teknologie Hedersdoktor vid Umeå universitet år 1987. Därmed kröntes på ett värdigt och välförtjänt sätt en företagargärning av osedvanliga mått.

När Assar 1938 var elev vid Skellefteås första flygskola på Falkträskets is blev han vän med samhällsdebattören Alvar Berglund som sedan dog i Skelleftejukan. Assar beslöt sig för att stödja forskningen genom att under många år ge pengar till de Skelleftejukas förening Famy.

Han skrev sina memoarer i böckerna "Från spinn till topproll" och "Runt globen". Hela överskottet från försäljningen är öronmärkt för FAMYs forskning. Han skänkte över 2 000 böcker till FAMY vilket har gett bra med pengar till forskningen.

Assar värnade om byn och såg till att Skega var med och satsade överallt där det behövdes pengar. Även privat gjorde han stora insatser som att under många år vara den som preparerade både el-ljusspåret och slalombacken.

Den 29/1 1985 mottog han av kungen serafimerorden, den finaste kungliga orden som en svensk kan få. Motivationen var "För bl.a. fina insatser för den industriella utvecklingen".

Se också avsnitten om Skega i denna bok.

Eric Andreas Ros

Eric 1961 (foto Okänd).

Eric (1920–75) var en självlärd bildkonstnär, autodidakt. Efter ett flertal olika yrken, inom jordbruk, sågverk och inom försvaret, började han 1950 ägna sig åt måleri.

När han flyttade hem från Uppsala så var det till hemgården i Ersmarksbodarna.

Han hade många yrken utöver att vara konstnär: jordbruksarbetare, yrkesmilitär vid K4 i Umeå, sågverksarbetare, sjukhusvaktmästare, ekonomibiträde, eldare på sjukhus, nattvakt på vaktbolag, vårdare på mentalsjukhus, alkoholistvårdare och socialvårdare.

Han hann också bli lyriker. Han hade då en egenhet att bara använda små bokstäver när han skrev på skrivmaskin.

I olja har han huvudsakligen målat motiv från södra Spanien, med människor i vardag och helg. Fiskare med sina nät, herdar med sina getter, nunnor och prelater på promenad. Hans puristiska osentimentala stil och starka färgkontraster låter det spanska ljuset stråla från bilderna, ofta med hav, berg och gränder som bakgrund åt figurerna. Men

han målade ofta samma motiv flera gånger, vilket naturligtvis minskade tavlornas värden.

Eric Andreas Ros. Konstnären Eric Andreas Ros, Ersmark, har avlidit på Skellefteå lasarett i en ålder av 54 år. Ros var född i Ersmark, Skellefteå landsförsamling. Efter anställning som yrkesmilitär vid K4 i Umeå bosatte han sig i Uppsala varifrån han flyttade till sin hemgård i Ersmark för ett antal år sedan. Ros har gjort studieresor utomlands, främst till Spanien. Han hade ett flertal utställningar i Uppsala samt bl a Umeå, Kiruna och Skellefteå.

Närmast sörjande är brodern Gunnar Ros, redaktionssekreterare, med maka Gudrun, Uppsala, systern Märta Berglin, studerande, med make Carl-Göran, Umeå, samt syskonbarn.

Norra Västerbotten 1975-02-22

Eric hade separatutställningar i Uppsala, Gällivare, Kiruna, Söderhamn och Skellefteå och finns representerad: flera skolor i Uppsala och i Gällivare Kommun.

När Västerbottens Museum i sin årsbok 1961 presenterade 11 konstnärer från Västerbotten som verkade utanför länsgränsen så var Eric den enda från

norra länsdelen. En tavla av honom fick pryda bokens omslag.

Tavla ägd av Lorentz Kågedal

Tavla ägd av Assar Östensson

Roland Hedlund

Roland Napoleon Hedlund är född 17 november 1933 i Ersmark som barn till Sven Gunnar Hedlund och Elsa Wikner.

Bilden visar honom som rollfiguren Harald i Ådalen 31

(foto Okänd)

Efter folkskolan arbetade han inom diverse yrken som springschas, affärsbiträde, lastkarl och på gum-mifabrik.

I samband med värnplikten började han 1954–1956 ta teaterlektioner och 1955 var han med i sin första

film. Han har spelat teater i Finland, på Göteborgs stadsteater och deltagit i Riksteaterns turnéer.

Han har varit teaterchef för Folkteatern och Västerbottensteatern.

Roland har spelat med i nästan 70 film- och Tv-produktioner.

Han vann 1969 en Guldbagge för sin roll som Harald i Bo Widerbergs Ådalen 31. Harald Andersson är en av de sympatistrejlkande arbetarna. Han är far till Kjell som är filmens huvudperson. Harald är en av de fem som dödas av militären.

Roland har ofta spelat myndighetspersoner, till exempel rollen som uppgiven polis i Kjell Sundvalls Jägarna (1996).

Han bosatte sig på gamla dagar i Bureå.

Peter Ledger

Peter var en mycket känd australiensisk pilot, äventyrare och konstnär. Han har bl.a. gett namn åt ett stort årligt pris "Ledger Awards" som delas ut sedan 2005 som erkännande för spetskompetens inom olika områden av serieteckning.

Peter Ledgers farfarsfar i Ersmark

Jonas Persson Enmark (1821–1889) (foto C. Franke).

Peters stamfar var Jonas Persson Enmark (1821–1889) som gifte sig med Sara Nilsson (1827–1869). De fick barnen Petter Jonsson Enmark (1859–1911), Sara Dorothea Enmark "Rora" (1850–1934), Maria

Lovisa Enmark (1848–1894), Jonas Jonsson Enmark (f. 1852), Marta Karolina Jonsdotter (1854), Anna Mathilda Enmark (f. 1857), Johan Oscar Enmark (f. 1862) och Ida Kristina Enmark (f. 1865).

Dottern Maria Enmark

Hon var puckelrygg och vid 17 års ålder blev hon fosterdotter till handlaren Johan Hällgren i Boden.

När Johan Hällgren dör 1887 ser hans fru till att Maria får gå som elev hos en fotograf i Stockholm. Maria blir sedan Bodens första fotograf. Hon hade då tagit efternamnet Hällgren.

Även systemen Sara Dorotea flyttade till Boden där hon drev bageri.

Ateljén övertogs av fotograferna Maria Lundgren och Alma Isaksson. Jakob Elof Harnesk var också verksam där.

Peter Ledgers farfar Petter Jonsson Enmark

Ca 1900 Petter Jonsson Enmark (1859–1911) (källa Staffan Forsell).

Petter mönstrade i Hamburg 1878 på som matros på skeppet Berna med destination Gloucester i England. Avmönstring skedde 1879 i Goole, England.

År 1880 kom han som sjöman till Sydney, Australien. Där dömdes han till 14 dagars straffarbete för att ha knivhuggit en man. Som en följd av det blev han kvar i Sydney där han träffade Ada Moore, dotter till en redare som Petter arbetade åt.

De gifte sig 1884 och fick barnen May (f. 1885), Edith (1889–1915), Peter (1893–1903), Sidney Eric (1905–1975) och Joyce (f. 1911).

På fotot från 1885 syns Petter Jonsen Enmark och hustrun Ada Moore med dottern May i famn (källa Lennart Kågedal)

Petter var sjöman och kapten på färjor i Sydney och blev australisk medborgare 1905. När hans son Peter Leonard dog försvann han några år till USA. Han dog 1911 i Sydney.

Peter Ledgers far Sidney Enmark Johnson

Petter och Adas näst yngsta barn var Sidney Enmark Johnson som blev kock i Australiens flotta. Han fick 1945 Peter med Ilma Ledger (f. 1920). De skilde sig och han gifte om sig 1954 med Lucy Ann Gaudie.

Ilma Ledger gifte i sin tur om sig med Jack Ledger (f. 1915). Det var hos dem som Peter växte upp.

1909 Dottern May Enmark Johnson (1885–1972) gifte sig med Francis Gustav Nordstrom (1885–1972). Den ena brudtärnan är Edith Enmark Johnson (1889–1915). Pojken är Peter Ledgers far Sidney (källa Sven Granlund).

Peter Ledger

Peter Ledger (1945–94) är alltså tremänning med Lisa Granlund och hennes syskon Elof, Rolf, Knut och Ragnar Lundmark samt med Arne Lundmark och hans syskon.

Peter var mycket känd i USA och Australien. I hemlandet bodde han i en magnifik gammal prästgård som var en av de äldsta byggnaderna i New South Wales. Men stora delar av livet bodde och arbetade han i USA.

Han har arbetat med undersökningar åt australiska regeringen och besökt platser som förste vite man. Han har vunnit massor av priser för sina posters. Den med sonen på skateboard är för ett australiskt klädmärke.

T.v. Peter Ledger i en reklambild använd av Volvo och t.h. en världskänd poster från 1977 där han avbildat sin son Julian på en kosmisk skateboard.

Peter arbetade för Marvel Comics och tecknade seriealbum men han gjorde också grafik för datorspel och arbetade med film och TV.

Från 1990 koncentrerade han sig på att göra stora väggmålningar som ofta finns i privata hem.

Peter dog i en bilolycka utanför Monterey i Kalifornien.

Han hade två barn. Julian Ledger bor i LA och arbetar med specialeffekterföretag. Han bygger, målar, skulpterar, animerar, gör datorgrafik och mycket mer.

Karynne Ledger bor i Sydney där hon arbetar med catering av holistisk mat, designar webbsidor och förmedlar kontakter med andevärlden.

Karynne och hennes mamma lät göra ett DNA-test som man kan göra för att spåra släktingar och fick en träff någonstans i trakten av Ersmark. Hon kontaktade personen som tipsade henne om att kontakta Lennart Kågedal.

Inge Johanson

Inge till höger under en spelning med Against Me! (foto Okänd).

Inge (f. 1977) blev 2013 basist i det amerikanska punkbandet Against Me! Gruppen är mycket känd och har bl.a. spelat med i David Letterman Show.

Inge har medverkat i mer än 30 album under sin tid i olika band.

Han föddes på Yttergatan 28 av Bennet och Inga-Britt Johansson. Bennet Johansson var dansbandsmusiker (Kvarnby) så Inge kom tidigt i kontakt med musik.

Hans första intresse var hårdrock som han började lyssna på i lågstadiet. Intresset för punk startade 1991. Han gick musiklinjen på gymnasiet.

Inge var en av de tre sångarna i hardcorebandet Totalt Jävla Mörker som han bildade i Skellefteå

1996. När han flyttade till Umeå startade han 1998 det vänsterradikala rockbandet The (International) Noise Conspiracy som hann med över 700 spelningar världen över. Samtidigt spelade han från och till med i Umeå-bandet Refused.

Han en av de drivande i Skellefteåbaserade punkbandet Knugen Fallar som fanns åren 2003–2008.

Inge har spelat bas och keyboards i no wave-bandet The Female Anchor of Sade och varit basist i The Lost Patrol Band. Dessutom har han drivit rockklubb, haft skivbolaget Ny våg Records och turnerat som DJ över hela Europa.

Åren 2009–2010 spelade han i Adiam Dymotts kompband och med modbandet The Most. Åren

2011–2012 blev det bas i det brasilianska elektro-rock-bandet CSS.

Därefter började han med punk i Alonzo & Fas 3 År 2012 bildade han punkbandet Stilett. Samma år började han spela med det tysk/engelska power pop bandet Cryssis,

Han kom i kontakt med sångerskan Laura (född Tony) under deras turne i Skandinavien 2012 och när de drabbades av avhopp fick han 2013 erbjudande att spela med dem.

Numera bor Inge i ett kollektiv i Oslo när han inte är på turné världen över.

David Lindgren

Kristina och David Lindgren (foto Okänd).

David Lindgren, född 1982 i Nederkalix församling men uppvuxen i Ersmark, är känd sångare, musikalartist och programledare.

Han gick teaterlinjen på Anderstorps gymnasium i Skellefteå och studerade därefter på Performing

Arts School i Göteborg där han mötte Kristina. De gifte sig 2007.

Hon är också en framgångsrik musikalartist och var en av de fyra finalisterna i SVTs programserie Jakten på Julia.

David har medverkat i musikaler som Mamma Mia i Tyskland, High School Musical i Malmö och Stockholm samt Hairspray i Stockholm.

Han har även jobbat på Wallmans Salonger i Helsingborg och Cabaret Lorensberg i Göteborg.

David har varit nominerad till Guldmasken som bästa showartist och bästa manliga huvudroll i en musikal/revy.

Ett flertal gånger har han deltagit i SVTs program "Så ska det låta" samt Melodifestivalen 2012, 2013 och 2016. Det första året med låten "Shout It Out" som också blev en radiohit.

Varje jul sedan 2009 håller David och Kristina några mycket uppskattade och utsålda julkonserter

i Kusmarks kyrka. All behållning går till Barncancerfonden.

År 2015–16 hade han en av de bärande rollerna i musikalen Jersey Boys.

2017 är han en av programledarna för Melodifestivalen.

Davids yngre bröder Simon och Isak har gått i storbrors fotspår och jobbar i samma bransch.

Bodbäckspålle

Den kallblodiga travhästen Bodbäckspålle (1989–2011) var uppfödd och ägdes till en början av Jan Åberg (1943–2010) på Ersmarksbodarna 20.

Hingsten är modern Bodbäcksselsas första och klart bästa avkomma. Far var Pål Best som ett tag ansågs vara Norges bästa travare

Bodbäckspålle (foto Okänd).

Bodbäckspålle besvärades inledningsvis av en vargtand. Efter det att hans tränare, Stig Lindmark

(1936–2012) åtgärdat detta började han som fyraåring visa sin kapacitet.

Som femåring 1994 tog han 17 förstaplatser och sex andraplatser på 24 försök

1995 tog han steget upp i eliten med åtta segrar, en av dem i hans första V75-start. Samma år visades han för premieringsnämnden i Östersund och erhöll vitsordet Best in Show.

År 1996 sprang han in över en miljon, blev svensk mästare för kallblod och utsågs till Årets kallblod.

Efter en V75-vinst i Umeå 1997 var siktet inställt på Elitkampen på Solvalla då han olyckligtvis skadade sig allvarligt under en träningstur. Det visade sig att såväl den yttre som den inre böjsenan i ett bakben skadats. Hästen tvingades stå gipsad i flera veckor.

År 1998 var han åter på tävlingsbanan men nu uppstod problem med det andra bakbenet och han fick avsluta sin aktiva karriär.

På 116 starter vann Bodbäckspålle 42 och sprang in 2 125 214 SEK.

Hingsten har ett hundratal avkommor där många har namnprefixet Bodbäcks. Han avlivades 2011 p.g.a. problem med tänderna.

Original med Ersmarksanknytning

Ferdinand "Fäbben" Nilsson-Kling

Fäbben i sin krafts dagar och på bron till sin stuga i slutet av hans liv (källa Hjalmar Hedlund).

Ferdinand Nilsson-Kling (1859–1945) såg ut som Albert Engströms Kolingen. Ofta i smutsiga kläder men ibland i snygg mörkblå kostym.

Fäbbens far var soldaten Nils Petter Eliasson Kling som dog 1863. Fäbben och modern Anna Greta Olofsdotter Kling (1825–1911) fick då lämna soldatorpetet.

De bosatte sig då i ett torp vid Kyrkvägen på nuvarande Södra Ersmark 470. Där byggdes 1864 (inristning på de övre stockarna) den timrade logen "Fäbbloon". Där levde han hela livet på sin lilla jordbit.

Fäbben var väldigt förtjust i flickor som han bara beundrade på avstånd men som han gärna berättade påhittade historier om.

Folk drev med honom men han tog aldrig illa upp utan hjälpte till själv med en medfödd underfundig humor.

Han var fredlig men kunde ha dåligt ölsinne. Men det blev endast med långa mellanrum en grundlig fylla vid något besök i staden. Han berättade själv med inlevelse och mycket roligt om kontroverserna med Skellefteåpolis.

Fäbben dog i Umeå i mitten på 40-talet och torpet såldes till någon som kolade den. Logen tog man dock inte hand om så Arthur Wikner köpte den i slutet av 50-talet.

1929 Ladugårdsbygge hos Arthur Wikner (tvåa från vänster) på Södra Ersmark 470. I bakgrunden syns "Fäbb-loon". (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Gustav Grönlund

Gustav hade en syster som hette Klara som fick ge namn åt Klaravägen. De bodde i lilla huset nära det

som sedan blev Konsum och möbelaffär. Gustav blev med jämna mellanrum intagen på Umedalen

Johan Löfv

Johan Löfvs (1890–1964) hus var känt. Det påstods att där solade råttorna i köksfönstret och att det var väldigt dyngigt.

Föräldrar var Per Anton Löfv (f. 1864 i Lövånger, d. 1941 i Ersmark) och Ulrika Kristina Vidmark (f. 1852 i Gummark, d. 1932 i Ersmark).

Johan bodde på Ersmark 3:15. Hans dotter Fridborg bodde i Skelleftehamn. Han hade en ladugård med några kor, kalvar och en gris. Grisen slaktades till jul och då var det fest.

Han var dräng hos olika bönder och levde sedan på folkpensionen fram till sin död. Hans berättelser om kvinnorna i Skellefteå blev kända. Han fick en viss berömmelse för att under 1940-talet med sin lodbössa varit byns främste ekorrjägare.

Som pensionär så hjälpte han till med snöröjning och vedhuggning. Bl.a. åt Signe Burman.

1953 Johan Löfvs hus på Jörnsvägen 36 (foto Kjell Stenberg).

Karamell-Kalle

Karl Olofsson (1876–1956) föddes i Nyträsk i Jörns församling. Han hade både systrar och bröder.

Han ska i sin ungdom ha varit olyckligt kär i en prästdotter i Jörn och han förblev ungarl.

Carl var mycket engagerad i EFS verksamhet i Ersmark: Söndagsskollärare till hög ålder (över 75), kollektupptagare, lekmannapredikant (inte så frekvent), kollektupptagare i bönhuset, storsångare och även solosångare.

Han uppträdde spontant i möten i bönhuset och sjöng gamla andliga visor. Han var också med på syföreningens möten.

När han blev äldre fick man ducka i bänkarna när han svängde med kollekthåven.

Han bodde, åtminstone på ålderns dagar, ensam i sitt hus där han samlade allsköns föremål – i regel inköpta på auktioner. Golvet i stora rummet (köket) var belamrat med föremål med smala gångar mellan. Ordningen och städningen i hemmet lämnade alltså en del övrigt att önska. Han var dock alltid ordentligt och propert klädd.

Fotot från 1956 visar Karamell-Kalle på hans 80-års dag (källa Sven Lundmark).

Några kvinnor städade åt Kalle. De bar skrotet till en visthusbod på tomten. Efter någon dag var det mesta tillbaka i hans kök. De skulle ju vara tillgängliga om någon kund behövde ett liefäste, en begagnad yxa eller något annat.

När han var söndagsskollärare hade han alltid en påse "hemkokta" med som han delade ut till alla barn.

Det förefaller som om han skaffade en del inkomster genom småaffärer. I andra byar ska han ha kallats "Ersmarksluffaren".

I boken "Kågeträsk, Kågedalens pärla" finns tre sidor om honom i ett kapitel med rubriken "Sångar-Kalle". Där beskrivs hur han köpte smågrisar av bönder i Ersmark och tog dem i en låda bakpå cykel och for "uppåt landet" för att sälja dem. Han fick där ibland heta "Gris-Kalle" och ibland "Karamell-Olofsson" eftersom han ibland kom med karameller som han sålde.

Han avled hemma i någon magåkomma. Begravningsgudstjänsten var i Kusmarks kyrka. Kyrkokören sjön unisont "O vad sällhet det skall bliva att en gång få flytta hem" från läktaren. Han begravdes på kyrkogården i Jörn.

Leill-Joe

Leill-Joes riktiga namn var Johan Albin Johansson Bergström (1878–1950). Han och hans två systrar bodde och brukade hemmanet på Ersmarksbodarna 24. Systrarna ägde hemmanet medan Leill-Joe som slösat bort sitt arv hade boenderätt.

Det var en del av Hakarshemmanet som fått sitt namn efter en ägare på 1600-talet som hette Håkansson. Joe fick också ibland heta Hakars-Joe. Gården byggdes om till bönhus på 1950- eller 1960-talet.

En historia om honom är att han köpte mjölkmaskin av en försäljare som sa att "den skulle betala sig

själv”. Men inte gjorde den det och inte gjorde Johan det heller.

Johan använde sin del av fadersarvet för att 1910 emigrera till USA. Men det gick inte så bra för honom. Kamraterna i Evanston ska ha salat ihop till en biljett så att han kom hem efter sju månader.

Johan var något av en ”hästkarl”. Max Karlberg berättade att hans mÄrr skenade från honom med ett

ved- eller timmerlass genom södra byn i Ersmark. När Max kom ner till Älvsbron stod Johan där och höll i hästen vid huvudet.

Det sas att Leill-Joe inte fick vara med när de separerade mjölk. Orsaken var att det kunde lossna något och han kunde dö medan han inte bekände sig som kristen.

Johan Albin Bergström (1878–1950) med sina systrar Alma Bergström (1881–1957) och Anna Bergström (1886–1946) (källa Adele Jakobsson).

Lill-Herman

Lill-Herman i slutet av 60-talet och 1979 på torget (foto Okänd).

Karl Herman Melin (1921–88) bodde aldrig i Ersmark men han var under många år hjälplastare på ”godset” som körde på Ersmark. Men framför allt var han en känd profil som alla i Ersmark och i resten av kommunen kände till. Därför finns han med här. Han var så känd att det finns en grupp som arbetar för att det ska resas en staty över honom.

Han var född i Ostviksbrännan och blev när han var sju år påkörd och fick besvärliga huvudskador. Eventuellt ledde det till hans lynniga framtoning.

Under en lång följd av år arbetade han som hjälplastare på Kågegodsen. Men trafiken lades ned.

Som yngre var han medlem i nykterhetslogen i Ostvik och dessutom har han varit medlem i Ostviks IK.

Lill-Herman var tidvis i folkbokföringen ”utan känd hemvist” men bodde i Ostvik (hade ett tag

hushållerska). Vid folkräkningen 1980 bodde han i Umeå och sista adress var Lasarettsvägen 21 i Skellefteå. Han dog där i sin lägenhet.

Utseende

- Hade en stor kasse som mössa när det regnade
- Gick ibland omkring med en sopsäck som jacka
- Under de sista åren bar han hippieskägg. Ett barn var bergsäker på att han var Senilix, en figur i Asterix-böckerna
- Hade sista åren ofta en käpp i handen som han svingade omkring sig, tills en polis sade till honom att ”Nu är det modernt att ha käppen bak på ryggen”
- Sydde in pengarna i rocken. Påstås ha ägt en mindre förmögenhet när han gick bort men det är förmodligen en skröna.

Sysselsättningar

- Han sprang i sin ungdom varje dag mellan Ostvik och Ersmark där han mötte "godsén" vid P. L. Fahlgren.
- Ibland fick han uppdrag att inhandla våtvaror på Östra Lantmanna som var ett tacknamn för systembolaget.
- Flask och burksamlare. Lindade fingrarna med tejp för att inte skära sig när han kollade papperskorgarna. Han hade ett av sina lager bakom gamla busstationen mitt emot biografen Grand. En fiffig konstruktion med en liten "svängdörr" som port.
- "Konduktör" på bussarna men betalade aldrig själv någon biljett: "Du ska ju liksom fara den vägen".
- Vaktade presentinslagningen på Tempo
- Kom till Gewes och sopade bort snön från trappan, bytte glödlampor etc. Kom in bakvägen till serveringen och berättade vad han gjort och ville ha sitt vanliga kaffe och ett wienerbröd. Var det någon ny så försökte han alltid med två wienerbröd
- Han var även på bussgrillen och hjälpte till att hålla rent och ville för det ha gratis kaffe.
- Det fanns en lekhörna med mjukisdjur på skoavdelningen på Domus som Lill-Herman "övervakade". Han skrämde slag på en liten pojke som ville leka med mjukisdjuren genom att då dyka upp och rycka mjukisdjuret: "Nej, nej du får inte röra".
- Samlade ihop kundvagnar på ICA-hallen. Ett par kvinnor i 35-års åldern råkade stå lite i vägen: "Jävla klimakteriekärringar".

Färdigheter

- Som ung en duktig löpare
- Duktig dansare. Var på 60-talet i Pansalen och på Rotundan
- Rökte tre cigaretter samtidigt

Episoder

- Ett ungt muskelberg hindrade åtkomst till en papperskorg: "Flytt på då storox!" (Flytta på dig storoxe)
- I trångmål: "I spönn ihel deg" (Jag sparkar ihjäl dig)
- Han ställde sig före alla andra i kön på systemet och blev en gång tillsagd av en irriterad man. "Håll käften, du ha adera kveinn" (Håll käften, du har andra kvinnor)
- En gång skulle han dirigera vid en fickparkering: "He ta int ... he ta int ... Nu tog he!" (Det tar inte ... det tar inte ... Nu tog det")
- Lill-Herman kom sneddande över alla gatorna i korsningen Bolidenvägen-Lasarettsvägen. En norsk bil från Bolidenhället får panikbromsa. Den efterföljande norska bilen med husvagn kör in i den framförvarande. Lill-Herman rappar till den första bilen med sin käpp rakt över motorhuven och svor. Fortsätter sedan sin promenad som inget har hänt.
- Han kallade alla som bodde väster om Kusmark "Lappjävlar".
- En liten pojke sa hej åt Herman och fick till svar: "Gå häng deg oäktong" (Gå och häng dig oäkting)
- Han stoppade i en krona i gunghästen som stod i ingången till Ica, där Swedbank nu är, så att en liten 3 årig flicka kunde gunga
- På 70-talet, inför midsommar, hade många butiker på Nygatan avhuggna björkar stående i vattenhinkar vid ingångarna. Lill-Herman gick och lade omkull björk efter björk och muttrade för varje "Bara hög-färd".

Andra Skellefteå-original

- Sigvard Lundberg drog på en cykel och hade gummistövlar med tidningar eller plastpåsar istoppade.

– Burk-Kurt höll staden fri från aluminium. En gång träffade han Sigvard i Kurts avfallscontainer på Shell, Sörböle, och började slåss. Det blev tingssak och båda överklagade till Hovrätten i Umeå. Dit cyklade Sigurd med övernattnig på Hökmarksberget. Kurt åkte buss men ansåg att advokaten Greger

Lundmark skulle ha skjutsat honom i sin bil och anmälde därför honom till advokatsamfundet. Både Sigvard och Kurt fick dagsböter i Hovrätten
– Lisa och Sluggo alias Josef och Maria föreföll alltid bråka med varandra. De hette egentligen Leif och Maud. Enligt uppgift flyttade de till Jävre.

Maxim

Anton Eriksson Maximo, kallad Maxim eller Maxin (1836–1923). I sin ungdom var Maxim sjöman. Han var bosatt i Kusmark vid folkräkningen 1890.

Hans föräldrar var Eric Maximo, född 1790 i Ryssland och kvar efter kriget 1809 och Cajsa Greta Andersdotter, född 1793 i Frostkåge och död 1863 i Ersmark. Eric lärde sig aldrig prata svenska ordentligt och levde på att göra och sälja kvastar.

Det hände att fattiga smög sig in i kvarnen och stal mjöl. Maxim och några andra yngre män lade sig på lur och när en gumma kom så tog de fast henne och band fast kjolen av starkt hemvävt tyg över hennes huvud så att hon inte kunde komma loss. Därefter tjärades skrevet på henne och hon lämnades åt sitt öde. Hon påträffades några timmar senare.

Anton och sedermera handlaren Johan Gustaf Gustafsson pekades ut som skyldiga. Maxim flydde ut på sjön och Gustafsson for till USA. Båda var borta ett antal år till dess brottet var preskriberat. Förmodligen hade Maximo varit i USA då han kunde en del engelska glosor.

I början av 1900-talet bodde han i en bagarstuga i östra byn och försörjde sig på att tillverka tråg och laggkärl och diverse småarbeten som bl.a. kvarnförståndare.

Maxim var känd för att vara duktig på att snara harar och även framgångsrik med bössa och giller.

Han gav namn åt Maxim-grottan på Jönsberget. (källa Lennart Kågedal).

Det påstås att Maxim ibland använt grottan för att förvara kroppar av får som han stulit. Han blev flera gånger beskylld för fårstöld och även häststöld

Han fick också tre månaders straffarbete för resande av farligt vapen och hot om dråp. Det var när åldermannen kom med pengar som han fått av fattigvården. Anton hotade honom med pistol och sa att Westerlund tagit hans pengar och nu ville han ha tillbaka dem. Några grannar uppmärksammade situationen och Maxim avväpnades.

Senare på dagen lade han sig med sin bössa i bak-håll men upptäcktes och avvärjades på nytt.

Omkring 1908–10 bodde han i en stuga mitt emot Konsum. När stuga revs flyttade han in till fattigstuga strax norr om bönhuset Han dog på lasarettet 1923.

Vålle

(källa Tomas Lundmark).

Gustaf Vollrat Karlberg (1898–1978) bodde på Jörns-vägen 37. Han var gift med Astrid Karlberg (1912–1995). De fick en son som dog 1943–04–10 efter en dag.

Det gick mycket historier om Vålle. Det påstås att han sköt den första älgen i Ersmark men det är obe-kräftat.

Han var också spelman. På 20 och 30-talet hände det vintertid att man skottade upp på Sprättjärn el-ler älven. Då spelade han på tvåradigt dragspel.

1918 J. G. Karlbergs hus (senare Vålles) fotograferat från väster (foto Skellefteå Museum).

F.v. NN, NN, Birger Karlberg (1900–1978), Vollrat Karlberg (1898–1978), Gunnar Karlberg (1903–?), Seth Karlberg (1907–1990), Agda Karlberg (1905–2000), Johan Gustav Karlberg (1872–1949), Abel Karlberg (1914–1919) och Maria Karlberg f. Rönström (1874–1933) (källa Astrid Karlberg).

J.G. Karlbergs son Aron Valdemar Karlberg (1911–1918) saknas på bilden.

Birger, Gunnar, Agda och Seth flyttade alla till USA på 1920-talet men kom tillbaka efter ett 10-tal

år. Gunnar Karlberg var i USA 1922–1934 och for igen 1936. Han dog 1986 i Wisconsin.

Porträtt

Familjen Moses och Elvira Enmark

Moses föräldrar var Moses Johansson Enmark (1846–1918) och Amanda Hedström (1849–1940)

1908 Familjen Moses Johansson Enmark. Stående Isak Enmark (gift med Katarina Jakobsson och granne med Moses), Oskar Enmark (Björnänget), Moses, Anton Bjursell och Maria (gift med Andreas Grönlund i Södra Ersmark). Sittande Matilda (gift med Nestor Carlberg i Östra Ersmark), Amanda, Moses och Anna (gift med A.L. Grönlund i Ersmarks-ängarna) (källa Ove Enmark).

Seth Gustafsson (1902–1979) och Ragnar Lindberg (1900-1971) i USA (källa Sten G Lindberg).

Seth var son till Nestor och Matilda Gustafsson. Nestor Gustafsson som var son till Gustaf Karlberg kallade sig Gustafsson. Han tyckte förmodligen att det fanns nog många Karlbergare ändå. Alla Nestors och Matildas barn hette Gustafsson. Deras söner Seth, Moses, Sven och deras barn bytte till Carlberg i slutet av 1940-talet.

1880 Moses Enmarks föräldrar Moses Johansson Enmark och Amanda Hedström (källa Ove Enmark).

Elvira Grönlunds (1888–1941) föräldrar var Anders Johansson Grönlund (1848–1925) och Maria Karlberg (1861–1944)

Elviras föräldrar Anders Johansson Grönlund (1848–1925) och Maria Karlberg (1861–1944) är från ungefär 1900. Fotona av Blöbergs-kungen (Blöbergs-Aant) och Blöbergs-Maria är från 1885 (källa Ove Enmark).

År 1908 köpte Moses 1/3 av faderns fastighet på nuvarande Ersmarksvägen 29 där sonsonen Ove Enmark bor 2016. Den andra delen köptes av brodern Anton.

Moses och Elvira gifte sig 1909 och flyttade in. Moses föräldrar och deras dotter Berta Maria (f 1889) bodde kvar.

Moses var en driftig man som köpte in mark för att expandera hemmanet. År 1913 skaffade han rät-

tigheter att ”idka handel samt i sin handelsbod i Ersmarks by jämväl försälja fotogen från s.k. mindre föråd”. Men verksamheten startades aldrig.

Det är troligt att det var ungefär då som paret beslöt att bygga ett nytt hus på samma tomt. Det byggdes framför ladugården. Det gamla huset från cirka 1900 blev sommarhus. Det påbyggdes sedan på höjden.

1914 Posering framför nya huset. På bilden syns i bakre raden två okända. I främre raden Elvira Enmark (1888–1941), sonen Martin Enmark (1911–99) och Moses Enmark (1887–1929) (källa Ove Enmark).

Moses Johansson Enmark dör 1918–11–14 och hustrun Sara flyttar därifrån.

Sonen Moses Enmark insjuknade av någon orsak. Det ledde till lunginflammation och han dog efter en veckas kamp.

1929-07-21 dör Moses Enmark. F.v. svärmor Maria Grönlund (1861-1944), barnen Hilding (1916-87), Alfond (1919-70), Maine (1911-99), Nancy (1913-2008), Paul (1921-94), Martin (1911-99), Gunnel (f. 1922) och hustrun Elvira (1888-1941) (källa Ove Enmark).

När han dog var han mitt i en hektisk period med bl.a. markförvärv vilket innebar stora påfrestningar för de efterlevande.

I slutet av 1930-talet var priserna på träkol höga. Sönerna Martin och Hilding fick därför idén att rädda ekonomin genom att göra kol av det ena huset. Av någon anledning så valdes det nyaste. Efter att ha gått en kurs i kolning utförde de själva arbetet.

Hilding tog så småningom över gården som nu ägs av sonen Ove och hans Ingegerd.

Efternamnet Enmark/Ehnmark är ett av de ovanligare i Sverige. År 2014 fanns det 406 sådana personer så möter du en är denne förmodligen från trakten.

Holmstenssläkten i Ersmark

av Lennart Kågedal och Lars-Anton Lundström

Olof Johansson Holmsten

Olof Johansson Holmsten (1826–1881) föddes i Kankberg.

Hans farfar hette Olof Månsson (1746–1823) och föddes i Kåge. År 1767 kom denne till Medle och något av de första åren på 1800-talet blev han nybyggare i Kankberg.

Olof Holmstens far var drängen, förstärkningskarlen, sockenskräddaren och nybyggaren Johan Olofsson Bergström (1782–1841) som avled genom druckning då han med sin familj var bosatt i Skråmträsk.

Olof Holmsten var den enda av sina släktingar som tog namnet Holmsten. Han hade ingen bror och bara två systrar som båda nådde vuxen ålder: Brita Magdalena Johansdotter (1822–1866) gifte sig i Svansele, Norsjö fs och Johanna Johansdotter (1829–1892), gift i Jörns fs.

Från 1847 fanns Olof Holmsten i Kusmark som dräng och från 1850 i svärfaderns hushåll för att 1854, det år då han gifte sig för andra gången, finnas som husbonde i sin nya hustrus familj i Ersmark.

Han gifte sig 1850 med Marta Fredrika Olofsdotter (1830–1852) i Kusmark. De fick en son, Johan Holmsten (1851–1882). Modern dog 16 dagar efter sonens födelse.

År 1854 gifte Olof Holmsten om sig med Maja Cajsa Olofsdotter (1816–1877). Hon var född i Varuträsk och änka efter bonden på Ersmark 9, Pehr Olsson Stenmark (1811–1852). Hon var alltså 10 år äldre än sin nye make och hade flera minderåriga barn från första giftet.

De fick en son och en dotter tillsammans. Sonen dog i späda ålder. Dottern Martha Johanna Holmsten (1855–1884) gifte sig med Johan Grönlund junior

(1850–1897) och de fick en dotter som dog vid 19 års ålder.

Olof hade på något sätt genom giftet med Pehr Olssons änka blivit ägare till en del av stamhemmanet Ersmark 9.

År 1867 köpte han det hemman som kommit att förknippas med Holmstenssläkten nämligen 5/64 mantal av stamhemmanet Ersmark 5, det så kallade Jässhemmanet.

Anders Andersson (1805–1890) var den tidigare ägaren och han hade kommit på obestånd genom dryckenskap, varför hemmanet utmättes och såldes på auktion där Olof Holmsten gav högsta budet med 2500 Riksdaler Riksmünt.

Man kan notera att de 5/64 mantal som Olof Holmsten förvärvade var bara hälften av de 5/32 mantal, som Anders Andersson ägde vid laga skiftet 25 år tidigare. Vad som hände med den andra halvan är oklart. Vid en laga hemmansklyvning åren 1921–1923 ägdes den halvan i huvudsak av ättlingar till Jonas Fredrik Westerlund, som flyttade till Ersmark år 1889.

Olof Holmsten dog 1881 när han föll i en trappa och bröt ryggen. Arvtagare efter honom var sonen i första giftet, Johan Holmsten, och dotterns make Johan Grönlund (1850–1897). Trots att Martha Johanna fortfarande levde vid arvskiftet stod hennes make som arvtagare efter svärfadern!

Inga ättlingar till Olof Holmsten finns kvar i Ersmark.

Olofs son Johan Holmsten

Johan (1851–1882) var son till Olof Holmsten och Marta Fredrika Olofsdotter, hustrun i första giften.

När Olof köpte en del av Ersmark 5 överförde han omgående köpet genom ”köpetransport” på sonen Johan, som bara var 17 år. Möjligen var det så att Olof Holmsten kunde stanna kvar på sin gård på Ersmark 9 och därför lät sonen stå som ägare av det nyinköpta hemmanet.

Men dryckenskap var ett stort och utbrett problem i Ersmark under stor del av 1800-talet. Olof Holmsten fann det befogat att begära att sonen Johan skulle omyndigförklaras. Detta skedde 1872 då Johan var 21 år.

Till sin hjälp för att få sonen omyndigförklarad tog Olof en skrivelse från Johans morfar, Olof Pehrsson i Kusmark. Skrivelsen var också undertecknad av hans moster Erika och hennes man Johan Hedlund i Kusmark. De intygade att Johan var ”suparaktig och äfven mycket slösaktig” och att han inte kunde sköta om sitt arv efter modern.

Ett annat vittne var bonden Pehr Lundström och hans hustru Lovisa som vittnade om att Johan i mars 1873 köpt 15 kannor brännvin som han och hans kompisar druckit upp på 2–3 dagar. Det motsvarar nästan 40 liter!

Per Lundström hade varit bonde på Ersmark 4 och granne med Ersmark 5 men kommit på obestånd varvid hemmanet köptes av Johan Lindberg från Storkåge. Olof Holmsten var behjälplig vid försäljning av Pehr Lundströms lösöre.

Den 30 oktober 1877 förklarades Johan Holmsten myndig och Olof Holmsten entledigades från sitt uppdrag som förmyndare.

Bouppteckningen efter Johan visade att han under sina sista år lånat pengar av många i trakten men även att många blev skyldig honom pengar.

År 1879 gifte han sig med Katarina Johanna Wikström, kallad Karin eller Cajsa. Hon kom från Burvik till Ersmark som piga liksom tidigare system Maria Wikström, gift med Johan Karlberg.

Johan Holmsten och hans hustru fick en son och en dotter, Olof Albin och Ellen (Elin) Maria, som var två år och tre månader respektive tio månader när Johan Holmsten dog i ”hjärnfeber” i oktober 1882.

I februari samma år hade ett testamente upprättats där han gör sin ”kära maka Catharina Johanna Wikström” till enda arvinge. Dock skulle tillgångarna ”skiftas enligt lag” om och när hon gifte sig på nytt.

Man frågar sig om testamentet upprättades på grund av att Johan Holmsten blivit livshotande sjuk.

Johans änka Cajsa

I mars 1886, en månad innan Katarina Johanna Wikström (1852–1941) gifte sig med änkemannen Jonas Nikolaus Markgren (1849–1887) hölls ett arvskifte där de omyndiga barnen fick var sin halva av faderns hemman. Deras rättigheter bevakades av Johan Karlberg som var ankans och den blivande brudens sväger.

Den nye mannen Jonas Nikolaus Markgren var från Kusmark men bonde i Ersmark sedan 1877. Han fick fem barn i sitt första äktenskap varav tre döttrar levde 1886. Åtminstone den äldsta togs om hand i mostern Emma Kristina Lundstedts familj som fosterbarn.

1953 Cajsas Markgren och barnbarnet Ingrid Holmsten, Albins dotter (källa Lennart Kågedal).

Drygt sju månader efter vigseln föddes Sara Johanna Markgren (1886–1961), i sinom tid gift med Gustaf Lundmark.

Jonas Nikolaus Markgren blev arrendator på styvbarnens hemman i februari 1887 men dog redan i oktober det året i magkräfta och man fick skaffa en ny arrendator.

Denna gång auktionerades arrendet ut och Olof Reinhold Ålund (f. 1842) från Grånäs antogs som arrendator i mars 1888. Kontraktet undertecknades av

honom och av myndlingarnas mor med bomärke och av förmyndaren L.P. Fahlgren (f. 1846) med ”hand å penna”.

Förmyndaren L.P. Fahlgren fick åtskilligt besvär med den nya arrendatorn. Om inte arrendatorn kunde läsa, och det kunde han troligen inte, kan man förstå att han hade svårt med alla villkoren i arrendekontraktet.

Han klarade i varje fall inte av att fullgöra dem. Varken att betala den årliga avgiften på 169 kr eller att utföra de olika arbetsinsatser som krävdes i avtalet, och de var många.

Kontraktet annullerades i maj 1891 och arrendatorns borgenärer fick betala utebliven avgift på 121 kr och dessutom 35 kr för rättegångskostnader med mera och 15 kr i månaden så länge arrendatorn bebodde hemmanets gård. Dessutom tillkom arbetsinsatser enligt nio punkter i uppgörelsen med dem. Det är oklart hur man därefter löste arrendefrågan.

Cajsas son Albin Holmsten

Olof Albin Holmsten (1880–1972), i byn vanligen omtalad som O.A. Holmsten eller Albin Holmsten blev med tiden bonde på sin del av stamhemmanet Ersmark 5 med hus och uthus på den gamla gårdsplatsen i byn.

Albin gifte sig med Emma Holmsten (1893–1974). De fick dottern Ingrid Holmsten g. Marklund (1924–2010).

Systemen Elins man dog i en olycka 1919 och hon själv 1922. O.A. blev då förmyndare för hennes barn så länge de var omyndiga.

Albin bodde kvar i hemgården. Därefter användes det som ungdomsgård under en kort period till dess att huset revs omkring 1969 till ungdomarnas besvielse.

Emma, Ingrid Holmsten och Albin Holmsten (källa Lennart Kågedal).

Cajsas dotter Elin

Ellen Maria Holmsten (1881–1922), Elin, gifte sig med Bror Lundström (1880–1919) från Kusmark som blev bonde på hennes hemmansdel och med gårdsplats i Ersmarksbodarna.

Som det berättas om på annan plats så omkom Bror under timmerkörning i Hobergsmarken

Elin fortsatte att med hjälp av dräng driva deras jordbruk i Ersmarksbodarna. Hon dog själv 4/6 1922 i TBC och de fem barnen i åldrarna 6–14 år blev då utplacerade i olika fosterhem hos grannar och släktingar.

Något av barnen har beskrivit det som att de auktionerades ut och det var säkert en svår upplevelse för dem att förlora sina föräldrar och att hamna på olika håll. De flesta hamnade dock i närheten av varandra och fosterfamiljerna drevs säkert i första hand av välvilja och omtanke om barnen

Hemmanet (markerat) i Ersmarksbodarna köptes 1934 av Tycko Karlberg. Det var då delvis förfallet

På Albins farstubro syns Albins fru Emma, dottern Ingrid och Elins son Birger Lundström (källa Lennart Kågedal).

Elins son Birger Lundström

Birger (1909–74) var äldst. Han togs upp i sin morbror Albin Holmstens familj och levde där som ungkarl hela livet. Han var kraftigt låghalt. Birger arbetade som eldare på Skega.

Birger Lundström var intresserad av litteratur och det påstås att han skrev dikter. Enligt ryktet var han en av byns påstådda sju kommunister.

Elins son John Lundström

John (1912–89) var fosterbarn i Georg Grönlunds familj i Ersmarksbodarna och sedan bland annat dräng hos Bror Larsson i Kusmark. Han gifte sig med Magda Maria Holmström från Kusmark.

De fick en son, Lars-Anton Lundström (1944–2009), bosatt i Skellefteå. Han fick inga barn

Elins son Bertil Lundström

Bertil (1913–88) var fosterbarn hos den barnlösa familjen Knut och Helena Enmark. Han fanns där som ett slags lilldräng också en tid sedan Sven Karlsson efter Knuts död blivit husbonddräng där.

Helena och Knut hade i sitt hem från 1920 en barnhusflicka från Stockholm. Hon dog i lungshot 1925.

Bertil var under någon tid dräng hos Bror Larsson och sedan gruvarbetare i Adak innan han gifte sig med Anna Skog i Kusmark. Han fick vid den tiden anställning på Skega och de bodde i Kusmark. De fick själva inga barn men adopterade en pojke, Staffan Lundström, född 1951 i Arjeplogs församling.

Elins dotter Valborg Lundström

Det saknas information om vem som tog hand om Valborg (1916–51). Hon gifte sig 1941 med Axel Georg Johansson, Gällivare församling, och var sedan bosatt i Malmberget till sin död. Hon avled i barnsäng vid födsel av tvillingar, som också dog.

Elins son Folke Lundström

Folke (1917–90) var fosterbarn i familjen Olof Grönlund i Ersmarksbodarna. Gifte sig med Agni Karolina (1920–2002), född i Jörns församling.

De fick 1951 en dotter som blev förlamad och i stort sett sängbunden efter en dykolycka vid bad i Harrbäckssand i 20-årsåldern. Hon avled 1982 i cancer.

John Hedlund (1910–1972)

John (1910–72) berättar här om sitt liv. Texten är hämtad från en ABF-cirkel 1976 arkiverad på Skellefteå museum.

Han skriver mycket om sin tid i Kanada. John lämnade byn 1929–03–26 och reste 6 april från Göteborg med destination Winnipeg, Manitoba i Kanada. Kanske hade han blivit påverkad av Albin Markstedt från Ersmarksängarna som anlände till Halifax 1 mars, en månad tidigare än John.

1940 John Hedlund med hustrun Ingrid f. Hedström
(källa Bernt Erik Gustafsson)

Den 22/1 1910, när enligt sägen termometern visade på -22 grader och snöstorm drog fram, föddes hos

John återkom till Ersmark 23 september 1936. Han gifte sig 1941 med Ingrid Hedström från Kusmark. De fick inga egna barn. Han tjänade sitt uppehälle som arbetare och småbruks-ägare.

John Hedlund var farbror till skådespelaren Roland Hedlund. Hustrun Ingrid var syster till mammorna till Berndt Erik Gustafsson, Tage och Jan-Erik Bjursell samt Rut respektive Saga födda Hedström.

Klara och Karl Hedlund en liten pojke, den sjunde och sista i syskonskaran. Han fick namnet John Ossian.

Efter genomgången tandsprång, kikhosta, spanska sjukan samt 6-årig skola var han så klar att han, åtminstone sommartid, något så när kunde tjäna sitt eget levebröd på rovremsning, takspånplöckning och spånläggning.

Så när man var konfirmerad och fått långbyxor och klackskor så var det att söka sig en bra drängplats. Det blev hos J O Bergmark i Ersmark som jag tog anställning och där blev jag kvar i tre år som lilldräng. Där fick jag bl.a. delta i vadmalsstampen, i pressboden där vi pressade både vadmal och lättare tyger till släta och fina vävar. Då nämnde J O även ägde bilar, en Briscoe och en T-Ford, så fick man med en härlig känsla sätta sig bakom ratten någon gång.

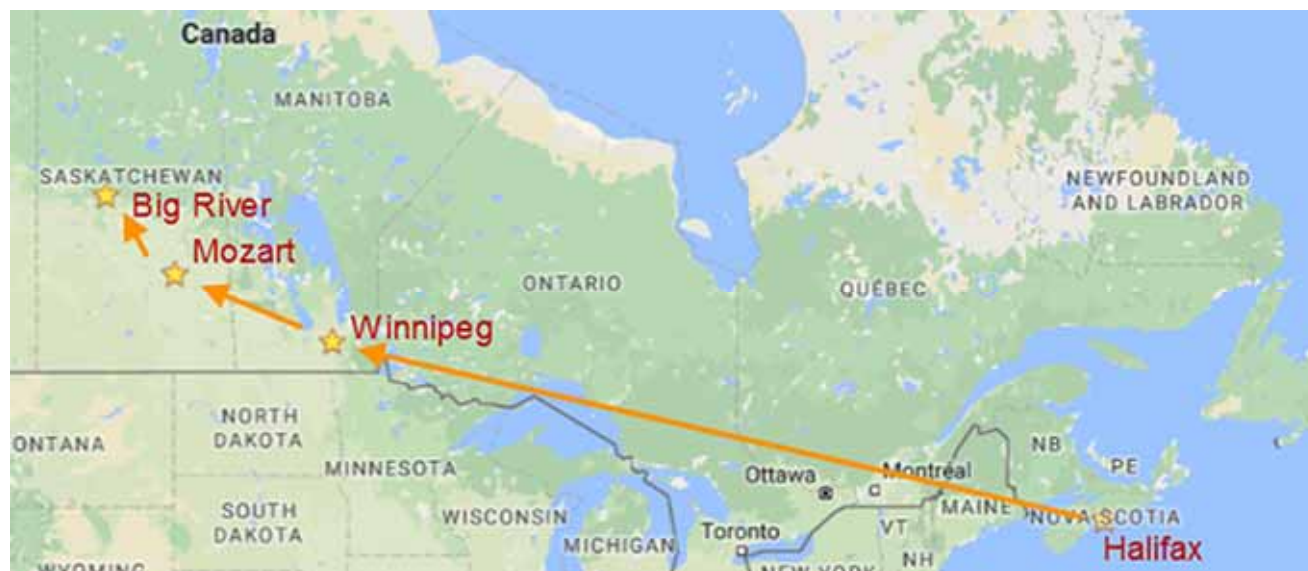
Så slutade jag som dräng men fortsatte som dagsverkare åt samme man. Nu med skillnaden att jag bodde hemma hos far och mor. Jag arbetade då som sågkarl, delvis på ramsågen och delvis i cirkeln på vintern och i hyvelmaskin vissa veckor på sommaren. Betalningen var då 4 kr om dagen, vilket ansågs vara en god förtjänst.

På vintern 1929 tog jag anställning hos två kusiner till mig som drev en motorsåg uppe i Nybäck. Jag arbetade där i tre månader och slet väldigt ont, så ont att jag började reflektera över om livets mening bara var hårt arbete. När jag var hemma en helg bad jag far och mor om att endera få fara till Kanada eller också gå ut på sjön för att ändå få se lite av övriga

världen innan man hade arbetat ihjäl sig. Svaret blev "till sjöss får du inte gå men kan du ordna respengar till Kanada så kan du få fara".

Två veckor därefter, den 4 april, tog jag farväl av föräldrar, syskon och bekanta och resan var ett faktum.

Kanada

Johns resa i Kanada

Resan över gick väl bra även om man hade kännning av sjösjuka. Men nog tog man sig en funderare när båten anlöpte Halifax på kvällen den 15 april. Det var mörkt och disigt och på kajen sprang vita och svarta om vartannat och talade ett språk som för mig var obegripligt.

Jag minns att jag tänkte "hur ska man någon gång kunna vrida till tungan och prata så där (det tog bara 3 månader).

Sedan föstes vi över från båten och in i järnvägs-vagnar för vidare transport till Winnipeg och en arbetsförmedling där. Där fanns jobb hur mycket som helst, men bara farmarbete.

Jag tog plats hos en svensk farmare på prärien i en ort som hette Mozart. Det var den sämste arbetsgivare jag någonsin haft. Där stannade jag i två månader för arbetsförhållandena var så vidriga där. Upp klockan 4 på morgonen och sluta 9, 10 och ibland 11 på kvällen.

Men det var ju lätt att få farmarbete, så jag gick bara över till nästa farm och fick jobb med 5 dollar mer i lön. 35 dollar i månaden och mat och husrum fick jag. Jag arbetade där fram till hösten och blev då erbjuden jobb att gå ut och vinterfiska åt ett stort fiskeföretag, långt upp i Kanadas sjöområde cirka 150 svenska mil norr om bebyggelsen.

Åndstationen på järnvägen hette Big River och låg i Saskatchewan provins. Där fiskade vi med nät under isen. Fisken var whitefish (sik), pickerel (gös), gädda, suckers (sugkarpfisk) och en del lax.

Där kom jag för första gången i kontakt med indianer som jag med tiden fann vara ett av de bästa folkslag jag mött. Ett naturfolk av stora mått som levde för dagen utan tanke på att det kom en dag, en vecka, eller ett år efter denna dag.

Sedan i april var det bara att söka sig ner till civilisationen igen och då fanns ju inget annat jobb än farmarbete igen.

Men det blev bara för sommaren för på hösten då skaffade jag och en kompis, Ragnar Westerlund från Kågeträsk och en pälsgjäreutrustning.

Vi gick långt in i Kanadas urskogar med kanot och hundspann och sökte oss plats där vi kunde röja oss en jaktstig och börja sätta ut våra slagjärn. Vid en sjö som hette Dore Lake timrade vi ihop en koja. Det blev vårt huvudläger för 4 år.

Vi hade då en jaktslinga som tog oss 4 till 6 dagar att gå igenom. Oftast skilde vi på oss, så att en gick åt ett håll och den andre åt ett annat men alltid med ett fast beslut att en viss dag mötas i huvudlägret. Var vi inte där, var det något som gått snett. Som tur var behövde vi aldrig uppleva detta.

I matväg hade vi med salt, en säck mjöl, socker, bruna bönor och ärtor, ibland torrmjöl, te i massor, 1 gallon (ca 3 liter) av 96 % sprit samt jodsprit. De

två sista sakerna var, liksom tändstickor, många gånger ett livsvillkor.

Med åren, när vi byggt oss fler hyddor efter jaktstigen så kunde vi med hundspann på vintern köra upp ett förråd och då blev det även fotogen och lampor. Men första året var det bara månsken och stockelden som lyste oss. De flesta nätterna tillbringades under någon gran ned en ejderdunssovsäck omkring sig och hundarna i en ring omkring.

De pälsdjur vi fångade var till stor del rödkors (variant av rödräv) och silverräv, dessutom caints (mindre varg), varg, lodjur, hermelin och skunk. Även någon björn för köttets skull och skinnet använde vi som mat i hyddorna. Dessutom bisamrättan som var en viktig del för vår inkomst. Men det var en mycket hård tid under de två månader som den var lovlig att fånga. De månaderna sov man inte många timmar, men du hade bra betalt för dina vakttimmar.

Agn till fällorna var det gott om för när du behövde kött så var det bara att ta Winchestern och fälla en älg eller helst ett rådjur. Önskades fisk så la man bara ett nät i sjön så hade man mat både åt sig själv och hundarna plus agn till fällorna.

Visst var det många gånger ett hårt liv med strapasser och faror, men ack så fritt och friskt det var. Visst händer det att man längtar dit igen. Men man bör vara både ung och frisk för att tänka på detta. Det kunde bli svårt ibland. Det kunde gå veckor, ja månader, utan att man mötte någon annan än sin kompis.

Men det kunde även hända att en jägare med sitt hundspann kom förbi och stannade för en dag eller två. Det kunde vara en vit man, en indian eller ett halvblod.

Halvblodsindianer var det rätt så gott om, men tyvärr kan jag inte ge dem så gott betyg. De var både lata och tjuvaktiga och drog sig inte för att vittja ens fallor om det skulle vara någon fångst i dem.

Om däremot en indian såg att du hade någonting i en fälla, så tog han död på det och hängde upp djuret i ett träd intill fångstplatsen. Ville du ha en vän för livet, så bjöd du bara in dem på en kopp kaffe och ett pipstopp, om du hade det. Kontakten kan ju vara sämre på grund av att många indianer inte kan engelska, utan bara "csi", sitt eget språk.

Ja, mycket mer vore att berätta, men egentligen så har jag väl frångått ämnet, som ju gäller svenska förhållanden.

Episoder under min Kanadatid

En fiskares dag börjar klockan 6 på morgonen med att laga mat till sitt gäng. För det mesta är det tre lag i samma fiskecamp. Ett lag består av två män som har 15 à 20 nät att sköta om. Alltså 50 à 60 nät per camp.

När man så har ätit och utfodrat sin ponny som också tillhör gänget (ibland användes hundspann i stället för ponny) så lastar man på sin utrustning isbill, yxa, skyffel och fiskkrok plus nät. Så kör man ut på sjön som är helt isbelagd.

Där hugger man upp ett hål 50x50 cm och sticker ner "jiggern" under isen. Sedan drar man i linan som är fästad i en hävarm med ett vasst spjut i ena änden. Jiggern förs fram någon meter under isen för varje drag man gör. Vid blåis kan man hela tiden se jiggern. Annars måste man höra var den går. När man så har gått 50 meter hugger man ett nytt hål, med fiskkroken fångar upp linan och sedan drar man in ett nät. Man fortsätter så tills man har ute alla sina nät.

De vittjas varannan dag. Ett ganska hårt arbete och kallt, eftersom stark kyla och snöstorm många gånger kunde förekomma. Man kunde använda ända upp till 12 par vantar per dag beroende på att de blev blöta och frös ihop till en isklump. Vantarna måste sedan tvättas på kvällen och hängas på tork ett dygn. Alltså måste man vara ägare till minst 24 par vantar.

En bra dag kunde två man fånga ca 300 kilo fisk, men du kunde också få nöja dig med 15 à 20 kilo.

Hos en indianfamilj

Maresty var en gammal gemytlig indian som alltid var glad att dela med sig av sina erfarenheter av jakten, fisket och sina medicinska trolldomar. Jag frågade honom om hans familjeförhållanden och fick till svar att "Jag har 3 hustrur, men på olika ställen, så när en börjar tjata så kör jag bara över till nästa och på det viset har jag för det mesta ett gott förhållande med dem alla".

På en fråga hur många barn han var far till, fick jag ett svar med en glimt i hans ögonvrå "64 stycken vet jag av men troligen är det många fler och de är alla glada när vi träffas".

Jag blev till och med erbjuden att få välja mig en följeslagerska av någon av hans döttrar. Men jag reflekterade aldrig, eftersom jag sett och visste att för det mesta så slutade det olyckligt med en blandning mellan vit och indian.

Världen är liten

När jag skulle resa hem från Kanada hade jag beslutat mig för att åka ner till Staterna på genomresa. Till detta fordrades uppehållstillstånd. Så jag gick in på svenska konsulatet i Winnipeg för erhållandet av detta. Jag sa mitt ärende och lämnade fram mina papper som vice konsuln tittade på. Då tittade han

på mig och sa: ”Känner du Klockhoff-Andersson i Ursviken?” På det kunde jag svara att jag hört mycket talas om honom. ”Ja, det är min farbror och Dan Andersson är min bror. Vidare känner jag din far, farbror och broder som jag arbetat tillsammans med i Örviken.”

Behöver jag säga att det blev några Skellefteå-timmar tillsammans innan min buss gick ner mot staterna och New York. Det mäktigaste intrycket från denna resa var Niagara-fallen, ett minne för livet.

Återkomst

1936 i juni kom jag hem till Ersmark igen efter 7 års vistelse ”over there”. Jag ångrar aldrig att jag reste. Dels var ju tiderna så dåliga i Sverige när jag reste och för det andra så fick man ju lära sig en hel del under dessa år. Bland annat att klara sig själv. Dessutom tjänade jag ju ihop till resan tur och retur, en summa på ca 3 000 kr, vilket säkert ej gått i Sverige under början av 30-talet.

Fackligt

1937 blev ett genombrottsår för arbetarrörelsen i Ersmark. Då bildades nämligen en avd. av Skogs & Flottnings. Dess förste ordförande blev A Westlund. Vi var väl en 10–12 från början, men flera tillkom. Att det väckte förargelse i den av vissa personer styrda byn var ju helt förståeligt. Att vi blev hotade med att vi skulle bli utan jobb var ju helt naturligt.

Men vi kämpade vidare, och efter några år fick jag en bekännelse av en som från början var en bland dem som hotade oss mest, ”för oss var det lyckligt att en fackförening bildades, det blev mer ordning med arbetet och prissättningen.” Det var väl ett uttalande som måste fröjda ett arbetarhjärta.

Sedan bildades avd. 555 av Fabriksarbetareförbundet år 1942. Jag blev dess sekreterare i flera år. Jag satt i styrelsen sedan 1948, några år som skyddsombud samt i företagsnämnden. Vidare tillkom en avdelning av Ersmarks Arbetarekommun under 50-talet som nu är sammanslagen till Ersmark-Kusmarks Arbetarekommun.

En frivillig sjukförsäkringskassa fanns i Ersmark-Kusmark där jag arbetade både som medlemsvärvare och sjukbesökare.

Som värvare fick man oftast uppleva att höra ”jag är så sällan sjuk” och då var mitt argument ”ja, men då kan du ju när du får vara frisk och gå i förtjänst alltid lägga din sjukpenning och om du sen blir sjuk, så har du ju alltid en liten sjukpenning att falla tillbaka på”. På det vann jag många medlemmar.

Kursverksamheten på 50-talet och början av 60-talet var rätt så livlig, mycket tack vare Alex Westlund, som hade flera kooperativa kurser.

Men vi hade även flera läsecirklar där vi läste såväl svenska som utländsk författare. Vi hade ju inga lokaler så vi pendlade mellan hemmen en kväll i veckan. Dessa studiekvällar minns man med glädje, för det var alltid god stämning med historiedragningar och byskvaller.

Nöjen på 1920-talet

Ett folknöje var när någon gifte sig på hösten eller vintern, att få gå och ”kox” på brudparet.

Jag minns en gång när en rik bonddotter gifte sig med en dito bondson. Halva byn var inbjudna som gäster och vi andra var ”koxare”. Vi hade ropat ut brudparet på bron och hurrade för dem och när det var gjort, så hördes en kraftig mansröst sjunga en visa för brudparet där varje vers slutade med: ”på morgon när de vaknade, då var blomman borta på fagra jungfruns kind, aj, aj.”

Ett annat minne är när isen var lagd på Sprättjärn och någon föreslog att vi skulle tala med Välle Kalberg om att ta sitt tvåradiga dragspel och spela upp till dans. Vi dansade på isen där vi även ordnade med eld både till värme och belysning. Sedan blev det ganska vanligt att vi skottade upp på endera tjärnen eller älven och dansade till tonerna av "Välles" dragspel eller Karl-Ottos grammofoon.

På sommarn då hade vi ju en dansbana på västra sidan om Bovägen som var flitigt använd och där många under inmundigandet av Brattens droppar prövade sin styrka sinsemellan.

Så var det ju Mikaeli, Påsk och Pingsthelgerna då all ungdom skulle ner till Bonnstan och fröjda i hopp

Saga Bjursell

Saga Hedström (1916–1996) var född i Kusmark. Som ung arbetade hon som piga i Ersmark där hon träffade sin blivande make Aron Bjursell (1916–1997).

De gifte sig 1942 och bosatte sig i Ersmark där de drev ett jordbruk. De fick fem barn.

År 1968 började hon arbeta som städerska på Skega där hon stannade till pensioneringen. Under några år var hon också dagmamma åt en dotterson.

1979 sålde de jordbruket till en av sönerna och makarna flyttade in i en lägenhet i Ersmark.

År 1958 gjorde Norra Västerbotten en artikelserie "Husmor på landet". En av de personer de porträtterade var Saga och här nedan följer artikeln i sin helhet.

Duktig husmor i Ersmark: "Korna ger ingen extra börda"

En lanthusmors arbetsdag börjar tidigt. Redan kl. 6 på morgonen är det revelj hos hemmansägaren

om en natt tillsammans med helst någon okänd jänta eller grabb, Annandag jul och fettisdagskväll då var det att ge sig iväg till "Gotis" i Kåge på obligatorisk dans. Påsk och midsommar, då var det Näsuden som man inriktade sig på.

Vidare brukade vi på vinterkvällar gå tillsammans, ungdomar av båda könen, och träffas i någon kamare eller bagarstuga. Där fördrev vi tiden med lekar och berättelser. Ett billigt och oskyldigt nöje som faktiskt kunde leda till livslångt kamratskap för en del.

Aron Bjursell i Ersmark och fru Saga får lägga in högsta växeln omedelbart. Tre av de fyra barnen skall till skolan, men att göra dem klara är inte alltid det viktigaste för en husmor på landet. Åtminstone inte på morron. Då kommer korna i första hand!

Klockan åtta kommer mjölk bilen och den väntar inte. Då måste två 25-liters mjölkflaskor stå på bryggan vid vägen och det gäller att sno på för att hinna mjölka fem kor och göra den färska produkten klar.

Barnen som är i åldern 3–17 år reder sig numera själva på morgonen och hinner t.o.m. hjälpa till med ladugårdsarbetet ibland om det kniper.

Hemmansägaren i Ersmark är nämligen mera fabriksarbetare och det åligger hustrun att sköta ladugården och kreaturen då han är borta. Vid förmiddagstjänst börjar han sitt arbete redan kl. 6 och för att få sova åtminstone till det klockslaget, brukar fru Bjursell laga den varmburksmat han skall ha med sig redan kvällen före.

Fru Saga Bjursell i Ersmark har inte många tekniska hjälpmedel. Men hon får snart! Tills vidare får hon nöja sig med elektrisk spis och dammsugare.

Ett ordinärt dagsprogram för "lanthusmodern i Ensmark ser ut ungefär så här:

KLOCKAN SEX

eller ibland något senare: är det färdigsovet och den första uppgiften blir att tända eld i pannan som står i köket vid en stor, ljus elektrisk spis. I övrigt har hon inte många tekniska hjälpmedel. Vattenledning finns – men bara med kallvatten – och en dammsugare är fru Bjursell även ägare till.

– Men den används så sällan, säger hon nästan urskuldande. Jag tycker det går bättre med sopen.

Man hinner ju sopa hela köket under den tid som det tar att plocka fram och sätta ihop dammsugar'n!

Hon är dock inte alls någon motståndare till tekniska hjälpmedel och kommer f.ö. snart att få flytta in i en egen modern villa som är under uppförande ett stenkast från den gamla gården.

KLOCKAN SJU

är förberedelserna klara för första besöket i ladugården och arbetet där tar ungefär en timme. Det får helt enkelt inte ta längre tid. Då är utfodringen av korna och kalvarna och mjölkningen klar, och flaskorna står där dom ska vid den tidpunkten.

Men sedan återstår ju diskningen av alla de attiraljer som hör till mjölkproduktionen och fru Bjursell måste först värma vatten i köket och sedan bära över det till ladugården. Den proceduren upprepas sedan vid kvällsmjölkningen och stjälar en halvtimme av dagen.

KLOCKAN 9.30

kan hon slå av lite på arbetstakten och njuta av den första kaffetåren och hinna titta lite i dagstidningen i lugn och ro.

Då har de äldre barnen redan försvunnit till skolan, 17-åriga Jan-Erik till läroverket, 13-åriga Ulla och 8-åriga Katrin till skolan i Ersmark. Endast minstpojken Tage är hemma och underhåller – eller undergräver mammas försök att få en lugn stund.

Tiden fram till lunchen använder hon till bäddning och undanplockning av de kläder som ligger framme och efter frukosten fortsätter städningen eller kläd-lagningen eller strumpstoppningen – eller annat som måste göras – fram till kaffet kl. 15.

Om det inte är något speciellt den dagen förstås som klädtvätt, mangling, strykning eller bak.

Stortvätt utför hon varannan månad i byns gemensamma och moderna tvättstuga men dessutom måste hon varannan vecka låna en grannes tvättstuga för småtvätt.

Bullbak och ett par kaksorter gör fru Bjursell på fredagarna och det tar ett par timmar. Men då är det ju mycket annat som hinner utföras, medan bullarna gräddas i ugnen.

KLOCKAN 16.30

serveras middagen och då är alla barn och maken, om han har förmiddag, hemma igen. Sedan disken är avklarad är det klockan 7 dags för ett nytt besök i ladugården kl. 19 och en timme senare är arbetet utfört. Nej, inte riktigt. Mjölkkärlen och silarna skall ju också diskas!

KLOCKAN 20.30

är rutinarbetet klart för fru Saga Bjursell. Men sedan återstår en mängd andra uppgifter som alltid hopar sig i ett hem, där det finns fyra barn.

– Kvällsstunderna är bäst, då kan man, i lugn och ro ägna sig småbestyren, säger fru Bjursell. Det är så mycket som behöver göras och lagas och förbättras. Men nog var det värre då barnen var små. Nu börjar dom hjälpa till! Jan-Erik sköter ladugårdsarbetet, då han hinner och Ulla hjälper till inomhus. Jag behöver ju heller aldrig springa till affären numera, det sköter barnen, och det spar ju mycket tid.

Någon tid till fritidsintressen blir det dock aldrig över för lanthusmodern i Ersmark.

– Syjunta? Nä, det som skall sys syr jag här hemma. Det blir ju aldrig tid till några finare sömnadsarbeten, utan man får vara glad om man hinner med alla stoppningar, lagningar och lappningar.

Fru Saga Bjursell, Ersmark: Hade man inte ladugårdsarbetet så ägnade man sig åt annat. Stadshusmödrarna har det säkert lika arbetsamt.

VILL INTE BYTA MED STADSHUSMOR

Fru Bjursell är uppfödd i ett jordbrukarhem och har ingen erfarenhet av en husmors arbetsuppgifter i en stad och hur de utföres. Men hon har stor förståelse för hennes problem.

– Jag tror inte det betyder så mycket att sköta en ladugård och några kor. Hade man inte dem så ägnade man sig åt något annat inom hushållet. Husmödrarna i städerna har det säkert lika arbetsamt, även om uppgifterna kanske underlättas av tekniska hjälpmedel!

– Om jag skulle vilja byta med en stadshusmor? Nej, aldrig i livet, säger lanthusmodern och slår ifrån sig med båda händerna.

Sara Karlsson

1894 Sara Karlsson
(foto Franke). Nedan
ett foto med maken
Verner

Sara Karlsson (1874–1958) var född Grönlund. Maken Verner Karlsson (1874–1913) tog sitt liv och efterlämnade sin hustru och sju barn.

Sara var en gudfruktig och mycket klok kvinna som höll samman sin familj och drev jordbruket i ängarna vidare tillsammans med sina söner. Hon var stommen som höll hela Karlssons familj tillsammans genom åren. De sista åren innan hon dog 1958 så bodde hon några veckor i taget hos sina söner med familjer.

De efterlevande i Karlssons/Kågedals släkt består i dag av över 100 personer.

Saras föräldrar Martha Helena Gustafsdotter (1842–1905) och Petter Andersson Grönlund (1839–1895) hade 10 barn

1894 Maken Verner
Karlsson (foto
Hanna Lundborg)

1913 De efterlevande till Verner Karlsson vid begravningen. I Saras knä sitter den yngsta Aron Karlsson.

Stående bredvid Sara är Ester Karlsson.

Stående bakom är Nils Karlsson, Sven Karlsson, Uno Karlsson, Ragnar Karlsson och Per Karlsson (källa Lorentz Kågedal)

1920. F.v. Per Karlsson, Sara Karlsson, Uno Karlsson, Ragnar Karlsson, Sven Karlsson och en okänd piga.

Sittande framför de äldre är Ester Karlsson och Nils Karlsson (källa Lorentz Kågedal).

Den yngsta, Aron, är inte med på kortet

Uno var elev på Johannelunds Teologiska Institut i Stockholm åren 1921-1927. Han blev missionär i Etiopien och Indien och senare präst i Strängnäs stift. På 1940-talet bytte han och hans familj till efternamnet Kågebo.

Händelser

Emigration

Genombrottsåret för amerikautvandringen var 1846 då 1326 personer åkte. Merparten tillhörde Erik Janssons sekt som fördömde Svenska kyrkan. De kom främst från Uppland och södra Hälsingland.

Missväxt i slutet av 1860-talet gav startskottet åt västerbottensutvandringen. Under storsvagåret 1867 gav Lindroths tryckeri i Umeå gav ut en skrift "Anvisning till nödbrödsämnen under missväxt för befolkningen i Västerbottens län".

En annan bidragande orsak till utvandringen var befolkningsexplosionen. Folkmängden i Västerbotten steg under 1700- och 1800-talen snabbare än på något annat håll i riket. Mellan 1750 och 1900 ökade

Nettoemigrationen från församlingen per årtionde:

1851–60: 1 person   1861–70: 239   1871–80: 385   1881–90: 487   1891–90: 365

År 1903 var västerbottensutvandringen som störst med 796 emigranter. Här är statistiken på emigration från landsförsamlingen:

1901: 17   1902: 94   1903: 56   1904: 59   1905: 103   1906: 71   1907: 92

Emigrationen var säkert större än så. En del registrades inte i kyrkböckerna som utvandrade. En del av dessa kom också tillbaka medan andra betecknades som obefintliga.

Under hela den egentliga emigrationsperioden 1861–1930 utvandrade officiellt 15 927 personer från Västerbotten. Av dem for 14 205 (89,2%) till USA och Kanada. Bland utvandringen till övriga länder och världsdelar märks en inte helt obetydlig emigration till Norge på 1860-, 1870- och 1910-talen

länets befolkning från 16 000 till 143 735! En del av ökningen åts upp av att sågverken i Sundsvallstrakten behövde mycket folk. Men på 1890-talet stagnerade det behovet.

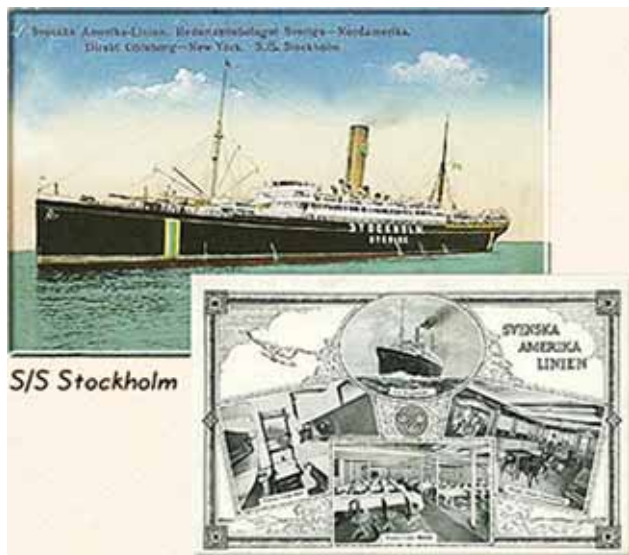
Dessutom bidrog kom-ni-också breven. En emigrant som åkte 1903 berättade fyra år senare i ett brev att när han åkte så tjänade han 1–1,50 kr för 14 timmars arbete. När han kom fram till Kanada hade han fått 65 ha mark! Nu hade han bl.a. 15 nötkreatur. När någon fanns på plats och kunde lotsa in de nyanlända i samhället så vågade många fler åka.

Den första amerikana-emigranten från Västerbotten var en Umeåbo som landsteg 1835 i New York. Under åren 1881–1900 utvandrade 632 personer från Skellefteå Landsförsamling. Några kom tillbaka.

samt till Sydamerika och Australien i början av seklet.

De tidiga emigranterna reste till Amerika på segelfartyg. När massutvandringen från Västerbotten kom igång på allvar hade ångbåtarna gjort amerikaresan både bekvämare och snabbare.

Den tidiga svenska massutvandringen var en familjeutvandring som i Västerbotten var stark så sent som på 1880- och 1890-talen. Men redan på 1880-talet dominerades utvandringen till Amerika av ensamutvandrande ogifta män och kvinnor.

Det var inte gratis att resa. År 1888 kostade en resa till Stockholm ca 10 kr och båtresan till USA 153 kr.

De som åkte från Skellefteåområdet gjorde det oftast från Göteborg och därifrån med båt till Hull för resan över Atlanten. En del åkte också från Bergen i Norge.

Resan över Nordsjön var påfrestande med dåliga båtar, trångt om utrymme och bristfälligt med mat. Men vin och sprit såldes frikostigt och en del gjorde sig av med alla sina pengar redan där och var tvungna att återvända hem.

När resenärerna kom fram till Hull fick de ta tåg tvärs över England till Liverpool och Amerikabåten.

En kvinna berättade om ankomsten till båten: – Vi släpptes upp på undre däck förbi besiktningssläkaren som med ett instrument petade alla i ögonen.

Motsvarande undersökning gjordes sedan på Ellis Island. Om rederiet missat någon med ögonsjukdomen trakom så var de skyldiga att ta tillbaka dem från New York till Liverpool.

Resan över Atlanten var beräknad att ta minst en månad. En man beklagade sig för en medresenär över att han fått sovplats i ett utrymme med 260 sängar. Stanken var outhärdlig. Många hade inte tvättat sig på länge och många blev sjösjuka och spydde.

Passagerare som anlände via Ellis Island i New York finns registrerade och är sökbara på <http://www.libertyellisfoundation.org/passenger>.

Där kan man hitta att Karl Gunnar Karlberg från Ersmark anlände 1922-04-12 med Svenska Amerikaliniens S/S Stockholm med avresehamn Göteborg.

1926 Avskedsparty för Ragnar Lindberg inför resan till USA.

Stående f.v. Moje Lindberg (1914–1995), Einar Lindberg (1902–1982), Ragnhild Lindberg (1909–1982), Pontus Lindberg (1905–1988), Astrid Karlsson (1904–1997), Ruben Lindberg (1902–1971) och Adolf Lindberg (1900–1979).

Sittande Ragnar Lindberg (1900–1971) och Gerda Lindberg (1898–1980).

Utvandringen följdes av en återinvandring från de som rest. Längre var återvändarna den största gruppen immigranter.

Ett exempel är Ragnar Lindberg här ovan. Han skulle åka till USA 1926-03-27 men blev aktersegelad och åkte först 1926-04-24 med S/S Gripsholm.

Han kom till Chicago där han träffade Anna från Gunnarskog i Värmland, som hade utvandrat 1928-01-05 och arbetade som hushållerska i en fabriksfamilj. De gifte sig i USA 1934-11-18 och reste därefter hem till Sverige och återvände hem 1935-04-26.

Ragnar och närmast yngre brodern Einar delade fädernegården, och Ragnar övertog då den gamla gårdplatsen med byggnader (nu Ersmarksvägen 11-13) medan Einar fick bygga helt nytt i Ersmarksbodarna 18.

Framme i Amerika

Ensamkommande kvinnor blev ofta hembiträden. Omkring 1900 var 35 000 (62 %) av de yrkesverksamma kvinnorna svenskfödda. I Chicago var ett tag 10 % av alla hembiträden svenskor. De hade ett stadiggt arbete och de var välbetalda.

År 1871 skrev en kvinna hem till sin syster ”... en kvinna här kan Ganska så väl med sin förtjenst försörja Sig och sin Man utan Mannens förtjenst”.

Kvinnoinvasionen gjorde Chicago och Minneapolis till den bästa giftemålsmarknaden för den

svenske ungarlen. Nio av tio gifte sig med en svensk kvinna.

Nils Hjalmar Brännström från södra Ersmark emigrerade 1903 och Kågeflickan Anny Amalia Hägglund emigrerade 1906. De träffades i Evanston och fick två barn.

Bara Carl Arthur Brannstrom (1913-1991) nådde vuxen ålder. Hans dotter Donna Heeter har fortfarande kontakt med Sverige.

1911 Vigsel Anny Hägglund (1887–1956) och Nels Brannstrom (1883-1968)

Lennart Kågedal arbetar med en beskrivning av emigrationen från Ersmark.

Till höger finns en sammanställning av hans pågående arbete.

Men det är ett arbetsdokument så han kommer att göra ändringar och tillägg

Decennium	Emigration		Mottagarland			
	Åkte	Åter	USA	Kanada	Kanada→USA	Australien
1860–1869	1		1			
1870–1879	3		2			1
1880–1889	2	3	1			1
1890–1899	11	1	11			
1900–1909	18	1	18			
1910–1919	8	2	5	3		
1920–1929	22	3	16	3	3	
1930–1939	3	11	2	1		
Summa	68	21	56	7	3	2

Immigration

Som en följd av migrationen till Sverige så har det under 2000-talet funnits asylsökande i Ersmark. I början av 2016 var det 28 stycken, De bodde framför allt i i hyreshusen. I kyrkans regi började man år 2016 bedriva språkundervisning för dem.

efter sig sonen Gustaf Backman (1837–1933) och sin mor Anna Hansdotter (1780–1855).

Platsen var förmodligen No-tjärn som låg vid älven nordväst om Sprättjärn och som blev utdikad när utloppet drogs om genom denna.

Kvinna drunknad i myr

Skellefteå d. 2 Sept. Sisl. lördag hände i Ersmark den olyckan, att, då en dräng och tvenne pigor voro på en myra, och afmejade gräset, föll den ene af kvinnorna ned i ett sänkt hål bredvid en så kallad tjärn; drängen hastade att hjälpa henne upp, men förmäddes ej, utan sjönk älven ned, dock ej så djupt. Den andra kvinnan erbjöd nu sin hjälp till den som först nedföll, men älven hennes försök misslyckades, så att hon blef stadd i samma belägenhet som kamraterne. Drängen arbetade sig emellertid upp ur det våta elementet, och upptog den sednare kvinnan och med dennas tillhjälp den förre som då redan var död. (F. Ö.)

Notis i Aftonbladet 1848-09-11

Pigan som drunknade under myrslåttern 26/8 1848 var Sara Greta Nilsson (1808–1848). Hon lämnade

Kvinna skalperad

Nyheten om skalperingen av Maria Lindqvist spreds även till svensk-amerikanska tidningar.

Maria Charlotta Lindqvist (1874–1949) var från Kyrkobordet i Skellefteå. Hon flyttade 1897 till Luleå men återvände. Hon förblev ogift hela sitt liv.

— Skalperad. 20-åriga Maria Lindqvist i Ersmark råkade under hemfärd från Skellefteå i söndags insnärja sitt hår i ett af åkdonets hjul. Innan man hann stanna det hastigt framrullande åkdonet, hade håret snott sig omkring hjulet och våldsamt afslitits från hufvudet, som formligen skalperades. Hon vårdas nu på lasarettet.

Notis i Kalmar Tidning 1895-08-19

1901 Död Mans Myr

1901 dog Jonas Holmgren på bildens plats som sedan kallats Död mans myr (foto Bodil Mohlin).
Koordinaterna för platsen är 64.834333, 20.798910

På korsets platta står det:

*Jonas Johansson Holmgren (Fiskar Jonk) f. den 11 juni 1827
gift 1 mars 1854.*

*Gick vilse i september månad 1901 under en vandring från Ny-
land till Kusmark för att besöka en dotter och en måg.*

Alla eftersökningar blev resultatlösa.

*Kroppen återfanns i augusti 1902 på denna plats av soldat
Nils Olof Tjärnlund i Östra Lilträsket*

Jonas mor dör 1829. I unga år tjänade han som dräng i bygden och kom till hemmanet Varuträsk 1 år 1848.

Han gifter sig med Eva Katarina Löfmark (f.1828–06–19) och bosätter sig som bonde i hustruns hemby Åliden åren 1854–80. Familjens första barn, dottern Amalia (f.1855–04–20) avlider tre år gammal 1858.

År 1880 fanns han som inhyses i Frängsberg. Familjen flyttade till Varuträsk 2 år 1881. Jonas Holmgren är noterad som "fattig" i husförhörlängden. Hustrun avlider 1910.

1918 Gustav Frans Andersson dör på fjället

Gustav Frans Andersson
(1870–1918) (källa Margaretha Kristoffersson)

Stor-Anders var son till Anton Andersson och Karolina Johansdotter Holmgren i Ersmark..

Han flyttade runt och försörjde sig så småningom som fiskare i fjällen runt Abisko.

Den 22a februari 1918 gav han sig ut på fjället men hördes sedan inte av. Man påträffade hans skidor och tror att han sedan gett sig av till fots till de närmaste gårdarna. Förmodligen hade han förts med av ett snöskred. Senare på våren påträffades han död två timmars väg från Sjommen i Norge.

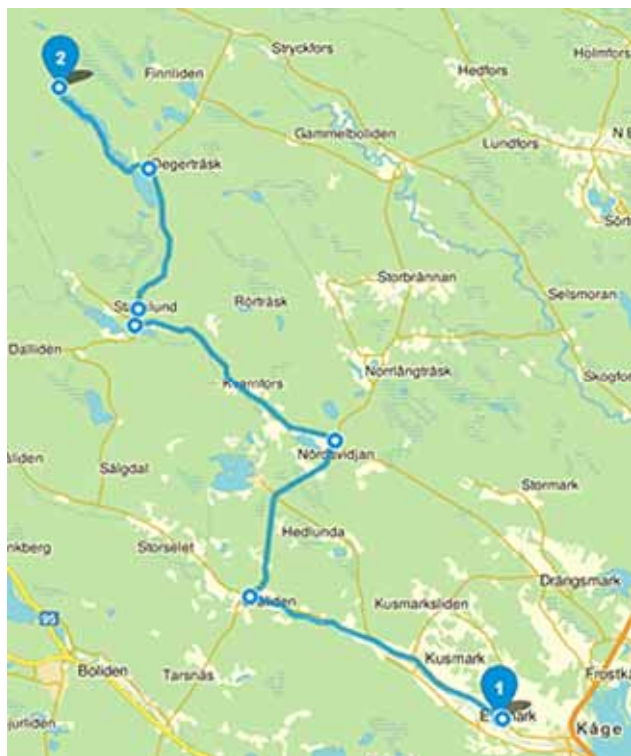
1919 Dödsolyckan i Hobergsmarken

Artikeln är skriven av Lennart Kågedal och införd i Roten nr 103 från 2008

Timmerdrivningen i Hobergsmarken skedde vint-
rarna 1919–1920 och 1920–1921. Tycko Karlberg och
hans yngre bror Ruben Karlberg var med som hug-
gare och äldsta brodern Severin Karlberg var körare
och hade med sin häst.

Andra deltagare var körarna Sigfrid Hedlund, Bror
Lundqvist, Bror Bergmark och Bror Lundström och
huggarna Frans Bergmark, Fritz Enqvist och Georg
Östensson.

Resan till Degervattnet

Vägen från Ersmark till Degervattnet

Att ta sig dit hösten 1919 var en strapats i sig. Man
körde till Degerträsk, sov över där och fortsatte se-
dan västerut på Visträskets och Degervattnets isar.
Idag ca 42 km.

Vid nio på morgonen kom man in på Degervattnet,
som är en långsmal sjö, ca fem km lång och oftast
mindre än 500 m bred. Den kan sägas representera
början på Kågeälven.

Där skulle man få vägvisare. Man kämpade sig
fram på denna sjö till klockan sju på kvällen och fick
aldrig möjlighet att stanna upp för att äta under den
tiden.

Problemet var att det var vatten på isen under
snön och tung vatteninodränkt snö drogs ihop fram-
för och under stöttingarna.

Man hade bara med sig det viktigaste. Foder åt
hästarna, mat sig själva och det man absolut be-
hövde och hade alltså inga tunga laster. Huggarna
fick gå först och trampa upp vägen eller kanske mest
för att inte tynga ned stöttingarna.

Sigfrid Hedlunds last råkade börja luta och han lät
hästen stanna för att kunna räta upp det hela. Sedan
var det omöjligt för hans lite ovana unghäst att få
lasset i rörelse. Bror Lundqvists tyngre och starkare
sto lyckades med möda knycka i gång det och dra
upp det på fast land på en holme som råkade ligga
strax intill.

Severins märr gick igenom isen och när man skulle
ta ur selpinnarna gick också Ruben ner sig upp till
knä. Man lyckades få upp märr och last tack vare att
det var grunt vatten. Ruben satte sig på lasset och
bytte skor och strumpor. Det var kallt, 15 minusgra-
der, och Ruben hostade ”så att kåken skallrade den
första veckan”.

När man så närmade sig Degervattensbäcken i närheten av där man skulle ta i land så gick Tycko och Georg först. Tycko kände plötsligt att han var på väg igenom och kastade sig framstupa. Man högg tag i benen och drog honom tillbaka.

När man började undersöka läget var det stenbotten under den svaga isen och hästarna fick lov att plaska sig igenom upp på land med mannarna på stöttingarna.

När man kom i land och in i skogen var det kolsmörkt. Man hade byggt en koja någonstans i närheten vid ett tidigare besök innan snön kom. Frans Bergmark skickades att leta rätt på kojans och var borta en hel timme medan de övriga stod där och frös. Han hittade den men kojans saknade fönster och dörr och det var inte byggt något för hästarna.

Man tände nu eld och åt ("... houwa vå ve elle ...") och satte sedan in fönster och dörr i kojans.

Klockan elva var man färdig för kvällen.

Dödsolyckan

Köraren Bror Lundströms (1880–1919) bakstötting, hade nya skarpa järnbeslag under medarna. De började skära ned utanför det uppkörda spåret. Bror satte en spak lagom framför och under brättet på ena meden för att kunna tvinga upp stöttingen på vägen och satte igång märren.

Stor-Anders var född i Ersmark 1870. Han flyttade runt och försörjde sig så småningom som fiskare i fjällen runt Abisko.

Den 22a februari 1918 gav han sig av på skidor men hördes sedan inte av. Man påträffade hans skidor

Dessvärre hade han lagt spaken på sidan om sig så att när järnet under meden grep i spaken så slog den till honom i huvudet.

– Oj oj oj vad det där tog ont, sa han men hjälpte i alla fall till med att lasta färdigt.

– Men nu blev jag då så slut att du får ta och köra ned lasset så går jag till kojans, sa han till sin huggare.

När huggaren gav sig iväg med lasset och såg sig om fick han se att Bror stöp i backen. Bror Bergmark kom med tom stötting och Tycko och andra hjälptes åt att på den forsla Bror Lundström till kojans där man bar in honom. Tycko försökte värma lite vatten och ge honom men han tog inte mot det och det var mycket snart slut med honom.

Det var en skakande upplevelse, "det värsta man kunde få vara med om". Speciellt för en av dem var det helt knäckande. När Tycko gick för att hämta sin lyftkrok och yxa följde denna person honom i hämlarna i djupsnön. Han kunde inte vara för sig själv en enda liten minut.

Man höll likvaka i kojans under natten som kom medan Tycko och hans bröder körde hem och anlände till Ersmark på morgonen dagen efter.

Bror Lundströms familj

Bror Lundsten var av Holmstens släkt. Den beskrivs utförligt på annan plats i denna bok.

och tror att han sedan gett sig av till fots till de närmaste gårdarna. Förmodligen har han förts med av ett snöskred. Senare på våren påträffades han död två timmars väg från Sjommen i Norge

Hjalmar Nilsson Bergström omkommer i bilolycka

1924-07-15 Norra Västerbotten berättar om olyckan

Johan Hjalmar Bergström från Ersmark dör alltså i en bilolycka i "Kåge-kurvan". Han bodde på nuvarande Jörnsvägen 48.

Olycksbilens chaufför Rudolf Fahlgren (1899–1976) i ett foto från 1936. Han var då handlare (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Rudolf Fahlgren köpte 1922 in en T-Ford så förmodligen var det olycksbilen.

Nedanstående reportage i Norran skiljer sig från det man kan läsa i dag. Olyckan skildras i minsta detalj och dessutom skuldbelägger man, förmodligen oavsiktligt, chauffören genom att påtala bristerna i den tidens förarutbildning.

Ersmarksbo dödad vid bilolycka i lördags

Bil rusar av vägen 3 km från Kåge och alla passagerare slungas ur. Hemäg. Hj Nilsson-Bergström skadades så svårt att han senare avled. Orsaken till olyckan ännu inte utredd.

En fruktansvärd bilolycka, som kom att kräva ett människoliv, inträffade i lördags efter Jörnvägen, 3 km från Kåge, Olyckans offer blev hemäg. Hj. Nilsson-Bergström, Ersmark, vilken så svårt skadades att hans liv ej stod att rädda. Han avled å Skellefteå lasarett, dit han införts, strax före kl 9 på lördagskvällen.

Om den tragiska olyckan har N.V. inhämtat följande:

Chauffören Rudolf Fahlgren från Ersmark hade strax efter kl. 6 lämnat staden med sin Fordbil för att återvända till Ersmark. I bilen befunno sig utom föraren och en broder till denne, Georg Fahlgren, trenne andra passagerare, nämligen predikanten Knut Enkvist samt hemmansägare. Petter Johansson och Hj. Nilsson-Bergström, alla från Ersmark. Bergström hade sin plats vid sidan av föraren.

Färden gick utan mankemang till dess man kom på den s.k Kälen, där vägen gör en 60 à 70 m lång kurva, dock med god sikt. Bilen fördes fram efter vänster sida.

Plötsligt förlorade föraren herravälde över vagnen. Den gjorde en våldsam gir mot vägkanten och innan

passagerarna visste ordet av rusade bilen av vägen och fortsatte 33 m. rakt fram innan den stannade mot en 12 cm grov tall vilken nästan så gott som drogs upp med roten. Dessförinnan hade en telefonstolpe passerats, ur vilken bilens ena hjulnav högg en stor flisa.

När bilen törnade mot tallen slungades alla ombordvarande ur med våldsamt fart.

Hemäg. Bergström slog sig i fallet så hårt att han förlorade medvetandet. Han företedde vid undersökningen bl.a. blod i ena örat, varför det är troligt att någon inre utgjutning förekommit, som orsakat döden.

De övriga passagerarna, som dessbättre undsluppit utan några allvarigare skador, lyckades jämte tillskyndande från de närliggande gårdarna att efter lämplig behandling med vatten återkalla Bergström till medvetande en stund.

I en anskaffad bil – sedan en provisorisk bår ordnats – fördes den skadade därpå genast till lasarettet. Här avled han dock efter en halvtimmes vistelse eller vid 9-tiden på kvällen.

Av bilens övriga passagerare sluppit föraren och hans broder ifrån färden utan några skador. Pred. Enkvist fick däremot ett hål slaget i underläppen samt erhöll skador i ena sidan medan hemäg. Johansson erhöll ett mindre sår på ena benet.

Bilen blev svårt ramponerad. Den fick framaxeln tillbakaböjd, vindrutan bortsliten, framsitsens ryggstöd sönderbrutet m.m.

Polisförhör hölls omedelbart efter olyckan, men något bestämt om anledningen till densamma synes ännu icke framkommit. Allt talar emellertid för att bilen framförts med, om icke överdriven, så dock för stor hastighet. Chauffören har vid förhöret icke kunnat bestrida detta men har å andra sidan icke velat

vidgå att farten var överdådig. Någon hastighetsmätare fanns icke å bilen och de överlevande sade sig icke heller äga möjlighet att korrekt bedöma farten.

En del omständigheter som kunnat bidra till katastrofen är att solen låg starkt mot vindrutan och bländade, varjämte föraren tidigare lär ha uttalat att han tyckte att bilen "inte var som den brukade vara" eller att han tyckte att något gick trögt.

Alla passagerarna var nyktra vid tillfället så att den annars mycket vanliga orsaken – onykterhet – är i detta fall alldeles utesluten.

Den så sorgligt omkomne Bergström efterlämnar som närmast sörjande maka. Han var 48 år gammal. Till den utgång olyckan fick torde – anses det – även i någon mån ha bidragit att han led av svårt hjärtfel.

Chauffören Rudolf Fahlgren som är 25 år gammal, har kört bil sedan 1920 och har tillstånd till yrkesmässig trafik. Han är känd som en försiktig och säker chaufför och är givetvis djupt förtvivlad över det skedd.

Om olyckan kommer att föranleda rättsligt efterspel är ännu icke avgjort, då polisutredningen icke avslutats. Läkarutlåtande över dödsorsaken är begärt och torde föreligga inom de närmaste dagarna.

Bilolyckan har givetvis väckt stor förstämning i den förolyckades hemort och där man närmare känner till de personliga förhållandena är man icke böjd för att tro annat än att en ren olyckshändelse orsakat den sorgliga händelsen.

Bilarna kräva alltjämt sina offer. Dagligdags upprepas samma beklagansvärda händelser.

Visst är det sant att den skickligaste och mest varsamst körande förare kan råka illa ut, när olyckliga händelser så foga det. Men det är också lika sant att om alla de, som föra bil, verkligen kunde sin sak, så

skulle listan på bilolyckornas antal säkerligen se helt annorlunda ut.

Bilismens hastiga genombrott i detta land – en rent av våldsam frammarsch blott under några år – har medfört att det gått allt för lättvindigt till vid förarutbildningen. Så snart en bilförare kunnat hålla bilen någorlunda på vägen har han fått sitt körkort och varit redo att ge sig ut att härja på landsvägarna. Men med kunskapen om hur han där skulle uppföra sig har dock varit klen beställt – kan man bara hålla åt vänster vid möte så räcker det, mena säkert de flesta. Något begrepp om vad som menas med trafik-kultur existerar icke hos dylika personer.

Nu kan man givetvis icke skära alla över en kam – vi ha dessbättre även här uppe i våra trakter många tränade och säkra yrkeschaufförer, som kunna sin sak, som aldrig förlora fattningen i en kinkig situation, men som också lärt sig förstå att vägen är till för alla och att de själva bära ansvaret för den last de är anförtrödda.

Man kan också konstatera att det ytterst sällan är någon tränad yrkesman som råkar ut för olyckor, vilket ytterligare stärker den uppfattningen att det inte alltid går att skylla på att ”olyckan är framme” när något missöde inträffar.

Talet om bilterror är inte ett slagord numera. Myndigheterna har också vaknat upp över att det inte kan få fortgå på detta sätt och som bekant finns det redan tillräckligt med förordningar, som äro till för att reglera biltrafiken på vägar och gator.

De nya förordningarna är utan tvivel mycket bra och ändamålsenliga – det är bara det lilla felet att det inte finns folk som ser till att de e f t e r l e v a s. Här är det ortsmyndigheterna ha sin stora uppgift. På landsbygden blir det givetvis oerhört svårt för fiskaler och fjärdingsmän att övervaka förordningarnas efterlevnad men i städerna torde det vara lättare.

Men även där lämnar det åtskilligt övrigt att önska. Numera får som bekant föraren inte röka i bilen, han får inte ta fler än ett visst antal passagerare o.s.v. Men dagligen ser man chaufförer med cigaretten i mun – och senast under helgen kunde man här i vår goda stad bevittna hur mindre bilar voro överfyllda med passagerare, utan att någon störde deras framfart.

Vad som verkligen kräves är strängare kompetensprov, och ett strängt tillämpande av gällande förordningar, vilka äro alldeles tillräckliga att förta lusten hos många förare att köra bil innan de ännu lärt sig den svåra konsten.

1926–36 Älvsänkningen

Bilden är tagen någon gång 1925–34. Platsen är väster om västra bron med nuvarande Skega/Metso parkering i bakgrunden. Mannen längst till höger är förmodligen arbetsledaren August Lindberg från Björknäs Norsjö. Femte från vänster är Ruben Andersson (källa Gustav Pettersson).

Marken var vattensjuk på några ställen efter älven. Framför allt gällde det väster om Sprättjärn. Ett sätt att få avrinningen att bli bättre var att sänka älven för att skapa fallhöjd. En utgrävning av forsen under

västra bron i Ersmark beräknades ge den önskade effekten både för mark i Ersmark och Kusmark.

År 1909 bildades en älvsänkkningsförening med Teodor Bergmark som ordförande. 1922 ansökte man om statsbidrag och i juni 1923 beviljades det med

31690 kr. Ansvarig för arbetet blev August Lindberg från Björknäs Norsjö.

Marken var vattensjukt väster om Sprättjärn.

1925 påbörjades arbetet. Det drog dock ut på tiden och Lindberg begärde och fick 1927, 1928 och 1929 förlängning.

I juni 1933 kallar man på en ingenjör Wikström för avsägning av kontraktet. 1935 skriver styrelsen till Lindberg och begär att han ska slutföra arbetet enligt kontraktet. I juni 1935 vänder man sig till advokat. Sista protokollet är skrivet 1936.

Det var bara forsen som grävdes ut och stenarna lade man efter älvens södra strand nedanför forsen. På bilden är det snö ute. Förmodligen var det vintertid man grävde så att isen kunde nyttjas

Samtidigt med arbetet så byggdes en ny bro på platsen. Man hade, bl.a. med hänvisning till älsänkningen, lagt förslag på att den skulle byggas på ny plats nedströms vid kvarnen men för detta krävdes att byastämman var enig. En av de 34 röstberättigade var emot förslaget så bron uppfördes på den gamla platsen.

Älsänkningar var "inne" på den tiden. Samtidigt fanns exempelvis vis ett förslag om att sänka Klintforsåns vatten.

1940–44 Finska flyktingar under kriget

1944 Finska flyktingar går med sin boskap från järnvägsstationen efter Stationsgatan i Skellefteå (foto Tore Persson).

Vid andra världskrigets slut fanns det 185 000 flyktingar i Sverige. Av dem var 56 417 evakuerade från Finland. De hade med sig 18 000 kreatur.

Många ensamkommande barn kom från Finland åren 1941–43 då fortsättningskriget mot Sovjetunionen pågick (det pågick 25 juni 1941–19 september 1944). Redan under 1942 då striderna blev mer sporadiska så påbörjades återresor.

Den stora flyktingströmmen från Finland kom 1944 då det blev krig mellan Finland och den forne vapenbrodern Tyskland. Kriget fördes i Finska Lappland (Lapplandskriget pågick 15 september 1944 – 27 april 1945) och de som bodde där flydde antingen söderut eller över till Sverige. Sverige hade efter två timmars betänketid lovat ta emot 100 000 flyktingar!

I Finland fanns inga transportmöjligheter så man fick gå och driva boskapen. Ofta tog de sig till Kemi varifrån de natttid åkte pråm och båt den korta sträckan över till Haparanda.

I Haparanda skedde registrering i ett enormt tält. Först senare fick de veta vart i Sverige de skulle transporteras. Lottorna såg till att de fick smörgåsar och vätska i form av kaffe och te.

Där fanns en saneringsanstalt (kallad Lusitania) där kläder sanerades mot löss och flyktingar kunde tvätta sig och bada bastu. Efter Lusitania placerades de i uppsamlingsläger.

I Haparandas närhet hade ställts i ordning stora betesfält för hundratals kor och andra djur. Där kunde djuren också återhämta sig, få vatten och foder och man kunde organisera mjölkningen på ett rationellt sätt.

Fortsatt transport gick med tåg från Haparanda eller Övertorneå. Boskapen åkte vidare med speciella djurtransporter och hyrdes in hos lantbrukare som

var villiga att upplåta stallplatser. Allt eftersom stannade tåget och släppte av flyktingar.

Flyktingarna var ca 65% barn, 30% kvinnor och 5% äldre män. Ensamkommande barn kom först. På 120 i Umeå fanns en karantänanläggning. Där var ett tag 661 finska barn.

En svår influensaepidemi hade brutit ut bland barnen, sannolikt under tågresan. Det upptäcktes också scharlakansfeber, difteri och skabb bland en del barn. Barnen placerades sedan ut som fosterbarn.

Till Skellefteå anlände 72 barn i februari 1944. De togs emot av nio lottor och inkvarterades första natten i en gymnastiksal.

Därefter kom familjerna samt koflickorna med boskapen. Det var en del unga och ogifta barnlösa kvinnor från bondgårdar som hade utsetts att evakuera korna. Boskapen ansågs lika värdefulla som människor.

Korna blev inhysta hos bönder i Sverige. Det var blockledare utsedda av Kristidsnämnden som gjorde fördelningen. Överledare för Kågedalen var Tycko Lundmark i Kusmark. Det första flyktingtåget med 689 finnar kom till Skellefteå i september 1944.

De ensamkommande finska barnen placerades ut i olika hem. De som tog emot dem fick ingen ersättning. Kontrollen av hemmen var på slutet bristfällig varför en del barn fick det besvärligt. Av någon anledning var det mycket svårare att placera ut pojkar än flickor.

De finska barnen i skolåldern gick i skola. Fanns det många sådana på en ort kunde de få en finsk lärare som sänts till Sverige. Men ofta gick de i svensk skola. Barn i svensk skola fick lyssna på radioprogram riktade till dem.

På våren 1945 återvände flyktingarna hem. Boskapen som var det kapital man hade med sig till Sverige togs med på återresan. I Sverige åkte man

järnväg precis som då man kom. I Finland kunde man inte heller nu få hjälp med transporter.

Tyskarna hade sprängt 18 000 byggnader, 750 broar, minerat vägar, försåtminerat fordon, lok, hus och vad man kunde hitta på. De finska trupperna fick minröja säkra vägar för hemvändarna och bygga

provisoriska broar över vattendrag för människor och djur. Parallellt byggdes nya järnvägsbroar.

Många återvändare bodde i enkla skjul nästan hela sommaren. Ganska ofta fungerade kökspisen och skorstenen, den enda resten av hemmet.

1945 Finska flyktingar från Ersmark på väg hem passerar Fällbäcksbron på gamla Riks-13 (källa Skellefteå museum).

Flyktingar i Ersmark

Det fanns 75–100 finska flyktingar i Ersmark under kriget.

Koflickor och boskap

De som skulle till Ersmark gick första dagen från järnvägsstationen i Skellefteå till Kåge där de övernattade i en inhägnad på Bostället. Efter morgonmjölkningen fortsatte de som skulle till Ersmark. De som blev kvar i Kåge inhystes på minst fem olika ställen. De som skulle till övre Kågedalen gick från Jörn.

I Ersmark inkvarterades en del i bagarstugan hos Johannes Pettersson Grönlund på Bergsvägen 20.

J.P. Grönlund tyckte att uppvaktningen av flickorna blev för intensiv. En av ynglingarna var Mats Åhlund, 15 år. En dag ringde J.P. till Åhlunds och Mats råkade vara den som svarade. J.P. trodde att han talade med Harald Åhlund, Mats pappa, och förmanade honom att hålla bättre ordning på sin son. Mats höll god min och lovade att det skulle bli bättre ordning på ynglingen.

De boende hos J.P. Grönlund hade en del av korna i en ladugård hos Gustav Josef Gustavsson (1919–51) rakt väster om gamla skolan.

De övriga korna fanns i en ladugård hos Petter Johansson (1867–1947) som hade en ladugård rakt söder om Kalistas gård.

Petter Johanssons ladugård var delvis av gråsten enligt bild. Den revs när Skega byggde ut. (foto Ernst Westerland).

En annan grupp bodde i ett hus ägt av Sigfrid Hedlund. Huset är nu rivet men fanns någonstans mellan Ersmarksvägen 25 och 27. Ladugården var mitt emot på Tekla och Janne Karlbergs gård på nuvarande Ersmarksvägen 28. Boningshuset var då rivet men ladugården fanns kvar.

Lennart Kågedal berättade att han minns att han var där i ladugården en kväll vid mjölkningdags och att en del ynglingar från byn också ”hängde där”. Alla blev utkörda av fjärdingsman Bertil Bäckman, som dök upp klädd i vit fårskinnspås.

1944 Jul med svenska pojkar och finska flickor i J.P. Grönlunds sommarstuga. Bakre. Alrik Fahlgren, Per Antonsson, Impi Mettiswaara, Sven Bjursell, Ragnar Jonsson. Främre Jenny Hattokangas, Taimi, Marta Hoaltari eller Ylisaari, Marta H eller Y, Vilma Hattokangas (källa Skellefteå museum).

Mitt emot P.L. Fahlgrens affär på Jörnsvägen 51 i ”Adelinaböninga” var 11 koflickor inkvarterade. På den tiden fanns en tom ladugård nedanför Fahlgrens affär där korna fick plats.

Äldre par

Det var ju inte bara unga kvinnor som kom utan också äldre personer, till exempel äldre äkta makar.

De bodde även de hos J.P. Grönlunds. Men inte i bagarstugan som koflickorna utan i sommarhuset.

En del hade med sig häst och enaxlad vagn som liknade våra "vindkärrskäppor".

Några av de äldre dog 1945 i Ersmark: Elsa Maria Uusitalo f.1868, Mikko Kokko f.1868, Ville Hiskaes Leinonen f.1875, John Viktori Takola f.1877 och Otto Artur Isometsä f.1885.

Äldre par från Finland (källa Helge Grönlund).

Fotot kommer ur Helge Grönlunds fotoalbum där han skaldat följande vers:

I landsflykt de gamla sorgsna se ut
De undra väl när den skall taga slut
Åter de fick vända till fisk och sjö
Åter de bärgar norra Finlands hö

Ensamkommande män

De var inkvarterades hos Kalista Lundgren (1896–1969), änka efter Jonas Grönlund (1864–1940) i ett hus som stod på Bergvägen 9 och som revs för att ge plats åt Skega matsal.

Ensamkommande män inkvarterades i Kalistas kombinerade sommar och bagarstuga (foto Ernst Westerlund).

Ensamkommande barn

Anja bodde hos Tycko Karlberg
(foto Okänd)

Kirsti bodde hos Åke Enmark och
Kauko hos Bror Enmark (foto Okänd)

Anja Keinenen Uleåborg bodde hos Ebba
och Arthur Wikner (foto Okänd)

- 1 En ensamkommande flicka som hette Anja bodde hos Tycko Karlberg.
- 2 Ursprungligen var det meningen att syskonparet Kirsti och Kauko som kom hösten 1942 skulle säras på så att en av dem bodde hos Teresia och Karl Wiklund och en bodde hos Bror och Lydia Enmark. När de anlände höll de om varandra, grät och ville inte skiljas åt. Det blev då bestämt att
  - a. Kauko skulle bo hos Bror Enmarks
  - b. Kirsti skulle bo hos Åke och Gerda Enmark där de skulle kunna vara tillsammans dagligen eller båda bo ömsom tillsammans i det ena eller det andra huset.
- 3 Hos Teresia och Karl Wiklund tog man istället emot två finska flickor under kriget. Först kom Helvi Comperi Majakoski före jul 1942. Hon var född i augusti 1931 och alltså 13 år och stannade mindre än ett år. Senare kom hennes halvsyster Eva. Hon var troligen född 1939. De gick inte i skola under tiden i Ersmark.

Kontakten med Helvi upprätthölls genom att

hon kom på upprepade besök. I slutet av maj 1969 kom Helvi på besök hos Wiklunds. Hon blev då uppvaktad av Folke Karlberg och de gifte sig i 18 oktober 1969. Hon blev därmed boende i Ersmark till efter Folkes död 2004.

- 4 Läraren Gunvor Bäckström hade en flicka som hette Lea.
- 5 Läraren Sigvard Sjöström hade en flicka som hette Pirko.
- 6 Ebba och Arthur Wikner hade några år en "finnflicka" som hette Anja Keinenen och var från Uleåborg. Hon återvände hem något år efter kriget men hälsade på något år senare.
- 7 Hos John och Ingrid Hedlund bodde två flickor
- 8 Paul och Doris Fahlgren hade en flicka som hette Sirkka
- 9 Hos Ragnar Lindberg och Anna Lindberg (nu Ermarksvägen 11) bodde en period Mauri Heinenen 6–8 år gammal som också hade en äldre bror Assari någonstans i Ermarksängarna. Mauri lärde Thure Lindberg och brodern Erland

att vissla mycket högt med fingrar instoppade mellan läppar och tunga.

- 10 Veli Hemminki Barka (1935–1996) blev adopterad av det barnlösa paret Gustaf Pettersson (1905–87) och Valborg Pettersson (1913–81). Han kom hit som 7-åring 1942 och blev kvar i Sverige och flyttade som 18-åring till Stockholm för att studera till läkare. Där återtog han sedan sitt födelsenamn.

Tyvärr så lyckades han inte så bra i livet. Han var diskare på någon restaurang. 1988 var han uteliggare och från Ersmark försökte man få tag på honom genom att lämna telefonnummer till olika sjukhus i Stockholm.

Till slut ringde ett sjukhus. Några i Ersmarksfamiljen hjälpte honom med kläder och ordnade ett boende. En var på hans begravning.

Finnbastun

1955 Lastbilen kör på Jörnsvägen norr om Åke Enmarks dåvarande hus (Ersmarksvägen 33). Det lilla huset med ljus dörr och skorsten är Finnbastun (foto Kjell Enmark).

Flyktingarna var vana att bada bastu och det var inte vanligt i Ersmark även om det fanns en gammal bastu på nuvarande Anders Grönlunds tomt (Södra Ersmark 505).

Det fanns en bod av något slag som stod på Tycko Karlbergs gård. Den drogs över till backen till norr om Jörnsvägen nedanför Sigurd och Georg Karlssons hus på Ersmarksvägen 35.

Flyktingarna och grannarna inredde den till vedeldad bastu som försågs med ett förrum där man klädde av och på sig. Flyktingarna var så sugna att de ville bada innan förrummet hade fått väggar och tak.

Relationer med Ersmark efter kriget

Koflickan Impi Katri Mettisvaara (1913–99) gifte sig med Per Antonsson (1898–1965) och blev boende i byn (källa Helge Grönlund).

Fotot föreställer f.d. koflickan Impi Katri Mettisvaara (1913–99), Helge Grönlund (1914–83) och Impis make Per Antonsson (1898–1965). De träffades under kriget, gifte sig och blev boende i byn. Här är versen Helge skrev om bilden:

Impy, jag och Pelle

Står på välkänt ställe

I övrigt har viss kontakt skett mellan flyktingbarnen och deras fosterföräldrar i Ersmark

Flyktingarna i Kusmark

I Kusmarksliden fanns en förläggning med nästan 30 kvinnor och barn och några få äldre män. Dessutom hade de med lite boskap. Det sorgliga är att hela 8 barn dog. Mer än hälften av de barn som anlände till Kusmark är begravda där.

Gravstenen över finska barn (foto Thure Lindberg).

Lars Gustafsson skriver om när flyktingarna kom till Ersmark

Några minnen från den finska inkvarteringen 1944 av både människor och djur. De hade vandrat från Skellefteå dit de åkt med tåg från Övertorneå och dessförinnan till fots genom krigets Finland.

Jag minns en höstsöndag när Jörnsvägen från Kåge och upp över Kågedalen var fylld av kor och djurskötare. Skellefteå landskommun hade någon organisation med blockindelning. Blockledare i Ersmark var Magnus Fahlgren som av de finska gästerna fick smeknamnet ”Molotov”. Lämpligt husrum för både människor och djur var förberett.

I vår by inkvarterades flickorna, ca 17–20 år gamla, i J.P. Grönlunds bagarstuga och några karlar hos Karlina och Jonas Grönlund i deras bagarstuga. De unga damerna hade till uppgift att sköta om korna med utgödsling, utfodring och handmjölkning. Framför allt vid kvällsmjölkingen var det vanligt att både yngre och äldre herrar kom på visit ...

Här i Ersmark fanns lämpliga tomma ladugårdar hos G.J. Gustafsson (sommarladugård) och hos Peter Johansson som hade en stor tom ladugård vars väggar bestod av natursten. De inneboende hos Karlina och Jonas hade en häst med vilken de utförde diverse körslen i byn.

Boendet hos J.P. Grönlund var ju närbeläget skolan. Vi storskolpojkar tog oss friheten att fönstertitta ganska närgånget på de vackra tjejerna. Det pågick några veckor till ömsesidig belåtenhet men när vi blev upptäckta av vår lärare så följde råfötter och

rättarting och förbud mot rastutflykterna och fönstertittandet.

Flyktingarna kom ju, vad man kunde se, i det som de gick och stod i. Flera organisationer, bl.a. scouterna, fick i uppdrag att samla in sängutrustning. Vår ledare Sigvard Sjöström delade upp insamlingen så att scoutkårens olika patruller fick var sitt distrikt i byn.

Vår patrull ”Ekorren” fick ett område från skolan och upp till Kusmark. Lennart Bjursell och jag fick låna häst och vagn av våra föräldrar och insamlingen gick väldigt bra. Täckan, kuddar, filter och lakan skänktes. Givmildheten var stor. En senare tiggarrunda för att få ihop kaffe och socker gick sämre. Det var ju ransoneringstider.

Romantiken fanns med i dessa dystra tider. En av de äldsta gästerna hos J.P. Grönlund gifte sig med Pelle Antonsson.

De finska gästerna hade ju förstås längtan efter en bastu. De byggde också tillsammans med ortsbefolkningen en sådan i östra byn.

Överhuvudtaget var hjälpsamheten och samhörighetskänslan god här i byn varför jag tror att de flesta trivdes med de förutsättningar som fanns.

Ingrid Hedlund f. 1915-10-09 berättar

Berättelsen är hämtad från en studiecirkel 1979 i Vuxenskolas regi

Finland var i krig och hade svårigheter med att kunna ge sina barn den omvårdnad som var behövt. En vädjan gick ut till svenska hem att ta ett krigsbarn, vi anmälde oss villiga.

En söndag fick vi och folkskollärare Sjöström bud, att en grupp skulle komma till Skellefteå. Vi ombads att infinna oss på Kanalskolan i Skellefteå där vi skulle få hämta ett barn. Vi hade bestämt oss för att ta en flicka.

Vad det kändes vemodigt att gå där och se de små stackarna, magra och rädda. En del var dåligt klädda, med en stor lapp kring halsen där namn på föräldrar, barnets namn, ålder och hemvist var tecknat.

Jag bestämde mig för en liten flicka, som satt för sig själv på en bänk. När jag frågade om hon ville följa mig, gömde hon sitt ansikte i händerna. Hon förstod ju ingen svenska. Fru Furberg översatte på finska, det jag sade. Flickan såg på mig och räckte mig handen och följde med. Vår lilla flicka hette Eva-Liisa Ilmarinen, hon var 5 år och kom från Uleåborg.

Eva-Liisa var hos oss i 2 år och 6 månader första gången. Vi hade kontakt med hennes föräldrar och syskon hela tiden.

Det var väldigt svårt för oss och Eva-Liisa på hösten när hon skulle resa hem till Finland igen. Vi lovade att hon skulle få komma tillbaka nästa sommar.

När våren kom, åkte vi i sällskap av Impi Antonsson (Mettisvaara) till Uleåborg för att hämta en

grupp på sju barn, som fick komma till sina olika svenska hem. Det var en resa som jag aldrig glömmmer, ruiner av brända gårdar överallt. På många ställen hängde järnvägsrälsen, tyckte jag, i det fria och tåget bara kröp fram.

Eva-Liisa och hennes yngre syster Sirkka kom med mig till Ersmark över sommaren. Sedan på hösten, reste min man till Haparanda med flickorna. Där var deras pappa Urho och hämtade dem vid tullstationen. Vi har varit över till hennes hem och till föräldrarna. Eva-Liisas föräldrar har även varit till oss.

Jag måste nog säga att deras tacksamhet inte bara mot oss, utan mot hela Sverige är stor. Ett ljust minne för oss är Eva-Liisas uttryck: Jag är så lycklig, som får ha en mamma och pappa både i Finland och Sverige.

Vi har ständig kontakt med varandra, fast hon är gift och har en son. Vi träffas 2-3 gånger varje år.

John Hedlund, f 1910 berättar

Berättelsen är hämtad från en studiecirkel 1979 i Vuxenskolans regi

Uppgifter erhållna från Aron Bjursell, Ersmark, som var inkallad under evakueringen 1944-45.

Vi var förlagda vid ett övergångsställe, "Ruskola", nedanför övre Torneå. Där tog vi emot finska flyktingar som kom med hästar och kor, "långflakar" som var nedlastade med olika föremål som de inte ville lämna ifrån sig, men som de fick packa in i förråd som snabbt sattes upp på svenska sidan.

Eftersom Torneå älv inte var så bred där och dessutom fanns det två holmar ute i älven, så var det inte så stora problem att på svenska färjor frakta dem över till svenska sidan. Men visst var det ganska stöktigt med kor, hästar, hundar och så språkförbist

ringen.

De män och kvinnor som inte hade kor och hästar att sköta om blev snabbt sända till Armasjärvi där ett uppsamlingsläger var anordnat.

De flesta som vi tog emot kom från Sodankylä socken. Nog såg man många tårar från dem som kommit ifrån varandra, när de i mörkret gick och ropade varandras namn. Jag minns hur det var både för dem och oss när vi lämnade Ruskola och såg hur ett stort sågverk och fina gårdar sattes i brand på den finska sidan.

En söndagsmorgon i början av oktober kom en kolonn med kor och skötare till Ersmark där de blev inkvarterade i olika gårdar i byn.

Största lägret var väl i Petter Johanssons ladugård, där väl ett 20-tal kreatur inkvarterades. Skötarna fick flytta in i J. P. Grönlunds sommarstuga där Impie Mettisvaara var ledare för dem.

Impie var en av de flickor som blev kvar i Ersmark och sedermera gifte sig med Ersmarksgrabben Per Antonsson.

I detta sammanhang kan nämnas att där Petter Johanssons ladugård och boningshus stod, där är nu Skegas industri belägen.

I en sommarstuga intill hos Simon Hedlund var två eller tre familjer inhysta och dessa hade hästar och kördon med sig, så de hämtade sin ved själva från skogen. I stort sett skötte de sig själva.

Männen var ju endera behäftade med något lyte eller för gamla till att delta vid fronten och därför evakuerades de till Sverige.

I förre nämndeman G. Grönlunds gård i södra Ersmark fanns en sjukstuga för äldre och sjuka iordningställd. Där hade Astrid Bjursell med hjälp av en del finska flickor vården om ett antal sjuka äldre, som under läkarkontroll en eller två gånger i veckan röntes god omvårdnad.

Vi minns hur en del var ansatta av böldpest där smärre operativa ingrepp måste ske av läkaren, med rätt så besvärliga omläggningar för flickorna. Ibland rådde besöksförbud på grund av smittorisken.

Vi som bodde grannar med dem kan inte säga att vi var mycket besvärade av dem. Ty, dels fick de ju inte gå ute utan tillsyn så mycket, dels ville de nog helst sluta sig inom sig själva. Språket var ju besvärligt för alla.

Dock kan jag nämna om en gammal farbror som varje morgon klockan 8 kom in genom dörren och tyst och försynt satte sig på en stol med en bedjande blick på kaffepannan. När han så fick en kopp kaffe gick han ut lika försynt med en nick och mot hemmet igen.

Visst kunde man ibland när man gick förbi ”hemmet” som vi kallade förläggningen, höra gråt och jämmer men även sång och glädjeyttranden.

Kan även här nämna om Petter Hedlund som var som en beskyddare för dem. Han tiggde ihop både snus och rökverk samt en del godsaker till dem. Han kunde även sätta sig ner och ha en bönestund tillsammans med dem, vilket var mycket uppskattat även om de inte kunde förstå språket.

Astrid Ivarsson (1919-2012) berättar

Berättelsen är hämtad från en studiecirkel 1979 i Vuxenskolornas regi

Det blev ju nästan en folkrörelse hos oss i Sverige, att vi skulle hjälpa våra grannar. Litet överallt såg man på affischer och plakat uppmaningen: ”Finlands sak är vår”.

Närpå varje svensk gjorde något. Många anmälde sig som krigsfrivilliga. Andra åter tog hand om finska barn och krigsinvalida. Ja, man tänker på alla som stickade yllevantar och strumpor till männen vid fronten.

Problemen var ju inte över när kriget till sist var slut i september 1944. Det fanns många svårlösta problem. Bostadsbyggandet hade ju legat nere och det fanns hundratusentals hemlösa bland de som flytt från hem och allt i Karelen.

Några hundratal äldre och kläna personer förflyttades till Sverige för att de här skulle få en tillfällig fristad och få vård och hjälp. De flesta som kom hade varit hemmahörande i Karelen och de placerades på

olika platser i norra Sverige. Ersmark blev en av dessa platser.

I mitten av januari 1945 kom således ett 20-tal personer/pensionärer från Finland till gården ägd av Syna Grönlund i södra byn. De kom inte alla samtidigt utan i tre omgångar.

Inventarier och förnödenheter hade kommit tidigare och iordningstälts. Ungefär hälften av sängarna var gamla och stadiga sjukhussängar och resten var turistsängar.

Några av pensionärerna var rätt klena och troligen var de undernärda. Det var tre eller fyra av dessa som dog efter kort tid. De klarade inte infektioner och lunginflammationer som de drabbats av. Penicillin fanns inte då, det kom 1946.

De flesta talade endast finska, men det fanns ett par – en man och en kvinna – som förutom finska språket talade svenska perfekt och de fick verkligen tjänstgöra som tolkar. Två finska flickor varav den ena talade svenska var biträden och de fick hjälpa till med allt.

De av pensionärerna som orkade och ville hjälpte till att bära in ved och vatten ty det fanns varken vatten eller avlopp. Mycket skulle också bäras ut till komposthögen.

I små handfat vid en kommod tvättade de sig. Vid något tillfälle hände det att några av dem fick åka in till staden och bada.

Alla var inte så välvilligt inställda till att byta till rena kläder då så skulle ske. Var och en hade sina små egenheter som kom fram i dagen. Ett gemensamt drag hade de. De klagade inte nämnvärt. Alla hade de upplevt svårare dagar. Det var många som vid två tillfällen fått fly från sina hem i Karelen.

Det var inte heller mycket av värde de kunde ta med sig. Det lilla de hade av personliga saker som fotografier och diverse handlingar förvarade de i sina knyten eller små tygpåsar, som de gömde i sängen eller bredvid sängen där de låg.

De hade mycket gemensamt och de berättade för varandra om upplevelserna från kriget och om anförvanter som blivit borta. Några av dem var mycket gudfruktiga och läste ofta bibeln.

Ett annat drag som de hade gemensamt var, att de var synnerligen sparsamma. T.ex. sparade de på lösa ark av toalettpapper för att skriva på och sända till anförvanter. Vanligt skrivpapper som erbjöds dem tyckte de var lyx.

Maten lagades på järnspisen i köket och i köket dukades till måltiderna. De uppskattade vanlig husmanskost. Till frukost serverades gröt eller välling och smörgås med ost eller annat pålägg. Till middag fick de förrätt och efterrätt. Varje torsdag ärter och fläsk och pannkaka. Kaffe drack de med förtjusning.

Det var alltid någon som skulle matas och denne krävde extra tillsyn. De sjuka låg i ett av de små rummen och vi i personalen avlöste varandra och vakade över dem på nätterna. Läkaren kallades vid behov men för det mesta ordinerade han vad som behövdes på telefon och ringde in recept.

Magnus Fahlgren hade viss tillsyn och ett visst ansvar för hemmet. Vid något tillfälle inspekterades hemmet av en ”nämnd” som kom från Umeå. För övrigt var det många från Ersmark som kom och hälsade på och visade intresse för pensionärerna.

Hemmet upplöstes tidigt på sommaren samma år och våra finska vänner fick åka tillbaka till sitt kära fosterland som de längtat till. Vår förhoppning var att de fått behövlig vederkvickelse och rekreation hos oss i Sverige.

Ragnar Jonsson, f 1920 berättar
Berättelsen är hämtad från en studiecirkel 1979 i Vuxenskolans regi

Droskägare Alf Nordlund, Kusmark berättar

Bilen kördes med gengas och priset för att åka taxi var ganska lågt. Väntetiden kostade 3 kronor per timme och körning 40 öre kilometer.

En gång skulle han köra en läkare till några sjuka finska barn i Storkågeträsk. Efter undersökningen ansåg denne att barnen borde tas med till lasarettet i Skellefteå. Detta gick då till så att läkaren körde bilen medan chaufför Nordlund fick sitta i baksätet och sköta om barnen.

Vid ett stort snöoväder i början på mars hade Nordlund en körning med några finska mödrar och barn från Kusmark till centraldispensären i Skellefteå. På hemvägen hade Kåge-Jörnsvägen blåst igen så han kom inte längre än till östra Ersmark, där blev det stopp.

På kvällen kom en plogbil och öppnade vägen så han kunde börja köra men det gick bara ett par kilometer, sedan var det stopp igen. Under tiden hade de finska mödrarna alla utom en tagit sig till en finsk förläggning som fanns i östra Ersmark.

Den kvarvarande finska modern och barnet samt chaufför Nordlund satt sedan i bilen till klockan tre på natten, då var gengaskolen slut så motorn kunde inte gå längre. Någon kylarväska hade han inte, så det var bara att tappa vatten ur kylaren och sedan försöka ta sig fram till någon gård vid vägen.

Alf Nordlund gick sedan hem till Kusmark medan de finska mödrarna och barnen stannade i Ersmark till trafiken kom igång. Alf Nordlund berättade även att vid två tillfällen var det flyktförsök på gång i samband med körningar.

Tycko Karlberg berättar

Djur och skötare kom en söndag i oktober 1944 till Ersmark. Tycko Karlberg, Nygatan 93 A, Skellefteå var då blockledare i östra Falmark och kom därigenom att medverka i evakueringsarbetet.

Han berättar att kreaturen fick gå från järnvägsstationen i Skellefteå efter dåvarande Riks 13 till Kåge. Där övernattade djuren på ett gärde hos hemmansägare Pettersson vid Kåge hamn.

Det var kallt på natten, så det stod som en rök från de varma djurkropparna där de låg på fältet. Dagen efter fortsatte marschen till Ersmark.

Korna blev inhysta i före detta Peter Johanssons tomma ladugård, (där Skegas fabriker nu ligger) och Gustav-Josef Gustavssons sommarladugård. Vidare hos Gunnar Granlund, Paul Fahlgren och före detta Janne Karlberg. Några hästar fick plats hos Alrik Enmark och Tycko Karlberg.

I norra Ersmark inkvarterades djurskötare och övriga flyktingar i J. P. Grönlunds, Harald Åhlunds, Sigfrid Hedlunds och Tycko Karlbergs sommarstugor samt i före detta Adelina Bergströms stuga i östra byn.

Familjen Arvid Herkinen med 8 barn bodde i Gottfrid Lundgrens sommarstuga (där Skegas matsalar nu ligger).

Lars Gustafsson, scout 1944 berättar att 4 patruller ur Ersmarks scoutkår var ute i gårdarna och hämtade ihop sängkläder, troligtvis samma söndag som flyktingarna kom. Senare tiggde scoutpatrullerna ihop kaffe och socker.

Tycko Karlberg berättar vidare att familjen som bodde i hans sommarstuga bestod av man, hustru och dotter och så hade de en häst. Mannen hette

Hannes i förnamn och var hjärtsjuk. Efternamnet har Karlberg glömt. Dottern som var 18 år fick under vintern jobb som barnflicka hos Ester och Andreas Falk i Ersmarks södra by.

Familjen Hannes äldste son hade stupat i första drabbningen av finska kriget. Andre sonen blev också skjuten i ett ben och låg på lasarettet i Haparanda. Familjens gård hemma i Finland var helt nerbränd.

En bastu ordnades norr om Kåge-Jörnsvägen, ett livsvillkor för finska flyktingar!

Vid vissa tillfällen hölls gudstjänster i Ersmarks bönhus av kyrkoherde Samuelsson i Kågedalens församling. Denne hade tidigare tjänstgjort som präst i Tornedalen och kunde därför något finska.

Karlberg berättar till sist att språket gjorde gemenskap mellan finska flyktingar och svenskar lite svårt.

Alrik Fahlgren berättar

Den sedan flera år bortgångne L. M. Fahlgren, var bas för de finska förläggningarna. Hans son Alrik Fahlgren berättar några händelser han minns.

Vid sjuklägret i södra Ersmark var hälsotillståndet ganska dåligt. L.M. Fahlgren åkte därför med en bil last sjuklingar till Skellefteå lasarett, där de efter ett visst motstånd från sjukhuspersonalen fick stanna kvar. Inom en vecka var tre av dem döda.

På våren, när de finska djurskötarna skulle vända om med korna till Skellefteå för vidare transport

med järnväg tillbaka till Finland, fick de hjälp av Sven Grönlund och Alrik Fahlgren.

Marschen gick efter landsväg och hade kungjorts i tidningar för att i möjligaste mån undvika trafiksvårigheter. En del besvärigheter uppstod ändå. Bland annat berättar Alrik Fahlgren om en irriterad bilförare som hotade med anmälan till myndigheter.

Efter framkomsten till Skellefteå och ilastning var utspisning av ärtsoppa och svagdricka ordnad för djurskötarna och deras medhjälpare. Alrik Fahlgren minns att det smakade gott.

Magnhild och André Forssen berättar

Det fanns ytterligare en finsk flyktingförläggning inom området. Magnhild och André Forssen, ett par pensionärer i Ersmarksängarna, berättar att till f.d. Herman Gustavssons gård kom både djurskötare och kor. Gården var öde och ligger norr om Jörnsvägen på gränsen mellan Ersmark och Kusmark.

André berättar, att på söndagen när de evakuerade skulle komma, arbetade han och några grannar i ladugården med att reparera inredningen, så att korna kunde tas in på kvällen. Djurskötarna, som bestod av två medelålders kvinnor, flyttade in i bagarstugan.

Möbleringen där var väl inte så fullständig. Bland annat lånade Magnhild Forssen dit några stolar. Under vintern brukade makarna Forssen ibland hälsa på de finska djurskötarna, men som på många andra ställen var språket ett problem för gemenskapen.

Ransonerung under kriget

Även barn fick ransoneringskort (foto Stig Sandström).

Under krigen 1916–19 och 1940–45 var det ransonerung i Sverige eftersom det fanns brist på varor.

Även 1946–51 var det ransonerung då det fortfarande var varubrist, det saknades utländsk valuta och man ville inte att pengar skulle flöda ut ur landet.

Det användes ett poängsystem. Vid köp av kött och fläskvaror kostade varje gram benfritt kött 1 poäng. För kött som innehöll ben lämnades färre antal kuponger.

När ransoneringen var som värst i Sverige under andra världskriget räckte varje kaffekupong bara till 13 gram kaffe. I praktiken innebar det att en kaffekopp var något man bara kunde unna sig någon gång i veckan, om man inte nöjde sig med varianter av cikoria och rostad råg. I vår egen fredliga tid konsumerar varje svensk i genomsnitt 18 gånger mer kaffe än vad som var tillåtet under ransoneringsåren.

Svarta börs-affärer blev en lockande utväg för många svenskar.

Man bevakade också producenterna. Bönderna fick inte slakta hur som helst. Slaktlicens skulle sökas för varje djur. Ute i byarna fanns kontrollanter som kontrollräknade djurbesättningarna och var skyldiga att rapportera om någon inte följde bestämmelserna.

Oljekrisen innebar ransonerung av bensin 1973–74.

Scharlakansfeber

Hösten och vintern 1946 drabbades Ersmark av en scharlakansfeber-epidemi där många i byn insjuknade.

På e.m. fredagen 27/9 hämtades Erland Lindberg och Lennart Westerlund upp av den speciella epidemi-ambulansen och fraktades till det numera rivna epidemisjukhuset i Skellefteå. Det låg 7–10 barn i varje sal och vid den här tiden före penicillinet var man inlagd i sex veckor.

En biverkning till den här sjukdomen var öroninflammation. Ofta sågs patienter med stora bandage

om huvudet efter det att trumhinnan hade punkterats.

Familjen Kågedal drabbades. Lorentz Kågedal var bara sex år gammal och hans lillebror Bertil endast tre år. De låg i sängen intill varandra och var mycket sjuka och ledsna.

Eva Kågedal skulle fylla fem år på julafton 1946. Några få dagar innan blev hon inlagd på "Epidemin". Mamma Göta Karlsson var där med en stor tårta, som alla på avdelningen fick dela.

Nils Burman dödas av en bil

Nils Konrad Burman (1873–1952) utvandrade 1905 från Bureå till USA. Där mötte han i Evanston Hilma Andersson (1880–1952) och de gifte sig 1909. Dottern Signe Burman (1910–2006) föddes där.

Nils arbetade i en cementfabrik men trivdes inte med det. Medan han fortfarande var i USA köpte han ett hemman av August Enmark i Ersmark och lejde Verner Åhlund till att bygga bostadshus och ladugård. Familjen återvände dit 1911.

Huset, som står kvar i utbyggt skick, var ett så kallat "knubbhus" och finns på Jörnsvägen 31.

År 1952 blev ett sorgens år för familjen Burman. Först dog modern i juni. I augusti var Nils gående på väg hem för att äta den palt som dottern Signe höll på att koka. Men han såg sig inte för när han korsade Jörnsvägen och blev påkörd av en bil.

Tvillingarna Mona och Sara Lundgren bodde på Jörnsvägen 33. De var i trädgården och åt bär och blev då ögonvittnen till olyckan 1952-08-11.

Mona Lundgren förhörs av tingssekreterare Lindrot (foto Nordsvenska Dagbladet)

Häradsrätten besöker olycksplatsen 1952-09-23. Man tittar mot öppningen i staketet där Nils kom och man tittar mot Kåge varifrån olycksbilen kom (foto Nordsvenska Dagbladet)

Solförmörkelse

1954-06-30 Sotade glasskivor används av Bengt Lindholm, NN, Marta Ålund (Andersson) (källa Torbjörn Lindholm)

Under första delen av 1900-talet inträffade fyra solförmörkelser (1914, 1927, 1945 och 1954).

Den som inträffade 30 juni 1954 är den sista som inträffat i Sverige och den väckte stor uppmärksamhet. Den var inte riktigt total här i norra Sverige.

Nästa totala solförmörkelse inträffar 16 oktober 2126.

Kungabesök

Karl XVI Gustaf har besökt Ersmark två gånger. Den ena gången var vid en invigning av Skega-utbyggnad 10/4 1987.

Andra gången var vid invigningen av Bengt Olofssons bondgård.

Assar Svensson guidar kungen i fabrikslokalerna 1987.(foto Okänd)

Platsnamnens ursprung

Blöberget

Brudiket

Ett "brudike" är ett större dike som går igenom ett område. Förleden "bru" betecknar en form av bro. Namnet fanns redan på 1870-talet.

Det äldsta namnet som hittats på berget är "Blödberget". Sedan har den ett tag kallats Blåberget för att nu heta Blöberget.

Förr stod "blå" i bergsnamn för att berget ansågs som mörkt. Som framgår av kartan så är det ganska brant mot väster så kanske var det anledningen till namnet.

Men ännu mer troligt är att namnet har att göra med "blöda" eller "blö" som det heter på bondska. Men var det vatten eller vad var det som blödde?

Elddiket

Elddiket korsar Bovägen söder om Nussberget. Namnet är en felöversättning av det gamla namnet Ilddiket som antyder att bäcken var svår att ta sig över.

Diket är egentligen en liten bäck kallad Skravelbäcken. Den har dikats ut till att bli byns första krondike. Bäckens ursprungligen ett biflöde till Bodbäcken men försvinner idag i Illmyran.

Gustavsvägen

Vägnamnet blev till 1968-05-16.

Förmodligen är gatan uppkallad efter alla Gustav som bott där gatan börjar. Gustav Holmlund (1917-2000) bodde där när gatan namngavs. Hans far Gustaf Volrath Holmlund (1886-1918) bodde där dessförinnan liksom farfar Johan Gustaf Holmlund (1858-1891) och farfarsfar Gustaf Olofsson Holmlund (1825-1869).

En annan möjlig förklaring till namnet är att den skulle vara uppkallad efter Gustav Grönlund (1887-1957) som bodde tillsammans med sin syster Klara Grönlund där Klaravägen börjar. Men det är mindre troligt eftersom han, som sagt, inte bodde vid Gustavsvägen.

Håkans/Håkars/Hakars forsen/backen

Ca 1930. Hakarsforsen i bakgrunden. F.v. Jenny Jonsson, Teresia Stenmark, NN och Emma Andersson. Fördämningen kallades Kvarndammen. I bakgrunden syns såghuset på kvarnplatsen (källa Berit Stenlund).

Ersmark 7 ägdes på 1600-talet av en Håkan Östenson. Utifrån namnet Håkan har det skapats prefixet Hakars/Håkars.

Håkarshemmanet är den stora västerbottensgård som ligger i bildens vänsterkant. Det är backe upp dit och den har naturligtvis kallats Hakarsbacken.

Gården revs omkring 1960 för att ge plats åt Skegas kontor.

Fotot från 1940-talet visar Håkarshemmanet där gummifabrikens kontor nu står (foto Ernst Westerlund).

Hultena

1955 Bakom Finnbastun med vita dörren och Georg Karlssons uthus syns det ladrikt som kallas för Hultet (foto Kjell Enmark).

Ett "hulte" är en liten höjd vid en myr. Ängsmarken som finns väster om Hultesvägen kallas för "Moränget".

Jönsberget

Jöns Väst i Berget gården (Kalista-gården) med Jönsberget i bakgrunden (källa Skellefteå museum).

Jöns Väst i Berget var ett hemman som fanns rakt söder om byaberget. Gårdens har fått sitt namn efter en av ägarna som var Jöns Andersson (1602–1680). Gården har i sin tur gett namn åt berget.

Kalista-backen

Fotot från 1958 är taget från Jönsberget. Kalista-gården syns i bildens nedre högra kant (foto Wollmar Lindholm).

Gottfrid (1902–1984) och Kalista Lundgren (1896–1969) bodde i hemmanet Ersmark 9 Jöns väst i Berget. Mellan deras hus och Lövhällan på Jönsberget gick väggen uppåt i en brant backe som förr kallats Kalista-backen.

Klaravägen

Vägnamnet blev 1968–05–16 beslutat uppkallat efter Klara Grönlund (1882–1966) som bodde vid vägens början tillsammans med sin bror Gustav.

Kåge, Kågedalen och Kågeälven

Det finns många teorier om var namnet kommer ifrån och den striden är inte avgjord. En teori är att Kåge går tillbaka på ett gammalt ord "kagi" som betyder "vik". Det är från 500-talet liksom flera andra namn på kustorter.

Namnet är av maskulint genus vilket betyder att det inte kombinerades med något suffix. Kagi betecknade ensamt det som vi i dag förtydligat med ett suffix och kallar Kågefjärden. Eventuellt så kallades fjärden för Stor Kaghi för att beteckna vikens storlek. Byn har ofta kallats Storkåge.

Namnet har gått över på älven som då betecknas med ett namn i feminin form, ett Kaga. Detta a i det feminina namnet har sedan försvagats till ett e och vi har fått formen Kage.

Omvänt så har det framförts att det kan vara älven som gett namnet åt byn. Det finns ett gammalt ord för att beteckna en slingrande älv som skulle ha kunnat vara ursprunget till namnet. Det finns också ett samiskt ord för att beteckna en ö som skulle kunna vara ursprunget.

Namnfrågan har alltså inte fått en slutlig lösning.

Klösan

Det är ett gammalt namn på området söder om idrottsplatsen. Bakströmmen som finns där kallades då Klösaggan och inte som idag Lassaggan. En "Klösa" är ett område där älven "klöst" ut stränderna.

Ernst Westerlund berättar i Byar och Folk om att en dräng som badade där drunknade i aggan. Då använde man en tupp som hjälpmedel för att hitta honom. Men hur man än rodde runt i älven så gol den inte och markerade platsen för kroppen. Detta trots att den senare hittades där man rott.

Kälen

Kälen är det lilla skogsområde som vid Jörnsvägen bildar gräns mellan Kåge och Ersmark. "Käl" har i Västerbottengrundbetydelsen att vara en låg höjd som i allmänhet är skogbeklädd. I övriga Sverige även "utmark".

Larsvägen

1955 I bakgrunden den efter branden uppbyggda Lassgård som var Kågedals föräldrahem (foto Kjell Enmark)

Lassgården på Larsvägen 5 är Kågedals föräldrahem. Gården har fått sitt namn efter Lars Larsson (1670–1739) som var ägare 1707–24 och då inleddes en ny tradition av att barnen tog över gården.

Det har också funnits spekulationer om att namnet skulle ha kommit av Lasse Persson som var bonde på gården 1539–1577 och byns rikaste man. Men namnet finns inte belagt från så tidig tid och Lars Larsson finns i två generationer och i ytterligare en generation lever patronymikonet Larsson.

Lassgården har gett namn åt Lassaggan som är den skarpa älvskräken rakt söder om gården

Lassgården har också gett namn åt Larsvägen som nu går från byavägen ner till idrottsplatsen.

Nils Johans Vägen

Nils Johansvägen beslutades 1968-11-25. Vägen är uppkallad efter Nils Johan Fahlgren (1875–1962), vanligen kallad N.J. Fahlgren, bonde i Ersmark men framför allt kommunalpamp och mångårig kommunalkamrer.

Moränget

”Moräng” betyder att det är en sank skogsmark.

Nussberget

”Nuss” är ett gammalt sätt att uttala namnet Knut. Nussberget är alltså Knutsberget.

Knut var ett ovanligt namn så det är troligt att namnet kommer från Knut Matsson som äger Ersmark II Falshemmanet åren 1562–92.

Pell-Ant bron/forsen

Laga skiftet i Ersmark godkändes av Kunglig Majestät 1843–08–04. Resultatet innebar att ingen hemmansägare tilldelades fler än sex skiften. Det innebar också att några blev utflyttningsskyldiga.

En av dem var Anders Pehrsson ”Pell-Ant” på Ersmark II Falshemmanet. Han flyttade i början av 1840-talet sin gårdsplats till norra sidan älven. Forsen där och den senare bron fick namn efter honom.

1959 Pell-Ant bron (östra bron) (foto Ernst Westerlund).

Röjmyran

Gränsen mellan Varuträsk och Ersmark går över västligaste delen av myren. Namnet betyder enligt en tolkning ”Tjäderhönamyren”.

En mindre trolig tolkning är att ordet kommer av ”raait” som betyder väl multnad torv. Röjmyran eller ”Raimira” som det uttalas på bondska har varit torvtäkt i gamla tider. Så sent som på 1950-talet tog man torv härifrån.

Slumparberget

Det finns två teorier om namnet. Den ena är att det kommer från efternamnet Slumpare som ursprungligen bars av soldater på roten 46 Slumpare i Hjoggböle.

Men kopplingen till Ersmark är svag. En är att Lars Andersson Slumpares (1693–1759) dotter gifte sig Jonas Mikaelsson på Ersmark 2. En annan är att Gustaf Jonsson Slumpares (f. 1796) farmor kom från Ersmark 8. En tredje möjlighet är en Greta Slumpare (1786–1875) från Drängsmark eventuellt kunde ha bott i närheten av berget.

En troligare teori är att namnet kommer av ordet "slompa" som förr betydde ungefär "kasta omkring".

På gamla kartor så heter berget bara "Slumpberget" vilket gör det mindre troligt att det handlar om

ett personnamn. Berget har många stora stenblock strödda här och där och det finns också en "liggande höna" där. Gamla sägner om att trollen ska ha bott vid Slumparberget stöder ytterligare teorin.

Men vilken teori som är den rätta är ännu inte avgjord.

Sprättjärn

Sprättjärn har fått sitt namn efter Nils Carlsson (1765–1813) som ägde fastigheten Ersmark 10 intill tjärnen. Han kallades av okänd anledning för Sprätten. Eventuellt var han känd som snobbig.

Kartan visar fastigheten Ersmark 10 Jöns in på Svedjan på 1805 års karta då Nils bodde där. Fastigheten har i en del dokument kallats för enbart "Sprätt".

Platser

Flygfältet Erslanda

Bilden från 1961 visar Assar tillsammans med sin gamla konkurrent från biltävlingarna och ägare av en bilfirma i Lycksele,, Arne Lindberg, med vilken han bildade SVELI. Bilden från 1969 visar Erslanda med en Piper PA-18 som 1968 levererades ny till Skellefteå flygklubb och havererade 2003 på Lissjön p.g.a. nedslagen (foto Okänd).

Första landningen gjordes i 30-gradig kyla av Assar Svensson 6/1 1958. Planet, en Auster 5, hade skidor.

För att förbättra ekonomin med flyget testade man turistflyg till fjällen och import av fisk från Bodö. Därefter började man i aktiebolaget SVELI-flyg med flygutbildning och hade tre lärare och 40 elever. År 1963 såldes tre av planen och man behöll bara en Cessna 185.

Men Skellefteå Flygklubb fanns kvar. En Klemm Kl107B havererade 1964 och tre omkom.

Erslanda användes från omkring 1967 för segelflygning och därefter fallskärmschoppning. När flygplatsen lades ned i slutet av 80-talet användes den för modellflygning.

1967 Reportage i Norran.

Pell-Ant bron (Östra Åbron)

Bron ombyggdes 1899, Den åkte iväg med vårfloden 1973 och ersattes på 1980-talet av en järnbro.

1945 Bron över Pell-Ant forsen taget från söder (källa Lennart Westerlund).

T.v. vårfloed vid gamla bron 1970 (foto Hans Sandström) och t.h. när den åkte iväg 1973-05-16 (foto Thure Lindberg).

Bron är nu ersatt med en gammal järnbro. Teckningen är gjord av Hans Sandström.

Västra bron (Skega)

Bilden från 1923 visar den då nybyggda bron (foto Ernst Westerlund)

Bron reparerades i flera omgångar och bl.a. 1899.

År 1921 beslöts att en ny Västra Åbro skulle byggas. Av 34 röstberättigade ville 33 ha den på en ny plats men eftersom beslutet behövde vara enhälligt så byggdes den på den gamla bronns plats.

Numera har den ersatts av modern balk/betongbro som tillåter mötande trafik vilket var omöjligt på den gamla.

Flyttblocket vid Bodavägen

Volymen som syns ovan jord är cirka 200 kubikmeter. Delen som är under mark kan uppskattas vara 50–70 kubikmeter.

Blockets ursprungsvolym när det kom glidande med inlandsisen borde ha varit 300–350 kubikmeter eller 825–950 ton.

(karta Google Maps, foto Thure Lindberg)

Ett flyttblock har egenskapen att det inte innehåller sprickor. De som innehölls sådana hade för länge sedan delats upp.

Under 1920-talet sprängdes och kilades stenar ur detta block som användes till bland annat landfästen för västra åbron i Ersmark och grundstenar till

det nya bönhuset. Ca 50–70 kubikmeter sprängdes bort.

Det fanns bland bönderna i byn många kunniga ”sprängare”. Man använde borrar släggor och kilar, allt för hand. För sprängning var krut vanligast.

1920-talet. F.v. Mauritz Andersson, Gustaf Östensson (flyttade till Malmberget), Ruben Andersson (stående) och hans bror Gunnar Andersson, Bror Johan Enmark. Sittande högst upp på blocket Knut Östensson som förlorat sin vänstra arm vid en olycka med en sågklinga (källa Thure Lindberg).

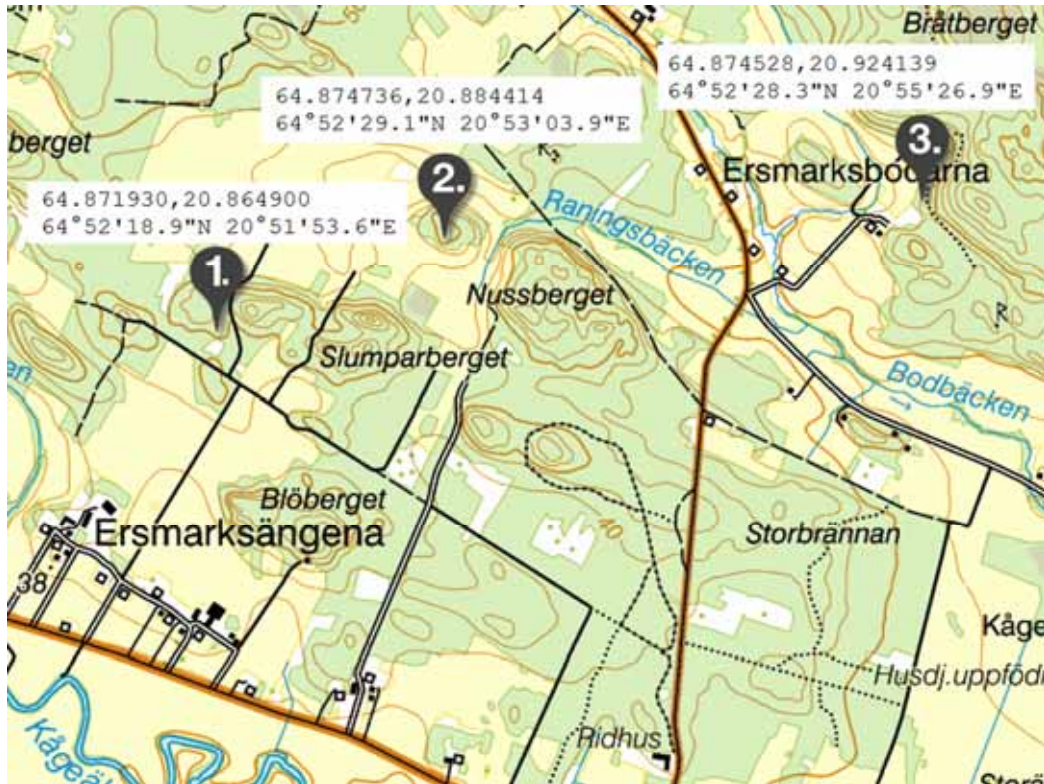

Västra åbrons landfästen fick sten från flyttblocket (foto Ernst Westerlund).

Liggande hönor

I Ersmark finns tre liggande hönor. För att hitta de tre platserna söker man i Google Maps med #1: 64.871930,20.864900, #2: 64.874736,20.884414 och #3: 64.874528,20.924139.

Hönorna visas från väster till öster som också är storleksordningen. Den östligaste är överlägset störst (foto Stig Sandström)

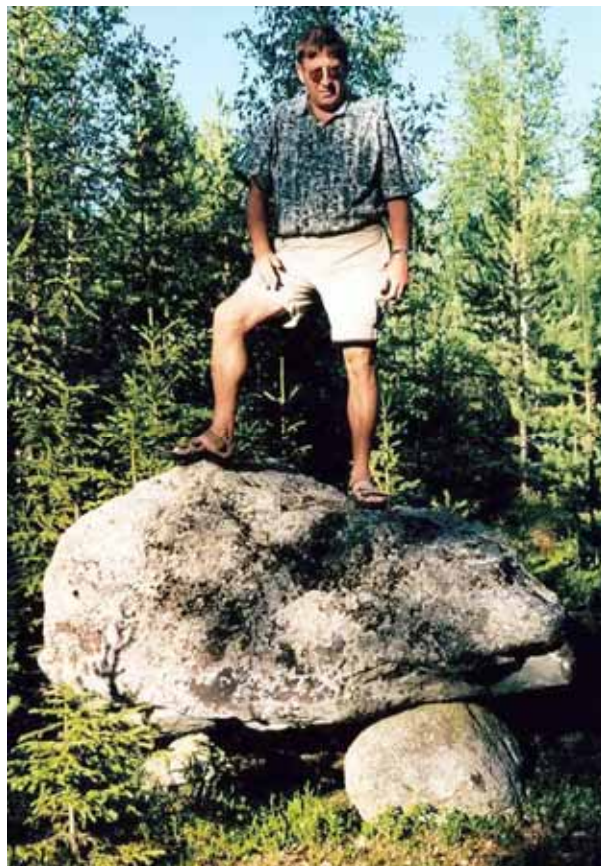
En liggande höna består vanligen av ett flyttblock som ligger på tre mindre pallstenar. Det kan därför liknas vid en ruvande höna eller ripa.

Hönorna förekommer runt hela jorden och finns i ett antal olika varianter. Det som gäller för samtliga är att pallstenarna alltid ligger på fast berg och därför inte sjunkit ned i marken. I Sverige är den typiska miljön höglänta eller sluttande hållmarker. Ibland finns bara en eller två pallstenar och då har blocket en eller två stödpunkter direkt på hällen. I några fall är pallstenarna fler än tre.

Inlandsisen har fört med sig flyttblock som släppts på ett lager av sand, grus och mindre stenar. Senare har havsvågornas verkan i samband med landhöjningen eller med smältvatten från återstående glaciärer spolat bort det finare materialet, och kvar har då blivit de tre pallstenarna som suttit fastklämda under blocket.

Ett mindre antal förekomster i samband med gravfält från järnåldern på Öland och i Småland har pallats upp av människohand. Dessa konstruktioner är av blygsammare mått, kring en dryg meter.

Det fanns en tro att trollen bodde på Slumparberget. Säkert bidrog den liggande hönan där till detta.

Lorentz Kågedal på den största hönan som är den i Ersmarksbodarna (foto Sören Kågedal).

Åsmyran

Myrområdet sydväst om Silverberget var samfälld mark fram till laga skiftet 1842 då den delades upp i lotter. Myren var t.o.m. inhägnad så att inte fåren skulle äta upp den gröda som växte där.

Åsmyran användes som översilningsäng. Røjmyrbäcken dämades upp på våren, så att vattnet över-svämmande ängen med syrerikt och växtnärlingsrikt vatten. För att undvika syrebrist var det viktigt att dämningen togs bort i tid.

Dammen var nog ganska hög. Det syns fortfarande rester av vallen mot norr och det är stor nivåskillnad mellan den och dammen nedströms.

Fördämning i bäcken rasade och vattnet trängde ut norrut på ett område som sedan kallades Gravern. En del av vallen sköljdes bort och det blev slutet på Åsmyran som översilningsäng. Det fanns misstankar om att det inte handlade om en olycka utan ett sabotage.

Gamla platsnamn

Vintern 1975–76 arrangerade Vuxenskolan i samarbete med Skellefteå Museum ungefär 450 cirklar i Skellefte-bygden med målet att kartlägga de gamla bebyggelse och naturnamnen. Namnen nedtecknades och markerades på en karta.

Ledare och skrivare i Ersmark

Ruth Gustafsson, Elof Westerlund

Övriga deltagare i Ersmark

Lars Gustafsson, Sven Lundqvist, Gustaf Pettersson, Sven Westerlund, Östen Östensson, Zeth Karlberg Gabriel Mikaelsson, Börje Gustafsson

Här nedan redovisas vad studiecirkeln i Ersmark kom fram till

Vägar

1. Bruksvägen sträcker sig från Nyland till Kåge.
2. Nedre Bruksvägen
3. Körkvägen
4. Häradvägen (nu: Bergsvägen)
5. Gamla kyrkvägen från Ersmark över Johanistorp, "vid Kamtjärn" till Stämmingsgården
6. Spådasvivägen (nu: gick genom Falks Plåtprodukter och följde sedan ungefär nya södra vägen (väg 913) österut)

7. Sörbrajvägen (nu: väg västerut från Heden)
8. Böjavägen (nu: Ersmarksvägen med fortsättning i Fabriksvägen)
9. Jörnsvägen
10. Pellantvägen (Paliant-Nautåe)
11. Dikeskläppvägen (nu: gammal väg som går österut från korsningen Jönsvägen–Ersmarksvägen)
12. Bovägen
13. Z.vägen
14. Brajvägen (nu: traktorväg till Kusmark)
15. Hajkärrvägen (fortsätter öster om Bovägen med Bjärnangesvägen)
16. Bjärnangesvägen
17. Hultesvägen (går från Jörnsvägen till Björnången)
18. Hållmyrvägen (del av Bruksvägen)
83. Måssvägen

Vattendrag

20. Djupbaitzen (Djupbäcken)
21. Stansmyrbaitzen, kallas i Kåge i sitt nedre lopp Fällbaitzen
22. Kågälva
23. Råbaitzen i rågången mot Kusmark
24. Bobaitzen ”i Kåge vid E4 Lillån”
25. Råningsbaitzen
26. Mebaitzen
27. Skravelbaitzen
28. Sprättjärn
29. Notjärn
30. Kvarnkanalen
31. Hampaintse ”för vattenläggning av hampa” vid bäcken från Sprättjärn

Vattenrelaterade platser

33. Tomten, slåttarställe	43. Swidisele
34. Wade, vadställe över Djupbäcken	44. Klösa
35. Åsmyrdamme, Asmyran var slåttaräng	45. Sara-tuva, liten holme i Kågeälven
36. Kvarnbron, plats för gammal kvarn	46. Pellant-forsen
37. Sannbron	47. Myckles bys urfjällsågor
38. Uti kroköm, mot Kåge rågång	48. Får-djala, uppsamlingsplats när fåren om höstarna hämtades från skogen
39. Spakälva	50. Kvarnställe, Bobäcken
40. Nese	51. Strömmar hälla, Mebäcken
41. Hakarsfårsen	
42. Degerstan	

72. Spångmira
 73. Li-tjärn
 74. Sjulsdalen, gammal dalplats på 1920-talet, grustäkt
 75. Bjärnkläppen
 76. Ersmarklia
 77. Gruva, övergivet gruvschakt från 1920-talet
 78. Rajmirbärke
 79. Rajmira, torvströmyr med ett 15-tal torvströmlador.
 80. Håkarskärre, av en del kallat Hajkärre
 81. Sprättdjåla, ett potatisland från ca 1850, öde (Ulf Lundström: Gärda/djåla har betydelsen "inhägnat område, inhägnad åker". Sprättgården har fått namn efter den person som kallades Sprätten och som förmodligen var högfärdig)
 82. Witbärke
 83. Måsavägen (se kartan för vägar)
 84. Storgåsmira
 85. Låilgåsmira
 86. Målmira
 87. Sandtommen (Ulf Lundström: Sandtommen kommer av ett ord sandtumme som betecknar en sandig plats där hästar med förkärlek tumlar. Ordet är bildat av ett verbet tumba, fornvästnordiska tunba 'vältra sig, tumla sig' om hästar och fåglar.)
 88. Lumora (Ulf Lundström: "Lu" har oklar betydelse medan "mor" står för sumpig granskog)
 89. Häsiange, odling numera nedlagd
 90. Åsmirlia
 91. Förstärkningsvall, ca 200 m, lång på norra sidan Åsmyren
 92. Hajbolauta, fäbod på 1800-talet (Ulf Lundström: "Hajbo" efter bydelen "Heden" och "löt" betyder beteshage)
 93. Markstesboden, fäbod på 1800-talet
 94. Gravern (Stig: när dammen kring översilningssängen Åsmyran rasade så rann vattnet ut hit)
 95. Kvarnbärke
 96. Kvarndjälen.
 97. Där baitsen lap åt vägen, Djupbäcken
 98. Hållmira
 99. Lajansdjåla, soldattorp, soldaten hette Lejon
 100. Höghaida
 101. Kårnsvihaida
 105. Fäinrådde (Ulf Lundström: En röjning i skogen som fått sitt namn efter Finnhemmanet)
 106. Brännlanne
 107. Åina swin
 109. Bergsmarks Lauta (Ulf Lundström: "Lauta"/"Löt" är en plats inte allt för långt från gård och lagård där korna uppehöll sig. I äldre tid betraktades all mark som låg utanför inägorna vid byn som betesmark. Mellan utmarken och inägorna gick en gårdsgård, och från denna utmark gick en inhägnad fågata fram till fåhuset vid varje gård i byn. Hela betesområdet som var en byallmänning äsyftades med ordet löt.
 110. Råningen (Ulf Lundström: "Ronning" betyder "röjning, nyodling" och betecknar mark som röjts för att skapa slåtterängar. Röjningarna låg vanligen i sluttningar mot åar och bäckar)
 111. Spådaswida (Ulf Lundström: "Spada" betyder jord som tagits upp och vänts med spade och "svedja" är en avbränd skogsmark)
 112. Knusterainge (Ulf Lundström: "Knuster" har betydelsen småved i tjårdal. Det fanns tydliga sådan ved i närheten av ångset)
 158. Kallkällor 3 st
- Kors-byggnader med ägare 1976**
188. Däri Jakobs (Jakob Jakobsson)

Norr om Kågeälven

114. Marrasmåge (Ulf Lundström: Marra = märr, småg = "trång passage)	124. Falk-torpe
115. Ödegård	125. Nussbärje
116. Ödeställe	126. Leilpappdjäla
117. Rådde (Ulf Lundström: ställe i skogen, där träd och buskar röjts bort och det växer gräs. Jfr "rådde" som är en röjning som inte ursprungligen låg i skogen)	127. Karl-Hedlundsdjäla
118. Hajkärrbärje	128. Rajmirkläppen, sedan gammalt plats för dansbana
119. Slomparbärje. Gammalt tillhåll för vitra	135. Brudike
120. Karl-Gustavstorp	136. Morainge
121. Ville-djäla	137. Elldike
122. Blöbärje, ödegård	138. Lisa-djöla
123. Kläppen	139. Storbrenne
	140. Fraingsmira (Ulf Lundström: Fräng" är växten fräken)
	141. Hulte

- 142. Rännarhälla
- 143. Möllarkläppen
- 147. Gammal grund, troligen första bebyggelsen i Ersmarksbodarna
- 148. Bolauta, gammal fåbod
- 149. Håkarsmora ("moren" är en sumpig granskog)
- 150. Nöjbruke
- 151. Svía
- 152. Bostöwjen, slätterstugor 5 st
- 153. Bjärnainge
- 154. Slämtarle, grind över Bovägen sommartid (Ulf Lundström: Det betyder att det är en grind som gick igen av sig själv)
- 155. Ånton-Nicha tagen, teg
- 156. Nusbäri-djala
- 157. Anton-Nicha djala
- 158. Kallkällor 6 st.

Västerbottensgårdar med ägare 1976

- 174. Markstedts (Axel Markstedts)
- 175. Däri Värnerkarls (Sverker Olofsson)

- 176. Däri Stenmarks (Bröderna Daniel och Alrik Fahlgren)
- 177. Därå Kläppom (Börje Gustavsson)

Kors-byggnader med ägare 1976

- 189. Åll-Markstets (Evald Markstedt)
- 190. Amos (Lasse Gustavsson)
- 191. Däri Gusta-Ant (Ivan Lundmark)
- 193. Johan Gustavs (Sigurd Lundmark)

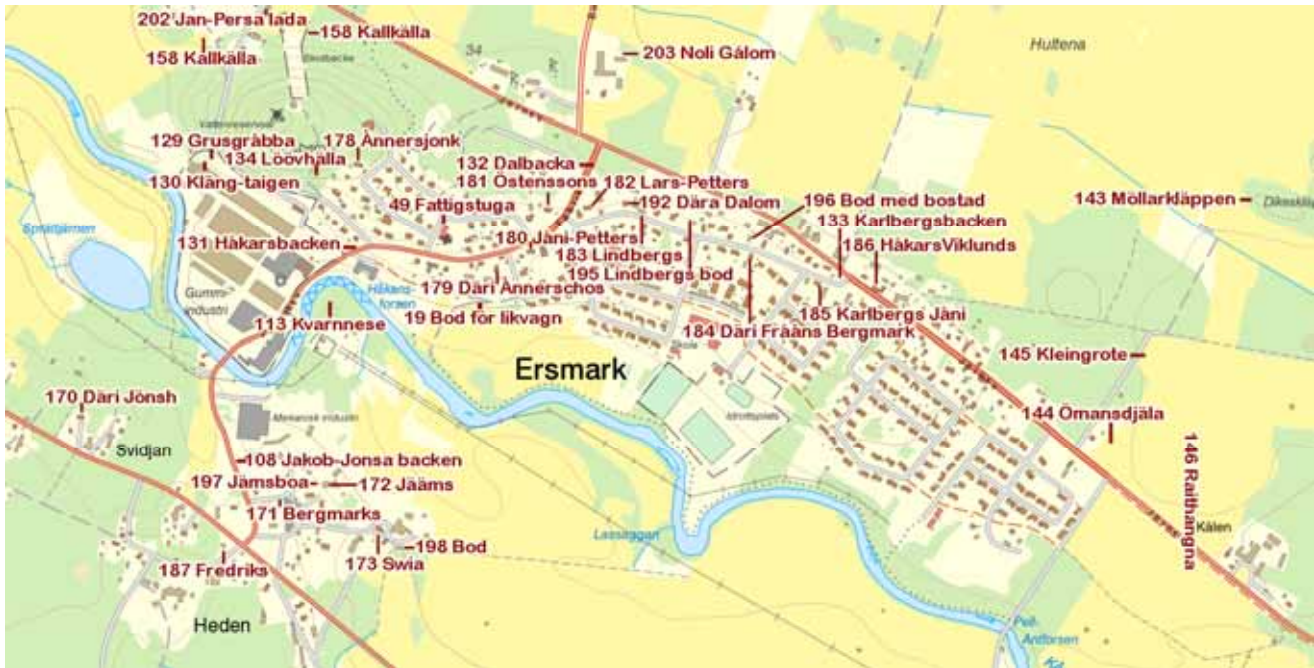
Bodar med ägare 1976

- 194. Gusta-Ånners (Bod, I Lundmark)
- 199. Bod (Karl Enmark Bodan)

Salpeterlador med ägare 1976

- 200. Gusta-Persa Bod (Gustav Pettersson)
- 201. Salpeterlada (Josef Östensson)
- 204. Loge, Rundlogar (Sven Bjursell)
- 205. Loge, Rundlogar (Karl Enmark Bodarna)

Centrala Ersmark

- 19. Bod för likvagn (använd till omkring 1935)
- 49. Byns fattigstuga, två rum. Sista gången bebodd 1940
- 108. Jakob-Jonsa backen
- 113. Kvarnnesse. Förut ramsåg, benkvarn, vadmalstamp, spånhyvel. Endast kvarnen kvar och ej i bruk
- 129. Grusgråbba
- 130. Klång-taigen. Kling var gammal soldat
- 131. Håkars-backen
- 132. Dalbacka. Tidigare mejeri nedlagt under 1920-talet
- 133. Karlbergsbacken
- 134. Löövhälla. Förut skidbacke
- 144. Möllarkläppen
- 144. Ömansdjåla

- 145. Kleingrote, soldat Kling
- 146. Raithangna
- 158. Kalkkällor 2 st

Västerbottensgårdar med ägare 1976

- 170. Däri Jönsh (Rolf Grönlund)
- 171. Bergmarks (Beda Bergmark)
- 172. Jääms (Bröderna Mikaelsson)
- 173. Swia (Yngve Jakobsson)
- 178. Ånnersjonk. Detta är den del av Kalista-gården som Lennart Bjursell flyttade hit (Astrid Ivarsson Stockholm)
- 179. Däri Ånnerschos (Erik Andersson)
- 180. Jåni-Petters (Poststationen)
- 181. Östenssons (Ture Östensson)
- 182. Lars-Petters (Holger Lundström)

- 183. Lindbergs (Eilert Lindberg)
- 184. Däri Frååns Bergmark (S, Jonsson)
- 185. Karlbergs Jåni (Max Karlberg)
- 186. HåkarsViklunds (Göte Lindholm)

Kors-byggnader med ägare 1976

- 187. Fredriks (John Grönlund)
- 192. Dära Dalom (Bröderna Hägglund, Kåge)

Bodar med ägare 1976

- 195. Lindbergs bod (A. Lindberg)
- 196. Bod med Bostad (Mats Åhlund)
- 197. Jämsboa (Bröderna Mikaelsson)
- 198. Bod (Yngve Jakobsson)

Salpeterlador med ägare 1976

- 202. Jan-Persalada (Helge Grönlund)
- 203. Noli Gálom Salpeterlada (R, Einarsson) (Ulf Lundström: "Norrut i gården")

Vägar

Förr skilde man på sommar- och vintervägar. Sommarvägarna var länge ridvägar som drogs över höjder och långa vattendelare för att undvika dyrbara brobyggen.

Vintertid ställde sig höjdsträckningarna svåra att passera med tungt lastade slädar. Därför kördes det upp särskilda vintervägssträckningar över flackare terräng vid sidan av höjderna. Trots detta var transportarbetet inte lätt beroende på svårigheterna att hålla vägarna framkomliga.

Ur underhållssynpunkt skildes det på allmänna vägar och enskilda. De allmänna underhölls av sock-

nen/häradet. D.v.s. alla boende i kustlandet var underhållsskyldiga. Det fanns bara en allmän väg före 1800-talet och det var Kustlandsvägen. Övriga var enskilda och underhölls av markägarna.

För underhållet av de enskilda vägarna svarade de bönder som bodde efter sträckan. Vägen delades upp i skiften efter skattetalet. Den sortens vägunderhåll fanns så sent som 1924. Underhållet innebar att vägen skulle grusas och större stenar krattas bort. Några dagar före midsommar kom en synenämnd och granskade underhållet.

Kustlandsvägen

1664 Skellefteå socken med Kustlandsvägen inritad

I samband med att gästgiveriväsendet etablerades i början av 1600-talet så blev det en körbar landsväg. Kustlandsvägen var född.

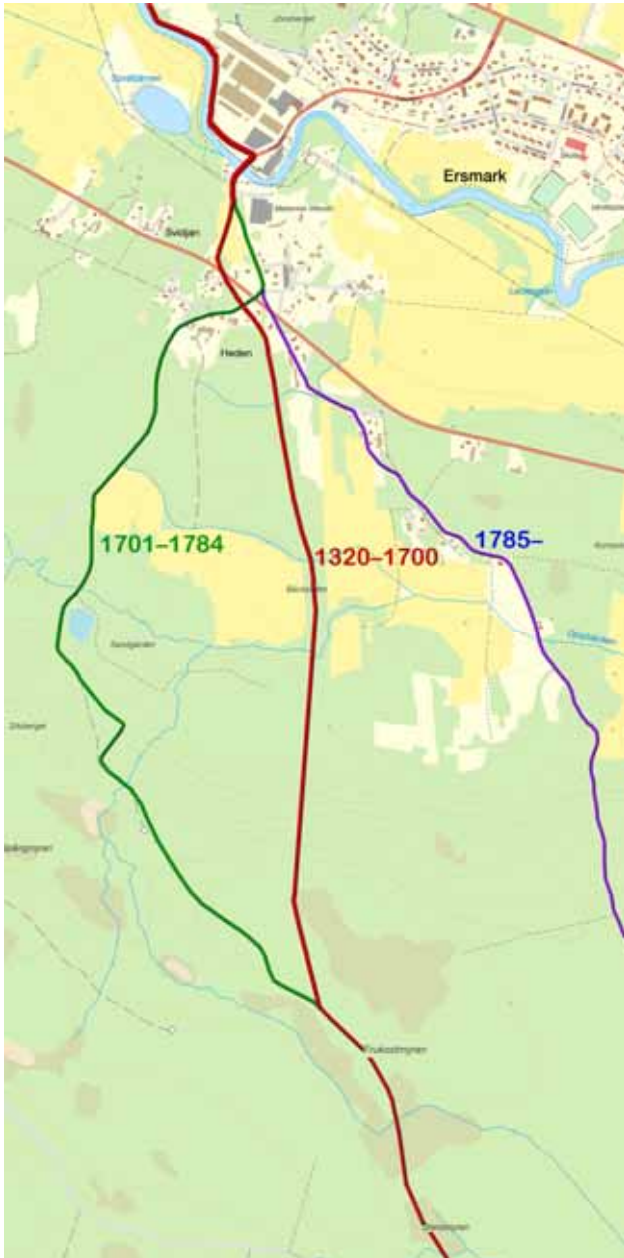
Det blev då möjligt att färdas med häst och vagn hela vägen från Stockholm till Umeå. Vid denna tid tog en resa mellan städerna uppemot tre veckor medan restiden under 1700-talet var endast sex dagar.

Kustlandsvägen passerade inte Ersmark utan gick över centrumbron i Kåge och följde sedan i stort sett det som i dag kallas Gamla Kågevägen.

Den äldsta kvarvarande av de många broarna längs vägen är Lejonströmsbron som dessutom är en av Sveriges längsta träbroar. På många platser vid vägen finns spår i form av milstenar kvar.

När kustlandsvägen blev farbar för kärror vid mitten av 1600-talet hade man till stor del bara förbättrat den gamla ridvägen. Flera av dessa avsnitt över berg och backar är fortfarande körbara med bil.

Kyrkvägen

Här till vänster visas de tre kända dragningarna av Kyrkvägen.

Omkring 1320 bröts Skellefteå landsförsamling ut ur Bygdeå församling och blev en egen församling. Orten var då den nordligaste platsen för en fast och mer samlad bebyggelse på svenska sidan av Bottenviken.

Troligen byggdes den första kyrkan i Skellefteå socken i slutet av 1300-talet. Personer från Ersmark deltog i arbetet. Redan 1386 ersattes den gamla träkyrkan med en ny och rymligare.

Så snart det fanns en kyrka, fanns det ett behov av en väg till den. Kyrkan krävde regelbundna kyrkbesök utifrån avstånd.

Den äldsta kyrkvägen som kan hittas på en karta är från 1699. Den visar en ca 1 mil lång sträckning som visas med rött på kartan. Den kyrkvägen är dragen ganska mitt emellan de två senare sträckningarna.

Det man vet är att kyrkvägen följde älven från Kusmark och passerade den på en bro i Ersmark på samma plats som nuvarande västra bron. Då fanns i mitten av älven en liten ö eller konstgjord stenkista som bron nyttjade. Se bilden.

Därefter fortsatte vägen i en sträckning som gick ungefär mitt emellan de två senare dragningarna av kyrkvägen. Den var ca en mil lång. Den passerade en myr som idag kallas för Frukostmyran där man kan gissa att de åt efter kanske en dryg timmes vandring eller ridning.

Kyrkvägen var från början en gång- och ridstig. Den var säkert så gen som den kunde vara genom skogen med hänsyn taget till berg, myrar och vatten.

Kyrkvägen slutade när den mötte Kustlandsvägen nedanför Dalkarlsleden.

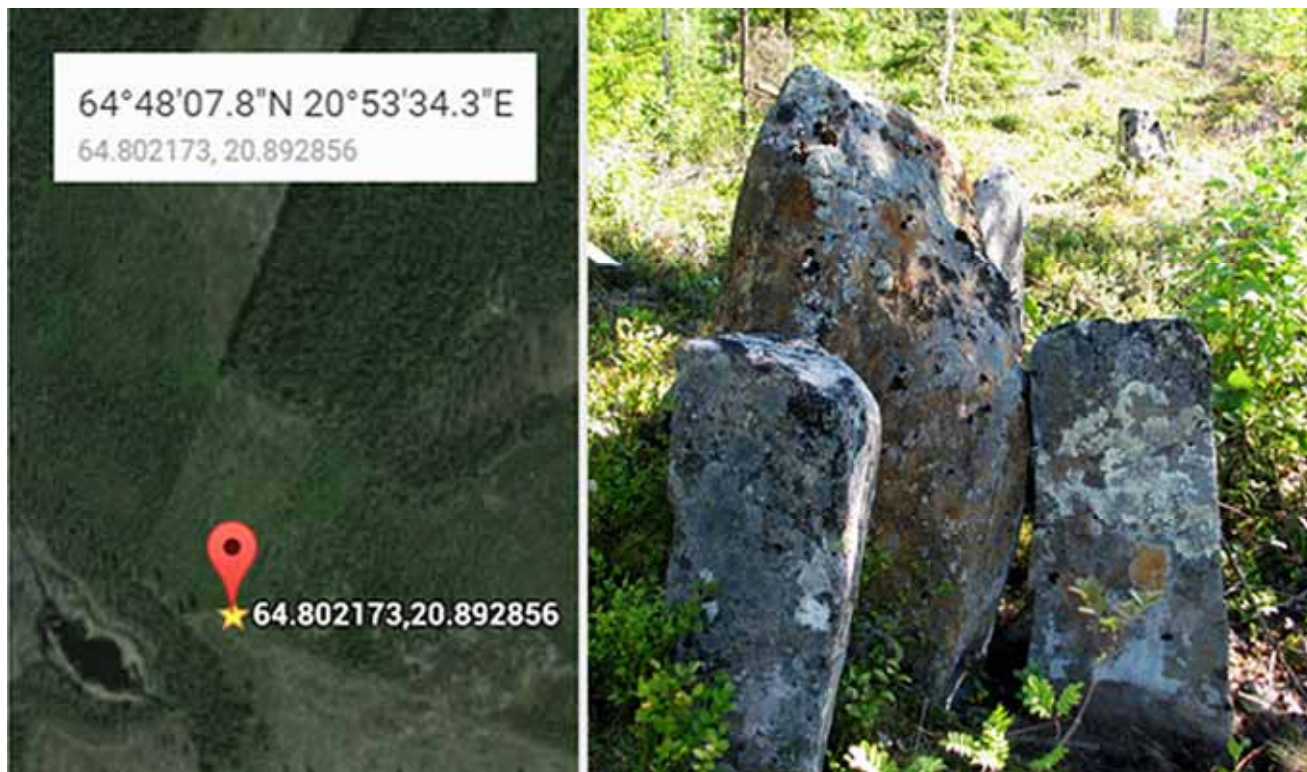
Kyrkvägen var inte bara en väg för det obligatoriska kyrkobesöket, utan det var också länken mot omvärlden via Skellefteå.

Först långt senare kom en väg till Kåge. Behovet av transporter efter den vägen var liten. Däremot fanns det en väg till Kusmark genom att deras kyrkväg gick genom Ersmark.

Spår efter de två första kyrkvägarna

Sträckningen är lite oklar men ganska säkert passerade den Kamtjärn där Ersmarks, Storkåges och Stämninggårdens rågångar möttes.

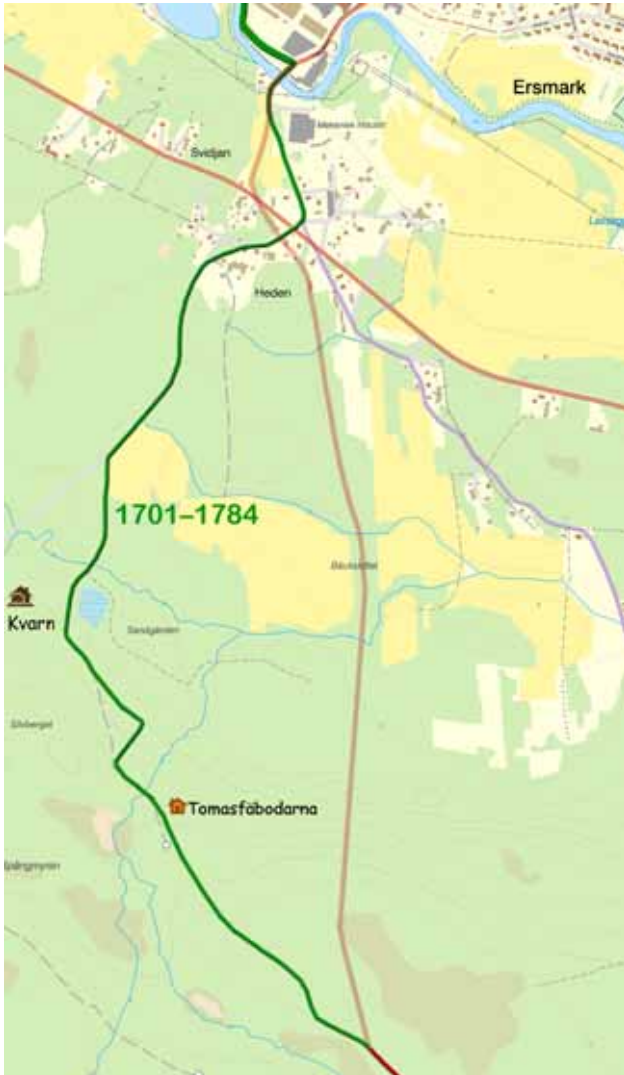
Rågången markerades 1753 med ett "femstenarör". Där grävdes det vid Kyrkvägen ned en flat håll där rågångarnas riktning markerades. Ovanpå ställdes en "hjärtsten" omgiven av fyra stenar. En bit därifrån lades det ned sten i rågångarnas riktning.

Här är femstenaröret med rågångsstenen mot öster som alltså utmärker gränsen mellan Storkåge och Stämninggården. Det är troligt att Kyrkvägen en bit följde åsen i den riktningen (foto Stig Sandström).

Kyrkvägen i början på 1700-talet

Dragningen i början på 1700-talet innebar en västligare sväng mot kvarnen. I övrigt sammanföll vägarna. De övriga dragningarna är svagt transparenta.

År 1681 antogs vid landsting i Skellefteå bestämmelsen att för orter som befann sig 1–2 mil från kyrkan så skulle gudstjänsten besökas varannan söndag samt alla årliga fest- och helgdagar.

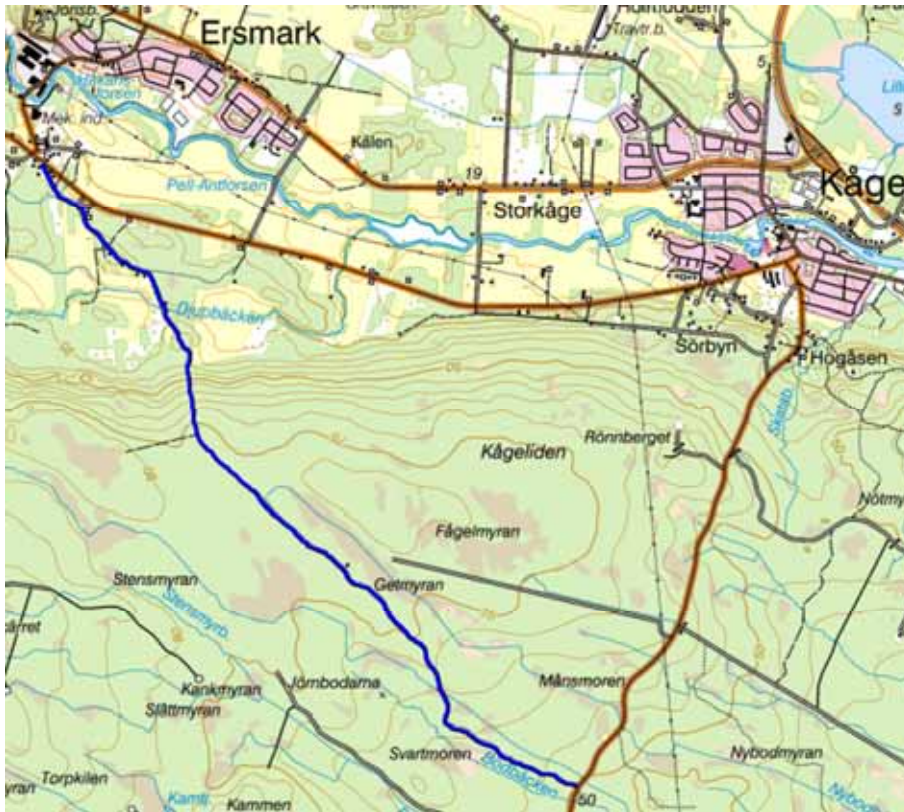
Följde man inte bestämmelsen (man gjorde stickprov med upprop) och inte hade laga förfall, kunde man stämmas inför tinget. Det finns några sådana mål fram till mitten av 1700-talet då de upphörde.

Vid vårtinget 1692 gav häradsrätten Ersmarksborna rätt att göra sig en ny kyrkväg inom sin egen skog. Varför den behövdes är oklart.

Den blev längre än den gamla men en trolig anledning kan vara att det fanns en kvarn vid Djupbäcken och det måste ha gått en väg dit. Genom att leda Kyrkvägen utmed den så underlättades vägunderhållet.

På hösttinget samma år klagade dock både en bonde från Ersmark och en från Storkåge över att deras "flakaskog" (område för fågelfällor) stördes av den nya kyrkvägen. Rätten bestämde då att de som ersättning skulle få en lika bra "flakaskog" som den de mistat för annars måste man återgå till den gamla vägen.

Kyrkvägen från 1785

Kyrkvägens aktuella sträckning

Brofogden, länsman Sundström, föreslog på tinget 1746 att vägen skulle dras från Ersmark i sydostlig riktning till Kustlandsvägen mellan Storkåge och kyrkan.

Den gamla vägen gick mest över djupa myrar med kavelbroar där ”den ridande icke utan största äventyr kan fort komma”, påstod han, medan ”landet var merendels hedaktigt och fast” efter den föreslagna sträckningen. Endast ett par broar behövdes

De flesta berörda tyckte på tinget att förslaget var gott.

Det stora problemet var dock att den nya vägen även skulle gå genom Storkåges marker. Enligt vanliga regler skulle markägaren bygga och underhålla vägen och Storkåge hade ju ingen som helst nytta av den.

Men byamännen i Stämmingsgården, Kusmark och Kågeträsk åtog sig vissa dagsverken vid vägbygget genom Storkåge. Men underhållet i framtiden skulle varje by sköta inom sin egen skog.

Det beslutades om den nya kyrkvägen 1749. Vägen borde ha varit klar 1785 för det året avsynades den del av vägen på Storkåges marker som Ersmarkare

åtagit sig. Synemännen intygade att vägen var bruten till sex alnars bredd (3,5 m) och vederbörligen grusad

Det var aldrig tal om annat än att den nya vägen bara skulle vara en gång- och ridväg som kunde användas för klövjning och släpkörning.

År 1875 blev Kågeborna ålagda att bygga om och underhålla kyrkvägen från Ersmark. Det tyckte man var onödigt och ville hellre satsa på Jörnsvägen som man ansåg var en viktigare förbindelseled.

Byavägen och Kärrvägen

1785 Byavägen i grönt är inritad samt Kärrvägen i brunt. Det lila är Kyrkvägen och den bruna vägen söder om älven verkar sluta strax före Djupbäcken.

På riktigt gamla kartor är byavägen inte utritad.

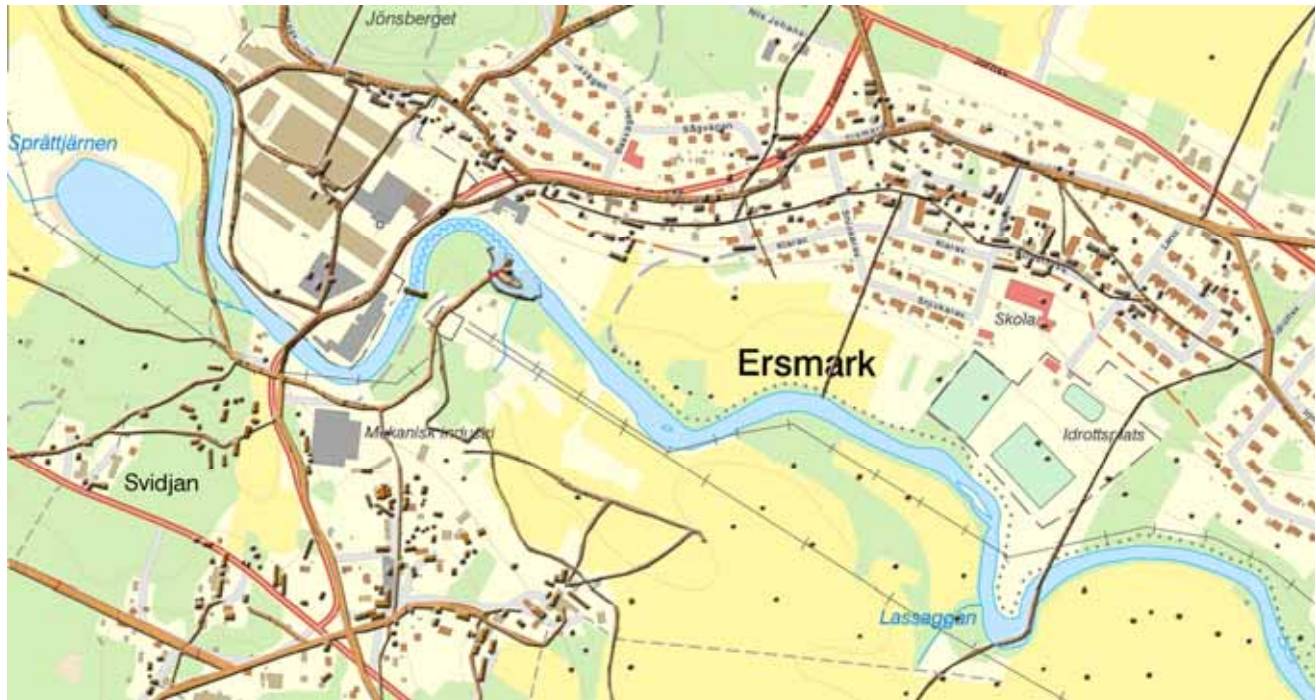
Men det fanns naturligtvis förbindelser mellan gårdarna och ut till åkrar, ängar och fåbodrar. Det fanns en större byaväg som också var kärrväg för genomfartstrafik. Den kallades ofta för Häradsvägen.

År 1749 kom ett tingsutslag om att den skulle hållas i gott skick för att klara genomfartstrafik.

Det tillkom så småningom en separat kärrväg till Kåge. Med det menas en väg avsedd för tvåhjuliga fordon men inte för vagnar med fyra hjul. Det är

oklart när den kom till men förmodligen var det i slutet av 1700-talet för på tinget 1787 så dömdes Kusmarksborna att betala böter om de inte använde den nya vägen för sina tunga transporter.

På 1842 års karta från laga skiftet finns en mängd vägar inritade. Att observera är vintervägen som gick över älven vid Lassaggen.

1842 Byn hade vuxit kraftigt och det gick vägar lite här och där.

Ersmarksbodavägen

1936-10-05 Övre bilden visar början av vägen.

Den nedre bilden huset Ersmarksbodarna 11 som står vid korsningen med gamla vägen till Björnänget.

(källa Norra Västerbotten).

Det har sedan urminnes tider funnits en stig från Ersmark till fåbodarna i Ersmarksbodarna. År 1936 fick man loss pengar som en arbetsmarknadsinsats för att räta ut och bredda vägen. Det innebar en hel

del sprängning på den 6 km långa vägen. Kostnaderna beräknades till närmare 50 000 kr, vilket ansågs mycket. Norran gjorde ett reportage om arbetet och därifrån är bilderna hämtade.

Bruksvägen

Bruksvägen gick mellan Kåge hamn och Nyland. Det berättas om den som vandringsled på annan plats.

Vid Kåge älv byggdes 1796 Holmfors såg. Den var lönsam och ägarna kom på tanken att utvidga verksamheten till järnindustrin som var en verksamhet med mycket god lönsamhet. Man tänkte sig att köpa in tackjärn och framställa smidbart järn.

Vid järntillverkning denna tid användes mängder av träkol. Det medförde att skogarna skövlades nära bruken och priserna steg med allt längre transporter. Man ansåg att det borde bli billigare transportera järnmalm till skogsdistrikten för bearbetning än skog/träkol till befintliga järnbruk.

Järnbrukens lönsamhet var under slutet av 1700-talet mycket god. Olofsfors bruk i Nordmaling som startades 1762, är ett exempel som lyckades under en tid. Många ville därför utvidga sin rörelse eller anlägga nya bruk. Men staten förde en restriktiv järnpolitik, som oftast hindrade detta.

År 1803 tillkom dock en ny smidesförordning som något lättade på restriktionerna, framförallt vid ny-

anläggningar utanför de mellansvenska gruvområdena, t.ex. i Finland och Norrland. Allmogen i Storkåge var några av många som utnyttjade denna möjlighet. Järnbruket som fick namnet Bondhammars Järnverk, skulle uppföras i Nyland vid Klintforsån.

Bruket behövde en väg mot en hamn för transport av tackjärnet. Vid 1800-talets början fanns inte många vägar på trakten som kunde trafikerats med hjuldon. En kärrväg till Varuträsk fanns men i dåligt skick.

Bruksägarna beslutade därför 1806 att bygga en helt ny väg till Storkåge. Sträckningen är väldigt rak och ca en mil lång. Kartan här ovan är ganska exakt då den bygger på generalstabskartan från 1921 där vägen är markerad.

Arbetet började omedelbart. Vägen byggdes 3,6 m bred, sten och stubbar bröts upp och kavelbroar lades över myrarna. Från bruket hann man med knappt halva vägen innan arbetet avbröts. Resten

högs upp i skogen och användes som vinterväg för transport med slädar.

Arbetet med bruket fördröjdes av kriget 1808–09. Men värre var att 1806 började järnpriserna sjunka beroende på nya och bättre metoder i betydligt större anläggningar. Samtidigt med stigande arbetskostnader så satte det stopp för de små bruken.

År 1815 slogs Bondhammars järnverk och såg samman med Klintfors såg under namnet Bondhammars

Såg- och Bruksanläggning. När sågen brann 1816 blev det ett hårt slag mot brukstanken.

Ågarna gav upp 1823 utan att någonsin ha fått igång bruket. Då hade man kommit så långt att man hunnit bygga kolhus, järnbod och arbetarbostäder och hade en halvbruten väg. Bergmästaren ansåg att bruket skulle kunna komma igång i november samma år!

Jörnsvägen

Jörnsvägen var ett problem att få till stånd. Vägen skulle byggas genom arbetslöshetskommitténs försorg men det var strid om kommunens resurser och i slutändan så blev man också oense inom byn. Så här står det i ett protokoll:

För framtida kännedom, angående omläggning av vägen. Kåge hamn – Jörns kyrkoby och synnerligast genom Ersmarks bys område antecknas som följer.

Planlinjen för denna väg utstakades af Major Herr A.F.O. Cederborg år 1879. Från utstakningen och fram till 1893 hade denna vägfråga att genomgå nära nog sagt alla möjliga påhittade hinder och motsägelser där synnerligast motarbetades densamma av Consuln Herr A. Markstedt om hvilken man med fog kan säga hade svurit företaget döden, vilket han ämnade utföra. Såsom trogna anhängare erhöill han södra delen av Skellefteå sockens skatteägare. Norra sockenborna däremot och synnerligast de utmed Kåge älvs floddal vilka voro i starkt behov av denna väg försummade sig icke heller utan förenade sig som en man till sammanhållning mot sin motpart.

I följd av denna tvistighet uppstod naturligtvis flerfaldi kommunalstämmor, till vilka de för vägen intresserade arbetat allt motstånd och genom trägna och enhälliga påpassligheter till det närmaste segrade. Frågan kunde likaväl icke undgå rättegångar och krångel. Alla möjliga juridiska instanser till dess man erhöill Kungl. Majts nådiga dom. Arbetsdirektionen inkallades och tyckte man sig med seger ha genomgått alla motsägelser.

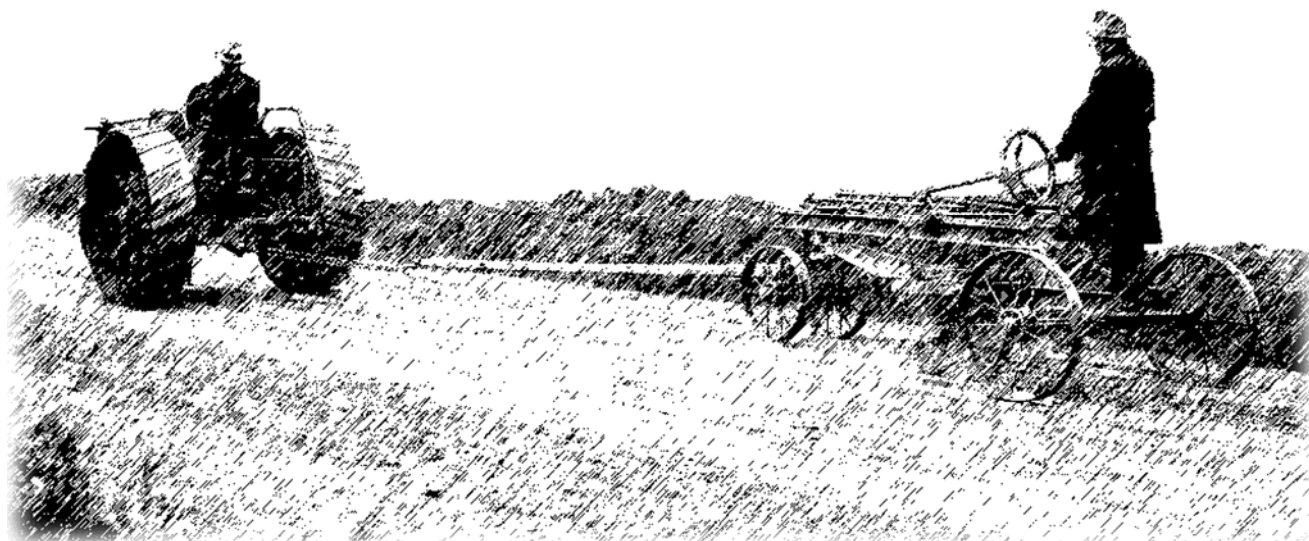
Men tyvärr. Nu började de från Ersmark få för sin sammanhållning högt beroende, att sinsemellan motarbeta varandra. Orsaken till detta var att den godkända utstakade linjen genom denna by hade fått ett mindre fördelaktigt läge. Man ville få en för vägfarande som för byalaget mera gynnsam utstakning. Några markägare avstod kostnadsfritt mark för vägändring, som bestod av en krökning i mer nordvästlig riktning norr om Jömsberget till A. Gustafssons skifte där den sammanföll med den stakade linjen. (man ville tydligen att vägen skulle gå genom byn).

Saken tycktes nu stå på god fot och allra minst skulle någon befara att hinder och motstånd för sakens framgång skulle få äventyra ett byalag.

Vägen blev dragen enligt planerna och drogs alltid rakaste vägen och inte genom byn. Vägen stod klar 1895.

Byn lade 1901 ut plogningen på entreprenad. Förmodligen rörde det bara byavägen då Jörnsvägen förmodligen plogades av kommunen. År 1920 auktionerades man ut grusningen men även här är frågan vilka vägar som avsågs.

År 1931 förbjöd man trafik av automobil under tjällossningen. År 1937 köptes en motorplog in för 700 kr och en vägsladd överfördes till vägföreningen

Tidig vägskrapan dras av en traktor. Bildbearbetning av Hans Sandström

Riksväg 13 mellan Kåge och Skellefteå

Vägen Skellefteå—Boviken—Kåge.

Den svårtrafikabla gamla Kågevägen förordas till omläggning.

I yttrande till länsstyrelsen har landsfiskal Wallgren i Skellefteå anfört följande beträffande vägen Skellefteå—Kåge:

I och med genomförandet av beslutet om omläggning av vägen mellan Skellefteå stad och Kåge förverkligas tvenne viktiga önskemål, nämligen vägförbindelse åt byarna Fällbäcken och Boviken samt utbytande av nu befintliga kustlandsvägen över den s. k. Kågeskogen mot den tilltänkta nya vägen förbi Fällbäckens och Bovikens byar.

Enligt vad det sagts mig hava byamännen i Fällbäcken och Boviken sedan flera tiotal år tillbaka arbetat på att väghållningsdistriktet måtte förhjälpa dem till sådan vägs byggande att de komme i förbindelse med Skellefteå stad och vägnätet i övrigt inom orten. Vid dessa ansökningars behandling å vägstämmor eller eljest har det dock ständse framhållits att väg till Fällbäcken och Boviken ansåges kunna anstå till förmån för sämre lottade

byar inom väghållningsdistriktet. Även om sådana skäl tidigare förelegat torde det dock numera, med den folk-mängd och utveckling som dessa byar fått, icke vara rättvist att längre tillbakahålla deras berättigade krav på vägförbindelse. Fällbäckens bys skattetal utgör 5/64 mtl och dess befolkning 54 personer. I Boviken är skattetalet 1 19/32 mtl och invånarna 224 personer, allt den 31 dec. 1926. Inom båda byarna förekommer ock numera ett betydande jordbruk och dessutom fortsätta en del av byamännen att bedriva det fiske i öppna havet, som sedan generationer förekommit.

Det andra men än viktigare målet med väganläggningen bleve, som förut sagts, att man i och för upptagande av den särskilt stora trafiken närmast Skellefteå stad — norrut erhåller en sex meter bred landsväg från staden till Storkåge by, en vägsträcka av sammanlagt 11,680 meter. Om den nu trafikerade vägen mellan Skellefteå stad—Kåge gör vägstyrelsen följande riktiga och träffande uttalande: »Kustlandsvägen över Kågeskogen mellan Skellefteå stad och Kåge är synnerligen svår att underhålla, hög, smal och krokig. Det har därför flera gånger ifrågasatts att denna väg borde helt och hållet omläggas. Till detta uttalande vill jag för egen del framhålla att vägen över Kågeskogen, åtminstone delvis, kan anses rent av livsfarlig att befara, särskilt under den mörka

årstiden. Under de senaste åren har vägstyrelsen visserligen med stora kostnader låtit anbringa skyddsräcken efter vägen på de mest krokiga ställena och högsta vägbankarna och härigenom hava en del olyckstillbud förebyggts, men givetvis går det icke för sig att utan enormt stora kostnader försätta denna landsvägsdel i det skick som man har rätt att ställa på en av de inom länet mest trafikerade vägarna. Av samstämmiga uttalanden från trafikanter som befarit Övre Norrlands kustvägar har jag ock erfarit att vägdelen Skellefteå stad—Storkåge by är ansedd som en av de mest svårtrafikabla. Det är framförallt den stora motorfordonstrafiken som medfört att nu ifrågavarande vägomläggning skjutits så mycket i förgrunden bland andra vägföretag i orten att detsamma med det allra första måste bringas till utförande. Under de senare åren hava ett flertal svåra tillbud till olyckshändelser förekommit å landsvägen över den s. k. Kågeskogen, och enligt mitt förmenande hava åtminstone vissa av dessa olyckstillbud uteblivit om man haft en bredare väg att tillgå.

På grund av det anförda får jag på det allra livligaste tillstyrka att det av överstelöjtnanten Wedberg upprättade och den 28 april 1926 dagtecknade förslaget med det snaraste måtte komma till det av vägstämman beslutade utförandet.

1927-01-01 Notis i NorraVästerbotten

Mellan Kåge och Skellefteå färdades man sedan medeltiden efter Kustlandsvägen. Men 1933 drogs en ny sträckning mellan Kåge och Skellefteå som innebar vägförbindelse för Boviken och Fällbäcken. Den blev sedan Riksväg 13 innan den blev E4. Då avlastades

den ursprungliga vägen som nu tagit över namnet ”Gamla Kågevägen”.

Södra landsvägen

Den gamla bron i Kusmark vid en översvämning, förmodligen 1936 (foto Okänd).

Åren 1959–60 byggdes på södra sidan Kågeälven en ny landsväg på sträckan Kåge centrum – Kusmark. Den heter officiellt Väg 913 alternativt Nygatan.

En ny bro i Kusmark byggdes 1959 för att hantera den ökande biltrafiken.

Andra vägar

Vägen från Jörnsvägen till Björnänget skulle dras 1898–1910, men markägarna stoppade bygget så den blev klar först 1951.

År 1936 skulle Bovägen byggas om. Då använde man sedan länge lastbilar. Likväl krävde byamännen att det skulle vara möjligt att på den ombyggda vägen kunna köra grus med häst.

Transporter

Hästfora

Varor som förr kom till socknen lagrades i något av Skellefteås handelshus tillhörande Lagerqvist, Sidenmark eller Markstedt. Därifrån kördes livsmedel, kaffe, socker, mjöl, salt, kryddor, tobak, snus och annat ut av förbönder, snallare, till filialaffärerna. På vägen tillbaka transporterade man ibland varor som tjärtunnor.

Snallning var en osäker syssla då man aldrig var anställd. Men det var så pass lönsamt att en del bönder närmast upphörde med sitt jordbruk för att snalla.

Man gav sig på vinst och förlust iväg till grosshandlarens lastbrygga. Körningarna delades ofta ut i ordning efter hur man anlant. Väntan kunde ske i timmar på ett uppdrag om man ens fick något.

Fick man en transport kunde den tur och retur vara i upp till en vecka. En normal dagsetapp var 5 mil.

Första stora förändringen av snallartrafiken skedde i mitten av 1890-talet då stambanan kom. Snallarresorna från kusten till inlandet upphörde helt omkring 1922.

Cykel

1920 Manfred Hedlund, okänd, Amos Gustafsson (1887–1969), Gustaf-Josef Gustafsson (1885–1951) (källa John Hedlund).

Cyklar var förr ett viktigt transportsätt. Men de var inte billiga. 1914 kunde en cykel kosta 150 kr för att sedan gå upp till 525 kr under efterföljande krig. Ett däck (undermålig kvalitet med dagens mått mätt) kostade 1917 90 kr och en innerslang 35 kr! Ofantliga

summer omräknat till dagens penningvärde. Kedjeskydd och pakethållare fanns men var tillbehör som fick köpas till.

Priserna sjönk efter kriget när det blev en större produktion. På 30-talet kunde en normal cykel kosta ca 150 kr. Ett ballongdäck (kom på 30-talet) kostade ca 4 kr och en slang 1,50.

Bil

I början av 1920-talet uppträdde första bilen i Ersmark av J.O. Bergmark. Det var en Brisco som på bilden

I mitten av 1950-talet fanns i Ersmark och i Ersmarksbodarna 55 stycken personbilar, 3 stycken lastbilar samt 1 taxibil som bl.a. skötte om skolskjutsar.

Den första taxin var en Chevrolet ägd av Moses Carlberg som även utförde transporter till Skellefteå mejeri.

1922 inköptes en T-Ford av Rudolf Fahlgren.

Motorcykel

På 50-talet var motorcykeln väldigt vanlig som transportmedel. Många Skega-arbetare använde den för att åka hem på lunchen (som kallades frukost).

Clas Åhlund (1933–95) på sin Triumph (källa Tomas Lundmark)

Ragnar Grönlund klar för semestertripp på sin Harley Davidson i början av 50-talet (källa Sven-Olof Grönlund)

Buss

Fotot från 1928 visar den omnibuss AC931 som då trafikerade Kågedalen.

Bilden är tagen på Trädgårdsgatan i Skellefteå med Centralhotellet i bakgrunden (källa Skellefteå museum)

Trafiken drevs 1926 av James Pettersson från Kusmark och J O Forsberg från Kåge.

Kågedalens Trafikförening bildades 1929 och tog så småningom hand om all trafik förlagd efter Kågeälvens dalgång från Kåge i öster med Skellefteå som startort till Arvidsjaur inom Norrbottens län i väster som målort

Bussarna till Jörn och Drängsmark började någon gång i mitten på 50-talet köra genom byn. Arvidsjaur och Arjeplogsbussarna fortsatte som tidigare att gå Jörnsvägen.

Så det gällde att hålla rätt på vilken buss man skulle åka med så man stod på rätt hållplats. Bussarna hade då en praktisk men ack så farlig upphängning för cyklar fram på bussen.

När barnen skulle sparka till skolan på vintern hände det ibland att de höll sig fast bak i bussens stötfångare. Fort och farligt

En vanlig vardag 2015 går det 11 turer till Skellefteå och 12 den andra vägen.

Ca 1955 är en buss på väg till Drängsmark fotograferad genom fönstret på den stuga som Åke Enmark hade strax norr om Jörnsvägen. I bakgrunden syns Sigurd och Georg Karlssons hus (foto Kjell Enmark).

Järnväg

På sommaren 1884 hade stambanan till Boden blivit färdig. Då började kampen om bibanan med flera olika alternativ.

Redan 1891, innan stambanan blev klar, hade Ersmarks byastämman beslutat att delta i kostnaden för utredning om bibanan efter Kåge älvdal.

Slutkampen stod mellan Bastuträsk–Skellefteå–Ursviken och Jörn–Kåge–Skellefteå. Kåge-förslaget fick stöd från Piteå, Umeå(!), Byske, Jörn, Arvidsjaur och Arjeplog.

Kågedalingarna presenterade sina fördelar i en skrift där huvudargumentet var att denna sträcka

var billigast, att där fanns den största kalkfyndigheten av den bästa kvalitén och att i Kåge fanns en kvarn av betydelse.

Staden svarade med en egen skrift där de framhöll att folkmängden i Skellefteå älvdal var mer än dubbelt så stor som efter Kågedalen och att vattenfallen i Skellefteå älvdal, såsom kraftkällor för industriella anläggningar, stod långt över jämförelse med Kåge å (Kågeälven reducerades alltså till en å).

Söndagen den 26 maj 1907 kungjordes att Bastuträsk-förslaget segrat och Skelleftetidningarna gav ut extra upplagor. Dagen därpå blev allmän flaggdag i staden och den avslutades med en "enkel fest" på Stadshotellet.

Flottnig

1920-tal med timmergallring i Kåge (foto Wollrath Kågström).

Holmfors såg i Kåge startade sin verksamhet 1796. Eventuellt påbörjades flottningen i Kågeälven ungefär då. Det finns också uppgifter om att den började på 1820-talet.

Holmfors såg kom överens med Kågeträsk byalag om att få använda Storkågeträsket som virkesmagasin. Bönderna i Ersmark befarade översvämning och protesterade på tinget. Rätten gav Holmfors rätt till dämning och flottning. Däremot skulle företaget betala en årlig ersättning till bymännen som ersättning för försenad slätter.

Flottningssäsongen pågick från midsommar till oktober. År 1920 var medeltimförtjänsten för en flottare 1 kr. Sedan sjönk den för att åter stiga. År 1950 var timförtjänsten 1,87 kr.

Kågeälven blev ett av de första vattendragen i Västerbotten som förklarades som allmän flottled. Det var 1872.

Det flottades helt säkert i älven 1881–1956. Sista åren drygt 200 000 bitar. Timret rullades i älven i Ersmark vid västra bron. Flottare från byarna följde timret hela vägen till Kåge.

Barkat timmer vid Fällan i mellersta Kusmark (foto Okänd).

Mjolktransport

Mjölkbilen hämtade mjölkkrukorna som bönderna ställt upp på speciella mjölkpallar vid vägen. I retur hade de mjölkkrukorna. En del av dessa var fyllda med skummjolk som kallades "blå mjölka".

Men mejeriet kunde även leverera annat utifrån ett beställningsformulär. Det handlade ofta om olika sorters ost (ofta Svecia) och smör i en 1/2 kg pappersförpackning.

När glassen kom så kunde den också beställas och ansågs godare än den som köptes i affär. Då fick man passa mjölkbilen så att den inte tinade.

Mejeriet kunde också föra andra, t.ex. äpplen. Betalningen var enkel eftersom alla bönder hade sina egna konton vilket var samma nummer som målats på mjölkkrukorna.

Dessutom så hämtade mjölkbilen ut sprit från systembolaget som låg nära mejeriet.

Moses Carlberg

Han utförde i sin Chevrolet-taxi på 30-talet mjolktransporter till Skellefteå Mejeri.

Torsten Jakobsson

1940-talet. Torsten (1916–90) på motorhuvu och brodern Karl Erik Jakobsson (1919–41) på sin MC (källa Ingrid Jakobsson).

Folke Karlberg

1954 Folke Karlberg sittande på huvu till en av sina första lastbilar (källa Lorentz Kågedal).

Folke (1921–2004) ägde många lastbilar. Den första var en Chevrolet som såldes till Torsten Jakobsson.

Folke blev mycket välkänd i byn eftersom han och hans hjälplastare kom varje dag och hämtade mjölkflaskorna från alla bönders mjölkpallar och forslade dem till mejeriet i Skellefteå. Han brukade kappköra med mjölkbil från Kusmark för att komma först till mejeriet på morgnarna.

Brodern Rune (1930–47) var nog hans första hjälplastare, men tråkigt nog så dog han ganska plötsligt i leukemi, endast 17 år gammal.

Lorentz Kågedal lärde sig köra bil med Folkes mjölkbil och var tidvis hjälplastare tillsammans med Torsten Lindberg som arbetade med Folke i många år. Det var kallt och ruggigt att vara hjälplastare och vintertid stå på flaket mellan bryggorna.

1955 Folke i sin Renault Frégate (foto Lorentz Kågedal).

Taxi

Moses Carlberg

Byns första taxi var en Chevrolet som innehades omkring 1930 av Moses Carlberg. Han utförde även mjölktransporter till Skellefteå Mejeri.

Karl-Erik Andersson

Karl-Erik Andersson körde en Volvosugga (senare en Rambler) till danser i Kusmark, Drängsmark och Byske. Han väntade där tills dansen var slut. Om bilen blev full så tog han 5 kr/person.

En hållplats var vid kiosken som stod norr om landsvägen mitt emot Gunnar Granlunds dåvarande gård som nu ägs av Sven Granlund.

Förutom detta körde K-E även skolbarn morgon och afton och anlätades även av Skega. Han jobbade också på Skega och hade en speciell uppgörelse med dem för att kunna idka taxirörelse samtidigt.

Volvosugga (foto Okänd).

Godsen

1955 Godset kördes av Svante Brännström med Lill-Herman som hjälplastare. Den här rundnosen ägdes av de tre bröderna Hedlunds åkeri i Kusmark (foto Lorentz Kågedal).

”Godsen” levererade varor inklusive spritpaket till Kågedalen.

Rundnosen byttes ut under andra hälften av 50-talet till en Scania som hade levt ett första liv som tippbil. Sedan lyftes tippflaket av och ersattes med en fast byggnation. Troligen blev den också ramförlängd.

Den Scanian köpte Svante senare av Hedlundarna någon gång före 1960. Svantes son Håkan Brännström fortsatte med trafiken.

Lill-Herman följde med för det mesta och hjälpte väl till litet grand.

Ett av hans uttryck var ”I djer som I veill – om I veill”.

(foto Okänd)

Samhällsservice

Elektricitet

Byamännen fick i mars 1914 ett erbjudande från Kusmarks elektriska bolag om leverans av elektriskt ljus till Ersmark.

På förslag av Moses Bergmark beslöt man att anta erbjudandet såtillvida att man skulle tillsätta en kommitté. Den skulle komma med ett kostnadsförslag på byggandet av ledning med mera samt upprätta förslagskontrakt med Kusmark om köp av ljus för 5 eller 10 år.

År 1916 fick Ersmark elektricitet. En av de drivande var Johan Olof Westerlund (1872–1957). Han skrev dagbok. Sonsonen Lennart Westerlund har bidragit med följande utdrag ur den:

20/1 1916. Elektrisk stämma beslutat bygga belysning. Vädrer gott.

7/2 1916. Stämma kl. 5 e.m. ang. Elektriska frågan. Beslutat beordra injörer som ska utstaka linjen och upprätta materialförslag.

15/2 1916. Disigt. Elektrikstämma. Inköpt stolpar för ledning.

8/3 1916. Kallt. Elektriska stämma afgjort Pängafrågan. Allt klart att börja bygga.

29/3 1916. Disigt. Töar. Rägnar. Den första elektriska stolpen rest idag.

Från mars och resten av året arbetar han nästan heltid med inköp och ledningsdragning samt installationer hos folk. Så ett historiskt datum:

20/8 1916. Dimma. Arb. med att göra klar ledning 2 tim. Elektrisk ström för första gången i Ersmark.

Ljust i Ersmark.

I går kväll strålade för första gången det elektriska ljuset i Ersmark. Inmonteringen för belysningen har verkställts av hr Amos Lidström i Kusmark, under ingenjör Armfells överinseende, och i går på eftermiddagen sammankopplades den i Ersmark nyuppförda ledningen med nätet från Kusmarks kraftstation. Sedan var det endast att vrida på knappen, vilket betyder: varde ljus!
Och det vart ljus.

1916–08–21 Norra Västerbotten uppmärksammade händelsen

Kraftstationen i Kusmark låg några kilometer uppströms räknat från den kvarn som ännu finns kvar. Den gamla kvarnen, som revs, hade legat där kraftstationen byggdes. Man kallade kraftstationen för Porjus och den togs i drift den 17 december 1913. Effekten var 100 kw.

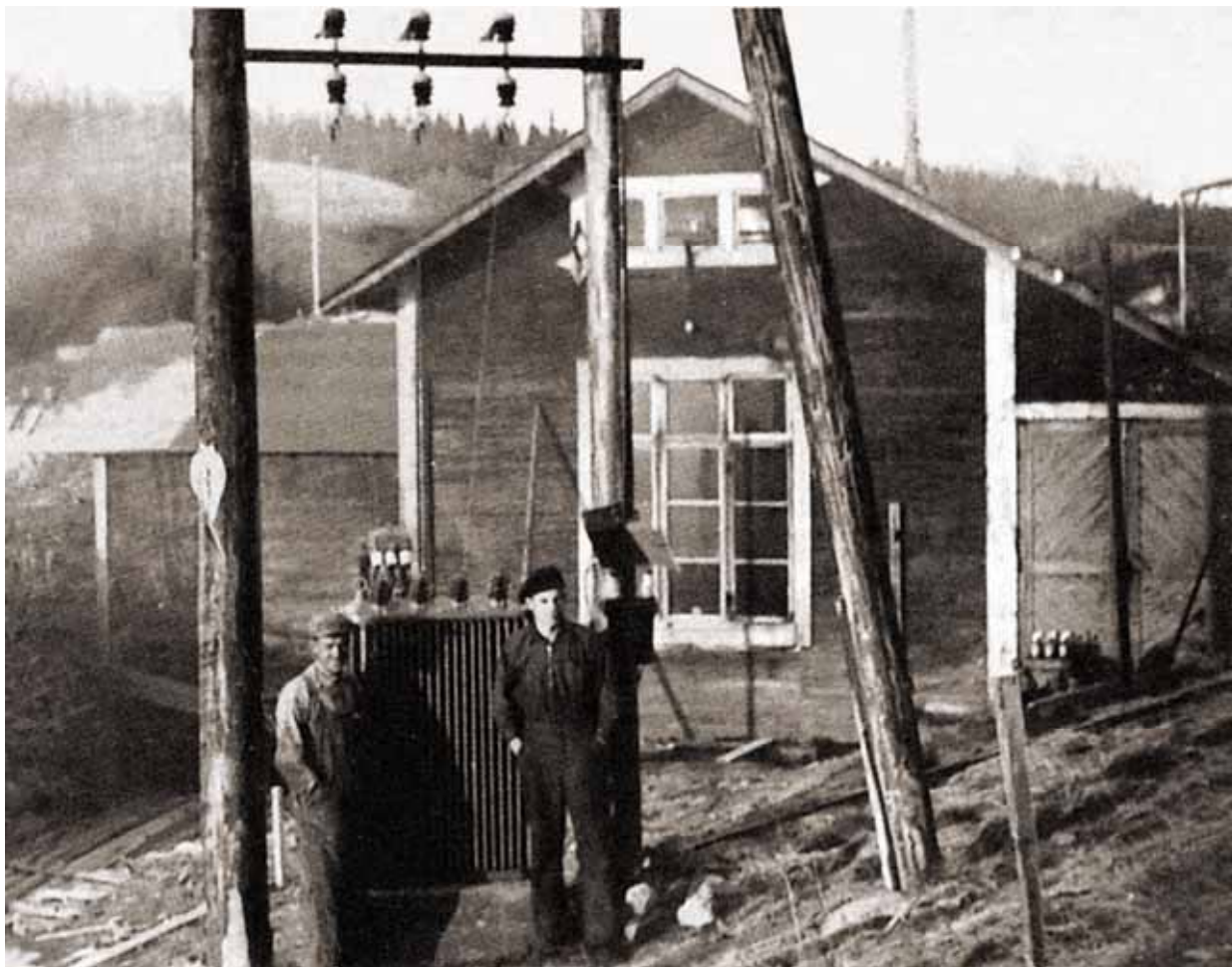
År 1930 var det möte om kraftstationen. Den var i stort behov av reparation och modernisering. Dessutom var det alltid problem med vattentillförseln i en liten älv som Kågeälven. Inte minst därför att man konkurrerade med flottningen om vattnet. Därför stödköptes ström från det som senare blev Skellefteå Kraft

Frågan väcktes om det inte var bäst att sälja. Vid en extra bolagsstämma så togs dock beslutet att inte göra det. Men några år senare tog Skellefteå Kraftverk över driften.

År 1935 var byborna mycket upprörda över elpriserna. Då fanns det 150 abonnenter i byn. Kraftstationen lades ner 1947 och efter ett antal år köptes kraftverket i Kusmark av Skellefteå Kraftverk och leveranserna kom då från Skellefteälven.

Finnforsens kraftverk invigdes 1908 och var det första stora kraftverket i bruk. Men åren kring 1920

byggdes i kommunen upp till 70 små kraftverk av lokala belysningsföreningar.

1915 Kraftstationen i Övre Kläppen Kusmark. Personerna är Hjalmar Brännström och Ivar Marklund (källa Skellefteå museum).

Telefon

1940-talet? Telefonstationen på Fabriksvägen 29 i de blivande café-lokalerna. Bageridelen är utbyggnaden på baksidan och den tillkom efter 1933 (foto Okänd)

Handlare Johan Gustaf Gustafsson byggde en egen telefonledning till Ostvik där han var kompanjon med en annan handlare. Det måste ha varit en av kommunens första telefonlinjer. Det första telefonsamtalet i Sverige skedde 1877.

Men efter en tid lades linjen ned. En ny byggdes då över älven och efter kyrkvägen ut till landsvägen där den anslöts till telegrafverkets stolpledning. Under någon tid var bröderna J.O. Bergmark (far till Nils- och Lennart Bergmark som startade Futurum) och Moses Bergmark också abonnenter på den ledningen.

Handlare P.L. Fahlgren byggde lite senare en privat ledning till Kåge och Fahlgrens filial i Sandfors.

I början av 1920-talet startade fyra bybor en aktion för att få telefon till byn. Men för det krävdes sju abonnenter. Det blev dessa fyra, de två handlarna och så tillkom ytterligare en.

År 1922 öppnade telefonstationen inrymd hos hemmansägare C.E. Westerlund. År 1937 fanns telefonstationen hos fru Signe Boström, som redan drev bageri där och sedan öppnade café.

Telefonnummer Ersmark 1 innehades av det som tidigare varit Gustafssons Lanthandel. Ersmark 2 tillföll så småningom gummifabriken.

Förmodligen ringdes de första samtalen med Ericssons modell 1892 som kallades "Taxen" (foto Okänd).

Post

Fram till 1889 kunde postala ärenden bara hanteras i Skellefteå.

Men så blev det aktuellt att inrätta en poststation i Kåge. Man bad då handlare Gustafsson och mejeriföreningen i Ersmark att bidra till möbleringen med 15 kr vardera. Saken brådskade och eftersom mejeristämman inte hann sammankallas så lovade Anders Östensson att mejeriet skulle ställa upp. Men det visade sig att de inte ansåg att de behövde någon post så Östensson fick själv stå för de 15 kronorna.

Postkontor i bystugan vid Kyrkan

Byastämman tillfrågades och accepterade att de skulle stå för kostnaden för lös postväska och postgång till Kåge. Adrian Lindkvist tog jobbet fram till 1894 och fick 17 öre per resa för de 6 km till Kåge. Han hade ett bockhorn som han blåste i då han på hemvägen nådde bygränsen. Se också avsnittet om Ersmark 5.

Men Lindkvist blev sjuk och slutade 1894. År 1898 antogs Viktor Holmberg som postbärare och året därpå en son till denne.

Det blev dock Holmbergs hustru, Eva Moritz (1854–1940) som gjorde jobbet. Hon gick först två gånger i veckan och på slutet tre gånger, vinter och

sommar, i ur och skur. Postmängden var till en början inte så stor men hon fraktade åtskilligt annat, då byborna lade beställningar hos henne.

Eva Holmberg f. Moritz med barnbarn (foto Okänd).

Hon drog smörbyttor för några tiotus per år. Ibland fick hon istället för pengar kött eller smör. Eva

kunde varken läsa eller skriva men var mycket pålitlig.

På sommaren hade Eva länge en vanlig skottkärra, på vintern sparkstötting. Några år in på 1900-talet fick Edvin Östensson i uppdrag att skaffa henne en lätt dragkärra i stället för den besvärliga skottkärran. Det blev lättare, men i stället lastade hon på ännu mer.

Vid 8-tiden på morgonen begav hon sig iväg med fullastad kärra eller spark, vid 3–4 tiden på eftermiddagen var hon tillbaka. Hon fortsatte så till 30 nov 1917. Den lilla bystugan invid dåvarande skolan var postkontor. Lönen var 50–60 kr/år.

Eva Holmberg skötte även städningen i roteskolhuset i 30 år. De första åren för 17 kr per år. Detta var också ett slitsamt arbete, inte minst därför att varje lördag skulle de utanför väggen staplade långbänkarna bäras in för söndagens gudstjänster och varje söndagskväll eller måndag morgon bäras ut igen.

Poststation på Fabriksvägen 23

Ersmark växte och det höjdes röster om en bättre posthantering.

Den 1 dec. 1917 öppnades en poststation där postärenden kunde utföras. Det var fröken Lina Jakobsson (1886–1948), Post-Lina, som blev den första föreståndarinnan.

Kontoret var förmodligen i hennes butik som hon då avvecklade. Det var vid byavägen intill bönhusomtens sydöstra hörn där det senare blev skomakeri och cykelverkstad.

Post-Lina var utbildad barnmorska. Jon-Annerscha-Joonk (Jonas Gustafsson Grönlund) och hans familj skrev till hans dotter Augusta i Nyvik, Bygdeå den 17 januari 1910:

– Lina Jakobsson har kommit hem från ”barnmorskläran”. Hon har blivit klen till hälsan.

I ett annat brev i april samma år berättas att Ester Karlsson (1910–91) fötts i granngården och att Lina Jakobsson ”är där och sköter henne”.

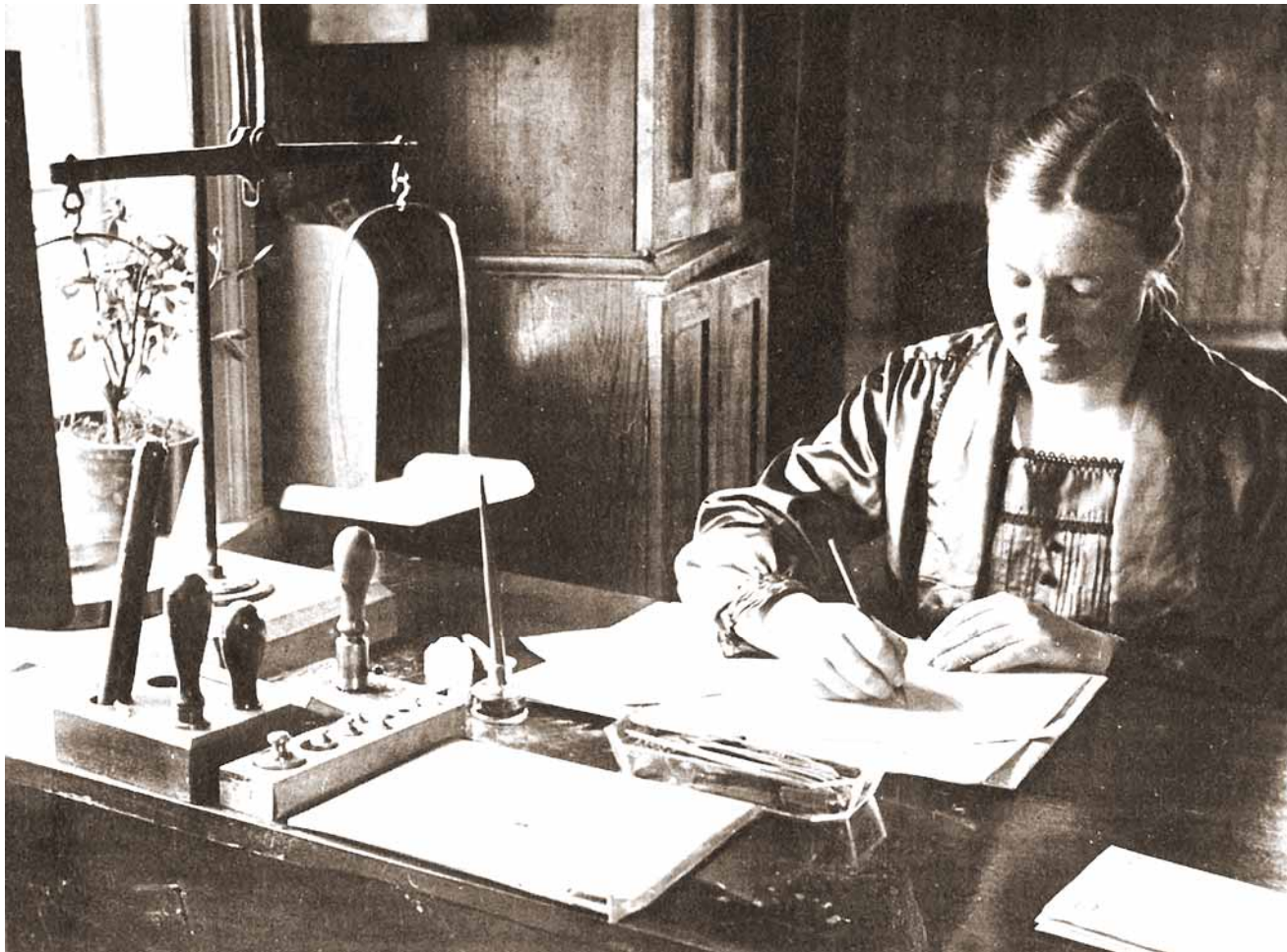
Poststation i Ersmark.

Befolkningen i Ersmark finner nuvarande postala förhållanden i byn synnerligen otillfredsställande. Byn angöres nu vid postföringen tre gånger i veckan å linjen Käge–Högdalsås, varvid lösväskor kunna utväxlas. Då emellertid byn har en folkmängd av över 700 personer samt tvenne mejerier och två handlande idka sin rörelse inom densamma, blir byns postutväxling av sådan omfattning att densamma ej kan nöjaktigt tillgodoses utan att en poststation inrättas i byn. Härmed hava byamännen där i dagarna ingivit framställning till postmyndigheterna. Postmästaren i Skellefteå ställer sig sympatisk till framställningen såsom värd fullt beaktande.

Notis i Norra Västerbotten från 1916–07–21.

I god tid före öppningsdags samlades ett antal personer – oftast gubbar förstas – för att dryfta världshändelser och lokalt skvaller, och sannolikt också draa enn ravelbit innan Lina låste upp dörren på rätt klockslag.

Var Lina på dåligt humör så kastade hon över posten. ”Var det flygpost?”, var en vanlig fråga till den som besökt postkontoret.

1920 Fröken Lina Jakobsson blev den första postföreståndaren (foto Okänd)

Fabriksvägen 34

Det är oklart när man flyttad hit, men här var postkontoret länge. Den sista föreståndaren var Anna-Stina Einarsson.

År 1966 fick Ersmark postutbärning. Förste postbud var Börje Gustafsson.

Jörnsvägen 50

Göran Lindholm tog över Trio Livs och omvandlade den till bl.a. cykelaffär och post innan den lades ned. Postkontoret invigdes 1992-12-20.

1983 Posthuset på Fabriksvägen 34 innan det blev pizzeria och brann upp (foto Annika Hallinder).

Television

Fredag 25 mars 1960 fick allmänheten i Skellefteå se TV för första gången. Det var i Godtemplargården vid Monarks Radio och TV-expo. Firman hade egen sändaranläggning. Det som visades var amerikanska sport- och journalfilmer.

Strax därefter kom man igång med SVT-sändningarna och många har säkert minnen från Rom-olympiaden 1960.

År 1989 togs satelliten Astra 1A i bruk och det började säljas Astrapaketen med bl.a. Viasat-utbudet. Därefter började TV4 sända över Tele-X och så småningom kom Thor-satelliten där Canal Digital sände sitt utbud.

I Ersmark bildades 1992-09-22 Kabel-TV-föreningen Trio som tog ned TV-signalen via stora parabolerna hos eldsjälens Kjell Lindström på Yttergatan 53.

Namnet fick man av att målgruppen som först bestod av tre kvarter. Detta växte sedan så att som mest var 111 hushåll anslutna

Från Kjell distribuerades signalen ut till östra och centrala byn. Ledningarna fick medlemmarna själva gräva ned från anslutningspunkten vid tomtgränsen. Ledningarna mellan anslutningspunkterna grävdes enligt ett schema.

Senare slutade föreningen ta ned signalen själva och skrev avtal SkeKraft om en fiberanslutning och tog den vägen in signalen som styrdes ut på nätet.

Föreningen är fortfarande aktiv 2017 och har då 85 medlemmar.

Bredband

Skellefteå Kraft grävde fibernät till Ersmark 2003–2004 och erbjöd byborna att ansluta sig för 2500–4500 kr.

Vatten

1947 Vid brunnen i Ersmarksängarna. Sara Karlsson, Rut, Anna, Gunnel och Nisse (källa Lorentz Kågedal).

Från början hade man egna brunnar.

År 1946 bildades Ersmarks Östra Bys Vattenledningsförening u.p.a. med styrelsen F A Bergmark,

Tycko Karlberg och Harald Åhlund. Varje andel kostade 300 kr. Det borrades ett antal brunnar.

Den första vattenreservoaren på Jönsberget fylldes med vatten från Kopparslagarbrunnen som var belägen nära vägkorsningen Jörnsvägen/Ersmarksbodavägen. Vattnet därifrån var av hög kvalitet.

År 1973 byggdes vattentornet, som rymmer 1500 m³ vatten och är 12 m hög. Vattnet pumpas från Skellefteå. År 2016 kommer det från Abborrhverket.

Vattentornet står högst upp på Jönsberget ovanför skidbacken. Till höger slöjdsalen från gamla skolan (foto Stig Sandström).

Brandbekämpning

År 1899 köpte man in en brandspruta som klarade 160 l/minut. Brandväsendet formaliserades och 1923 kom ett förslag på brandrulla. Tre brandlurar inköptes och utplacerades. Brandsprutorna besiktigades 1926. År 1931 hade man en brandövning.

Men Ersmark har aldrig haft en regelrätt brandkår.

Badhus

I början av 1947 hade det bildats en badhusförening och det byggdes ett badhus med karbad vid älven mitt emot Skega och bakom tvättstugan.

Där fanns bastu med skilda tider för damer och herrar. Badmästare var Gunnar Lööv.

Badhuset revs i början av 1960-talet.

Tvättstuga

Ca 1958 Tvättstugan i bakgrunden. Barnen med sparkarna är Lars-Anders Antonsson och Lars-Göran Jacobsson. Fotot taget från Assar Svenssons stugbro när han bodde söder om Skega (foto Okänd).

1947 hände en fruktansvärd dödsolycka i tvättstugan då en femårig flicka föll ned i en balja med kokhett vatten och dog. Evtuellt var det lut i baljan.

5-årig flicka skällades till döds i Ersmark

Föll i balja med hett vatten,
modern skällade armarna.

En femårig flicka föll på måndagen baklänges i en balja med kokhett vatten i Ersmarks andelstvättstuga och skällades över hela kroppen med undantag av benen nedanför knäna. Hon avled i går kväll på Skellefteå lasarett till följd av de svåra brännskadorna.

5-åriga Ann-Mari Antonsson hade följt sin mamma till tvättstugan. På småflickors vanliga vis skulle hon också »tvättas» och ville därför ej ta de erbjudanden hon fått att följa andra kvin-

nor från tvättstugan medan modern arbetade där. Plötsligt föll hon baklänges i en balja, i vilken hett vatten nyligen fyllets. Flickan föll i med hela kroppen och blott benen undgick att komma i kontakt med det livsfarligt heta vattnet. Modern drog upp sin lilla flicka omedelbart, och den svårt brända tösen fördes genast till lasarettet. Hennes brännskador var mycket svåra och tärkte så stor del av huden och läkarna icke kunde ge något hopp om att hon skulle räddas till livet. Hon avled också senare på kvällen.

Modern, som när hon skulle dra upp flickan ur baljan själv skällat sig på armarna, får kvartigga på lasarettet för vård.

Flickan var dotter till hem-äg. Daniel Antonsson i Ersmark och hans hustru Emma, född Fursberg. Ann-Mari var deras enda barn. De brändor, som den hemska olyckan väckt, kan lättare tänkas än beskrivas.

1947 Ann-Marie Antonsson förs till graven. Flickorna i grangården bär kistan. I bakre raden längst fram Elna Jonsson g. Broberg och bakom henne Berit Hedlund g. Stenlund,.

Fattigvård

Från början var det byn som bekostade stödet till de fattiga. Byn betalade för deras barns undervisning, för skjutsar till kyrkan samt kläder och skor. Ved och mat skänktes av byns övriga befolkning.

Byn skötte också utackordering av de som av demens eller andra skäl inte kunde ta hand om sig själva.

År 1840 lät bymännen bygga en fattigstuga med tre "boningar" för fattiga. Den byggdes ut 1882 och revs ca 1940.

I början av 1890-talet tog kommunen över kostnaderna. Byastämmans roll blev att föreslå vilka som skulle få bidrag.

Handel

Långt tillbaka fanns det inga handelsmän i Ersmark, utan man var hänvisad till marknaden i Skellefteå eller höstmarknaden i Storkåge.

Ersmark 2015 med de gamla butikerna utsatta

1. Södra Ersmark 484. Ersmarks däck.
2. Fabriksvägen 6. Ersmarks pizzeria. Nedlagd.
3. Bergsvägen 9. Den gamla nu nedlagda Skega-matsalen sålde bl.a. smörgåstårter.
4. Fabriksvägen 16. Restauranten Assars är 2017 igång i gamla Skega-kontorets lokaler
5. Fabriksvägen 18:

- Nils Lundkvist hade här sin andra lanthandel vilket innebar att den upphörde på den platsen kring 1885.
  - Gustafssons Lanthandel ca 1885 till 1927.
  - P. R. Rehns tog 1927 över en kort tid.
  - Därefter filial till P.L. Fahlgrens. Sköttes först av Georg Fahlgren och svägerskan Amanda. Sedan av Thyra Fahlgren och hennes man Bertil Östensson.
  - Rune och Ulla Sundström drev butiken.
  - Åströms Livs 1959–99.
  - Wallins köpte av Åströms och drev butiken Åke Wallins Livs AB fram till konkurs 2001.
  - Pizzeria i flera omgångar. Den aktiva 2017 heter Buffys Restaurang & Sportbar och serverar även starkvaror.
6. Sågvägen 11. Nils Lundkvist hade sin tredje butik där bönhuset nu står. Förmodligen på 1880-talet eller tidigare.
  7. Fabriksvägen 23:
    - Lina Jakobsson hade livsmedelsbutik några år fram till 1917 då hon började driva postkontoret där.
    - Arnold Markström hade skoaffär och skomakeri i västra delen av huset.
    - Karl Aron Nilsson drev butik och verkstad för cyklar och radio/TV.
  8. Fabriksvägen 29. Inne på gården fanns K-G Lindkvists Bageri
  9. Fabriksvägen 29 närmast vägen:
    - Boströms Café kring 1950.
    - Havhs Café fram till 1955.
  10. Fabriksvägen 32:
    - Bröderna Sandström drev bageri och café med start 1928–29.
    - Efter det att Posten haft lokalen startade Ersmarks Pizzeria och Grill och fanns där till dess den brann 2002. Huset har inte återuppbyggts.
  11. Fabriksvägen 34:
    - Konsum med början på 1920-talet.
    - Ersmarks Möbler. Upphörde 2016.
  12. Jörnsvägen 92. Nils Lundkvist hade här sin första butik under senare delen av 1800-talet.
  13. Ersmarksvägen 26. Nygrens kiosk brann omkring 1953.
  14. Ersmarksvägen 25 där handelsträdgården Oves Plantor finns 2016.
  15. Jörnsvägen 50:
    - Butiken drevs 1901–72 under namnet P.L. Fahlgrens. Först av Petter Leonard Fahlgren och sedan av sonen Paul Leonard.
    - Grönlunds Livs drevs av Ing-Mari Grönlund i några år från 1972.
    - Trio Livs tog över efter Grönlunds.
    - Johanssons Hemslöjd och Agentur tog vid.
    - GL:s slutade med livsmedel och butiken omvandlades till bl.a. cykelaffär och post innan den lades ned.
  16. Jörnsvägen 42. Kiosken i östra byn

Livsmedelsbutiker

Handeln i början av seklet

Förr var inga varor förpackade utan allting måste delas eller vägas upp. Det fanns inte heller några självräknande vågar. Än mindre några streckkodsmärkningar.

Det gällde att de som arbetade i butiken var snabba i huvudräkning och visste vad varje vara kostade.

Många butiker var i början av seklet ofta öppna 08:00–20:00. Senare ändrades tiderna. På 1960-talet var det vanligt med öppet vardagar 9–17 och lördagar 9–13.

Varorna kördes med häst. Ofta kom de från Skellefteå och ibland blev det sent på kvällen innan de anlände. Inga små påsar fanns utan biträdena gjorde strutar till snus och karameller.

Under både första och andra världskriget användes ransoneringskort. I dem var det preciserat hur mycket man skulle få av varje vara och dag.

Det fanns inte många sorters tobak. Det var Amerikansk Tobak (1915–41), Moss Rose, Chandelupe, Fennia och Armiro. Färdigrullade cigaretter hade funnits sedan början av 1900-talet men det tog lång tid innan de slog igenom. Snus fanns bara i lösvikt och flugorna drogs till kaggen så det hände att det kom flugor i det.

Sockret var i form av toppsocker där den översta toppen var mest efterfrågad då den var hårdast och kunde klippas med en sockertång till bitsocker. Det slutade säljas i början av 40-talet då bitsockret kom. Sirap tappades med kran ur en tunna.

När rostat kaffe började komma på 30-talet var de flesta mycket skeptiska mot detta. I slutet av 40-talet kom färdigmalet kaffe.

Frukt som såldes var äpplen till jul. Senare kom även apelsiner.

Mejerismör kom mest från Danmark i stora drittlar på 50 kg som vägdes upp i butiken. Av bönderna köptes "bondsmör". Det var mera efterfrågat genom att det som regel var saltare och därmed drygare. Men hanteringen av smöret var inte alltid så bra hos bönderna.

Chark handlade om fläsk, falukorv och köttfärs. Någon gång även medvurst och kalvsylta.

Dagligvaror som hushållspapper och toalettpapper förekom aldrig.

På kemisk-tekniska sidan var det såpa, Gummans tvättpulver, Vita Tvätt-Björn och lutpulver det mest vanliga. Det fanns inga syntetiska varor. Bland tvålar ansågs Florodoltvålen bäst.

Reklamen var inte alltid politisk korrekt ...

Lundkvists

1880 Nils "Tuppen" Lundkvist (foto J. Franke).

Jörnsvägen 92

Den första som drev butik var skräddaren Nils Lundkvist (1837–1923).

Man använde öknamnet Tuppen om Nils Andersson Lundkvist. Han var ett original med ett stort vitt patriarkskägg och med stor prydighet i sitt sätt att tala och vara. Ovanför dörren i hans kök hängde en lodbössa och intill bössan ett skrivet anslag "Bössan är laddad!".

Tillsammans med brodern och skomakaren Otto Andersson samt Lovisa Mikaelsson f. Viklund (1860–1924) drev de affär i en mindre byggnad på Lundkvists gård. Med det avsågs gården på norra sidan landsvägen vid Bodavägens början.

Skomakaren Otto Andersson (1845–1929) var Nils Lundkvists yngste bror.

"Madam Wiklund" var gift med Samuel Mikaelsson. De var inflyttade från Drängsmark och ägde en del av Ersmark 14 som de 1915 sålde till Anton Bjursell. Stugan stod mittför och söder om Dalbacka mejeri. Alltså alldeles intill butiken.

Samuel Mikaelssons ska ha flyttat till Kusmarkslieden. "Madam Wiklund" fick ta hand om deras "dövstumme" son Jonas Harald Mikaelsson (1893–1920). Han var förmodligen också utvecklingsstörd. Han kunde vara våldsam och hölls bunden som en hund.

Agnes Marklund, född Westermarck, var piga i södra byn i Ersmark. Hon blev biten av honom när han trodde att en färggrann blus var karameller eller godsaker.

Fabriksvägen 18

Därefter flyttade han till byggnaden där Gustafssons (och Åströms) sedan drev affär.

Sågvägen 11

Slutligen byggde Nils en gård på bönhusets/kyrkans nuvarande plats där han inredde en butik.

Gustafssons Lanthandel (ca 1885 till 1927) på Fabriksvägen 18

1917 Maja Hedlund och Anna Gustafsson i Gustafssons Lanthandel (källa John Hedlund).

Johan Gustaf Gustafsson (1852–1902) startade affären. Innan dess hade han på 1870-talet brådstörtat flytt från Ersmark. Det påstås att han var en av pojarna som i kvarnen band kjolen över huvudet på den fattiga kvinnan. Detta berättas det om på annan plats.

Han gick till sjöss med ett betyg som tillhörde en annan pojke i byn eftersom Johans mor lagt in veto mot att han skulle få betyg för att resa utomlands.

I början av 1880-talet kom Johan hem från Amerika. Vad han gjort där var oklart men han hade pengar på fickan. Det spekulerades i spelvinster.

Han startade Ersmarks första verkliga affär. Efterhand utvidgades rörelsen då det inte fanns någon butik i Kusmark. Sortimentet utvidgades med järnvaror och redskap.

1892 Handlare Johan Gustaf Gustafsson Grönlund med fru och systerdotter. F.v. NN, nordsvenska välrenommerade avelshingsten Apollo, Johan Gustaf Gustafsson Grönlund (1852–1902), Anna Viktoria Gustafsson f. Holmlund (1861–1927) samt hennes systerdotter Venda Juliana (1887–1927) (källa John Hedlund).

Paret Gustafsson fick inga barn. Systerdottern Venda Juliana blev gravid som ung med fader okänd. Hon tvingades flytta från trakten och hamnade i Jämtland där hon blev lärarinna och gift Kilander.

Gustafssons affärer växte honom över huvudet och det blev en större konkurs efter hans död 1902. Änkan fortsatte rörelsen till sin död 1927.

P. R. Rehns (1927-08-01)

Skbl. 1 g. 50 mm. — d. a.

Ersmarksbor med flera!

Undertecknad får härmed till allmänhetens kännedom meddela att jag från och med den 1 augusti innevarande är öppnar diversehandel i f. d. Anna Gustafssons fastighet i Ersmarks by, Skellefteå socken och hälsar alla kunder välkomna.

Ersmark den 1 aug. 1927.
P. R. Rehn.

När änkan Anna Gustafsson dog så togs affären över av en P. R. Rehn. Annonsern om detta infördes i NV

Det är oklart vem denna Rehn var. Det fanns många som hette Rehn i Umeå, bl.a. två skomakare, så kanske var han släkt med dem. De härstammade på något sätt från soldatrotten 65 i Sörfors utanför Umeå.

ALLA behöver

Radiums Fruksalt.

En förständig människa dricker alltid Radiums vilket skänker Eder både levnadsmod och livsglädje. Saknar Ni sömn samt besvärar Ni av huvudvärk magsyra halsbränna reumatism svindel dövöret och trög mage varför ej begagna det populära RADIUMS FRUKTSALT vilket appriskar blodet rensar tarmarna från otygliga ämnen och utdriver urinsyran ur kroppen.

Radiums Fruksalt är både nyttigt och välgörande på hela organismen.

Se med Eder egna ögon att Ni erhåller det verkliga Radiums Fruksalt, vilket Ni erhåller hos alla väsloterade färg- och speccerhandl. samt apotek.

Finnes i Skellefteå hos G. W. Jonsson, Kemikalie- och sjukvårdsaffären samt hos alla väsloterade speccer- och färghandlande; i parti hos Isakssons Import-A.B. Svante Lundell och Bröderna Andersson.

Om ej Eder handlande har Radiums tillskriv A.-B. Radiumfabriken Stockholm.

Eftersom Eder fruksalt skall vara så välgörande sänd mig 2 fl. franko öng. postförskott.

Namn: .....

Adress: .....

3100 kalorier

behöver en vuxen man pr dag i sin föda vid normalt arbete.

1750 kalorier

fås om man tillagar ett paket Mamsana efter bruksanvisningen.

En närande efterrätt, som särskilt barnen äro förtjusta i.

Ett paket kostar 65 öre.

Norran-annonser från varor som Rehn sålde i slutet av 1927. I dag är det kanske inte ett argument att en efterrätt innehåller 1750 kalorier och att ett fruksalt innehåller ÄKTA radium.

Ett glas Radium doserat enligt anvisning innehöll 538 Becquerel. Gränsvärdet för hälsovådligt radon i dricksvatten är idag 1000 Bq/l ...

P .L. Fahlgrens (1901–72)

Jörnsvägen 10

Detta var huvudbutiken. Den fanns i östra byn 1901–72.

Petter Leonard Fahlgren började med att ha affär i Häbbersfors eller Högdal. Han flyttade affären till Ersmark 1901 eller 1902 men fortsatte förmodligen även med den första affären.

I Ersmark flyttade man in på gården som tillhörde Petter Leonards far Lars Petter Fahlgren. Senare till N. J. Fahlgrens och Gunnar Fahlgrens gård. Snart flyttade affären till en nybyggd gård vid landsvägen där Paul Fahlgren sedan drev lanthandel.

Petters hälsa var inte så bra, så det var i stor utsträckning hustrun som drev butiken. Någon gång i mitten av 30-talet tog Petters son Paul Leonard över. Paul Fahlgren gifte sig 1938 med Doris och de drev butiken.

1947, samma år som sonen Thomas Fahlgren föddes, gjordes en stor reparation och butikslokalen flyttades från östra delen av huset till den västra. Huset målades också om, från rött till vitt, och bostadslägenheten inreddes en trappa upp.

Helgen 26/6 1959 gjordes butiken om till snabbköp. Det var samma kväll som Ingo blev världsmästare i tungviktsboxning.

I november 1972 såldes butiken till Inga Mari Grönlund.

Ca 1959 (foto Svenska Aero-Bilder).

1964 Klipp från Futurum-film

Ca 1950. Ruth vinkar av sin mans två systrar vid busshållplatsen framför Fahlgrens affär
Bakre raden Ruth Enmark (1917–2008), Maine Enmark (1911–99) och Nancy Enmark (1913–2008)
Främre raden barnen Martin, Anne, Ove Enmark (f.1945), Håkan, Lena, och Berit Enmark (1943-2015).
I bakgrunden Marianne Fahlgren (foto Hilding Enmark)-

Fabriksvägen 18. Filialen i västra byn (1927–?)

1950-tal Den butik som då drevs av Bertil Östensson och ThyraFahlgren (källa Moses Carlberg).

P.R. Rehn sålde affären till P.L. Fahlgrens som drev den som filial. Petters Leonard Fahlgrens bror Georg Fahlgren (1896–1973) och svägerskan Amanda (1897–1979) skötte den. De bodde i det lilla huset söder om butiken.

Innan Georg och Amanda flyttade hit hade de 1924 köpt Jörnsvägen 54 av P.L. Fahlgren. När de flyttade sålde de till Gunnar Boman (1906-70) och Signe Boman (1906-93).

Handlare Georg Fahlgren år 1936. Han var även ledamot i kommunfullmäktige (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

I juni 1945 tackade Assar Svensson nej till att fortsätta inom flygvapnet. Han och hustrun Gerda flyttade till Ersmark och hyrde då den lilla timrade sommarstuga hos handlare Fahlgren. Han berättar i sin bok Från spinn till topproll:

"Inklusive förstuga hade vi en boyta på ca 40 m². Den enda värmekällan var en gammal järnspis och stugan bestod av två små rum och kök. På vintrarna kunde vi uppmäta en temperatur av +3 grader på morgnarna när vi vaknade.

Vi hade nu två barn, Ulf och Ulla, som tyckte det var mycket intressant med rättorna under golvet. Väggarna var så glesa att när jag skulle raka mig på morgnarna, fick jag göra ideliga knäna böj när spegeln som hängde på tapeten rörde sig vid vindstötarna. Men hyran var låg."

Georg och Amanda överlämnade butiken till dottern Thyra Fahlgren (1922–2006) och hennes man Bertil Östensson (1918–92).

Både butikslokalen och det lilla huset renoverades på hösten 1953 för att där skulle bli snabbköp. Det stora huset försågs med källare och lyftes upp. Det lilla huset flyttades 15 m österut för att ge bättre tillfarter till husen.

Lina Jakobssons på Fabriksvägen 23

Fröken Lina Jakobsson hade en kort tid en butik. Den var förmodligen vid byavägen intill bönhustomstens sydöstra hörn, där hon 1917 öppnade Ersmarks första postkontor.

Butiken som inte blev av på Ersmarksvägen 29

År 1913 fick Moses Enmark rättigheter att "idka handel samt i sin handelsbod i Ersmarks by jämväl försälja fotogen från s.k. mindre förråd". Verksamheten startades dock aldrig.

Konsum (ca 1925–?) på Fabriksvägen

1957 Kooperativa på Fabriksvägen 34 som sedan blev möbelaffär (foto Bengt Lindholm)

Fabriksvägen 32

Kooperativa i Kusmark öppnade 1919. År 1925 fick Ersmark en filial till den. Det finns också uppgifter som säger att det skedde först 1930. På bilden nedan som är svårdaterad ses första Kooperativa i det som sedan blev postlokal och ännu senare pizzeria innan den brann.

Den var inrymd i ett hus som förmodligen var från 1700-talet. Fastigheten ägdes av Arvid och Edit Jons-son som flyttade till Ersmarksängarna.

Ca 1930. Första Konsum var inrymd i det som senare blev postlokal och pizzeria (foto Okänd).

Interiör från butiken (foto Okänd).

Fabriksvägen 34

Därefter flyttade Kooperativa omkring 1940 till en intilliggande nyuppförd lokal med föreståndarens lägenhet en trappa upp. Huset blev sedan Ersmarks Möbler.

Kooperativa någon gång på 40-talet och 1954. En utbyggnad skedde någon gång 1963–65. Plåtskjulet med all sorts bensin och andra kemikalier saknas på bilden. Det skjulet låg mellan lagret och den röda stugan längst till höger på bilden (foto Okänd)

T.v. julskyltning 1956 (foto Bengt Lidholm).

Nedan Konsumstämma 1954. Stående f.v. Aron Bjursell, Alex Westerlund. Sittande: Bengt Lindholm (föreståndare 1951–1973), Max Karlberg, Knut Bergsten (källa Ulf Lindqvist).

Sundströms (?–1959) på Fabriksvägen 18

Fahlgrens sålde butiken i västra byn till Rune Sundström och Ulla Sundström. Det är oklart under vilket namn de drev butiken. Men 1959 sålde de till Astrid och Åke Åström.

Åströms Livs (1959–99) på Fabriksvägen 18

1982 Doris Wallmark från Kåge handlar av Jan-Owen och Åke Åström (källa Norra Västerbotten).

Bilden till vänster visar bensinförsäljning där Assar Svensson tankar BP i sin bil. Bilden till höger från ca 1985 visar Erik Lindgren i butiken (källa Norra Västerbotten).

Senare överlät Åke och Astrid butiken till sönerna Jan Åström och Lars Åström. Bröderna drev butiken till 1999 då den såldes. Ett par år senare lades butiken ner och är numera pizzeria.

Åke Wallins Livs (1999–2001) på Fabriksvägen 18

Åke Åström Livs AB såldes 1999–03–01 till fyrbarnsfamiljen Laila och Åke Wallin från Alingsås.

Laila och Åke Wallin med familj (källa Norra Västerbotten).

De hade med sig Lailas föräldrar, där mamman arbetade i butiken. Han hade arbetat med att köra skotare och hon hade arbetat i klädbutik så de hade ingen erfarenhet av att driva livsmedelsbutik.

Köptroheten hos Ersmarksborna var inte den bästa. På frivillig väg delades det ut flygblad för att förmå byborna att handla där. Men det hjälpte inte. Aktiebolaget gick i konkurs 2001–06–08.

Åke flyttade till Burträsk där han drev ICA-affär. Makarna separerade och Åke dog sedan..

Grönlunds (1972) på Jörnsvägen 50

Inga Mari Grönlund drev P.L. Fahlgrens från 1972 och några år till.

Trio Livs på Jörnsvägen 50

Inga Mari sålde till en familj och butiken fick heta Trio Livs. De sålde så småningom och drev sedan en Konsumbutik.

Johanssons på Jörnsvägen 50

Johanssons Hemslöjd och Agentur fanns ett tag på 90-talet i Trio livs gamla lokaler. De var särskilt kända för sina egengjorda leksaker i trä, typ Brio. Viss postorderhandel förekom också. I butiken sålde de prydnader, diverse samt kioskvaror.

De sålde i sin tur till Göran Lindholm som slutade med livsmedel i butiken.

Matställen, café och kiosker

Matställen

Krogar på 1800-talet

På Jan Annersahemmanet (se Ersmark 9) dracks det friskt och många satte sig i skuld. Under nödåren på 1860-talet började spritskulderna kasseras in och många hade problem att betala.

Det lilla, numera rivna, huset rakt väster om nuvarande kyrkan var också krog.

Skega-matsalen på Bergsvägen 9

Utom att vara de anställdas matsal så såldes bl.a. smörgåstårter och lokalen hyrdes ut till slutna sällskap. Huset är nu rivet-

Ersmarks Pizzeria på Fabriksvägen 6

Det drevs pizzeria i lokalerna mitt emot Skega. Verksamheten upphörde på 1990-talet (foto Stig Sandström).

Assars på Fabriksvägen 16

Assars finns i fabriakens kontorslokaler och har primärt lunchgäster från Trelleborg och Metsos men är öppen för alla (foto Okänd).

2016-06-07 tog Åke Lithen över Restaurang AssarS. Åke är känd för att han blev 4a i Sveriges Mästerkock 2011.

Buffys Restaurang & Sportbar på Fabriksvägen 18

Pizzerian hette Ersmarks Pizzeria & Grill innan den fick nya ägare och blev Buffy's. Den är aktiv 2016 (foto Stig Sandström).

Kågedalens Pizzeria på Fabriksvägen 34

Matstället fanns där några år till dess det förstördes i en brand 2002–10–18. Branden började i ett soprum och räddningstjänsten larmades 00:30 och fyra timmar senare var branden under kontroll.

Polisen ansåg att det fanns anledning att tro att branden var anlagd. Bl.a. hade det varit en brand där tidigare. Men utredningen lades ned i brist på bevis.

På bilden syns Tommy Johnsson från Kusmarks Räddningstjänst. Reportage är från Norra Västerbotten.

Bageri/café

Bröderna Sandströms någonstans på Fabriksvägen

Bageri- och caféörelse startades 1928–29 av bröderna Sandström någonstans i centrala Ersmark.

Boströms på Fabriksvägen 29

Familjen Signe Boström och Helmer Boström flyttade 1933 från Bureå till en västerbottensgård i Ersmark. Huset revs någon gång efter 1937 och ett nytt uppfördes med bageriet som en utbyggnad på baksidan. Ett tag fanns det telefon och telegrafstation i huset men sedan ombyggdes den delen till café.

De ägde kaféet fram till 1951 då Helmer dog i cancer. Hon sålde 1951 till sonen Rolf och hans Elsy. Året därpå köpte hon tillbaka det och hyrde ut till Jan-Erik Havh.

Rolf flyttade till Byske och drev café där. Förmodligen ihop med sin bror och bagare Valter.

Havhs Café på Fabriksvägen 29

Jan-Erik Havh hyrde lokalen av Signe Boström.

Havhs Café brann 1955–10–06 p.g.a. självantändning av mjölsäckar som förvarades ovanpå bakugnen i bageriet. Café-ingången var mot vägen i söder (källa Torbjörn Lindholm).

Arne Andersson bodde i rummet ovanför ingången och räddade livhanken. Han sprang flera vändor och lyckades rädda samtliga ägodelar

Dagen efter återstod bara ruiner (källa Torbjörn Lindholm).

K-G Lindkvists Bageri på Fabriksvägen 29

Så småningom startades "Linkan" där Havhs varit. "Linkan" var smeknamnet på bagare Lindqvist som hade bageri i källaren och förutom bostad i markplanet också hade försäljning av bröd och kioskvaror. Butiken blev senare sålt och huset användes då enbart som bostad.

Kiosker

Kiosken i östra byn på Jörnsvägen 44

Det fanns en kiosk i västra gaveln på huset mitt emot det som ägdes av Gunnar Granlund (numera Sven Granlund). Där fanns också Hellgrens snickerifabrik.

Kiosken i östra byn på Jörnsvägen 44.

Nygrens kiosk på Ersmarksvägen 25

1953 Det brinner i Nygrens kiosk på nuvarande Ersmarksvägen 26 (foto Kjell Enmark).

Nygrens kiosk fanns på södra sidan av byavägen väster om Frans Bergmark. Kiosken brann omkring 1953.

Nygrens bodde i en liten gård på andra sidan vägen och fanns inte alltid i kiosken utan kom över

vägen när de såg att någon kund gick in. Var man liten kunde det hända att de ville kolla i fickorna så att man inte tagit något. Däremot kunde man få köpa lösa Bill och kanske smygröka i skogen norr om kiosken.

Övrig handel

Cyklar

Karl Aron Nilsson på Fabriksvägen 23

Han drev cykelhandel och verkstad åtminstone på 50 och en bit in på 60-talet. Han sålde även radio och TV och hans skyltfönster var populärt under Rom-olympiaden 1960. Karl Aron (1912–1965) var pappa till Yngve, Jerry, Gunnel och Lars-Erik.

GL på Jörnsvägen 50

Göran Lindholm tog över efter Johanssons (som tog över efter Trio Livs) och omvandlade den till bl.a. cykelaffär och post, innan den lades ned. Posten invigdes 1992-12-20.

Oves Plantor

Adressen är Ersmarksvägen 25 i korsningen Ersmarksvägen–Jörnsvägen (foto Okänd).

Handelsträdgården har funnits sedan 1986 och är 2016 fortfarande aktiv. Ägaren heter Ove Johansson.

Ersmarks Möbler

Affären på Fabriksvägen 34 (foto Stig Sandström).

Ersmarks Möbler bildades 1993 och har expanderat och bl.a. köpt Byske Möbler. År 2016 lades verksamheten i Ersmark ned.

Skomakeri/skoaffär

I bottenvåningens västra del på Fabriksvägen 23 fanns skomakeri/skoaffär. Den ägdes av Arnold Markström, boende i Boviken.

Falks Plåtprodukter

Företaget har adressen Södra Ersmark 475 (foto Stig Sandström).

Falks är sedan starten 1975 ett familjeföretag med 4–5 anställda beroende på säsong. Verksamheten är försäljning av plåtprodukter i alla former. Sortimentet omfattar också en del andra typer av byggnads-material.

Varubussar/bilar

Ainas Hembageri

Där kunde man köpa "trollkolor" som ändrade färg när man hade dem i munnen.

Aina Nordström öppnade 1952 i Skellefteå en servicebutik tillsammans med sin make. Det var på 1960-talet man expanderade med varubuss. 2016 drivs det som Ainas Café på Östra Nygatan 70 i Skellefteå.

Bryggeribilen

Den stannade till så att man kunde köpa sin Loranga eller, om man hade råd, det mer exklusiva Coca-Cola.

Gårdfarihandlare

Gunnar Bergmark

Gunnar (1908–1977) var gårdfarihandlare i slutet på 50-talet och en bit in på 60-talet. Därefter blev han städare på Futurum. På vintern hade han väskorna på sparken och lät sin Sanktbernhardshund dra sparken med väskorna.

Styvbenthandlaren

Han hade ett träben och körde moped. Stiivbeintn svettades jämt och frågade alltid "hur är det med köplusten idag" när han kom.

Västerbottens styvaste tvålhandlare

Oskar Lindqvist (1876–1956) sålde tvål för 25 öre styck och köpte du fyra fick du dem för 1 krona.

Oskar Lindqvist bodde i det f.d. soldattorpet på roten Stor i Kåge. Byggnaden revs i början av 1960-talet (foto Ernst Westerlund).

När Oskar besökte olika gårdar passade han ofta på vid matdags i hopp om att bli bjuden. Blev han det så åt han enligt egen utsago ”så det skulle räcka hela dagen”. Han var känd som en duktig sångare i kyrkan.

Axel Öhlund och frun Jenny Öhlund

Axel (1906–1971) var född i Boviken. Han och hustrun Jenny (1917–1997) bodde i Kåge vid Högåsvägen inte långt från snickeriet och inte långt från Oskar Lindqvist. Han körde bil och brukade ha frun med sig.

Fiskhandlare

En yrkesfiskare från Kåge som förmodligen hette Pettersson brukade köra runt med cykel och sedan moped med en låda nyfångad strömming på paketställaren och väga upp med ett besman.

Birkarlar

Birkarlar var handelsmän som åtminstone sedan början av 1300-talet verkade i lappmarkerna.

När kungen 1546 förbjöds ”landsköp”, att gå eller rida runt och köpa upp varor, så gjordes undantag för birkarlarnas handel med lapparna som fick fortsätta som tidigare.

Det är oklart var kontakten mellan samerna och birkarlarna ägde rum. Riktigt gammalt tillbaka så skedde kanske kontakterna vintertid genom att handelsmännen åkte till samerna eller tvärtom.

Omkring 1605 upprättas församlingar i lappmarken och då åkte köpmän och lappfogdar vintertid upp till dessa kyrkor. Sannolikt med häst upp till de översta byarna i socknen och sedan med ren och ackja in i lappmarken.

Lasse Persson på Ersmark nr 1 Lasshemmanet var aktiv som köpman 1543–66. Han var i mitten av 1500-talet en av de två köpmän i socknen som hade störst omsättning. Årligen ca 150 mark. År 1553 sålde han 60 st hermelinskin till kronan. Skinnen kom från lappmarken.

Lasse var storbonde med över 3 hektar åker och 17 kor. Dessutom var han länsman och förmodligen också riksdagsman.

Hantverkare

Under perioden 1539–1650 fanns det 47 hantverkare i Skellefteå socken. De hade ofta ett tillnamn, ex. ”Smed”, som angav deras profession.

De vanligaste hantverkarna på landsbygden var skräddare, skomakare och smeder. Så gott som alla hantverkare var även bönder. Det är endast två skomakare och en skräddare som inte hade jordbruk. Hantverkarnas gårdar var vanligtvis medelstora.

Smed

Gårdssmedja i Ersmark på 1920-talet (foto Okänd).

Yrkesgrupperna var oftast ambulerande, men smeden, som var beroende av större verktygsutrustning, arbetade i sin smedja.

Smedjan tillhörde ibland kyrkan eller socknen, men oftast var det smeden som höll med råvaran. Detta i förening med de större kraven på utrustning samt en högre yrkeskompetens innebar att smeden var mera av egen företagare med högre ekonomisk

och social status än övriga sockenhantverkare och därmed stod de skråbundna yrkesbröderna närmare.

Några av Skellefteå sockens rikaste personer på 1500-talet var smeder.

Det har sedan dess och långt in på 1900-talet funnits smeder i Ersmark. En var Olof Jonsson Smed. Han var född 1742 på Ersmark 12 Hedlunds-Grönlunds och död 1820 i Ersmark. Olof var även kopparslagare. Han var inhyst på gården.

Den mest kände smeden var Birger Lööv som drev en typisk liten byasmedja nästgårds SKEGA. Det handlade mest om reparationer, men även tillverkning av svetsade trapp- och broräcken förekom. Sonen Gösta vidareutvecklade idén om balkongräcken och med hjälp av ”Miljonprogrammet” på 60-talet växte den lilla smedjan till att bli Lööveverken.

Skomakare

Precis som skräddarna ambulerade skomakarna mellan gårdarna, använde gårdarnas egenproducerade material och fick främst betalt i form av kost och logi.

Skomakaren och arbetaren Magnus Löf (1862–1926), flyttade 1887 till Ersmark. Han var far till bland andra smeden Birger Löf och farfar till Lööveverkens skapare Gösta Lööv.

Gustaf Andersson var en annan skomakare.

Den mest kände skomakaren var Oskar Alexander Svensson, Skegas grundare.

Skräddare

Förr ambulerade skräddarna mellan gårdarna där bönderna själva tillhandahöll materialet. Oftast var det egen produktion av textilier, skinn och läder. Betalningen bestod främst av kost och logi under tiden arbetet pågick.

Nils Andersson Lundqvist som en tid under slutet av 1800-talet bedrev affär i Ersmark, var skräddare.

Snickare

2016. Kontorslokalerna på Ersmarksvägen 38. Bostadshuset är till försäljning (foto Stig Sandström).

Ersmarks Trä o Bygg AB startades 1994 av Mattias och Marie-Louise Jakobsson. Sedan starten har Ersmarks Trä o Bygg vuxit till totalt 12–15 personer.

Murare

Karl Fahlman (1907–1984) är en murare i Ersmark. Det som murades förr var skorstenar. På 1900-talet började man även mura ladugårdar.

Kopparslagare

Två personer i Skellefteå Socken är kopparslagare under perioden 1539–1650. Bägge är andra generationens finländare och bägge är från Ersmark.

Jöns Mickelsson Finne

Han var tidigare knekt innan han 1613 blev nybyggare och kopparslagare. Jöns nyodlade det som blev Ersmark nr 14 Finnhemmanet, som han ägde 1613–42.

Jöns var våldsam av sig och blev dömd 1613 för att ha slagit till en person. År 1637 fick han böta till kyrkan för att han varit sjuk och gått till en lövjerska, en trollkunnig kvinna. År 1642 beskrivs han som eländig och sjuk med tre kor. Han dör förmodligen 1642.

Eskil Hindersson Finne

Den andra kopparslagaren var Eskil Hindersson Finne som var född på Ersmark nr 8 Hermanshemmanet. Han flyttar till Klutmark 7 som han äger 1606–27.

Eskil är son till Hindrick Jöransson Finne som ägde Hermanshemmanet 1609–30. En annan son kan vara Jöran Hindersson Finne.

Eskil är utfattig år 1620 och vandrar omkring och utför arbeten söderut ända till Medelpad. Han driver där tillsammans med sin kompanjon Sven Kopparslagare en smedja i Skottsund söder om Sundsvall.

Smedjan ägdes egentligen av änkan Sigrid Öndsdotter och henne lovade han äktenskap. Men Eskil var gift och Sigrid dömdes för sitt brott (!) till döden.

Då var Eskil frånvarande och därför kom målet upp igen 1630. Då dömdes även Eskil till döden. Senare benådades båda och Eskil fick 80 daler i böter och Sigrid 40 daler.

Sven Kopparslagare lägrade Sigrids syster i Kvissle. Även hon dömdes till döden i Svens frånvaro. Förmodligen benådades även hon.

I Ersmark fortsätter kopparslagaryrket att gå i arv under 1600- och 1700-talen. En gren flyttar till De-

gerbyn där hantverket förs vidare under några generationer. En person från släkten i Degerbyn flyttar till Piteå stad och blir stamfar för släkten Degerman.

Garvare

Skinnberedning med Erik Dahlqvist (källa Hjalmar Hedlund).

Erik var lite specialiserad på att garva. Garvning av djurhudar och skinn är en procedur varigenom hud

omvandlas till läder och är en form av konservering som syftar till att göra lädret mjukt och hållbart.

Erik hade även ett system med fårkättar, där han mot en ringa ersättning samlade ihop byns får om hösten.

Erik Dahlqvist (1858–1936) kunde även göra näverlurar och kunde även den svåra konsten att blåsa i dem. Bilden till höger är från 1920-talet.

Eriks bror Jani var specialist på att sämska. Ett sämskskinn är en speciell form av mjukbehandlat skinn med mycket hög uppsugningsförmåga. Då använde man sig av fettgarvning, vilket innebar att fett från djurets hjärna, tran, fiskleverolja eller klövfett mekaniskt arbetas in i lädret. Då det oxiderade bildades den garvande substansen.

Det var vanligt att man anlidade bröderna. Skinnen vidareförädlades sedan till ex. skor. Vile man sälja hudarna var det på marknader eller till Wallanders skinnaffär.

Erik Dahlqvist blåser i det uråldriga instrumentet näverlur. Dess melankoliska och mörka ton påminner om oboe (källa Skellefteå museum).

Skinberedning med Erik och Jani Dahlqvist (källa Hjalmar Hedlund).

Soldater

Förr hade Sverige en yrkesarmé. Man ordnade ett indelningsverk som för Västerbotten fastställdes 1695. Ordningen innebar att i Skellefteå socken skulle alltid 126 soldater utöver befäl finnas tillgängliga. Totalt kunde Sverige på 1600-talet mobilisera 76 000 man och av de svarade de indelta soldaterna för 10% medan övriga var värvade.

Varje socken fick i uppdrag att ordna fram ett antal soldater. Varje soldat skulle försörjas av en rote. Rotarna bildades genom att ett antal hemman grupperades samman efter skattekraft. Rotet skulle utöver att försörja en soldat också delta i att betala lön till alla befäl och i vissa fall ordna boställen.

Från början var det vanligtvis tre bönder som stod för en knekt men det tillkom så småningom även 4-männings och 5-männingsrotar.

Soldaten skulle egentligen vara 18–20 år och ha en längd av 170 cm. Men det tumrades på det och flera av Ersmarks soldater var kortare än så.

Det fanns regler för hur soldaten skulle försörjas. Lönen var fastställd och bönderna ordnade så att soldaten fick ett torp med stuga, ett mindre fåhus och en liten åkermark. De hade rätt att förse sig med husbehovsved. Uniform och vapen betalades av Kronan.

Skellefteå Kompani var med i många krig. I kriget mot ryssarna 1808–09 dog ungefär hälften av dem.

Eftersom det var de yngre männen som rekryterades fick man en snedfördelning mellan könen som gjorde att befolkningsökningen avstannade och det t.o.m. blev en minskning. År 1712 fanns det 32 unga män i Skellefteå socken att jämföra med 470 unga kvinnor.

Indelningsverket avskaffades 1901 och ersattes av en värnpliktsarmé. Knektarna fick då, om de så önskade, fortsätta som soldat. Den sista slutade 1971.

Finska kriget 1808–09

Det utkämpades mellan Sverige och Ryssland. Ryssland stöddes av Frankrike samt dess talrika bundsförvanter (bland andra Danmark) och Sverige stöddes av Storbritannien. I freden 1807 mellan Ryssland och Napoleon förpliktade sig Alexander I att gå till angrepp mot Sverige ifall landet inte bröt sina förbindelser med Storbritannien. Det gjorde vi inte.

Den slutliga vapenvilan ingicks i Frostkåge gästgivargård norr om Skellefteå den 2 september 1809. Freden undertecknades senare i Fredrikshamn den 17 september 1809. Finland, Åland samt delar av dåvarande Västerbotten och Lappland avträdde till Ryssland och blev storfurstendömet Finland.

Man räknar med att Sverige–Finland förlorade minst 7 000 stupade. Om man medräknar civila offer, lantvärnsmän och andra offer stiger dödsiffran över 20 000. Man räknar med att åtminstone en tredjedel av de som dog gjorde det i olika fältsjukdomar.

En lustig detalj var att Ersmark fick ersättning från en rysk härförare för att hålla kvarvarande ryska soldater med mat. Varje bonde skulle ge en tunna korn, två kannor brännvin och ett slaktkreatur. Soldaterna skulle själva se till att detta efterlevdes.

Ersättningen för detta var för hela byn 14 silver rubel. Stridigheter uppstod inom byn om fördelningen av de ryska pengarna.

Roten och soldater från Ersmark som deltog

- 82 Ersmark: Anders Olofsson Dalkvist
- 84 Ersmark: Olof Olofsson Kopparslagare. Krigsfånge i drygt ett år.
- 85 Ersmark: Anders Andersson Fältskär, Erik Jönsson, Anders Andersson (stupade vid Oravais 1808)
- 86 Ersmark och Kusmark Johan Olofsson Mjöl-nare.
- 96 Storkåge och Ersmark: Tysk till musiker.
- 101 Storkåge och Ersmark: Jakob Persson Västerbottning (stupade vid Oravais 1808) och Nils Olofsson.

Det finns en berättelse om kriget som går ut på att en rysk officer beslutade sig för att rekognosera skogsmarkerna sydväst om byn och som gisslan tog han med sig två ynglingar från Ersmark II. En gick före och en gick efter.

Men ett stycke från gårdarna tog ynglingen som skulle skydda ryssens rygg upp en sten och slog ihjäl honom.

När ryssens kamrater började sakna honom startade de en jakt på ynglingarna. Men de hade gömt sig på den mörka vinden i en bod och trots att ryssarna sökte i boden blev de inte hittade.

Spår av en kedja, knappar och andra metallföremål ska långt senare ha hittats där pojken ska ha gömt liket.

En annan rysk eftersläntare blev 1809 skjuten mitt inne i byn vid ett flyttblock som fanns på nuvarande Fabriksvägen 29. Efter några dagar släpades kroppen iväg och slängdes i älven i Svidiselet som är lugnvattnet nedanför fabriksforsen.

Kroppen skulle ha gömts i en självspricka under denna sten vid Sörängsvägen. Fotot är från 1950 och är taget av Ernst Westerlund.

Roten utanför Ersmark

81 Håman i Stämningssgården

I roten ingick Ersmark 3 samt Stämningssgården 4 och 5.

83 Knipa i Myckle

I roten ingick Ersmark 8, 10 och 11 samt Myckle 5.

96 Tysk / Seger i Storkåge

I roten ingick det fr.o.m. 1768 hemman från Ersmark samt Storkåge 8, 13 och 17.

101 Lustig / Västerbottning / Stor i Storkåge

I roten ingick det fr.o.m. 1768 hemman från Ersmark samt Storkåge 12, 20 och 22.

Roten i Ersmark

Det har funnits 4 soldattorp i Ersmark. Rotenumret har inte ändrats, men en del har bytt namn.

82 Järnhäst /Dahlqvist /Kling

I roten ingick Ersmark 9 och 15 samt Myckle 7. Nils Järnhäst var den första knekten där 1695.

Erik Tomasson Järnhäst Dahlqvist från Norsjö 11 tog över roten 1742 efter det att hans två föregångare dött i kriget i Pommern 1757–1762 av förmodligen de bedrövliga förhållandena i lägren. Nu infördes 1757 soldatnamnet Dahlqvist. Även Erik deltog i kriget i Pommern men återvände 1761 och hade roten till 1769.

Soldater under 1800-talet med tillträdesdatum

1790 Anders Olovsson Dahlqvist från Ersmark 12.
Möjligen var han med i finsk-ryska kriget 1808–1809. Det finns uppgifter om att han var alkoholiserad. Han frös i alla fall ihjäl 1815 under inverkan av ”starka drycker”. Anders var bror till Olof Kopparslagare.

1815 Johan Kling
Tillträdde som 23-åring och införde det nya rote-namnet Kling

1843 Nils Petter Eliasson Kling
Tillträdde som 19-åring och dog 1863

1863 Anders Dahlqvist Kling
tillträdde som 18-åring. Han var även urmakare. Sju av barnen emigrerade och åtminstone en av dem var urmakare. Alla Klings barn kunde spela minst ett instrument.

1887 Jonas Fredrik Olofsson Kling
Tillträdde som 21-åring. Han överflyttades till Byske kompani 1896. Han och företrädaren var ofta anlitade musiker på bröllop, där de spelade fiol och klarinett-

84 Kopparslagare /Öman

I roten ingick Ersmark 1, 4 och 5 samt Myckle 6. Den första knekten här var Jöns Olofsson Kopparslagare från Ersmark 1 som var där 1678–95.

Soldater under 1800-talet med tillträdesdatum

1790 Olof Olofsson Kopparslagare (1768–1825).
Från Ersmark 12. Han ersatte Johan Ersson som var "sjuk på lasarettet" och avled 13 november 1789.

Det har påståtts att Olof satt i fångenskap i sex år. Det är inte korrekt. Han togs till fånge 28 november 1808 i Österbotten under den svensk-finska härens återtåg mot Kemi älv efter fördraget den 19 november i Olkijoki mellan en ryske befälhavaren Kamen-skij och Adlercreutz på den svensk-finska sidan.

Den 3 mars 1809 utsågs vargerings (reserv) karlen Nils Nilsson till soldat. Sedan återkom Olof Olofsson och Nils Nilsson måste avträda sin tjänst. Olof blev sedan sjuklig och avträdde därför roten.

1815 Olof Nilsson Kopparslagare Öman
Tillträdde som 22-åring. Han begärde vid tillträdet att få kalla sig Öman och då bytte roten namn. När han begärde avsked var det p.g.a. försvagad hälsa.

1847 Johan Andersson Öman
Var 26 år vid tillträdet. Men han var sjuklig och blev så småningom ogillad som soldat.

1853 Wilhelm Olovsson Öman
Tillträdde som 23-åring. Han dog 1875.

1875 Flera volontärer
De tjänstgjorde där fram till 1895. Åtminstone en del av dem var musikvolontärer.

85 Fältskär

I roten ingick Ersmark 2, 7 och 12. Den första knekten här var 1695 Lars Jonsson Fältskär (1659–?) från Ersmark 7.

Soldater under 1800-talet med tillträdesdatum

1769 Anders Andersson Fältskär
Tillträdde som 26-åring. Troligtvis var han med vid kriget i södra Finland i slutet av 1780-talet men det är inte bevisat. Han var 62 år och sjuk när han fick avsked 1807.

1807 Anders Andersson Fältskär
Efterträdaren hade alltså samma namn. Han tillträdde vid 19 års ålder men blev dödsskjuten 14 september 1808 vid Oravais.

1809 Erik Jonsson Fältskär
Tillträdde vid 20 års ålder. Han besvärades av lung-sot och bräck i vänstra sidan och fick avsked 1830.

1833 Nils Nilsson Fältskär
Tillträdde vid 28 års ålder. Han var sjuk i två perioder men blev frisk. År 1860 fick han avsked p.g.a. ålder, tjänstetid och sjuklighet.

1861 Erik Andersson Fältskär
Tillträdde vid 20 års ålder.

1891 Jonas Gustafsson Fältskär

Tillträdde vid 18 års ålder. Han överflyttades 1896 till Byske Kompani.

86 Mölnare /Markberg /Lejon

I roten ingick Ersmark 6, 13 och 14 samt Kusmark 20. Den första knekten här var 1695 Jon Jonsson Mölnare, som var soldat från Stämninggården. Han blev 1695 också ägare till Ersmark 6. Förmodligen var han mjölnare vid någon av de mindre kvarnar som fanns i Orrbyströmmen vid Stämninggården.

När Mårten Larsson från Skrämräsk 3 tog över roten 1767 så fick han namnet ändrat till Markberg. Han avgick 1785 på roteböndernas begäran.

Rotenamnet Markberg verka bara ha använts en kort tid innan det åter blev Mölnare.

Soldater under 1800-talet med tillträdesdatum

1769 Jon Jonsson Mölnare (1764–1841).

Kallas också Jon Olofsson Mölnare. Han tillträdde som 21-åring.

Han tjänstgjorde i kompaniet och han var först med i kriget vid södra Finland på 1780-talet och sedan i 1808–09 års krig i Finland. Han avgick 1813 och han var då svag och anmäldes med underhåll.

1815 Gustaf Gerhardsson Mölnare

Tillträdde som 22-åring. Vid 1820-talets mitt ändrades rotens namn till Lejon.

Han begärde avsked "... i anseende till ålder och tjänstetid samt allmän svaghet enligt Läkarintyg". Det beviljades med beslutet "Tjänst utmärkt väl, anmäles till underhåll." Underhållet betalades ut av Vadstena Krigsmanshusmedlen.

Gustaf ägde under några år vid 1840-talets början hälften av hemmanet Hobergsliden. Gården, som han kallade för Lejontorp, ligger vid vägen Jörn–Myrheden.

Familjen hade det svårt vid nödåren kring 1867. Av Skellefteå Nödhjelpskommittés anteckningar framgår att: "Den 1/5 1868 utlämnats till Gustaf Lejon utan återbetalning 2 Kfot, Riksmünt 7."

Från år 1874 bodde Gustaf i byn Udden i Norsjö socken som inhyst hos sin måg Jonas Lindmark.

1853 Johan Holmbom Lejon

Tog vid som 22-åring. Han föddes i Ostvik och fadern hette Hans Olof Storfält. Familjen fick 12 barn varav två dog vid födseln. Se stora bilden.

1880 Johan August Larsson Högberg Lejon

Tillträdde som 20-åring. Han fick avsked 1892.

Fotot från senast 1896 föreställer förmodligen Johan August Larsson Högberg Lejon. Alltså avlösande soldat på stora bilden nedan. Möjligtvis kan det vara hans efterträdare Abel Lindgren Lejon (foto C. G. Blomqvist).

1892 Abel Lindgren Lejon

Tillträdde som 18-åring. Han blev överflyttad till Byske Kompani 1896.

1880 Familjen Johan Holmbom Lejon uppställda utanför soldattorpet. F.v. Johan Lejon (1831–1898), dottern Hulda Eufrosyna (f. 1879), dottern Jenny Helena (f. 1877), hustrun Karolina Kristina Lindberg (1836–1897) och sonen Johan Gustaf Lejon (1874–1916). Soldaten till höger om dem är förmodligen Johan August Larsson Högberg Lejon (1858–1926). Längst till höger rotebönder (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

Den 178 cm långe Johan tog avsked 1880. Han ersattes i oktober det året av 163 cm långe Johan. Det är troligt att bilden är taget när avlösaren kom för att inspektera sin blivande boning sommaren 1880.

Torpet revs i början av 1900-talet. Två stora träd, Lejonaspnen och Lejonbjörken, stod länge därefter kvar på platsen.

Ernst Westerlund skriver i sin "Byar och Folk" att en Erik Lejon skulle ha bott på torpet. Någon sådan person har aldrig funnits i Ersmark! Han har nog glömt att den novell han skrev 1923 i Norran om Erik under signaturen "Aramis" var fiktion och inte fakta. Det betyder att även kontrakt han citerar mellan rotebönderna och soldaten är fiktion.

Jordbruk

Ekonomiska föreningar

I Ersmark fanns fram till mitten på 1900-talet ett antal ekonomiska föreningar u.p.a. för att man skulle kunna ha olika saker i gemensam ägo.

En förening som var igång på 1940 till en bit på 1960-talet ägde tröskverk, halmhack, höpress, vedkap, vedklyv och spånhyvel.

De flesta drevs av samma flyttbara elmotor. Ström till motorn togs med tre långa käppar försedda med

kopparkrokar i ena ändan som man hängde upp i kraftledningen, en i varje tråd (fas) samt en för jord.

Oskar Rosengren (1908–92) var under många år på 1940- och 1950-talen sysselsatt med att cirkulera med vedkap och tröskverk mellan olika användare.

Även kvarnen ägdes av någons slags andelsförening.

Tröskverk

1922 Förmodligen Ersmarks första tröskverk med Verner Larsson, Petter Hedlund och Johan Fahlman. Tröskverket drogs av hästar eller traktor mellan gårdarna (källa Hjalmar Hedlund).

Tjurhållning

1955 Helge Grönlund (1914-83) är ute med tjuren Viking (källa Helge Grönlund).

Den stambokförda tjuren var gemensam egendom.

Tjurar är ju inga lätthanterade djur. Man ledde dem med ett rep eller ibland en spak fäst i nosringen. Man kunde bli illa klämd av tjuren.

Tycko Karlberg var "tjurhållare" under någon period på 1920-talet. Isac Grönlund var tjurhållare i slutet av 40-talet och början av 50-talet.

Tjuren Viking på fotot fanns hos J.P. Grönlund, granne med skolan innanför Jönsberget. Sonen

Helge, som här är ute med Viking, har i sitt fotoalbum diktat *Viking, sju sex noll, stamtjur, Syns här på en vintertur*

Svante och Åke Enmark var tjurhållare efter J.P. Grönlund. Eventuellt var det de sista. Lokala tjurar har ju spelat ut sin roll i tider med insemination.

Höet

1947 Sara Karlsson (1874–1958) mitt i slåttarna (foto Uno Kågebo).

Nedan en slätterstuga i Björnången 1950 (foto Ernst Westerlund).

Höbärgning med hökrok (foto Okänd).

På sensommaren skulle höet ”ladas”, ibland också kornkärvar. Därifrån kördes de under vinterhalvåret hem för att bli foder åt ”kråka” (djuren).

För att rymma maximalt skulle höet trampas ihop. Ladorna spåntak var fastspikat så många spikar tittade fram på undersidan. Många gånger uppstod blodvite på tramparna. Ett annat problem var värme och damm i dörröppningen, som ofta vette mot söder.

1943 Valborg Pettersson (1913-81) slår grås och kör släp-räfsa (källa Skellefteå museum).

Timmerlada vid älven. Spåntaket utbytt mot plåt. (foto Stig Sandström)

1960 Vy över Ersmarksängarna från Jönsberget (foto Okänd).

Vart man såg, såg man lada vid lada. Men de flesta revs på 50-, 60- och 70-talet för att användas som ved. Tore Wikner berättade att han, sedan han tog över jordbruket, rev 29 lador. De flesta var av timmer men några var brädlador.

Vintertid hämtades hö från ladorna på utskiftena.

1950-talet Adele Jakobsson i slåttern (källa Adele Jakobsson).

1953 Lennart Kågedal och hästen Della hämtar hö från Toränget som ligger mitt emot Lennart Westerlunds hemgård (foto Lorentz Kågedal)

Kornet

1933 Kornskörd med f.v. Åke Enmark, Torsten Enmark, Ebba Enmark, Svante Enmark med Ingegerd Enmark på axlarna samt Bror Enmark (källa Kjell Enmark).

En skära är ett verktyg som man skär av säd med. Den hålls i den ena handen, och med den andra handen samlar man ihop ett knippe strån som man sedan skär av med skäran.

Teckningen är gjord av Hans Sandström

Skäran har fördelen gentemot lien att det blir mindre spill och att den kan användas där det är trångt mellan buskar, träd och stenar och där marken är mycket ojämn. Men i slutet av 1800-talet var den utkonkurrerad.

1933 F.v. Svante Enmark, Rudolf Enmark (1911–1999) som blev folkskollärare i Ragvaldsträsk, Ingegerd Enmark, Bror Enmark, Åke Enmark och Ebba Enmark (källa Kjell Enmark).

Torpare med liten kornskörd tröskar med slaga på 1920-talet (foto Okänd).

1956 skylar Adolf Lindberg korn på Moränget (foto Thure Lindberg).

Potatisen

1935 Potatisupptagning. Längst bak f.v. Aron Bjursell, Aron Karlsson. Främre Astrid Karlsson?, Per Carlsson, NN, Moses Grönlund, NN, Åke Enmark, Gerda Enmark, NN och Anders Leonard Grönlund (foto Okänd).

Mellan jordbrukarna var det ofta arbetsbyte mellan grannar och släktingar.

För övriga utgick lön per timme och den var max 2 kr år 1950.

Man fick inte bara dagpenning utan även mat under dagen och ibland middag efter arbetets slut. Automatiseringen av potatisupptagningen kom under 60-talet.

Ca 1930. Mannen på hästen kan vara Gunar Lundmark

Torven

1943 Torvhässja (källa Kjell Enmark).

Förr användes torv som strö i gödselrännan (mockarommet) i ladugården. Torven brukade förvaras i en utbyggnad på ladugården.

Under en stor del av 1800-talet tillverkades salpeter i byn. I salpeterladorna dränktes torven in med kreatursurin. Torven togs troligen på allmanningen längs österut i byn, "Raithaingna".

År 1832 fanns det 38 salpeterhus i Ersmark.

1840 Raithaingn/Röth Tägt (Lantmäterimyndighetens arkiv 24-SKE-676).

Dagens landsväg går från strax norr om trevägsmötet till vänster och mot orden "Röth Tägt" till höger i kartan.

Allmanningen användes även för att ta torv till strö i ladugården. Den avvecklades i början av 1900-talet.

Mjölken

1952 Lennart Kågedal (Karlsson) kör mjölk till mjölkbryggan (foto Lorentz Kågedal).

Varje morgon året runt så fraktades flaskorna upp till byavägen och sattes på mjölkpallarna tillsammans med de närmaste grannarnas mjölkflaskor. Där hämtade Folke Karlberg dem med sin mjölkbil för vidare befordran till mejeriet i staden.

På bilden används en släpkärra som var något alla jordbrukare hade. Den var mycket praktisk med två hjul och en enkel koppling för att sätta fast och dra den med cykeln. Den användes för alla typer av transporter och var mycket lättare att balansera än en enhjulig skottkärra.

Det var viktigt att mjölkflaskorna sattes på bandet på mejeriet i en viss ordning. Mjölken vägdes individuellt varje dag för alla medlemmar och fetthalten

mättes med jämna mellanrum av mejeriets laboratorium. Bönderna kunde också köpa tillbaka blåmjölk som användes till att utfodra grisar och kalvar i ladugården.

1918 beslöt byastämman att kor inte fick släppas på byvägarna utan tillsyn. Året därpå ordnade man insamling av lösspringande får.

Innan affärerna började sälja mjölk, köpte hushåll utan kor sin mjölk hos någon bonde i grannskapet. Man ställde sin "mjölkhämtare" i ladugårdsporten hos någon bonde, där den fylldes när det var dags att mjölka.

Norran-annons från 1928. Mjältbrand, anthrax, är en sjukdom med upp till 97 % dödlighet i obehandlat tillstånd. Även människor kan smittas.

Slakt

Grisslakt i Änäset på 1930-talet (källa Skellefteå museum).

Det slaktades ett svin varje höst, kanske i oktober, och fram till omkring 1960. Det kom alltid en slaktare. På gårdarna fanns ibland en speciell slaktbänk, drygt knähög, där grisen lades upp för att tappas på blod sedan slaktaren skött avrättningen med en "slaktmask".

Grisen skällades sedan av slaktaren med hett vatten utomhus. Husmor såg till att kött och inälvor togs om hand. Inget fick förfaras utan bevarades genom saltning och konservering i glasburkar.

Slakten kunde vara skrämmande för små barn. Därför skickades de ibland för att hämta det påhitade redskapet "rumpdraget" när det var dags för slakten.

Det hände att en årskalv slaktades hemma. Spädkalvar slaktade husbonden själv. Lennart Kågedal berättade att han vid ett tillfälle var med och utdelade det dödande eller bedövande slaget med yxhammaren. Kalven stöp direkt och hann inte vakna upp innan den var tappad på allt blod.

Gustaf Jakobsson, pappa till Gideon Jakobsson och Josef Jakobsson, hade ett gårdsslakteri där han tog emot djur för slakt. Det lär stå kvar i någon form.

Slaktmasken har funnits i olika varianter där den äldsta varianten bestod av en enkel träkonstruktion med en rörlig pinne/plugg i. Masken lades mot djurets huvud och med en klubba eller hammare slog man på pinnen/pluggen som trängde in i hjärnan och medförde omedelbar medvetslöshet.

Senare utgjordes masken av ett slags huvudkåpa, som täckte djurets panna och ögon och framtill,

mittför hjärnan, var försedd antingen med en sprint, som genom slag av en träklubba drevs in i hjärnan (slagmask) eller med en kort pipa med plats för en mindre patron, vars kula vid avfyrandet genom ett lätt slag av en hammare genomborrade hjärnan (skjutmask).

Det var skjutmasken som under hemslaktens sista år användes i Ersmark. En annan variant kan liknas med bultpistol.

1915 Tjurslakt i Gumboda med slagmask (foto Olof Carlsson).

1955 Köttanteringskurs i Axhild Åhlunds sommarstuga

Stående Alborg Östensson (1916–2004), Astrid Carlsson (1904–1987), Doris Lundmark (1928–1997), Valborg (troligen Pettersson?), kursledare okänd, Ada Carlberg, Elsy Östensson, Ingrid f. Nilsson.

Sittande Axhild Åhlund (1900–1970), Anna Lindberg (1909–1997)

Hästen

I jordbruket användes i mitten av 1950-talet ett 50-tal nordsvenska hästar. Hästen var oftast med på kort

1902 Ruben Karlberg (1898–1970) på mären Lärka, Tycko Karlberg, Hildegard Karlberg, Johan Jacobsson Karlberg (1851–1927), Maria Johansson Vikström och Bernardina Karlberg (källa Lennart Kågedal).

1935 Lasshemmanet. Helena Enmark, hästen Klarra, Sven Karlsson, pigan Stina Grönlund och drängen Bertil Lundström (källa Lennart Kågedal).

Traktorn

Den första traktorn ägdes av en son till Moses Bergmark (1863–1938). Det var en Cletrac 2 tons bandtraktor

1941 John Grönlund med gengastraktor (källa John Grönlund).

1952 Åke Enmarks Ferguson TE 20 framför stallet med Alf Karlberg och Tage Enmark på huven (foto Kjell Enmark).

Bakhjulet är försett med ett breddningshjul av järn, björnhjul, för att förbättra bärighet och grepp, men det var inte roligt att köra med det efter väg för det kunde stöta ganska bra även om det var något mindre än gummidäcket.

I mitten av 1950-talet fanns i Ersmark ett 10-tal mindre traktorer.

Skogen

Det var vanligt för omkring 100 år sedan att bönder i Ersmark tog på sig att hugga och köra fram timmer åt skogsbolagen. Det kunde vara på närmare eller längre håll.

Ibland högg man långt hemifrån som i Burvik och Yttervik. Några från byn for en vinter ända till Pajala med sina hästar. Det var Isak Enmark, Andreas Lindberg och Bernhard Östensson och ytterligare någon. När man väl kom fram fick man börja med att bygga en skogsskoja åt sig.

Körarna gjorde upp med bolagen om pris för avverkningen; man fick visst per bit (stock), och huggarna fick dagpenning. En van huggare fick tre kronor per dag.

Det vanliga var att timret kördes ut utan aptering (kapning); det gjordes först på "platsen". Efterhand började man dock kapa timret redan ute i skogen.

Det verkar som om man bara använde yxa för att fälla och kvista; inga sågar nämns och man var ju "huggare".

Ernst Sandström (1884–1963) i Långträsk innan han flyttade till Ersmark (foto Tore Sandström).

Bärplockningen

Förr plockade man bär för husbehov. Framför allt var det lingon som förvarades kallt i tunnor. När lingon behövdes, gick husmor till tunnan och skar med kniv ut en bit av de frysta bären.

Blåbär plockades också, men de var inte lika lätta att förvara. Ett sätt var att behålla lite lingon/lingonsylt från förra året och hålla över blåbären för att förhindra att de möglade.

En del blåbär gick till lyxkonsumtion som blåbärsvin där man fyllde flaskorna med blåbär, hällde på vatten och ev. lite socker om man hade och ställde i fönstret. Vinet har jäst färdigt när bären sjunkit till botten.

Åkerbär och vildhallon plockades. Hjortron plockades men tillgången i Ersmark har varit begränsad.

Så småningom började man ha egna odlingar av vinbär och jordgubbar.

Försäljning av bär började i slutet av 20-talet. Då köptes endast väl rensade lingon.

Lingon

Torra, mogna och välrensade lingon uppköpes i större och mindre partier till gällande högsta dagspriser fr. o. m. den 24 sept.
Burträsk den 20 sept. 1928.
A. Brännström. Rt. 16.

Annons i Norra Västerbotten 1928–09–25

År 1928 fick man 35 öre per liter i Stockholm och 40 öre i Småland. I Hälsingland hade man då förbud mot att plocka lingon före 15 september för att säkra att bären var mogna.

Priset berodde inte bara på den svenska skörden utan också av efterfrågan från utlandet, främst Tyskland, och av konkurrensen från Finland och Östersjöprovinserna.

Det var främst ungdomar som skaffade sig extra-pengar genom att plocka och sälja bär. I Ersmark köpte Kooperativa och den butik som fanns i Åströms lokaler och drevs av Thyra Fahlgren och hennes man Bertil Östensson. Senare började även P.L. Fahlgren i östra byn köpa bär.

I äldre tid plockades bären genom att repas av för hand. Man höll kärlet med ena handen och repade med den andra. Skickliga plockare kunde även ställa kärlet på marken och repa med båda händerna. I senare tid har bärplockare använts allmänt för blåbär och lingon.

De första bärplockarna var av en typ som finns än idag. Den var i trä och metall och bären samlades i en tygpåse. (foto Okänd).

Näverkonten var det vanliga transportkärlet för bär från skogen. Dessutom förekom stora ryggsäckar av kalvskinn med bärremmar. De ersattes av spånkontar.

Vid plockning användes ett mindre kärl, bleckkanna eller bunke att plocka i och innehållet tömdes i konten som man ställde invid bärstället.

Bärrensningen sköttes ofta genom att man hade en sluttande bräda där bären rullades ned och skräpet blev kvar. Ibland hällde man ut bären på lakan, tog tag i varsin ände och hissade bären så att skräpet skulle flyga iväg.

Vissa använde den kastmaskin som användes för att skilja korn och agnar åt. I princip en handvevad axialfläkt där säd/lingon passerade luftridån från fläkten

Pälsdjursuppfödning

Pälsdjursuppfödningen drevs av Janne Antonsson och började sent 20-tal. Platsen var väster om det som 2016 är Lars-Anders Antonssons bagarstuga.

Under tidigt 40-tal flyttade verksamheten till heden några hundra meter söder om Dennis Nilssons nuvarande bostad. Verksamheten upphörde under andra halvan av 50-talet.

Från början var uppfödningen Silverräv och Blåräv men sista åren övergicks det till minkuppfödning.

Skega

Kågedalen var ursprungligen en utpräglad jordbruksbygd, men inom ramen för jordbruket förekom verksamheter som i viss mening kan anses vara industriell. Tjärbränning, tillverkning av salpeter, pottaska och träkol är exempel på sådana verksamheter. Ersmark blev så småningom en industriort.

Den drivande motorn bakom den utvecklingen var gummifabriken Skega.

1927 hade O A Svensson (sittande två från vänster) hela 17 anställda på sitt skomakeri i Bureå. Huvudprodukten var Norrlands-pjäxan (källa Assar Svensson).

År 1931 började skomakare O A Svensson tillverka gummihandskar i Bureå. Företaget hette då R Svenssons Handskfabrik där "R" stod för Rut som O A gifte om sig med när han blivit änkling. O A hade gjort konkurs året innan och hade därför fått näringsförbud (och mist rösträtten).

Assar fick med giftermålet också två halvbröder Gösta och Folke vid sidan av sin syster Britta. Han fick ytterligare två halvsyskon i Ersmark, Sigrid Svensson och Bertil Svensson.

Handskfabriken fick inte expandera i Bureå. Men i Ersmark stod två (!) nybyggda mejerier tomma p.g.a. att bönderna stred om var det nya mejeriet skulle placeras. O A köpte det med ångpanna för 1000 kr och flyttade 1934 dit verksamheten.

I lokalen fanns en bostad på ett rum och kök för mejerskan Lisbeth Rönngren som enligt utsago var "mötje grann". Dit flyttade familjen Svensson utom Assar som bodde i ostlagret tillsammans med Nils Westman, anställd nr 1.

Den första produkten var vulkaniserade gummihandskar enligt O A Svenssons patent från 1933. År 1936 tillverkade R Svenssons handskfabrik 50 000 par gummihandskar.

Ofodrad gummihandske från tidigast 1946 eftersom logotypen Skega fanns med. Tillverkningen upphörde i början på 1960-talet (foto Stig Sandström).

Den befintliga ångpannan användes för vulkaniseringsbehoven. Gummihandskarna tillverkades i det gamla ostlagret.

Gummihandskarna blev mycket populära på Rönnskär eftersom de var böjda och inte tappades så lätt. Den fodrade varianten var varmare men hade nackdelen att om de blev våta tog de väldigt lång tid att torka.

Men handskarna såldes framför allt när det regnade. För att utjämna inkomsterna brukade Assar och Nils Westman åta sig att måla hus.

1935-06-13. Ett burspråk har tillkommit. Gardinerna på nedre botten visar var familjen Svensson bodde (källa Norra Västerbotten).

Våningsplan två tillkom 1935–36. De två på balkongen kan vara Assar, Nils Westman eller någon av

de senare anställda Bertil Westerlund, Erik Andersson, K-G Andersson, Hjalmar Hedlund eller Ragnar Grönlund.

1935–06–13 tillverkades det gummihandskar (källa Norra Västerbotten)

Bilden ovan är från ett Norran-reportage ”240 par gummihandskar om dagen”. De skriver:

När ombyggnationen inom en snar framtid äro slutförda står fabriken redo att möta en alltmer växande efterfrågan på de jämförelsevis mycket billiga och i vissa arbeten nära nog oumbärliga gummihandskarna för arbetsbruk som äro herr Svenssons egen patenterade uppfinning.

Reportern är mycket imponerad av hur skickliga arbetarna är:

Den som inte sett arbetet med en gummihandske från rågummit i sina rullar till den färdiga produkten gör sig knappast en föreställning om den träning som erfordras för att framställa en handske.

Lika imponerad är reportern av den avancerade tillverkningsprocessen:

Det kan inte bli tal om att gå in på alla detaljer i tillverkningen. Ur rågummit utstansas i en stor motordriven maskin de olika bitarna. Fram- och bakhandske samt tum

klistras ihop efter ett visst schema varefter handskarna talkas in och dras på en mall av aluminium på vilkens utformning den slutliga fasonen hänger. Under arbetet ligger de halvfärdiga produkterna på ett band som rullar efter i den mån tillverkningen fortskrider.

Reportaget avslutas:

Arbetsstyrkan är fem man utom eldaren och fabrikör Svensson själv. Maximikapaciteten torde hålla sig omkring 50 000 par för ett år räknat.

Att handskarna äro en behovsartikel av rang visas även därav att en fabrik i södra Sverige genom att ändra på en detalj upptagit tillverkningen. Men konsumenterna påstå att det i icke ringa grad hänga just på den detaljen varför fabrikör Svensson inte är rädd för konkurrensen.

1936 Handskmakarna Ragnar Grönlund, Bertil Westerlund, Assar Svensson, NN på kubben, Hjalmar Hedlund, Karl-Erik Andersson och Karl-Gustav Andersson (foto Okänd).

Bilden från 1938 med vedupplag för drift av ångpannan. I bildens nedre vänstra hörn ses en bensinpump (foto A/B Flygtrafik).

Vid krigsutbrottet hade fabriken ca 10 anställda. Kriget innebar ransonering av gummi. Fabriken började torka ved och blev snart en av Sveriges största tillverkare av gengasved.

Ersmarks jordbrukare var vana att tillfällig arbetskraft fanns till hands när behov uppstod. Nu sögs den upp av R Svenssons Handskfabrik. När den arbetskraften försvann uppstod brist på folk. Det hände att jordbrukare kallade hem sina söner för att hjälpa till med skörden. Det innebar ibland att pojkar sades upp.

Ett annat problem var att arbetarna inte förstod varför de skulle hålla arbetstiden. Att arbeta 8,5 timmar per dag var de införstådda med, men varför skulle de komma och gå en viss tid? Men det var ett

lagarbete och då måste folk finnas på plats när de andra var där.

1938 O A Svensson håller Sigrid i famnen. Därefter Folke, Assar, NN och Gösta.(foto Okänd).

Namnet Skega kom 1946

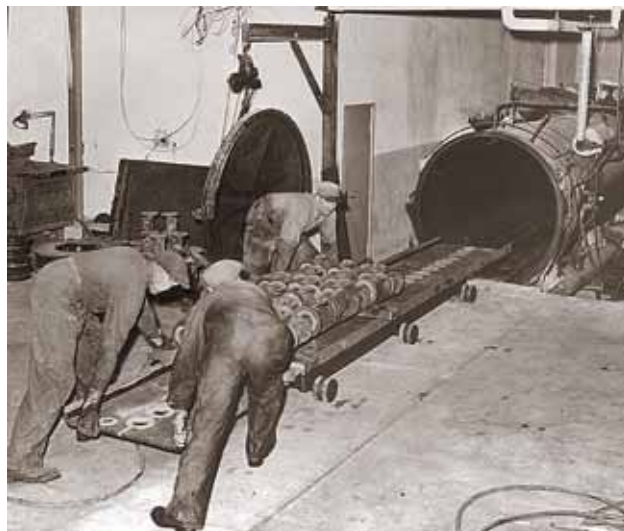
År 1946 ombildades företaget till aktieföretag och fick namnet Skega. År 1948 började man tillverka O-ringar för SAAB som en följd av Assars kontakter inom flygvapnet.

1945 O A Svensson med gäst ser på när Karl Boström och Georg Karlsson belägger gummiduk (källa Skellefteå museum).

Gummiduk kontrolleras (foto Okänd).

Pumpbeläggningar som ska vulkaniseras i en autoklav (foto Okänd).

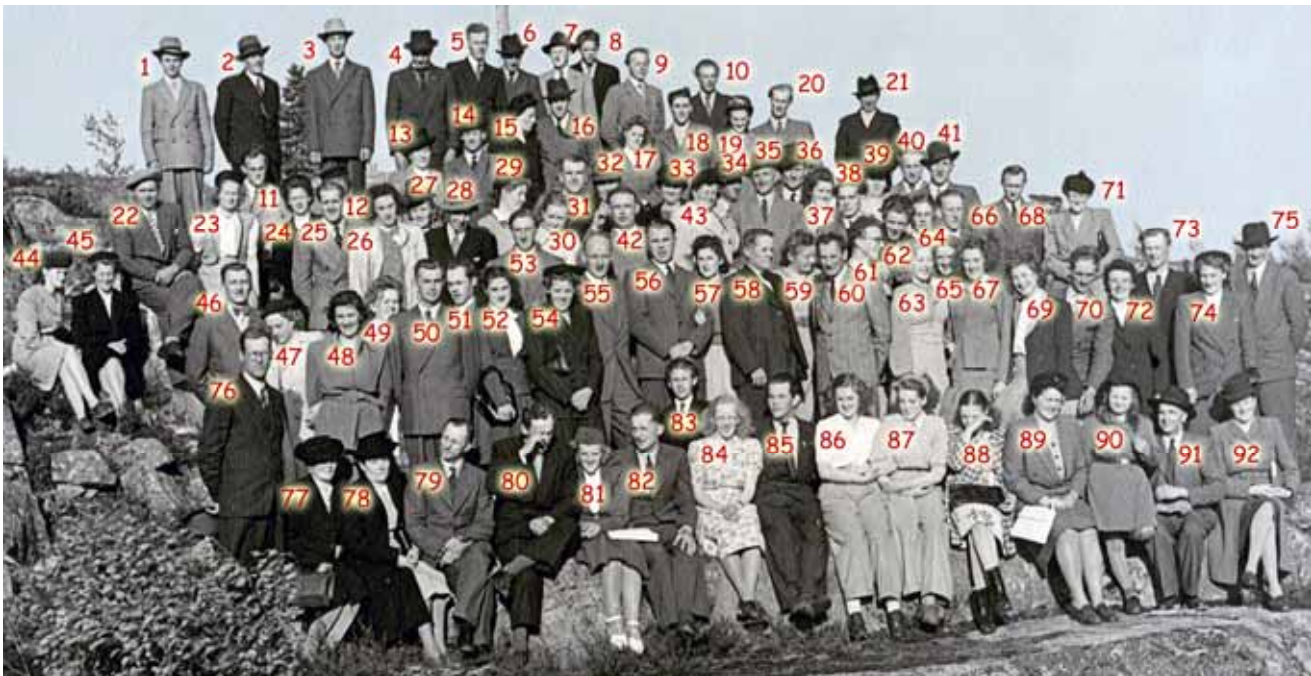
Tillverkning av gummislang (foto Okänd).

Mekaniska verkstaden invigdes 1947. Här i slutet av 1950-talet syns Gunnar Karlsson från Drängsmark, Arne Andersson från Finnträsk samt Ove Skoog och Rune Marklund från Ersmark samt några till. (foto Okänd).

Antalet anställda i slutet av 1940-talet var 40–50 personer och antal tillverkade artiklar var fler än 1000.

Skega–anställda på utflykt 1947

1947 Skega–arbetare på Vitberget (foto Okänd).

Skega bjöd anställda med respektive på utflykt en söndag sommaren 1947. Färden gick via Boliden till Finnforsfallets Kraftverk, där det bjöds på förplägnad. Därefter till Skellefteå och Vitberget där det äts och där fotot är taget. Personerna här nedan är alla från Ersmark om inte annat anges:

1.Nils Bergmark, 2.Teodor Bergmark, 3.Sven Granlund, 4.Rune Holmberg Åbyn, 5.André Karlsson Kusmark, 6.Max Karlberg, 7.Gösta Svensson, 8.Sture Lundmark, 9.Sven Lundmark,

10.Ragnar Lundmark, 11.Sven Bjursell, 12., 13.Impi Antonsson fru till 14, 14.Pelle Antonsson, 15.Sally Johansson fru till 16, 16.John Johansson, 17.Elsa Petersson fru till 18, 18 Gunnar Pettersson Tjärn, 19.Elin Viklund fru till 20,

20.Sven Viklund, 21.Gottfrid Lundgren, 22.Signar Enqvist, 23.Adele Viklund, 24.May-Britt Karlsson Kusmark, 25.Hjalmar Hedlund, 26.Marta Hellgren fru till 28, 27.Astrid Hedlund, 28.Rune Hellgren, 29.Amanda Fahlgren fru till 31,

30.Miriam Lindgren fru till 42, 31.Georg Fahlgren, 32.Gunnar Granlund, 33.Magda Granlund fru till 32, 34.Birger Lundström, 35.Gottfrid Gustavsson Kåge, 36.Fritz Enberg, 37.Stina Lindgren fru till 38, 38.Sixten Lindgren, 39.Rut Bergström fru till 41,

40.Ragnar Grönlund, 41.Gunnar Bergström Drängsmark, 42.Allan Lindgren, 43.Gustavsson fru till 35, 44.Minette Lundkvist, 45.Inga Brännström Kusmark, 46.Benn Wallin Kåge, 47.Göta Wallin fru till 46, 48.Alma Westman fru till 50, 49.Ingegerd Nilsson fru till 51,

50.Nils Westman, 51.Adolf Nilsson, 52.Elsy Johansson Kusmark, 53.Alrik Fahlgren, 54.Britta Sjögren (Svensson) fru till 55, 55.Arvid Sjögren, 56.Assar Svensson, 57.Gerda Svensson fru till 56, 58.Alexander Svensson, 59.Johansson fru till 60,

60.Lennart Johansson (Värnamo) första kemiingenjören, 61.Folke Svensson, 62.Elof Lundmark, 63.Gulli Marklund, 64.Helge Lundmark, 65.Elsy Westin Drängsmark, 66.Åke Marklund, 67.Birgit Holmbom Kåge, 68.Adolf Wallin Kåge, 69.Asta Bergmark,

70.Johan Lövgren, 71.Wallin fru till 68, 72.Ingrid Brännström fru till 73, 73.Ossian Brännström, 74.Wallin fru till 75, 75.Ernst Wallin, 76.Karl Boström, 77.Rut Boström fru till 76, 78.Alice Stenberg fru till 79, 79.Harald Stenberg,

80.Einar Markstedt Kusmark, 81.Signe Andersson, 82.Karl-Gustav Andersson, 83.Svante Jonsson, 84.Elsa Andersson, 85.Herbert Jakobsson, 86.Ella Gustavson, 87.Collen Marklund Kåge, 88.Doris Lindgren dotter till 30 och 42, 89.Signe Lövgren fru till 70,

90.Inga-Lena Johansson dotter till 59 och 60, 91.Gunnar Andersson, 92.Eida Andersson fru till 91

Ersmarks gummifabriks anställda på utfärd.

Söndagen-den 8 juni voro samtliga anställda vid Ersmarks gummifabrik, med fruår och flammor uppgick skaran till 108-talet, inbjudna av företaget till en resa, vars första mål var Boliden, där man bl.ä. tittade på gruvan och tog samhället närmare i beskådande och där det bjöds på förfiskningar. Nästa mål blev Finnforsfallet, så Krångfors och Selsforsen, där framförallt kraftstationerna tilldrog sig det största intresset. Slutmålet blev som sig bör Skellefteå, där man samlades på Vitbergsstugan till kaffedopp samtidigt som man njöt av en vacker utsikt. Deltagarna i utfärden visade sin tacksamhet bl. a. genom att samla in 60 kr. till Europahjälpen.

Ett hjärtligt tack

Till Skellefteå Gumifabriks A.-B:s ledning bedja vi, att på detta sätt få uttrycka vår stora tacksamhet för den synnerligen roliga och angenäma nöjesresa, som firman anordnat för oss sönd, den 8 juni.

Ersmark den 10 juni 1947.
Tacksamma arbetare och fruar.

Reportage i NV

Skega 1949

1949 Skega från luften. Pressavdelningen norr om mejeriet är på plats liksom ångcentral, mekanisk verkstad och förråd mot väster. Utbyggnaden mot norr har ännu inte fått någon övervakning. (källa Skellefteå museum)

I bilden ses ett vitt hus. Där bodde Gunnar Andersson och Eida Andersson med dotter Marianne, idag boende i Storfors Piteå och gift med Tage Lidman. Dessutom hyrde Maria Lundkvist (gift Pettersson).

I det röda huset bodde Simon och Zoraida Hedlund med dottern Berit som sedan gifte sig med Yngve Stenlund.

Huset i vänster bildkant var andelstvättsugan. Grävningen söder om fabriken var för Assar Svenssons nya bostadshus.

Skega 1954

Skega startade regumnering 1954 enligt två engelska patent.

Man använde begreppet "toppregumnering", eftersom det var enbart slitbanan som förnyades.

Folke Johansson vid utrustning för toppregumnering (foto Wollmar Lindholm).

"Vanliga" däck regumnerades enligt Tyresoles-patentet.

Wiresoles gav ett slags dubbdäck. Man lade in tre-fyra stålspiraler i formen så att de blev helt inbäddade i däcksmönstret under vulkaniseringen. Sedan slipades slitbanan ned något så att spiralerna kapades och två "klor" framträdde för varje varv av spiralerna.

Gösta Johansson monterar in stålspiralen som ska vulkas in i däcksmönstret enligt Wiresoles-patentet (foto Wollmar Lindholm).

Under slutet av 1950-talet kom "helregumnering" som blev den teknik som tog över.

Regumneringen gjorde att Skega startade arton gummiverkstäder i Norrland. I mitten på 1970-talet var man en av de största däckshandelskedjorna i Sverige.

År 1976 såldes däckssidan till Incentive-företaget Bil & Buss i Falun.

Skega 1965

1965 Uppläggning av O-ringämnen. Hilda Rosengren (1910–1987), Ruth Enmark (1917–2008) och Birgitta Rosengren (källa Skellefteå museum).

Skega startade utvecklingen av O-ringar 1948. SAAB ville av försvarspolitiska skäl ha en inhemsk tillverkare av sina tätningar istället för att köpa från USA eller Tyskland som var den som uppfunnit O-ringarna.

Skega blev Nordens enda tillverkare av O-ringar. Tillverkningen sker nästan helautomatiskt. Kontrollen är den dyraste delen av produktionen.

I mitten av 1990-talet tillverkade man 120 miljoner ringar per år och i 3000 dimensioner.

Pressning av O-ringar (foto Okänd).

Ca 1955 Harald Stenberg och Frits Enberg vid pressarna (källa Thure Lindberg).

Kvarninfodringar

Under 1950-talet hade det kommit igång provning i full skala av gummimaterial i malmkvarnar. På 60-talet började kvarninfodringar bli en jätteprodukt.

Kvarninfodring besiktigas av Assar Svensson, Henry Lundberg från Boliden AB som 1981 blev VD för SSAB i Luleå samt Folke Svensson (källa Skellefteå museum).

Band och hjul för snöfordon

Assar blev intresserad av den växande marknaden för snöskotrar och Skega gav sig in på att tillverka både band och drivhjul.

För att testa hållbarheten i banden började man släpa tyngder efter sin tre testskotrar. Det ledde till att man i början av 60-talet som den första i landet började tillverka spårsläddor för att preparera skidspår.

Arbetet med band ledde till tillverkning av band för försvarets bandvagnar.

Barkningstrummor

Idén med att använda gummi i malmkvarnar ledde till en liknande lösning på insidan av barkningstrummor för pappersindustrin.

Hängflak

Skega utvecklade gummihängflak för stora dumprar

Hydraultätningar

Praktiskt taget alla tätningar för bilhydraulik i Sverige har sitt ursprung i Ersmark.

Bildäcksavfall

Regummeringen fick till följd att man byggde upp ett lager av bildäck som inte kunde regummeras. Därför kom man på att mala gummit och av det göra löparbanor. Men slitstyrkan var för dålig och så småningom blev banorna svarta.

Då försökte man sig på att blanda in gummi i vägbeläggning. Fördelen var att materialet fjädrade lite och då smulades isbeläggningar sönder. Idén var bra men beläggningen blev för dyr och besvärlig att hantera i asfaltverken.

Skega 1966

1966 Nya kontoret (foto Martin Lindqvist).

1966 Assar poserar framför kontorsbyggnaden (källa Kvinnorna på SKEGA).

Det nya huvudkontoret stod färdigbyggt 1966 och inflyttning från gamla mejeriet och andra lokaler skedde i början av oktober 1966.

Kontoret bestod till stora delar av kontorslandskap, det första bygget av den typen i Skellefteå. Bolidens Gruv AB byggde nytt kontor i Boliden med Ersmark som viss förebild.

Vid utgången av 1972 hade Skega 511 anställda i Ersmark och hade en årlig tillväxt på ungefär 20 personer.

Ca 1968 Birgit Lindgren "Bia" (1932–2007) sitter i den nya moderna elektroniska växeln (foto Thure Lindberg).

Växeln i gamla kontoret var den äldre typen med sladdar som skulle plockas ut och in till olika linjer med uppringning av Bia. Det blev ett stort steg från den växel på 2 m² som fanns i ett kyffe i det gamla kontoret. Bia blev under många år Skegas röst till kunderna.

I början av 1960-talet var det svenska telenätet underdimensionerat så väntetider på flera timmar var inte ovanlig. Under 60-talet kom helautomatiseringen med möjlighet att också ringa direkt utomlands, utan att beställa via växeln.

Skega 1980

1980 Flygfoto över Skega (källa Skellefteå museum).

Försäljningen av Skega

Den stora tillväxten kom i början av 60-talet när kvarninfodringarna började slå igenom. Tillväxten var mycket stark och 1968 såldes 50 % av aktierna till Incentive, ett Wallenbergföretag. Tio år senare såldes resten av aktierna. Som mest hade SKEGA ca 1000 anställda i Ersmark och runt om i världen.

1996 sålde Incentive Skega AB till Svedala AB vilka som första åtgärd delade företaget i två enheter: Svedala Skega AB (Kvarninfodringar och grövre gummi-gods) och Skega Seals AB (O-ringar och tätningar).

Skega Seals AB har genomgått några ägarbyten under engelska holdingbolag, men ägs idag av Trelleborgskoncernen under namnet Trelleborg Skega. Tillverkningen är i stort sett oförändrad.

Svedala köptes 2001 av finska Metso Minerals

Tillverkningen av fordonsband ägs idag av ett kanadensiskt företag.

Uppmärksammande av anställda

Skega var duktiga på att uppmärksamma jubileum och pensioneringar.

1972 firas med bl.a. silvertallrik de här som anställdes 1947 efter att ha arbetat 25 år på Skega. Bakifrån från vänster: Ernst Wallin, Åke Evertsson, Bengt Jons-son, Ture Marklund, Elof Lundmark. Främre: Gunnar Bergström, Sven Wiklund, Ella Brännström, Tore Sandström, Martin Eriksson (källa Tore Sandström).

Jubilarerna: Thure Östensson, Rune Marklund, Yngve Stenlund, Gunnar Lundmark, Max Karlberg, Roland Brännström. Deras fruar: Inga Lundmark, Karin Marklund, Elsy Östensson, Gunnel Karlberg, Berit Stenlund, Barbro Brännström (källa Åke Karlberg).

Arbetsmiljö

Det var inte ofarligt att arbeta på Skega. En nationell undersökning som avslutades i mitten av 90-talet visade att över tio sorters cancer (bl.a. lungcancer, leukemi och prostatacancer) kan direkt kopplas till arbete i gummiindustrin.

En senare studie undersökte om problemet nu försvunnit. Man tittade då bara på de som anställdes 1965–2000. I den gruppen har man inte hittat några tecken på ökad risk.

Lennart Kågedal berättar att han arbetade på förrådet på Skega i 12 månader 1954–1955 och skötte beredning av gummilösningar. Han blev sedan kemist och tänker ibland med rysning på den med dagens säkerhetstänkande förfärliga hanteringen av lösningsmedel i 100 liters skala i öppna kärl (trikloretylen, benzen, toluen, kloroform, petroleumeter ...).

– Det hände att jag bad någon vara med och kolla att jag inte tuppade av när jag skulle tömma och skölja ur beredningsanordningarna. Det jag använt till att skölja ur beredningsanordningarna bar jag ut i hinkar och hällde ut på backen. Sedan fick man ställa sig i lä och tända på med en tändsticka.

Skega stödde byns aktiviteter

Skega stöttade all idrott. Utan deras sponsring hade det knappast funnits idrottsplats och ett framgångsrikt ishockeylag. Man stödde även andra aktiviteter i byn.

1954–09–12 Assar ger Birger Burman ett spritkök i pris på ESK:s distriktstävling i orientering (foto Okänd).

De som anställdes på fabriken under 40-talet behövde någonstans att bo. Till en början fick de hysas in i bodar, små stugor och på vindar. Senare, när man ville bygga egna bostäder, borgade Skega för arbetarna så att de kunde ta lån till att bygga hus.

Matoz/Futurum

Omkring 1963. Matoz-fabriken med Nils Bergmarks föräldragård till vänster (källa Stefan Sundqvist).

Den unge innovatören Nils Bergmark (1929–2010) arbetade på en fläktfabrik i Stockholm. Där fick han idén att utveckla en ny typ av köksfläktar.

Han satte igång i uthuset på hemgården i Ersmark med hjälp av brodern Lennart Bergmark (1930–2006). Den första flätkåpan gjordes av navkapseln från en skrotad bil.

Den 25 augusti 1952 registrerades den enskilda firman Matoz N. Bergmark. Den första fläkten Matoz var en propellerfläkt som monterades i takhöjd. Första året tillverkades ungefär 600 fläktar. Försäljningen skedde genom gårdfarihandel.

Tillverkningen upphörde 1957. Företaget var i kris med bara två anställda. Då hade Nils Bergmark börjat utveckla urtypen till dagens köksfläktar. D.v.s. inbyggda fläktar i en ventilationskåpa placerad ovanför spisen. Det var då en världsunik idé och när

tillverkningen startade 1959 öppnades en stor marknad för produkten. Företaget började snabbt expandera.

Nils Bergmark med den första fläkten JFK-53 (foto okänd).

Den klassiska spisfläkten FV 10 (foto Okänd).

Företaget hette åren 1962–63 enbart Matoz men bytte sedan till Futurum. Konkurrenterna hade börjat annonsera med att ”köp vår produkt så slipper ni matoz”!

Ca 1958. Nils t.v. och Lennart Bergman köpte en Ford Crown Victoria Skyliner med släp som kunde ställas upp och bli visningskök (källa Stefan Sundqvist).

I Ersmark blev lokalerna snart för trånga och man började se sig om efter någon annanstans att hålla till. Det naturligaste var att flytta företaget till Skellefteå, men där var politikerna rätt svala.

I Byske dåvarande kommun hade däremot de styrande en betydligt positivare inställning till en etablering. Bröderna kunde 1964 inviga en ny fabrik i Byske samtidigt som man firade att ha tillverkat 75000 fläktar. År 1978 var man störst i Sverige på spisfläktar.

Åren 1983–90 drev Nils Bergmark företaget Comprima som tillverkade badrumsprodukter med filosofin att optimalt nyttja badrummets små ytor.

I lokalerna i Ersmark började man 1964 tillverka torkskåp och producerade ca 20 per dag. Tillverkningen flyttades 1967 till Byske och lades ned 1981 (foto Okänd).

Precis som Skega ordnade man en årlig skidtävling för de anställda. 1965 går tävlingen i Byske (foto Okänd).

Lööveverken

I de flesta byarna fanns bysmeder. Deras huvudsakliga åtaganden var reparationer av diverse verktyg och utrustning för böndernas verksamhet. Några av dessa smeders hantering utvecklades vidare och blev så småningom industrier.

Birger Lööv drev en typisk liten byasmedja mitt emot SKEGA. Det handlade mest om reparationer, men även tillverkning av svetsade trapp- och bro-räckan förekom.

1952 Birger Löövs boningshus och verkstadslokal Ersmark 10:37 (foto Okänd).

1971 sålde Gösta företaget till den norska företagskoncernen Raufoss. En ny fabriksbyggnad på södra sidan om älven uppfördes och verksamheten utvecklades till ett flertal produkter där takplåt var en.

Sonen Gösta vidareutvecklade iden om balkongräckan och med hjälp av "Miljonprogrammet" på 60-talet växte den lilla smedjan till en industri. Vid utgången av 1972 hade Lööveverken Raufoss AB 55 anställda.

1974 Längst fram f.v. ny VD Birger Hoffstein och bredvid honom gamla ägaren Gösta Lööv (foto Okänd).

1978–79 såldes företaget ännu en gång. Nya ägare blir Hellgren Invest som fasade ut den gamla fabriken norr om älven. Kvar på södra sidan blev tillverkning av räckan och släpvagnar.

1983 övertogs företaget av Lennart Fredriksson och 1989 ändras företagsnamnet till "Löovesläpen".

Företaget köptes 2004 av Anders Fransson.

Mindre mekaniska industrier

RYGA

Lööveverkens ursprungliga fabriken på norra sidan om älven övertogs av fyra anställda som började tillverka garageportar och balkongräcken. Företagsnamnet RYGA bildades av initialerna på deras förnamn.

Ryga Balkong med 13 anställda samt tre delägare försattes i konkurs 2005.

3s Alutrailers

Finns i Lööveverkens gamla lokaler på norra sidan av älven mitt emot Skega (foto Stig Sandström).

Verksamheten är försäljning av egentillverkade släpvagnar och badtunnekaminer samt släpvagnsreparationer, bilreparationer.

Bolaget har funnits sedan 2005 och 2016 hade man 10 anställda.

Lööve Balkong

Både Lööve Balkong och DACO finns i Lööveverkens tidigare lokaler söder om älven vid västra bron (foto Stig Sandström).

Företaget bildades 2005 som ett resultat av konkursen för RYGA. Tillsammans med DACO håller man till i f.d. Lööveverkens lokaler söder om älven.

Företagets 18 anställda tillhandahåller balkonglösningar i aluminium.

DACO

Uppstod som en avknoppning från gamla Lööveverken. Detta företag tillverkade hockeyrinkar, prefabricerade byggkomponenter och flytbryggor.

År 2016 hade man 7 anställda. Man finns i samma hus som Lööve Balkong.

Mejerier

Första mejeriet startade 1884 på Bergets sydvästsluttning, nordväst om nuvarande kyrkan. Huset stod i öster-väster med ingång från norr. Det var Anders Östensson som tillsammans med Lars Petter Fahlgren och Moses Hedlund var drivande bakom att det byggdes. Det uppfördes på Östenssons mark.

Byggnaden var ett timmerhus, indelat i lagerrum, ystningsrum och bostad om två rum för mejerskan.

Mjölken värmdes i en stor kittel och hälldes i ett kar av trä, varpå löpe tillsattes. Sedan fick man en lång stund röra om i karet med en stor "grep" vars tre tinnar var sammanbundna med mässingstrådar. Vid ystrummets västra vägg fanns pressarna. De bestod av uppresta bjälkar vars övre ända försvann uppe på vinden där de var belastade med sten. De vindades upp med ett enkelt spel, ett rep över en rulle försedd med vev.

Mejerskan som var från Vännäs, slutade efter ett år och ersattes av en kvinna från Piteå.

Anders Östensson hyrde år 1894 ut mejeritomten Ostbacka för en avgift av 2 kr/år. Under första världskriget såldes mejeribygnaden

Men dessförinnan hade det länge varit aktuellt att bygga ett nytt mejeri. I Ersmark kunde man inte enas om var det skulle ligga. Det sägs att man räknade antalet kor på de olika gårdarna och att det fick avgöra mejeriernas placering. Någon lär ha sagt att "He jer första gånga i världshistoria som koern ha had rösträtt".

Trots detta kunde man inte enas. Vid årsskiftet 1913/14 startade både Dalbacka mejeri och Ersmarks mejeri.

Ersmarks mejeri

Ersmarks mejeri var den byggnad som blev början på Skega. Man tog 1913 emot 180 000 liter mjölk. Mjölkspriset var 1918 35 öre/kg.

År 1923 fanns det 46 mejerier i Västerbotten. Det största var det i Umeå med 4 536 901 kg invägd mjölk. Skellefteå kom tvåa med 1 682 439 kg. På 20e plats kom Ersmarks mejeri med 143 645 kg och 29a var Dalbacka med 104 896. Hade mejerierna slagits ihop skulle man ha blivit tolfte största.

Men lönsamheten blev inte tillräckligt bra. Förmodligen för att förbättrade transporter gjorde små byamejerier olönsamma. Mejeriet lades ned i början på 30-talet och såldes hösten 1934 till fabrikören O.A. Svensson från Bureå. Han startade där sin gummifabrik.

1936 Gummifabriken. På Ersmarks mejeris tid var huset i bara en våning. Övervåningen tillkom 1936 (foto Skellefteå museum).

Dalbacka mejeri

1959 Dalbacka mejeri i bakgrunden (foto Svenska Aero-Bilder).

Huset stod nordöst om korsningen Jörnsvägen–Ersmarksbodavägen.

I förgrunden Isabella-böninga på Ersmarksvägen 9

Mejeriet lades ned i början av 1927 och medlemmarna blev erbjudna att få övergå till Ersmarks mejeri.

Skega hade det länge som materiallager och tillverkade presenningar där. John Hedlund var ”preseningsmakare”. Då använde en speciell grovsymaskin för att sy ihop de kalandrerade och vulkaniserade väv/gummivåderna och montera öljetterna. Det var dammig då man använde talk för att inte få vidhäftning mellan olika skikt.

Under ca åren 1948-54 hade skolbarnen träslojd där med Åke Enmark som lärare. På vintern fick någon åka dit tidigare på dagen och elda i kaminen

som stod i rummet. Dessutom värma upp limpannan. Det kunde nog vara kallt där.

Lars-Gunnar Westman och ett par till var nog de siste som använde lokalen när de byggde en plywood-seglare. För att få ut den ur huset togs en öppning upp i östra gaveln.

I ett rum i västra gaveln förvarade under några år Ragnar Einarsson sin MC Jawa 350 som han kraschat med tidigare.

Huset brändes ned runt 1970 av Kusmarks borgarbrandkår under ledning av brandchef Dan Rönnerdag.

Träindustri

Hellgrens Snickeri

Snickerifabriken på Jörnsvägen 44 fanns först i det hitre ljusa huset. När bilden togs var snickeriet flyttat till det borte ljusa huset (foto A/B Flygtrafik).

Den tidigare snickerilokalen var bostad för ägarna Rune Hellgren och Tore Hellgren. Då fanns en kiosk på husets västra gavel.

Rune och Thor drev snickeriet till ca 1948–50. Fabriken hade 3–4 anställda varav en var utbildad snickare.

Det tillverkades bl.a. pallar och snörakor. De senare hade björkskaft och ett blad av plywood med ett plåtbleck längst fram. De sålde bl.a. genom att hyra en lastbil och åka upp till Norrbotten.

Sågverk

Sågen har flyttat på sig ett antal gånger:

1. Kvarnåset i Hakarsfors
2. Södra Ersmark 492
3. Sågvägen 3
4. Sågvägen 10
5. Jörnsvägen 92

1. På Kvarnnäset i Hakarsforsen

1930 Industriområdet på Kvarnnäset vid Hakarsforsen. Vattensåg, benkvarn, hus för vattenhjul och benkross, såghus och kvarn. Vid såghuset fanns även vadmalstampen efter flyttningen från Djupbäcken (foto Okänd)

Kågeälven fick ibland bidra med den kraft som behövdes för mer energikrävande uppgifter. År 1915 satte J. O. Bergmark i Ersmark upp en vattensåg på Kvarnnäset mitt emot nuvarande SKEGA. Där försågs varje vinter både husbehovs och exportvirke. Sågen revs förmodligen någon gång på 1950-talet.

2. Södra Ersmark 492

Nästa sågverk etablerades i södra byn på sydvästra delen av Ulf Grönlunds nuvarande fastighet. Alltså strax öster om den skogsbilväg som en gång var den äldsta kyrkvägen.

1909 Kvarnområdet Lindmalmström i Stämmingsgården innehöll ungefär samma industrier som Kvarnnäset (foto Skellefteå Nya Tidning)

2b. Sågvägen 4

Cirkelsågen på, förmodligen, 1940-talet. Sågen flyttades hit till centrala Ersmark mitt emot Kooperativa. Det är Ture Östenssons ladugård som syns. Troligtvis skedde detta samtidigt som den drevs i södra Ersmark (foto Okänd).

3. Sågvägen 2 och 3

1952 Sågen i centrala Ersmark. Huset i nedre vänstra hörnet är Fabriksvägen 28 (foto AB Stockholms Aero).

Omkring 1952–53 flyttades sågverket lite längre västerut.

Sågen ägdes och drevs av Karl Jonsson (1891–1970) och Östen Östensson (1908–2001).

4. Sågvägen 10

1959 I norr Fabriksvägen 29 och sågen. I söder Fabriksvägen 28 (foto Svenska Aero-bilder).

Sågverket flyttades 100–150 m åt väst-nordväst för att ge plats åt nya villor.

5. Jörnsvägen 92

Slutligen, 1960–62, flyttades den till en plats strax norr om Jörnsvägen för att ge plats åt fler villor. Där fanns den till dess den lades ned. Vid utgången av 1972 hade de tre anställda.

Sågen vid Jörnsvägen år 1984 efter nedläggningen (foto Assar Östensson).

Spånhyvel

Det behövdes takspån för hus och lador. När den första spånhyveln kom är oklart men förmodligen under 1800-talets första hälft. Den fanns vid Näs-kvarnen som var ett riktigt industriområde i början av 1900-talet med kvarn, sågverk, spånhyvel, vadmalsstamp, benstamp och benkvarn.

Skötseln av hyveln var ofta en fråga på byastämman:

1867 beslutades att den skulle få nya järn

1875 skaffades en ny spånhyvel för 75 kr.

1885 höjdes ersättningen för att förestå spånhyveln från 1878-års 6 öre per famn till 10 öre.

1898 beslöts att reparera hyveln till användbart skick och ett vattenhjul skulle köpas in eller tillverkas på stället.

När elen kom försvann behovet av vattenkraft och man kunde ha en portabel spånhyvel som vandrade mellan gårdarna.

Tjära

Kommunens viktigaste exportvara på 1700-talet var smör där överskottet såldes så långt som till Stockholm. Men vid sidan av jordbruksprodukterna var tjäran viktigast för att bönderna skulle få in kontanter.

Tjärbränningen tog fart på allvar under 1700-talet. Mycket tjära exporterades till stora fartygsnationer som England. Utskeppningen från Ersmark skedde via hamnen i Kåge.

Råvara var kådrik tallved från stubbar och rötter. Eller också ved från tallar som barkats på rot så långt upp som man kunde nå med yxan, varigenom veden efter några år blev impregnerad med kåda.

En tjärstubbe bryts(foto Okänd).

Tjärveden finhöggs och staplades tätt i en trattlik "tjärdal", ofta till hälften utgrävd i en backsluttning och med andra hälften uppbyggd. Sedan veden täckts med granris och torv tändes den efter "da-

lens" kant, varefter tjära genom hettan torrdestillerades fram från den underliggande veden. Tjäran sipprade mot dalens botten, rann ut genom en ränna och uppsamlades i tunnor.

1925 Tjärdalsgrop vid Sandbron. Den tillkom förmodligen i slutet av 1800-talet (foto Okänd).

Redan vid 1700-talets början insåg man att tjärved från byns skog måste ransoneras. År 1735 kom man överens om att friska tallar inte fick barkas till tjärved. Det kanske inte efterlevdes så bra för redan 1748 var ändå nästan alla till tjärved dugliga friska furuträd utödda.

Tjärveden togs först från byns samfällda skog. Men det gick åt stora mängder. År 1761 såldes från kommunen 3 000 tunnor/år.

En uppskattning är att det gick åt 12–15 träd per tunna medan andra uppgifter säger 50 medelstora stammar. Togs tjärveden uteslutande från barkade

tallar, krävdes alltså 36 000–150 000 tallar för dessa tunnor.

1924 Tjærtunnor (foto Okänd)

Det var också viktigt att uttaget blev rättvist. Från början överenskomms att gårdarna fick ta lika stor kvantitet. Från omkring 1740 började tilldelningen i stället ske efter gårdens skattekraft. Snart började man, med eller utan tillstånd hugga tjärved på Kronans skog.

År 1761 fick man för en tunna tjära 7 daler. Tjärbrännandet ökade ända fram till 1800-talets mitt, minskade därefter. Men fortfarande in på 1900-talet var tjärtillverkningen betydande inom Skellefteå.

Tunnkrönare

Det fanns speciella tunnkrönare i Ersmark. Tunnkrönare blev man enligt konungens befallningshävandes beslut.

Tunnkrönarens uppgift var att med inbränt sigill på tjärtunna försäkra att tunnan innehöll den kvalitet och mängd tjära som angivits på tunnan. Senare benämning på den sysslan ”tjääräknare”.

Tunnkrönareden avlades ”med fingrar på bok” inför tingsrätten och tunnkrönaren fick bevis om detta genom utdrag ur protokoll.

Transport

Bönderna från Kusmark körde sommartid tjära genom Ersmark till hamnen i Kåge. De tunga fororna förstörde vägen genom byn och när en ny väg blev klar gjorde Ersmarksborna 1787 tingssak av detta och krävde viten om Kusmarkarna använde vägen sommartid.

Man enades om restriktionerna. Men samtidigt meddelade Kusmarkarna att de tänkte gå runt problemet genom att bara använda vägen vintertid. Nackdelen med det var att man fick mindre betalt för vintertjären än för sommartjären.

Kvarnar

År 1631 upprättades för skattläggning en förteckning i Västerbotten över samtliga större kvarnar. Det fanns då 15 kvarnar i Skellefteå socken. En av dem fanns i Ersmark och den nyttjades av byarna Ersmark, Kusmark, Stavaträsk och Kågeträsk. Det är oklart om den fanns i Djupbäcken eller vid Kvarnnäset i älven.

De första kvarnarna var av typen skvaltkvarn. Det var en mindre kvarn för malning av säd. Det var den dominerande typen av kvarn fram till tiden för den industriella utvecklingen då vattenkvarnar med vertikala hjul blev vanligare.

Skvaltkvarn

Skvaltkvarnen drevs av vatten som leddes genom en vattenränna till det horisontellt liggande skovelhjulet. Kraftöverföringen skedde sedan till den övre liggande rörliga kvarnstenen.

Den nedre kvarnstenen är fast och malningen sker mellan den och den övre roterande stenen.

Kvarnar i Djupbäcken

Vid Åsmyrans östra ända alldeles intill finns spår efter dammar. Myren har varit dammänge. D.v.s. en äng som dämades upp för att ge marken näring och

bra struktur där man på våren släppte på vattnet för att få det att grönska.

Men dammen har också använts för att reglera vattenflödet i bäcken för kvarnarnas behov. Kvarnarna är bortflyttade till Kvarnnäset i älven.

Sydväst om byn passerar skogsvägen Djupbäcken på Kvarnbron. Här har det funnits kvarnar i ett ganska högt fall som bäcken bildar.

Näskvarnen i älven

I Hakarsforsen, just där älven gör en tvär krök, byggdes en bottenstå över till en liten holme invid stranden. Kvarnen låg på holmens utsida. En kvarn är markerad där på en karta från 1664.

År 1765 nämns "Kvarn-näset". En regnig vattenrik höst på 1840-talet blev det översvämning och vatten spolierade kvarnstället så grundligt att man måste söka sig ny kvarnplats.

Det kan vara så att under någon tid drevs kvarnarna i Djupbäcken samtidigt med den på Näset. Man vet att under 1700-talet så fanns det i byn tre kvarnar som gick höst och vår och någon eller några av dem kan ha varit i Djupbäcken.

Den ursprungliga Näsquvarnen som finns kvar som ruin och den nyare som är helt bort.

År 1788 var kvarnen uppe på tinget. Förmodligen handlade det om den på Näset. Johan Nilsson drev sedan några år en skvaltkvarn i älven. Men kvarndammen dämde upp älven så att det stod vatten på ängarna uppströms. Han dömdes att riva kvarnen och kvarndammen.

Näsquvarnens efterträdare

Omkring 1845 byggdes Näsquvarnens efterträdare längre upp i älven (se bild). Vatten fick man genom en lång kanal vid sidan av älvfåran. Kanalen började uppe vid älvkröken och grävdes igen på 30-talet.

Många av byastämmans protokoll handlade om kvarnen. År 1855 beslutades att kvarnföreståndaren

fick som ersättning 3 kappar (14 l) korn för varje kvarndygn.

År 1882 fick kvarnen började man ta betalt 12 öre/kvarntimme.

Kvarnens delägare skrev upp sig på en teckningslista för att få en "kvarntur" vilket innebar att disponera kvarnen ett dygn. År 1886 tog man upp på byastämman att 35 tecknat sig. Men eftersom 35 är jämnt delbar med 7 så innebar det att 5 av delägarna alltid skulle få söndagsdygnet. Detta löstes genom beslutet att kvarnen stängdes under söndagsdygnet och fick stå oanvänd under vissa helgdagar.

Kvarnen var en vanlig skvaltkvarn och förhållandevis stor. Den var av vanlig modell uppförd i två våningar med "maskineriet" bestående av ett liggande vattenhjul kring en stående axel. Förutom ingång till övre våningen fanns det en liten bakdörr ut till dammen, där vattenpådraget var och där hastigheten reglerades.

Ny kvarn på Näset.

På byastämman 1887 togs det upp frågan om en omfattande reparation av kvarnen. Men samtidigt fanns ett missnöje med kvarnen som ansågs vara sämre än den förra.

En konsult, Nic. Brännström från Drängsmark, hade året innan kallats till byn för att "utse bästa läge för ett med vattenkraft drivande vattenverk". Han rekommenderade att man skulle "genomgrava södra Näset från det nu härvarande gamla kvarndamm".

Men på flera år startades varken en renovering eller nybyggnation av kvarn. År 1901 beslöts på nytt att göra en undersökning om ett nytt kvarnställe och påföljande år beslöt man inköpa ett område på Näset.

1903 anmodades byggmästaren Moses Bergmark i Ersmark att uppgöra förslag till ny kvarn och nu blev det äntligen en ny kvarn i tre våningar.

Ca 1953. Mjölaren Karl E Andersson. (källa John Grönlund).

Ett år senare såldes diverse inventarier i gamla kvarnen. År 1905 köptes det äldre kvarnhuset för 225 kr av byamännen.

I en skrädkvarn fick man ut tre sorters mjöl. Det finaste, skrädmjölet, användes till gröt. Den lite sämre kvaliteten var brödmjöl och den sämsta sorten användes till svinmat.

År 1952 fick Näskvarnen elektrisk drift. Den var i bruk åtminstone på 60-talet.

Kvarnens förfall

Kvarnen, plus den omgivande marken, köptes någon gång på 60-talet av Skega. Tanken var att skapa någon form av park mitt emot huvudkontoret. Saker hände och projektet blev aldrig av. Efter många turer ägs den 2015 av Metso Minerals.

Under åren hade kvarnen utsatts för en systematisk och mycket omsorgsfull vandalisering på fönster och dörrar men främst på förstörbar inredning.

I Ersmark finns en markägareförening, Ersmarks Byamän, som på initiativ av Lasse Gustavsson arrenderade kvarnen under ca tio år. De tog kontakt med museet som kom och tittade men av de 7–8 kvarnar som de hade på sin lista var ”vår” kvarn den mest förstörda invändigt så de var inte intresserade.

Byamännens idé var att den skulle ”konserveras”, spika igen fönster och dörrar för att förhindra fortsatt förfall samt att försöka få någon att hand om den, på plats eller flyttad.

Men ingen hade de ekonomiska muskler som krävdes. Arrendeavtalet sades upp och äganderätten är tillbaka i Metsos ägo och de saknar intresse för kvarnen.

Ruinen av Näskvarnen (foto Kjell Stenberg)

Övrig industri och gruvnäring

Benkross och benkvarn

I Sverige introducerades benmjöl som gödselmedel på 1820-talet. Tillverkningen skedde vid benstampar och benkvarnar. Benstampen drevs med vattenkraft genom en grov träaxel försedd med järntenar, som lyfte upp de stora tunga trästamparna några decimeter. Stamparna, som var järnskodda nertill, träffade en järnskodd urgröpfung i vilken man la djurben av olika slag.

Intill kvarnen och sågen anlade Moses Bergmark d.ä. en benkvarn med benstamp. Benstampens hammare såg ut som en ålderdomlig stångjärnshammare. Den var ungefär 50 x 20 cm och skaftet bestod av en stock som lyftes av tvärsålar i vattenhulets axel. Även benkvarnen var i bruk långt in på detta århundrade och revs ungefär samtidigt med vatten-sågen.

Vadmalsstamp

Vadmalsstampen användes för att valka ylletyger, göra dem tätare och starkare. Tyget veks ihop som ett dragspel och lades i trätråg med varmt vatten och eventuellt jäst urin eller såplösning.

Tyget bearbetades av stockar som sattes i rörelse med hjälp av vattenkraft. Tråget var rundat nertill så att tyget ständigt förflyttades och hela tygbunten blev jämnt bearbetad och yllets fett och urin utsöndrades.

Redan under tidigt 1800-talet hade Moses Bergmark d.ä. anlagt en vadmalsstamp i Djupbäcken där

denna korsar gamla Kyrkvägen. Fallet här är ringa och vattenmängden i regel otillräcklig.

Vadmalsstampen i Djupbäcken är markerad

Bergmark försökte att genom dämning i Åsmyran reglera vattenmängden, vilket de andra av markens delägare protesterade mot.

Svårigheterna medförde att Bergmark flyttade vadmalsstampen till Näset, där den drevs i samband med sågen.

Den till anläggningen hörande pressen låg i ett ännu kvarstående uthus på J.O. Bergmarks gård och torkställningen stod strax norr om mangårdsbyggnaden.

Salpeter

Gustaf Wasa säkrade att han hade tillgång till krut genom att förordna att marken under alla ladugårdar tillhörde Kronan. Jordägarna var skyldiga att bidra när salpetern togs om hand.

År 1801 avstod Kronan sin rätt och i stället skulle jordägaren leverera ett halvt lispund salpeter per mantal (4,25 kg per mantal). Senare på 1820-talet så släppte man leveransplikten och åtog sig i stället att lösa in all tillverkad salpeter.

Då blev det fart på byggandet av salpeterlador. År 1827 fanns det 25 salpeterlador i byn som avkastade 3,5 ton salpeter. År 1832 fanns det 38 lador i byn. Den minste leverantören var soldaten Kopparslagare med sina 4 kor.

Salpeterlada vid gamla skolan i Ersmark. Bergsvägen i förgrunden och Jörnsvägen i bakgrunden (foto Annika Hallinder).

Inne i salpeterladan breddes ett lager dyjord ut. Det indränktes med urin under flera års tid och skyfflades om med jämna mellanrum.

Efter ett år lakades jorden ut med vatten. Det kvävhaltiga vattnet öster ned i en stor kopparpanna och kokades, ”saltbitterkokning”, så att vattnet delvis avdunstade. Styrkan mättes med en salpeterprovare.

Luten hälldes över i vida träbunkar med låga kanter där vattnet avdunstade. Den bruna salpetern avsatte sig på kärlets väggar och botten.

Salpetern kördes med häst till kronans lager och mottagning i Umeå. Allmänt upphörde salpeterstillverkningen på landsbygden under 1890-talet.

Gruvbrytning

Omkring 1920–25 startade Gustaf Lundkvist gruvbrytning på sina ägor intill Djupbäcken uppe vid Åsmyran. Gustaf Andersson var arbetsledare och Gustaf Jonsson och Moses Stenmark medhjälpare.

De bröt till cirka 13 meters djup, då Gustaf Andersson ansåg det meningslöst att fortsätta p.g.a. felaktigt berg. Gustaf Andersson hade erfarenhet av gruvbrytning då han arbetat uppe i malmfälten. Gustaf Lundkvist var dock inte helt nöjd med att avbryta gruvbrytningen.

Seder och bruk

Mat

1952 Kjell Stenberg, mormor Selma, mamma Alice och pappa Harald vid matbordet (källa Kjell Stenberg).

Ca 1930 Kökskurs i södra byn i Ersmark. Nr 4 från vänster i övre raden är Ebba Enmark (g. Lindberg) (foto Okänd).

Beda Hägglund gick våren 1929 hushållsskola i Kåge. Den leddes av skolkökslärarinna Rut Fjällström. Beda skrev ned alla recepten!

De var för "frukost" (vi skulle nog säga lunch) och middag och var vanligtvis för en hel måltid med huvudrätt och efterrätt. Recepten innehöll bara ingredienser och inget om tillagningen.

Vad åt man i Kågedalen för åttio år sedan? Man kan förvånas lite över att chokladkrämen tydligen var vanlig. Här är de 55 rätterna i den ordning Beda lärde sig laga till dem:

- Grönsaksoppa, Tunna pannkakor, Dillkött på kalv med potatis.
- Äppleris med mjölk, Vita scones, Havregrynsgröt, Lapskojs, Nyponsoppa.
- Stekt fläsk med stuvade bruna bönor, Semlor med mjölk, Fiskpudding med risgryn.
- Viktoriakräm med mjölk, Palsternackspuré, Aprikostårta med vaniljsås.
- Klappkräm, Stekt sill med stuvade gröna ärtor, Kroppkakor med smält smör.
- Sagosoppa med äpplen, Kalops med potatis. Havrevälling, Stekt strömming med potatis,.
- Chokladkräm med mjölk, Ärtsoppa, Manna-grynspudding, Korvkaka.
- Nyponkräm med mjölk, Inlagd strömming, Sillpudding med äggstanning, Risgrynsvälling.
- Ärtpuré med rostade brödtärningar, Fransk brödpudding, Oxrullader med potatis.
- Äppelpaj med vaniljsås, Stuvad kolja med potatis, Fruktsoppa.
- Helstekt lever med glaserade morötter, Chokladkräm, Köttbullar med potatis.

- Köttsockpa med klomp, Ugnspannkaka, Fläskkorv med potatissos, Falsk brylépudding.
- Kokt sill med smör och ägg, Stekt köttfärs med potatis, Fyrstårta med vaniljsås.
- Brynt vitkålsospa, Savarin, Benig kalvstek med morötter och potatis.
- Smörgröt med mjölk, Köttpudding med makaron, Köttpudding med potatissos.
- Apelsinris, Solöga, Ansjovisägg, Smördegskorgar med njurstuvning och ärter.
- Kalvkotletter med kokt potatis.

Bakning

Brödsorterna var inte många och det är först under 1800-talets senare hälft som variationer blivit vanliga. Med bröd avsågs förr det vanliga tunnbrödet.

Det stora flertalet gårdar hade egen bagarstuga. Ibland kombinerad med sommarbostad. Inredningen var enligt bild och utrustningen alltid densamma. All bakning skedde där utom på senare tid när småbröd av vete började bakas.

1925 Bagarstuga. Signe Fahlgren står vid ugnen. Ester Fahlgren sitter på bordet. Kvinnan som sitter på stolen är okänd. De bakar i den bagarstuga som fanns på N J Fahlgrens gård (foto Okänd)

Tunnbröd

Det fanns förr i byn flera äldre kvinnor som nästan yrkesmässigt sysslade med tunnbrödsbakning. De var ofta specialiserade på ett moment som kavling eller naggning.

Tunnbrödet bakades tidigare uteslutande av korn. Det fanns i kvaliteterna grötmjöl, brödmjöl och kreatursfoder. På 1900-talet började man tillsätta rågmjöl i kornmjölet.

Husmor gjorde i ordning degen i stöplådan. Bakningen inleddes med att kavlerskan tog en bit deg ungefär stor som en knuten hand. Hon knådade den mellan händerna och plattade till den innan hon kavlade ut till ett tunnbröd med en räfflad kavel.

Enhands kruskavel/nagg ritad av Hans Sandström. Ofta användes en tvåhandsvariant för att få bort blåsorna i brödet.

Naggerskan tog därefter brödet med en liten rektangulär spade kallad "spjälken" och flyttade över till den stora brödspaden kallad "fjölen". Brödet naggades genom att hon i vardera handen hade en "nagg" av sammanbundna vingpennor som stöttes hårt mot brödet. Sedan tog hon "Trissan" med sina två cirka 20 cm långa och 2 cm tjocka rullar fastsatta i en ram. Den användes på brödets uppsida.

Brödamnet flyttades in i ugnen där glöd och brinnande ved makats åt sidorna med ugnsrakan. Brödet brukade snurras ett halvt varv för att få jämn värme.

Efter gräddningen sopades brödet och veks två gånger samt kastades på det halmtäckta golvet för att svalna.

Vid vårbaket brukade man ofta vika en del bröd ytterligare en gång så att brödet skulle lättare kunna packas i matsäck underskördetiderna.

När bagarstugans golv var fullbelagt eller baket färdigt plockades brödet upp för lagring i stora brödlårar i matboden eller i tunnor.

1955 Bagarstuga på Svedjan. Idag finns en del bagarstugor kvar och de används fortfarande (foto Ernst Westerland).

Arbetsdagen sträckte sig från 5 på morgonen till 8 på kvällen. Omkring 300 bröd eller fler hann man med beroende på framför allt kavlerskans förmåga. Grannarna och de som hälsade på i bagarstugan fick ett mjukt gräddat smakbröd.

Bakade man mer än vad man hann äta upp inom rimlig tid kunde brödet få en viss unken bismak som kallades "veräsä"

”Kakun”

Föregångare till ljustugnsbrödet var inte obligatoriskt att baka. Brödet har funnits så länge som man känner till. Det var jäst till skillnad mot tunnbrödet.

Degen gjordes av kornmjöl med en större eller mindre tillsats av rågmjöl. Dessutom vatten och ibland en mindre mängd mjölk eller kärnmjöl.

Kakun fick tunnbrödets form, och hade en tjocklek av några millimeter. Det veks som tunnbröd och lagrades på samma sätt.

Vanligen sparade man jäst från ett bak till ett annat i flytande form på flaskor. Man kunde ordna ny jäst genom att använda den jästa bottensats av rågmjöl och potatis som blivit över när man gjorde dricka.

En lagom mängd deg knådades till en boll och kav-lades ut med en slät kavel till en kaka, cirka 25–30 cm i diameter och ½ cm tjock. Därefter ”spårades” kakan med en speciell kavel. Den var gjord av ett trästycke som hade utskurna drygt centimeterlånga spetsiga piggar. Kakan ”spårade” några gånger kors och tvärs så att det blev gropar som nästan trängde igenom brödet.

Hålet i kakan gjordes lite vid sidan av centrum. För det användes ett glas, en kaffekopp eller en bleckburk.

En kraftig brasa hade eldats i bakugnen och glöden rakats ut över hela hällen så att den blev riktigt varm. Därefter rakades glöden undan och kakorna infördes med en ”kakufjel” och gräddades utan att vändas.

När brödet var färdigt trädde kakorna upp på en käpp för att torka. Även detta bröd förvarades i lårar eller tunnor för att det inte skulle få någon bismak. Någon längre tid hängde det inte på käpparna. Även här förekom ett mjukt smakbröd.

Mjukt matbröd

Det första förekommande mjukbrödet bakades ibland på våarna för att användas till matsäck under sommaren. Dessutom torde det ha varit regelbundet förekommande till jul. Smör breddes på brödet som äts till kaffe eller som smörgås.

Baket skedde nästan alltid i anslutning till tunnbrödsbak för att utnyttja den varma ugnen. Degen stöptes kvällen före av kornmjöl blandat med en större mängd råg. Hett vatten och mjölk användes och man kallade det att ”sötstöpa”.

Medan ugnen eldades på samma sätt som vid hårdbrödbak knådades degen och kav-lades ut med en slät kavel till cirka 25 cm diameter och något mer än 1 cm tjocklek. Bröden gräddades därefter, sedan man stuckit en mängd små hål i dem med en ”brödstapp”. Den bestod av en liten cirkelrund träskiva med handtag och i skivan satt ett antal millimeter-tjocka järntrådar av 4–5 centimeters längd.

Någon gång på senare tid bakades även rund limpa av ungefär samma storlek och smak som nutida limpor. På 1870-talet kallades dessa limpor för högbullar.

Småbröd

På 1870- eller 1880-talet kom järnspisen och man började få tillgång till vetemjöl. Det öppnade upp för bakning av småbröd. Det var vanligtvis vetebullar, runda eller avlånga. De skars även upp och torkades till skorpor. Dessutom förekom pepparkakor, kran-sar och kringlor av vanlig vetebrödsdeg. Möjligen också ytterligare någon sort småkakor.

Vid bröllop och gravöl var storkringlan obligatorisk. Det var en kringla av vetemjöldeg som kunde ha en längd av 35–40 cm och som regel kryddades med saffran. Den äts aldrig på kalaset utan togs alltid med hem.

Till dessa större kalas bakades brödet som regel av någon äldre kvinna i byn som specialiserat sig på

detta. Beställaren skaffade ofta alla ingredienser som mjöl, smör och mjölk.

Klädtvätt

Alma Vestman (1914–96) och Inga Mari Grönlund (1928–90) tvättar omkring 1950 (foto Hjalmar Hedlund).

Från början var man beroende av älven för tvätten. Man tvättade bl.a. vid västra älvsbron fram till mitten av 1950-talet. För det fanns det uppfört ett enkelt träskjul. Tvätt skedde även vid östra bron och även där fanns en byggnad för detta.

Det fanns också en byatvättstuga mitt emot Skega och nedanför den en badstuga vid älvkanten. Både tvättstugan och badstugan kom till på 1940-talet. I tvättstugan fanns tvättmaskin och en centrifug.

Man kunde inte skölja i tvättmaskinen utan det skedde i sår med klädstamp.

En tragisk historia i tvättstugan var 1947 när en femårig flicka föll i en balja med kokhett vatten och dog på sjukhuset.

I mitten av 40-talet bildades vattenledningsföreningar där man först borrhade gemensamma brunnar och sedan såg till att de anslöts till kommunalt vatten. Då började man tvätta i hemmen. Bidragande

var också att det var besvärligt för arbetarkvinnorna att transportera sina trasmattor då de saknade transportmedel.

I mitten av 1950-talet kom tvättmaskinen till Ersmark men parallellt använde man utomhus långt in på 1960-talet vedeldade vattenkokare. Blöjor och mindre tvätt kokade man i köket på spisen.

Byggnation

1923 Johan Westerlund ('n Janne, 'n JO) håller på och bilar, planhugger in- och utsida på en stock som vilar mellan två tappar. Stockarna skulle användas för att bygga på ladugården på Lennart Westerlunds nuvarande gård på Södra Ersmark 460 (foto Ragnar Jirlow).

Vid timring av lador användes från 1700-talet i hörnen en dubbelhakteknik. Stockändarna förseddes med urtag (hak) på både under och översidorna som gör att stockarna låses mot varandra i hörnkryssen. Tekniken användes redan på 1600-talet för rundtimrade byggnader och senare även för planbilat.

Men att bygga väggar av obilade stockar gick enklare och snabbare och dessutom kunde klenare virke användas. Så det förekom att rundtimmer användes.

Ladornas tak var av spån som hyvlades fram av den spånhyvel som byn ägde gemensamt. På 1970-talet började man ersätta med plåttak.

Lada i Björnänget vårvintern 2014. Ladan på bilden är, som de flesta, byggd med bilade stockar med dubbelhakteknik i knutarna. I dag finns inte många lador kvar av det ladirike som en gång var (foto Stig Sandström).

När man byggde lador ville man ha god ventilation. Därför gjordes hörnknutarna så att stockarna fick lite avstånd mellan varandra.

Ladorna lutade nedtill inåt så att inte regndrev skulle blåsa in vatten och väta höet.

På bodar och hus vill man att väggarna ska vara täta. Detta uppnåddes genom att ett V-format spår (mossränna eller långdrag) höggs på undersidan av varje stock, så att det passade mot den rundade ovansidan på underliggande stock. Långdraget drevas vanligen med hus- eller väggmossa. Vitmossa ansågs otjänligt eftersom den håller kvar fukt. Mossan lades dit fuktig och det som stack ut skars av med kniv.

Mossrännan gick inte fram till knutskallen. Genom konstruktionens egen tyngd pressades stockarna samman, och kanterna på mossrännorna pressades mot underliggande stockar så att byggnaden blev tät.

1942 Karin Westerlund och Alex Westerlund bygger hus på södra sidan Ersmark (källa Britt-Inger Lindkvist).

Kransågning var en gammal teknik för att såga bräddor och ibland takstolar. Tekniken började användas på 1400-talet men utkonkurrerades av vattensågar i mitten av 1800-talet.

1925 Kransågning med hemmansägare Anders Antonsson. Personen nere på marken drar ned sågen och den två meter upp på stocken drar upp den. Sågbladet är 160 cm och med handtaget över 2 m långt (källa Skellefteå museum).

Nattfrieriseden

Huvuddelen av texten i detta avsnitt är hämtad från dokument och föredrag av Lennart Kägedal

Nattfrieriseden är belagd på en mängd platser i landet. I Sverige är det bara i Skåne, Blekinge, större delen av Halland och Lappland som det överhuvudtaget inte finns påvisad förekomst. I vissa delar där

den påvisats är den inte så utpräglad och vanlig. Typiskt för Norrland är att man gick ut i grupp med byns alla ynglingar.

Förekomsten av nattfrieriföreteelsen förefaller vara knuten till trakter där man har eller har haft fåbodrar.

Traditionen levde hundratals år i Ersmark och upphörde förmodligen någon gång på 1920-talet.

Vanligaste åldern för att en flicka skulle få delta i nattfrierierna var 17–18 år och pojkarna 18–20 år.

På lördagskvällarna ställde man sig nedanför flickans rumsfönster och antingen knackade på rutan eller också var man en av dem som kunde ”språka in sig”. Man hade färdiga verser som från början var mycket insmickrande, men om inte flickan öppnade fönstret inom rimlig tid blev texten fränare och fränare för att ibland sluta i rena oförsämldheterna. Om flickan var intresserad blev han insläppt.

Flickan var vanligen förberedd på så sätt att hon hade strumpor, byxor, linne, något slags ”foderliv” det vill säga ett slags ersättning för snörliv samt underkjol. I vissa fall hade hon även en så kallad ”komi-sängtröja”, en tunn vit blus med krås. Hon gick då ut och öppnade dörren och gick in och till sängs.

Pojken kunde inte lägga sig genast utan skulle en stund prata om ett och annat och sedan så småningom sondera terrängen. Var han villig klädde han av sig skor, rock och väst samt krage. Ibland lade han sig under täcket på så sätt att han lade ena armen om flickans midja och hon ena armen om hans hals. Andra smekningar än kyssar förekom inte.

Det var långt ifrån alltid som pojken fick krypa in under täcket. Tycko Karlberg, som hade sin fästmo hos sin farbror Ola Karlberg, berättade att det var så kallt där att han gick hem och låg. Ola var så snål med veden att pigan fick ligga i oeldad kammare.

Det ansågs inte vara så farligt om han gjorde mer eller mindre allvarligt menade attacker mot hennes oskuld för att visa att han hade lite ruter i sig.

Flickan uppfattade i de flesta fall detta som en prövning av vad slags flicka hon var och det resulterade i de flesta fall i ingenting. Dock borde pojken vid sitt första försök vara ytterst försiktig för att inte skrämma henne. Om paret betraktade sig som fästfolk så förekom naturligtvis intimare smekningar.

Vi 4–5 tiden på morgonen så var det dags för pojken att dra sig hem efter en genomvakad natt. Att somna ansågs inte fint. Om flickan var dotter i huset och föräldrarna såg positivt på pojken som blivande mäg så kunde det hända att han blev bjuden på morgonkaffe. Det var en signal som pojken förstod.

Bruket ansågs inte som synd i starkt kristna Ersmark utan bara på gränsen till synd i form av ”världslighet”.

Att pojken skulle tillbringa *hela* natten med *en* flicka har inte alltid varit självklart. Eller kanske har seden kommit senare eller haft lokala avvikelser. Samuel Ödman som blev prost i Delsbo skriver om sin tid som informator på 1760-talet:

”... Alla nätter emellan söndag och måndag gingo socknens gossar såsom det kallades på ligg. Näppeligen var någon flicka, som icke legat i säng med halfva socknens drängar. Men därmed föregick dock mindre lastbart än man sig föreställde.

En och samma dräng kunde på samma natt göra tio besök. Hela sänglaget pågick några minuter. Det tilläts honom aldrig att sticka sin hand under fällen, med hvilken flickan var be-täckt upp till halsen.

Jag såg med egna ögon flera sådana par i min patrons hus, utan minsta återhållsamhet; stundom två par i en och samma säng. Pigans hufvud låg på drängens arm, och det liknade en syskonaförtrolighet.

Den som vågade någon oanständighet blef ofta utkörd med alarm och alla pigorna gjorde cause commune (gemensam sak) såsom för i tutamen inculpatæ tutelæ (vårnande av ett okränkadt skydd).

Uti Delsbo hände blott en enda gång, att en flicka blifvit för-förd.”

Friarramsorna

Ynglingarna använde sig alltså av ramsor för att nattetid "språka sig in" hos flickor som de var intresserade av.

Den kände folklivsforskaren med mera, Bengt af Klintberg, skrev 1993 ett kapitel "Nattfrieriramsorna i Ersmark" i tidskriften Lyrikvännen. Han är fascinerad av poesin i ramsorna:

"Om man ska peka ut en ort där traditionen har fått en särskilt intressant och poetiskt fullödlig utformning, så är valet inte svårt: det måste bli den västerbottniska byn Ersmark norr om Skellefteälven ...

... likheten mellan friarramsornas bildspråk och Marc Chagalls målningar. Denna likhet är enligt min mening inte tillfällig utan beror på att vi i båda fallen har att göra med sublimerade uttryck för ungdomlig libido inom ett traditionellt samhällens ramar. I Chagalls målningar gestaltas människornas kärleksdrömmar i en blå vinternatt med måne och stjärnor. Samma erotiska hetta och magiska nattstämning slår emot oss i nattfrieriramsorna från Ersmark."

Le Paysage bleu av Chagall från 1949

Att Ersmark kommit att få en så framträdande plats i sammanhanget beror förmodligen på att det publicerats tre dialektala uppteckningar från byn. De är också längre och mer "utbroderade" än de flesta andra friramsorna. Ernst Westerlund står för två.

År 1927 publicerades följande variant av en friarramsa i årsboken Västerbotten

Ernst Westerlunds grundtext

Ragnar Jirlow/Klintberg översättning

Gu æftan, gu æftan,
schöna innevarande fusemmär,
såm inåm dæssa fyra runda väggar vilar!
Hardu Anna, ska du schwåra mä
pa guæftan i kwell?

God afton, god afton,
sköna innevarande fruntimmer
som inom dessa fyra runda väggar vilar.
Hör du Anna, ska du svara mig
på god afton i kväll?

Vå vær ä i tyickt du sae,
var ä gu æftan
ällär vær ä nanting ænnä såm let?

Vad var det jag tyckte du sa,
var det god afton
eller var det nånting annat som lät?

Eint jedu fáll lík tørr sãm kon,
sãm for nolat at Ranbaitjãm
å hædd n tørkäså nevår deill levår
å e gærvå farschinn deill melatjøttå,
sae slaektarn schu daga förr n slæ[k]tä na
i fall eint dån halån löögð.

Vær å guæftan du sæ?
Naij, töst, töst.
Hardu, eint jerdu fáll dø?

I hæ da eint seitt i tiningån,
att n æ forå vå då än,
no hæ i seitt, att n
hæ förå vå n aein å n aan,
män no tro i, du je[r] kwær än,

no kæn du väll kröst bårti då guæftan,
da hä jer uut trei av livåts lustigaste
trepaika,
sãm hava glæsboksån å schwinhåna
å håna pa kneåm
å faestpeiggå harå oppa skallåm.

Hå je[r] manåjusst å sleawitt,
å himmålñ je[r] full a fioliståm,
å hä jer så kallt,
att gammalhagan vara nefrussi,
å hä jer skreckarissn enna oppi manån.

Nænting schwåra, nænting seg, män fort
åm än du hæ n vän pa dín ærm
å n reing pa ditt feingår
å tjårlekån breinn
sãm n björkveabrösu i dín bærm,
sno hanåm röiddjån
å slan pa tjåftn
å schwåra meg oppa guæftan.

Inte är du väl lika torr som kon,
som for norrut till Rönnbåcken
och hade en torkad nåver till lever
och ett garvat fårskinn till mellankött,
sa slaktarn sju dagar förrn han slakta'na,
fall inte den hålen ljög.

Var det god afton du sa?
Nej, tyst, tyst.
Hör du, inte är du väl död?

Jag har då inte sett i tidningen
att han har farit med dig än,
nog har jag sett att han
har farit med en och annan,
men nog tror jag du är kvar än.

Nog kan du väl krysta ur dig god afton,
då det är ute tre av livets lustigaste
träpojkar,
som har glasbyxor och svinhorn
och horn på knåna
och fastpiggat hår uppå skallen.

Det är måneljust och slåavitt
och himlen är full av fiolister,
och det är så kallt
att gammelhagarna är nedfrusna
och det är skridskois ånda upp i månen.

Nånting svara, nånting säg, men fort,
om än du har en vän på dín arm
och en ring på ditt finger
och kärleken brinner
som en björkvedsbrasa i dín barm,
sno honom ryggen
och slå'n på kåften
och svara mig uppå god afton!

Na, huru forä äm djickä?
I har nælta il
å väinsternesahälän i kwell,
kraks deill å håst deill å spätt deill
å schwåra oppa guæftan.

Töst, töst, allt för töst,
hä jer e schwær, sãm man vänt
a gråhåria gubbar å gummor
å ban sãm i askan sprattla.

Vær ä guæftan du sa?
Hardu, eint såv, du väll än,
struk sömmän bårtä oögãm
å snørn undär sainga,
du feinn at n a mønom
sãm en torkäsä skolæpp,
sãm du kæn klarn a paltgryta
ällär kæffipænna vä.

Du kaen väll kröist bårti dä
e leill tjuvschitol,
sãm ve fa täpp ne i västficka
å skratt at oppa bøn at mønåm.

Hä kæn du väll djera,
hä je sä fort djort å fort glömd,
att hä kåmm du äint ihåg
klåcka fiir at mønåm.

Äint jer du väll så hårt inslumrad
i där schu sænna evighetn,
att du eint kan kröst bårti dä naenting,
hänna första du je[r] sönjen hansch
Jonk-åll, Per Stål å n Pål.

Nå, huru for ä äm djick ä?
For ä unnär bolä,
ällär for ä uti fällforä?
Ræck ä, ällär slæpp ä at?
Na huru for ä äm djickä,
ska du he opp dørn i kwell?

Nå, huru for det om gicket?
Jag hör lite illa
på vänsternäsborren i kväll,
krax' till och host' till och spott' till
och svara uppå god afton.

Tyst, tyst, alltför tyst!
Det är ett svar som man väntar
av gråhåriga gubbar och gummor
och barn som i askan sprattla.

Var det god afton du sa?
Hör du, inte sover du väl än?
Stryk sömnen ur ögonen
och kasta den under sängen!
Du finner igen den i morgon
som en torkad skolapp
som du kan putsa av paltgrytan
eller kaffepannan med.

Du kan väl krysta ur dig
ett litet tjuvskitord
som vi får stoppa ned i västfickan
och skratta åt på bönen i morgon.

Det kan du väl göra,
det är så fort gjort och fort glömt,
så det kommer du inte ihåg
klockan fyra i morgon bitti.

Inte är du väl så hårt inslumrad
i den sju sanna evigheten
att du inte kan krysta ur dig nånting?
Det här, förstår du, är sönerna hans
Jonk-Oll', Per Stål och 'n Pål.

Nå, hur for det om gicket?
For det under bordet,
eller for det uti fällfodret?
Räckte det eller blev det över?
Nå, hur for det om gicket?
Ska du ha opp dörrn i kväll?

”Næ, i vait eint.”
Stromp opp i håpplästäm,
spräint tjwärt mot din vilja,
snett över tilja.

Vå leigg du där å mata månnåm
å pell teåm
å blistår utått fälltästa,
åpp å håppa
å sla rompa i tækå!

Jå, djer hä, i ska ga lik töst
såm dån oonn, da n djick
mot gammalmännischåm oppa Falmarkån
å baer mjölå inni schweganåm
å speilld aldri en enda dråppa

Du ska väl äint vara
såm dån obarmhärtiga samaritm,
såm grov ut øga bårti sissålschitåm
a täfft dām inni Drægneswitn.

Na, huru djick å om djickå?
Tag den varma fotn ur den varma sängen
å stig på det kalla golvet,
lägg din varma hand på det kalla låset
å vri ett hatt wårv,
sen re ji må schölv.

– Nej, jag vet inte.
– Strumpa opp i hopplästerna,
spring tvärt mot din vilja
snett över tilja.

Varför ligger du där och matar munnen
och vickar med tårna
och visslar utefter fälltestarna?
Opp och hoppa
och slå rumpan i taket!

– Jo, gör det, jag ska gå lika tyst
som den onde då han gick
mot gammalmänniskorna på Falmarken
och bar mjölet i svegen
och spillde aldrig en enda droppe.

Du ska väl inte vara
som den obarmhärtiga samariten,
som grov ut øgonen på sisselskiten
och stoppade dem in i Dragnåsviten.

Nå, huru gick det om gicket?
Ta den varma foten ur den varma sängen
och stig på det kalla golvet,
lägg din varma hand på det kalla låset
och vrid ett halvt varv,
sen reder jag mig själv!

”Gåspenna” är tecknad av Hans Sandström

Vandra i naturen

Ersmark har många vägar som inbjuder till promenader. I naturen finns också elljusspåret samt nedanstående.

Älvstråket

På älvens norra sida mellan västra och östra bron finns ett gångstråk som hålls i ordning av kommunen. Även vintertid går det gå där efter skoterspåren.

Östra bron (Pell-Ant) med stigen till vänster. Därefter syns Sara-tuvan till vänster (foto Stig Sandström).

T.v. Strax ovanför Saratuvan har bävrarna avverkat.

T.h. Nedanför idrottsplatsen badas det. Det är populärt att simma/vada ut till den lilla holmen i bildens överkant. Vid Lass-saggan är det sandbotten och vissa år en liten sandstrand (foto Stig Sandström).

Bruksvägen

Bruksvägen gick mellan Kåge hamn och Nyland. En generalstabskarta från 1921 har använts som underlag för ovanstående.

De gröna prickarna markerar det som idag är tydlig väg/stig och det röda markerar delar där de 200 åren gjort stigen osynlig. Siffrorna svarar mot följande koordinater om man vill nyttja Google Maps:

1. 64.82207, 20.75497	2. 64.82207, 20.75497	3. 64.822550, 20.824400	4. 64.82110, 20.83649
5. 64.82220, 20.85539	6. 64.822878, 20.869152	7. 64.82423, 20.88528	8. 64.825015, 20.899169
9. 64.825180, 20.901465	10. 64.829617, 20.958748	11. 64.828043, 21.023414	

I slutet av 1700-talet väcktes idén att köpa in tackjärn och framställa smidbart järn. Tackorna skulle levereras till Kåge hamn och därifrån forslas till Bondhammars Järnverk som skulle uppföras i Nyland vid Klintforsån.

Det beslöts 1806 att bygga en 3,6 m bred och en mil lång kärrväg. Brytningen började i Nyland men man hann knappt halvvägs innan arbetet avbröts p.g.a. att de ekonomiska förutsättningarna för bruket blev sämre. Resten höggs upp i skogen och användes som vinterväg för transport med slädar. År 1923, när bruket nästan var färdigt, avslutades arbetet.

Vägen närmast Nyland har utmärkts av Per André på museet.

I slutet av 1950-talet syns resterna av vattenhjulet som drev sågen vid Bondhammars bruk (foto Okänd).

Nyland med sågen i förgrunden på platsen för järnverket Bondhammars bruk (foto Ernst Westerlund).

1. Bruksvägen första del

Rastplats nära Nyland (foto Stig Sandström).

Hans-Olov Steinvall i Lövlund har i ett arbetsmarknadsprojekt restaurerat sträckan från Nyland till Östra Lillträsket.

Det är nu en trevlig 2 km lång vandringsled med spänger över myrmark och t.o.m. rastplats.

Det går förlänga in i Nyland till den s.k. Bruksrundan med bro över Klintforsån.

2. Östra Lillträsket

Här finns informationstavlor samt Tjärnlunds torp. Nils-Olof Tjärnlund-Wikdal var indelt soldat 1876–1903 på Tjärn. Därefter slog sig han, hustrun Anna-Lena och barnen ner här. De hade det fattigt. Nils tillverkade vedkorgar och så hade de en ko. Nils hade en liten soldatpension, gratialist.

Pilarna på informationstavlorna pekar ut den 1 km långa stigen till Lapp-Brittass stuga vid Östra Lillträskets nordöstra spets.

Huset byggdes ca 1830 av Erik Persson (1798–1864) från Nyland. Det användes då som sommarviste.

Hans dotter Brita Eriksson (1839–1905), Lapp-Britta, bosatte sig där 1852. Hon var av samesläkt och familjen kom från Arvidsjaur via bl.a. Kusmark. Brita försörjde sig tidvis på sömnad av fällar och lappsakor. Hennes stuga är vacker belägen med en framsida som har utsikt över Östra Lillträsket.

Brita förblev ogift hela sitt liv. Hennes första barn fick hon vid 16 års ålder men det dog dagen därpå. Sedan fick hon 1869 en son.

År 1872 ett tvillingpar. Hon kunde inte försörja dem så hon satte dem i en lada med gammalt myrhö och hoppades att de skulle dö. Men ett par pimplare som sökte agn i ladan hörde underliga ljud och hittade pojken och flickan.

1875 födde Britta tvillingflickor. När änkan Helena Karolina Lindström och sonen Gustaf bärgade sjöfoder vid Lillträsket hörde de skrik från en liten bod. Under några lådor i en korg med lump och tras-mattor hittade de ett nyfött flickebarn.

De tog barnet till Britta som då sprang ut och strax återkom med ännu en helt nyfödd flicka som varit gömd i boden för att dö.

Då kom frågan upp om dop och namn på barnen och Britta valde att döpa barnen till Helena och Karolina efter änkan.

Lapp-Brittans stuga (foto Stig Sandström)

Barnen stannade i Brittans vård dess att de kunde klara sig själva. Familjen flyttade 1882 till Grundnäs utanför Varuträskt.

Hur hon hade råd med att ta hand om barnen är oklart men det ryktas att en av fäderna till barnen var en mycket rik Skelleftebo. Det är okänt varför barnen fick efternamnen Lindblom och Lindgren.

3–9. Vägen genom Ersmark

Vägen har under de 200 år som gått delvis försvunnit men det finns avsnitt där den är synlig.

År 1818 köpte Bondhammars bruk marken där vägen skulle gå igenom Ersmark. Detta förträngdes nog av byamännen eller så betalades aldrig köpesumman 40 Rdr Banco.

I dokumenten från Laga skiftet så finns i alla fall inget om detta. Kallelse till skiftet gjordes genom kungörelser och bönderna i byn borde ju ha uppgett att Bondhammars bruk var ägare till mark om de nu fortfarande var det. Eftersom försäljningen inte bevakats har den förfallit om den nu inte gått tillbaka på något annat sätt.

10–11. Vägen genom Kåge

Vägen är mestadels synlig.

Jakt

Älgen hade helt utrotats under nödåren på 1870- och 1880-talet. Den första som omtalats skjuten i Ersmark skulle ha fällt av soldaten Kling 1896.

Sedan skulle det dröja till i 1930-talet innan två älgar sköts. År 1937 sköts en älg i Kusmark så det var kanske samma år i Ersmark. Det första älgtornet byggdes 1942 på Røjmyran och från det sköts det året en älgkviga.

1948 Tore Sandström, Hilding Enmark och Gunnar Hägglund. Dessutom Hildings barn Ove och Berit (foto Okänd).

I mitten av 1920-talet började man med stövarjakt i Ersmark. År 1927 betalade man ut 25 öre som ersättning för skjuten kråka. År 1930 infördes jaktkort

som kostade 10 kr/år. På 40-talet sköts mycket ekorrar för pälsens och köttets skull. Rådjuret, grävlingen och bisamrättorna kom i början på 50-talet.

Älgtorn

Ca 12 m högt älgtor som förmodligen byggts på 60-talet av Arne Andersson eller hans bröder. Det stod vid östra delen av Røjmyran (foto Ove Enmark).

På 1940-talet började älg jagas från jaktorn. Det första var 18 m högt. Lennart Westerlund berättar om det tornet som kallades Treblinka:

"Minnet är ca 60 år gammalt så en del detaljer om själva bygget kan vara svajiga.

Tornet var fruktansvärt högt. Stegen räckte inte hela vägen upp. De sista metrarna klättrade man på "stegpinnar" bestående av grova s.k. ekspikar som slagits in i en av stolparna.

Tornet var byggt av Arne Andersson och Karl-Gustav Andersson. Jag tror att också Hjalmar Hedlund var med i företaget.

K-G hade ett rejält äventyr vid tornet en fin sommardag då han gick förbi och fick för sig att gå upp. När han var nästan uppe blev han tämligen brutalt anfallen av en slaguggla som K-G ovetandes häckade i fotlådan på tornet.

Han visade mig skjortan som han hade på sig den gången. Den var rejält söndertrasad på ryggen och med gott om intorkat gammalt blod. Han sparade den som ett minne.

När jag fick veta vad som hänt måste jag naturligtvis dit och fotografera ungarna. Trots sommarvärmen hade jag en skinnjacka och en gammaldags motorcykelhuva på mig. När jag klättrade upp satt ugglan i ett träd alldeles intill och knäppte hotande med näbben men den anföll inte och jag fick mina bilder."

Två älgorn blev byggda på 40-talet. Ett tredje högt älgorn fanns även där men det blev till först på 1960-talet. Det var placerat på Tage Bjursells skifte söder om Djupbäcken och det är troligtvis det tornet som bilden visar.

Skegas testverksamhet

Skega hade tagit fram en prototyp för att börja tillverka halvband för skogstraktorer. Vid älgjakten 1960 eller 1961 skulle en traktor användas för att testa konstruktionen. Färden gick bra till dess man var mitt på "Litjänn". Då klev vänster band av med påföljande fastkörning och behov av bärgning.

Bild av traktorns högra sida där bandet är kvar på rätt plats. F. v. Torsten Jakobsson, Palle Bergmark och Ossian Brännström. Personen som syns vid skogskanten är förmodligen Isac Grönlund (källa Sven-Olof Grönlund).

Rävfällan

Jaktklubben bedrev viltvård och satsade på en del projekt. Nedanstående artikel i Norra Västerbotten 1969-02-18 visar på ett sådant. Fällan var uppställd ca 150 m söder Sigmund Hedlunds bagarstuga.

Fällan gillras i Ersmark Osäker framtid för mickel

Länsjaktvårdare Evald Helligren, tredje från höger, demonstrerar rävfallen för Je v Karl Bostrom, K G Andersson, Elov Westerlund, Herbert Jakobsson, Tore Sandstrom, Sigmund Hedlund och Stefan Hedlund.

Nu går räven inte längre säker i Ersmarkskogarna. Det har Ersmarks jaktklubb i samråd med Västerbottens läns jaktvårdsförening sett till. På tisdagens kväll kom länsjaktvårdare Evald Helligren, Skellefteå, till Ersmark och byggde tillsammans med medlemmar i jaktklubben en rävfalla enligt konstens alla regler.

Med anledning av 1908 års jaktstadga, enligt vilken rävjakt med sax förbjudits, har Västerbottens läns jaktvårdsförening tillänt jaktklubbar runt om i länet cirkularskrivelse

och undersökt intresset för jaktfallor. På platser där intresse funnits har sedan fallor byggts. Det har två somrar blivit bortåt ett 20-tal i norra länsdelen för länsjaktvårdare Helligren.

TRAFALLA

Fällan är helt i trä, byggd av två stammar av ungträ två, tre tun i genomskärning. Den har formen av en stor "lids" som är öppen i buggen ändar. Båge dessa öppningar stängs när räven rubbar det inne i

fällan gillrade betet, som lämpligen består av dolda kattor eller honor, delikateser för Mickel. För att räven inte ska behöva svalta ihjäl sitt fångelse finns en särskild larmanordning, som gör det möjligt för jägarna att se när öppningarna slagits igen. Den plågan väntan på nådastolen som i sax uteblir.

SNABBYGGE

Att bygga fällan tar inte mer än ett par timmar. Till hjälp i Ersmark hade länsjaktvårdare Helligren med-

lemmar i Ersmarks jaktklubb. När fällan var klar demonstrerade Helligren hur fällan fungerade och hur den gillras. Det sistnämnda var i första hand riktat till Karl Bostrom som tillsammans med Sigmund Hedlund ska gilla fällan och hålla den under bevakning. Redan innan veckans slut beräknas fällan vara gillrad och klar, vilket för Mickel innebär att det blivit betydligt mer rikfyllt att svansa omkring vid gårdarna i skogsläret.

SEB

Älgslakteriet

Jaktlaget var en ekonomisk förening. De hade sedan 1989 haft ett älgslakteri i gamla skolan i Ersmark. Men nu skulle den rivas.

Föreningens 42 medlemmar beslöt därför 2006 att bygga ett nytt älgslakteri. Varje delägare betalade 4000 kr för att kunna få använda slakteriet.

Jakten i Ersmark under 1900-talet

Författat av Arne Andersson f. 1924

Under den första tredjedelen av detta århundrade var den jakt som bedrevs, till skillnad från dagens jakt, ett sätt att försörja sig,

Viltstammen har kraftigt förändrats sedan 50-talet. Sannolikt mest beroende på nyare tiders skogsbruk men även luftföroreningar.

Ett exempel på detta kan man se på lavar och mossor som nästan försvunnit i våra skogar. I våra gamla täta granskogsområden hängde skägglaven som tomteskägg och utgjorde livsnödvändigt byggnadsmateriel för ekorren.

Under mina första år på jaktstigar på 40-talet sköts ca 2–3 tusen ekorrar av ett tiotal jägare i Ersmark. Den mest framstående på detta område var nog Johan Löfv med sin lodbössa.

Jakten bedrevs från november till april månad. Vackra, fullhåriga och snyggt skjutna betalades med 2:50 – 3:00 kr. En lyckad jaktdag kunde inbringa 15–20 kr vilket var mer än vad en timmerhuggare kunde tjäna på en dag.

Men inte bara skinnen var lönen. Köttet från lår och bogar var delikatesser i dessa jägarhem. Jakten bedrevs för det mesta med trädskällande hundar. Men även utan hund kunde man efter uppövad skicklighet spåra upp ganska många per dag.

På tomten de kunde köpa fanns ett fallfärdigt hus (tidigare bebott av Jenny Jonsson) med vatten, el och en trekammarbrunn. Förutsättningarna fanns. Och slakteriet byggdes. Det har en takhöjd på sex meter och en kylanläggning.

De vapen som mest användes, förutom lodbössor, var salongsgevär och finkalibriga hagelgevär med specialammunition. För det mesta hemladdade.

I dessa våra äldre skogar vimlade det av tjäder, orre, järpe och sparsamt med dalripor. Det var ingen ovanlighet att under en promenad på 8–10 km runt Røjmyran – Lillträsket – Rengårdsheden – Åsmyran – Hässeänget hade man en höstdag minst ett trettiotal goda skottillfällen.

Om bara skjutskickligheten på flygande fågel stått i paritet med tillgången hade man dignat under början. Men så var det inte i mitt och de flesta andras fall. Därför blev bytet skäligen magert. Ett undantag var järpkullarna som flög upp och satt och visslade. Då kunde man knappast missa.

Att hönsfågelbeståndet nästan totalhavererat torde förutom det förändrade skogsbruket ha att göra med vägsaltning och annan giftspridning i naturen samt förändringar av biotoperna.

Tjäderspelplatserna eller som de kallades ”tjädervinen” fanns det många i våra gamla skogar, som nu nästan försvunnit. Dessa var livligt uppvaktade av våra äldre jaktkamrater, många av dem nu döda. I denna speciella typ av jakt var erfarenhet och kunskande avgörande för att kunna komma till skott en tidig höstmorgon.

Ett par av de skickligaste utövarna av denna konst var de nu avlidna kamraterna Elof Westerlund och K-G Andersson. För egen del vet jag inget jaktmoment som i fråga om spänning går upp mot att tyda tjäderns tredimensionella läte och anspringning till skotthåll. Denna teknik kan med fördel inövas utan gevär sent på kvällen och tidigt på morgonen under ljusa majnätter.

Tidigare förekom nog en del tjuvjakt just på vårnätter. Dock i mycket mindre omfattning än i t.ex. Norrbotten.

Harjakten har även i vår by haft en framskjuten plats med många goda aktörer inblandade inklusive hundar. Den hund som troligen är den bästa som funnits i vår by var Tello. Efter upptag kunde drevet pågå utan tapp i mer än ett dygn. Hunden ägdes av målaren och sårilingen Fritiof Sondell vid Lillträsket.

Jag minns hur man i mörka, kalla vinternätter kunde höra Tellos mäktiga skall som hördes många kilometer.

Även som rävhund var den outtröttlig. Jag minns en gång när rävdrevet kom ner mot Kvarnberget där bl.a. Robert Grönlund stod på pass. Han sköt räven och ett tag därefter kom Sondell farande på skidor och hojtade; "Min hund, min räv!"

Tillgången på hare har väl varit upp och ned i vår by, men nog har jag en känsla att antalet var mycket större förr. Vad som talar för det var att en del jägare kunde snara harar på tjugotalet. Bland dem kan nämnas Anton Eriksson Maximo, i dagligt tal kallad "Maxin", en ättling till en rysk soldat som blev kvar här efter ryssarnas krig 1808.

En annan duktig harsnarare var min farbror Karl-Otto Andersson. Han jagade alltid enbart med snaror och ägde inget gevär.

På tal om vapen som kommit till användning under detta århundrade kan nämnas mynningsladdare

för både kula och hagel. För kula den legendariska lodbössan som väl ännu kan finnas kvar i något exemplar. Mynningsladdade hagelgevär var ursprungligen uppborrade armégevär av tidigt 1800-tal.

Som första bakladdade hagelgevär kom enpipiga modell Remington i kalibrarna 12, 16, 20, 24 och 28. Även Husqvarna kom med ett enkelpipigt hagelgevär, med system Remington i kaliber 12 och 16, det sistnämnda för övrigt mitt första gevär.

Även till vår by kom Husqvarnas "torparböss", dubbelpipiga hangevär i kal 12 och 16. Den förstnämnda var den vanligaste 1930–1950. Senare kom Hammerless av olika fabrikat att bli den vanligaste. Dessa vapen hade dock funnits tidigare.

Som älgvapen på 1940-talet var det vanligaste armégeväret modell 1867 kaliber 12,7 mm. En del använde hagelgevär kaliber 12 med Brennekerkula. En del hade modifierade Mausergevär kaliber 6,5.

För min egen del var mitt första älgvapen Vapendepotens modifierade armégevär modell 1887 kaliber 8 mm, med halvmantlad kula, med vilket jag sköt min första älg 1942 liksom några till på 40-talet.

Därmed är jag inne på älgens historia i Ersmark. Den hade helt utrotats under nödåren på 1870- och 1880-talet. Den första som omtalats skjuten i Ersmark skulle ha fällts av soldaten Kling 1896. Sedan skulle det dröja till inpå 30-talet innan två älgar sköts, den ena av Elof Westerlund och den andra av Gideon Jakobsson. Är inte helt säker men måhända var min första älg 1942 den tredje som sköts på 1900-talet i Ersmark.

Att älgan var ytterst sällsynt i våra trakter bevisas av att den första älg jag såg var 1936 i sällskap med min far Gustaf Andersson och att märka så var det den första älg han sett trots att han var född 1889 och haft en stor del av sitt arbete i skogen vinter och sommar med timmerhuggning och skogsdikning.

En annan historia från 1944 bevisar den vilken uppseendeväckande händelse en älg var för de flesta. Tillsammans med mina två bröder Karl-Gustaf och Rudolf hade vi skjutit en stor älgdjur vid Djupbäcken på Røjmyran. På den tiden var myren mycket blöt och sank. Det var med svårighet en människa kunde ta sig över, än mindre komma dit med en häst för hemtransport av älg.

Efter urtagning kom på min lott att gå hem till byn för att skaffa kraftkarlar, som skulle dra älg 500 meter över myren.

Trots att det var skördetid för bönderna lyckades jag få med mig ett tiotal odalmän modell större för uppdraget. Även om folk på den tiden för det mesta var redo att hjälpa till där det behövdes utan tanke på ersättning, så bidrog nog också möjligheten att få se hur en älg såg ut. När vi efter mycken möda fått älg hem på gården, invaderades den som på den värsta bonnauktion.

Med dagens älg tillgång är ovanstående exempel inte tänkbart.

Varför har då älgstammen fått den storlek vi har idag? Med största sannolikhet har det moderna skogsbruket, som varit till förfång för den övriga faunan, varit av avgörande betydelse. På alla dessa kalhyggen har tillgången på föda varit riklig. Trots att antalet älgjägare har fyrdubblats sedan 50-talet med bättre vapen och utrustning som radiosändare och skjuttorn är älgstammen fortfarande numerärt hög i Västerbotten.

Den första som så vitt jag vet byggde jaktorn var Harald Holmgren i Varuträsk. Han byggde tre stycken längst in på Røjmyran norr om inre Lillträsket

Från dessa hade han och hans kamrater kilometerlång utsikt över myrområdet in mot Welltuvorna. Från dessa sköt de 1941 spärrelld mot en passerande

älg på orimligt långa skotthåll. Vi räknade ca tjugofem lossade skott i en följd. Efter denna våldsamma kanonad begav sig min broder K-G dit för att se vad som hänt och hur många älgar som fällt. Ett gäng missmodiga jägare påträffades och det kunde bara konstateras att älg fortsatt västerut mot Hällberget.

Men själva idén med en upphöjd plats med lång utsikt var kläckt, varför även vi beslöt att på Røjmyran uppföra två stycken torn. De första som vi byggde stod i östra kanten på Røjmyran med kilometerlång utsikt åt tre håll. Höjden upp till golvet var 18 meter!

Det andra tornet byggdes i norra kanten mitt på Røjmyran, söder om Høkärret med en höjd på 15 meter. Det var byggt av 3 eller 4 trädstammar lutade mot varandra. För att kunna ta sig upp i tornet slog vi in ett antal ekspikar att klättra på. Från detta torn sköt jag min första älgkviga 1942.

Fram till dess hade älgjägarna enskilt och i lag bara vandrat fram och tillbaka mellan Kåge och Kusmarkgränsen i hopp om att påträffa skogens konung. Efter denna lyckade jakt började tornbyggnaden ta fart allmänt och spred sig som en löpeld över landet. De bästa med dessa torn är att jakten kan bedrivas på ett betydligt säkrare sätt eftersom kulorna vid bomskott slår i backen strax bortom djuret.

Våra torn och den allmänt förbättrade jägarutbildningen har säkert bidragit till att vi hitintills försko-nats från någon allvarlig olycka.

Slutligen något ytterligare om vår fauna. Rådjuret har kommit för att stanna med början på 50-talet. Grävlingen och bisamrättorna likaså. Dessa fanns inte före 1950 i vårt område. Förutom en kraftig minskning av hönsfåglar har ugglor och hökfåglar minskat kraftigt. Lyckligtvis har skogsfolket numera

insett betydelsen av att spara ihåliga och lämpliga boträd för fåglar.

Med dessa rader tillönskar jag mina jaktkamrater i Ersmark en god fortsättning och att vi på alla sätt främjar en väl sammansatt älgstam och i övrigt en artrik fauna.

Sundbyberg 1993-04-27

Arne Andersson

Älgjakt i slutet av 60 talet. F.v. Åke Åström, Jan-Erik Brännström, Paul Bergmark, Jan Åberg, Ossian Brännström, Martin Eriksson och Åke Evertson (källa Lars Åström).

Lyckad älgjakt i Kusmarksliden i början av 50-talet (källa Kenth Westermark).

F.v. Åke Westermark, Theodor Westermark, Simon Lundmark, Bertil Nordlund, Gustav Persson, Kjell Lundmark, Folke Lundmark samt Karl-Enar Persson på släpen.

1955 Älg hemdragen i Östanbäck (källa Skellefteå museum)

Den gamla jaktstigen

Författat av Elof Vesterlund, (1905-76) sekreterare i Ersmarks jaktklubb 1949-66

Mitt första minne av den för mig förtrollade stigen, som slingrade sig in i storskogen var vid 7-8 års ålder när jag som kokörare, efter att på morgnarna lämnat korna i Röthägnaden vid Djupbäcken, gjorde mina strövtåg mot liden söder om byn. Där fick jag syn på den stig som för mig skulle bli den väg som

om sommaren och höst och vinter kom att lotsa mig ut i den rofyllda natur, till de trevliga jakter som för mig blivit fritidens största tillgång.

Stigen började vid norrrslutningen av den höga liden där kärrvägen till staden lämnade byns odlingar. Den var nästan osynlig närmast vägen på grund av

ved och timmer. Som pojke vågade jag ej gå så långt efter den slingrande stigen, var nästan rädd för den mörka skogen, men för var gång var alltid något nytt att se och allt längre blev mina strövtåg.

När jag nu tänker tillbaka på allt man sett och hört och ej minst känt av både vemod och jubel, känner man sig som en pojke på nytt. Stigen slingrade sig vidare i myrkanten där skvattram blommade. Denna hedniska doft som ingen kan bli oberörd av! Där roslingens blomurnor på en tuva i myrkanten är en fröjd för ögat för den som i denna jäktiga tid unnar sig en stund till beundran.

Långt bort från byn bildas en vattendelare mellan Kåge älv och Klintforsån den så kallade "Kammen", en lång grusås som är 5 km lång. Där har det de sista 15–20 åren varit de verkliga strövmarkerna. I början av 30-talet började älgen uppträda i markerna. På stigen såg jag mina första älgar, en ko med kalv, en afton när jag gick från bärskogen.

Skogssnäppans bo vid "Per-Karlsakärret" har länge gäckat mitt sökande tills jag hittade det i "gu vet". Jag tror det var ett gammalt björktrastbo med fyra ljusgröna ägg.

Skogssnäppa

Där vid stora myrstacken sågs de då ruttna flaken för fågelfångst. Fällan var primitiv men kanske effektiv. Man såg även lämningar av hagar för snarfångst.

En gammal enstöring i byn brukade använda den stigen vid sina jaktutflykter, bärande sin otroligt korta lodbössa och en väska på ryggen med en tjäderstjart fastsydd innanför väsklocket. Det såg alltid ut som han bar en tjäder i väskan då han kom från jakten.

Järpen, den mest intressanta av alla storskogens fåglar, fanns vid den tiden överallt. Jag sköt min första järpe som 13-åring vid en numera igenvuxen odling i skogskanten.

Med tiden blev jag alltmer förtrolig med både skogens djur och allt som växte både på myrarna, i den mörka skogen och på bergsterrängen, som stigen slingrade sig förbi.

I mitten av 20-talet hade en ny giv växt fram. Stövarjakten blev den jakt som var någonting. Men stigen var fortfarande för mig de enda marker som kunde komma i fråga. Jag gillade stillheten så den tiden ljud ej stövarskall som någon musik i mina öron.

I stället blev en spets av tvivelaktigt ursprung, en så kallad "supp", mitt sällskap under ett par år. Då var markerna kring stigen utforskade. Många tjädrar föllades för hans fina ståndskall.

Under vintern var den gamla stigen de bästa markerna för ekorrjakt. Men ej bara jaktutflykter utan sommarströvtåg blev upplevelser som sitter i så länge man lever.

Som den morgon då jag bortom "Björnkläppen" i norrsluttningen i granskogskanten hittade den sällsynta nornan (calypso bulbosa). Denna blomma med sitt enda blad och den skära toffeln som man blir trollbunden av. Jag har aldrig hittat henne sedan fast hela området finkammats under flera vårar.

Norna

Under senare år nu sen skogsfågeln minskat så oro-
väckande, har även jakt med drivande hund klingat
bättre i mina öron. Drevern har blivit min melodi.

Teckning av Hans Sandström

En jaktkoja har byggts på "kammen" där man kan
sitta i stilla vårnätter och ännu höra tjäderns fantasi-
eggande spel. Vid kojans otaliga fågelholkar får nu
holkbyggande mesar en chans att överleva trots
skogsvårdarnas envisa ordningssinne att förstöra
alla gamla boträd.

Den gamla jaktstigen är numera för de flesta för-
svunnen. Blott den som har varit med som barn har
möjlighet att ännu hitta den. För mig har finalen ko-
mit (tror jag) med att sittande vid lämningar vid ett
gammalt fångstgropssystem, utmed den gamla
jaktstigen, åstadkomma dubblé på älgdjurar.

Fiske

Under 1550-talet fiskar bönderna i Skellefteå socken i ett stort antal sjöar som låg i socknens utkant som kallades "fjället". År 1553 är antalet fjällträsk 90. Fyra bönder i Ersmark fiskar under 1550-talet i fjällträsk där de flesta ligger inom Jörns församling. Det var Åselet, Bergsträsket, Fällträsket, Myrträsket, Långträsket, Bastuträsket och Storstvattnet.

Ett exempel på fiskelycka är att 1553–1557 fiskar Jon Nilsson i Åselet i Byskeälven samt i Bergsträsket tillsammans med Lasse Persson i Ersmark. Fångsten var 108 kg gädda och abborre.

Man kunde också fiska inom hemträskan, de sjöar som låg inom byns gränser. I längden över hemträskan från 1559 står att Ersmark hade inget fisketräsk eller nätfiske. Men man betalar ½ lispund (drygt 4 kg) torrfisk i skatt. Erik Olsson betalade år 1543 skatt för en laxgård i Kåge älv.

Kågeälven omnämns redan 1543. Fisket var då skattebelagt. Man skriver om patafiske. Ordet är härlett ur finskans pato som betyder 'damm' eller 'fördämning'. Men egentligen fiskade man med en "katsa" som är en urgammal variant av en pata.

Ersmark och Storkåge hade från början gemensam samfällighet av skog och mark. Fisket i patan var därför kopplat till hemman och det öppnade för att Ersmark fick fiska där. Från början fiskade man vartannat år men åtminstone efter en rättegång 1736 blev det ändrat så att Ersmark bara fiskade vart fjärde år. Men 1781 kom en dom som gav Storkåge by ensam fiskerätt.

Fisket auktionerades ut för enorma summor. Mitt på 1800-talet för upp mot 30 riksdaler. År 1880 för 25 öre.

1957 Tore Sandström, Hans Sandström och Stig Sandström vittjar gäddsaxar i Kågeälven (foto Beda Sandström).

Utplantering i älven

Det har kontinuerligt gjorts utsättningar av fisk i Kågeälven. Först av ej reproducerbar vuxen regnbåge för "put and take" fiske. År 1987 började man sätta ut lax och senare öring för att återetablera det naturliga fiskbeståndet.

1968 Hans Sandström lämnar håven vid utsättning av regnbåge i Ersmarksängarna en bit nedanför badplatsen (foto Stig Sandström).

I gamla handlingar kan man läsa att det funnits stora mängder lax och öring i Kågeälven. Men i mitten av 1870-talet byggdes en damm i Kåge som förhindrade all havsvandrande fisk att vandra upp i älven. Dammen var för Holmfors såg (1797–1964). Den är nu borta.

Perioden 1987–2004 sattes det ut över 1 miljon laxungar och 2007–2011 drygt 60000 öringar till ett totalt värde av åtta miljoner kronor.

Fiskefångster

Säsongen 2014 var den officiella fångststatistiken på sträckan från Kåge till Gran 93 laxar och 322 öringar över 50 cm med en medellängd på 61 cm.

2014 Niklas Wahlström med en drygt 1 m lång (7+ kg) lax fångad i Ersmark (foto Okänd).

Fotboll

Fotbollen introducerades i Ersmark under första världskriget. De äldre ansåg att sparkandet var onödigt, slet på kläderna och var fåfängligt. Så småningom började EFS lägga religiösa synpunkter på frågan. Det var synd att spela på en vardag och att inte helga vilodagen var otänkbart.

Episoden får anses vara typisk och mycket belysande för den allmänna inställning som var rådande

ännu för 30 år sedan och som i viss mån ännu inte släppt.

På Karlssons (Kågedals) hemgård vid byavägen möttes grannpojckarna och delade upp och spelade fotboll ibland sent in på sommarkvällarna. Det var ofta ganska stora ålderskillnader mellan spelarna. Man ”ropade” lag och Anders Carlberg blev vanligtvis den första att väljas.

1955 Fotboll på Karlssons hägna. F.v. Sören Kågedal, Ulf Bergmark, Håkan Carlberg, Thomas Fahlgren, Ove Enmark, Kjell Bergmark (foto Lorentz Kågedal).

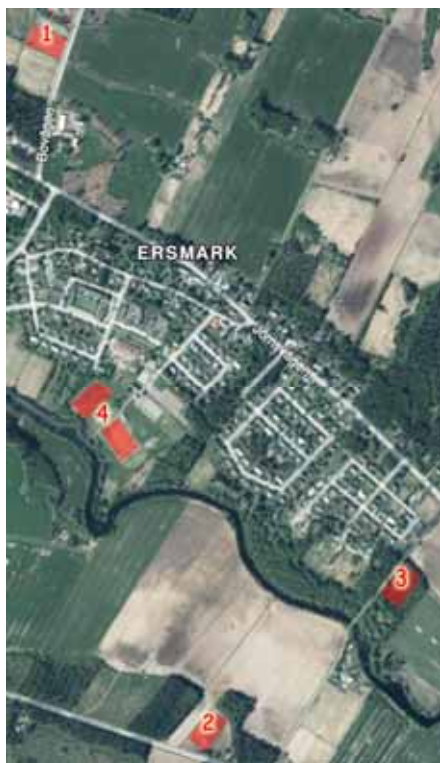

1955 Mera fotboll på Karlssons hägna. Bakifrån f.v. Sören Karlsson, Görän Carlberg, Staffan Karlberg. Knästående: Tage Enmark, Alf Karlberg, Håkan Carlberg (foto Lorentz Kågedal).

1955 Rigmor Bohman, Annika Lundgren och Kerstin Johansson framför Svante Enmarks hus till vänster och skymmandes Åke Enmarks hus (foto Lorentz Kågedal).

Fotbollsplaner

Det har funnits fyra platser där tävlingsfotboll har spelats.

Dessutom fanns det på 30-talet en plan norr om Jörnsvägen inte långt från gränsen till Kåge

1. Ersmarksbodavägen

Den första fotbollsplanen vid Ersmarksbodavägen invigdes förmodligen när ESK bildades 1949. Eventuellt tillkom den redan 1947

2. Södra vägen

Därefter flyttades fotbollsplanen ca 1952 till ”Stenvalla” döpt efter närboende Gustav Sten (1900-50). Mycket mygg och problem vid regn

3. Pellant-vägen

Tredje flytten skedde ca 1959 till norr om älven vid Pellant-vägen. Alla A-lagsspelare i klubben fick bidra med 50 kr. Planen slutade användas någon gång på 60-talet.

Planen var okänd för att bli lervälling vid regn. Där fanns också en längdhoppsgrop och en kulring. Det hölls t.o.m. någon mindre friidrottstävling där.

Hela villaområdet som senare byggdes i närheten har namngetts med fotbollsnamn.

Korpmatch på 60-talet (foto Bengt Lindholm)

4. Kågedalens Idrottsplats

Anläggningen på Kågedalens IP har en matcharena för fotboll och tre gräsplaner. Centralbyggnaden i den tillkom 1997-98.

2017 Idrottsplatsen med ishockeybanan till vänster och fotbollsplanerna nere mot älven (foto Stig sandström)..

Ersmarks Sportklubb (ESK)

Klubben bildades 1949 och är numera nedlagd. Förmodligen i samband med att KAIF bildades.

ESK-nål

ESK 1950–51 då man spelade på planen vid Ersmarksbodavägen.

Stående från vänster: 1.Bertil Westerlund, lagledare, 2.Martin Gustafsson, 3.Folke Karlberg, centerhalv, 4.Josef Gustavsson, bror till Martin, 5.Knut Lundmark, 6.Sven Grönlund.

Knästående:1.Åke Evertsson, 2.Ragnar Einarsson, 3.Erland Jonsson, 4 Elof Lundmark bror till Knut, 5.Thure Östensson, 6.Max Karlberg, bror till Folke, vänsterinner (källa Åke Karlberg).

1954 Laget på fotbollsplanen i östra byn.

Stående från vänster: Folke Karlberg, Mats Ålund, Hans Andersson, Roland Rosengren, Thure Östensson, Assar Sten.
Knästående: Max Karlberg, Torsten Lindberg, Svante Olofsson, Rolf Lundmark, Anders Karlberg (foto Okänd).

1970 Stående nr 2 Rune Öhlund, 6 Hasse Svedberg, 7 Allan Boström
Knästående 1 Alf Häggström, 2 sotare Erik Granström, 5 Lars-Erik Morén, 7 Martin Holmbom (källa Åke Karlberg).

Kågedalens Allmänna Idrottsförening

KAIF bildades den 23 november 1962 och bedriver 2016 ishockey, fotboll och innebandy.

Herrlaget i fotboll hamnade 2016 i mitten av tabellen för div 4 Norra. Damlaget spelar 2017 i div 2 Norra Norrland. Man har pojklag, flicklag och juniorlag. Det finns även både herr- och damlag i Futsal.

Ishockey och innebandy

Från början spelades ishockey på naturisar och vanligtvis Sprättjärnen på södra sidan av älven. Därefter byggdes en ishockeyrink vid Skega-brons nordöstra brofäste och nu finns alltså idrottsplatsen.

Kågedalens Allmänna Idrottsförening

KAIF, bildades den 23 november 1962. Föreningen bedriver 2016 ishockey, fotboll och innebandy.

Det finns då inget seniorlag i ishockey men däremot ungdomsverksamhet.

I innebandy finns det inget seniorlag för herrar men ett framgångsrikt sådant för damer.

KAIF i början av 70-talet. Gunno Grönlund med A på bröstet

Seriesegrare i div 4 1963-64

Stående f.v. Bengt Lindgren, Peder Sjögren, Ulf Svensson, Fred Gustavsson, Håkan Karlberg, Yngve Nilsson, Ove Bergsten, Olle Jakobsson, Torbjörn Brännström.

Sittande Martin Westman, Herbert Granlund, Eilert Lindberg, Stig Sjölin, Jan-Erik Bjursell.

Platsen var gamla uterinken vid västra bron. Banan spolades med vatten från älven.

KAIF:s största stund var 1967–11–08

KAIF hade på 60 och 70-talet ett väldigt starkt stöd av Skega som bl.a. sponsrade utrustning. Det gjorde att man kunde konkurrera inom elitishockeyn.

I hockeys seriefinal i div II Norra, näst högsta divisionen, slog man 1967 samma Skellefteå som nu tävlar i högsta divisionens topp. KAIF tog därmed serieledningen som jag tror man hade även vid juluppehållet.

Målen i 5–2 segern gjordes av Ulf Svensson (2), Fred Gustavsson, "Ecke" Hedberg" och Ulf Eriksson. Men giganten på plan var målvakten Göran Carlberg och även hans bröder Håkan Carlberg och Anders Carlberg fick beröm.

Många Skellefteå-supportrar bland de 1576 på läktaren i nybyggda isstadion lovade dyrt och heligt att detta var den sista match de skulle se.

HOCKEYKNALL!

Kågedalen knockade AIK/IF i raffelmatch

Första sidan i Norra
Västerbotten 9e november 1967.

Kågedalen skrällde till ordentligt i onsdagens enda div. II-match! I en spännande ishallmatch vann nämligen Kågedalen över AIK/IF med 5—2. Kågedalen chockade »starringarna» med 3—0 på knappa fyra minuter i första perioden och sedan lyckades inte AIK/IF ta sig ur det underläget. Kågedalen kostade L. o. m. på sig att missa en straff vid ställningen 3—1 i första perioden.

VECKANS LIRARE i NV, Kågedalens målvakt Göran Carlberg, gjorde vad man hade väntat sig av honom. Ja, frågan är väl om någon väntat sig att han skulle vara så bra. Nu tog han allt som kom i hans väg och inspirerade sina kompisar till storåd.

På bilden har det hetat till lite i matchen. I ända gången det gjorde det. »Näcka» Bohman attackerade målvakten Göran Carlberg vilket föranledde Anders Carlberg att hoppa på »Nackas» och följden blev att båda två fick sitta av två minuter i straffstängsel. D. v. s. Lars-Ake Wärning fick ta »Nackas» straff eftersom domarna sig fel på de två.

— Sporten —

Ishockey på lek

Medan Lorentz Kågedal gick i Realskolan skrev han idrottsreportage för Norra Västerbotten à 10 öre raden under signaturen "Nero".

Här nedan är ett par reportage av honom

Ersmarkspinuppa löste problemet med baklängesmål, vände på buren

Ersmark (NV-sport) På onsdagskvällen spelades en ishockeymatch i Ersmark mellan byns gubbar och pinuppor. Stämningen var hela tiden på höjdpunkten, och publiken fick många tillfällen att värma upp sina fräsa anikén med rungande skratsalvor. Pinupporna gjorde bra ifrån sig och knep i slutminuterna den ena poängen mitt framför näsan på de vingliga gubbarna.

Deltagarna i spektaklet föll och skrattade och skrattade och föll matchen igenom, vilket enligt Hjalmar Hedlund berodde på att "he jer nan skrenuflack her och der". I mitten av perioden drabbades gubbarnas burväktare, Yngve Lindgren av en utvisning av okänd anledning. Flickorna fick också en straff vilken resulterade i mål och reducering till 3-1. Maire Lindholm svarade för skottet. Då tänkte det till i disponent Assur Svensson som gjorde en hänsynslös solarsid bland flickorna och ställde Lisa Eversson i kassen utan chans 3-1.

För att få slut på baklängesmålen hittade fru Eversson i sista perioden på en fin lösenin. Hon vände helt sonika på buren och omslötgjorde därmed gubbarnas möjligheter. Innan slutsignalmöjligheter. Innan slutsignalmöjligheter. Innan slutsignalmöjligheter.

Innan slutsignalmöjligheter. Innan slutsignalmöjligheter. Innan slutsignalmöjligheter.

Ett hundratal personer såg den utsvulvade andekottarmatchen som kännetecknades av mycket skoj och många rovor.

Nero

1953 Skåtmatch

Korhockey populär i ERSMARK

Sedan skillettserien slutspelats är nu korhockeyn det mest populära lekspelet i Ersmark. På sammanfallet SKEGA har man t. o. m. anordnat med en särskild serie mellan de olika avdelningarna. De deltagande lagen är Tekniska avdelningen (TA), Pressavdelningen (PA), Förrådet/Åtgärdande (F/A) och Mekanska verkstaden (MV). Fliktfabriken (MATOZ) deltar även de med ett EMU.

Efter fyra spelade matcher ser serien ut så här:

TA	1	1	0	0	3-2	2
PA	1	1	0	0	3-2	2
F/A	2	0	2	0	3-3	2
MATOZ	2	0	1	1	6-7	1
MV	2	0	1	1	3-4	1

Tekniska avdelningen och Pressavdelningen leder alla serien på precis samma poäng och målkvot. Men konkurrensen är hård och diskussionens vägor går höga bland fabriksarbetarna.

Matcherna som ibland är rena cirrusen kan locka även den mest zornulne till skratt. Vi tittade på en drabning mellan F/A och MATOZ som slutade oavgjort 4-4 (1-0, 0-2, 3-2).

Första perioden inleddes med några farliga anfall av MATOZ och F/A:s kraftfulla backar sattes på hårda prov, men de redde upp härvan. John Johansson i gummiarbetarnas bur hade också en verkligt lyckad dag. Han hade den där sagolika turen som en bra målvakt ska ha och i första perioden höll han rent i kassen trots att MATOZ-gänget satte in sina sporadiska stötar. Det blev emellertid F/A:s Beng Johansson som i första periodens slutminuter lyckades krasa pucken i nät och därmed göra 1-0 till gummiarbetarna.

1955 Korhockey

I andra perioden satte fliktfabrikens gäng igång med en hard press och Nisse Bergmark kunde i 7:e min. sfiakta in ett mål vilket gjorde att ställningen siffermässigt blev jämn. Johansson i F/A:s bur blev dock så ltrig att han flera gånger helt sonika lade ifrån sig spaden och fläkte sig på knä för att fånga upp den där runda svartta tingesten. I 14:e min. kunde också Matozgänget ta ledningen även nu med fliktfabrikör Nisse Bergmark som skytt.

Gummiarbetarnas bästa utpost springarrabben Jan-Olov Sjögren lyckades efter en vacker soloåkning i sista periodens början få in en kvitteringspuck vilket föranledde att nya kol lades på och i 6:e min. kom MATOZ Herbert Granlund ångande och ställde förrådsarbetare Johansson utan chans. MATOZ tog helt lättivet i sista perioden och de enda som verkligen kunde stoppa deras framfart var Rolf Grönlund o Sven Grönlund. De andra hade, om vi överdri- ver en smula, nog själ att hålla sig fast i sargen. Men fliktarnas avslutningar var inte i riktigt bästa slag och de rans betydligt sämre backar föranledde att F/A oerintat tog ledningen genom Sjögren och Grönlund. Matozgänget kunde dock inte finna sig i detta utan de utjämnde i slutminuterna. Nisse Bergmark fick även nu vara den lycklige målgöraren.

Till sist vill vi rekommendera er-smarkspubliken att se dessa verkligt roliga matcher.

Nero

Bad

Förr badade man ganska centralt i byn. Populärast, och som fortfarande används, var nedanför nuvarande idrottsplatsen. Strömvirveln i aggan var förr mycket farlig och minst en person har drunknat där under bad och det har dessutom förekommit tillbud.

Ett annat badställe var vid Saratuvan väster om östra bron. Nedströms bron fanns det förr pärlmusslor som man dök efter.

Intaget till kvarnkanalen nedströms västra bron var också populärt och där fanns också en spång över älven.

1955 Simskola i Ersmarksängarna (källa Tomas Lundmark).

Den mest använda badplatsen under 1900-talet fanns i Ersmarksängarna och kallades ibland "Bernhards lanne". Förmodligen för att pappan till ägaren Josef Östensson och förre ägaren hette Bernhard Östensson. Den första simskolan där hölls 1948 med Moses Lindberg (Moje) som lärare.

Problemet med badplatsen var att för att ta magis-termärken var man tvungen att flyta ganska långt. För att inte hamna i Kåge så var man att tvungen att flyta uppströms!

Innan den moderna omklädningshytten byggdes användes en timmerlada. Det blev många hål i väggen mellan pojkarnas och flickornas omklädningsrum. Det var populärt att kliva upp på det heta plåttaket till omklädningsrummet. Den gamla omklädningshytten är nu vedbod hos André Boström.

Simskoleavslutningarna var en stor tilldragelse. Ett år deltog den legendariske simmare Arne Borg. Han dök ner i vattnet från bryggan och "försvann". Efter en lång stund dök hans huvud upp bakom en av de avkapade pålarna vid andra stranden mitt emot bryggan.

Arne ägnade sig åt uppvisningssimningar. Rimligen måste han ha haft kontakt med någon kanning i Ersmark. Simskoleläraren Moje Lindberg var släkt med Pontus Lindberg, Ersmarkspojke och från 1947 riksiddrottskonsulent och föreståndare för idrottsinstitutet på Bosön. Var det den kontakten som ledde

till att Arne Borg kom till Ersmark tillsammans med en kvinnlig medarbetare?

Skellefteflickan Ingrid Wikström var simlärare där sommaren 1960. Hon var vacker och när hon satt på läktaren under sommarolympiaden i Rom det året blev hon italienska TV-fotografernas speciella gunstling. Norran hade ett reportage om detta. TV hade ungefär då kommit till Skellefteå

Ingrid var elev vid GCI (nuvarande GIH) och skulle så småningom bli gymnastikdirektör. OS är naturligtvis ett lärorikt evenemang för blivande gymnastikdirektörer. Så hon deltog i en gruppresan som GCI anordnat.

Bernhards lanne (källa Lorentz Kågedal).

Individuell idrott

Friidrott

1955 Lennart Kågedal (då Karlsson) hoppar stav med Åke Enmarks och Georg Karlssons hus i bakgrunden (foto Kjell Enmark).

Det var populärt att träna friidrott med de redskap man kunde ordna fram själv. Kulstötning kunde till exempel ske med stenar och varför ska man bara stöta med bästa handen när man kunde ha vänster han, höger hand, över huvudet och mellan benen och lägga ihop resultaten?

Bangolf

Det fanns en minigolfbana vid kvarnen i Ersmark under 70- och en bit in på 80-talet. Den revs och flyttades till badet i Kåge där den användes in på 2000-talet innan den revs.

Inger Östensson g. Hedström sopar banorna
(källa Torbjörn Lindholm).

Orientering

1954–09–12 Segrare i ESK:s distriktstävling i orientering.
Tävlingen hölls på hårda banor i krokarna runt Björnmoran
(foto Okänd).

Det var konsumföreståndaren Bengt Lindholm som först var drivande bakom orienteringstävlandet. Därefter tog familjen Roland Lundqvist och Barbro Lundqvist över med stöttning av familjen Lars Gustafsson. Det ritades kartor och ordnades både träningstävlingar och större evenemang.

Det lades banor i Ersmark för det som förr hette Trimorientering och nu kallas Naturpasset. Man köpte en karta över Ersmark med en mängd kontroller inritade och så hade man sommaren på sig att hitta kontrollerna.

1959 Herbert Granlund och Kjell Stenberg i skogen i södra Ersmark (källa Lorentz Kågedal).

Hästsport

Ridhuset i Ersmark byggdes 1995. Kommunen satsade då fem miljoner på ridverksamhet utanför Skellefteå. Pengarna räckte inte så det blev mycket frivillig insatser.

Kågedalens Ryttarförening (KDRF) bildades 1996 med två anställda och tio ridskolehästar. År 2016 har man sju anställda, 26 ridskolehästar, 500 medlemmar, ridskoleverksamhet, ungdomssektion, westernridning, körning, hoppning, dressyr och tävlingsverksamhet.

Kågedalens Ryttarförening har allt sedan starten 1996 bedrivit ridning och verksamhet för ryttare med funktionsnedsättning. Ponnykul är för barn med autism.

Sedan 1998 bedrivs i samarbete med Skellefteå Kommuns handikappomsorg ”Jordnära verksamhet”, en daglig verksamhet för personer med begåvningshandikapp.

Barnen kunde för ibland få rida på de många arbetshästarna.

Här är Assar Östensson på Fuxi någon gång kring 1960 (källa Assar Östensson).

Motorsport

1954 Assar Svensson vid en isbanetävling (foto Okänd).

Assar Svensson var delaktig i uppstarten av både Silvernatten och Kågeloppet och en erkänt duktig förare. Ja så duktig att Fiat (via Curt Thylin) höll honom med bilar och mekaniker under ett antal år.

Bilden visar Assar under ett isbanelopp med en Fiat 1100. Det bilen köptes sedan av Tore Sandström som använde den som familjebil under flera år.

Assar körde också rally 1947–57 och då hade han den BMW som bilden nedan visar. Bl.a. del tog han i Midnattssolsrallyt som gick från Stockholm upp i Norrland och tillbaka.

Den stora folkfesten var Silvernatten som ibland hade sträckor i Ersmark.

1956 BMW 328 Rennwagen (foto Okänd).

Konståkning

1954 Konståkning på Sprättjärn. F.v. Jan-Erik Havh, Monica Havh, Maire Lindholm g. Hällgren (foto Okänd)

Utförsåkning

Det har funnits en släplift på Jönsbergets nordsida. Avtalet med Helge Grönlund om markupplåtelse för 1000 kr på 25 år slöts 1972. Förmodligen öppnade backen vintern 1973-74.

Längdåkning på skidor

**Skega-stafett
i Ersmark**

Ersmark (NV-sport). Den traditionella stafetten vid gummifabriken SKEGA i Ersmark gick på söndagen under god tillslutning. Tretton lag hade löstats ihop och alla ställde upp trots det tunga föret.

Banan mätte 5 km. och gick i en båse mot Kvarnberget. Alla fullföljde loppet trots att ett par missöden inträffade för ett par av löparna.

Den individuella seern gick till Rune Öhlund på tiden 21.29, 08 sek. före närmaste man Sven Granlund 22.27.

Enda kvinnliga deltagare var Karin Öhlund som lyckades slå sex av sina manliga motståndare.

Efter tävlingen bjöds löparna på varm mjölk och smörgåsar i fabrikskafé.

Resultat:

Lagtävlingen: 1) Assar Svensson, Sven Granlund, Mats Ahlund 1.29.07; 2) Börje Vernerzon, Bernd Boström, Jan-Olov Sjögren 1.31.20. 3) Tore Vikner, Gerhard Holmström, Lennart Westerlund 1.31.34; 4) Gösta Searsson, Rune Öhlund, Itusa Marklund 1.31.41; 5) Assar Sten, Gunnar Vernerzon, Halvar Lindgren 1.36.16; 6) Otto Lindberg, Karl-Erik Engqvist, Ernst Wallin 1.29.13; 7) Herbert Jakobsson, Erik Lindhom, Rolf Grönlund 1.29.53; 8) Nof Lundmark, Torro Marklund, Lars-Erik Morén 1.30.23; 9) Karin Öhlund, Martin Ahlund, Alf Grönlund 1.30.46; 10) Bertil Westerlund, Arvid Sjögren, Tore Lundmark 1.31.23; 11) Henry Andersson, K.-H. Viklund, Bernd-E. Gustavsson 1.32.56; 12) Benn Johansson, Erlend Brännström, Bertil Ostenesson 1.36.52; 13) Ragnar Grönlund, Bror Andersson, Gunnar Lundkvist 1.53.07.

Individuellt: 1) Rune Öhlund 21.29; 2) Sven Granlund 22.27; 3) Bertil Westerlund 23.52; 4) Bernd-Erik Gustavsson 24.29; 5) Karl-Erik Engqvist 25.22; 6) Lennart Westerlund 25.25; 7) K.-H. Viklund 25.43; 8) Bernd Boström 25.59; 9) Jan-Olov Sjögren 26.50; 10) Assar Sten 28.15.

N e r o

Årets stora begivenhet var naturligtvis Skega-loppet för de anställda.

Den hade ett mycket fint prisbord där priserna lottades ut.

Tidningsurklippet är från mitten av 50-talet.

Dominanten under 60-talets Skega-lopp var Sverker Lindmark som syns här i ett lopp från ca 1967 (foto Okänd).

1944 Lars Gustafsson på skidtur (källa Helge Grönlund).

1955 Stig och Hans på skidutflykt nära det nedlagda flygfältet Erslanda (foto Beda Sandström)

Det finns ett eljusspår i Ersmark med början vid ridhuset:

År 1977 gick Kågedalen Friluftsförbund ut och begärde hos markägarna nyttjanderätt för ett elupplyst dubbelspår med början strax norr om Jörnsvägen och därefter en slinga norrut genom skogen. Parkeringen och strömförsörjningen vid slalombacken skulle nyttjas. Spåret borde ha öppnats ungefär 1978.

Nöjen

Dans

Ett vanligt tillfälle att få dansa var på bröllop. På 1800-talet var i regel instrumenten två fioler, fiol och klarinett eller två fioler och klarinett. Ibland hade man bara en fiol. På senare tid tillkom gitarr och zittra.

Kända spelmän i slutet av 1800-talet var soldaterna Kling som trakterade fiol och klarinett. En annan ofta anlitad, smått alkoholiserad, spelman var en

gubbe i östra byn som kallades "Anton-Nischa". Han blev ofta mycket religiös när han drack.

Man dansade från början kadrilj och polska. Kadriljen försvann så småningom. Senare kom hambo och vals som båda kom på 1850-talet till Sverige. Schottis blev modedans i Sverige i slutet av 1800-talet. Senare kom nya danser som 1920-talets One-Step.

1910 Dans på Finnlidens dansbana i Kusmark. Banan byggdes 1908 (källa Skellefteå museum).

Den första dansbanan i Ersmark gjorde ungdomarna i ordning i smyg vid Røjmyrkläppen, som ligger vid Bovägen strax norr om där ridhuset nu finns. Oturligt nog upptäcktes detta av de äldre.

Byastämman gav 1 maj 1911 i uppdrag åt bl.a. P.L. Fahlgren att säga till ungdomarna att senast 6 juni ha bortskaffat banan, för annars skull virket säljas. Men banan blev kvar och renoverades t.o.m. under första världskriget.

År 1924 var dansen igång som framgår av annonsen. Men det är den sista annons som kunnat återfinnas så förmodligen upphörde danserna omkring 1925.

Vintertid hände det att man skottade upp på Sprättjärn eller älven. För musiken svarade Vollrat Karlberg på tvåradigt dragspel eller att Karl-Otto tog dit sin vevgrammofon.

Dans i Kusmark

Folkets Hus i Kusmark var ett populärt dansställe. Det invigdes 1932, samma år som kyrkan. En insändarskribent skrev "Där Herren bygger sitt hus, där bygger Satan sitt tabernakel".

Ett slagnummer på 60-talet var "tunneldans". Efter en långsida hade det gjorts i ordning en tunnel som paren dansade igenom.

Lokalerna var omoderna och under många år fanns bara utedass. På 80-talet tillkom en (1) inomhustoa under trappan. Men det täckte inte behovet så ett nytt Folkets Hus kom till på 1990-talet.

Folkets Hus i Kusmark 1931 innan invigningen (foto Okänd).

Dans i Kåge

På 30-talets Annandag Jul och fettisdagskväll dansade man i biografen på "Gotis" (Godtemplarlogen Morgongryning) i Kåge. Påsk och Midsommar blev det Kåge Näsudden.

1927–08–14 Annons för dans på oklar plats i Kåge

I Kåge fanns det också dansbanor på Skyttepaviljongen, på "Tattarvallen" och ytterligare två ställen på Högåsen, i byggnadsföreningens lokal, på kajen samt på "Stampen" som var en stuga på Salomons Väg där en Stampar-Lasse bodde.

Nykterhetslogerna ordnade massor av aktiviteter. Ersmarks enda loge "Fredens Blomma" (bildad 1894) verkar dock inte ha arrangerat dans.

Det annonserades både om danser och baler men det fanns egentligen ingen skillnad mellan dem, utan det handlade enbart om marknadsföring.

Att man annonserade om att banan var illuminerad var kanske mest för att tala om att man kunde se, fastän det var mörkt. Men på 20-talet var den nya elektriciteten spännande och det annonserades ibland om "kulörta lyktor".

Att inte kunna se(s) var också ett marknadsföringsargument. Det annonserades om skymningsdanser. Ibland förstärkt med "extra skymning" ...

Ballongdans var vanlig ett tag. Man lade ut ballonger på golvet som de dansande trampade på till allmän förtjusning. Ibland fanns varianter, där den dam som lyckades hålla sin ballong hela tiden fick ett pris.

1948 Augustidans i Skellefteå Folkets Park (källa Skellefteå museum).

Fest

Någon form av "hippa" i mitten på 1930-talet. Mannen närmast till vänster om fönstret är Nore Karlberg. Vid sig har han Börje Karlberg. Framför sig har de Maja Karlberg som intill sig har Göta Karlberg g Karlsson. Mannen näst längst borta i hörnet är Ville Lindberg. Männerna sittande i främsta raden är Bertil Enmark, Svante Enmark och Gunnar Fahlgren. Mannen som kikar fram bakom kvinnan är Sven Carlberg och tredje man till höger om honom är Ruben Lindberg (källa Lennart Kågedal).

Tidigare kallade man fester för "hippor". En vanlig anledning till fest var surströmmingspremiär. Bilden kanske var tagen vid en sådan.

I Ersmark
firades Hoppets Härs-fest trettondagen med föredrag av pastor Rumar. De smätningar, som infunnit sig bjödes på kaffe m. m. och några tomtar delade ut godsaker, vilket givetvis uppväckte barnens förtjusning. Rätt mycket folk övervar den trevliga festen, meddelas N. V.

1928 Annons om julgransplundring i Ersmark.

Under en lång tid av år (till 80-talet?) var det julgransplundring vid Konsum/posten Affärerna i byn bidrog generöst med godis och annat för bl.a., fiskedamm. Säkerheten ansågs dock dålig så julgransplundringen blev flyttat till lekparken/julgranen i södra byn.

Möhippor

1956 Rut Enberg på väg till sin möhippa (foto Thure Lindberg)

Rut Enberg (1918-2005) ska gifta sig med Oskar Grönlund (1906-1990).

Kvinnorna i bekantskapskretsen hade ordnat en möhippa i den bagarstuga som fanns på Signe Hedlunds gård strax norr om Ersmarksvägen 23.

Resan dit startade troligen i södra byn hos Rut, på traktorsläpvnagar efter Volvotraktorn med Isak Grönlund vid ratten. På bilden passerar man just Boströms cafe med Mauritz Anderssons hus i bakgrunden, med bruden in spe och uppspelta gäster på flaket.

1956 Gruppbild från Ruts möhippa (foto Thure Lindberg)

På gruppbilden är hälften av kvinnorna lätt maskerade till mustaschprydda män.

I dörröppningen Rut E, Gerda L och Elsy Ö. I hög hatt mörka glasögon och käpp är Beda Bergmark. I mitten bakom damen med blommhatt Ingmari Grönlund och bredvid "barnmorskan" står Hervor Enberg (gift med Valter E), och snett bakom henne Adele Jakobsson.

Vid storknäbben står Britt Boström. I mitten med stora öron och randiga byxor Ingegerd Andersson, som bredvid sig har Ester Falk (gift med Andreas). Hukar i mitten med chaufförmössa och mörka glasögon, Ingrid Jakobsson.

Basar

Förr ordnade man loppmarknader med inriktning på välgörenhet. I Ersmark var de ofta ordnade för att få in pengar till kyrkan/bönhuset.

1919 Basar hos J O Bergmark. Förmodligen till förmån för kyrkans byggande (källa John Hedlund)

Bakre raden f.v. J O Bergmark, Emma Fahlgren, Lina Gustafsson, Svea Häggström, Ester Fahlgren, Karl Olofsson.

Främre raden Ester Bergmark, Olga Östensson, Knut Enkvist, Aina Fahlgren, Signe Bergmark, Rudolf Fahlgren, Anna Rehnström, Gerda Enmark, Karl Enkvist.

I gräset mejerskan Henny Brännström, Magda Jakobsson, Gunborg Bergström och Alida Grönlund.

Lekar

På 20- och 30-talet var det vanligt att unga pojkar och flickor träffades i någon kammare eller bagarstuga, där de fördrev tiden med lekar och berättande.

En vanlig sysselsättning var att sitta vid vägen och skriva upp bilnummer, märken och ägare. Det var en tävlan om vem som hade de flesta och ovanligaste märkena. Tänk så upphetsande och ovanligt det var att se en kvinnlig bilförare: ”Såg du he va en kveinn?”

På fotot från 1951 sitter Herbert Granlund och Kjell Stenberg på Stenbergs staket och skriver upp bilnummer, märke och ägare (källa Kjell Stenberg).

Pojkarna lekte ofta cowboys med eller utan indianer.

På fotot från 1959 ses 9–10 åringar.

I bakre ledet: Mats Svensson, Assar Östensson och en skymt av Lars-Göran Jakobsson.

På knä: Jan Brännström, Anders Svensson och Lars-Anders Antonsson (foto Karl-Olof Wikner Hällgren).

Ungdomsgård

Ett kort tag efter det att Albin Holmsten flyttat ut ur sitt hus vid Konsum, så användes det som ungdomsgård. Ungdomarna hjälptes åt att fixa lokalerna. Huset revs omkring 1969 till ungdomarnas bevikelse. De demonstrerade för en ungdomsgård i Ersmark och Norra Västerbotten gjorde reportage.

Majbrasa

Majbrasan har mycket gamla anor. Seden att tända ett majbål på valborgsmässoafton höll dock på att försvinna i slutet av 1800-talet men influenser söderifrån gjorde att den återupptogs.

I början av 1900-talet firades Valborg genom att en gammal tjärtunna bars upp på Jönsbergets topp. Kring den samlades en ansevärd mängd ris och annan bråte till en stor majbrasa. På kvällen kom barn, ungdomar och äldre vandrande dit och brasan tändes. Våren hälsades med lekar och dans.

Traditionen flyttades från berget till flera majbräsor nere i byn. Den största var den på Sven Karlssons hägna. Den syns på bilden nedan.

Hög av ris och sopor hade barn i grannskapet samlat ihop. Det hände att man använde häst med stöttingar för att frakta dit ris från ställen där det varit avverkning.

1951 Rishög för majbrasa på Sven Karlssons hägna. I bakgrunden byavägen (källa Lennart Kågedal).

Till höger ser man bagarstugan som användes av hushåll på Ersmark I.

Vid gaveln står en "hock" på medar som användes för att frakta kor till tjuren när den fanns hos J.P. Grönlund.

Båtar

På 60-talet var det vanligt att man byggde ”dräpartråg” som man paddlade i älven eller i större vattensamlingar.

1967 Dräpartråg på Ersmarksängarna vid översvämningen 1967 (källa Assar Östensson).

Båtarna hade två sidor av ca 2 dm breda träplankor och hade tvärstag i botten. Den bestod i övrigt av en framtill och baktill uppåtböjd masonitskiva för att ge ”strömlinjeform”. Båtens bredd var ca 7 dm och längd omkring 2 meter.

Båten var noggrant struken 2 varv med trätjära. Paddeln var förstås också hemmagjord. Båten blev rätt tung att paddla.

Koxa

Det var populärt att ”koxa” på bröllopfester. Då tryckte koxarna sina näsor platta mot fönstren för att se på brudparet. Det förekom ibland senare under festen att koxarna kunde bli inbjudna på en sup och dans.

Vanligare var det att koxarna ordnade sin egen underhållning. Det hände att de dansade ute på gården framför bröllopgårdens förstubro till tonerna av ett munspel.

Under kvällens lopp skulle brudparet med jämna mellanrum ut på bron för att visa sig för kåxarna. Tärnor och marskalkar följde med ut med ljus i händerna. Koxarna hurrade då alltid och ibland förekom grovkorniga skämt.

Koxarna kunde också sjunga för brudparet. I en visa slutade varje vers med ”på morron när de vaknade, då var blomman borta på fagra jungfruns kind, aj aj”.

Ungdomsläger

Förr var det vanligt att barnen åkte på sommarläger. Ofta var de i EFS regi. Det blev många fotbollsmatcher...

Ca 1964. EFS sommarläger i Drängsmark. Med på lägret var ett antal ungdomar från Ersmark födda 1954–56 (foto Okänd)

Bakifrån f.v. Lars-Åke Johansson, Åke Karlberg, Curt Ehnberg, Hans Jacobsson, Per Enmark.

Framre Michael Karlberg, Ulla Lundmark, Kerstin Ehnmark, Roland Jacobsson

Bonnstan

1956 Bonnstan vid midsommar (källa Skellefteå Museum).

Kyrkstaden var bostad under kyrkhelgerna. Stugor har funnits runt kyrkan och prästgården sedan åtminstone 1400-talet.

Carl von Linné skriver 1732: *"inwid kyrkian Siällefte, en oräknerlig hoop af huus, liksom en artig stad, med hwita skorstenar, bygd uthi 2:ne gator, med tvärgator bestående af*

350 à 400 huus. De swarade mig att hvar bonde i socknen hade sitt huus, uthi hwilket han war om högtidesdagarna."

År 1835 brann kyrkstaden ned och återuppbyggdes ett par år senare på nuvarande plats. Den började kallas Bondstaden efter det att Skellefteå blivit stad 1845.

När ungdomarna skulle konfirmeras så bodde man här under lästiden.

Förr var boendet i Bonnstan ofta årets enda utflykt. Om vägen så medgav åkte man sommartid med schäs (ensitsigt fordon draget av häst) eller trilla (tvåsitsigt).

Vintertid blev det släde eller rissla (åkande bäddades ned i slädkorgen och den som körde stod baktill på medarna).

En rissla som Kågedals använde (källa Lorentz Kågedal).

Men det var även vanligt att man gick och det var troligt att sommartid var det kyrkvandring som gällde från Ersmark.

Mikaelihelgen, den första helgen efter Mickelsmässan 29 september, var ungdomens helg. De gick

till kyrkan och Kyrkstadsvandringen där nya ungdomar anslöt efter vägen var efterlängtat i sig. Redan där träffade många sin kommande livspartner.

Även om ungdomarna var i majoritet fanns det vuxna med för viss övervakning.

Midsommarhelgen var i huvudsak de äldres helg. Då träffade man bekanta och fick höra nyheter från andra byar. Utflyttade barn träffade sina föräldrar och marknaden hade en hel del att erbjuda.

Andra storhelger och därmed stora Bonnstanshelger var jul, pingst och påsk. Även världsliga arrangemang som hästpremieringen drog dit folk.

Det hände mycket under helgerna. Knytnävsslagsmål var en vanliga och en uppskattad underhållning. Men det förekom även grövre saker som lönnkrogar och pokerspel.

Det fanns t.o.m. bordeller där. En läkare skrev till en kollega om två 17-åriga flickor från Yttervik och Norra Långträsk som drev bordell på tredje gatan norr om Storgatan. De blev då och då intagna på kurhuset i Skellefteå för att vårdas för sina veneriska sjukdomar.

Idag består Bonnstan av 116 hus och nästan 400 kammare på tolv eller sexton kvadratmeter. Husen är envånings med fyra kammare eller två vångar med åtta kammare. Varje hus har en murstock.

Det är idag framför allt under midsommar och den efterföljande kyrkhelgen som Bonnstan blir riktigt välbesökt. Det är lugnt och städat med underhållning på scenen, buskspel på mestadels dragspel utanför kamrarna, marknadsstånd, konst i det gröna och uppvisning av lokala föreningar.

Utflykter

När bilismen blev vanlig så gjorde man gärna utflykter. Många gånger var det själva bilresan som var det viktigaste.

Det brukade ordnas "bilrally" efter en annonserad väg där det gällde att samla poäng i tipsfrågor och praktiska aktiviteter. NV-annonsen är från 1967.

Utflykt till Bonnstan 1949

Bönderna hade aldrig någon riktig semester. Men under en sommarhelg skjutsade Folke Karlberg tre familjer till Bonnstan med lastbil:

1949 Utflykt till Bonnstan med Karlssons (Kågedals), Grönlunds och Enmarks (foto Lorentz Kågedal).

Bakre f.v. 1. John Grönlund med son i famnen, 3. Göta Karlsson, 4. Sven Karlsson.

Mellanraden: 1. Lorentz Kågedal, 2. Kjell Enmark, 3. Lennart Kågedal, 4. Pigan Märta som arbetade hos Svante Enmark, 5. Gerda Enmark.

Främre: 1. Eva Karlsson, 2. Siv Enmark, 3. Bertil Karlsson, 4. Sören Karlsson, 5. Tage Enmark

Utflykt till Gullsand 1954–07–25.

Stående fr. v: Leif Östensson, Maire Lindholm, Mona Östensson, NN

Sittande: Assar Östensson, Helen Östensson, Lena Lundmark, Britt Andersson (källa Assar Östensson).

Skola

Läskunnigheten fanns långt före skolan

I 1686 års kyrkolag preciseras kunskapskravet: "Och skall ingen trolofvas, som icke kan Lutheri Catechismus och hafver begått Herrens nattvard". Utan godkänt konfirmationsförhör fick man svårigheter att gifta sig och bilda familj! Detta var en drivkraft bakom att man lärde sig läsa.

Dessutom fanns det i lutherdomen en tanke om att varje troende skulle "med egna ögon kunna se och tyda Guds ord genom att läsa katekesen, postillan, bibeln eller psalmboken". Varje familjefar skulle svara för att hushållets medlemmar lärde sig läsa kyrkans texter.

Läskunnigheten kontrollerades med årliga husförhör. Både läskunskap och läsförståelse ingick i förhöret och betygsattes. Dessutom bedömdes om man kunde katekesen och förklaringen till den utantill.

Konfirmationsläsningen var ett slags "examen" i detta system och första nattvarden blev också den ungas inträdesbiljett till vuxenvärlden.

Undersökningar visar att på 1700-talet kunde uppemot 90 % av befolkningen läsa "känd text", mest Lilla Katekesen.

Folkskolan infördes 1842

Alla kunde alltså läsa när folkskolan infördes 1842! Men skriva kunde de inte, för det låg inte i kyrkans intresse.

Skolstadgan lagstiftade om att varje socken på landet och församling i städerna var skyldig att ordna undervisning med minst en godkänd lärare. Varje

barn, som inte vid 12 års ålder hade ett visst kunskapsmått, var skyldigt att delta i skolans undervisning.

Men efterlevnaden var skral eftersom folk var negativa till skoltvånget. Bl.a. beroende på kostnader de förde med sig för lärarlöner, skolbyggnader och skolmaterial. Dessutom fanns termins- och årsavgifter.

Barnen kunde också vara negativa, eftersom de hade ett tungt arbete hemma att orka med. Vägen till skolan kunde vara lång och, framför allt vintertid, besvärlig.

På Brännans skola var år 1850 hela 200 barn inskrivna men bara 24 infann sig. År 1865 var 3300 elever inskrivna i socknens skolor men av dem hade 1125 flickor och 955 pojkar ännu aldrig besökt en skola.

Ett problem i undervisningen var att många småskollärare saknade utbildning och en del kunde varken skriva eller räkna. Ett annat stort problem var att söderifrån inflyttade lärare inte förstod barnens bondska. Omvänt förstod barnen inte lärarens rikssvenska. Om en lärarinna gifte sig måste hon sluta sin lärartjänst.

Under sommaren varade skoldagen 09.00–18.00 med uppehåll 12.00–15.00. Det första som lärdes ut var innantilläsning. Därefter började man lära sig katekesen utantill. De elever, som ville lära sig skriva och räkna, fick göra det på egen hand. Läxläsning hemma skedde oftast i skenet av den öppna spisen.

Ansvariga för skolan under åren 1842–1932 var kyrkan. Kyrkoherden var ordförande i skolrådet. Kommunen tog över ansvaret från församlingen.

Lärarna ambulerade

På 1690-talet kom klockaren Samuel Bolin till Skellefteå socken för att läsa för barn. En tid vistades han i Skellefteå. Det är troligt att han då verkade som lärare. Det blev i så fall den första strukturerade undervisningen.

De som ville lära sig läsa fick ibland hitta på egna vägar. Drängen Nils Persson gick omkring 1730 hos klockaren för att lära sig läsa och för det betalade socknen för tre veckors kost samt 24 öre i arvode till läraren.

Vid 1800-talets början var Mikael Johansson lärare. När han slutade som lärare fick han fattigunderstöd.

År 1855 är "Hakvins änka" i byn och "skolerar" Lindmarks son för 5 Rd. Hon ambulerar mellan byar och var förmodligen från Fahlmark, eftersom 1870 betalades det en skjuts därifrån.

År 1858 pågick skola i byn. Änkan efter Jonas Mikkelsen får 24 skilling per dag för 64 dagars skolhusrum.

Skolan ambulerar mellan minst ett dussin gårdar. År 1864 nämns för första gång "småbarnsskola". Det året betalar man en skjuts för skollärare Lundberg som undervisade de äldre barnen. Skrivaren Vidbom undervisade i småbarnsskolan.

Omkring 1868 undervisade en lärare Thelberg. Eva Stina Marklund skaffar sängkläder åt honom och Nils Bergström ordnar en säng.

Äldsta skolhuset

Första skolan byggdes år 1869 strax nordväst om där nuvarande kyrka står. Det var en roteskola där varje mantalsskriven person fick betala en avgift till

undervisningen. Dessutom fick varje bemedlat barn betala en avgift.

Byggnaden bestod av kök, kammare och sal. Där bodde lärarinnan och 1893 inköptes en köksjärnspis åt henne. Om en manlig lärare också skulle tjänstgöra där inhystes han hos någon närboende på kommunens bekostnad.

Lärarna hade rätt till två skjutsar per år och så betalade byn fram till 1896 sängkläderna under skolterminerna.

1907 Klara Margareta Eriksson (foto Okänd).

Klara Margareta Eriksson var född 25 juni 1856 i Degeberbyn. Hon anställdes som en liten och späd 18-åring som lärarinna år 1874. Hon var då en av socknens fyra examinerade lärare.

Klara arbetade här i 46 år och när hon pensionerades 1921 flyttade hon till Skellefteå stad. Hon dog i Sävenäs 1941.

Från början var Klara ensam lärarinna men i början av 1890-talet så blev de två. I början av 1900-talet hette den andra lärarinnan Nora Fjällnär.

Johanna Amalia "Hanna" Lindberg (1880–1940) var småskollärare i Ersmark. Sittande på bilden från ca 1910 är system Alma Fredrika (1866–1947), barmorska i Öjebyn (foto Okänd).

Samtidiga lärare med Hanna var Klara Eriksson, Signhild Nyberg och Emil Lindgren.

Utbyggnad av skolhuset

Skolan brädfodrades 1890.

År 1893 beslöt man bygga till skolan då man hade två klasser men bara ett klassrum. Men det blev

bråk om detta. Då tog byastämman beslutet att lösa problemet genom att avskeda den ena lärarinnan!

Vid en kommande byastämma hade man fått kalla fötter om detta och startade en diskussion om det inte i alla fall behövdes fler lärare med tanke på det växande antalet barn. Skolstyrelsen gav faktiskt bidrag till två lärarinnor och dessutom saknade byastämman beslutanderätt i frågan.

Så lärarna blev kvar och skolan skulle byggas ut. Det togs flera olika beslut om var och hur utbyggnaden skulle ske.

1920 Bönhus och boningshus. Fram till 1918 var här även skola (källa Skellefteå museum).

Fotot ovan visar den kombinerade skolan/bönhuset efter ombyggnaden i slutet av 1800-talet. F.v. lärarbostad om 1 rum och kök. Därefter Gammelsalen.

Nysalen beslutades 1893 och fanns i ett hus öster om Gammelsalen ca 100 m nordväst om nuvarande bönhuset. Dessa hus är nu rivna.

År 1902 kostade skolväsendet 691:90 för byakassan. Det året köpte man 25 nya bänkar för 220 kr. På inkomstsidan fanns en post "spillning från skolhusavträdet" på 1.75 kr.

Mellanskola infördes

Omkring 1910 ändrades skolformen p.g.a. ökat lärarantal och "Mellanskola" infördes. Småskolan flyttade då till ovanpå Gustavssons lanthandel medan Mellan- och Storskolan blev kvar på berget i det kombinerade bönhuset och skola.

Fr.o.m. 1914 övertog kyrkostämman skollokalen av byamännen mot 700 kr i hyra och med förbehållet att de skulle få använda lokalerna för sina stämmor.

Lärarna var hårt bevakade

En ny lärare tog in Alice Tegnér's "Sjung Svenska Folk" (första utgåva 1906). Det skulle hon inte ha gjort för i denna älskade och oskyldiga sångbok fanns folkvisan "Å jänta, å ja". Den brukade dansas som hambo! De religiösa ledde en upprörd folkstorm mot både lärobok och lärarinna.

Gamla skolan 1918–1978

1955 Skolan väster om Jönsberget (foto AB Stockholms Aero)

Ett nytt skolhus började diskuteras 1911. Men det blev bråk om var det skulle ligga. Till slut bestämde skolstyrelsen om en kompromiss. Den skulle byggas nedanför Jönsberget så ingen av de stridande fick rätt. Ett tunnland mark inköptes av Anna Gustafsson för 400 kr.

Skolan byggdes i 2½ våningar med en total yta på 283 m² fördelade på 8 rum. Taket var från början av papp men byttes sedan till tegel.

Första årskullen började där 1918. Skolan hade nio 25w lampor i salarna och i vardera av de två boplingsrummen fanns det en 16w lampa.

Lärbostäder fanns i norra delen av huset med egen ingång på brons högra sida och vänstra dörren till skolsalarna.

1957 Alf-Göran Brännström, Hans Sandström och Eivor Sandström på väg till första skoldagen (foto Beda Sandström)

Flygbildens uthus vid vägen inrymde utedass. Det var ett eller två för lärarna och ett vardera för flickor och pojkar. I uthuset fanns också en stor vedbod och andra förrådsutrymmen.

Det lilla huset till höger om uthuset var ett "piss-hus" för pojkarna där torvströ skulle absorbera urinet. Lukten, stanken varma sommarkvarnar var påtaglig!

Det fanns tre fotbollsplaner på skolgården. Bakom skolan, mot väster, fanns den för klass 1-2. Klass 3-hade den mot söder och den största i norr var för klass 5-6. Den användes också som brännbollsplan.

Toaletter i källaren tillkom under 50-talet. Det fanns lås men det var öppet på nedre och övre delen. En ropade "Upptaget första klo" och någon annan "Upptaget andra klo".

Uppvärmning skedde med ved. Först kaminer och sedan centralvärme med källarpanna och slutligen oljeeldning.

År 2008 rivs skolan (foto Okänd)

Det fanns också ett tag en skola i Ersmarksbodarna inrymd i ett hus ägt av Bror Georg Grönlund (1885-1973), son till Johan och Lovisa Grönlund.

Under 40-talet började elever vilja studera vidare i Skellefteå. Det fanns ett visst motstånd mot detta hos den äldre generationen då det var nu som de kunde börja göra nytta i jordbruket.

Ett problem var transporten till Skellefteå men några familjer gick samman och ordnade skjutsen.

Skolan i Ersmarksbodarna

Det fanns också en skola i Ersmarksbodarna inrymd i Georg Grönlunds gård där Gerhard Grönlund senare blev bonde.

Det är oklart när skolan var i drift men den var igång under 1920-talet.

Skolan hade som mest 22 elever. Det var intagning vartannat år. Ena året gick eleverna i första, tredje och femte klass, nästa år i andra, fjärde och sjätte klass.

Lärarinnan Berta Karlsson, f. Marklund (1890–1978) var född och uppvuxen i Ersmarksbodarna. Hon var lärare i Røjnoret när hon träffade en rallare Karl Martin Karlsson. Hon blev med barn och de gifte sig innan barnet föddes 1913. Berta blev senare en mycket uppskattad och duktig lärare i Ersmarksbodarna.

Eleonora (Nora) Jakobsson, g. Tjernlund, (1908–2002) var också en tid lärare på skolan.

Skolavslutningen

Den här berättelsen är skriven av Henny Åström f. Bergmark (1906-1996) som dotter till Svea och Bror Bergmark. Berättelsen har förmedlats av hennes son Lars-Gunnar Åström.

Karin, vars första skolavslutning skildras, är Henny. Lärarinnan hette i verkligheten Berta Karlsson, mamman var Svea Bergmark, pappan Bror Bergmark och tant Anna var grannen Anna Bergström, syster till sin mer kända bror Lill-Joe.

Året var någon gång i mitten på 20-talet och terminsavslutning, examen i den lilla byskolan. Det var i början på juni och löven inte fullt utslagna, men den underbara grönskan, som så skir och nymornad tittade fram och bara väntade på att få ”storma” fram

i markerna, bar ett bud om sommaren som inte kunde misstydas.

Karin, som gått sitt första år i skolan, hade stora förväntningar på denna sin första skolavslutning. Hon hade några syskon som redan gått de 6 åren som skoltiden varade den tiden. Sedan förväntades det av 13-åringarna att de skulle hjälpa till med att försörja sig själva.

Tänk, om mamma fått tid att komma som åhörare, tänkte Karin, där hon traskade iväg den korta vägen till skolan. Vårbruket var i full gång så det var bråttom att få säden i jorden. Karins pappa arbetade bitida och sent ute på åkrarna och hennes mamma, med ännu större arbetsbörda i ladugård och inomhus kunde inte stjäla sig till de timmar som skolavslutningen tog. Men grannens tant Anna hade dock lovat att komma.

Karin hade en ny blå- och vitrutig klänning som hennes mamma först hade vävt tyget till och sedan sytt. Hennes ljusa hår var hårt flätat och fast hennes hemliga dröm var att få klippa det kort, måste hon ”dras” med flätorna. Det var ju synd, enligt prästers och predikanter förkunnelser, att klippa håret.

Skolsalen var nyskurad och prydd med unga björkar. Där var en doft så ljuvlig som vore den inte av denna världen. Lärarinnan, som det så hemtrevligt hette den tiden, stod på plattformen vid sitt skrivbord. Även hon i ny klänning.

När hon tog upp psalmen ”Den blomstertid nu kommer” då klingade barnarösterna som en änglakör. ”Är inte detta en försmak av himlen” skulle säkert Karin ha tänkt om hon varit vuxen. Men när man bara är åtta år lever man så i stunden att tanken inte förmår att svinga sig över det, som just nu är nu.

Tant Anna var den ende åhöraren, men barnen skulle ändå genomföra det uppgjorda programmet.

Multiplikationstabellen avverkades fort med rätta och orätta svar på löpande band, och även de andra räknesätten skulle prövas på. När Karin fick frågan: "Hur mycket är $7 + 5$ var" det på vippen att hon svarat fel. Hon kom nämligen på, hur hennes pappa brukade berätta om en "förtroendeman" i byn som gärna ville räkna "åt sig" när han hade affärer med dom som inte kunde räkna eller skriva. Han brukade säga: Fem och sju, det gör mig fjorton"! Det var förargligt att Karin skulle börja tänka på det nu, för hon kom i tvivelsmål. "Det får bära eller brista" sa hon till sig själv, men jag "drämmer" till med tolv". Situationen var räddad för den här gången!

För några av flickorna och pojkarna som gick 6:e klass var det avgångsexamen, som vi kallade det. Detta skulle högtidlighållas på ett särskilt sätt som sed var. J. O Wallins "Dödens ängel" skulle deklameras dagen till ära. Karin har många gånger senare i livet undrat över, varför denna vårens och ungdomens tid just denna allvarsmättade dikt skulle framföras. Man skulle inte få vara sorglös! En vers för varje elev skulle läsas utantill och inte ett ord skulle gå förlorad. Karin kunde också dikten ordagrant, för var hon än kom i gårdarna, nog lästes "Dödens ängel".

Framförandet gjorde stor lycka hos tant Anna, som aldrig hört dikten förut, men nu lärde sig den på den lilla stund det tog för ungdomarna att läsa sin vers. Hon hade ett otroligt minne, ty varje gång hon bevistade en "byabön" nog kunde hon återge predikantens ord för de hemmavarande familjemedlemmarna.

"Dödens ängel" i förkortad version räckte tyvärr inte för alla "sistaklassarna"! En annan diktares verk måste också "offras". Karin ser för sin inre syn hur en manlig elev steg fram och med stort patos läste: "Fädernesland, vars härliga minnen fylla med vördnad

ynglingsens själ" o.s.v. (*anm. Från Gustav Adolfs minnesfest 1832 av Geijer. Den finns i folkskolans läsebok 10 avd 3-4*).

Efter några sånger delades betygen ut. Det var spännande, så det förslog, att jämföra dessa med de bästa kamraterna. Karin för sin del var ganska nöjd med bokstäverna som stod där. Det var nämligen inga sifferbetyg den tiden. Ett visste hon då så liten som hon var: Betyget var inte köpt med smör- ägg- och fläskpaket!

I Karins hem väntade vardagen på åttaåringen. Hennes pappa var hemma och åt middag. Han sa: "Skönn de a biit klea, Döo ska kamma oppa langmira a naap stomma!"

Hennes pappa som nyss fått odlingsbidrag och därför röjde och plöjde av alla krafter behövde hjälp med att plocka rötter ur myllan. Det var ett passande arbete för barn. Miljoner rötter fanns i marken, och dom var lika många varje gång det plöjdes.

Många år och somrar har gått, och många händelser och erfarenheter har livet bjudit på, men Karins första skolavslutning går aldrig ur hennes minne.

Nya skolan invigdes 1978

Nya skolan på Gustavsvägen 28 (foto Stig Sandström)

Från kommunens sida ville man dra in skolan i Ersmark p.g.a. sviktande elevunderlag. Man tänkte sig flytta barnen till framför allt Kåge men även till Kusmark.

Men lärarna (bl.a. Gunilla Gustafsson) och samhällsnämnden (bl.a. Gösta Svensson) tog strid mot detta och visade på ökande elevunderlag.

Det visade sig när skolan invigdes på höstterminen 1978 att det fanns klasser med upp till 29 elever!

Undervisningen

1956 Läsebok för första klass

I småskolan användes under 50-talet Elsa Beskows "Vill du läsa". Den var smått genial med fina pedagogiska teckningar och att man genom att bara ljudkoppla tre bokstäver kunde läsa sin första mening "Mor! mor! O, mor! Örm" är en strof som många kommer ihåg hela livet.

De läseböcker som användes under 1900-talet var framför allt dessa:

- "Första läseboken" för småskolan utkom 1867. Den omarbetades flera gånger bl.a. av Johan Ambrosius kring sekelskiftet.

- "Sörgården" av Anna Maria Roos är från 1912.
- "Vill du läsa?" utkom i tre delar åren 1935–1937. Den användes 25–30 år i skolan. Det fanns också läsövningar "Se och läs" till den.
- "Nu ska vi läsa" är från 1951. Den är idag inte helt rumsren eller vad sägs om en bild av en badande färgad pojke och texten "Negern blir så ren och fin, titta på hans glada min".
- 1960 kom "Läseboken 1" för första klass. 1973 arbetade man om boken och den hette då "Läseboken A".

Sexualundervisningen i folkskolorna.

Svårigheterna betydligt mindre än man hittills fruktat.

(Press) Äro folkskolans elever mogna för sexualundervisning? Behövet av sådan undervisning skulle kanske i någon mån kunna sägas vara en geografisk fråga, då ju landsbygdens barn i allmänhet inte äro så brådmogna som stadsbarnen och särskilt då huvudstadens barn, framhåller en av Stockholms folkskollärare för Sverges folkskolläraryrkeförbund. Emellertid kan man inte lösa problemet sexualundervisning eller ej efter den riktlinjen. Det är dock ett faktum, att barnens mogenhet växlar i hög grad från år till år på en och samma ort.

Frågan är dock, om inte könsfrågan i hög grad sysselsätter de flesta 14-åringars fantasi. De förnimma vaknande krafter och känna en helt naturlig och berättigad önskan att lära känna sin egen kropp. Det är ingen nyfikenhet, som man får rycka på axlarna åt, och man bör inte låta pojkarna söka svaren på sina tusende frågor hos halv vuxna kamrater, som naturligtvis ingenting veta, i smyg lek tyr eller dyl. Nej, då om någonsin behöva pojkarna sina lärares undervisning, enkel, naturlig och belysande frågan i sitt sammanhang.

Folkskolläraren ifråga säger sig under tjänstgöring föregående år i en av Stockholms förorter ha fått flagrant bevis på, att sexualundervisning väl behövdes. Han fortsätter: »O, I forna tiders lärare, som undervisade om människokroppen och helt enkelt lätsade, som om könsorganen ej funnos till! Vilka lockande hemligheter lämnade Ni icke att utforskas av vetgiriga pojkar! Innan jag började med sexualundervisningen, hade jag stått mycket bävande för, hur jag skulle lägga den, hur de ovanliga orden skulle låta för mina egna öron, och hur pojkarna skulle reagera. Svårigheterna blevo emellertid mindre och färre än jag fruktat. Intet fniss, inga menande blickar utan allvar och intresse från pojkarnas sida och från läraren inga krystade eller konstifika försök att slingra sig undan besvärliga frågor.

Skall man meddela sexualundervisning, måste man givetvis även behandla det sorgliga kapitlet könssjukdomarna. En kraftigare predikan än filmen »Könssjukdomarna» (S. F:s skolfilmavd.) kan man knappast ge. Naturligtvis måste en sådan film som

denna särdeles noga förberedas i klassen. Detta är verklig undervisningsfilm, och sådan finns det tyvärr inte mycket av. Några kamrater fruktade att filmen i en del detaljer var för realistisk för barnen. Den visade t. ex. ett par otäcka syfilitiska sår. Den frossade salunda inte på långt när i gräsligheter såsom en del filmer, vilka visats för den stora publiken. Det intryck den gjorde på pojkarna var: »Ruskigt. Kusligt.» Någon hade t. o. m. känt sig illamående, men säkert igen minns han det hela desto bättre, kanske i ett avgörande ögonblick, då en mors förmaningar och en lärares välmenade utläggningar av sjätte budet sjunkit i glömska.»

1928-09-25 Norra Västerbotten.

Diskussionen kom igång tidigt och läroböckerna med material gavs ut. Men lärarna var inte redo. De som ex. 1956 undervisades av Birger Öman fick aldrig någon genomgång av bokens bilder och text. Han kom aldrig längre än till blommor och bin.

Eventuellt var Stig Näsval (f. 1931) först med riktig sexualundervisning när han 1961 utgick från läromaterialet och visade egna bilder av när hans nyfödda dotter Stina ammad.

Förskola

I Ersmark finns två förskolor år 2016,

Pärlans förskola finns inne i Ersmarksskolan. På 1980-talet var det Ersmarks första "dagis" på Gustavsvägen 30 (foto Okänd).

Sagolunden på Finalgatan 16–18 består av avdelningarna Filuren och Pyret. Alldeles intill finns lekpark och skogs-dunge (foto Stig Sandström).

Sagolunden hette tidigare Inkastet! Kommunen ville ha ett fotbollsrelaterat namn i likhet med områdets gator, men därefter tog tankeverksamheten slut.

Klassfoton

Födda 1900–01

1907–08 Klass 1 med fröken Klara Margareta Eriksson. Platsen är förmodligen Jönsberget vid äldsta skolan/bönhuset (foto Okänd).

Längst bak f.v. Tredje pojken till höger om lärarinnan i näst bakersta raden är Adolf Lindberg (1900–79) och den längst ut till höger på samma rad är Ragnar Lindberg (1900–71).

Andra raden f.v. nr 7 kan vara Rut Bergmark.

Födda 1906–08

1918–19 Klass 4–6 med fröken Hanna Lindberg.(foto Okänd).

Längst bak från vänster: 1 Georg Karlsson (1907–98), 2 Robert Grönlund (1906–55), 3 Karl Falman (1907–84), 4 Gustaf Fridolf Hedlund (1907–76), 5 Hanna Lindberg lärare, 6 Vilhelm Lindberg (1907–77), 7 Anders Pettersson (1907–1980), 8 Sven Karlsson (1907–81), 9 John Einar Markstedt (1907–83).

Rad 3: 1 Oskar Rosengren (1908–92), 2 Judith Enmark (1906–67), 3 Jenny Lundgren, 4 Rut Östensson, 5 Lisa Lind, 6 Signe Fahlgren g Boman (1906–93), 7 A Lindberg, 8 Gunnar Bergmark (1908–77).

Sittande på bänk: 1 B Karlsson, 2 Elsa Wikner g Hedlund (1907–50), 3 Märta Charlotta Fahlman (1908–95), 4 Mina Holmlund g Ekström (1907–81), 5 Linnéa Bergström g Blom (1907–96), 6 Marta Markstedt, 7 Rut Sten g Nyström (1908–94), 8 Zoraida Hedlund g Hedlund (1908–56), 9 Astrid Enqvist g Öhlund (1909–59).

Längst fram: 1 Östen Östensson (1908–2001), 2 Seth Karlberg (1907–90), 3 Oskar Östensson (1906–78), 4 Albert Häggström (1907–81), 5 Klas Enmark (1908–2007).

Födda 1909–11

1918–19 Klass 1–3 med fröken Klara Eriksson (källa Lennart Kågedal)

Mellanraden f.v. 2. Gideon Jakobsson (1910-89), 3. Börje Gustafsson (1911-83)

Sittande: 7. Signe Burman (1910–2006)

Signe Burman föddes i Evanston strax norr om Chicago och dog i Ersmark. Hennes mor Hilma Andersdotter flyttade 1902 från Kåge till Evanston och Signes far Konrad Burman kom dit 1905 från Bureå. De gifte sig 1909.

Konrad trivdes inte med sitt arbete på en cementfabrik. Redan medan de var i USA köpte Konrad ett hemman av August Enmark och lejde Verner Åhlund till att bygga bostadshus och uthus. Bostadshuset var ett så kallat knubbhus. Familjen återvände till Sverige 1911.

Födda 1908–1913

1920 Hela skolan (foto Lilly Gustafsson).

Födda 1911–1917

1925 Hela skolan (källa Bodil Mohlin).

Längst bak f.v. 3.Henning Grönlund (1914–76), 5.Tor Karlberg (1911–54), 7.Bertil Lundström (1913–88), 12. Aron Karlsson (1912–80), 14.Nore Karlberg (1913–70), 16. Sven Carlberg (1912–77), 17.John Grönlund (1913–97) samt lärarna 18.Hanna Lindberg, 19. Lotten Lindberg (g. Kågström) och 20.Ebba Lindqvist.

Fjärde: 7.Majne Enmark g. Saar (1915–2007), 8.Birgit Enmark g. Furberg (1915–2009). Sist på raden Inga Maria Enmark g. Strandberg (1917–2005).

Tredje: 10.Aron Bergmark

Knästående: 2.Karin Lundmark g. Östensson, 6.Göta Karlberg g. Karlsson f.1916, 7.Irma Bergmark, 9.Ebba Grönlund g. Wahlberg, 10.Signe Jakobsson g. Lövgren

Sittande: 3.Svante Enmark (1916–2006), 7.Alvar Karlberg (1916–2009).

Födda 1913–1915

Ca 1925. Några av eleverna (källa Helge Grönlund).

Bakre raden f.v. Rudolf Bergström (1915–1993), Helge Grönlund (1914–1983), Moses Lindberg (Moje) (1914–1995), Axel Markstedt (1915–2000).

Främre raden Lisa Grönlund (1914–2008), Nancy Enmark (1913–2008), Lisa Jakobsson, Sigrid Markstedt g. Eriksson (f. 1914).

Födda 1914–1919

1927 Hela skolan (foto Okänd).

Längst bak f.v. Karin Lundmark, Greta Jonsson, Signhild Dalkvist, Margit Dalkvist, Britt Marklund, Helga Asplund, Linnea Lundmark, Anna-Greta Åhlund, Greta Steen, Maine Enmark, Nancy Enmark, Lisa Jakobsson, Lisa Grönlund, Georg Bergström, Hilding Enmark, Moses Lindberg, Henning Grönlund, Torsten Enmark, Helge Grönlund, Bertil Lundström, Torsten Jakobsson, Arvid Markstedt, Svante Enmark, Jakob Jakobsson, Odler Markstedt och Axel Markstedt.

Tredje raden med början ungefär mitt på bilden Inga Maj Enmark, Ragnhild Häggström, Birgit Enmark, Märta Holmlund, Rut Östenson, Stina Pettersson, Göte Lööf, Bertil Asplund och längst ut t.h. Alvar Karlberg och Bertil Vesterlund.

Andra raden sittande Anna-Greta Andersson, Rut Marklund, Greta Hedlund, Irma Bergmark, Märta Marklund, Signe Hedlund, Karin Andersson, Astrid Bjursell, Siri Enmark, Rut Viklund, Maja eller Carin Åhlund, Sally Karlberg, Ebba Lindkvist (lärare), Göta Hedlund (vik lärare), Lotten Lindberg g. Kågström (lärare), Karl-Erik Andersson, Helge Bergström, Alfred Jonsson, Aron Bergmark, Manny Pettersson, Ragnar Grönlund, Sven Viklund, Arne Lundmark, Bo Bergmark, Bertil Östenson och Gustaf Holmlund.

Längst fram Dagmar Pettersson, Ebba Grönlund, Signe Jakobsson, Göta Karlberg, Maja Karlberg, Gerda Gustafsson, Rut Enmark, Märta Lundmark, Valborg Lundström, Sigrid Markstedt, Signe Markstedt, Sigrid Lundmark, Daniel Sundkvist, Gabriel Mikaelsson, Aron Bjursell, Hjalmar Hedlund, Karl-Erik Jakobsson, Henning Asplund, Rudolf Bergström och Karl Pettersson.

Födda 1915-20 i Ersmarksbodarnas skola

1927 Klass 1–6 (källa Lars-Gunnar Åström).

Längst bak i mitten Fritz Enberg (f. 1915).

Mellanraden längst till höger finns Henny Bergmark, g. Åström (1916-1996) vars uppsats om skolavslutningen finns på annan plats.

Längst fram som nummer tre och fyra är Hennys systrar Doris Bergmark (1918-1945) och Gunhild Bergmark, g. Öman (1920-2011)

Födda 1916-17 i Ersmarksbodarnas skola

1929 Klass 5-6? (källa Lars-Gunnar Åström).

Längst till höger finns Henny Bergmark, g. Åström (1916-1996) vars uppsats om skolavslutningen finns på annan plats.

Födda 1921–24

1931 Klass 1–3 (källa Bodil Mohlin).

Längst bak f.v. Ragnar Lundmark f. 1921, Sven Bjursell f. 1924, Karl Moses Bjursell f. 1922, Alrik Fahlgren f. 1922, Knut Lundmark f. 1923.

Mellanraden: lärare, NN, NN, Gunnel Enmark f. 1922, Thyra Fahlgren f. 1922, NN, Olle Fahlgren f. 1923, Åke Marklund f. 1922, Max Karlberg f. 1923, lärare.

Främre: NN, NN, Barbro Boström f. 1923, Sigrid Brännström f. 1923, NN, Asta Bergmark f. 1923, Ingegerd Enmark f. 1924, Sally Lindgren f. 1924

Födda 1922–27

1934 Hela skolan (foto Okänd).

Födda 1924–26

1937 Klass 4–6 (foto Okänd).

F.v. längst bak: Gunnar Ros (f. 1926), Sven Grönlund (f. 1926), NN, Ernst Gustafsson, Ragnar Einarsson, NN, NN, NN.

I mitten: Tre från vänster Elly Sundström (f. Marklund 1924).

Längst fram. Lisa Granlund (f. Lundmark 1925).

Födda 1927–28

1936 Klass 1–2 (foto Okänd).

Bakre raden f.v. Klas Grönlund (1928–2015), Bertil Einarsson (1927–1993), Rune Jonsson (1927–2006), Martin Gustavsson (1928–1958), Kurt Holmström (1929–2003), Gösta Svensson (1929–), Kurt Jonsson (1928–2008), Bernt Marklund (1929), Tore Wikner (1928–2012)

Andra: Läraren Lotten Lindberg (g. Kågström), Britt Bergmark (1928–), Siv Jonsson (1928–1987), Elsi Grönlund (1929–2013), Elsy Brännström (1928–2009), Gulli Marklund (1928–2010), Margit Johansson (1929–2010), Hjärdis Andersson (1928–1996), Ruth Jonsson (1928–), Elsy Bjursell (1927–1994).

Sittande: Sonja Enmark (1929–1990), Elof Lundmark (1928–2001), Arne Holmström (1928–2011), Ingvar Enqvist (1928–1989), Birger Boström (1928–1970), Signe Andersson (1929–), Karin Einarsson (1929–1983), Aina Johansson (1928–2007).

Födda 1930–33

1995 Elever firar 50-års jubileum (foto Okänd).

Bakre raden f.v. 1.Klas Åhlund (Ersmark, 1933–1995), 2. Gunhild Carlberg (g. Hovde, Västerås, 1931–2007), 3.Lisa Gustafsson (g. Evertsson, Ersmark, 1932), 4.Ragnhild Vikner (g. Nordling, Karlsborg, 1932), 5.Nancy Lundmark (Ersmark, 1932), 6.Astrid Viklund (g. Lindholm, Ersmark, 1931–2015), 7.Gerd Andersson (g. Åhlund, Ersmark, 1933), 8.Ruth Granlund (g. Jönsson, Skellefteå, 1932), 9.Marta Åhlund (g. Andersson, Ersmark, 1933–2012), 10.Birgit Gustafsson (g. Lindgren, Ersmark, 1932), 11. Märta Ros (g. Berglöv, Umeå), 12.Lars Gustafsson (Ersmark, 1933).

Främre: 13.Åke Bergmark (Ersmark), 14. Bernt Boström (Ersmark, 1931–2015), 15.Bernt Hedlund (Rönnbäcken, 1932), 16.Roland Hedlund (Rönnbäcken, 1933), 17.Ernst Degerstedt (Skellefteå, 1931–2010), 18.Gösta Lööv (Skelleftehamn, 1931–2007), 19.Sven Granlund (Ersmark, 1930), 20.Olle Lindberg (Ersmark, 1932–2004).

Reportage som Norran gjorde

Då gällde det att stå i raka led innan man skulle marschera in till lektionen. Det var disciplin i klassen och psalmverser i läxa varje vecka.

På torsdag var det stort jubileum i Ersmark, Skellefteå, när elever från tre klasser 50-årsjubilerade och berättade minnen från ”den gamla goda tiden”, när lärarna hade pli på sina elever.

När jubilarerna säger vad de önskar att något från deras egen skola skulle präglade dagens elever är samstämmigheten stor:

– Vi vill ha tillbaka respekten för de vuxna, säger Gunhild Hovde (Carlberg), Västerås.

Hon får medhåll från flera av sina skolkamrater. Flera säger också att de fick lära sig läsa och skriva bättre än dagens elever.

8-skolan var fantastisk

Bland dem som jubilerade fanns Roland Hedlund, Rönnbäcken, chef för Västerbottensteatern. Han berömmar sin skola.

– Vi gick i B-skola, det vill säga att det var två årskullar i varje klassrum – 1–2, 3–4 och 5–6 gick tillsammans. Det var fantastiskt bra. De yngre hade sina äldre kamrater att se upp till och de äldre fick hjälpa de yngre eleverna. Skolan lärde oss respekt för andra.

–Varför inte återinföra B-skolan igen, undrar Roland.

Teaterchefen passar också på att ge en eloge till sin lärare, Sigvard Sjöström.

– Han startade scoutverksamhet i byn, och i någon mån kan jag ha honom att tacka för mitt yrkesval.

Psalmer

När jag undrar vad de uppfattade som huvudämne i skolan svarar Birgit (Bia) Lindgren (Gustafsson), Ersmark, omedelbart:

– Det var psalmverserna. Jag minns hur vi traggade dem varenda vecka.

Det man också fick lära sig ordentligt var multiplikationstabellen, säger Gösta Lööv, Skelleftehamn.

– Det skulle nog dagens elever behöva mer av, tror jag.

Flera minns också hur de fick hjälpa till att städa skolgården.

– Det var mycket bra, säger Bernt Hedlund, Rönnbäcken, storebror till Roland.

– Inte skräpar man ner eller förstör det man själv får ställa i ordning.

Från griffel till dator

Naturligtvis skrev man på griffeltavla för 50 år sedan.

– Vi har fått vara med om en fantastisk utveckling från griffeltavlan till datorn, kommenterar Gösta Lööv. Men jag är rädd för att utvecklingen nu går tillbaka igen, även om vi inte behöver återse griffeltavlan.

Vänsterhänt fick man inte vara, ”när farfar var ung”.

Det vet Gunhild Carlberg, Hovde.

– Jag fick inte skriva med vänster hand, trots att jag var vänsterhänt Det ledde bland annat till att jag en dag sydde en symaskinsnål genom höger hands tumme.

– Jag arbetade så klumpigt med höger hand.

En annan verkan fick vänsterhandsförbudet. I dag är Gunhild både vänster- och högerhänt.

Bättre nu?

Även om det är ett och annat som jubilarerna skulle vilja återvinna från sin skoltid, tycker de nog ändå att dagens skola har många fördelar.

Ragnhild Nordling (Vikner), skolsköterska i Karlsborg, Skövde, säger att dagens skola i mycket högre grad tar hänsyn till varje enskild elevs behov.

Den mobbning som nu förekommer i skolorna förekom också för 50 år sedan, försäkrar Ragnhild.

Men en sak är 50-årsjubilarerna överens om. De har mest ljusa minnen från sin skola och Ersmark var en mycket fin by att bo i.

Det bekräftas kanske av att av de 20 jubilerande eleverna bor fortfarande tio kvar i Ersmark.

Från 1918

Den skola som 50-årsjubilarerna gick i byggdes 1918. Tidigare fanns en folkskola och småbarnsskola på annan plats i byn. Anteckningar om den första skolundervisningen i Ersmark går tillbaka till 1846.

Lars Gustafsson och Bernt Hedlund höll i trådarna för jubileumsfesten.

– Vi hade en mycket fin dag tillsammans, försäkrar Bernt.

Skolan 1983
(foto Annika Hallinder)

Födda 1931–36

1944 Klass 1–6 (källa Bodil Mohlin).

Längst bak f.v. läraren i klass 5–6 Sigvard Sjöström, Olle Lindberg (1932–2004), Gösta Lööv (1931–2007), Sture Lundmark, Ann-Marie Fahlgren, Vivian Grönlund, Bernt Hedenström, Bernt Boström (1931–2015), Gösta Johansson, Ernst Degerstedt (1931–2010), Åke Bergmark, läraren i klass 1–2 Lotten Lindberg (g. Kågström).

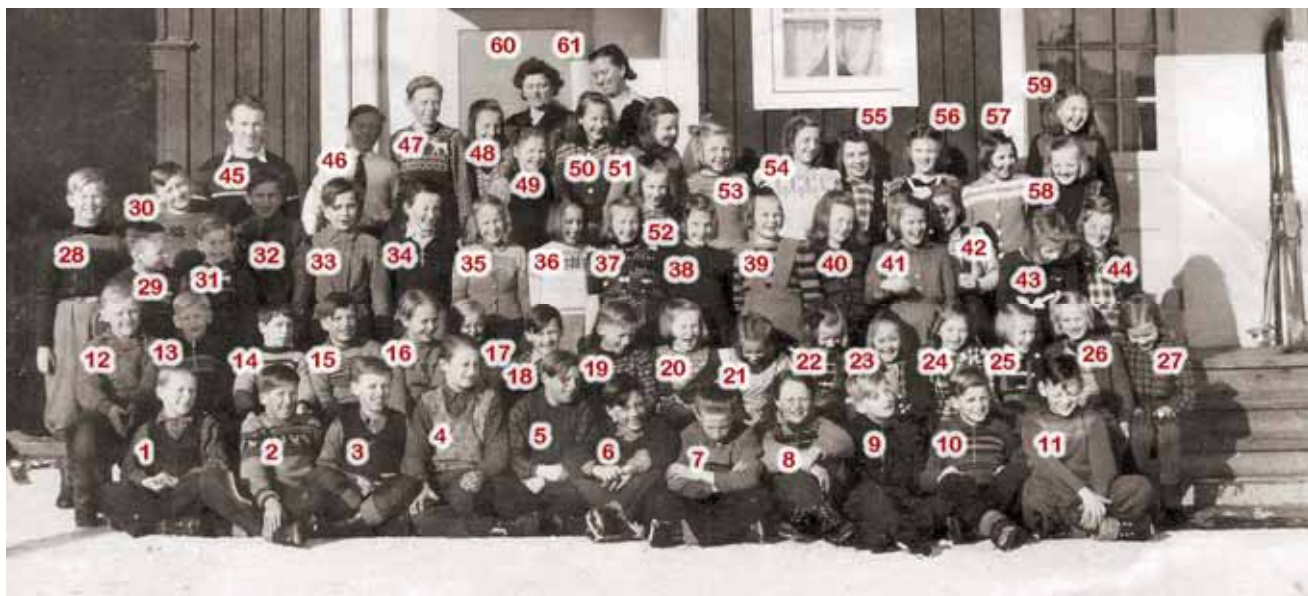
3e raden stående: Läraren i klass 3–4 Gunvor Bäckström (1910–1985), Bernt Hedlund (1932), Sven Granlund (1930), Lisa Gustafsson (g. Evertsson, 1932), Birgit Gustafsson, Barbro Hedlund, Gunhild Carlberg, Nancy Lundmark (Ersmark, 1932), Märta Roos, Rut Granlund (g. Jönsson, 1932), Astrid Viklund (g. Lindholm, 1931–2015), Ragnhild Vikner (g. Nordling, 1932), Barbro Bergmark, Lennart Bjursell, Roland Hedlund, Lars Gustafsson (1933).

2a raden sittande: Hilda Einarsson, Birgit Grönlund, Elna Jonsson, Anita Marklund, Eva Carlberg, Aina Lindberg, Gunvor Lindberg, Ulla Fahlgren, Berit Hedlund, Märta Degerstedt, Gerd Andersson.

Längst fram: Lennart Bergmark, Henry Olofsson, Svante Jonsson, Harry Falk, Karl Olof Degerstedt, Rolf Lundmark, Lars-Erik Enmark (1936), Torsten Lindberg, Erik Bergsten, Gösta Falk (1934–2005), Stig Lindberg, Heimi Pettersson, Assar Sten (1936–2010).

Födda 1933–38

1945–46 Klass 1–6 (källa Lennart Kågedal).

1.NN, 2.Roland Rosengren (1934–1992), 3.Gösta Falk (1934–2005), 4.Stig Lindberg (1935–1955), 5.Rolf Lundmark (1934–2005), 6.NN, 7.Veli Hemminki Barka (Heimi Pettersson) (1935–1996), 8.NN, 9.NN, 10. Roland Pettersson (1937), 11. Torsten Lindberg (1935),

12.Harry Falk (1935), 13.Roland Brännström (1937), 14.Kjell Stenberg (1937), 15.Gösta Degerstedt (1938–2014), 16.NN, 17.NN, 18.Bernt-Erik Gustafsson (1938), 19.Hans Lövgren (1938), 20.Britta Carlsson (1938), 21.NN, 22.Ingrid Åhlund (1938–1992), 23.Ulla-Britt Andersson (1938), 24.(Rut) Marianne Carlberg (1938–1999), 25.Ann-Mari Gustafsson (1937), 26.Evy Petterson (1938), 27. Maj-Britt Markstedt (1938–1965),

28.Lars-Erik Enmark (1935), 29.Lennart Kågedal (1938), 30.Kjell Jakobsson (1935), 31.Göran Jonsson (1938), 32.Erland Jonsson), 33.Clas Åhlund (1933–1995), 34.Erik Bergstén (1935–2011), 35.Aina Boström (1936), 36.Ulla Fahlgren (1934), 37.NN), 38.NN), 39.Sirkka Koski (1933–2010), 40.Gerd Carlberg (1936), 41.Eva Gustafsson (1935), 42.Från Södra Ersmark NN, 43.NN, 44.Evy Bergstén (1938).

45.NN, 46.Henry Olofsson (1933–1970), 47.Kurt Olofsson adoptiv/fosterson till Karl Enmark), 48.Hilda Einarsson (1932–1993), 49.NN, 50.Gerd Andersson (1933), 51.Aina Lindberg g. Lindholm (1936), 52.Sigrid Svensson, 53.Karin Westerlund (1934), 54.Anna Maria Fahlgren g. Öster (1932–2006), 55.Märta Degerstedt (1933–2014), 56.Från Ersmarksbodarna NN, 57.Birgit Grönlund, 58. Marta Åhlund, 59. Berit Hedlund (1933).

60.Lotten Kågström (1899–1991), 61.Gunvor Bäckström (1910–1985).

Födda 1937–38

1944–45 Klass 1–2. (foto Okänd).

Längst bak lärarinnan Lotten Kågström (1899–1991) från Kåge.

Bakre raden f.v. Thure Lindberg, Karl-Olov Degerstedt, Roland Pettersson, Mauri Heinonen (finskt flyktingbarn), Svante Olofsson, Kjell Jakobsson, Hilding Madsén, Raimo (finskt flyktingbarn), Lars Fahlgren.

Främre raden Gunnar Boström, Karin Bergmark, Sigrid Svensson, Gerd Gustafsson, Pirkko (finskt flyktingbarn), Tyra Åhlund, Aina Boström, Gunvor Lindberg, Ella Markstedt, Assar Sten.

Födda 1937–38

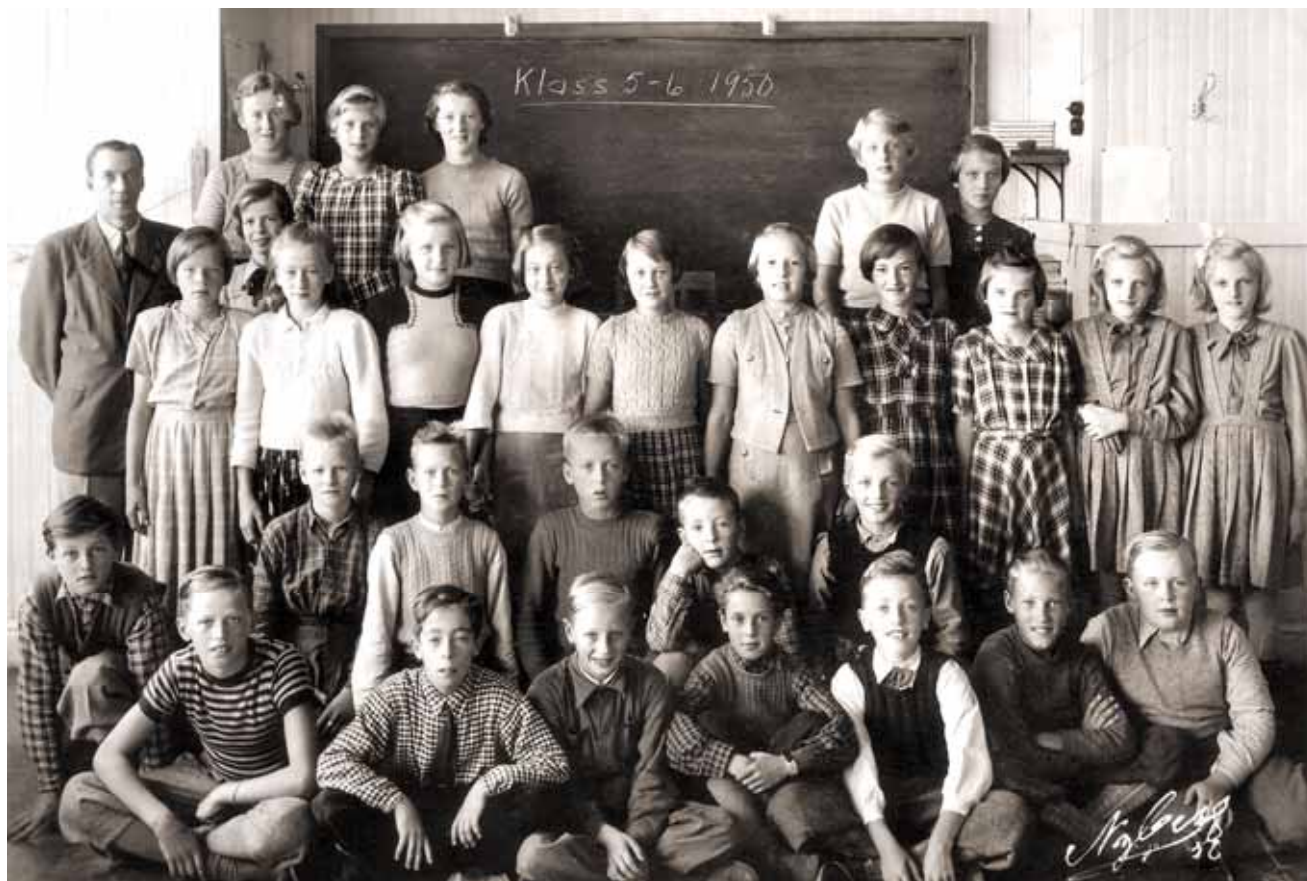
1952 Kusmarkskolan klass 7 med barn från Ersmark och Kusmark (k) (källa Lennart Kågedal).

1. Göran Jonsson, 2. Reinar, 3. Lars Brännström, 4. Gunnar Grönlund, 5. Elof Andersson, 6. Kjell Stenberg, 7. Ivan Lundmark, 8. Lennart Kågedal.

9. Vivi-Ann Eriksson, 10. Ann-Mari Karlberg, 11. Gertrud Öhlund, 12. Marianne Karlberg, 13. Margot Lindholm, 14. Marianne Fahlgren, 15. Ulla-Britt Andersson, 16. Anita, 17. Brita Hedström, 18. Ingrid Åhlund,

19. Gunilla Marklund, 20. Evy Bergstén, 21. Gösta Degerstedt, 22. Ove Skoog, 23. Roland Brännström, 24. Mats Sjölin, 25. Läraren fröken Larsson, 26. Hans Löfgren, 27. Erik Vernersson, 28. Åke, 29. Boris Nilsson, 30. Mats Westermark, 31. Birgit Enmark, 32. Maj-Britt Markstedt.

Födda 1938–39

1950 klass 5–6 (källa Lennart Kågedal).

Längst bak f.v. Britta Carlsson, Evy Pettersson och Evy Bergstén alla klass 6, Längst till höger Borghild Brännström och Gun Olofsson, klass 5.

Rad 3 Rudolf Persson (1905–1965), Maj-Britt Markstedt, Marianne Fahlgren (lite snett bakom), Ingrid Åhlund, Marianne Carlberg, Ann-Marie Carlberg och Ulla-Britt Andersson, klass 6. De följande är Lilian Östensson, Gun-Britt Grönlund, Margit Grönlund, Gunhild Fahlman och Siv Fahlman, klass 5.

Rad 2 Bernt-Erik Gustafsson (1938) och Roland Brännström klass 6, Herbert Granlund samt Lennart Karlsson-Kågedal, Lennart Westerlund (1939) och Rolf Grönlund klass 5.

Längst fram Hans Löfgren, Kjell Stenberg och Göran Jonsson klass 6 och Kurt Stenman, Erland Lindberg, Kjell Enmark och Stefan Hedlund klass 5.

Läraren Rudolf Persson var född i Sjulsmark i Norrfjärdens församling och var en omtyckt lärare som undervisade i femte och sjätte klass samtidigt. Han avslutade sitt yrkesliv som lärare på Brännan.

Födda 1939–40

1949 klass 3–4 (källa Lorentz Kågedal).

Bakre raden f.v. Erland Markstedt (3), Tage Grönlund (3), Lorentz Karlsson (3), Erland Lindberg (4), Rolf Grönlund (4), Kjell Enmark (4, 1938), Lennart Westerlund (4), Gunvor Bäckström (lärarinna).

Mittersta Martin Lindberg (3), Kurt Stenman (4), Gunbritt Grönlund (4), Vivan Mikaelsson (3), Lilian Östenson (4), Borghild Brännström (4), Ulla Lindberg (3), Stefan Hedlund (4), Herbert Granlund (4), Anders Carlberg (3).

Sittande NN, NN, NN, Viviann Bergsten (3), Britt-Marie Enqvist (3), Inger Brännström (3), Birgit Boman (3), NN Hedlund (4), NN Hedlund (4).

Födda 1940–41

1950 klass 3–4 (källa Lorentz Kågedal).

Stående: Birgit Boman (4), Inger Brännström (4), Viviann Bergsten (4), Vivan Mikaelsson (4), NN (3), Ulla Lindberg (4), Marianne Andersson (3), Britt-Marie Enqvist (4), Eva Karlsson (3), Birgitta Rosengren (3), Gunvor Bäckström), lärarinna), Gunvor Granlund (3).

Knästående: Svante Karlberg (3), Leif Brännström (4), Anders Carlberg (4), Tage Grönlund (4).

Sittande: Hasse Olofsson (3), Håkan Jakobsson (3 (1941)), Karl-Erik Enqvist (4), Lorentz Karlsson-Kågedal (4), Erland Markstedt (4), Lars-Erik Persson-Birgegård (3), Martin Lindberg (4).

1953 klass 5–6 (källa Lorentz Kågedal).

Stående: Håkan Jakobsson (5), Erland Markstedt (6), Martin Lindberg (6), Tage Grönlund (6), Leif Brännström (6), Lorentz Karlsson-Kågedal (6), Svante Karlberg (5), Vivan Mikaelsson (6), Viviann Bergsten (6), Marianne Andersson (5).

Mittersta raden: Inger Brännström (6), Birgit Boman (6), Birgitta Rosengren (5), Gun Degerstedt (5), Britt-Marie Enqvist (6), Eva Karlsson (5), Gudrun Lindberg (5), Berit Stenman (5), Siri Lindberg (5).

Första raden: Hasse Olofsson (5), Lars-Erik Persson-Birgegård (5), Martin Westman (5), Jan-Erik Bjursell (5, 1941-2016), Karl-Erik Enqvist (6).

Födda 1941

1949 Klass 2. (källa Bodil Mohlin).

Bakre raden f.v. Jan-Erik Bjursell (1941–2016), Hasse Olofsson, Lars-Erik Persson Birgegård, Svante Karlberg, fröken Karin Palo (1914–1994), Håkan Jakobsson, Sture Carlsson, Lars-Gunnar Westman.

Främre Gudrun Lindberg, Siri Lindberg, Berit Stenman, Eva Karlsson, Gun Degerstedt, Birgit Rosengren, Gunvor Granlund

Födda 1942

1949 Klass 1. Mona och Sara Lundgren saknas på kortet (källa Margareta Grahn).

Lärare Lotten Kågström

Stående: Jan-Olof Sjögren, Per-Olof Gustavsson, Bengt Boström (1942–2017), Gunnel Pettersson, Elisabet Forssén, Lennart Brännström.

Sittande: Margareta Bohman, Vivianne ?, Gunda Markstedt, Tyra Grönlund.

1950 Klass 2 (källa Margareta Grahn).

Lärare Lotten Kågström (1899–1991) var född Lindberg i Kåge. Sin första tjänst hade hon i Drängsmark innan hon i 42 år blev lärarinna i Ersmark. I början gick hon varje morgon och kväll halvmilen från bostaden i Kåge till arbetet i Ersmark. Efter giftermålet fick hon bilskjuts av sin man.

Srående: Mona Lundgren, Sara Lundgren, Elisabet Forssén, Margareta Bohman, Gunnel Pettersson, Gunda Markstedt, Tyra Grönlund

Sittande: Lennart Brännström, Torbjörn Brännström, Bengt Boström (1942–2017), Per-Olof Gustavsson, Jan-Olof Sjögren

Födda 1942–43

1955 Klass 5–6 födda 1942–43. (källa Bertil Kågedal).

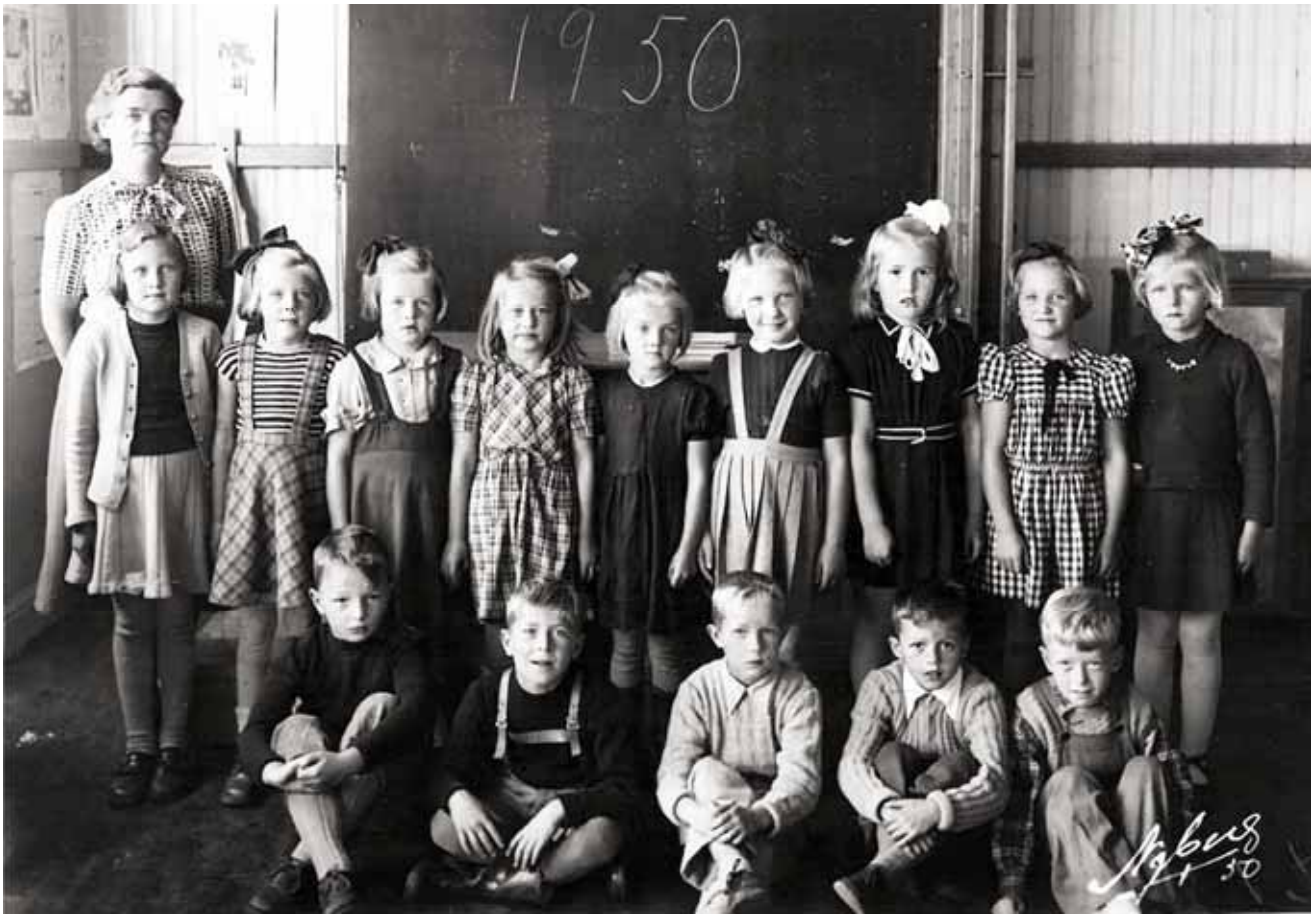
Lärare Birger Öhman (1922–1996).

Övre raden f.v. Mona Östensson, Rut Carlsson, Aina Markstedt, Mona Lundgren, Tyra Grönlund, Britt-Mari Sjögren, Gunda Markstedt, Margareta Boman.

Mellersta Bertil Karlsson-Kågedal, Helen Carlberg, Siv Enmark, Berit Enmark, Ulla Svensson, Sara Lundgren, Yngve Nilsson, Elisabet Forssén.

Främre Birgitta Jakobsson, Bertil Svensson, Torbjörn Brännström, Per-Olof Gustavsson, Jan-Olof Sjögren, Åke Lundqvist, Bengt Boström (1942–2017), Gunnel Pettersson.

Födda 1943

1950 Klass 1 födda 1943. (fkälla Bertil Kägedal).

Lärare: Karin Palo (1914–1994).

Flickraden f.v. Birgitta Jakobsson, Britt-Mari Sjögren, Rut Carlsson, Helen Carlberg, Aina Markstedt, Mona Östensson, Berit Enmark (1943–2015), Siv Enmark, Ulla Svensson.

Pojkar Sven Marklund, Bertil Karlsson (Kågedal), Bertil Svensson (f. 1944), Gunnar Persson-Birgegård, Bertil Brännström.

Födda 1944

1955 Klass 4 (foto Okänd).

1a bänkraden f.v. Heino Salmi (1944–1984), Olle Jakobsson (1944–2013).

2a Leif Johansson, Jan-Erik Brännström, Marianne Olofsson, Maire Lindholm g. Hällgren.

3e Ove Bergsten, Yngve Markstedt, Anna-Lena Gustafsson.

4e Sören Stenman.

Stående f.v. Göran Carlberg, lärare Birger Öhman (1922–1996), Viveca Östensson, Inger Grönlund, Margareta Carlsson g. Hägglöf, Rose-Marie Lööv, Inga Lidgren, Rudith Marklund, Birgit Fahlman.

Födda 1945

1953–54 Klass 2 (foto Okänd).

Läraninnan Karin Palo (1914–1994) var från Ulatti utanför Gällivare. Sedan hade hon skola i Käge.

Bakre raden f.v. Göran Hedlund, Christer Westerlund, Leif Östensson, Martin Forsén, Staffan Karlberg, Ove Enmark.

Mellanraden: Gunilla Viklund, Barbro Holmlund, Martin Vestman, Olle Markstedt, Gunnel Nilsson, Eivor Falk.

Sittande: Vera Lindberg, Solveig Nilsson, Anna-Lena Karlberg, Sigrid Falk, Sylvia Marklund, Eivor Brännström.

1955 Klass 3 (foto Okänd).

Bakre raden f.v. Barbro Holmlund, Eivor Falk, Anna-Lena Karlberg, Sigrid Falk, Göran Hedlund, Leif Östenson.

Mellanraden: Gunnel Nilsson, Solveig Nilsson, Sylvia Marklund, Eivor Brännström, Martin Vestman.

Sittande: Clary Marklund, Olle Markstedt, Martin Forsén, Christer Westerlund, Ove Enmark, Staffan Karlberg, Gunilla Viklund.

1955–56 Klass 4 (foto Okänd).

Främsta raden f.v. Gunilla Viklund, Gunnel Nilsson, Anna-Lena Karlberg, Solveig Nilsson.

Andra: Ove Enmark, Staffan Karlberg, Vera Lindberg, Eivor Falk.

Tredje: Martin Vestman, Göran Hedlund, Christer Vesterlund, Clary Marklund.

Stående: Martin Forsén, Olle Markstedt, läraren Gunvor Bäckström, Eivor Brännström, Sylvia Marklund, Sigrid Falk, Barbro Holmlund.

Födda 1946

1955–56 Klass 3 (källa Sven-Olof Grönlund).

Bakifrån f.v. Else-Marie Hedlund, Ulla Pettersson, Rigmor Bohman, Håkan Carlberg, Jan-Erik Havh, Kerstin Johansson, Inger Grönlund, Ulf Svensson, och lärarinnan Lotten Kågström.

Mellersta: Börje Boström, Roger Westerlund, Gunnar Pettersson, Sören Karlsson, Lars-Erik Jonsson, Stig Johansson, Stig Bergsten, Ulf Bergmark

Sittande: Ulla-Britt Viklund, Rose-Marie Lundmark, Bengt Karlsson, Inga-Maj Brännström, Bertil Markstedt, Solweig Stenman, Sven-Olof Grönlund, Ulla Bjursell,

Under några veckor när höstterminen startade fanns en flicka till i klassen, Ingegerd Andén. Familjen Andén bodde då i John Hedlunds sommarstuga.

1956 Klass 4 (källa Sven-Olof Grönlund).

Rad 1 F.v. Gunnar Pettersson, Börje Boström,
Rad 2 Rigmor Bohman, Håkan Carlberg, Roger Westerlund,
Rad 3 Stig Bergsten, Ulla-Britt Viklund, Sven-Olof Grönlund
Rad 4 Else-Marie Hedlund, Bertil Markstedt, Ulla Bjursell
Rad 5 Sören Karlsson, Rose-Marie Lundmark, Bengt Karlsson
Stående Ulf Svensson, Stig Johansson, Jan-Erik Havh, Ulf Bergmark, Ulla Pettersson, Solweig Stenman, Inger Grönlund,
Inga-Maj Brännström och längst bak läraren Emil Widelund.

Läraren Emil Widelund (1924–1978) var mycket omtyckt och arbetade senare på högstadiet på Brännan. Han omkom tragiskt när han cyklade och blev påkörd av en bil.

Födda 1947

1954–55 Klass 1 (källa Tage Enmark).

Längst bak f.v. Alf Karlberg, Ulla Marklund, Barbro Enqvist, Fred Gustavsson, Peder Sjögren, Tage Enmark och läraren Elsa Westermark.

Rad två Ann-Kristin Löv, Gilbert Marklund, Barbro Lindberg, Annika Lundgren, Rolf Hedenström, Lars-Erik Nilsson.

Sittande Sixten Holmlund, Siri Markstedt, Kjell Bergmark, Birgitta Lindberg, Thomas Fahlgren, Gunilla Westerlund.

1956–57 Samma elever och lärare i klass 3 (källa Tage Enmark).

1957–58 Samma elever i klass 4. Lärare var Gunvor Bäckström. I klass 6 var det Birger Öhman (1922–96) (källa Tage Enmark).

Födda 1948

1956–57 Klass 2. Saknas på bilden gör Stig Markstedt och Martin Markstedt.(källa Birgitta Algotsson).

Första raden f.v. Ove Sandström, Anders Grönlund, Monica Havh.

Andra raden Per-Ola Grönlund, Agneta Grönlund, Birgitta Petterson, Eilert Lindberg

Tredje raden Stig Jakobsson, Mats Boman, Ann-Kristin Antonsson, Gun-Britt Johansson.

Födda 1948–50

1961 Efter en skidtävling (källa Birgitta Algotsson).

Längst bak f.v. Mats Boman, Anders Grönlund, Birgitta Petterson, Margareta Grönlund och Per-Ola Grönlund.

Mellersta: Margareta Marklund, Gerd Bergmark, Birgit Petterson, Leif Svensson, Jan Grönlund, Karl-Olof Wikner Hällgren (?), Hans Sandström, Lennart Holmlund.

Längst fram: Birgitta Carlberg, Maj-Lis Lööv, Ingmar Granlund.

Födda 1949

1957–58 Klass 2 (källa Stig Sandström).

Lärare Lotten Kågström.

Stående f.v. Birgit Pettersson, Ann-Sofie Viklund, Stig Sandström, Lars-Gunnar Viklund, Karl-Olof Wikner Hällgren, Margareta Marklund, Jan Grönlund, Gerd Bergmark.

Sittande Erik Marklund, Leif Svensson, Jan Brännström, Agneta Stenman, Ann-Charlotte Lundmark, Ann-Kristin Lundmark, Kristina Lindgren (Burén), Kristin Karlberg.

Födda 1950

1957–58 Klass 1 (källa Hans Sandström).

Lärare Barbro Wiklund.

Bakre f.v. Kerstin Enberg, Åsa Sundström, Ingmar Granlund, Lennart Holmlund, Alf-Göran Brännström, Hans Sandström.

Främre Bernt Grönlund, Kathrin Bjursell, Maj-Lis Lööv, Eivor Sandström, Birgitta Carlberg, Bertil Lindberg, Ulf Grönlund, Tore Marklund.

Födda 1951–52

1963–64 klass 5 och 6 (källa Sven-Olof Grönlund).

Lärare: Lena Norberg.

Längst bak: Helen Östenson, Tomas Pettersson, Ulf Grönlund, Lars-Göran Jakobsson (1950–2016), Mats Svensson, Krister Grundberg, Leif Nilsson.

Mellersta: Kurt Lundmark, Jerry Nilsson, Kenneth Enmark, Kent Brännström, Assar Östenson, Anders Svensson.

Främre: Margareta Karlberg, Karin Lindgren, Britt-Inger Westerlund, Kerstin Pettersson, Kristin Lundkvist, Kristina Stefansson, Britt Andersson, Lena Lundmark, Karin Grönlund.

Födda 1953–54

1963–64 Klass 3 och 4 (källa Torbjörn Lundholm).

Övre rad f.v. Eva Grönlund, Lena Lööf, Maritha Hedenljung, Kenneth Johansson, Anders Fahlgren, Torbjörn Lindholm, Curt Ehnberg, Hans Jacobsson.

Mellanrad f.v. Marie Eriksson, Kerstin Andersson, Roger Jacobsson, Lars-Åke Johansson, Leif Markstedt, Lars Svensson, Tord Fahlgren, Åke Karlberg, Leif Hedlund, Dick Boström.

Sittande f.v. Karin Marklund, Margaretha Stefansson, Inga-Lill Lindholm, Karin Berggren, Christina Einarsson, Irene Karlberg, Ingeborg Jacobsson, Kerstin Enmark, Ulla Lundmark.

Födda 1955

1963–64 Klass 2 (källa Berith Jacobsson).

Längst bak läraren Vivian Burman.

Övre raden från vänster: Lars-Erik Lindblad, Gunvor Sandström, Per Lundmark, Lennart Grönlund, Ann-Katrin Marklund g. Enmark, Annika Lindgren, Yvonne Evertsson och Elaine Enmark.

Nedre raden: Anders Stefansson, Klara Lindgren, Ann-Kristin Markstedt, Hans Andersson, Inger Östensson, Berith Jacobsson, Ann-Christine Johansson, Britt-Inger Lindberg, Britt-Marie Markstedt och Helen Hedenljung.

Födda 1956

1967–68 Klass 5 (källa Åke Karlberg).

Bakre f.v. Eva Grönlund, Michael Karlberg, PerErik Marklund, Per Enmark, Lars Marklund, Birgitta Bergmark, Roland Jakobsson.

Främre: Karin Johansson, Helen Einarsson, Carina Granlund, Jerry Bergmark, Ingemar Jakobsson, Tage Bjursell.

Födda 1957

1966–67 Klass 3 (källa Rosemarie Lundberg).

Övre raden f.v. Erik Persson, Jörgen Boström, Lars Lundmark, Kenneth Lindberg.

Nedre raden: Eva Degerstedt, Christine Eriksson, Eva Svensson, Susanne Lindgren, Anna-Lena Grönlund, Rosemarie Lundberg.

Längst fram: Carina Lindgren.

Saknas på bilden gör Tommy Granlund och Elisabeth Grönlund. Lärare var Birgitta Rosendahl (gift Lundberg).

Religion

Omkring 1320 blev Skellefteå landsförsamling en egen församling, utbruten ur Bygdeå församling. Orten var då den nordligaste platsen för en fast och mer samlad bebyggelse på svenska sidan av Bottenviken.

Troligen tillkom den första kyrkan i Skellefteå socken i slutet av 1300-talet. Personer från Ersmark var med och byggde den. Redan 1386 ersattes den gamla träkyrkan med en ny och rymligare.

År 1681 antogs vid landsting i Skellefteå bestämmelsen att för orter som fanns inom en radie av en mil skulle kyrkan besökas varje helg av minst en i hushållet. Ersmark befanns sig inom två mils avstånd och då gällde varannan helg. Längre bort gällde ett mindre antal gånger.

Om ingen mötte upp från gården fick man första gången böta 1 daler kopparmynt och nästa gång 2 daler. Det finns några sådana mål fram till mitten av 1700-talet då de upphörde. Kyrkoplikten försvann i mitten av 1830-talet.

År 1833 upphörde bänkläggningen. Det var en noga reglerad kyrkoordning, där ”finare folk” satt längst fram. Därefter satt allmogen i en noga reglerad rangordning. Längst bak och på läktaren satt soldater, torpare, pigor och drängar. De allra lägst stående, inhusejonen och fattigfolk, fick tränga sig in där det fanns lediga platser eller sitta på medhavda pallar i mittgången.

Bröt man reglerna för bänkläggning, kunde man få böta precis som om man förde oväsen i kyrkan.

Före högmässan hade man offentliga katekesförhör. Församlingen var indelad i rotar och förhören skedde rotevis. Förhören var för många en pina.

Husförhören pågick från början av 1600-talet till in på 1900-talet. Vid byastämman 1927 auktionerade det ut skjuts och hästhållning för 24 kr och vid stämman 1832 var det auktion på kost och logi åt präst vid husförhör (lägsta anbudet 29 kr förkastades då det ansågs för dyrt).

Det var prästen som höll i husförhören. De skedde gruppvis i någon av deltagarnas hem. Man inledde med psalmsång och sedan skedde upprop. Saknades någon så fick de anhöriga förklara varför.

Gick husförhöret dåligt för en ungdom kunde denne nekas konfirmation för det året. I 1686 års kyrkolag står det att man inte fick gifta sig om man inte tagit nattvard och en förutsättning för det vara att man var konfirmerad ...

Förhören kontrollerade läskunskap och läsförståelse. Dessutom bedömdes om man kunde katekesen och förklaringen till den utantill. Prästen markerade i husförhörlängden den förhöres nivå.

Läskunnighet	
—	Har begynt läsa
—	Läser svagt
—	Läser någorlunda
—	Läser försvarligt
—	Läser med färdighet
Begrepp och förstånd	
—	Har svagt begrepp
—	Har någorlunda begrepp
—	Har försvarligt begrepp
—	Har godt begrepp
Utantillkunskaper	
—	Lilla katekesen
—	Lilla katekesen samt första hufvudstycket af Svebilii förklaring
—	Lilla katekesen samt alla hufvudstycken af Svebilii förklaring

Några av de markeringar som förkom i husförhörlängder.

Det fanns också tecken för karaktärsegenskaper som "Flitig" och "Lättjefull"

Dessa markeringar, uppställningen av längderna per fastighet med uppräknig av vilka som bodde

där samt övriga anteckningar som prästen gjorde, har blivit en guldgruva för släktforskare. Ersmarks husförhörslängder och många andra församlingars finns skannade och tillgängliga på nätet.

Kyrkorna i Kågedalen

Det var 1898 aktuellt att bygga en kyrka på Kälen, som är gräns mellan Ersmark och Kåge. Kusmark vann. År 1932 invigdes Kågedalens kyrka i Kusmark.

Men innan dess hade Kåge kyrka invigts 1926. Allra först stod dock Ersmarks bönhus, sedermera kyrka, klar och invigdes 1922.

Kågedalens församling bildades 1933 genom en utbrytning ur Skellefteå landsförsamling. Den var till 1 maj 1933 annexförsamling i Skellefteå landsförsamling. Mellan 1933 och 2014 var församlingen ett eget pastorat. Sedan 1 januari 2014 ingår församlingen i Skellefteå pastorat.

Här tillverkas 1925 de fyra mindre spirorna som skulle omge kupolen på Kåge Kyrka (källa Bernt Erik Gustafsson).

Men, det var inte dessa spiror som användes utan snarlika men rundare.

Kågedalens kyrka till Kusmarks by.

Kammarkollegium har nu till k m. l. avgivit yttrande i fråga om plats för kyrkan i Kågedalens blivande församling.

Enligt vad Norra Västerbottens stockholmsredaktion erfarit har kollegium icke på grund av vad numera i ämnet förekommit tunnit anledning frångått i uttalandet i fråga om delning av Skellefteå landsförsamlings pastorat uttalade mening, att kyrkan i den blivande Kågedalens församling lämpligen bör förläggas till Kusmarks by.

Den blivande församlingen har som bekant å kyrkostämmans uttalande sig för kyrkans förläggande till Ersmarks by; dock har en minoritet å stämman uttalat sig för att kyrkan borde förläggas till Kusmarks by.

Domkapitlet i Luleå har också vidhållit sin mening därom, att förord borde givas åt Kusmark såsom kyrkoby.

1917–10–19 Norra Västerbotten speglar striden.

1931–06 Byggandet av kyrkan i Kusmark blev ett utflyktsmål (foto Okänd).

Bönhuset/Kyrkan

År 1869 byggdes ett kombinerat bönhus/skola i Ersmark.

1905 kommer en EFS-pastor Efraim Rang till Ersmark. Han inspirerar till att bilda en ungdomsförening (DUF) ansluten till EFS. Bildandet sker redan nästa söndag och föreningen får direkt 49 medlemmar.

1917 bildas en Bönhusförening. Den köpte av änkans efter handlare Gustafsson tomten för 150 kr. Bönhuset byggdes under 1920-talet. En del av det gamla skolhuset användes som virke.

Bönhuset kostade 30 000 kr att bygga men vid invigningen första advent 1922 var skulden nere i 2000 kr.

Ovan bild från byggtiden 1922 (källa Jakob Jakobsson) och nedan efter invigningen 1923 (foto Okänd).

1920 Kommittémöte inför basar ordnad för insamling av pengar till bönhusbygge (källa Lennart Kågedal).

Bakre rad f.v. Svea Häggström, NN Löve eller Ragnar Bergmark, Gerda Lindberg, Rudolf Fahlgren, Olga Östensson g. Lund och sedan Åström, Carl Olofsson, Gerda Enmark g. Viklund, J. A. Larsson eller Teodor Bergmark, Johan Gustav Lindberg, G. Gustafsson Grönlund, nämndeman, Maria Lindberg, Ester Fahlgren.

Mellanrad: Johan Otto Bergmark, Aina Andersson f. Fahlgren, Lina Fahlgren f. Gustafsson, Hanna Lindberg, Jenny Fahlgren, f. Karlberg, Petter Leonard Fahlgren, Anna Gustafsson, Gustaf Grönlund i södra byn, Ester Falk f. Bergmark eller Signe Lindberg, Knut Enkvist, Signe Bergmark eller Minette Lindberg, Karl Enkvist.

Främre rad: Alida Grönlund eller Hildegard Strömbergsson f. Grönlund, madam Löv i östra byn eller Adele Falk, Marta Gustafsson, Sigurd Bergmark, Anna Rehnström, Magda Fällman f. Jakobsson, Maria Markstedt g. Holmstedt, Gunborg? f. Bergström, Märta? Holmlund.

Kuriosa om bildens nämndeman Gustaf Grönlund (1865–1928) är att han på sin dödsbädd donerade 60000 kr till uppförande av ett församlingshem vid sockenkyrkan.

Mot detta protesterade hans syster Eufrosyna Grönlund "Syna" (1860–1944). Hon menade att han

på sin dödsbädd blivit påverkad därtill i ett tillstånd där han inte varit i stånd att bedöma sina handlingar.

Kyrkostämman beslöt därför att inte motta donationen.

Samma basar-kommitté på J O Bergmarks trappa (källa Lennart Kågedal).

När kyrkan invigdes fanns inte brädfodringen. Man gick ut i ett anbudsförfarande om detta under juni 1925.

1975 överläts bönhuset till EFS missionsförening. Det mesta av verksamheten i bönhuset hade redan tidigare skett i EFS regi. Bönhuset renoveras och byggs till med hjälp av en stor insats av frivilligt arbete, ett avtal sluts mellan EFS och Kågedalens församling.

3:e advent 1978 invigs Ersmarks kyrka som samarbetskyrka mellan Kågedalens församling och EFS missionsförening.

Kyrkan hålls väldigt fräsch tack vare alla frivilligarbetare. Genom att den är den enda lokal i byn som innehåller lokaler som kan användas för föreningsmöten så är den viktig även för profan verksamhet.

Tisdagarnas Café Canelia är mycket populär och bjuder ofta på underhållning eller föredrag. Varann onsdag 2016 serverades middag till ett väldigt lågt pris.

Sångkör

1924 Körsångare i kyrkan. En lustig detalj är skylten bakom orgeln "Spotta ej på golvet" (källa Karl-Olof Wikner Hällgren).

På bilden längst bak f.v. Ruben Lindberg, Ragnar Lindberg, NN, Nils Karlsson, Anders Pettersson, Arthur Wikner.

3.e framifrån: Oskar Grönlund, Sven Karlsson, Per Carlsson, Verner Larsson? Einar Lindberg, Adolf Lindberg.

2:a: Ebba Enmark (g. Lindberg), Mina Enmark, Gerda Lindberg, NN, Astrid Lindberg (g. Carlsson), NN, Gerda Grönlund (g. Enmark), Thyra Lindberg?, Sigfrid Dahlberg. Kortvuxen dam framför Gerda Grönlund är Hildur Isaksson.

1:a: Hilma Bergström (1902–69), Linnea Bergström (g. Blom), NN, NN, Ebba Wikner.

1958 Kågedalens sångkör i Kusmarks kyrka (källa Thure Lindberg).

Bakre f.v. Karl Lindholm, Torsten Lindholm, Stefan Anderbrandt, Sven Carlsson, Åke Marklund, John H Eriksson, Sture Carlsson, Oskar Grönlund, Hjalmar Lindholm, Ruben Lindberg, Adolf Lindberg, Henrik Persson, Helge Grönlund, Lennart Carlsson, Bertil Bäckman (kantor och körledare).

Mellanraden Anna-Britt Marklund, Ebba Karlsson, Rut Carlsson, Britta Carlsson, Sif Enmark, Thyra Lindberg, Inga-Maj Strandberg, Siri Lindberg, Doris Lundmark, Margareta Boman, Birgit Boman, NN, Eva Carlsson, Gerda Lindberg, Marianne Andersson, NN (troligen Valborg Lindholm eller Elsa Lindholm).

Främre Elsa Bäckman, Gudrun Lindberg, Ulla Lindberg, Göta Carlsson, Birgit Enmark, Alma Marklund (f. Lindholm), Gurli Maria Eriksson

Bönhuset i Ersmarksbodarna

Bönhuset på 1960-talet (foto Okänd).

Bönhuset fanns på Ersmarksbodarna 24, där Leill-Joe och hans systrar bott. Längst av dem levde Alma Bergström (1881–1957).

Fastigheten ägdes sedan av Gerhard Grönlund, jordbrukare och predikant som bodde på södra sidan Bodbäcken. Han skänkte marken till EFS. Där

byggdes bönhuset av frivilliga. Det stod klart ca 1957.

Huset byggdes sedan om till bostad av Tom och Hilde Jakobsen. De kom med sina barn från Norge. När de kom till Ersmark bodde de först i en villa i östra byn.

Slåtterstuga i Ersmarksbodarna.

Söndagsskolan

1924 På bönhustrappan står 36 söndagsskolebarn eller eventuellt barn tillhörande DUF (D Ungas Förbund) eller annan ungdomsverksamhet (källa Thure Lindberg).

Längst bak står som ungefär fyra och femma på raden och båda med vit krage Alvar Karlberg och Sven Carlberg. Framför den långa kvinnan står slipsprydda Nore Karlberg (f. 1913) följd av Aron Karlsson (f. 1912). Längst till höger och delvis skydd står Adolf Lindberg.

På raden framför är det Edit Grönlund (f. 1912) som skymmer Adolf. Hon står invid Uno Kågebo.

I raden näst längst fram står som fyra från vänster Ebba Grönlund (f. 1917). Flickorna i rutiga klänningar är Inga Maria Enmark (f. 1917, g. Strandberg och kallad Inga-Maj) och Birgit Enmark (f. 1915, g. Furberg).

1961 Söndagsskolan (foto Okänd)

Ledarna är från vänster Aron Karlsson, Fritz Enberg, Åke Marklund, Evert Stefansson, Inger Jakobsson, Hildur Isaksson, Gerda Lindberg, Ragnhild Enmark, Svante Enmark, Isac Grönlund och Helge Grönlund.

Bland barnen märks bl.a. Birgitta Algotsson, Ulf Grönlund, Åke och Michael Karlberg samt Detlef Richter.

Fritz Enberg var söndagsskollärare. Han var även med i en studiecirkel som våren 1983 gjorde häftet "ERSMARK, dokumentation av andlig hembygdshistoria". Det är på 32 sidor och beskriver EFS historia i Ersmark med bilder och text.

Med i studiecirkeln var också John Grönlund, Helge Grönlund, Isac Grönlund, Moses Grönlund, Åke Marklund, Svante Enmark och Hilding Enmark.

EFS missionsförening bildades 1905 och hade från början 49 medlemmar med en A. M. Löf som ordförande.

Väckelsemöten

1965 i augusti. Uleåborgsrörelsens Josef Stenlund predikar (källa Lars Jonsson).

I både kyrkan och i pingströrelsens lokaler ordnades väckelsemöten. Sommartid var det vanligt med tältmöten.

Josef Stenlund från Medle var en känd predikant som ett tag blev mycket uppmärksammad i byn.

Uleåborgsrörelsen kom från Finland. Två systrar Heinonen kom med en profetia som gick ut på att om inte Finlands folk skulle be om sina synders förlåtelse och anropa Gud om nåd inom en viss utmätt tidsrymd, skulle Herren låta landet invaderas och ockuperas av sovjetiska trupper. I profetian var det t.o.m. preciserat hur många hundra tusen medborgare som måste göra bot och bättring. Under denna

tids bads det till Gud i hem, kapell, bönehus och kyrkor.

Samma profetia omvandlades och anpassades för Sverige av Maria Åkerblom. Precis som i Finland ledde det till att en del människor sålde sina hemman för att flytta till USA och undkomma ryssarna. I åtminstone ett fall skedde detta även i Kågedalen.

Stenlund var en riktig domedagspredikant. ”En månad har ni på er, inte mer, bara Guds barn på knä i enträgen bön kan rädda oss.” Besökarna i kyrkan kastar sig på knä, gråter, ropar och vädjar om nåd för Sveriges folk.

Symöten

1920 Symöte hos Edla Häggström (källa Hjalmar Hedlund).

Stående fr v: Edla Häggström med son, Helena Enmark, Hanna Lindberg, Edla Hedlund, J A Larsson, J O Bergmark, Karl Olofsson, Ragnhild Häggström och Svea Häggström.

Nedre raden fr v: Lina Löv och sonen Göte, Minette Bergmark (1906–94), Hildur Isaksson, Anna Gustafsson, Fredrika Dalqvist, Anna Larsson, Helena Lindberg, Jenny Fahlgren, Helena Jonsson, Lydia Enmark, Klara Hedlund, Fredrika Enmark, Maria Lindberg och Kristina Löv.

Förr brukade en kommitté ur syföreningen köpa in handarbetsmaterial. Det delades ut till syföreningens medlemmar. Under årets gång samlades kvinnorna ungefär var fjortonde dag i varandras hem för att förfärdiga alstren.

Sång, andakt och bön hörde också till programmet. När kaffet var drucket, då var det inte frågan om att prata. Det skulle arbetas och Karl Olofsson skulle predika. Han hade en barnslig tro på Gud, men han var en av de män som ofta anlätades för att predika både i bönhus och på syföreningsmöten.

På våren var det missionsföreningens tur att ha auktion på hemstickade vantar och sockar. Då kom dessutom bönderna med kornsäckar, ved och potatis. Pengarna som kom in användes först och främst för missionsarbetet utomlands.

I november blev det så dags för skördefesten i bönhuset.

Den allra första auktionens inbringade ca 30 kronor.

EFS-läger

1937 Tält för EFS juniorläger. Foto taget från Sven Karlssons (Kågedals) hus (källa Kjell Enmark).

Gökotta

1953 Gökotta på Jönsberget med f.v. Kjell Stenberg, Gunnar Lundgren, Sara Lundgren, Mona Lundgren, Harald Stenberg, Annika Lundgren, Dagmar Lundgren och Alice Stenberg (källa Kjell Stenberg).

På Kristi Himmelfärdsdagen gick man upp tidigt i ottan för att lyssna på gudstjänst utomhus. Ursprungligen var det vårfåglarna och då främst göken man ville höra.

Tings- och häradsprotokoll

Begrepp som förekommer

Avrösningsjord	Skogsmark
Avvittring	Kronans frivilliga överlåtelse av skogsmark till enskilda och bysamfälligheter; administrativ process för att fastställa slutgiltig gräns mellan kronans och nybyggares marker. (Ordbok för släktforskare)
Bondhammars Järnverk	<p>Vid Kåge älv byggdes 1796 Holmfors såg. Den var lönsam och ägarna kom på tanken att utvidga verksamheten till järnindustrin som var en verksamhet med mycket god lönsamhet.</p> <p>Man tänkte sig att köpa in tackjärn och framställa smidbart järn. Lönsamheten skulle säkras genom att här fanns det gott om skog att göra träkol av för smältprocessen.</p> <p>Järnbruket skulle uppföras i Nyland vid Klintforsån. Det behövdes väg (Bruksvägen) till Nyland från hamnen i Kåge och även för det var man intresserad av att köpa skog. Vägen hann nästan bli klar innan bruket övergavs.</p>
Fäbod	<p>En anläggning med en samling byggnader som stugor, fähus och kokbodar för fäboddrift.</p> <p>Fäboddrift är drivning av mjölkboskap till sommarbete en bra bit från, eller relativt nära, den egentliga jordbruksbygden. Mjölken bereds där till hållbara produkter.</p> <p>Den kultiverade jorden användes i stället för att odla grödor och vinterfoder.</p>
Härad	Det minsta området för rättskipningsverksamheten på landsbygden. Under ståndsriksdagens tid var de också valkretsar vid val av riksdagsmän i bondeståndet.
Inrösningsjord	Åker och äng
Kongsådra	Kungsådra är en del av strömfåran, som i äldre tid och fram till 1983, enligt lag inte fick stängas eller överbyggas. Detta var för att fisket eller sjöfarten eller flottningen i vattendraget i fråga inte skulle hindras.
Lispund	1 lispund = 1/20 skeppspund = 20 skålpund = 8,506 kg.

Rödning	Rödning är en gammal benämning på röjning. D.v.s. avveckling av oönskade plantor och träd, så att ett någorlunda enhetligt skogsbestånd finns kvar.
Skvaltkvarn	Mindre kvarn för malning av säd. Den drevs av vatten som leddes genom en vattenränna till det horisontellt liggande skovelhjulet. Kraftöverföringen skedde sedan till den övre liggande rörliga kvarnstenen. Den nedre kvarnstenen är fast och malningen sker mellan den och den övre, roterande stenen. Detta var den dominerande typen av kvarn fram till tiden för den industriella utvecklingen, då vattenkvarnar med vertikala hjul blev vanligare.
Solskiftesnumrering	Tegarna låg i samma ordning som byns gårdar medsols räknat. Tegskifteslängd finns från 1765.
Tolvman	En tolvman var en nämndeman vid häradsrätten. De utsågs bland socknens allmoge och ända fram till 1871 stadgades att tolvmännen skulle vara bönder. Tolvmännen valdes på sockenstämman i respektive socken. De satt vanligen på livstid. På 1800-talet bestämdes mandatperioden till sex år, med möjlighet att avgå efter två. Den främste bland de tolv, som haft sitt uppdrag under längst tid, benämndes "äldste". Äldsten var fram till 1866, då ständsriksdagen avskaffades i allmänhet den som valdes till riksdagsman, om en sådan skickades från häradet.
Vadepenning	Vadeförfarandet innebar att en part hos överordnad rätt sökte ändring i beslut av underrätt. Förfarandet inleddes med att den missnöjda parten med erläggande av en fastställd vadepenning gjorde anmälan om att han ville vädja. Sedan vad erlagts, tecknades på utslaget bevis om detta med underrättelse om den tid, inom vilken den vädjande skulle inlämna vadeinlaga till överrätten.
Uppbud	Offentligt erbjudande om köp eller lösen av jordegendom. Enligt lagen skulle gårdar som låg ute i landsbygden uppbyggas (=tillkännages vid domstol) vid tre på varandra följande ting. När en gård var såld, skulle köparen visa upp köpebrevet för rätten (domstolen, tinget) i det härad där gården låg och försäljningen skulle offentligt tillkännages vid tinget. Detta kallades för uppbud eller lagbud och gjordes för att alla skulle få veta att en gård sålts. Om det fanns någon som var närmare släkt med säljaren, så hade den personen lösningsrätt på gården istället för den som köpt den. Den som hade bördsrätt (förköpsrätt på grund av släktskap) löste då gården för samma belopp som köparen hade gett. Enligt lagen skulle gårdar som låg ute i landsbygden uppbyggas (tillkännages vid domstol) vid tre på varandra följande ting.

1500-talet

Vintertinget 1577

Erik Antoninsson i Ersmark blev för rätten dömd till ”galga och gren” (hängning), för det han hade stulit korn, hö, mjöl och någon lax, och ”han hade varit benådad tre resor till förende, både för tjuveri och hor, och hade intet det han kunde böta och ingen bättring heller gjort, är han bliven förd till Sala gruva”.

Erik Andersson i Ersmark blev för rätten dömd till ”galga och gren”, för att han haver stulit och haft vederlag (bolag) med sin styvfader, och hade han stulit penningar, korn och hö, är bleven benådad till Konungslig Maj:ts goda behag, efter han var en unger dräng, gav Konungen och Häradshövdingen penningar, 40 mark i silver 2½ lod.

1700-talet

Protokollen har tolkats av Lennart Kågedal. Stig Sandström har förenklat texten. En del personnamn har fått stavningen justerad till det Ulf Lundström använt i sina böcker.

1729 Allmänna tinget angående förlikning om flyttning till fäbodarna

Viss osämja orsakad av att flytten till fäbodarna Kornsvedjebodarna och Knutfäbodarna inte skett på rätt årtid

Bakgrund

Man vet att i området Kornsvedjan har det funnits en av Ersmarks II fäboddar.

Trolig plats för Kornsvedjebodarna är vid Djupbäcken

Det är också oklart var Knutfäbodarna fanns. Men ”Knut” och ”Nuss” är närbesläktade, så den borde ha funnits vid Nussberget. Kanske där det finns rester av N.J. Fahlgrens fäbod från ett betydligt senare datum. Där finns en liten bäck.

Trolig plats för Knutfäbodarna är vid Nussberget

- Den stig som en del använt från Kornsvedjebodarna ut till Kyrkvägen ska sluta användas. Till och från kyrkan ska man alltid gå/rida Kyrkvägen eller vägen förbi Storkåge.

1736 Häradsrättens utslag 19 mars om laxfiske
Tvisten rörde vem som skulle få fiska lax i älven ovanför centrumbron i Kåge.

Bakgrund

Kågeälven omnämns redan 1543. Fisket var då skattbelagt. Det skrivs att det bedrivs patafiske, efter finskans *pato* som betyder ”damm” eller ”fördämning”, men egentligen fiskade man med en ”katsa” som är en urgammal variant av en pata.

Beslut

- Till Kornsvedjebodarna ska Jon Jonsson Berg (Ersmark 15, ca 16 kor), Jacob Johansson (Ersmark 13, ca 8 kor) och Erik Nilsson (Ersmark 12, ca 8 kor) flytta. Det borde ha rört sig om drygt 30 kor som betade där.
- Till Knutfäbodarna ska Mikael Olofsson (Ersmark 14, ca 12 kor), Per Arvidsson (Ersmark 11, ca 8 kor) och Jon Andersson (Ersmark 10, ca 8 kor) flytta. Dessutom ska soldaterna (4 st, ca 8 kor) flytta dit eftersom där är bättre bete.
- Fäbodflyttande skall ta sin början 7 juni 1731 och vara till den 21 i samma månad som tidigare. Alla ska flytta på den angivna dagen och alla tillbaka hem på bestämd dag.

Kartan från början av 1700-talet visar det sel där katsan fanns. En reservation för från vilken strand den utgick.

Katsan börjar med ett ledverk (”staket”) vinkelrätt utgående från en strand. Ledverket består av en rad i botten tätt nerslagna störar, så tätt att större fiskar inte kan komma emellan. Ledverket avslutas med en

bur, laxgård, likaledes uppbyggd av störar. Buren är försedd med ett mycket litet hål, dit fisken hittar in. En avslutande strut i buren gör att fisken har svårt att hitta ut.

Fisket hade under tidigare år varit gemensamt där Kåge fiskade 3 år och Ersmark det fjärde. Men en laxfogde hade 1637 gett fiskerätten till den som då ägde marken. Skatten för detta var ett halvt lispund salt lax (4,253 kg). Om det motsvarade en tiondel av den lax som förväntades fångas, så handlade fångsten alltså om 40–50 kg per år.

År 1717 ägde Daniel Olofsson marken som låg nedanför Storkåge 3. Men han gav tillbaka fiskerätten till Kåge och Ersmarks byamän mot att han utan avgift skulle få bruka laxnätstället vid en hålla österut på patan ner mot havet. Nu ville Daniels söner ha tillbaka fiskerätten enligt laxfogdens beslut.

Kärande

Olof Danielsson (1704–1774) och ägare till Storkåge 3 samt hans bror Jon Danielsson (1706). Båda var söner till Daniel Olofsson (1661–1739), som var ägare till Storkåge 1, men som också måste ägt marken närmast älven sett från Storkåge 3.

Svarande

Byamännen i Storkåge och kronohemmanen i Ersmark (det framgår inte vilka hemman som ägdes av staten) med undantag av soldaten Thomas Philipsson Wahlberg i Storkåge och soldaten Jon Johansson i Ersmark.

Argumentationen

Daniels Olofssons söner hävdade att han var svagsint då han gav bort fiskerätten. De ville få tillbaka fiskestället. Men karaktärsvittnen hördes som kunde intyga att Daniel hade varit vid sitt förstånd.

Byamännen menade också att laxfisket från hållan stängde till Kungsådran (den del av strömfåran som inte fick stängas för att fisket inte skulle hindras) och ville ha bort det.

Beslut

Det är inte lätt att förstå beslutet men här är en tolkning.

- Olof och Jon Danielsson skulle i ytterligare sex år få nyttja nätfisket och skatta för det. Därefter ansågs näten inte längre användbara och då skulle nätfisket upphöra.
- Därefter skulle söner delta i det allmänna laxfisket med sin åttandedel av det fisket och av skatten på det.

1737 Tingsrätten om underhåll av Kyrkvägen genom Ersmark

Twisten rörde byggande och underhåll av Kyrkvägens bro över älven och Djupbäcken samt dragningen av vägen genom Ersmark.

Bakgrund

Kyrkvägen är i lila och den gissade sträckningen på byavägen är i grönt

Byavägen är i bilden inritad utifrån 1785 års karta, då sträckningen 1737 inte är känd.

Ersmarks- och Stämmingsgårdsborna anklagades för bristande underhåll. Den var så dålig att "folket icke utan fara kunde på detsamma fram komma"

Kärande: Byamännen i Ersmark

Svarande: Byamännen i Kusmark och Kågeträsk

Argumentationen

Kärandena ansåg att bönderna i Kusmark och Kågeträsk skulle delta i byggande och underhåll av bron över älven i Ersmark och bron över Djupbäcken eftersom de använde dem på vägen till kyrkan.

Svarandena ansåg att eftersom de alltid nyttjat broarna utan att ta del i byggandet av dem så skulle de inte heller nu behöva delta i detta. Om detta inte skulle gälla skulle de vilja använda Ersmarks byväg genom åker och äng till landsvägen i Storkåge.

Käranden menade att byamännen i Kusmark visst hjälpt till med broarna. Det hade svarande Jon Olofsson också hört talas om av sin far men det hade skett av välvilja och inte av skyldighet.

Kärandena meddelade att de inte kunde tillåta svarandena att fara till kyrkan genom byns åkrar och ängar, eftersom där bara fanns en liten byväg som skulle behöva göras bredare om den skulle användas som väg till kyrkan. Det skulle leda till förlust av åker och äng.

Beslut

Tingsrätten konstaterade med hänvisning till tillämplig lagparagraf att målet inte var av det slag, som tinget kunde besluta om och beslöt att hänvisa det till "vederbörlig ort". Vilken denna ort var framgår inte.

1737 Tingsrätten om Kusmarksbornas rätt att ta ved efter Kyrkvägen

Hade Kusmarkarna rätt att ta ved från Ersmarksskogen?

Bakgrund

De som färdades till kyrkan skulle ta med sig brännved från hemskogen till sina kyrkstugor.

Kärande: Byamännen i Ersmark

Svarande: Byamännen i Kusmark

Argumentationen

Kusmarkarna menade sig ha gammal rätt till detta eftersom de underhöll en del av vägen. Detta bestred Ersmarkarna.

Beslut

Domen framgår inte.

1758 Laga ting 19e april med tvist med bönder från Kusmark och Myckle om deras ägor inom Ersmarks område

Ersmark ville att Mycklebönders ägor inom Ersmarks område skulle återföras till ägare i Ersmark. En komplikation var att marken nu brukades av bönder i Kusmark.

Bakgrund

Inom Ersmarks rågångar fanns mark som ägdes av annan by. En sådan utmark kallas med ett annat ord för "urfjäll". Ägarna var bönder i Myckle men det var inte de som brukade marken utan fyra bönder i Kusmark. Ersmarksborna ansåg att detta förhållande var olagligt.

Kärande: Byamännen i Ersmark

Svarande: Bönderna Moses Andersson Kusmark 3, Lars Persson Kusmark 4, Anders Johansson Kusmark 17 och Anders Larsson Kusmark 21.

Beslut

Häradsrätten har tidigare godkänt att det ska ske en syn av Myckleböndernas ägor. Parterna är överens om att lösa tvisten vid denna syn som skedde enligt senare protokoll.

1758 Häradssyn den 19 juni med tvist med bönder från Kusmark och Myckle om deras ägor inom Ersmarks område

Detta är den syn som beslutades 19e april.

Kärande: Byamännen i Ersmark.

Svarande: Kusmarksbönderna Moses Andersson Kusmark 3, Lars Persson Kusmark 4, Anders Johansson Kusmark 17 och Anders Larsson Kusmark 21. Mycklebönderna Anders Larsson, Lars Persson, Nikodemus Nikodemusson och Sven Persson.

Twisten

Kärandena ansåg att de skulle återvinna till Ersmark de ängar, som de berörda Myckleborna innehade inom Ersmarks skog och som brukades av bönder i Kusmark.

Formerna för häradssynen

Synen leddes av häradshövding Carl Furtenbach (1687–1772) med stöd av nämndemännen Sven Persson Bergsbyn, Daniel Jonsson Östanbäck och Olof Olofsson Gummark.

På grund av att övriga nämndemän i Skellefteå var jäviga, hade Anders Larsson och Erik Larsson från

Boviken samt Jon Jonsson den äldre och Jon Jonsson i Storkåge svurit domareden och deltog i synen. Dessutom deltog kärande och svarande.

1. Besiktning av äng i Kornsvedjan

Anders Larsson och Lars Persson i Myckle hade en äng vid Kornsvedjebodarna. Den är inhägnad på tre sidor och den fjärde vetter mot bäcken. Den är ”tumlänt och hedig” men ganska stor och den kunde ge 10 till 12 skrindor årligen.

Ersmarksborna menade att marken gått i arv från Herman Svensson från Ersmark 8 till Lars Jönsson på Myckle 8. Varför det skulle betyda att Ersmark hade rätt till marken, framgår inte men det kan ha funnits något förbehåll om att marken senare skulle återgå till arvingarna efter Herman. Det blev också en diskussion om huruvida Myckleborna olovligen dubblerat markområdet.

2. ... röjning vid Sprättjärn

Mycklebönderna Nikodemus Nikodemusson och Sven Persson innehar röjningen som ligger söder om älven vid tjärnen och omgiven på tre sidor av Ersmarksägor. Till en del är den skogbeväxt men avkastar ändå ungefär 10 till 12 skrindor hö per år.

Ersmarkarna menade att Myckleborna olovligen utvidgat ängsmarken, medan Myckle menade att den alltid haft samma storlek men att man röjt bort skog som vuxit upp.

3. ... ängar på Bäckstrandsnäset

Anders Johansson i Kusmark är innehavare av 7 ängstegar på så kallade Bäckstrandnäset, alla norr om älven och gränsande mot den. Tillsammans ger de ungefär 5 skrinland. Tegarna ligger här och där ihop med Ersmarks tegar.

4. ... ängar på Högmyrnäset

Kusmarkarna Lars Persson och Moses Anderssons ängar norr om älven invid Anders Jonsson i Ersmarks. Alla tegarna går ned till älven. De ger emellan 6 och 8 skrindor.

5. ... ängar på Spännaränget

Det innehas av Anders Larsson i Kusmark och är beläget söder om älven mellan Olof Mikaelsson, Jon Jonsson Bergs och Anders Jönssons ängar. Det är utan gärdesgård, skarpt och något skogbevuxet och ger ungefär en skrinda.

Argumentationen

Ersmarksborna medgav att Myckle och Kusmarksbönder länge haft ägor i Ersmark men inte sedan urminnes tider. Därför måste de återföras till sina rätta ägare. Dessutom hävdade man att dessa ängar blivit utvidgade.

Myckle- och Kusmarksbönderna ville inkalla fyra vittnen men de förklarades alla som jäviga p.g.a. släktskap. De ansåg dock att de borde få behålla de ängar som under roteringstiden, de tider de hållit rotesoldat, lytt under hemmanet.

Slutligen konstaterades att Myckle har sämre och färre ängar än Ersmark och att en stor del av Myckles ängar ligger i andra byar.

Beslut

1. Äng i Kornsvedjan

Det konstateras att Kornsvedjan, som ligger avskild från Ersmarks ängar, har legat till underlag för rotet och behövs bättre för Mycklebönderna. Med hänvisning till Kungliga Maj:ts förordning år 1680 fick de därför behålla Kornsvedjan som en med "gård och vård" försedd utjord som 15 kapitlet Jordabalken stadgar.

2. Röjning vid Sprättjärn

Kusmarksbönderna får behålla Bäckensröjningen med hänvisning till att de uppvisat ett fastebrev och att deras behov av ängen är större än för Ersmark. Synerätten anser dock att rågången mot Ersmarks ägor bör fastställas av godemän.

3–5. Bäckstrandsnäset, Högmyrnäset och Spännaränget

Kusmarksbornas ängar ligger ihopblandade och mitt inne bland Ersmarks ängar, är med i tegskiftet i Ersmark, är inte försedda med gärdesgårdar och urminnesrätt är inte bevisad. Detta innebär att ägorna inte är enligt 15 kapitlet jordabalken.

Sammantaget med att det inte skulle leda till brist på ängsmark i Kusmark om man blev utan tillgång till de omtvistade ängarna i Ersmark, så ansåg Synerätten att ängarna skulle avstås till Ersmark som då skulle stå för synekostnaden som uppgår till sexton daler och 16 öre silvermynt.

Anders Johansson, Lars Persson, Moses Andersson och Anders Larsson i Kusmark betalade vadepeningar för att få rätt att överklaga utslagen, som gick i Ersmarks favör, till högre rätt.

Ersmarksborna betalade i sin tur vadepening för att få överklaga besluten som gick i Mycklebornas favör. Därför ålades det Ersmarks byamän att infinna sig vid nästa års lagmansting.

1758 Laga ting med tvist om gränsdragning mellan Ersmark och Varuträsk

Överenskommelse om rågången mellan Ersmark och Varuträsk skulle stadfästas. Men det fanns invändningar som sköt på det beslutet

Bakgrund

Frågan hade diskuterats tidigare och resulterat i en syneförrättning beträffande en tvist mellan bönderna i Ersmark och Varuträsk om gränsen mellan byarna. Tanken var att det resultatet nu skulle beslutas.

Argumentationen

Representanter för byarna fanns nu på plats och det lästes upp ett förslag på en överenskommelse om rågången. Innehållet bekräftades av parterna.

Men nämndemännen från Stämninggården 3 (Nils Olofsson, 1709–1788) och Stämninggården 5 (Daniel Nilsson, 1710–1805) gjorde invändningar, då de ansåg att deras by skulle förlora skogsmark genom överenskommelsen.

Beslut

Invändningarna gjorde att häradsrätten inte kunde stadfästa överenskommelsen. Beslutet sköts på till dess att häradssyn och överläggningar tillåtit bönderna att närmare precisera sina synpunkter.

1762 Landshövdingens utslag om magasins anläggande

Ersmarks 15 byamän begär hos landshövdingen att få bygga ett spannmålsmagasin där varje bonde får sin egen lår.

Det beviljades att få bygga och hålla ett sådant magasinbod med tre lås och nycklar.

1763 Laga tinget med begäran om att anlägga nybygge

Begäran att få starta nybygge på mark mellan Frostkåge och Ersmark.

Drängen Alexander Gabrielsson (1738–1808) från Frostkåge begärde tillstånd att som nybygge odla upp ett litet stycke mark beläget ungefär mitt mellan Frostkåge och Ersmarks byar, där hans far Gabriel Eliasson från Frostkåge 4 för mer än 20 år sedan lagt ned en del arbete med avverkning av skog.

Syn och besiktning hade förordnats. Alexander hade visat på åkerlandet på utmarken mellan byarna Frostkåge, Drängsmark, Kusmark och Ersmark vid en bäck som kallas Medbäcken.

Vid den nämnda bäcken var jordmånen lermylla i tillräcklig area för en nybyggare och bevuxen med stor granskog. Öster om detta tilltänkta åkerland på ömse sidor om bäcken till en liten myr har Alexander uppgivit ett område för röjning. Det var bevuxet med stor granskog och fullt av vindfällen, väl smalt och otillräckligt för en nybyggare även om det blev avröjt.

I nordväst från röjninglandet ligger två små myrar, där man utan röjning kan skörda två skrindor hö. Men myrarna är av sådan beskaffenhet att de inte tål slätter varje år.

Drängsmarks byamän, nämndeman Anders Andersson i Frostkåge, Moses Olofsson i Storkåge samt Arvid Persson och Lars Larsson i Ersmark begärde och hävdade att deras skatteskorar och betesmarker skulle vara fredade från intrång.

De ansåg att dessa fyra stora byar behövde de arealer av skog och mulbete som de har. Det var orimligt att påstå eller tänka sig att det på betesmarken och mitt mellan byarna någonsin kunde bli allmanning som Kronan kunde upplåta som det nybygge som Alexander hade begärt.

...[här saknas resten av texten]

Förmodligen gick domen emot Alexander. Han blev istället nybyggare i Svanström som han ägde 1769 och kanske startade direkt efter detta tingsutslag.

Ungefärlig plats där nybygget skulle anläggas vid Medbäcken.

1768 Häradsrättens protokoll angående höstbetet

Beslut om turordning för höstbetet norr om älven.

Bönderna på södra sidan älven i Ersmark hade stämt samtliga bönder norr om älven till tinget med syfte att de senare skulle avstå från höstbete på byns gemensamma ångar norr om älven och att inte släppa in kreatur på åkrar innan skörden var avklarad.

Vid uppropet inställde sig samtliga byamän utom Karl Andersson och Hans Jonsson, som båda gett Per Arvidsson fullmakt att representera dem och Gert Larsson, som inte anmält frånvaro. Han dömdes att böta en daler silvermynt.

Byamännen meddelade att de gjort upp i godo och anhöll att deras överenskommelse, som fanns tillgänglig skriftligen, skulle tas in i Häradsrättens protokoll.

Kreatureren ska föras i bete enligt följande:

- Anders Olofsson (Ersmark 5) i diket och på myren 5 dagar.

Myren var eventuellt Frängsmyran, eftersom den skrevs i bestämd form. Men det är ganska långt till den och den namngavs inte. Det är troligt att det är en idag utdikad mindre myr som avsågs. Östligaste delen av Ersmark har varit väldigt vattensjuk ②.

Om myren var Frängsmyran så var diket eventuellt Eldsdiket som låg i närheten. Men det är troligt att det handlade om en annan myr och dike ①.

Gissade platser för betet

- Gert Larsson (Ersmark 1) och Johan Nilsson (Ersmark 3) i Målmoränget 6 dagar.

Det man förmodligen menade var en moräng som brukats av Mäschhemmanet. Prefixet ”mål” är förmodligen från Mäsch/Mårten. Moränget ③ är ett ganska stort område i Ersmark

- Olof Johansson (Ersmark 6) i Johan Jacobssons Hulte 1 dag och i Illdiket 1 dag.

Ett ”hulte” är en liten höjd vid en myr. Det finns ett område i Ersmark som heter Hultena ④ och där någonstans borde det ha varit.

- Nils Andersson (Ersmark 10), Johan Johansson (Ersmark 4), Jon Mikaelsson (Ersmark 2) och Johan Jonsson (Ersmark 7) i Johan Johanssons Moräng 1 dag.

”Moräng” betyder att det är en sank skogsmark. Moränget ⑥ finns kvar som område än idag

- Johan Jonsson (Ersmark 7) och Jon Mikaelsson (Ersmark 2) i Håkansnymoran 3 dagar.

Håkansnymoran var förmodligen en del av Moränget ⑦ som ägdes av Håkarshemmanet.

- Nils Andersson (Ersmark 10), Jon Mikaelsson (Ersmark 2) och Johan Olofsson (Ersmark 8) i Målsrödingen 2 dagar.

Det är oklart var ”Måschröjningen” låg men det fanns en röjning närmare Kåge ⑧ som senare användes samfällt av byn.

- Jöns Andersson (Ersmark 9) och Olof Olofsson (Ersmark 6) i norra ängarna uppe vid älven 6 dagar och de får driva kreaturen efter Kyrkovägen.

Gissningen om platsen ⑨ är utifrån att det skulle gå ta sig dit via Kyrkvägen och att det låg uppströms Ersmark men inte så långt borta.

- Samtliga södra grannar på Storängen 6 dagar vardera.

Det fanns ett Storängen på södra sidan av älven ungefär vid ⑩. Det fanns i.o.f.s. också ett på norra sidan vid grisfarmen. Men det är inte troligt att bönderna från södra sidan skulle gått över bron och genom byn till ett bete så långt borta. Det skulle också ha krävt tillstånd att använda Kyrkvägen.

Betet ska ske på en gång i hela dagar av alla grannar och på alla nämnda ängar. Det är förbjudet att släppa in kreatur på samfällda åkrar innan skörden är bärgad. Boten för brott mot det sistnämnda ska vara 5 daler silvermynt.

Häradsrätten fattar ingen särskilt beslut annat än att Gert Larsson, som inte varit närvarande, kan anmäla synpunkter vid nästa ting.

1777 Häradsrättens protokoll angående Kärrvägen till Storkåge

Kärrvägen mellan Ersmark och Storkåge hade förfallit

Bakgrund

Byavägen är grön på kartan

Landshövdingen hade i utslag 14 januari 1749 sagt att kärrvägen bör hållas i gott skick. Men den ende som på ett acceptabelt sätt underhållit sitt vägavsnitt var bonden Nils Andersson (1731–1802) på Ersmark 3 Mäschhemmanet.

Kärande: Kommissarien och kronolänsman

Svarande: Byamännen i Storkåge, Ersmark och Kusmark

Argumentationen

Bonden Olof Olofsson från Storkåge tillsammans med några till från byn och Jacob Jonsson representerade genom fullmakt övriga delägare av vägen. De medgav genast att den sönderkörda, hjulspåriga, vägen under hösten varit nästan ofarbar.

Men det berodde inte på bristande underhåll, utan på att Kusmarks bönder varje år fraktade stor mängd tjära efter vägen. Den förstördes då snabbt eftersom den bestod av lerartad jord och ibland regnade det strax innan eller under transporten.

Av den anledningen hade landshövdingen i beslut 3 mars 1767 beslutat att Kusmarks byamän var skyldiga att antingen genomföra transporten vintertid eller, om de fortsatte köra sommartid, ersätta den skada de då förorsakade.

Storkåges och Ersmarks byamän hade nu stämt Kusmarks byamän med krav på att Kusmarks byamän skulle följa detta beslut och ta ansvar för att vägen var ofarbar.

Nämndeman Christopher Johansson och Olof Pehrsson (Ol-Persa 1740–1807) yttrade sig och sade att vägen sistlidna sommar varit så dålig att Kusmarks byamän måste laga vägen innan de kunde frakta tjäran med sina kärror. De ansåg att det var orimligt att de inte skulle få färdas och köra på en byväg utan att delta i vägunderhållet.

Beslut

- Häradsrätten fann det skäligen att denna gång befria Storkåges och Ersmarks byamän från ansvaret för att vägen under hösten var i oförsvarligt skick,

eftersom Kungens befallningshavande år 1767 fastställt att Kusmarks byamän skulle ersätta den skada de åstadkom genom att köra sönder vägen. Nu kunde det inte utredas om Kusmarksborna fullgjort den skyldigheten.

- Storkåges och Ersmarks byamän skulle vid vite med två riksdaler för varje bonde förutom böter enligt lag kommande vår innan midsommar, laga och förbättra den aktuella vägen.
- Kusmarks byamän skulle efterleva utslaget från 1767 och ta ansvar för den skada de orsakar med tjärtransporten.

1778 Landshövdingens resolution om protest mot begäran att avskilja byns mark

Byn protesterar mot att Olof Johansson har vänt sig direkt till landshövdingen istället för till häradsrätten med sin begäran för att för eget bruk få tillgång till del av byns mark

Jakob Jonsson (1741–1811, ägare till Ersmark 15) och Johan Jonsson (1720–1800, ägare till Ersmark 7) har på Ersmarks byamäns vägnar skickat en skrivelse adresserad till landshövdingen. I den konstateras:

- deras granne Olof Johansson (1729–1795, ägare till Ersmark 6) besvärat landshövdingen med en begäran att få för egen uppodling avskilja mark av byns oskiftade ”utmark”, mark som tillhörde byn.
- att detta är en tvist mellan skattskyldiga som enligt kapitel 10, Rättegångsbalken, ska avgöras av häradsrätten
- att man kommer med ”denna invändning” inte för att man misströstar om att målet ska behandlas rätt eller att landshövdingen inte skulle behandla dem rättvist, utan för att efterleva lagen, som säger

att rättegångssak bara får tas upp i behörig domstol.

Man har dessutom ett par lite svårbegripliga punkter om att skog och utmark knappt är tillräckliga för byns bete. Allt är avskilt från angränsande byar med stadfasta rågångar. Lagen säger att utmark ska uppdelas efter skattskyldighet och det Olof Johansson har för uppodling är mer än hans 1/8 mantal motsvarar.

Det beröm för uppodling som Olof Johansson gett sig själv är överdrivet och inte helt överensstämmande med sanningen.

Målet förvisas till häradsrätten, där parterna kan efter stämning föra talan mot varandra. Detta beslut undertecknades på Landshövdingen residens i Umeå av en vars namn har tytts till Roos. Men det tycks inte ha funnits någon landshövding med namnet Roos i Umeå!

1781 Landshövdingens utslag i fejd om laxfiske

Kågeborna tycker att laxfisket inom Kåges gränser bara tillhör Kåge och att Ersmarkarna därför ska sluta fiska där. Resultatet blir att Ersmark får upphöra med fisket.

Bakgrund

Ersmarksborna hade börjat fiska lax i Kåge vart fjärde år. Kågeborna menade att man inte hade rätt att alls fiska där utan det var Storkåge som alltid haft den rätten och betalat skatt för det. Det fanns inget i roteringskommissionens protokoll 1696 om att Ersmark skulle haft någon fiskerätt.

Kärande: Storkåges byamän

Svarande: Ersmarks byamän

Argumentationen

Ersmarks byamän hävdade att de i äldre tid haft del i fisket i Storkåge, fastän det inte sägs något om det i Roteringskommissionens protokoll. De vill styrka sitt påstående med ett bilagt protokoll från Häradsrätten år 1736 (se ovan). Det visade att Ersmarksborna då stått på samma sida som Storkågeborna och alltså haft del i fisket.

Ersmarks byamän yrkade att om inte de, som de haft för vana, fick fiska vart fjärde år så skulle de få fiska vart annat (!) som de ansåg var en gammal rättighet. Alternativt att Storkåge inte skulle få fortsätta att stänga av hela älven utan tvingas att enligt lag hålla så stor del av älven öppen att laxarna kunde passera och fångas i Ersmark.

Kågeborna menade att orsaken till att man stått tillsammans med Ersmarkarna vid rättegången 1736 enbart var att då hade byarna haft gemensam samsällighet av skog och mark och att fiskerätten följt med hemmanen. Man påpekade att det inte fanns några handlingar som visade att Ersmark haft fiskerätt.

Beslut

Landshövdingen konstaterade att Storkåge sedan 1543 betalt särskild skatt för laxfisket. Laxfisket är därför ett kronofiske och tillhör inte hemmanen utan byn. Gränsen mellan byarna är fastställd och fisket ligger inom Storkåges område

Kaptensbostället och Storkåge får därför ensam utnyttja kronofisket utan intrång av Ersmarks byamän.

Den som inte är nöjd med detta utslag äger frihet att anföra besvär över det vid "Höglofl. Kongl. Kammar Collegio" inom fyra månader efter erhållet delgivande av detta, varje månad räknad med 30 dagar.

1785 Länsman Hedlunds synebetyg över kyrkvägen

Inspektion av Ersmarks arbete med den nya kyrkvägen genom Käge.

Inspektionen gällde den del av Ersmarks kyrkväg som nyligen brutits upp på Storkåges skog och som ägdes av Kaptensbostället.

Kaptensbostället (fanns vid havet) hade vägrat att delta i arbetet. Övriga markägare hade ställt upp, trots att de egentligen inte hade nytta av vägen.

Ersmark tog då på sig den vägsträckan trots att den gick på Storkåges mark.

Den del av vägen som Ersmark tog på sig är rödmarkerad

Synemännen intygade att vägen var bruten till sex alnars bredd (3,5 m) och vederbörligen grusad och iståndsatt. Gabriel Hedlund (1750–1824) som under tecknade var länsman från Brännan.

1786 Häradsprotokoll om betestvister mellan Ersmark, Kusmark och Varuträsk

Det var två olika tvister som avgjordes samtidigt.

Twist om betet på Røjmyran

Bakgrund

Gränsen mellan Varuträsk och Ersmark går över västligaste delen av Røjmyran.

Varuträskborna beskyllde Ersmark och Kusmark för att föregående sommar ha låtit kreatur beta på varuträskdelen av Røjmyran (tjäderhönamyren) som i protokollet felaktigt kallas för Rörmyran (vassmyren).

Kärande: Hans Gabrielsson, Johan Johansson och Olof Olofsson i Varuträsk

Svarande: Ersmarks byamän och Kusmarks byamän

Argumentation

Ersmarks byamän påtalade att gränsen mellan deras och Varuträsk by går mitt över Røjmyran och därför var gränsen svår att hålla. De såg därför gärna

att myren helt fredades från bete.

Beslut

Häradsrätten fann att Røjmyran enligt uppvisat intyg inte kunde inhägnas och skulle därför fredas från bete tills slåttern skett. Parterna upplystes om att de bör hålla kreaturen från Røjmyran till dess att den slagits, vilket bör ha skett inom fem veckor efter midsommar. Den som överträder detta skulle böta fem daler silvermynt.

Twisten om betet på södra sidan om älven i Ersmark

Bakgrund

Bönderna i Ersmark hade stämt Kusmarksbönderna för att de vid vite skulle förbjudas att låta sina kreatur beta på södra sidan om Kågeälven eftersom det var Ersmarks bys betesmark.

Kärande: Ersmarks byamän

Svarande: Jon Johansson, Erik Larsson, Moses Mossesson och Per Larsson från Kusmark

Argumentation

Kusmark bestred Ersmarksbornas talan och hävdade att det inte fanns någon fastställd gräns mellan Ersmark och Kusmark.

Beslut

Häradsrätten fann att Kusmark hade rätt att använda betet söder om älven eftersom uppdelning av skogen mellan byarna inte var genomförd och den allmänna skogsavvittringen (överlåtelse av kronans skogsmark till enskilda och bysamfälligheter) inte hade skett.

1787 Laga tinget med vitesföreläggande för Kusmarks bönder

Det fanns en ny väg genom Ersmark och det beslutades att det skulle bötfällas de bönder från Kusmark, som sommartid använde den gamla vägen för tunga transporter till hamnen i Storkåge.

Bakgrund

Grönt är den gamla byvägen och brunrött den nya kärrvägen

Bönderna från Kusmark körde sommartid tjära genom Ersmark till hamnen i Kåge. Den gamla vägen genom sank mark blev oanvändbar av de tunga forrorna.

Nu hade det gjorts i ordning en ny väg genom byn. Michel Jonsson och Per Andersson från Ersmark hade på uppdrag av bymännen kallat samman alla bönder i Kusmark och meddelat att de skulle få böta om de sommartid använde byvägen för tunga transporter. Detta måste nu vinna laga kraft.

Kärande: Ersmarks byamän

Svarande: Kusmarks byamän

Argumentationen

Kusmarks byamän meddelade genom sitt befullmäktigade ombud nämndeman Christoffer Johansson att man var beredda att tillmötesgå Ersmarks begäran. Man hade beslutat att bara transportera tjäran vintertid!

Beslut

Häradsrätten beslutade att bötesbeloppet för den Kusmarksbo som hädanefter sommartid färdades genom Ersmarks bys åker med tunga lass. Böterna skulle vara 1 Rdr 32 Skilling.

1788 Häradsrättsprotokoll. Tvist ang. kvarn

Johan Nilsson drev sedan några år en skvaltkvarn i älven. Men kvarndammen dämde upp älven så att det stod vatten på ängarna uppströms. Han dömdes att riva kvarnen och kvarndammen.

Bakgrund

Johan Nilsson hade några år tidigare byggt en skvaltkvarn. D.v.s. en kvarn, som drevs av vatten som leddes genom en vattenränna till det horisontellt liggande skovelhjulet. Kraftöverföringen skedde

sedan till den övre liggande, rörliga kvarnstenen. Se avsnittet om kvarnar.

Men kvarndammen sträckte sig över hela älven och dämde upp den, så att vatten gick upp på byns ängar nästan hela sommaren och orsakade då stor skada. Byborna ville därför att kvarnen skulle rivas.

Kärande: Michel Jonsson och samtliga övriga byamän i Ersmark

Svarande: Lilla Johan Nilsson (1751–1809), bonde på Ersmark 13

Argumentationen

Svaranden medgav att kvarnbyggnaden gjorde att vattnet gick upp på ängar utefter älven. Han ville inte acceptera rättens uttalande om att en dammlucka mitt på dammen skulle hållas öppen under lagstadgad tid utan hävdade att det skulle göra kvarnen onyttig för honom.

Beslut

Häradsrätten beslöt att döma enligt Byggningsabalkens kapitel 20, § 6. Kvarnen och tillhörande damm skulle genast rivas.

1800-talet

1817 Förordnande om att hålla löst folk från byn med mera

Stopp för tiggare och luffare att vistas i byn samt för de som inte var jordägare att nyttja byns gemensamma (!) skog.

Bakgrund

Det hade tydligen varit problem med "löst" folk, som tydligen var en titel på alla som inte ägde mark. Man ville förhindra att tidigare upplevd oreda inte ska upprepas.

Beslut

1. Det är inte tillåtet för någon att på sin gård eller i byn låta någon "lös" person eller inhysesman bo och vistas utan godkännande av samtliga byamän, det vill säga byns bönder.

2. Soldater, pensionerade soldater och nuvarande inhysesman får inte hädanefter göra åverkan på byns skog genom nävertäkt, lövtäkt eller avverkning av skog. Den som ertappas skall lagföras.

3. Den som inte kommer till byastämman efter ålderdomens kallelse måste acceptera de beslut som fattas om byns angelägenheter.

1818 Ersättning för den del av Bruksvägen som gick genom Ersmark

Bondhammars Järnverk skulle ersätta Ersmark för den mark de nyttjat för Bruksvägen.

Bakgrund

Bruksvägen började byggas 1806. Sträckningen Nyland-Kåge beskrivs utförligt på annan plats i denna bok.

Vid Kåge älv byggdes 1796 Holmfors såg. Den var lönsam och ägarna kom på tanken att utvidga verksamheten till järnindustrin. Det var en verksamhet med mycket god lönsamhet. Man tänkte sig att köpa in tackjärn och framställa smidbart järn i Bondhammars Järnverk i Nyland vid Klintforsån.

För detta utsynades och startade 1806 en drygt en mil lång och 3,6 m bred väg mellan hamnen i Storkåge och Nyland. Från bruket hann man med knappt halva vägen innan arbetet avbröts. Resten högs upp i skogen och användes som vinterväg.

Vägen gick delvis genom Ersmarks skog och målet gällde ersättningen för den marken.

Beslut

Man hade kommit överens om att Bondhammars järnverk skulle betala 40 Rdr Banco till Ersmarks byamän.

Överenskommelsen undertecknades nu av tre representanter för företaget och av tretton bönder i Ersmark.

1837 Utdrag från lagtima hösttinget angående skötsel av kvarnbyggnaden

Det beslutades vad Bondhammars Järnverk skulle ersätta Ersmark för den mark de använt för Bruksvägen.

Bakgrund

Det var tydligen problem med att sammankalla delägarna i kvarnen. En skrivelse hade därför författats med innebörden att när den sammankallade skickade ut en budkavle om möte, så innehöll den ett klockslag.

De kallade skulle själva eller genom ombud inställa sig senast en timme efter den tidpunkten. Gjorde de inte det skulle de genast till kvarnföreståndaren betala 2 Rdr Banco. Pengarna skulle användas till underhåll av kvarnen.

Beslut

Häradsrätten beslutade enligt skrivelsen.

Byastämmans protokoll

Handlingarna berättar om byns invånare och deras strävan att förändra och förbättra sina liv. Hur man på byastämmorna kunde komma överens om markens och skogens utnyttjande.

Samfärdsel mellan byarna var också ständigt föremål för stämmoförhandlingar. Gemensamma insatser i form av dagsverken och pengar lade grunden för kvarnbyggnader, vägar och broar. Så småningom också i skola och bönhus.

Optimism och framtidstro avspeglas också i några protokoll. Man förhandlade om att skicka representer till Stockholm och där försöka påverka utvecklingen av Kågedalens järnvägsfråga. Gruvbolaget hade också önskemål om tillgänglighet av mark intill järnvägen.

Den sociala tanken är också dokumenterad. Om tanken om sjuka och fattiga skedde dels i form av utdebiteringar efter skatt dels mer påtagligt i form av byggnader, s.k. fattigstugor.

1800-talet

Byastämman hanterade frågor om fattigvård, skola, utarrendering av byns mark, vägbyggen och underhåll både i byn och i Byske, gränsdragningar mot andra byar, deltagande i aktiviteter inom kommunen, kvarnen, spånhyveln, lösspringande hundar, postgång, likvagn, delta i arbetet för järnväg genom Kågedalen, köpa brandspruta, snöplogning, m.m.

Att "hålla prästerskapet" var tydligen ettårs åtagande. Det finns anteckningar om det fram till 1925.

På 1840-talet lät byn uppföra tre stugor för byns fattiga.

En märklig iakttagelse är att varken det stora nödåret 1867 eller det lilla 1866 märktes i protokollet.

1809

Byn fick ersättning från en rysk härförare! Man hade genom ett dekret från kommunen och troligtvis också staten fått på sin lott att hålla kvarvarande ryska soldater med mat. Varje bonde skulle ge en

tunna korn, två kannor brännvin och ett slaktkreatur. Soldaterna skulle själva se till att detta efterlevdes.

Ersättningen för detta var för hela byn 14 silver rubel. Stridigheter uppstod inom byn om fördelningen av de ryska pengarna.

1844

Holmfors sågverk i Kåge betalade enligt kontrakt från 6/4 1844 ut 20 Rd. per år till Ersmarks byamän, detta som en ersättning för försämrade odlingsvillkor i samband med flottning och dämning.

Bevakning av tingsbeslut angående Bockholmsvägen kostade byakassan 6 Rd. 24 skilling. Likadant gjorde A. Marklund en resa till tinget ang. väg till Jörn och dess kapell.

1846

Byakassan betalade till Olof Kopparslagares änka Lisa "för läsning med Sven Johan Tjärnlunds dotter Eufrosina för 32 veckors tid 16 skilling per vecka".

Flickan fick även pengar till en "Cattecis-bok" för 24 skilling.

Teckning Hans Sandström

1847

Byn var representerad i fattigvårdskommittén. Dessa möten kunde vara upp till en vecka, och ersättning från byakassan utgick med 1 Riksdaler/dag.

Brandsyn inom byn ombesörjdes av Gustaf Andersson. Ersättning för detta utgick med 2 ½ Rd.

1848

Byakassan betalade för kläder åt behövande. För 5 alnar vadmal betalade man 6 Rd 42 skilling.

Detta år gjorde man även en resa till kyrkan för att hämta spannmål åt de fattiga.

1849

Det betalades för bräder, arbete och spik till bro över Byske älv.

Byamännen byggde en fattigstuga med tre "boningar" för byns fattiga. När den inneboende dog, skulle lokalen återgå till byn.

1850

Jon Nilsson har hyrt ut husrum för skola under sju veckor. För det fick han 3 Rd/vecka.

1851

A. Marklund blev kallad att på byns bekostnad bevaka häradssyn i Fjällboliden, ett nybygge mellan Boliden och Jörn, samt att bevista sockenstämman angående kyrkbygge i Finnträsk. Han gjorde även en resa med ett förslag om att skilja pastoratet, som tydligen ansågs vara för stort.

Maximo dog detta år och byakassan bekostade hans begravning och jordafärd. Likkistan kostade 2 Rd.

Spannmålsutgiften till de fattiga uppgick till motsvarande 20 skäl (1,2 ha) korn. De räknades upp.

1852

Kostnad för att föda och med kläder ombesörja en föräldralös flicka var 20 Rd/år.

1853

Dagsverksersättning uppgick till 36 skilling/dag. Aktuella projekt var arbete med råhage mot grannbyarna samt bron över Lillån.

Vid majstämman detta år fanns det endast 18 skilling i byakassan.

1855

Byakassan köpte korn till byns fattiga. Pris för en halv tunna (80 liter) var 8 Rd. I dagens penningvärde ungefär 320 kronor.

Kvarnföreståndaren fick som ersättning 3 kappar (14 l) korn för varje kvarndygn.

Man hade även kostnad för reparation av skolbänkar.

1857

Sedvanlig första majauktion. Hampsänket vid Sprätjärn gick för 3 Rd 40 skilling och Röthägnaden i östligaste Ersmark mot Kåge för 12 Rd 6 skilling.

Varje år försåldes för ett år tvättarplatsen Ö. älven för 1 Rd 6 skilling.

Vid sockenstämman diskuterades bl. a. ett förslag till "säkerhetsvakt".

1858

Jonas Mikkelssons änka hyrde ut skolhusrum under 64 dagar för 24 skilling/dag.

Åldermannabestyr för året kostade 9 Rd 36 skilling.

Nävertak till en av byns fattigstugor betalades med 3 Rd. För 400 st. 5 tums spik betalades 6 Rd.

1859

Aktuellt med rödmålning i kyrkstaden. Byns representant var Jacob Karlberg.

1860

Kostnad för medicin till den senare avlidne N. L. var 24 skilling. Kista och jordafärd kostade 7 Rd.

Det inköptes 23 skoltabeller för 5 Rd 36 skilling. Skolhyran för året på 33 Rd gick till Aron Bergmark.

1861

Inköptes åt Sven Jonsson en kalvskinnspåls för 3 Rd.

Vid majstämman detta år omnämndes för första gången myntet "öre". Beloppet var 50 öre.

Ett vanligt uttryckssätt i samband med diverse beställningar och underhåll till byns fattiga och föräldralösa, är ordet "besvär".

1862–64

Protokollet består mest av det vanliga auktioneran- det med Hampsänket och Röthägnaden.

En stor del av byns kostnader har också gått åt till inköp och försling av ved. Till vem och till vad framgår inte.

Detta år fick man också "jemkningspengar" från socknens fattigkommitté.

1865

Omnämndes för första gången "småbarnsskolan". Jonas Marklund var lärare och Anders Bergström höll husrum för 33 Rd 12 skilling. Skollärare Vibom, som undervisade de större barnen, fick kost av byamännen.

Byskebron var en stor utgiftspost. Det betalades 235 Rd i olika ersättningar.

1866 (Lilla nödåret).

Betalades för 5 000 takspån 5 Rd 30 skilling. Åbron fick nya längder. Det var tydligen rejåla doningar då två stycken ersattes med 11 Rd.

1867 (Stora nödåret).

Spånhyveln fick nya järn. Smidet i kvarnen förbättrades. Kassabehållning l:a maj var 2 Rd 10 skilling.

År 1866 och framför allt 1867 var det nödår. Det syns tydligt på årsringarna från trädet som grodde omkring 1700.

Men inte ett ord i protokollet om svälten!

(foto Rolf Nordh)

1868

Detta år var kostnaden för bägge (!) skolornas rums- hyra 28 Rd 50 skilling.

Varken 1867 eller 1868 fick man ersättning från Holmfors såg.

I protokollen förekommer nu anteckningar om både skilling och ören. En skolbank kostade 2 Rd 50 öre.

Representation vid sockenstämma betalades med 1 Rd/dag.

1869

Det nämns för första gången i protokollet kostnader för skolbyggnaden. Fönster och dörrar för 136 Rd samt till snickare Carl Olofsson 35 Rd.

1870

Dags igen för 20 Rd från Holmfors såg.

Kostnader för bygget av skolhuset uppgick till 68 Rd. Bl. a. kostade pigglister 1 Rd 22 skilling, brandgaffeln 50 öre och förstugudörren 5 kronor. Mossatorkning samt ett par sågbockar ersattes med 2 Rd.

1871

Fortsatta skolkostnader. Bl. a. sängkläder åt läraren Thelberg, för 6:55. Div. kostnader är också bokförda för den s.k. Nybron.

1872

Det nämns en speciell skolhuskassa och fordringar till denna genom en speciell uppbördslängd för ved.

1873

Det betalades för "tidsspillan å sockenstämman" 1:50/dag.

Den som vintertid körde upp väg över Kåge-sko-gen fick 3 Rd för besväret.

För målning i skolhuset fick handlanden Andersson 27 Rd.

1874

Reparerades "vattenfaret?" nedanför Stenmarks för 19:50.

Skolkostnaderna var 48:95.

Under protokollsbokens år var man noga att berätta om vad man betalat för resor till Umeå, Kåge, staden, Drängsmark o.s.v.

1876

Det framgår att man skilde noggrant på byakassan, skolkassan och kvarnkassan.

Rågångsreglering mellan Storkåge och Ersmark kostade 199:33.

1877

Fortsatta kostnader för skolhuset, bl. a. knutbrädor och fönsterglas för 45:50.

Hampsänket har tillfälligt bytt namn till Linsänket.

1878

Under alla år som protokollboken omfattar har man betalat 1 Rd för något som kallas för stambok. Enligt uppgifter från Folklivscentrun i Skellefteå var det någon form av folkbokföring för kyrkobeskattning.

Detta år uppsattes en grind å Kyrkvägen vid Bergmans-logen för 4:50.

Husrum och sängkläder till skolläraren kostade 10 kr och ett lås till spånhyveln kostade 1 kr. Spånhyveln var införskaffad för 75 kr.

Skolhuset användes numera även till byastämmolokal.

Det beslöts att rusta upp Kyrkovägen över byns ägor. Dagsverkskostnad var 1 krona sommartid och 75 öre på vintern.

1879–81

Dags för en ny fattigstuga som ersättare för den som byggdes 1849.

1882

Den 9 sept. samlades man enl. "ätgången budkavle" för att reparera väg från byn till "Östbyssbodarna". Arbetet skulle påbörjas vid Ilddiksbron, fortsätta vid norra Storbrännabacken och vid Råningsbäcken.

Erik Fältskärs nybruksjord vid Röthägnaden utarrenderades för 12 kr/år intill dess att rotejorden återgick till byn.

1882–83

Man har prydligt redovisat kostnader var för sig till kvarnen, skolan, fattigvården, vägar och byggnad. Erlagd skatt till byakassan 1882 var 5 kr/tunna skatt.

Man beslöt att till fattigstugans utbyggnad anskaffa 22 styck 14 fot långa och 7 x 7½ tums bjälkar för varje tunna skatt samt 6 tegelstenar för varje skäl

skatt. Ordet som användes var ”entreprenad-
auktion”.

1883

Den totala kostnaden för fattigstugan var 593:32, vil-
ken summa var efter skatt betald. Det motsvarar i
november 1991 ungefär 24 000 kr.

1885

Ersättning för att förestå spånhyveln höjdes från
1878 års 6 öre per famn till 10 öre.

1885-12-27

Ersmarks brobyggnadsskyldiga samlades för att be-
sluta hur man skulle förhålla sig vid den dagen därpå
kommande brostämman med Byske brobyggnads-
skyldiga.

Man utsåg enhälligt hemmansägaren Moses Hed-
lund. Han ersattes ur byns kassa med ett belopp
motsvarande en halv skjuts från Ersmark till Byske
och åter.

1886-06-02

Man var irriterad på hundar som strövade omkring
och skapade förödelse i fårhjordarna under betesti-
den.

Förslaget var att föreslå socknen en beskattning av
dessa ”skadedjur”. Skatten skulle gälla alla hundar,
som den första maj var minst två månader gamla.

Åldermannen E. Lundqvist utsågs att dra ärendet
för kommunstämmans ordförande

1886-07-28

Huvudfrågan var inköp av land för grävning av kanal
för en ny kvarn i älven. Ett köpekontrakt upplästes.

Det bestämdes att det skulle finnas 30 andelar i fö-
retaget, där varje lott gav 24 timmars kvarntid. Med
tillgången till kvarnen följde också ett ansvar att
delta i motsvarande grad i grävningarna och andra
skyldigheter.

Det beslöts enhälligt att utse Anton Lundberg från
Östanbäck som byggmästare

Det utbjöds till minstfordrande att tillhandahålla
kost, säng och husrum åt Lundberg under byggti-
den. Johan Andersson Lundqvist åtog sig uppdraget
för 48 öre per dygn.

1886-09-11

Teckningslistan för kvarnen var huvudämnet. Det
fanns 35 hellotter eller dygn att fördela.

Problemet var att 35 var jämnt delbart med 7. Det
innebar olägenheten att en lott skulle innehålla bara
söndagsdygn. Därför beslutades att sista söndags-
dygnet i varje kvarntur skulle stå obegagnat och
kvarnen den dagen vara stängd med lås och bom.

1887-01-29

Det diskuterades om det på byalagets bekostnad
skulle ske en grundlig reparation av byns gemen-
samma kvarnhus och inventarier. Det blev en kort
men livlig diskussion som slutade med votering. Ja-
sidan vann med 136 röster mot 84 (byamännen hade
alltså fler än en röst).

1887-03-11

Ombyggnaden av kvarnen diskuterades på nytt. Det
fanns förslag både om att uppskjuta bygget och att
helt avstyra det. Vid skild votering avslogs reparat-
ionen med 246 röster mot 228.

1887-06-25

Fråga om reparation av rummen i skolhuset. Efter
diskussion så beslöts omläggning av golven i båda de
västra rummen. Vidare att väggen i kammaren skulle
på sättas förhydningspapp och oljemålas. Väggen i
köket skulle tapetseras, taken uppmålas med krit-
färg och för fönstren i hela byggningen skulle det ske
nödig reparation och målning.

Kostnaderna skulle vid behov uttaxeras eller inbe-
talas av byamännen.

Frågan om Bodvägen skulle iståndsättas på byns samfällda bekostnad resulterade i en livlig diskussion följt av ett enhälligt nej.

Synberättelsen över Kyrkvägen upplästes. Den var delvis lagad, på några ställen var den olagad och på några för dåligt lagad.

Väster om gårdsskiftet för Johan Andersson Lundqvist var Kyrkvägen mellan Ersmark och Kusmark denna sommar inhägnad till cirka 4 fots bredd (119 cm). Vägen var därmed så smal mellan hagen och älven att resande knappast kunde köra om varandra.

Stämman beslöt att i första hand skulle åldermanen säga till Jan-Annerna att genast återflytta hägrarna till sitt gamla ställe. Om tillsägelsen inte åtluddes skulle man anmäla ärendet till Skellefteå häradsrätt.

1887-08-29

Byamännen åtog sig att för läsåret ordna sängkläder åt lärarinnan. G. G. tog uppdraget för en ersättning av 3 kr.

1887-09-28

O.L. hade i sex månader legat på Skellefteå lasarett men utskrivits som obotlig.

Då han var medellös och inte kunde försörja sig, så beslöt byamännen att anmäla förhållandet till Kommunalstyrelsens ordförande. Men intill dess att saken skulle hinna ordnas så utbjöds till den minstfordrande att ombesörja för honom. Det blev Anders Johansson Grönlund som tog ansvaret för 1 kr/dag.

1889-06-01

Byske och Jörn kommuner hade ansökt om statsbidrag för väganläggning mellan Jörn och Kåge kaj. Stämman beslöt enhälligt att även Ersmark skulle ansöka. Åldermannen fick ansvaret att på byamännens vägnar underskriva en för ändamålet upprättad fullmakt.

Anmärkning: detta är första gången som vägen Kåge-Jörn nämns.

1889-10-19

Det lades fram ett förslag om inköp av en kamin åt A-C. B. Det beslöts att ålderman skulle lägga fram förslaget till avgörande vid nästa sammanträde.

1890-01-15

Efter överläggning blev det ett enhälligt avslag på begäran om att köpa nya gardiner till skolhuset.

1890-01-20

Skolhuset beslöts brädfodras kommande sommar eller vid första lämpliga tillfälle.

Stämman uttalade sin åsikt om vilka av byns fattiga, som borde få understöd av kommunen vid den stundande fattigvårdsregleringen. Det angavs också belopp enligt följande:

- A. F. som numera börjar ha vuxna barn borde inte få understöd
- J. L. som hade 6 små barn och dessutom ofta besvärades av sjukdomar borde istället få ett bidrag av minst två säckar mjöl.
- L. Ö. en säck mjöl
- J. D. tre säckar mjöl
- Änkan efter A. J. en säck mjöl
- A-L. B. samma anslag som föregående år
- Änkan F. H. med två små barn en säck mjöl.
- E-S. M. ansågs till följd av ålderdom och därmed åtföljande bräcklighet icke längre kunna klara att sköta sig själv, varför hon måste utackorderas.

1890-05-03

Det såldes för skolhusets räkning en gammal liddörr till M. H. för 50 öre.

Spillningen från Skolhusets avträde inropades av Anders Östensson för 1 kr 50 öre.

Det 10-åriga arrendet som A. L. hade av byns gemensamma ågor, den s.k. Gården, var nu avslutat.

En ny överenskommelse träffades mellan A. L. och Ersmarks samtliga skatteägare. Avtalet innebar en förlängning med samma årsarrende på 10 kr i ytterligare 10 år med tillägget att vid dessa års utgång i fullgott skick iståndsätta arrendets hägnader eller gårdesgårdar.

1890-09-22

Det beslöts att byakvarnen skulle stängas under söndagsdygnet från söndagsmorgon kl. 8 till måndagsmorgonen. Frågan var inte annonserad i kallelsen till stämman och stod därför öppet för överklagan av de byamän som inte var närvarande.

1891-05-02

Diskuterades det dåliga underhållet av Kyrkvägen. Ett problem var att de underhållsskyldiga på sträckan från stora landsvägen till Ersmark inte utan tvång fullgjorde sin skyldighet.

Det beslöts därför att åldermannen skulle snarast kontakta kronobefattningsman och kräva syn på nämnda vägsträcka samt begära att de vägunderhållsskyldiga skulle fullgöra sin skyldighet.

Angående allmänna vägar över Ersmarks område beslöts att byns skattetagare skulle ofördröjligen efter fullbordad vårsådd iordningställa sina väglotter.

Åldermannen skulle med biträde av Moses Hedlund d.ä. se till att var och en fullgjorde sin skyldighet. Om någon trilskades, så hade tillsyningsmännen makt att på den vägansvariges bekostnad verkställa arbetet.

1891-05-14

Det väcktes frågan om att på byalagets bekostnad iståndsätta skiljehagen mellan Lövlund och Ersmark. Detta ledde till ordväxling.

Några menade att om den nya stängselförfattningen nu skulle tillämpas måste denna stängsel-skyldighet gälla de skatteägare som hade sina ägor intill Lövlund.

Andra däremot ansåg att om det där tillgängliga mulbetet användes skulle även gårdsgårdar uppföras på allmän bekostnad.

Efter avslutad diskussion försökte man ta beslut i frågan. Flertalet ansåg att byn skulle ta kostnaderna, men den andra sidan gav inte vika.

Beslutet blev enligt majoriteten att byn skulle stå för kostnaderna för gårdsgårdarna. Den som gjorde arbetet fick ersättning från byakassan. Kassan fick i sin tur in pengarna genom en extra inkassering utifrån jordägarnas andel efter skatt. Ville man inte betala, så kunde man gå till rättegång.

1891-05-31

Det var problem med lösspringande hundar som jagade får. Det beslöts att hundar som var 6 månader eller äldre, skulle hållas i band under betestiden. Undantagna var hundar som var så små att de inte utgjorde någon fara för fåren.

De som bröt mot överenskommelsen skulle den 1 maj nästkommande år inbetala 3 kr för varje hund.

1891-09-08

Handlare Johan Gustaf Gustafsson hade på begäran av inspektören Johan Lundholm och disponenten Hugo Nilsson i Kåge kallat Ersmarks byamän till skolhuset.

Frågan som dryftades var om byn skulle vilja bidra till omkostnader för en provisorisk undersökning med syfte att få en järnvägsbibana dragen genom Kågedalen.

Det beslutades att Ersmark skulle bidra med 30 öre för varje skäl skatt samt att tillhandahålla hantlangare till förrättningsmannen under undersökningen från Kåge rå till mötande Kusmarks område.

Mot beslutet reserverade sig Jon Bergström, Nils Bergström och Petter Andersson, som ville avsäga sig all omkostnad för detta.

1893-01-10

Skolhuset var otillräckligt för skolans ändamål och frågan var om det skulle göras en tillbyggnad. Diskussionen avslutades med omröstning, Den resulterade i 504 Ja till tillbyggnad mot 50 Nej.

Senare under mötet diskuterades tillbyggnadens storlek och placering. Tre förslag fanns:

- Mot östra gavelväggen,
- Mot norra sidan mellan de östra fönstren och fönstret i kammaren.
- Mot västra gavelväggen.

Efter diskussion, röstning och votering blev en utbyggnad på norra sidan beslutad med rösterna 326 mot 214.

Därefter fastslås att utbyggnaden blir ett rum 13x12 alnar invändigt med 5 fönster.

1893-05-01

På uppdrag av Kåge älfs flottningsförenings styrelse utsåg stämman en skiljeman för bestämmande av den skadeersättning, som markägarna vid Kåge älv skulle få. Det utsågs enhälligt godemannen vid skiftesverket M. Hedlund.

Frågan om utvidgning av skolhuset togs upp på nytt. Många hade protesterat mot det tidigare beslutet, varför det nu upphävdes.

Många uppfattade problemet som så att det fanns för många lärare i alltför små lokaler. För att få balans beslöts därför att avskeda en av lärarinnorna!

1893-05-28

Det togs upp frågan om vägsträckning för nya vägen. Det beslutades enhälligt att vägen skulle följa den gamla vägen från gårdsskiftena för Johan Carlberg till Anders Östensson.

Där skulle den avvika i nordvästlig riktning mot norra sidan av Jönsberget och löpa samman med vägen enligt den av Cederberg utstakade planen.

Anders Gustafsson ansåg att vägen därefter måste anläggas i rak riktning mot Kallbäcksbron vid Kusmarks rå.

1893-06-03

Först verifierades om det vidhölls beslutet att avskeda den ena av de två lärarinnorna.

Därefter började man diskutera utifrån behovet av två lärarinnor och inte utifrån skollokaler. En faktor vara att Skolstyrelsen faktiskt gav bidrag till två lärarinnor.

Det framkom att stämman inte hade beslutsrätt i frågan, men man ville ändå rösta och se hur många som ansåg att det fanns behov av två lärarinnor och hur många som tyckte att det räckte med en.

Svaret blev att alla röstade Ja utom Moses Hedlund d.y. och N.N. samt sex namngivna personer som förklarade sig neutrala.

1893-06-17

Mötet tog även denna gång upp frågan om skolans utbyggnad, hur det i så fall skulle se ut, tiden för när arbetet skulle vara klart och utdebiteringsgrunden för kostnaderna.

Frågan diskuterades och de sex som förra gången var neutrala tillfrågades särskilt. Det röstades och nu var 14 för och tre neutrala. Det beslöts därför att skolhuset skulle byggas ut före början av höstterminen.

Anders Andersson Grönlund hade gjort ett detaljerat förslag för tillbyggnaden med fönster och dörrplaceringar. Han avslutade med att kostnaderna skulle fördelas efter vars och ens skattetal i mandat satt jord.

Hans förslag antogs med tillägget/ändringen att i stallet för skattefyck skulle allmän fyck gälla som utdebiteringsgrund för omkostnaderna.

1893-07-22

Det beslutades att byn inte skulle kräva ersättning för att upplåta mark för vägen Kåge Hamn – Jörns kyrkby. Allmän mark som var upplåten till enskilda personer var undantagna och för dem skulle odlingsersättning betalas.

1893-12-14

Folkskoleinspektören hade yttrat sig om planerna för skolans tillbyggnad. Det utlöste en livlig diskussion.

Resultatet blev att ett nytt förslag framställdes. En ny skolsal lika stor som den gamla skulle byggas på västra gavelväggen. Inte på den norra som det tidigare beslutades.

Om det fanns tillräckligt med höjd skulle skrubbväggar timras in på andra våningen som förberedelse för en eventuell framtida vindskammare.

Hemmansägarna som ägde jorden där skolhuset var uppfört lämnade sitt bifall till att mot en årlig ersättning av 3 kr erbjuda nödvändiga utrymmen för skolan och åbyggnader. De vägrade dock att dokumentera detta skriftligen. Stämman antog ändå enhälligt förslaget.

1893-12-19

Livlig diskussion om föregående stämmas beslut om skolhuset. Man kom nu fram till att tillbyggnaden skulle uppföras mot gamla skolhusets östra gavel (förra gången var det västra!). Ritningar visades på en tillbyggnad med samma storlek som den gamla salen.

1894-09-22

Skoltillsyningsmannen började bli för gammal för att orka med arbetet. Det utsågs ett ombud, hemmansägare Olof Marklund, att till skolrådet framställa begäran om ersättare. Stämmans förslag var att Anders Andersson Grönlund skulle bli ny tillsyningsman.

1895-10-11

Det väcktes frågan om brytning av väg från landsvägen norr om Anders Gustafssons gård och till någon punkt på gamla Kusmarksvägen.

Det träffades överenskommelse med Gustafsson om att han skulle avstå mark till en väg, mot att byalaget i gengäld avstod till honom den del av gamla Kusmarksvägen som låg mot hans ägor, med rättighet dock för andra att trafikera den. Dessutom att Gustafsson skulle få inhägna den del av sandtåkten som låg väster om den nu befintliga vägen från berget och ned till hans gård.

Byamännen åtog sig att bygga vägen med villkor att Kusmarks byamän skulle delta i arbetet med ett-hundrasex dagsverken.

Arbetet att noggrannare utstaka vägen uppdrogs åt Moses Hedlund d.ä., Anders Östensson, Anders Gustafsson och Johan Lundqvist. Till föreståndare vid arbetet med vägens brytning valdes Moses Hedlund d.ä.

Dessutom beslöts att för skolans behov av Oskar Karlsson inköpa fem (5) famnar spinkved à 1,75.

1896-05-01

Lärarinnorna beviljades fyra skjutsar mellan Ersmark och Skellefteå stad. Moses Hedlund d.ä. och Karl Hedlund reserverade sig och vägrade att bidra till kostnaden. Därefter utbjöds skjutsarna till minst fordrande och inropades enligt följande

Första skjutsen av Johan Andersson för 1,20

Andra av J.O. Bergmark för 1,15

Tredje av B. Östensson för 1,00

Fjärde av Jonas Gustafsson för 1,00

Skulle lärarinnorna som hittills under skolterminerna få sängkläder på byns bekostnad? Efter något meningsutbyte beslöts att inte längre hålla dem med detta.

Fortskaffningen av postväskan två gånger i veckan mellan Ersmark och Kåge utbjöds till minst fordrande. Ett förbehåll var provotid fram till måndagen den 4 maj kl. 12 middag. A.G. Olofsson gav lägsta anbudet med 20 öre per resa.

Sysslan som föreståndare för spånhyveln utbjöds till minstfordrande. Otto Andersson fick arbetet med budet 4 öre per famn hyvlad spån.

Det beslöts om att i början av den kommande sommaren skulle det utföras underhåll av den nya skolsalen. Springorna skulle slås igen, taket målas med limfärg och väggarna tapetseras med billiga tapeter. Skoltillsyningsmannen skulle anlita målare Dahlberg för detta.

1897-05-01

Broarna över Djupbäcken behövde repareras. Arbetet kunde utföras mot ersättning eller via dagsverken. Det förra beslöts. För att utföra arbetet utsågs Mose Hedlund d.ä.

Det beslöts också att på samma sätt reparera broarna på Lindbergs skifte i Ersmarksbodarna.

Dessutom att på samma grunder bryta väg österut från länsvägen söder om Hultena till skiftet på hemmanet no. 2.

Det beslöts att bredda vägen på lämpliga ställen vid grusgropen norr om det s.k. Backledet till Anders Gustafssons väg och även utvidga den vägen.

1897-06-28

Det beslöts att varje hemman skulle bidra med ett dagsverke i brytning av väg från västra bron till Bergmarks såg. I gengäld skulle de gratis få hämta sågspån vid sågen.

Sågens ägare hade dock möjlighet att istället betala vanliga dagsverkspris och behålla sågspånen.

1898-04-01

Man träffades som vanligt i skolhuset.

Skolans orgel var i behov av reparation. Det beslöts att den skulle sättas i brukbart skick och kostnaderna debiteras byamännen enligt samma grund som skolans övriga utgifter.

Efter verkställd stämning och rengöring skall pipstommen omklädas med något slags billigt tyg för att utestänga damm och smuts.

Albin Eriksson i Kåge skulle anlitas för att utföra arbetet, och skulle han vara förhindrad så skulle E. Klingstedt i Medle erbjudas arbetet. Skulle Klingstedt behöva skjuts från Medle, åtog sig B. Östensson att utföra arbetet för kronor 3,70.

1898-04-30

Det beslöts att uppföra ett skjul för likvagn och liksläde. Platsen var västra sidan av skolans vedbod. Anders Östensson och Moses Hedlund d.ä. valdes att utforma en plan och ett kostnadsförslag.

Spånhyveln behövde repareras. Det beslöts att skaffa ett vattenhjul genom inköp eller tillverkning på stället. Dessutom i övrigt reparera hyveln till användbart skick. Den som vid mötet skulle tillträda befattningen som ålderman skulle se till att detta blev gjort.

1899-03-04

Brytarna under Västra Åbron behövde byggas om. Skatteägare skulle skaffa behövligt virke och arbetet utföras som dagsverken.

Till byggnadsvirke skulle det för varje tunna skatt levereras 21 barkade timmerstockar. De skulle vara 15 alnar långa och ha 6 tum topp. Arbetet skulle ta sin början om en dryg vecka efter stämman.

Hemmansägare Moses Hedlund d.ä. valdes att förestå arbetet och anteckna levererat virke.

Östra Åbron beslöts få en ny fyllning av sten och grus i norra änden. Fyllningens höjd skulle vara sådan att vattnet inte utan vidare kunde översvämma den.

Arbetet skulle utföras samtidigt med arbetet vid den andra bron. Till föreståndare valdes Johan Karlberg.

Brons lutande spännbåge skulle inte åtgärdas förrän det övriga arbetet var klart.

Frågan om brandsprutan uppsköts till första-majmötet.

1899-03-11

Stämman tillfrågades om den ville skjuta till medel för en undersökning för en järnvägsbana Jörn, Kåge och Staden. Efter en diskussion beslöt stämman enhälligt så när som på Jonas Andersson att betalutbetalta 15 öre för varje fastighetsfyrek. Beloppet skulle inkasseras vid årets ordinarie sammanträde i maj.

Handlare Johan Gustaf Gustafsson fick i uppdrag att å byns vägnar underskriva en till Jernvägsstyrelsen ställd ansökan.

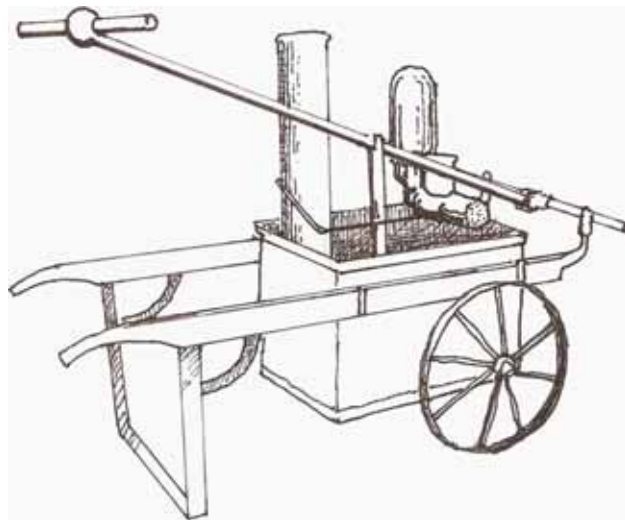
1899-04-29

Föregående räkenskapsår hade 3 skatteägare sammanslutit sig för bekostnad av endast ett års åldermannaskap. Detta ogillades av stämman och ledde till diskussion.

Beslutet blev att alla skatteägare med minst 1/16 mandat skulle var för sig överta åldermannaskapet i ett års tid efter gammal oförändrad ordning.

De mindre skatteägarna skulle sammansluta sig så många som behövdes för att nå minst 1/16 mandat.

Det beslöts inköpa en brandspruta som klarade 60-70 liter per minut. Det diskuterades fabrikat Eale som enligt priskurant kostade 110 kr. Handlare Johan Gustaf Gustafsson fick i uppdrag att inköpa en sådan.

Handdriven brandspruta av liknande typ som den som diskuterades. Teckning Hans Sandström

1899-05-16

Diskussion om grunderna för utdebitering av kostnaderna för brandsprutan. En särskild nämnd på tre personer utsågs för att verkställa en provisorisk värdering av vars och ens åbyggnader. Värderingen skulle sedan ligga till grund för utdebiteringen. De som valdes var Anders Östensson, Jonas Gustafsson och Johan Gustaf Lindberg.

På förslag av Lars Petter Fahlgren med flera uppstod frågan om den påtänkta brandsprutan hade för liten styrka vid en större eldsvåda. Stämman samtyckte och beslöt att istället inköpa den större sprutan Eale som klarade 160 l/minut. Köpesumman enligt priskurant no 3 var 200 kr exklusive frakt.

1900-talet

Man diskuterade skolan, vägarna, järnvägen, fattigvården, Kapellförsamlingen Kåge, grustaget på Jönsberget, posten, tattare, elström, kreaturshållning, jakt, brandväsen och det söktes statsbidrag.

1900-02-03

Värmen i östra skolsalen var för dålig. Olof Persson Marklund föreslog att det skulle inköpas en större kamin eller, ännu bättre, en s.k. värmare, om den inte blev för dyr.

Olof medgav att han inte visste vad en värmare kostade. Han tyckte att man på förhand kunnat förutse att en så obetydlig kamin som den hitintills använda var alldeles för liten i förhållande till rummets storlek.

1900-12-05

Plogningen skulle utbjudas till minstfordrande för en tid av två år räknat från den 1:a januari 1901. Efter prötotiden stannade lägsta anbudet på G. Pettersson. För västra distriktet betalades 84:50 och östra 89 kronor.

1901-06-01

Det beslutades att Björnängesvägen skulle brytas ifrån Bovägen vid Ildiket (nu Elddiket) österut mot August Bergmarks hägnad samt norröver till Björnänget. Arbetet skulle påbörjas måndagen den 17:e juni 1901.

1902-06-07

Brytningen av väg till Björnänget uppsköts till efter skördetiden.

1902-08-14

Byamännen hade sammanträtt för att diskutera om något borde göras för att hindra Kåge att avskilja sig från kapellförsamlingen Kåge. Det beslöts enhälligt utan diskussion att man skulle göra det som lagen

tillät för att hindra Kåge by från att bryta sig ut från den tilltänkta Kapellförsamlingen Kåge.

1902-12-23

I ett längre protokoll rörande Fattighjälpen konstaterades att W. H. borde få två säckar mjöl.

W. H. hade en liten jordbit, men han var skyldig för den och för allt sitt husgeråd och mycket mera. Nu var hans kredit uttömd och han kunde inte livnära de sina.

Om han tvingades lämna från sig allt innan fattigvården lämnade honom något bidrag så skulle det i framtiden bli en mycket större börda för fattigvården än om fattigvårdsstyrelsen nu i nödens stund lämnade honom en hjälpsam hand.

1905-04-14

Granskning av byns gemensamma räkningar som uppgick till summa 537:56 kr.

Företogs auktion för inköp av 4 famnar ved för skolans behov. Lägsta anbud stannade på ett pris mellan 5:30 och 5:50 per famn.

1906-05

Arrende av södra Röthägnaden utbjöds till den högstbjudande och stannade på Johan Andersson d.ä. Högsta anbudet blev kr 12:30, vilket betalades kontant vid klubbslaget och kvitterades av årets ålderman.

Norra Röthägnaden erbjöds till den högstbjudande. K. Asplund vann med kr 15:20, som även det betalades kontant och kvitterades.

Det beviljades 5 skjutsar till byns lärarinnor. Fyra till Klara Eriksson och en till Nora Fjällnär.

Nr. 1 Klara Eriksson från Ersmark till staden Olof Karlberg för 1:75

Nr. 2 Klara Eriksson från staden till Ersmark Gustaf Jakobsson för 1:50

Nr. 3 Klara Eriksson från Ersmark till Sävenäs
Samuel Mikaelsson för 2:70

Nr. 4 Klara Eriksson från Sävenäs till Ersmark
Samuel Mikaelsson för 2:70

Nr. 5 Nora Fjällnär från Ersmark till staden
Verner Karlsson för 1:65

Förskaffning av postväskan mellan Ersmark och
Kåge poststation 2 gånger i veckan utbjöds till den
minstfordrande och stannade på N. A. Lundqvist för
lägst anbudet 39 öre per resa.

Men nu har sedermera nämnde Lundqvist överlä-
tit postbärningen till Viktor Holmberg till samma
taxa med förbehåll att Holmberg inte skulle få ut-
kwittera kr. 4:00 från förstnämndes befattning.

Det beslöts att åldermannen skulle väljas i sluten
omröstning för en tid av tre år. Arvodet bestämdes
till 36 kronor per år. C.G. Vesterlund blev enhälligt
vald och accepterade uppdraget.

1907-09

Det fanns bara en sökande på arbetet att städa i sko-
lan under nu börjande läsår. Madam Eva Holmberg
åtog sig uppdraget mot en ersättning av 45 kr.

Angående skurning i skolhuset beslöts att varje
skurlag skulle bestå av 12 personer och skulle ersät-
tas med 6 kronor per skurlag, så att var och en fick
50 öre. Skulle skurlaget någon gång bestå av ett
mindre antal än 12 skulle de ändå få 6 kr att fördelas
lika.

1908-10

Det beslöts att reparera Västra Åbron vid samma tid
och med samma arbetsförmän som vid dikningen på
vägstycket norr om bron.

Skatteägare skulle till bron skaffa ett stycke broträ
en 2 tums bräda för varje ½ tunna skatt. Priset för
broträ sattes till 60 öre per styck och för bräderna
till 60 öre per kbf.

1909-03

Uppläsning av handlingar angående Skellefteå kom-
muns åtagande att upplåta mark m.m. till bibanan
Bastuträsk-Kallholmsfjärden.

Det framgick att klagomålen över kommunalstäm-
mobeslutet lämnats utan avseende. Det beslöts där-
för att hos Kungl. Majestät överklaga utslaget. Det
bestämdes att den del av kostnaden som rör Ers-
marks by skulle betalas ur bykassan.

1910-05

Det diskuterades underhållet sommartid av befint-
liga by- och ängesvägar.

Det föreslogs utstaka sträckor om 100 meter och
utbjuda till minstfordrande underhållet på dessa
sträckor.

Detta bifölls efter votering med 189 ja-röster mot
36 1/3 nej-röster. Den nya ordningen skulle genast
träda i kraft och gälla i fem år. Mot sålunda fattat
beslut anmäldes en så lydande reservation:

Mot det beslut som fattats angående vägdelning
reserverar jag mig, undertecknad, och åberopar
mig av den delning som var fastställd den 16 okto-
ber 1897 såsom fortfarande giltig
/Ersmark 2 maj 1910 /Gustaf Lundqvist

Valdes skolläraren E. Lindgren och J. A. Larsson, att
hos skolrådet göra förfrågan om möjligheten att få
ett skolhus i Ersmark.

1911-01-03

Överläggningen handlade om möjligheten att an-
skaffa tomt till ett blivande skolhus i Ersmark. N.J.
Fahlgren, J. A. Larsson och J. O. Bergmark valdes att
inhämta anbud på tomter som var till salu och priset
på dem och därefter avrapportera.

1911-01-13

Sedan kommitterade inhämtat anbud på skolhus-tomte sammankallades byamännen för yttra sig om detta.

Följande tomter var erbjudna till salu:

Edvard Östensson för 1½ tunnland 1 200 kr

Karolina och Johan Bergström för 1½ tunnland 1000 kr

Anna Gustafsson för 1 tunnland 400 kr

Johan Andersson för 1½ tunnland 600 kr

Byamännen ville inte skriva kontrakt om köp av någon av dessa tomter utan beslöt att i tomtägarnas närvaro upprätta en förteckning och inlämna till skolrådet.

1911-02

Det hade inkommit en begäran från skolrådet om att Ersmarks byamän i likhet med Kåges skulle erbjuda fri tomt för en skolhusbyggnad. Skedde detta och framställningen beviljades, så skulle den blivande kyrkostämman lämna sitt förord för Ersmarks skolhusbygge.

Sedan den inkomna skrivelsen blivit uppläst startade en diskussion. En del uttalade sig för och en del emot förslaget. Till sist enades byamännen, då det fanns ett mycket stort behov av skolhus:

Om skolhuset byggdes här och nu så skulle två lika stora tomter inköpas från fru Gustafsson och Johan Andersson och kostnadsfritt upplåtas till skoldistriktets förfogande.

1911-05-01

Johan Andersson framförde till stämman att några ungdomar utan lov från byamännen uppsatt en dansbana vid den s.k. Røjmyrkläppen.

Det uppdrogs därför åt P. L. Fahlgren, C.G. Grönlund och C.E. Vesterlund att så snart som möjligt,

när ungdomarna kom tillsammans för dans på banan, säga åt dem att senast 6 juni ta bort banan. Om inte detta skedde skulle banan säljas.

1912-09

Utbjods till den minst fordrande att senast 1 maj 1913 skaffa fram och till Västra Åbron leverera byggnadssten enligt specifikation. Anbudet skulle prövas förstkommande måndag kl. 5 em.

Anbudet som blev lämnade var enligt det följande:

25 kubikmeter	K. Östensson	per m ³ kr 6:00
25 kubikmeter	A. Antonsson	per m ³ kr 6:00
25 kubikmeter	K. Östensson	per m ³ kr 6:00
75 kubikmeter	Petter Sten	per m ³ kr 6:00

1912-09-30

Vid sammanträdet antogs alla anbud på anskaffning av sten till Västra Åbron.

1913-05

Det beslöts att den i byn, som hädanefter inhyste tattare, skulle böta tio kronor till byakassan och det skulle kungöras i ortens tidningar.

1913-12

Huvudfrågan var om det skulle vidtas några åtgärder för att bygga en elektrisk kraftstation i Ersmark.

Det beslöts att inledningsvis skulle en kompetent person undersöka plats för kraftstationen och det skulle höras lagkunnig person om vattenrättsfrågan.

Till att verkställa detta valdes en kommitté P. L. Fahlgren, J. A. Larsson, Teodor Bergmark, N. J. Fahlgren och A. L. Grönlund.

I händelse att detta inte skulle resultera i något bolag eller förening för att bygga kraftstation och ledning, så tog byakassan kostnaden för undersökningen.

1914-02

Uppföljning av frågan om kraftstation i Ersmark. Lagkunnig hade hörts och gett utlåtandet att om det

fanns samfällda platser vid forsens stränder, så skulle vattenkraften tillhöra dessa platser.

1914-03

Skulle byamännen anta Kusmarks byamäns erbjudande om leverans av ljus? Det presenterades en uppgift om pris per normalljus samt om hur många ljus som skulle inmonteras.

Några av de närvarande yrkade uppskov med ärendet. Moses Bergmark ansåg att anbudet skulle antas och att det skulle tillsättas en kommitté som skulle komma med ett exakt kostnadsförslag på byggandet av ledning m.m. samt upprätta förslagskontrakt med Kusmark om köp av ljus för 5 eller 10 år. Stämman biföll Moses förslag.

1915-05

Det utbjöds till högstbjudande spillningen från avträdet i skolhuset. Högsta anbud stannade på 75 öre.

Fortskaffning av postväskan 2 gånger i veckan överlämnades även för kommande år till Viktor Holmberg. Ersättningen var som tidigare 40 öre resan.

De äldre skolbarnen skulle sköta städningen i skolhuset.

Åldermannens befattning för kommande år utbjöds till minst fordrande och stannade på Johan Gustaf Lindberg för 36 kronor.

1915-12

Behandlades frågan att fördela plogskyldigheten för Ersmarks by efter allmänna Häradsvägen. Det beslöts, efter en stunds diskussion, att plogskyldigheten skulle förläggas på byalaget i sin helhet för ett års tid räknat från första januari 1906 till samma års slut.

Ersättning för utfört arbete med plogning samt dito snöskottning skulle utgå per timme till ett föreskrivet pris av 15 öre per man och 25 öre per häst.

Till plogfogde för ett års tid utsåg stämman enhälligt hemmansägare Gustaf Lundqvist. Han fick fullmakt att agera vid påfallande behov av plogning eller snöskottning. Han skulle börja på nr. 1 och fortsätta efter nummerordning. Ingen av byamännen skulle ha rättighet att protestera mot utskrivningsorder av plogfogden.

Ca 1910 Gustaf Lundqvist (1871-1954) och brodern Karl Lundqvist (1888-1916) (foto Franke).

Ett antal uppräknade personer behövde få understödsmedel. Det föreslogs att Fattigvårdsstyrelsen i Skellefteå skulle av kommunens medel få tilldelat 29 säckar mjöl till 13 hushåll.

1915-05

Från föreningen Ersmarks husbehovssåg kom det in en förfrågan om att få bygga en motorsåg på gamla platsen för husbehovskvarnen. Detta medgavs enhälligt.

1916-05

Uppdraget att till vederbörande ansöka om en poststation till Ersmark gick till P. L. Fahlgren och J. O. Bergmark.

1917-05

Det beslöts att för 150 kr inköpa av Anna Gustafsson en tomt för ett bönhus. Det uppdrogs åt N. J. Fahlgren och G. G. Grönlund att verkställa köpet.

1917-09

Idag sammanträdde Ersmarks byamän för att diskutera förslaget om indragning av elektriskt ljus i skolhuset. Efter någon överläggning beslöts att låta inmontera nio 25 watt normalljuslampor i salarna samt en 16 watt ljuslampa i vardera boningsrummet.

1918-05

Det hände ofta att lösgående kor bröt sig in på åkerskiften. Det beslöts därför att man inte skulle få släppa kokreatur på byavägarna utan att de eftersågs eller åtföljdes av vårdare,

1919-05

Det beslöts att bryta en väg från kyrkvägen nederst i Ersmarksliden västerut till Gustaf Jakobssons skifte.

Dagspenningen vid sommarens vägarbete bestämdes till 6 kr med rättighet för arbetsföreståndaren att nedsätta avlöningen till 4 eller 2 kr för mindre försigkomna arbetare.

1920-10

Den gamla Västra Åbron var så bristfällig att det var högst tvivelaktigt om den kunde trafikeras nästa sommar. Därför beslöts att uppbygga en ny bro under vintern.

Ett flertal av de närvarande föreslog att bron skulle uppföras på ett nytt ställe ett stycke nedanför den gamla bron. Flera talare framhöll att då älven på den föreslagna platsen var avsevärt smalare än där

den gamla bron var. En bro på det nya stället kunde säkerligen bli mycket billigare än en på det gamla.

Stämman ansåg även att en bro på det nya stället fick ett centralare läge för största delen av byn, samt att det för företaget med älvsänkningen var till stor fördel om den gamla bron blev borttagen.

Sedan dessa skäl blivit framhållna beslöts att uppföra bron med norra landfästet på gamla kvarnplatsen och det södra strax väster om inloppet till nya kvarnkanalen.

Mot beslutet att bygga bron på en ny plats reserverade sig nämndemannen Gustaf Grönlund under yrkandet att bron skulle byggas på sin gamla plats.

1921-03

Det uttrönades möjligheten att få flytta Västra Åbron från sin nuvarande plats till det föreslagna nya stället strax ovan nya kvarnkanalen.

Omröstningen resulterade i att 33 röstade för en flyttning och 1 emot. Men då det enligt fleras mening torde behövas full enighet, innan bron kan byggas på ett annat ställe än där den nu var, så anses att frågan fallit.

1922-02

Det beslöts att hos taxeringsnämnden föreslå följande pris för förnödenheter och naturaförmåner vid kommande inkomsttaxering:

Hyra för ett rum och kök	150 kronor
Bränsle för ett rum och kök	100 kronor
Korn	18 öre per kilo
Potatis	4 kronor per hektoliter
Kött	1,25 per kilo
Fläsk	1,15 per kilo
Mjolk	25 öre per liter
Ägg	3 kronor per tjog
Avkastning av ko	1 200 liter
Värde för en häst.	750 kr
Ungsto	250 kronor

Ko	175 kronor
Ungnöt.	60 kronor
Jordbruksinventarier	1 000 kronor

1922-04

Jakträtten utarrenderades för ett år åt D. Markstedt (grosshandlaren från Skellefteå?) för 100 kronor med villkor att byns befolkning själva fick jaga.

Grustaget väster om berget inköptes av Amos Gustafsson. Summan 200 kronor skulle betalas den 1 maj 1923 med förbehåll att ingen fick sälja grus eller utav den tillverkad cementtegel utanför byn.

1923-05

Det beslöts att låta maskinskriva förslaget till brandrullan i fyra exemplar och låta det cirkulera genom byn.

Tre brandlurar skulle inköpas och placeras hos Teodor Bergmark, B. Östensson och J. G. Lindberg.

1923-12

Det upprättades för år 1924 ett förslag till fattigunderstöd åt byns fattiga. Beloppet 690 kronor föreslogs fördelat på fem hushåll och full försörjning för 4 personer.

1924-01

Efter avslutad diskussion beslöts att anta det av älv-sänkningsbolaget erbjudna anslaget. Ett villkor var att utföra den nya brobyggnaden efter de fastslagna ritningarna.

1924-02

Det beslöts att protestera mot Skellefteå tingslags vägstyrelse och dess åtgärder i grustaget i Jönsberget då byavägen hotades med förstörelse. På samma gång insändes räkning på grus och sand som var taget på den samfällda marken.

Förslaget om att låta vägstyrelsen anlägga vägen där blev avslaget. Vägstyrelsen skulle i stället påminnas om att vid första möjlighet reparera den skada, som redan är gjord på vägen.

1924-05

Under året beslöts att låna 5000 kr för nya älvsbrobygget. För borgen stod 58 bönder.

Vid majstämman uppstod oenighet beträffande ersättning för byadagsverken. Votering begärdes och varje 1/256 mantal utgjorde en röst. Förslaget på 3 kr vann voteringen. 476 röster räknades.

I tidningen kunde man läsa att all obehörig jakt var förbjuden.

Den som ville hålla grind över kärrvägen skulle anordna sådan med fjäder för att underlätta öppning och stängning.

Man beslöt också om diverse vägunderhåll: bl.a. talas om risning och dikning liksom ombyggnad av kyrkvägsbro över Djupbacken för att erhålla 1 meter bredare vattengång.

1925

Nu var det aktuellt med brädfodring av bönhuset. Virke därtill utsynades på samfällda marken vid Bernhard Östenssons gård.

Valet av ålderman var tydligen en ekonomisk fråga. Den minst fordrande fick jobbet för 100 kr/år.

Soldattorpen var tydligen på väg bort. Arrendesumman för ett torp på Kälen var 2:50 kr/år. En liten och gammal lada på ett soldattorp i "Hultet" såldes för 15 kr.

Statsbidragssökandet var aktuellt redan 1925. Det söktes bidrag för utdikningen av Röthägnaden.

På senhösten skulle det sökas rätt på får som gått på bete i skogen. Före Mikaelidagen (29/9) åtog sig Robert Grönlund, Moses Stenmark samt Jesper Jakobsson att göra detta för ett pris av 60 öre styck.

Några prisexempel på virke till Djupbäcksbron:

6 x 7 tum x 7 m: 3:95 st.

4 x 4 tum x 6 m: 1: 90 st.

Sex understödsbehövande inom byn fick för ett helt år dela på 1084 kr.

Timpenningen för en häst vid snöplogning var 75 öre/timmen.

1926-02

Det behandlades en inkommen begäran om att sända en representant till Stockholm och där verka för Kågedalens järnvägsfråga. Ärendet bordlades.

Byns brandsprutor skulle undersökas av Moses Bergmark. Ny ledamot i brandkårens styrelse blev E. Östensson. Likvagnsföreståndare blev A. Lindberg.

1926-10

15 oktober hölls stämma där gruvbolaget förbehöll sig rätt att upprätta lämplig plats inom byn för sina produkter i anslutning till den planerade järnvägen. Man uttryckte också önskvärdheten av att arbetare erhöi jobb vid järnvägslinjen.

1927

Byamännen valde skiljeman för att utreda ev. skador vid timmerflottning.

Skjuts och hästhållning åt präst i samband med husförhör bortsattes till lägst bjudande för 24 kr.

S.k. fattigreglering var ständigt återkommande vid stämmorna. Fattigvårdarna fick ombesörja den samma.

Jakten var av intresse. De som inte undertecknat kontrakt fick en skarp tillsägelse om att hålla sig till sina egna ägor. Ersättning för skjuten kråka var 25 öre styck.

1928-29

De åren hade man två resp. fyra protokollförda byastämmor. Ärendena bestod mest i att godkänna och utbetala gjorda tjänster och leveranser.

Brobyggnaden kostade pengar, amorteringen var 8:50 per skäl skatt. Dessutom utdebitering för byns övriga kostnader med 12 kronor per skäl skatt. Detta tillsammans gjorde att man försökte förhandla fram lägre låneränta, 5 eller 5½ % med långivarna. Resultatet är inte nämnt.

Grusning av byns vägar för en femårsperiod auktionerades ut.

Skottpengar på kråkor vållade livlig diskussion. Motståndarna hävdade att det var djurplågeri och votering begärdes. Avslagsyrkandena vann.

Den som åtog sig att skura bönhuset fick leja in några medhjälpare och ersätta dessa med 2 kr/st.

1930

Bidragssökandet har blivit populärt. Bl. a. söktes bidrag av Sävenäs AB till underhåll av kyrkvägen på grund av det stora slitaget i samband med virkestransporter med lastbil.

Utarrendering av byns ägor:

- Fältskärs nybruk 35 kr/år
- Sven Jonsgården 26 kr/år
- Fältahärsgården(?) 26 kr/år

Rudolf Fahlgren blev ny ålderman efter Frans Bergmark.

Jaktkort var en nyhet för året och kostade 10 kronor.

Skellefteå tingslags vägstyrelse ville krossa grus vid Jönsberget. Ersättning till byakassan erbjöds med 10 öre/ km³.

1931

Den tilltagande automobiltrafiken blev ett problem under tjällossningsperioden. Förbud mot trafik utfärdades under denna tid, med undantag för sjuktransporter.

En begynnande demokratiseringsprocess påbörjades och avslogs vid majstämman. Några byamän

hade i en skrivelse yrkat att även andra än skatteägare skulle bidra till byns kostnader.

Västra Åbron skulle sopas. Lägsta budet var 25 öre.

Brandövning hölls den 11 maj kl. 18.00.

Tattarfrågan behandlades och det beslöts förbjuda dessa att vistas på byns samfällda mark.

Tillstyrktes Skellefteå vägstyrelsens önskan om att få trafikera byavägen.

1932

Vid stämman den första januari utbjöds kost och logi åt präst vid husförhör. Lägsta anbud 29 kr ansågs för dyrt och förkastades.

Jakträtten utarrenderades inte detta år.

Eva Holmbergs bostad vid bönhuset behövde nytt tak. Lägsta anbud 44 kr avgavs av Gustaf Steen.

Detta år utlöstes byamännen rotejorden för 260 kr. I inlösen ingick roten Öhman, Lejon, Kling och Seger.

Det beslöts att markägarna i Ersmarksbodarna själva fick ansöka om statsbidrag till förbättring av Bovägen. Efter lagningen skulle vägen återgå till skifteslaget.

Vägfogdarna hade ett tungt arbete med att få alla väglotter i acceptabelt skick. Grusningen var för dålig, hjulspåren inte igenhuggna och borttagandet av sly vid vägkanterna undermåligt. Allt sådant påpekades vid stämmorna till allmän diskussion.

1933

Bl.a. avslogs ett förslag om att hysa s.k. tattare (resandefolk av typ romer och kanske med släktskap till dem).

En anslagstavla för kyrkokungörelser tillverkades av C. E. Vesterlund och uppsattes vid posten.

Bydagsverken beräknades efter skatt. För Ersmarks del ½ dagsverke per 1/64 mantal. Ombud till taxeringsmyndighet bestämdes av byastämman.

Rotejorden utarrenderades för 176 kr/år. En god affär, då man året innan inköpt densamma för 260 kronor.

Förbud mot att släppa kor på byns marker bestämdes. Böter för detsamma, 5 kronor.

Jakten förbjöds under en treårsperiod.

Utstakning av bysamfällad mark utfördes av lantmätare Hedmark.

Vägsladd inköptes för 27 kronor.

Man var noggrann med att de arbeten som byn bekostade, skulle vara noggrant utförda. Entreprenören till Eva Holmbergs stuga fick inte full betalning, då han ansågs ha fuskat. Några leverantörer av brovirke hade levererat för dålig kvalitet o.s.v.

1934

Utbjöds till försäljning byns samfällda åkermark. Anbud gavs för 6000 kr. Häradsrätten förordade god man, men senare under året beslöts dock att vänta med försäljningen på grund av ett ifrågasatt laga skifte.

Islossningen i älven var svår detta år och skador uppstod på Västra Åbron. Den måste repareras.

9/4 var ett viktigt datum. Från varje hemmansnummer 1-15 antecknades närvarandes namn. Antagligen var det länsschaktmästarens kostnadsförslag till förbättring av Bovägen, som var orsaken. Några markägare var emot förslaget och begärde bl.a. 2000 kronor för markinträng. Beslut togs dock om att söka bidrag från stat och kommun.

Angående övrigt vägunderhåll skulle man utreda om en övergång till vägföreningen, i stället som nu efter skatt, var en bättre lösning. För att hålla bättre ordning på vem som hade de olika vägsträckorna ålades varje delägare att utsätta en nummerpåle på sin del.

1935

Deltagarna vid majstämman var mycket missnöjda med Skellefteå Kraftverks taxepolitik. Det fanns ca 150 abonnenter i byn och nu ville kraftverket övergå från måtartaxa till s.k. rumstaxa.

Södra byn skulle få en alldeles egen snöplog på byakassans bekostnad.

De som inför den stundande sommaren inte hade försett sina grindar med lätthanterliga låsanordningar, fick finna sig i att de lämnades öppna.

1935–11–15

För första gången nämndes i ett protokoll Skegas grundare O.A. Svensson. Han valdes bl.a. till sammanhållande i en styrelse, vars uppgift bestod i att söka statsbidrag för reparation av vägen genom byn.

Anslaget på 10 000 kronor för ombrytning av Bovägen blev tillstyrkt. Efter röstning och votering åtog sig byamännen alla kostnader överstigande bidraget. Framställning gjordes också till kommunens arbetslöshetskommitté om att den skulle utföra arbetet.

1936

Det beslutades att kommunens arbetslöshetskommitté skulle utföra ombyggnaden av Bovägen. Byn skulle bekosta fri mark och material, körning av grus och sand, husrum åt arbetare, brovirke 1100 kubikfot samt diverse körslor för 1000 kr. Man önskade att hästar skulle användas till körslorna istället för bil.

Samma stämma beslöt att ta emot 5 750 kr till ombrytning av Spadarsvedjevägen.

Även Östra Åbron skulle ombyggas. V. Johansson var lägsta anbudsgivare, 290 kr.

Det var ett oroligt år för byns väghållning. På grund av att det nu fanns möjlighet att få statsbidrag till vägbyggnader, så hade några markägare sökt och fått sådant.

Tvist uppstod om man skulle ha en vägförening för hela byn med skattetalet som grund, eller ha ett flertal föreningar med uppgift att sköta var sin väg. Trots att åtta protokollförda möten finns antecknade, verkar ingen uppgörelse ha åstadkommits.

1937

Nu var man tydligen rejält på väg in i motoråldern. Det beslöts att inköpa en motorplog för 700 kr. Viss ersättning från vägdistriktet erhöles också.

Det fanns någon typ av vägförening för hela byn för den tidigare inköpta vägladdan överläts nu till denna.

B. Östensson betalade 750 kronor för inköp av den samfälliga lertakten vid hans hus.

1938

Bönhusföreningen erhöles tills vidare 150 kr/år som ersättning för att byastämmorna fick hållas där.

Man påbörjade också ombrytningen från P. L. Fahlgren till Bergmarks vändskiva i södra byn. Arbetet utfördes efter skattetal till en beräknad kostnad av 4500 kr.

Sökordsregister

- A**
A/B Flygtrafik 45, 50, 368, 386
AB Stockholms Aero 57, 60, 61,
62, 63, 65, 68, 130, 138, 145,
388, 457
Abrahamsson, Abraham 108,
111
Algotsson, Birgitta 502, 503,
521
Andén, Ingegerd 497
Anderbrandt, Stefan 518
Andersdotter Grönlund, Lena
173
Andersdotter, Anna Eugenia 70
Andersdotter, Hilma 466
Andersdotter, Marta Helena
111
Andersson Grönlund, Anders
151, 551, 552
Andersson, Aina 515
Andersson, Anders 128, 129,
148, 151, 212, 343, 345, 534,
551, 552
Andersson, Anna 23
Andersson, Anna-Greta 470
Andersson, Arne 333, 370, 414,
415, 417
Andersson, Artur 55, 59, 76
Andersson, August 51, 116
Andersson, Bernhard 55, 59,
169
Andersson, Britt 453, 506
Andersson, Eida 47, 371, 372
Andersson, Elin 55, 59, 76
Andersson, Elsa 371
Andersson, Emma 259
Andersson, Erik 284, 345, 365,
528
Andersson, Gerd 477, 480, 481
Andersson, Gunnar 47, 58, 72,
111, 272, 371, 372
Andersson, Gustaf 47, 148, 153,
338, 396, 418, 545
Andersson, Gustav Frans 231
Andersson, Hans 429, 508
Andersson, Hjärdis 476
Andersson, Ingeborg 55, 59
Andersson, Johan 99, 101, 111,
114, 115, 116, 155, 169, 345,
548, 549, 552, 555, 557
Andersson, Johan August 135
Andersson, Johannes 72
Andersson, Jonas 135, 151, 169,
554
Andersson, Judit 104
Andersson, Jöns 36, 147, 150,
151, 154, 157, 261, 536
Andersson, Karin 470
Andersson, Karl 535
Andersson, Karl-Erik 55, 59,
305, 367, 470
Andersson, Karl-Gustaf 419
Andersson, Karl-Gustav 367,
371, 415
Andersson, Karl-Otto 23, 51,
117, 135, 222, 418, 443
Andersson, Kerstin 507
Andersson, K-G 365, 418
Andersson, Marianne 486, 487,
518
Andersson, Mauritz 55, 59, 76,
169, 272
Andersson, Miriam 111
Andersson, Moses 532, 533
Andersson, Nils 113, 119, 120,
128, 157, 164, 182, 319, 339,
536
Andersson, Olof 72, 137, 169
Andersson, Otto 117, 319, 553
Andersson, Per 540
Andersson, Petter 550
Andersson, Ruben 111, 237, 272
Andersson, Rudolf "Rulle" 23,
47, 117, 419
Andersson, Signe 371, 476
Andersson, Ulla-Britt 481, 483,
484
Antonsson, Anders 46, 158, 314,
404
Antonsson, Anna 46
Antonsson, Ann-Kristin 502
Antonsson, Ann-Marie 314
Antonsson, Daniel 46
Antonsson, Emma 26, 46
Antonsson, Impi 246, 248, 371
Antonsson, Janne 363

Antonsson, Lars-Anders 314,
363, 448
Antonsson, Pelle 46, 128, 242,
246, 247, 249, 371
Arvidsson, Per 159, 160, 161,
529, 535
Asplund, Bertil 470
Asplund, Helga 470
Asplund, Henning 470
Asplund, Maria 114
Asplund, Matts Konrad 114

B

Backman, Gustaf 230
Backman, Johan 69
badplatsen 424, 436
Barka, Veli Hemminki 245, 481
benkvarn 284, 387, 389, 395
Berggren, Karin 507
Bergman, Maria 47
Bergmark, Aron 468, 470, 546
Bergmark, Asta 371, 473
Bergmark, Barbro 480
Bergmark, Beda 48, 284
Bergmark, Birgitta 509
Bergmark, Bo 470
Bergmark, Britt 476
Bergmark, Bror 112, 232, 233
Bergmark, Doris 471
Bergmark, Ester 447
Bergmark, Frans 26, 52, 74, 83,
93, 112, 232, 233, 334, 561
Bergmark, Frida 73
Bergmark, Gerd 503, 504
Bergmark, Gunhild 471
Bergmark, Gunnar 336, 465
Bergmark, Henny 459, 471, 472

Bergmark, Irma 468, 470
Bergmark, J O 217, 447, 516, 523
Bergmark, Jerry 509
Bergmark, Johan August 112
Bergmark, Johan Otto 48, 70,
170, 515
Bergmark, Karin 482
Bergmark, Kjell 425, 499
Bergmark, Lennart 48, 308,
380, 480
Bergmark, Minette 523
Bergmark, Moses 49, 70, 90,
306, 308, 361, 394, 395, 558,
561
Bergmark, Nils 48, 170, 371, 380,
381
Bergmark, Nina 49
Bergmark, Palle 26, 415
Bergmark, Paul 420
Bergmark, Ragnar 515
Bergmark, Signe 447, 515
Bergmark, Sigurd 515
Bergmark, Teodor 47, 70, 170,
237, 371, 515, 557, 560
Bergmark, Ulf 425, 497, 498
Bergsten, Anders Leonard 172,
173, 174
Bergsten, Andreas 24, 48, 173
Bergsten, Anna 48
Bergstén, Erik 480, 481
Bergstén, Evy 481, 483, 484
Bergsten, Jenny 48
Bergsten, Johan Gustaf 172
Bergsten, Knut 48, 328
Bergsten, Ove 432, 493
Bergsten, Stig 497, 498
Bergsten, Viviann 485, 486, 487

Bergström, Adelina 25, 251
Bergström, Alma 201, 519
Bergström, Anders 145, 546
Bergström, Anna 201
Bergström, Georg 470
Bergström, Gunborg 447
Bergström, Gunnar 371, 378
Bergström, Gustaf 47, 143
Bergström, Helge 470
Bergström, Hilma 517
Bergström, Johan Albin 201
Bergström, Jon 550
Bergström, Linnea 517
Bergström, Nils 455, 550
Bergström, Rudolf 469, 470
Bergström, Rut 371
Bergvägen 148, 153, 243
Bernhards lanne 436
Bjursell, Anton 70, 102, 174,
207, 319
Bjursell, Aron 49, 104, 222, 248,
328, 354, 470
Bjursell, Astrid 104, 249, 470
Bjursell, Elsy 104, 476
Bjursell, Gunhild 104
Bjursell, Jan-Erik 217, 223, 432,
487, 488
Bjursell, Karl Moses 473
Bjursell, Kathrin 505
Bjursell, Katrin 223
Bjursell, Lennart 104, 151, 247,
284, 480
Bjursell, Moses 104
Bjursell, Saga 49, 222, 223, 224
Bjursell, Sven 104, 242, 283,
371, 473

- Bjursell, Tage 49, 71, 178, 415, 509
 Bjursell, Ulla 497, 498
 Björn Moran 254, 438
 Björnängesvägen 555
 Björnänget 17, 207, 278, 293, 298, 403, 555
 Bockholmsvägen 544
 Bodbäckspälle 196
 Bohman, Margareta 489, 490, 491, 518
 Bohman, Rigmor 426, 497, 498
 Boliden 19, 371, 375, 376, 545
 Bolin, Samuel 455
 Boman, Birgit 485, 486, 487, 518
 Boman, Gunnar 25, 325
 Boman, Mats 502, 503
 Boman, Signe 325
 Bondhammars Järnverk 294, 411, 526, 542, 543
 bondska 21, 257, 265, 454
 Borg, Arne 436
 Boström, Aina 481, 482
 Boström, Allan 430
 Boström, Barbro 473
 Boström, Bengt 489, 490, 491
 Boström, Bernt 477, 480
 Boström, Birger 476
 Boström, Börje 497, 498
 Boström, Gunnar 482
 Boström, Gustav Helmer 59
 Boström, Jörgen 510
 Boström, Karl 47, 170, 369, 371
 Boström, Rut 47, 371
 Boström, Signe 59, 308, 332
 Boström, André 436
 Boström., Dick 507
 Boströms Café 59, 317
 brandspruta 313, 544, 554
 Branstrom, Carl Arthur 229
 Brudiket 257
 Bruksvägen 277, 278, 294, 411, 412, 526, 542, 543
 bryggeribilen 336
 Brännström, Alf-Göran 458, 505
 Brännström, Axel 52, 74, 82, 83
 Brännström, Barbro 378
 Brännström, Bertil 492
 Brännström, Borghild 484, 485
 Brännström, Eivor 494, 495, 496
 Brännström, Ella 378
 Brännström, Elsy 476
 Brännström, Folke 58, 59
 Brännström, Henny 447
 Brännström, Håkan 305
 Brännström, Inga 371
 Brännström, Inga-Maj 497, 498
 Brännström, Inger 485, 486, 487
 Brännström, Ingrid 63, 371
 Brännström, Jan 448, 504
 Brännström, Jan-Erik 420, 493
 Brännström, Johan 114
 Brännström, Jonas 53, 115, 118
 Brännström, Kent 506
 Brännström, Lars 483
 Brännström, Leif 486, 487
 Brännström, Lennart 489, 490
 Brännström, Nils Hjalmar 229
 Brännström, Ossian 63, 64, 371, 415
 Brännström, Roland 378, 481, 483, 484
 Brännström, Sigrid 473
 Brännström, Svante 305
 Brännström, Svea 73
 Brännström, Torbjörn 432, 490, 491
 Bränström, Ossian 420
 Brönet 112
 Bureheden 183
 Burman, Birger 379
 Burman, Konrad 66, 255, 466
 Burman, Signe 66, 161, 199, 255, 466
 Burman, Vivian 508
 Burström, Frans 169
 Bäcklund, Viktor 122
 Bäckman, Bertil 242, 518
 Bäckman, Elsa 518
 Bäckström, Gunvor 244, 480, 481, 485, 486, 496, 501
 bönhuset 17, 18, 23, 25, 58, 71, 199, 205, 271, 317, 447, 456, 457, 464, 513, 516, 519, 524, 560, 561, 562
C
 Carlberg, Ada 359
 Carlberg, Anders 52, 59, 61, 106, 425, 429, 432, 485, 486
 Carlberg, Ann-Marie 484
 Carlberg, Birgitta 503, 505
 Carlberg, Eva 480
 Carlberg, Gerd 481
 Carlberg, Gunhild 477, 478, 480
 Carlberg, Göran 426, 432, 493
 Carlberg, Helen 491, 492

Carlberg, Håkan 425, 426, 432, 497, 498
Carlberg, Jacob 105, 109
Carlberg, Marianne 481, 484
Carlberg, Moses 93, 104, 110, 300, 303, 305, 325
Carlberg, Seth 28, 104, 206, 277, 465
Carlberg, Sven 52, 61, 93, 104, 445, 468, 520
Carlsson, Astrid 359
Carlsson, Britta 481, 518
Carlsson, Eva 518
Carlsson, Göta 518
Carlsson, Lennart 518
Carlsson, Nils 157, 266
Carlsson, Per 354, 517
Carlsson, Rut 491, 492, 518
Carlsson, Sture 488
Carlsson, Sven 518
Csernak, Malin 47
Csernak, Peter 47

D

Dahlberg, Sigfrid 517
Dahlqvist, Erik 49, 340, 341
Dalbacka mejeri 62, 125, 319, 384, 385
Dalkarlsleden 183, 184, 287
Dalkvist, Margit 470
Dalkvist, Signhild 470
Dalqvist, Fredrika 523
Danielsson, Jon 530
Danielsson, Olof 530
Degerman, Gustaf 174
Degerstedt, Ernst 477, 480
Degerstedt, Eva 510

Degerstedt, Gun 487, 488
Degerstedt, Gösta 481, 483
Degerstedt, Karl Olof 480
Degerstedt, Karl-Olov 482
Degerstedt, Märta 480, 481
Drängsmark 70, 159, 167, 169, 254, 266, 301, 305, 319, 370, 371, 393, 450, 490, 534, 547
Död mans myr 231

E

Ehnberg, Curt 450, 507
Ehnmark, Kerstin 450
Einarsson, Anna-Stina 311
Einarsson, Bertil 476
Einarsson, Christina 507
Einarsson, Helen 509
Einarsson, Hilda 480, 481
Einarsson, Karin 476
Einarsson, Ragnar 385, 428, 475
Ekonomiska kartan 153
ekorre 25, 414, 417
Elddiket 258, 536, 555
Elddiksbron 547
elektricitet 306, 444
Eliasson, Gabriel 534
Enberg, Elsa 49
Enberg, Fritz 49, 371, 471, 521
Enberg, Johan D 116
Enberg, Kerstin 505
Enkvist, Johan Algot 110
Enkvist, Karl 447, 515
Enkvist, Knut 234, 447, 515
Enmark, Berta Maria 102
Enmark, Alfond 211
Enmark, Alfons 105

Enmark, Alrik 105, 251
Enmark, Andreas 102
Enmark, Anna 105
Enmark, Anna Fredrika 102
Enmark, Anton 99
Enmark, August 255, 466
Enmark, Berit 324, 491, 492
Enmark, Birgit 468, 470, 483, 518, 520
Enmark, Bror 54, 74, 101, 111, 244, 352, 353
Enmark, Bror Johan 272
Enmark, Carl 70
Enmark, Ebba 352, 353, 397, 517
Enmark, Elaine 508
Enmark, Elvira 73, 140, 207, 210, 211
Enmark, Fredrika 102, 523
Enmark, Gerda 104, 244, 354, 447, 453, 515
Enmark, Gunnar 48
Enmark, Gunnel 211, 473
Enmark, Helena 52, 73, 99, 216, 360, 523
Enmark, Hilding 54, 61, 64, 74, 83, 103, 104, 324, 414, 470, 521
Enmark, Inga Maj 470
Enmark, Inga Maria 468, 520
Enmark, Ingegerd 352, 353, 473
Enmark, Isak 54, 74, 102, 114, 207, 362
Enmark, Johan Isak 102
Enmark, John 102
Enmark, Jonas Oskar 102
Enmark, Karl 17, 18, 26, 104, 283, 481

Enmark, Katharina 54
 Enmark, Kenneth 506
 Enmark, Kerstin 507
 Enmark, Kjell 245, 260, 263,
 301, 334, 352, 353, 355, 361,
 437, 453, 484, 485, 524
 Enmark, Klas 105, 465
 Enmark, Knut 99, 100, 111
 Enmark, Lars-Erik 480, 481
 Enmark, Lina Matilda 102
 Enmark, Lydia 73, 244, 523
 Enmark, Maine 105, 211, 324,
 470
 Enmark, Marta Amanda 102
 Enmark, Marta Karolina 72
 Enmark, Martin 105, 210, 211
 Enmark, Mina 105, 517
 Enmark, Moses 54, 74, 99, 101,
 102, 103, 141, 208, 210, 211,
 326
 Enmark, Moses Emanuel 102
 Enmark, Nancy 211, 324, 469,
 470
 Enmark, Nikanor 125
 Enmark, Oskar 25, 102, 207
 Enmark, Ove 15, 207, 208, 209,
 210, 211, 324, 414, 425, 494,
 495, 496
 Enmark, Paul 105, 211
 Enmark, Per 450, 509
 Enmark, Ragnhild 521
 Enmark, Rudolf 353
 Enmark, Rut 103, 470
 Enmark, Ruth 73, 324, 374
 Enmark, Sif 518
 Enmark, Siri 470
 Enmark, Siv 453, 491, 492
 Enmark, Sonja 476
 Enmark, Svante 22, 61, 92, 352,
 353, 426, 445, 453, 468, 470,
 521
 Enmark, Tage 361, 426, 453,
 499, 500, 501
 Enmark, Torsten 352, 470
 Enmark, Uno 105
 Enmark, Vera 104
 Enmark, Åke 25, 26, 54, 61, 74,
 83, 132, 244, 245, 301, 349,
 352, 353, 354, 361, 385, 426,
 437
 Enqvist, Barbro 499
 Enqvist, Britt-Marie 485, 486,
 487
 Enqvist, Fritz 232
 Enqvist, Ingvar 476
 Enqvist, Karl-Erik 486, 487
 Enqvist, Signar 132, 371
 Erikshemmanet 35, 38, 40, 96,
 137
 Eriksson, Agda 54
 Eriksson, Albin 553
 Eriksson, Christine 510
 Eriksson, Gurli Maria 518
 Eriksson, John H 518
 Eriksson, Klara Margareta 455,
 464
 Eriksson, Magda 104
 Eriksson, Marie 507
 Eriksson, Martin 378, 420
 Eriksson, Tekla 110
 Eriksson, Ulf 432
 Eriksson, Yngve 54, 118
 Erslanda 188, 267, 441
 Ersmark 1 33, 43, 72, 98, 99,
 105, 109, 127, 128, 150, 157,
 169, 309, 345, 449, 535, 556
 Ersmark 10 109, 157, 158, 160,
 266, 382, 529, 536
 Ersmark 11 33, 114, 117, 159, 160,
 161, 169, 265, 343, 529
 Ersmark 12 33, 43, 157, 159, 164,
 168, 180, 338, 344, 345, 529
 Ersmark 13 33, 99, 168, 529, 541
 Ersmark 14 70, 147, 171, 174,
 319, 529
 Ersmark 15 33, 43, 148, 175, 177,
 178, 179, 529, 537
 Ersmark 2 33, 107, 109, 112, 158,
 266, 345, 536
 Ersmark 3 33, 43, 98, 112, 113,
 114, 115, 116, 117, 118, 147, 169,
 199, 343, 535, 536
 Ersmark 4 33, 97, 117, 119, 124,
 125, 126, 133, 167, 172, 176,
 177, 178, 187, 197, 198, 213,
 316, 336, 386, 387, 402, 536
 Ersmark 5 33, 70, 96, 97, 119,
 127, 129, 135, 155, 159, 166,
 174, 212, 213, 214, 245, 309,
 535
 Ersmark 6 137, 138, 139, 140, 141,
 346, 536, 537
 Ersmark 7 33, 43, 98, 137, 142,
 147, 171, 259, 345, 536, 537
 Ersmark 8 113, 147, 148, 153, 168,
 177, 266, 343, 532, 536
 Ersmark 9 43, 70, 102, 111, 137,
 142, 148, 150, 151, 152, 153,
 154, 157, 158, 212, 213, 262,
 331, 344, 536
 Ersmarks mejeri 384, 385

Ersmarksbodarna 20, 30, 38, 41,
63, 93, 94, 103, 112, 124, 128,
129, 136, 139, 140, 144, 190,
196, 200, 215, 216, 254, 275,
283, 293, 300, 458, 459, 471,
472, 481, 519, 553, 562

Ersmarksbodavägen 62, 70, 111,
127, 128, 222, 258, 271, 278,
283, 293, 298, 313, 427, 428,
442, 549, 555, 562, 563

Ersmarksliden 559

Ersmarksängarna 25, 41, 56, 70,
84, 91, 92, 93, 138, 139, 146,
156, 161, 163, 174, 207, 217,
244, 252, 313, 326, 351, 424,
435, 436, 450

Ersson, Gudmund 113

Ersson, Johan 137, 345

ESK 379, 427, 428, 438

Evertson, Åke 420

Evertsson, Yvonne 508

Evertsson, Åke 378, 428

F

Fahlgren, Aina 447

Fahlgren, Alrik 242, 252, 283,
371, 473

Fahlgren, Amanda 325, 371

Fahlgren, Anders 507

Fahlgren, Anna Maria 481

Fahlgren, Ann-Marie 480

Fahlgren, Daniel 93

Fahlgren, Doris 244

Fahlgren, Emma 447

Fahlgren, Ester 398, 447, 515

Fahlgren, Georg 234, 317, 325,
371

Fahlgren, Gunnar 52, 62, 323,
445

Fahlgren, Jenny 515, 523

Fahlgren, Lars 93, 482

Fahlgren, Lars Petter 70, 126,
323, 384, 554

Fahlgren, Lina 104, 515

Fahlgren, Magnus 91, 247, 250

Fahlgren, Marianne 324, 483,
484

Fahlgren, N. J. 52, 62, 72, 125,
126, 264, 323, 528, 556, 557,
559

Fahlgren, Olle 473

Fahlgren, P. L. 125, 203, 242,
308, 317, 325, 330, 363, 442,
557, 559, 563

Fahlgren, Rudolf 54, 234, 235,
300, 447, 515, 561

Fahlgren, Signe 398, 465

Fahlgren, Thomas 323, 425,
499

Fahlgren, Thyra 317, 326, 363,
473

Fahlgren, Tord 507

Fahlgren, Ulla 480, 481

Fahlman, Alma 46

Fahlman, Birgit 493

Fahlman, Gunhild 484

Fahlman, Johan 179

Fahlman, Jonas 113, 114

Fahlman, Karl 46, 339

Fahlman, Märta Charlotta 465

Fahlman, Siv 484

Fal, Ester 515

Falk, Adele 515

Falk, Axel 174

Falk, Eivor 494, 495, 496

Falk, Gösta 480, 481

Falk, Harry 480, 481

Falk, Lova 70, 72

Falk, Sigrid 494, 495, 496

Falman, Karl 465

Falshemmanet 33, 35, 38, 40,
96, 159, 160, 161, 265

fattigvård 17, 164, 204, 205,
284, 314, 315, 320, 544, 545,
546, 547, 548, 549, 560

femstenarör 288

Finnbastun 245, 260

Finnhemmanet 35, 38, 40, 97,
147, 171, 172, 176, 281, 339

Finnträsk 370, 545

Fjällboliden 545

Fjällnär, Nora 455, 555, 556

Forsell, Staffan 192

Forsén, Martin 494, 495, 496

Forsgren, Hans 49

Forssen, André 252

Forssén, Elisabet 489, 490, 491

Forssen, Magnhild 252

Franke 99, 105, 109, 152, 162,
192, 319

Frostkåge 42, 72, 151, 204, 342,
534

Frängsberg 231

Frängsmyran 31, 535

Furberg, Birgit 104

Furtenbach, Carl 532

Fäbben 22, 197, 198

fäbodan 38, 128, 291, 404, 528

fäbodflyttande 529

Fällman, Magda 515

- G**
- Gabrielsson, Alexander 534
 Gabrielsson, Hans 539
 Gan, Atta 25
 Gerhardsson Lejon, Gustaf 346
 Gerhardsson, Anders 99
 Gerhardsson, Nils 99, 105, 182
 godsen 24, 203, 305
 Grahm, Margareta 489, 490
 Granlund, Carina 509
 Granlund, Gunnar 54, 118, 251,
 305, 333, 371
 Granlund, Gunvor 486, 488
 Granlund, Herbert 432, 438,
 448, 484, 485
 Granlund, Ingmar 503, 505
 Granlund, Lisa 193, 475
 Granlund, Magda 54, 118, 371
 Granlund, Ruth 477, 480
 Granlund, Sven 15, 118, 151, 193,
 305, 333, 371, 477, 480
 Granlund, Tommy 510
 Granström, Erik 430
 Granström, Peter 49
 Grundberg, Krister 506
 Grånäset 112
 Grönlund, Agneta 502
 Grönlund, Alida 141, 447, 515
 Grönlund, Alma Karolina 161
 Grönlund, Alma Lovisa 46
 Grönlund, Anders 47, 106, 111,
 137, 140, 141, 166, 245, 502,
 503
 Grönlund, Anders Leonard 354
 Grönlund, Andreas 47, 166, 207
 Grönlund, Anna 104, 166, 173
 Grönlund, Anna-Lena 510
 Grönlund, Bernt 25, 505
 Grönlund, Birgit 480, 481
 Grönlund, Ebba 468, 470, 520
 Grönlund, Edit 520
 Grönlund, Elisabeth 510
 Grönlund, Elsi 476
 Grönlund, Elvira 141, 208
 Grönlund, Eufrosyna 48, 515
 Grönlund, Eva 507, 509
 Grönlund, Fridolf 141
 Grönlund, Gun-Britt 484, 485
 Grönlund, Gunnar 483
 Grönlund, Gustaf 48, 52, 55, 59,
 70, 114, 138, 174, 515, 559
 Grönlund, Gustav 198, 258
 Grönlund, Helena 100
 Grönlund, Helge 20, 173, 243,
 246, 285, 349, 440, 441, 469,
 470, 518, 521
 Grönlund, Henning 468, 470
 Grönlund, Hildegard 141
 Grönlund, Inga Mari 317, 323,
 330, 401
 Grönlund, Inger 493, 497, 498
 Grönlund, Isac 104, 349, 415,
 521
 Grönlund, Jan 93, 503, 504
 Grönlund, Johan Fredrik 165
 Grönlund, Johan Gustaf 48, 70
 Grönlund, Johannes Petter
 242, 243, 247, 349, 449
 Grönlund, John 47, 104, 166,
 285, 361, 394, 453, 468, 521
 Grönlund, Jonas 70, 109, 243,
 247
 Grönlund, Karin 506
 Grönlund, Klara 55, 59, 106,
 138, 139, 258, 262
 Grönlund, Klas 104, 476
 Grönlund, Lennart 508
 Grönlund, Lina 166
 Grönlund, Lisa 469, 470
 Grönlund, Lydia 140, 141
 Grönlund, Margareta 503
 Grönlund, Margit 484
 Grönlund, Maria 47, 141, 211
 Grönlund, Marta 166
 Grönlund, Mirjam 47
 Grönlund, Moses 104, 354, 521
 Grönlund, Oskar 517, 518
 Grönlund, Per-Ola 502, 503
 Grönlund, Ragnar 104, 300,
 365, 367, 371, 470
 Grönlund, Robert 46, 418, 465,
 560
 Grönlund, Rolf 46, 284, 484,
 485
 Grönlund, Sara 120
 Grönlund, Signar 141
 Grönlund, Stina 360
 Grönlund, Sven 104, 252, 428,
 475
 Grönlund, Sven-Olof 254, 415,
 497, 498, 506
 Grönlund, Syna 250
 Grönlund, Tage 485, 486, 487
 Grönlund, Tyra 489, 490, 491
 Grönlund, Ulf 111, 387, 505, 506,
 521
 Grönlund, Ulla 47, 166
 Grönlund, Urban 46
 Grönlund, Vivian 480
 Grönlund, Zackarias 47

Grönlund, Gustav 139
Gustafsdotter, Katrina 111, 112
Gustafsson, Amos 52, 153, 154,
299, 560
Gustafsson, Anders 153, 154,
185, 551, 552, 553
Gustafsson, Anna 80, 320, 322,
458, 515, 523, 557, 559
Gustafsson, Anna Viktoria 72,
321
Gustafsson, Anna-Lena 493
Gustafsson, Ann-Mari 481
Gustafsson, Bernt-Erik 153,
217, 481, 484, 512
Gustafsson, Birgit 477, 480
Gustafsson, Börje 153, 277, 311,
466
Gustafsson, Claes 105
Gustafsson, Ernst 475
Gustafsson, Eva 481
Gustafsson, Gerd 482
Gustafsson, Gerda 470
Gustafsson, Gustaf 70, 72, 145,
153, 204, 308, 320, 321
Gustafsson, Johan Gustaf 72,
145, 153, 204, 308, 320, 321,
550, 554
Gustafsson, Jonas 70, 148, 153,
310, 346, 552, 554
Gustafsson, Lars 15, 153, 247,
251, 277, 438, 441, 477, 479,
480
Gustafsson, Lisa 477, 480
Gustafsson, Marta 515
Gustafsson, Martin 428
Gustafsson, Nestor 52, 106
Gustafsson, Ruth 28, 277
Gustavson, Ella 371

Gustavsson, Fred 432, 499
Gustavsson, Gottfrid 371
Gustavsson, Josef 242, 251, 428
Gustavsson, Mathilda 52, 61
Gustavsson, Per-Olof 489, 490,
491
Gustavsvägen 96, 113, 114, 115,
127, 258, 463
gökotta 525

H

Hallinder, Annika 312, 396
Hampsänket 545, 546, 547
Hansdotter, Anna 164, 230
Hanshemmanet 33, 35, 38, 40,
96, 119, 182
Hansson, Jon 164
Harnesk 117, 192
Havh, Jan-Erik 332, 440, 497,
498
Havh, Monica 440, 502
Havhs Café 317, 332
Hedenljung, Helen 508
Hedenström, Bernt 480
Hedenström, Rolf 499
Hedlund, Andreas 47
Hedlund, Anna Fredrika 49
Hedlund, Astrid 371
Hedlund, Barbro 480
Hedlund, Berit 314, 480, 481
Hedlund, Bernt 477, 478, 479,
480
Hedlund, Edla 523
Hedlund, Elsa 47
Hedlund, Else-Marie 497, 498
Hedlund, Gabriel 539
Hedlund, Georg 47

Hedlund, Greta 470
Hedlund, Gustaf Fridolf 465
Hedlund, Göran 494, 495, 496
Hedlund, Göta 470
Hedlund, Hjalmar 197, 340, 341,
348, 365, 367, 371, 401, 415,
470, 523
Hedlund, Ingrid 47, 244, 247
Hedlund, John 47, 167, 217, 248,
299, 320, 321, 385, 447, 497
Hedlund, Karl 47, 167, 217, 552
Hedlund, Klara 47, 523
Hedlund, Leif 47, 167, 507
Hedlund, Lovisa 49
Hedlund, Maja 320
Hedlund, Moses 70, 384, 548,
550, 551, 552, 553
Hedlund, Roland 22, 178, 191,
217, 477, 478, 480
Hedlund, Sigfrid 52, 232, 242,
251
Hedlund, Sigmund 47, 49, 415
Hedlund, Signe 470
Hedlund, Simon 160, 249
Hedlund, Stefan 49, 484, 485
Hedlund, Sven 47
Hedlund, Sven Gunnar 167, 191
Hedlund, Viktor 49
Hedlund, Zoraida 372, 465
Hedlunds-Grönlunds
hemmanet 33
Hedlunds-
Grönlundshemmanet 35, 38,
40, 43
Hedman, Viktor 158
Hedqvist, Jonas 116

Hedström, Amanda 101, 207, 208
Hedström, David 116
Hedström, Inger 108, 111
Hedström, Sara Amanda 101
Heeter, Donna 229
Heinonen, Mauri 244, 482
Hellgren, Marta 371
Hellgren, Rune 371, 386
Hembageri, Ainas 336
Herkinen, Arvid 251
Hermanshemmanet 35, 38, 40, 70, 96, 147, 148, 339
Hermansson, Nils 113
Holmberg, Eva 72, 309, 310, 556, 562
Holmberg, Knut 178
Holmberg, Rune 371
Holmberg, Viktor 309, 556, 558
Holmberg, Villehard 114
Holmbom, Birgit 371
Holmbom, Martin 430
Holmgren, Evert 48
Holmgren, Harald 419
Holmlund, Barbro 494, 495, 496
Holmlund, Gustaf 26, 52, 75, 93, 114, 115, 258, 470
Holmlund, Gustaf Alrik 115
Holmlund, Gustaf Volrath 115, 258
Holmlund, Johan Gustaf 115, 258
Holmlund, Maria 122, 125
Holmlund, Marina 111
Holmlund, Marta Juliana 167
Holmlund, Mina 465

Holmlund, Märta 470
Holmlund, Sixten 499
Holmlund, Vilma 52, 75
Holmlund., Lennart 503
Holmsten, Albin 52, 62, 129, 130, 214, 215, 216, 448
Holmsten, Emma 214
Holmsten, Ingrid 214, 215
Holmström, Arne 476
Holmström, Kurt 476
Hultet 31, 89, 260, 536, 553, 560
Håkarshemmanet 33, 35, 38, 40, 43, 96, 137, 142, 143, 147, 259, 536
Hägglund, Anny Amalia 229
Hägglund, Beda 397
Hägglund, Gunnar 414
Häggström, Albert 465
Häggström, Alf 430
Häggström, Edla 523
Häggström, Ragnhild 470, 523
Häggström, Svea 447, 515, 523
Hällberget 419
Häradsvägen 291, 558
Hässjeänget 417

I

Iggberg, Hilda 105
Ilmarinen, Eva-Liisa 248
Isabella-böninga 136, 385
Isaksson, Hildur 517, 521, 523
Isaksson, Oskar 70, 183

J

Jacobsson, Anders 151, 153, 158
Jacobsson, Andreas 49, 177
Jacobsson, Berith 508

Jacobsson, Birgit 177
Jacobsson, Eleonora 47
Jacobsson, Gunnel 313, 351, 356, 425, 426
Jacobsson, Hans 49, 450, 507
Jacobsson, Ingeborg 507
Jacobsson, Jacob 177
Jacobsson, Pontus 177
Jacobsson, Roger 507
Jacobsson, Roland 450
Jacobsson, Syster 49, 177
Jacobsson, Torsten 177
Jakobsson, Adele 351
Jakobsson, Adèle 49, 177
Jakobsson, Andreas 177
Jakobsson, Birgitta 491, 492
Jakobsson, Eleonora 459
Jakobsson, Gideon 358, 418, 466
Jakobsson, Gustaf 177, 358, 555, 559
Jakobsson, Herbert 49, 371
Jakobsson, Håkan 93, 486, 487, 488
Jakobsson, Ingemar 509
Jakobsson, Inger 521
Jakobsson, Ingrid 48, 304
Jakobsson, Jakob 177, 281, 470, 514
Jakobsson, Jesper 560
Jakobsson, Josef 358
Jakobsson, Karl-Erik 470
Jakobsson, Katarina 207
Jakobsson, Kjell 481, 482
Jakobsson, Lars-Göran 448, 506

Jakobsson, Lina 58, 72, 76, 310,
 311, 317, 326
 Jakobsson, Lisa 469, 470
 Jakobsson, Magda 447
 Jakobsson, Olle 432, 493
 Jakobsson, Seth 72
 Jakobsson, Signe 468, 470
 Jakobsson, Stig 502
 Jakobsson, Torsten 48, 304,
 415, 470
 Jakobsson, Yngve 93
 Jan-Annarsa 155
 Jirlow, Ragnar 402, 406
 Johansdotter, Karolina 71
 Johansson Enmark, Moses 207,
 208, 210
 Johansson Holmgren, Jonas
 231
 Johansson, Adolf 66
 Johansson, Aina 476
 Johansson, Alfred 114
 Johansson, Anders 111, 165, 166,
 208, 209, 532, 533, 549
 Johansson, Andreas 52, 114, 115
 Johansson, Ann-Christine 508
 Johansson, Axel Georg 216
 Johansson, Christopher 537
 Johansson, Elsy 371
 Johansson, Folke 189, 373
 Johansson, Fredrika 114
 Johansson, Gun-Britt 66, 502
 Johansson, Gösta 373, 480
 Johansson, Inga-Lena 371
 Johansson, Jacob 169, 529
 Johansson, Johan 24, 114, 119,
 142, 165, 536, 539
 Johansson, John 371
 Johansson, Jon 530, 540
 Johansson, Karin 509
 Johansson, Kenneth 507
 Johansson, Lars 66
 Johansson, Lars-Åke 450, 507
 Johansson, Leif 66, 493
 Johansson, Lennart 371
 Johansson, Magnus 89
 Johansson, Margit 476
 Johansson, Marika 49
 Johansson, Mikael 107, 174, 455
 Johansson, Nils 71, 113, 165, 166,
 167
 Johansson, Olof 129, 137, 147,
 212, 536, 537, 538
 Johansson, Per 119
 Johansson, Sally 371
 Johansson, Stig 66, 497, 498
 Johansson, Valdemar 52
 Johansson, Viktor 54
 Jon Jonsson
 Jon-Annarsa-Joonk 70, 148,
 149, 153
 Jonasson, Britta 22, 23
 Jonsdotter, Catharina 165
 Jonsdotter, Sara 107, 111
 Jonsson Enmark, Petter 192,
 193
 Jonsson Lindfors, Jonas 109
 Jonsson, Alfred 470
 Jonsson, Beda 49
 Jonsson, Bengt 378
 Jonsson, Daniel 532
 Jonsson, Elna 314, 480
 Jonsson, Erland 428, 481
 Jonsson, Greta 470
 Jonsson, Gustaf 47, 266, 396
 Jonsson, Göran 481, 483, 484
 Jonsson, Hans 164, 180, 535
 Jonsson, Helena 523
 Jonsson, Jakob 88, 89, 537
 Jonsson, Jenny 47, 259, 417
 Jonsson, Johan 91, 142, 536, 537
 Jonsson, Jon 137, 159, 160, 161,
 171, 346, 529, 532, 533
 Jonsson, Karl 49, 59, 388
 Jonsson, Kurt 476
 Jonsson, Lars 142, 345, 522
 Jonsson, Lars-Erik 497
 Jonsson, N. P. 116
 Jonsson, Nils 107, 108
 Jonsson, Pehr 160, 161
 Jonsson, Ragnar 138, 242, 251
 Jonsson, Rune 476
 Jonsson, Ruth 476
 Jonsson, Siv 476
 Jonsson, Svante 371, 480
 Jonsson, Sven 159, 546
 Jonsson, Thomas 107
 Jonsson, Åsved 98
 jordebok 33, 127
 Juliana, Venda 321
 Jåsshemmanet 33, 35, 38, 40,
 96, 117, 119, 127, 128, 182, 186,
 212
 järpe 417, 421
 Jöns väst i Berget hemmanet
 35, 38, 40, 96
 Jönsberget 17, 30, 31, 32, 69, 70,
 71, 80, 91, 204, 261, 262, 273,
 313, 349, 351, 457, 458, 464,
 525, 551, 555, 560, 561
 Jörn 21, 199, 200, 242, 301, 302,
 346, 544, 545, 549, 554

K
KAIF 428, 430, 431, 432
Kalista, Anna 70
Kalista-backen 261
Kallbäcksbron 551
Karamell-Kalle 70, 165, 199, 200
Karl XVI Gustaf 256
Karlberg, Margareta 506
Karlberg, Abel 206
Karlberg, Agda 118, 206
Karlberg, Alf 361, 426, 499
Karlberg, Alvar 61, 468, 470, 520
Karlberg, Anna-Lena 494, 495, 496
Karlberg, Ann-Mari 483
Karlberg, Aron Valdemar 206
Karlberg, Astrid 205, 206
Karlberg, Birger 206
Karlberg, Folke 106, 244, 304, 356, 428, 429, 453
Karlberg, Gunnar 206, 228
Karlberg, Gunnel 378
Karlberg, Gustaf 53, 106, 109
Karlberg, Göta 106, 445, 468, 470
Karlberg, Håkan 432
Karlberg, Irene 507
Karlberg, Janne 74, 242, 251
Karlberg, Johan 52, 105, 106, 139, 144, 213, 554
Karlberg, Johan Gustaf 53
Karlberg, Johan Hugo 73, 75, 109, 110, 116
Karlberg, Knut 73, 109
Karlberg, Kristin 504
Karlberg, Lydia 27, 100, 139
Karlberg, Maja 445, 470
Karlberg, Maria 206, 208, 209
Karlberg, Marianne 483
Karlberg, Max 106, 201, 285, 328, 371, 378, 428, 429, 473
Karlberg, Michael 450, 509, 521
Karlberg, Nestor 207
Karlberg, Nore 132, 445, 468, 520
Karlberg, Olof 106, 109, 110, 122, 555
Karlberg, Ruben 54, 144, 232, 360
Karlberg, Rune 106
Karlberg, Sally 106, 470
Karlberg, Severin 54, 106, 232
Karlberg, Staffan 23, 494, 495, 496
Karlberg, Svante 486, 487, 488
Karlberg, Tekla 52, 73, 75, 116
Karlberg, Tor 468
Karlberg, Tycko 25, 54, 61, 63, 106, 139, 215, 232, 244, 245, 251, 313, 349, 360, 405
Karlberg, Vollrat 93, 118, 205, 206, 222, 443
Karlberg, Åke 378, 428, 430, 450, 507, 509
Karlsson Hedlund, Karl 167
Karlsson, André 371
Karlsson, Aron 226, 354, 468, 520, 521
Karlsson, Astrid 125, 228, 354
Karlsson, Bengt 497, 498
Karlsson, Berta 459
Karlsson, Britta 484
Karlsson, Ebba 518
Karlsson, Ester 310
Karlsson, Eva 453, 486, 487, 488
Karlsson, Georg 61, 245, 260, 301, 369, 437, 465
Karlsson, Göta 253, 453
Karlsson, Karl 74, 109, 167
Karlsson, Karl Martin 459
Karlsson, Lennart 484
Karlsson, May-Britt 371
Karlsson, Nils 517
Karlsson, Oskar 552
Karlsson, Per 33, 125, 226
Karlsson, Ragnar 226
Karlsson, Sara 48, 226, 313, 350
Karlsson, Sigurd 22, 23, 54, 74
Karlsson, Sven 26, 52, 93, 100, 132, 216, 226, 360, 449, 453, 465, 517, 524
Karlsson, Sören 426, 453, 497, 498
Karlsson, Uno 226
Karlsson, Verner 225, 226, 556
katsa 34, 423, 529
Kauko 244
Keinonen, Anja 244
K-G Lindkvists Bageri 317, 333
Kirsti 244
Klaravägen 55, 96, 113, 127, 198, 258, 262
Klösudden 89
Knutfäbodarna 38, 528, 529
Konsum 198, 205, 317, 326, 327, 448
Kornsvedjebodarna 38, 528, 529, 532

- Koski, Sirkka 481
 Kristiansen, Gunilla 131
 Kristiansen, Ola 131
 Kus 32
 Kusmark 18, 25, 32, 56, 66, 70,
 72, 74, 77, 78, 103, 110, 111,
 112, 113, 127, 136, 147, 157, 161,
 168, 169, 171, 172, 203, 204,
 212, 213, 215, 216, 217, 221,
 222, 231, 237, 240, 246, 247,
 251, 252, 278, 287, 288, 290,
 298, 301, 303, 304, 305, 306,
 307, 320, 326, 343, 346, 371,
 391, 392, 412, 414, 442, 443,
 461, 483, 512, 513, 531, 532,
 533, 534, 537, 539, 540, 549,
 558
 kvarn 17, 89, 174, 204, 238, 279,
 284, 289, 302, 306, 320, 348,
 387, 389, 392, 393, 394, 395,
 437, 527, 541, 543, 544, 546,
 547, 548, 550
 Kvarnberget 418
 kyrkan 20, 287, 309, 513, 516
 Kyrkvägen 38, 89, 197, 287, 288,
 289, 290, 291, 395, 529, 530,
 531, 536, 547, 549, 550
 Kåge 18, 32, 34, 42, 50, 64, 70,
 72, 73, 80, 91, 93, 94, 97, 107,
 115, 117, 120, 134, 144, 147,
 148, 151, 154, 159, 160, 165,
 171, 182, 183, 184, 185, 212,
 213, 222, 234, 242, 247, 251,
 252, 255, 262, 263, 277, 278,
 279, 280, 285, 286, 288, 289,
 290, 291, 294, 295, 297, 298,
 301, 302, 303, 308, 309, 316,
 329, 336, 337, 343, 371, 390,
 391, 397, 411, 413, 419, 421,
 423, 424, 427, 436, 437, 443,
 461, 466, 482, 490, 494, 512,
 526, 529, 530, 531, 532, 534,
 536, 537, 538, 539, 540, 542,
 544, 545, 547, 549, 550, 551,
 552, 553, 554, 555, 556
 Kågebo, Uno 48, 350, 520
 Kågedal, Bertil 453, 491, 492
 Kågedal, Lennart 15, 16, 92, 100,
 101, 109, 114, 115, 141, 151, 180,
 184, 193, 194, 204, 212, 214,
 215, 230, 232, 242, 254, 275,
 351, 356, 357, 360, 379, 404,
 437, 445, 449, 453, 466, 481,
 483, 484, 515, 516, 528
 Kågedal, Lorentz 15, 59, 108,
 253, 254, 275, 304, 305, 434,
 436, 438, 452, 453, 485, 486,
 487
 Kågeträsk 200, 219, 290, 303,
 392, 531
 Kågeälven 25, 28, 29, 32, 40, 67,
 72, 76, 91, 160, 175, 205, 222,
 230, 232, 237, 248, 262, 265,
 279, 280, 282, 287, 291, 292,
 298, 302, 303, 306, 308, 314,
 343, 350, 382, 383, 387, 392,
 393, 401, 423, 424, 427, 431,
 435, 443, 450, 529, 530, 531,
 532, 533, 535, 536, 538, 540,
 541, 545, 548, 549, 559, 562
 Kågström, Elsa 104
 Kågström, Lotten 468, 470,
 476, 480, 481, 482, 489, 490,
 497, 504
 Kågström, Wollrath 302
 kåxa 450
 Kälen 73, 134, 234, 263, 512, 560
 Kärrvägen 291, 536
L
 Lanthandel, Gustafssons 72,
 309, 317, 320
 Lantmäterimyndigheternas
 arkiv 90, 129
 Lantmäteristyrelsens arkiv 36,
 39, 87, 88, 91
 Lars Persson
 Larsson, Sara 107
 Larsson, Sara Greta 178
 Larsson, Adele 48
 Larsson, Anders 33, 98, 112, 150,
 532, 533
 Larsson, Anna 49, 523
 Larsson, Bror 216
 Larsson, Einar 48
 Larsson, Ejnar 179
 Larsson, Erik 98, 157, 532, 540
 Larsson, Gert 99, 105, 535, 536
 Larsson, J A 515, 523, 556, 557
 Larsson, Johan Anton 49
 Larsson, Johan Arvid 178
 Larsson, Jöns 98
 Larsson, Lars 99, 264, 534
 Larsson, Per 540
 Larsson, Verner 49, 179, 348,
 517
 Lassgården 43, 98, 99, 263, 264
 Lasshemmanet 33, 35, 38, 40,
 96, 98, 100, 105, 337, 360
 Ledger, Peter 192, 193, 194
 Leill-Joe 143, 200, 201, 519
 Lejon, Johan 346, 347
 Lejon, Johan Gustaf 347

Leonard Fahlgren, Petter 54, 317, 323, 515
 Lidgren, Inga 493
 Lidman, Sara 165
 likvagn 284, 544, 553
 Lill-Anna 47
 Lill-Herman 24, 202, 203, 305
 Lillträsket 172, 231, 417, 418, 419
 Lillån 278, 545
 Lind, Lisa 465
 Lindberg, Adolf 28, 52, 68, 121, 122, 125, 228, 353, 464, 517, 518, 520
 Lindberg, Aina 480, 481
 Lindberg, Amalia 52, 75, 120, 122, 123, 187
 Lindberg, Andreas 52, 75, 121, 122, 123, 187, 362
 Lindberg, Anna 139, 244, 359
 Lindberg, Arvid 52
 Lindberg, Astrid 517
 Lindberg, Barbro 499
 Lindberg, Bertil 505
 Lindberg, Birgitta 499
 Lindberg, Eilert 139, 285, 432, 502
 Lindberg, Einar 123, 228, 517
 Lindberg, Erland 253, 484, 485
 Lindberg, Gerda 121, 124, 125, 228, 515, 517, 518, 521
 Lindberg, Gudrun 487, 488, 518
 Lindberg, Gunvor 480, 482
 Lindberg, Hanna 121, 122, 465, 468, 515, 523
 Lindberg, Helena 52, 121, 122, 523
 Lindberg, Johan Gustaf 52, 75, 122, 124, 125, 515, 554, 558
 Lindberg, Karolina Kristina 347
 Lindberg, Kenneth 510
 Lindberg, Maria 515, 523
 Lindberg, Martin 485, 486, 487
 Lindberg, Minette 515
 Lindberg, Moje 122, 228, 436, 469
 Lindberg, Moses 121, 122, 436, 469, 470
 Lindberg, Olle 93, 477, 480
 Lindberg, Pontus 110, 123, 187, 228, 436
 Lindberg, Ragnar 52, 72, 75, 121, 123, 124, 139, 208, 228, 244, 464, 517
 Lindberg, Ragnhild 123, 228
 Lindberg, Ruben 124, 125, 228, 445, 517, 518
 Lindberg, Sara 120, 121, 122
 Lindberg, Selma 122
 Lindberg, Signe 515
 Lindberg, Siri 487, 488, 518
 Lindberg, Sten G 120, 122
 Lindberg, Stig 125, 480, 481
 Lindberg, Thure 15, 83, 97, 102, 120, 124, 125, 244, 254, 271, 272, 375, 376, 482, 518, 520
 Lindberg, Thyra 104, 121, 517, 518
 Lindberg, Torsten 75, 304, 429, 480, 481
 Lindberg, Tyra 125
 Lindberg, Ulla 485, 486, 518
 Lindberg, Vera 494, 496
 Lindberg, Vilhelm 123, 465
 Lindberg, Britt-Inger 508
 Lindblad, Lars-Erik 508
 Lindell, Enny 105
 Lindfors, Eva 72
 Lindfors, Ida 72
 Lindfors, Jonas 72, 141
 Lindfors, Jonas Oskar 72
 Lindgren, Allan 371
 Lindgren, Annika 508
 Lindgren, Barbro 65
 Lindgren, Bengt 432
 Lindgren, Birgit 376
 Lindgren, Carina 510
 Lindgren, Doris 371
 Lindgren, Elisabeth 66, 111
 Lindgren, Erik 329
 Lindgren, Karin 506
 Lindgren, Klara 508
 Lindgren, Kristina 504
 Lindgren, Miriam 371
 Lindgren, Sally 473
 Lindgren, Sixten 371
 Lindgren, Stellan 66
 Lindgren, Stina 371
 Lindgren, Susanne 510
 Lindgren, Yngve 65
 Lindholm, Bengt 256, 328, 438
 Lindholm, Elsa 518
 Lindholm, Göran 144, 311, 330, 335
 Lindholm, Hjalmar 518
 Lindholm, Inga-Lill 507
 Lindholm, Karl 518
 Lindholm, Maire 440, 453, 493
 Lindholm, Torbjörn 256, 332, 333, 438, 507
 Lindholm, Torsten 518

Lindholm, Valborg 518
 Lindholm, Wollmar 261, 373
 Lindkvist, Adrian 309
 Lindkvist, Britt-Inger 403
 Lindkvist, Oskar 336
 Lindmark, Stig 196
 Lindmark, Sverker 440
 Lundqvist, Anton 134
 Lundqvist, Ebba 468
 Lundqvist, Maria 230
 Lundqvist, Martin 376
 Lundqvist, Ulf 328
 Lundqvist, Ulrika 133, 134
 Lindström, Kjell 312
 Lindström, Nina 49
 Littorinahavet 30
 Livs, Trio 311, 317, 330, 335
 Logart, Anna-Karin 47
 Lundberg, Anton 548
 Lundberg, Rosemarie 510
 Lundgren, Annika 426, 499, 525
 Lundgren, Dagmar 525
 Lundgren, Gottfrid 70, 151, 251, 371
 Lundgren, Gunnar 525
 Lundgren, Jenny 465
 Lundgren, Kalista 151, 243, 262
 Lundgren, Mona 255, 490, 491, 525
 Lundgren, Sara 255, 489, 490, 491, 525
 Lundgren, Åke 28, 182
 Lundholm, Johan 550
 Lundkvist, Erik 125
 Lundkvist, Kristin 506
 Lundkvist, Maria 372
 Lundkvist, Minette 371
 Lundkvist, Nils 72, 317, 319
 Lundmark, Ann-Charlotte 504
 Lundmark, Ann-Kristin 504
 Lundmark, Arne 94, 193, 470
 Lundmark, Doris 359, 518
 Lundmark, Edvard 72
 Lundmark, Elof 371, 378, 428, 476
 Lundmark, Gunnar 144, 145, 378
 Lundmark, Helge 371
 Lundmark, Inga 378
 Lundmark, Karin 468, 470
 Lundmark, Karl-Gustaf 72
 Lundmark, Knut 428, 473
 Lundmark, Kurt 506
 Lundmark, Lars 510
 Lundmark, Lena 453, 506
 Lundmark, Linnea 470
 Lundmark, Lorentz 47, 166
 Lundmark, Lot 58, 72
 Lundmark, Lydia 106
 Lundmark, Märta 470
 Lundmark, Nancy 477, 480
 Lundmark, Per 508
 Lundmark, Ragnar 193, 371, 473
 Lundmark, Rolf 429, 480, 481
 Lundmark, Rose-Marie 497, 498
 Lundmark, Signe Agneta 47
 Lundmark, Sigrid 470
 Lundmark, Sture 371, 480
 Lundmark, Sven 200, 371
 Lundmark, Tomas 205, 435
 Lundmark, Ulla 450, 507
 Lundqvist, Barbro 438
 Lundqvist, Bror 232
 Lundqvist, Conrad 125
 Lundqvist, Gustaf 48, 54, 135, 136, 556, 558
 Lundqvist, Isabella 136, 385
 Lundqvist, Johan 552
 Lundqvist, Karl 558
 Lundqvist, Roland 438
 Lundqvist, Sven 277
 Lundqvist, Åke 491
 Lundström, Bertil 100, 185, 216, 360, 468, 470
 Lundström, Birger 63, 215, 216, 371
 Lundström, Bror 63, 215, 232, 233
 Lundström, John 216
 Lundström, Karl 117
 Lundström, Staffan 216
 Lundström, Teresia 117
 Lundström, Ulf 15, 281, 282, 283, 285, 528
 Lundström, Valborg 216, 470
 Löf, Magnus 70, 338
 Löfgren, Hans 483, 484
 Löfmark, Eva Katarina 231
 Löfv, Johan 199, 417
 Löv, Ann-Kristin 499
 Löv, Kristina 523
 Löv, Lina 523
 Lövgren, Hans 117, 481
 Lövgren, Johan 53, 117, 371
 Lövgren, Signe 371
 Lövlund 412, 550
 Lööf, Göte 470
 Lööf, Lena 507
 Lööv, Birger 23, 338, 382

Lööv, Gunnar 25, 314
Lööv, Gösta 338, 382, 477, 478,
480
Lööv, Maj-Lis 503, 505
Lööv, Rose-Marie 493

M

Madsén, Hilding 482
Majakoski, Helvi Comperi 244
Markgren, Cajsa 214
Markgren, John 70, 72
Markgren, Margit 104
Marklin, Gabriel 157, 180, 181
Marklund, Alma 518
Marklund, Anders III, 160, 161
Marklund, Andreas 59, 70, 72,
169
Marklund, Anita 480
Marklund, Anna-Britt 518
Marklund, Ann-Katrin 508
Marklund, Bernt 72, 476
Marklund, Britt 470
Marklund, Clary 495, 496
Marklund, Collen 371
Marklund, Erik 504
Marklund, Eva Stina 455
Marklund, Gilbert 499
Marklund, Gulli 371, 476
Marklund, Gunilla 483
Marklund, Hulda 178
Marklund, Johan II 6
Marklund, Johannes II 2
Marklund, Jonas 70, 109, 546
Marklund, Karin 378, 507
Marklund, Lars 509
Marklund, Margareta 503, 504
Marklund, Märta 470

Marklund, Olof 178, 552
Marklund, PerErik 509
Marklund, Rudith 493
Marklund, Rune 370, 378
Marklund, Ruth 470
Marklund, Sven 492
Marklund, Sylvia 494, 495, 496
Marklund, Tore 26, 505
Marklund, Ture 378
Marklund, Ulla 499
Marklund, Åke 371, 473, 518,
521
Markstedt, Aina 491, 492
Markstedt, Albin 162, 217
Markstedt, Anders 161, 163
Markstedt, Ann-Kristin 508
Markstedt, Arvid 162, 470
Markstedt, Axel 162, 283, 469,
470
Markstedt, Bertil 497, 498
Markstedt, Britt-Marie 508
Markstedt, Einar 371
Markstedt, Ella 482
Markstedt, Erland 485, 486,
487
Markstedt, Evald 163, 283
Markstedt, Gunda 489, 490,
491
Markstedt, Hanna 48
Markstedt, Isak 161
Markstedt, Johan 161, 163
Markstedt, Johan Petter 161,
163
Markstedt, John Einar 465
Markstedt, Jonas 146, 161
Markstedt, Jonas Frans 161
Markstedt, Leif 507

Markstedt, Maj-Britt 481, 483,
484
Markstedt, Maria 515
Markstedt, Marta 465
Markstedt, Martha 162, 163
Markstedt, Martin 502
Markstedt, Märta Johanna 162
Markstedt, Odler 470
Markstedt, Olle 494, 495, 496
Markstedt, Olof 146, 161, 163
Markstedt, Per 162, 163
Markstedt, Signe 162, 470
Markstedt, Sigrid 469, 470
Markstedt, Siri 499
Markstedt, Stig 502
Markstedt, Uno 163
Markstedt, Yngve 493
Markström, Arnold 58, 317, 335
Matsson, Knut 159, 265
Medle 164, 183, 212, 522, 553
mejeri 62, 125, 284, 300, 303,
305, 319, 384
Mikaelsdotter, Sara 107
Mikaelsson, Beda 48, 72
Mikaelsson, Erik 48, 174
Mikaelsson, Gabriel 28, 48, 277,
470
Mikaelsson, James 48, 72, 174,
179
Mikaelsson, Johan 174
Mikaelsson, Lova 70
Mikaelsson, Olof 533
Mikaelsson, Samuel 70, 319,
556
Mikaelsson, Vivan 485, 486,
487
Mikelsson, Jonas 455

mjölkrtransport 303
Mohlin, Bodil 49, 104, 231, 468,
473, 480, 488
Morén, Lars-Erik 430
Mosesson Bergmark, Aron 170
Mosesson, Moses 169, 170, 540
Myckle 91, 128, 137, 343, 344,
345, 531, 532, 533
Målmoränget 535
Målsrödningen 536
Mårtensson, Mårten 37, 113
Mårtensson, Olof 107
Mäschhemmanet 33, 35, 38,
40, 43, 96, 113, 536
Möllarvägen 66

N

Nikodemusson, Nikodemus
532
Nils Johans Vägen 126, 264
Nilsdotter, Margareta 98
Nilsdotter, Sara 192
Nilsdotter, Sara Greta 230
Nilsdotter, Stina Dorothea 111
Nilsson Enkvist, Anton 110
Nilsson Enkvist, Jonas 110
Nilsson Enkvist, Nils 110
Nilsson Hedlund, Moses 167
Nilsson Lindmark, Nils 105
Nilsson, Adolf 371
Nilsson, Anders 37, 110, 111, 119,
127, 142, 157, 164
Nilsson, Aron 58, 317
Nilsson, Boris 483
Nilsson, Daniel 534
Nilsson, Dennis 49, 363
Nilsson, Erik 164, 168, 529

Nilsson, Gunnel 335, 494, 495,
496
Nilsson, Hans 119
Nilsson, Hugo 550
Nilsson, Ingegerd 47, 371
Nilsson, Ingrid 359
Nilsson, Jerry 335, 506
Nilsson, Johan 113, 114, 169, 393,
535, 541
Nilsson, Jon 98, 109, 158, 423,
545
Nilsson, Karl Aron 335
Nilsson, Lars-Erik 335, 499
Nilsson, Leif 506
Nilsson, Lilla Johan 541
Nilsson, Nils 105, 107, 110, 345
Nilsson, Pehr 105
Nilsson, Solveig 494, 495, 496
Nilsson, Yngve 335, 432, 491
Norberg, Lena 506
Nordh, Rolf 546
Nordlund, Alf 251
Nordsvenska Dagbladet 255
Norra Västerbotten 15, 163, 170,
190, 222, 234, 268, 293, 306,
310, 322, 329, 330, 332, 347,
356, 362, 365, 366, 415, 433,
434, 436, 448, 462, 478, 513
Nybron 547
Nygren, Bertil 112
Nygren, Marta 49
Nygrens kiosk 317, 334
Näskvarnen 389, 392, 393, 394
Näsvall, Stig 462

O

Olof Mikaelsson

Olofsson Holmlund, Gustaf 258
Olofsson, Anders 127, 154, 169,
343, 535
Olofsson, Bengt 256
Olofsson, Carl 515, 546
Olofsson, Daniel 99, 169, 530
Olofsson, Gun 484
Olofsson, Hasse 486, 487, 488
Olofsson, Henry 480, 481
Olofsson, Hubert 58
Olofsson, Jacob 105, 148, 177
Olofsson, Johan 107, 147, 154,
212, 343, 536
Olofsson, Jon 346, 531
Olofsson, Karl 70, 165, 199, 447,
523, 524
Olofsson, Kurt 481
Olofsson, Marianne 493
Olofsson, Mikael 171, 172, 176,
529
Olofsson, Moses 534
Olofsson, Olof 98, 105, 109, 154,
183, 343, 345, 532, 536, 537,
539
Olofsson, Svante 429, 482
Olsson, Mårten 113
Olsson, Olof 98, 113
Olsson, Sjul 107
orgel 23, 553
orre 417

P

P L. Fahlgrens 25
Palo, Karin 488, 492, 494
patafiske 423, 529
Pehrsson, Anna Maria 158
Pehrsson, Anders 89, 160, 265

Pehrsson, Pehr 119, 120, 158
Pell-Ant 160, 265, 269, 410, 427
Pernetun, Fredrik 49
Persdotter, Carolina 117
Persdotter, Sara Greta 120, 128,
182
Persson Enmark, Jonas 192
Persson, Anders 128, 135
Persson, Arvid 159, 534
Persson, Erik 412, 510
Persson, Gunnar 492
Persson, Henrik 518
Persson, Lars 98, 127, 150, 157,
264, 337, 423, 532, 533
Persson, Lars-Erik 486, 487, 488
Persson, Nils 127, 455
Persson, Olof 154, 555
Persson, Rudolf 484
Persson, Sven 532
Persson, Tore 239
Pettersson, Evy 481
Pettersson, Anders 465, 517
Pettersson, Andreas 66
Pettersson, Birgit 503, 504
Pettersson, Birgitta 502, 503
Pettersson, Dagmar 470
Pettersson, Elsa 371
Pettersson, Evy 484
Pettersson, Gunnar 371, 497,
498
Pettersson, Gunnel 104, 489,
490, 491
Pettersson, Gustaf 245, 277
Pettersson, Gustav 237, 283
Pettersson, Heimi 480, 481
Pettersson, Johan 116
Pettersson, Karl 470

Pettersson, Kerstin 506
Pettersson, Manny 470
Pettersson, Roland 481, 482
Pettersson, Selma 66
Pettersson, Stina 470
Pettersson, Syster 66
Pettersson, Tomas 93, 506
Pettersson, Ulla 497, 498
Pirkko 244, 482
posten 24, 58, 311, 317, 335, 555,
562

R

R Svenssons Handskfabrik 364,
368
Raimo 482
Rehnström, Anna 447, 515
Rengårdsheden 172, 417
Richter, Detlef 521
Rikets allmänna kartverks arkiv
86, 92, 95, 150, 153
riksdagsman 98, 337, 527
Roos, Märta 477, 480
Ros, Eric Andreas 190
Ros, Gunnar 475
Ros, Olof 135, 136
Rosendahl, Birgitta 510
Rosengren, Birgitta 488
Rosengren, Birgitta 374, 486,
487
Rosengren, Hilda 58, 374
Rosengren, Oskar 58, 348, 465
Rosengren, Roland 429, 481
Råbäcken 32
Råningsbäcken 547
Röjmyran 265, 414, 417, 419,
539, 540

Röjmyrkläppen 442, 557
Röneström, Johan 115
Rörmyran 539
Röthägnaden 420, 545, 546,
547, 555, 560

S

Salmi, Heino 493
Sandfors 308
Sandström, Anna 64
Sandström, Eivor 458, 505
Sandström, Ernst 64
Sandström, Gunvor 508
Sandström, Hans 15, 172, 269,
270, 296, 352, 399, 409, 422,
423, 424, 458, 503, 505, 545,
554
Sandström, Ove 502
Sandström, Stig 15, 16, 59, 64,
116, 128, 136, 144, 167, 176,
253, 274, 288, 313, 331, 335,
336, 339, 350, 364, 383, 403,
410, 412, 413, 423, 424, 463,
504, 528
Sandström, Tore 64, 116, 362,
378, 414, 423, 439
Sjulshemmanet 33, 35, 38, 40,
73, 96, 98, 102, 106, 107
Sjögren, Arvid 64, 124, 371
Sjögren, Britta 371
Sjögren, Britt-Mari 491, 492
Sjögren, Jan-Olof 489, 490, 491
Sjögren, Peder 432, 499
Sjölin, Mats 483
Sjölin, Stig 432
Sjöström, Sigvard 244, 247,
478, 480

Skega 17, 19, 25, 64, 67, 81, 93,
 100, 144, 155, 188, 189, 216,
 222, 237, 242, 243, 256, 271,
 305, 314, 316, 331, 364, 369,
 370, 371, 372, 373, 374, 375,
 376, 377, 378, 379, 381, 383,
 384, 394, 401, 415, 431, 432,
 440
 Skellefteå 16, 21, 22, 24, 28, 29,
 32, 41, 42, 52, 58, 64, 67, 70,
 87, 93, 94, 98, 103, 127, 147,
 163, 181, 183, 184, 186, 188,
 190, 194, 195, 198, 199, 202,
 203, 204, 206, 216, 221, 227,
 230, 234, 239, 240, 242, 247,
 250, 251, 252, 253, 267, 277,
 286, 287, 288, 289, 295, 297,
 300, 301, 302, 303, 304, 305,
 306, 309, 312, 313, 316, 318,
 336, 338, 339, 342, 346, 356,
 371, 376, 381, 384, 391, 392,
 420, 423, 432, 436, 439, 451,
 452, 455, 458, 477, 478, 511,
 532, 547, 549, 552, 554, 555,
 556, 558, 560, 561, 562, 563
 Skellefteå museum 15, 56, 76,
 78, 82, 103, 115, 116, 133, 134,
 149, 152, 154, 163, 171, 189,
 217, 241, 242, 261, 301, 307,
 341, 350, 357, 369, 372, 374,
 375, 377, 404, 442, 444, 456
 Skog, Anna 216
 skolan 16, 17, 19, 21, 27, 71, 107,
 114, 152, 222, 223, 242, 247,
 301, 310, 313, 349, 396, 417,
 454, 455, 456, 457, 458, 460,
 461, 462, 464, 467, 468, 470,
 471, 472, 474, 478, 513, 546,
 547, 548, 549, 550, 551, 552,
 553, 555, 556, 557, 558, 559
 Skoog, Ove 370, 483
 slätterstuga 350, 519
 Snickeri, Hellgrens 386
 Snätterbacken 89
 Sondell, Fritiof 418
 Spadarsvedjevägen 563
 spånhyvel 284, 348, 389, 402,
 544, 547, 548, 553
 Steen, Greta 470
 Stefansson, Anders 508
 Stefansson, Evert 521
 Stefansson, Kristina 506
 Stefansson, Margaretha 507
 Sten, Assar 429, 480, 482
 Sten, Gustav 427
 Sten, Petter 557
 Sten, Rut 465
 Stenberg, Alice 66, 371, 525
 Stenberg, Harald 19, 28, 371,
 375, 525
 Stenberg, Kjell 199, 394, 397,
 438, 448, 481, 483, 484, 525
 Stenlund, Berit 259, 378
 Stenlund, Yngve 372, 378
 Stenman, Agneta 504
 Stenman, Berit 487, 488
 Stenman, Kurt 484, 485
 Stenman, Solweig 497, 498
 Stenman, Sören 493
 Stenmark, Bertil 64
 Stenmark, Moses 47, 396, 560
 Stenmark, Teresia 47, 259
 Stockholm 15, 87, 117, 127, 171,
 180, 181, 186, 192, 195, 216,
 228, 245, 284, 286, 363, 380,
 390, 439, 544, 561
 Storbrännabacken 547
 Storkåge
 Strandberg, Inga-Maj 105, 518
 Strömbergsson, Hildegard 515
 Stämningssgården 171, 277, 288,
 290, 343, 346, 534
 Sundborg & Lindberg 155
 Sundkvist, Daniel 470
 Sundqvist, Stefan 170, 380, 381
 Sundström, Anders 107
 Sundström, Elly 475
 Sundström, Rune 60
 Sundström, Ulla 60, 317
 Sundström, Åsa 505
 Svedberg, Hasse 430
 Svensson, Alexander 188, 338,
 371
 Svensson, Anders 448, 506
 Svensson, Assar 79, 80, 188,
 189, 256, 267, 314, 326, 329,
 364, 367, 371, 372, 375, 439
 Svensson, Bertil 364, 491, 492
 Svensson, Eva 510
 Svensson, Folke 371, 375
 Svensson, Gerda 371
 Svensson, Gösta 371, 461, 476
 Svensson, Lars 507
 Svensson, Leif 503, 504
 Svensson, Mats 79, 448, 506
 Svensson, Nils 119
 Svensson, O A 364, 368, 369
 Svensson, Sigrid 364, 481, 482
 Svensson, Ulf 432, 497, 498
 Svensson, Ulla 491, 492

Svidihemmanet 33, 35, 38, 40,
43, 97, 175, 176, 177
sågverk 19, 190, 248, 386, 387,
389, 544

T

tattare 555, 557, 562
tjäder 417, 421
tjära 390, 391, 537, 540
Tjärnlund, Nils Olof 231
Tjört 112

U

Umeå 24, 64, 91, 164, 183, 186,
189, 190, 195, 196, 198, 202,
204, 227, 240, 250, 286, 302,
322, 384, 396, 477, 538, 547

V,W

Varuträsk 126, 174, 183, 212, 231,
265, 294, 419, 533, 534, 539
Vernersson, Erik 483
Vesterlund, Sven 132
Vestman, Alma 371, 401
Vestman, Martin 494, 495, 496
Vibom, David 115
Vibom, Maria 66
Viklund, Adele 371
Viklund, Ann-Sofie 504
Viklund, Astrid 477, 480
Viklund, Elin 49, 371
Viklund, Gunilla 494, 495, 496
Viklund, Lars-Gunnar 504
Viklund, Rut 470
Viklund, Sten Arne 47
Viklund, Sven 371, 470
Viklund, Ulla-Britt 497, 498

Vikner, Hilda Maria 178
Vikner, Nils Artur 178
Vikner, Nils August 178, 179
Vikner, Ragnhild 477, 480
Vikner, Tore 94
västra bron 81, 160, 237, 271,
287, 303, 383, 435, 553, 556,
557, 559, 562
Wallin, Adolf 371
Wallin, Benn 371
Wallin, Ernst 371, 378
Wallin, Göta 371
Wallin, Lars 49
Wallström, Ulrika 134
Westerlund, Alex 221, 328, 403
Westerlund, Annelie 49
Westerlund, Bertil 365, 367,
428, 470
Westerlund, Britt-Inger 506
Westerlund, Christer 494, 495
Westerlund, Elof 26, 27, 133,
134, 277, 418
Westerlund, Ernst 15, 31, 32, 43,
44, 76, 81, 107, 115, 128, 131,
132, 135, 148, 152, 155, 186,
242, 243, 259, 262, 265, 271,
273, 336, 343, 347, 399, 406,
412
Westerlund, Gunilla 499
Westerlund, Hanna 51
Westerlund, Hulda 28
Westerlund, John 134
Westerlund, Karin 403, 481
Westerlund, Karl Edvard 52,
129, 131

Westerlund, Lennart 15, 16, 134,
253, 269, 306, 351, 402, 415,
484, 485
Westerlund, Maria Eufrosina
183
Westerlund, Roger 497, 498
Westerlund, Sven 28, 52, 62,
130, 277
Westerlund, Viktoria 134
Westermark, Elsa 499
Westermark, Mats 483
Westin, Elsy 371
Westman, Lars-Gunnar 385,
488
Westman, Martin 432, 487
Westman, Nils 189, 364, 365,
371
Widelund, Emil 498
Wiklund, Daniel 116
Wiklund, Gerda 104
Wiklund, Karl 54, 144, 244
Wiklund, Madam 319
Wiklund, Sven 49, 378
Wikner Hällgren, Karl-Olof
503, 504
Wikner, Arthur 198, 244, 517
Wikner, Arvid 49, 179
Wikner, Ebba 517
Wikner, Ebba Linnea 179
Wikner, Hilda Maria 179
Wikner, Maria 49
Wikner, Nils 49, 179
Wikner, Tore 16, 351, 476
Wikström, Ingrid 436
Wikström, Maria 104, 213
Wikström, Nancy 104
Wikström, Rut 104

Å

Åberg, Jan 196, 420
Åbron 269, 546, 553, 563
Åhlund, Anna-Greta 470
Åhlund, Asta 25
Åhlund, Axhild 359
Åhlund, Bertha Elisabeth 65
Åhlund, Carin 470
Åhlund, Clas 300, 481
Åhlund, Harald 242, 251, 313
Åhlund, Henrik 65
Åhlund, Ingrid 481, 483, 484
Åhlund, Klas 477
Åhlund, Manne 25
Åhlund, Marta 477, 481
Åhlund, Mats 55, 242, 285, 429
Åhlund, Olof Reinhold 169
Åhlund, Tyra 482
Åhlund, Verner 255, 466
Åliden 231
Ålund, Sara Albertina 72
Åsmyran 276, 281, 395, 396, 417
Åström, Jan 330
Åström, Lars 330, 420
Åström, Åke 329, 330, 420

Ä

älg 219, 414, 415, 418, 419
älgslakteri 47, 417
älgstorn 414, 415, 419

Ö

Öhlund, Axel 337
Öhlund, Rune 430
Öhrlund, Charlotta 134
Öhrlund, Margareta 134
Öhrlund, Ruth 134
Öman, Birger 462
Östanbäck 43, 532, 548
Östbyssbodarna 547
Östensdotter, Margareta 113
Östensson, Alborg 359
Östensson, Anders 70, 111, 112,
168, 309, 384, 549, 551, 552,
553, 554
Östensson, Assar 84, 191, 389,
439, 448, 450, 453, 506
Östensson, Bernhard 111, 156,
160, 362, 436, 560
Östensson, Bertil 49, 317, 326,
363, 470
Östensson, Edvard 21, 111, 112,
557

Östensson, Elin 111, 112
Östensson, Elsy 359
Östensson, Georg 232
Östensson, Gustaf 272
Östensson, Helen 453, 506
Östensson, Helge 52, 111
Östensson, Inger 438, 508
Östensson, Josef 283, 436
Östensson, Knut 111, 272
Östensson, Leif 453, 494, 495
Östensson, Lilian 484, 485
Östensson, Mona 453, 491, 492
Östensson, Olga 447, 515
Östensson, Oskar 465
Östensson, Rut 465, 470
Östensson, Thure 378, 428, 429
Östensson, Thyra 49
Östensson, Ture 111, 284, 388
Östensson, Viveka 112, 156, 493
Östensson, Östen 59, 132, 277,
388, 465
Östenssonshemmanet 111
östra bron 265, 401, 410, 435
Östra Lillträsket 172, 231, 412
översvämning 298, 303, 392